

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

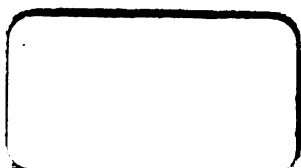
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 08232208 6

412120

C. SVETONI TRANQVILI
OPERA

EX RECENSIONE

MAXIMILIANI IIII

VOLVMEN I

DE VITA CAESARVM LIBRI VIII

ADIECTAE SYNT CAESARVM IMAGINES SELECTAE
ET TABVLAE PHOTOTYPICAE TRES

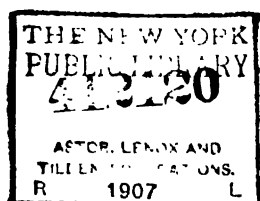

LIPSIÆ IN AEDIBVS B. G. TEUBNERI MCMVII

Neueste Erscheinungen

aus dem Gebiete des klassischen Altertums
im Verlage von B. G. Teubner in Leipzig

- Ausfeld, A., der griechische Alexanderroman. Nach des Verfassers Tode herausgegeben von Wilhelm Kroll. [XII u. 263 S.] gr. 8. geb. M. 8.—, geb. M. 10.—
- Bick, Jos., Handschrift seit 1880. [VI u. 89 S.] gr. 8. geb. M. 1.80.
- Commentationes philologicae Jenenses. Ediderunt Seminarii philologorum Jenensis professores. Vol. VII, 2. [201 S.] gr. 8. geb. M. 8.—, Vol. VIII, 1. [191 S.] gr. 8. geb. M. 8.—
- Grönert, W., Memoria Graeca Herculaneensis. Cum titulorum Aegypti papyrorum, eodum denique testimoniis comparata proposita G. C. [X u. 318 S.] gr. 8. geb. M. 12.—
- Deubner, L., Kosmas und Damian. Texte und Einleitung. [VII u. 240 S.] gr. 8. geb. M. 8.—, geb. M. 9.—
- Gelzer, H., ausgewählte kleine Schriften. Mit einer Abhandlung Gelzers. [V u. 429 S.] gr. 8. geb. M. 5.—, geb. M. 6.—
- Garber, A., et A. Groef, lexicon Taciteum. Q et V litteras continet C. Jons. [IV u. 1802 S.] Lex.-8. geb. M. 64.—
- Gudeman, A., Grundriß der Geschichte der klassischen Philologie. [VI u. 224 S.] gr. 8. geb. M. 1.80, geb. M. 5.20.
- Heinze, R., Vergils epische Technik. [VIII u. 488 S.] gr. 8. geb. M. 12.—, geb. M. 14.—
- Helm, R., Lucian und Menipp. [V u. 392 S.] gr. 8. geb. M. 10.—, geb. M. 12.—
- Herkunrath, E., der Euphros. Ein Beitrag zur griechischen Metrik. [X u. 186 S.] gr. 8. geb. M. 6.—, geb. M. 8.—
- Homericarum. Recens. et selecta lectura variata instruit A. Lappaceus. Pars prior: Ilias. Volumen primum. [XIX u. 514 S.] gr. 8. geb. M. 16.—, geb. M. 18.—, Volumen alterum. [XII u. 652 S.] gr. 8. geb. M. 20.—, geb. M. 22.—
- Pars altera: Odyssea. Volumen primum. [XXVIII u. 816 S.] gr. 8. geb. M. 8.—, geb. M. 10.—, Volumen alterum. [X u. 380 S.] gr. 8. geb. M. 8.—, geb. M. 10.—
- Immisch, O., philologische Studien zu Plato. Zweites Heft. De recensendis Platonis praesidiis atque rationibus. [IV u. 172 S.] gr. 8. geb. M. 1.60.
- die Isonye Entwicklung des griechischen Epos. Ein Baustein einer historischen Poetik. [V u. 342 S.] gr. 8. geb. M. 1.—
- Kaerst, J., Geschichte des hellenistischen Zeitalters. 2 Bände. Reiter Band. Die Grundlegung des Hellenismus. [X u. 443 S.] gr. 8. geb. M. 12.—, geb. M. 14.—
- die Antike Idee der Ökumene in ihrer polit. Leben und kulturellen Bedeutung. Akademische Antrittsvorlesung. [IV u. 94 S.] gr. 8. geb. M. 1.20.
- Krambacher, E., die Photographie im Dienste der Geisteswissenschaften. Mit 16 Tafeln. [IV u. 99 S.] Lex. 8. geb. M. 8.80.
- Kultur, die hellenische, dargestellt von Frau Dagmarsson, Frau Polsson und Frau Wägnar. Mit 7 farbigen Tafeln, 2 Karten und gegen 400 Abbildungen im Text und auf 2 Doppeltafeln. [X u. 491 S.] gr. 8. geb. M. 10.—, geb. M. 12.—
- Lohmann, Konrad, die Angriffe der drei Balthiden auf Italien. Mit 3 Balthidenschilden, 6 Plänen und 8 Abbildungen. [XII u. 208 S.] gr. 8. geb. M. 10.—, geb. M. 12.—
- Leo, Fr., die griechisch-römische Biographie nach ihrer literarischen Form. [III u. 326 S.] gr. 8. geb. M. 7.—

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

C. SVETONI TRANQVILLI

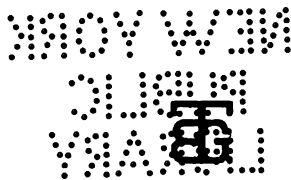
OPERA

EX RECENSIONE

MAXIMILIANI IHM

VOLVMEN I

DE VITA CAESARVM LIBRI VIII

LIPSIAE IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMVII

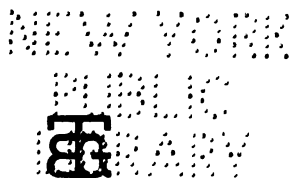
C. SVETONI TRANQVILLI
DE VITA CAESARVM

LIBRI VIII

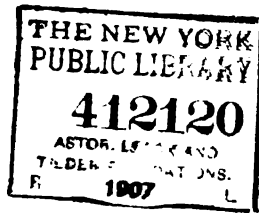
RECENSUIT

MAXIMILIANVS IHM

ADIECTAE SVNT CAESARVM IMAGINES SELECTAE
ET TABVLAE PHOTOTYPICAE TRES

LIPSIAE IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMVII

ROY WEN
CLUB
VIAZEL

LIPSLAE: TYPIS B. G. TEVNERI

FRANCISCO BVECHLER
GEORGIO WISSOWA

LVBENS MERITO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS
CHICAGO, ILL.

NOY W3M
JUBN
V3A8RU

PRAEFATIO

Suetonii de uita Caesarum operis antiquum exemplar unum tantummodo ad mediam aetatem peruenit, ex quo pendent libri scripti quotquot innotuerunt omnes. quod exemplar ut principalem octo librorum diuisionem, quam teste Suida Casaubonus reuocauit, iam obscuratam habuit¹⁾, ita uariis uitiis minoribus maioribusque deprauatum fuit, raro interpolationibus²⁾, saepius lacunis³⁾, quarum grauissima in principio operis amisso cernitur. nam mutilum esse primum librum uiri docti dudum perspexerunt, neque Casaubonus, interpretum Tranquilli facile princeps, ad certa damni accepti argumenta euertenda ualuit. cum autem non caput tantum desideretur uitae Diui Iuli⁴⁾, sed praefatio etiam ad C. Septicium Clarum praefectum praetorio, quam Laurentio Lydo notam fuisse scimus, recte Rothius statuisse uidetur integrum quaternionem deperisse.⁵⁾ conseruatum illud idem suo iure conclusit in Francia imperante Carolo Magno, quo principe ueterum litterarum nouum studium exarsit, multiplicatis exemplis describi coeptum, eorum quae ad nos peruenerunt omnium communem originem et quasi parentem factum esse, itaque saeculo nono prima post gentium migrationem reperiri uestigia operis Suetoniani lecti et in usum conuersi. at certiora, nisi omnia fallunt, de libro archetypo effici possunt, id quod primus monuit Ludouicus Traube.⁶⁾ extitisse Suetoni exemplar apud Fuldenses in duos nec magnos codices diuisum litteris discimus, quas a. 844 Seruatus Lupus, abbas Ferrariensis notusque philologus, ad Marcwardum Prumiensem abbatem (a. 829—853) dedit, ubi haec: 'Quaeso

1) Cf. subscriptiones singularum uitarum.

2) Pauca admodum Rothio interpolata uisa sunt, plurima Torrentio, Bentleio aliisque uiris doctis, a quibus plane dissentio, in tantum ut ne Rothiana quidem glossemata admiserim omnia dubitemque adhuc de Iul. 30 p. 16, 27 sq.

3) Tractaui nonnullas Herm. 36 p. 291 sqq. 40 p. 182 sqq.

4) De iis, quae apud alios auctores extantia ad amissum libri initium pertinere putari possunt, in commentario dicendum erit. de Seru. Aen. VI 798 u. ad Aug. 94 p. 108, 29.

5) Cf. F. Leo, Die griech.-röm. Biographie p. 3.

6) Neues Archiv der Gesellschaft für ältere Deutsche Geschichtskunde XXVII p. 266 sq.; cf. Herm. 40 p. 179.

praeterea ut ad sanctum Bonifatium sollertem aliquem monachum dirigatis, qui ex uestra parte Hattonem abbatem deposcat, ut uobis Suetonium Tranquillum de uita Caesarum, qui apud eos in duos nec magnos codices diuisus est, ad exscribendum dirigat mihique eum aut ipsi, quod nimium opto, afferatis aut, si haec felicitas nostris differetur peccatis, per certissimum nuntium mittendum curetis. namque in hac regione nusquam inuenitur, et credimus hoc quoque nos beneficium uestra liberalitate consecuturos.¹⁾ exemplar illud Fuldense, litteris capitalibus scriptum (u. infra), uerum atque unicum archetypum esse quominus statuamus nihil me iudice uidetur obstare. atque ex eodem fonte hausisse Einhardum facile concedetur, qui cum uitam Caroli imperatoris paucis post obitum eius annis conscribere institueret, hunc potissimum e ueteribus scriptoribus imitandum sibi proposuit, Caesaribus ac maxime uita Augusti tam strenue usus, 'ut non modo omnem libelli descriptionem sed etiam integras haud raro sententias inde repetiuerit, et nonnumquam, ut iam Casaubonus indicauit, imitandi studio suae historiae ueritatem transgressus esse uideatur.'²⁾ medio igitur saeculo nono Suetonius in Galliam perlatum est, non ipsa quidem uolumina Fuldensia, sed apographum, id quod probant corruptelae nonnullae librum designantes exaratum minuscula litteratura, quali Fuldenses scribae usque ad id fere tempus utebantur.³⁾ tum demum Suetoni opus magis magisque innotuit passimque maxime per partes Galliarum uulgatum est. testes sunt, ut de his primum paucis absoluam, uel qui in antiquis bibliothecarum catalogis enumeran-

1) Dümmler, Monum. Germ. hist. epist. tomi VI pars prior p. 81 (epist. 91); Desdeuises du Dezert, Lettres de Servat Loup p. 98; G. Becker, Catal. bibl. ant. p. 59. in alia ad eundem epistula (n. 10), de cuius tempore non constat (Levillain, Bibl. de l'Ecole des chartes LXII 1901 p. 483 sq.), haec legimus: 'quid super Suetonio Tranquillo et Iosepho a uobis fieri optem, demonstrabit Eigil nostrarum rerum fidus interpret' (Mon. Germ. l. l. p. 21. Desdeuises p. 84. Becker p. 57). de Marcwardo et Eigil monacho, qui post illum abbas Prumiensis factus est (a. 853—860), cf. W. Wattenbach, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter I⁷ p. 309 sqq.

2) Roth p. XVIII. — Einhardus etsi non multum confert ad crisin Suetoni, tamen neglegendus non est (cf. Herm. 36 p. 298 sq.). imitationum notabiliores tantum inter testimonia posui, usus editione Pertziana quarta quam curauit G. Waitz (Hannov. 1880), in qua potiora adnotata inueni. adiecerunt nonnulla Frid. Schmidt (De Einhardo Suetonii imitatore, Bayreuth 1880) et M. Manitius (Neues Archiv VII 1882 p. 530 sqq.), indagarique poterunt alia plura. imitationum pondus leuare parum feliciter conatus est Gustavus Janke (Der Einfluß Suetons auf die historische Richtigkeit Einhards in der Vita Karoli, Berol. 1872). cf. praeterea quae disputauit Ernestus Bernheim, Histor. Aufsätze dem Andenken an Georg Waitz gewidmet (Hannov. 1886) p. 73—96, et in uniuersum de uita Caroli, quae ante a. 820 absoluta est, Wattenbach, Geschichtsquellen I⁷ p. 203 sqq.

3) V. conspectum mendorum infra datum.

tur codices¹⁾, quorum plerique (uel potius omnes) periisse putandi sunt, sicut perierunt archetypus Fuldensis eiusque apographum Seruato Lupo missum. uelut memoratur Suetonius in Gerberti (Silvestris II papae) epist. XL (saec. X)²⁾: 'Ad Stephanum Romanae ecclesiae diaconum . . . Mihi quidem ac nostro A. archiepiscopo Suetonios Tranquillos Quintosque Aurelios cum ceteris quos nosti per Guidonem Suessonicum comitem discrete ac sine lite, quis cuius sit, remittes et quae nomini tuo conuenientia paremus edisces.' tum a Ricardo Pictauiensi (saec. XII) in chronicis³⁾: 'hoc opusculum excerpti de libris Augustini . . . Eutropii, Titi Liuii, Suetonii' eqs. extabant Suetoniana exempla in Gallia apud ecclesiam Becchi saec. XII⁴⁾, in bibliotheca abbatae s. Martialis Lemouicensis (saec. XII et XIII)⁵⁾, Cluniaci (saec. XII med.)⁶⁾, inter libros Pontiniacenses (Pontigny, saec. XIII)⁷⁾; in Britannia et in Germania saec. XIII⁸⁾.

At non modo multiplicari exempla tunc coepta sunt, sed, quod peius est, etiam emendari; neque enim defuerunt illa aetate linguae Latinae plus minusue periti. quo malo latius atque latius serpente eo tandem peruentum est, ut iam saeculo XII uerba scriptoris tamquam a corruptelarum sordibus purgata niterent imaginemque auctoris referrent a uero plane abhorrentem, talem scilicet qualem uulgatae editiones demonstrant. forte autem fortuna accidit, ut aetatem ferret unus saltem codex summa fide ex optimo exemplari, fortasse ipso illo apographo Seruati Lupi, transcriptus expersque etsi non mendorum at certe correctionum atque interpolationum, quibus alii fere foedantur, Memmianum dico, omnium qui inuenti sunt et antiquissimum et integerrimum

1) G. Becker, *Catalogi bibl. antiqui* (Bonnae 1885). M. Manitius, *Philologische aus alten Bibliothekskatalogen*, Rhein. Mus. 47 (1892) suppl. p. 70 sq.

2) Becker p. 78.

3) Becker p. 217.

4) Becker p. 201 nr. 75 'Suetonius et Eutropius', nr. 76 'Suetonius et Iulius Frontinus et Eutropius et Tullii Tusculanæ et Philippica eiusdem' (de argumento cf. infra p. XVIII); p. 265 inter 'titulos librorum Beccensis Almarii' nr. 147 'Suetonius de uita Caesarum lib. XII, in eodem Eutropius ab urbe condita lib. X'.

5) L. Delisle, *Le cabinet des mss. de la Bibl. Nat.* II (Paris 1874) p. 496 nr. 22 'Trogus Pompeius, Suetonius, Gesta Caesarum, Facta antiquorum in uno' (item p. 501 nr. 179) et p. 497 nr. 48 'Trogus Pompeius, Suetonius de gestis duodecim Caesarum, Gneus Florus, Valerius Maximus, Pomponius Mela. haec omnia in uno uolumine'.

6) L. Delisle, *Inventaire des mss. de la Bibl. Nat., Fonds de Cluny* (Paris 1884) p. 339 nr. 28 'uolumen in quo continetur historia Suetonii'.

7) *Catalogue général des mss. des départements* (4e) vol. I (in appendice ad libros mss. Montepessulanos) p. 715 'Suetonius de uita Caesarum uno uolumine et libris XII'.

8) Manitius l. l. p. 71 (Rochester, Canterbury, Neumünster). alia quae ab eodem memorantur ad Suetonium uix pertinent.

num.¹⁾ est autem cod. Parisinus numero nunc 6115 (olim 5984) *M* distinctus (mihi *M*), formae quartanariae in membrana saec. IX pulchre scriptus (u. tab. I. II), foliorum 125.²⁾ in folii primi margine superiore altera manus (saeculi X ut uidetur) adscripsit titulum hunc: *incipit Suetonius³⁾ de uita cesariū. nunc gesta cesaris.* prodiisse e s. Martini Turonensis inscriptio testatur, quam in primo folio bibliothecarius aliquis saeculo XII posuit: *iste liber est de armario bī martini tur⁴⁾*, ibidemque exaratum esse uel e litterarum genere elucet.⁵⁾ saeculo XVI in bibliothecam Henrici Memmii (de Mesmes) peruenit, cuius nomine hodieque laudari solet, tum saec. XVIII ineunte in regiam Parisinam.⁶⁾ usi sunt libro, cuius praestantiam ab initio omnes praedicauerunt, plurimi, primus ut uidetur Hadrianus Turnebus, deinde Casaubonus, Salmasius⁷⁾ aliique.⁸⁾ nostra aetate denovo contulerunt Roth (1855), G. Becker (1856), Preud'homme. ipse excussi a. 1893 et 1895 magnamque partem recognoui a. 1900 et 1904. *M*² incommode autem accidit ut egregius liber correctoris, ut adsolet, manum expertus sit, cuius aetatem accuratius assequi non potui, qui tamen satis antiquus, certe saeculo XII non est posterior. idem uero opinor est qui primis codicis paginis uel inter uersus uel ad marginem glossas adleuit, quas hic repetere nolo.⁹⁾ non paucis locis dubitatio relinquitur, id quod passim indicaui, utrum ipsi librario debeantur emendata an correctori et glossatori, id quod cadit maxime in puncta litterarum delendarum causa supra uel infra posita neque minus in litteras scalpro erasas, cuius generis si non omnia at pleraque posteriori manu

1) Accuratius primus descripsit Roth praef. p. XX sqq., cf. Preud'homme, Troisième étude p. 63.

2) Folia numeris notata sunt 1—116, 118—126 (117 omissus est). quaternio quartus octo foliis (41—48) comprehendens uerba inde a p. 70, 10 *titulis* usque p. 94, 19 *Corinthia* biblioepi negligentia male compactus sexti locum occupauit.

3) Vel potius *Suetanius*, ut adfirmat H. Lebègue, cui *a ex o* correctae uisa est.

4) Inde etiam 'Turonensem' appellabant.

5) Cf. infra p. XXV. de scripturae compendiis p. XXVII.

6) In ipso codice manu recenti adscriptum est 'Codex Memmianus inter Bigotianos, 196. R. 5984'. anno 1706 uenalis propositus erat inter Bigotianos; cf. L. Delisle, Bibliothèque Bigotiana manuscrita. Catalogue des mss. rassemblés au XVIIe siècle par les Bigot, mis en vente au mois de juillet 1706, aujourd'hui conservés à la Bibliothèque Nationale (Rouen 1877) p. 56 nr. 196 et p. XIX.

7) Inde 'Salmasiani codicis' mentio apud Graevium aliosque. contulerat Salmasius ad Casauboni exemplum (a. 1610), quod asseruatur in bibliotheca Leidensi.

8) Ricardo Bentley a. 1719 contulit John Walker, cf. Sitz.-Ber. der k. Akad. der Wissenschaften zu Berlin 1901 p. 678.

9) Notabiliores breuiter adnotatas edidi Herm. 36 p. 357 sq.; selectas paucas in commentario critico attuli.

tribuenda uidentur.¹⁾ leuiores menda facili opera corrector sustulit, longe plura pessum dedit, partim radendo quae radenda non erant²⁾, partim restituendo formas usitatiores³⁾, partim substituendo falsa siue de suo siue adiutus alio exemplari.⁴⁾ tacere autem nolo correctorem, si modo idem est, etiam laude dignum esse his quidem locis p. 180,7, ubi *ioci* et p. 278,9, ubi *aut uectore* emendauit, quibus accedunt quae minoris momenti sunt p. 111,22 et 179,17.

E Memmiano libro reliquos deriuatos esse omnes non defuerunt qui suspicarentur, in his Ricardus Bentley. quae de re rectius iudicauit Rothius (p. XXIII) ne unum quidem ex illo descriptum dici posse propter uitia quaedam, maxime lacunas, quibus *M* solus laborat. uelut omisit librarius, ut grauiora perstringam, p. 229,24 uerba *aetatis imperio quarto decimo*, p. 325,13 *ac magis*, saepiusque corrente stilo singulas uoculas.⁵⁾ accedunt

1) Correctionum specimen earum dum taxat quae nostris formis aliquo modo exprimi possunt: 84,3 *pœnitor* (sic m. 1 ut mihi uisum est, m. 2 praeterea litteram *o* expunxit sic *q*), 83,12 *quēmuis* (m. 2 corr.

ex *quemuis*), 104,25 *pmutata* (m. 2), 167,10 *indeuicensimo* (m. 2), 193,5 *conēdere* (puncta superiora m. 1, inferiora m. 2), 197,90 *multūtū*, 236,23 *uellē*, 260,13 *septuagēsimum* (m. 1?), 270,4 *tricensimo*.

2) Velut numeri nota, ut grauiissimum afferam, p. 13,2 a uiro imperito funditus deleta est.

3) Vt gen. sing. -ii pro -i, acc. plur. -es pro -is et quae sunt similia.

4) Plurima in adn. crit. commemorauit, fortasse plura quam par erat (u. p. 2,23 7,25 8,6 13,7 17,11 19,10 20,2 33,5 38,11 39,19 40,9 42,2 42,15 46,3 55,19 60,8 87,2 90,1 98,21 100,24 101,6 101,10 104,25 107,7 107,12 121,11 129,4 168,15). silentio praetermisi huiusce modi: 64,10 *coronasq*: (*M*¹ recte *coronasq*:), 90,23 *agrippam* corruptum in *agrippinam*. item bene siue m. 1 siue m. 2 correctorum quae extant grauiora in commentario proposui. omisi haec utpote leuiores (asteriscus litteram unam erasam significat): 3,21 *fratri* (*i* in ras. m. 2 corr. ex *is*? praecedit *uxoris*) 5,12 *g*ngo* 7,29 *cati*linae* 8,5 *se*de* 9,26 *hi** (*hui L al.*) 11,8 *ade*ptum* 28,3 *a*cucior* 30,26 *ma*crum* 33,3 *ma**deficient* 55,22 *uni** 55,30 *prosci*derunt* 87,19 *prouinciarum** (*q*: eras.? sequ. *pleraeq*) 98,7 *a*cinis* 115,18 *reponere*tur* 116,20 *sex*us* 121,21 *usu** 126,30 *co*mitis* 138,9 *siquēre*orū* 138,18 *annonamque* (corr. ex -*quā*) 161,8 *sem*astilandum* 196,5 *tribus*nus* (*l* erasa?) 179,13 *duci** 225,12 *noc*tibus* 229,23 *octob**asinio* 237,19 *fe*rarum* 241,24 *su*pinus* (*supp-T*) 262,23 *def*ectoribus* 265,10 *uer*um* 277,2 *mu*tari* (*l* erasa? sequ. *multoque*) 302,3 *quo*iu*lebat* 304,9 *obuiorimabantur* (secunda *i* in ras. corr. ex *u*). aliter correctorum quae in adn. critica desiderantur infra inter mendorum genera relata sunt, paucissimis exceptis ut 331,15 *saluī*.

5) Eorum nihil in adn. crit. praetermissum est. omissa in contextu sed ab ipso scripta in margine suppleta habes: p. 77,4 *summa*, p. 178,17 *modo ad pluteum* (desunt in Hulsiano), p. 260,17 *naufragio practiosissimis*; adde 347,11 et a correctore adiecta 281,3 294,3 301,13. ceterum de quibusdam lacunis cautius iudicandum erit, cum dubitari

additamenta quaedam hic illic orationem turbantia, quae partim tamquam uariae lectiones accipi uel emendandi cura orta dici possunt, ut p. 301,5 *scarorum sacrorum*, p. 309,4 *plauti palati*.¹⁾ neque uero desunt exempla quae confirmant talia iam in archetypo extitisse siue inter uersus siue in margine adscripta.²⁾

Aetate Memmiano proximus at ducentis minimum annis minor est, qui diu neglectus iacuit, codex bibliothecae ducalis & Guelferbytanæ Gudianus 268 (mihi G)³⁾, satis bene conscriptus (u. tab. III) foliis membranaceis 173, quaternionibus uiginti quattuor, qui numeris in ultimae quaternionum singulorum paginae margine inferiore notati sunt. unde prouenerit non constat.⁴⁾ notus erat F. A. Wolfio, qui fructum inde tulit nullum. primus diligenter excussit Gustavus Becker⁵⁾, nimium laudans librum sane uel propter aetatem non contemnendum, quem tam arte cum Memmiano cohaerere uidit, ut etiam scribarum menda eis communia sint, quibus alii libri carent. cuius consensus ut

liceat num re uera librarii culpa interierint uocabula, uelut de 78,6, ubi *ipsum* in *M* omissum Bücheleri coniecturam citauit *passusque est posteros quoque*. maiorque scrupulus inicitur iis locis, ubi cum *M* alii libri consentiunt, ut de *conspiratione* uocabulo p. 346,13 infelicissime posito, cum continuandum sit utique *intimorum simul et uxoribus*; de p. 41,9 ubi *libris* a grammatico ignoto facillime inuentum male insertum est, cum et ratio palaeographica et usus dicendi Suetonii postulet inuersionem. et cum Rothius uersiculum illum p. 26,13, quem alicubi ad margines Memmiani libri delitescere frustra sperauit Bentleius, omnino desiderari posse neget, ego quidem confictum esse suspicor a uiro scholastico quodam nimis acuto ad normam logicae conclusionis; nam talia illo saeculo communia fuisse constat neque in ea re haerendum uidetur, quod bonum septenarium auctor ignotus concinnauit, meliorem sane quam quos alter ludens adscripsit (u. adn.).

1) Potiora enumeraui Herm. 36 p. 293. u. adn. p. 19,20 28,13 57,3 73,23 112,26 152,23 204,25 (sim. 285,12) 350,13. de singulis in commentario agendum erit.

2) Cf. ad p. 44,15 49,10 (neque enim lectio *Papo* aetate illa inueniri potuit), 83,7 (sim. 352,3). antiquissimum uitium in omnibus resedit p. 269,1.3. ex hoc et similibus (145,4 335,10) quae de uersiculorum archetypi longitudine concludi possint post Rothium et Beckerum examinaui Herm. 36 p. 292 sq.; retractauit quaestionem ambiguitatis sane plenam Preud'homme (Troisième étude p. 80 sqq.) neque uituperando meliora elicit.

3) '268 Gud. Lat. 4°' bibliothecarii inscripserunt.

4) Herm. 37 p. 597. fortasse in Germania scriptus est, quod indicare uidetur scholion theodiscum manu antiqua in marginibus fol. 172' et 178 adscriptum. quod cum olim (Sievers, Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur XXVI p. 312) non satis accurate ediderim, hic repeti placet: *Probacio. Got uater euuich der ist daz anegeggi aller | á guoeten digge* (nota *g* priorem ex n. corr. m. 1) *der gebunden habet den tiufel des maginchraft | diu uuonen | uber al | diu obene | diu dinge | richten | de un | der uf | habende.* — glossas latinas u. Herm. 36 p. 359.

5) Quaest. crit. p. IV sq.

exempla plura hic ponam non necesse uidetur. uel unum, quod gra-
uissimi momenti esse monuit Becker (p. 145,4 *aucorum*), sufficiat
ad probandum librum ex exemplari deriuatum ei simillimo, unde
fluxit *M.* at longe plura in illo iam obscurata erant, uelut nota numeri
p. 13,2. cum autem scateat uitiis uariis iisque insolentioribus¹⁾
nec non manifestis corrigendi temptationibus²⁾, ualde dubito,
num quae in eo solo emendatiora extant, ad ipsum archetypum
referri liceat, quod dictum uolo etiam de iis locis, quibus suf-
fragia habet unius uel alterius e recentioribus. accedit quod
non pauca ex iis, quae feliciter emendata sunt³⁾, inuentu facilia
erant uiro latinae linguae satis perito neque graecae prorsus
ignaro; accedit etiam quod consulto aequabilitatem quandam in
orthographicis affectasse uidetur censor ignotus.⁴⁾ etiam *G*
emendatrices passus est manus, alteram ipsius librarii (*G*²), alte-
ram saeculi XV exeuntis (*G*³), quae facile distinguuntur adiu-
uante maxime codice Monacensi (olim Ebersbergensi) 5977 (*g*), *g*
qui a. 1456 ex *G* transcriptus est.⁵⁾ Gudianum contuli a. 1895,
recognoui a 1900; Monacensem examinaui a. 1902.

Melius multis de locis deque ipsius archetypi indole iudi-

1) Cf. p. 23,22 124,7 143,22 146,28 148,7 165,21 185,28 194,30
264,19 267,15 281,18 343,6 aliaque multa, quae partim attuli partim
neglegenda (ut p. 112,10 *adstrimam* 143,6 *sputrias*) putauit. inuersiones
et lacunas notauit omnes. de lacunis quibusdam u. Herm. 36 p. 298 sq.,
quae aliter quam debuit accepit Preud'homme, Troisième étude p. 83.

2) Iul. 37 p. 20,2 *dextra sinistraque* coniectura inuentum esse iden-
titem monui, cuius generis plurima extant. alia u. p. 25,2 25,27 (fort.
recte *et uina*) 30,22 et passim. grauiora talia p. 146,28 *solere reges*
uidentur (pro *solebat regi uide(re)tur*), p. 148,6 (inepte interpolatum
ex Cal. 2). improbanda etiam quae Beckero speciosa uidebantur partim-
que in nouissima editione recepta sunt: p. 256,17 *III horarum*, 256,19
iocabatur (pro *uoc-*), 302,10 *sed* (mutatum pro *et*, quod *διττός* extabat
in uetere exemplari), 326,9 *X legioni*. quin ne *M. Crassus Frugi* qui-
dem (p. 212,16) ualde placere potest, cum totiens *m* abundet (u. p. XXXVI)
nec tria nomina solita sint nuncupari.

3) Cf. p. 13,22 17,2 32,4 59,9 60,9 69,23 (*m* abundans abiecta)
80,22 85,24 (*quod* mutatum in *quid*, ut etiam 331,12) 86,22 (*ominibus*
pro *omnibus*) 105,20 (gen. plur. *-uum* pro *-um*) 148,18 151,27 167,3
167,20 (ne pro nec, cf. p. XXXV) 185,8 237,10 274,25 (incertum num recte)
281,31 283,25 (cum Eutropio) 289,18 341,1 349,20.24 353,1 (*deuelle-*
ret pro *diu-*, quod mero casui tribuo, cf. p. XLI). graeca: 202,14 et
259,2.

4) Bene scripsit p. 10,23 *calpurniam* (*calph-* rel.), 23,7 *conchy-*
liatae. ex indice infra posito alia de orthographia codicis peti possunt,
in quo constanter scriptum est *Brundisium*, *cottidie*, *incolomis*, *soboles*.
eidem peculiare sunt apices hic illic appicti in hunc modum: *á*, *désitos*,
tondérét, *quantúuis* (p. 205,23), *nomón* (p. 241,30); saepius sic: *uná* (ter),
cecing, *aliás* (bis), *quadrimus*, *hic*, *quis* (ter), *ré* (Herm. 37 p. 595).

5) Cf. Herm. 37 p. 593 sqq. aliter censuit C. L. Smith, Harvard
Studies XII p. 42 (cf. XVI p. 13), cui adstipulatur Preud'homme, Troi-
sième étude p. 67 sq.

X' care possemus, si aliud exemplum seruatum esset, quod X' appello, communis parens uariorum codicum, quorum consensu apparet emendatiora ibi extitisse fere decies, corruptiora plus uicies.¹⁾ inerant praeterea graecorum uocabulorum interpretamenta.²⁾ inter illos facile principem locum obtinet codex Vaticanus 1904 (V), maiore fide dignus quam G, quamuis aetate paulo inferior. examinanti mihi a 1894 circa a. 1100 scriptus esse uisus est.³⁾ diu autem latuit liber, ex quo Lipsius aliique paucas lectiones excerpserant, donec ab Vdalrico Koehler inuestigatus est, qui Gustavo Becker contulit.⁴⁾ continet glossas partim manu antiqua partim recentiore scriptas, quarum auctor eiusdem fere farinae est atque corrector Memmiani.⁵⁾ ualde autem dolendum est, quod codex mutilatus ad nos peruenit, deficiens in uitae Cal. c. 3 uerbis *decreta sua re* (p. 163,24).⁶⁾ fidissimus post Memmianum, quocum saepissime consentit⁷⁾, testis dici potest, quamuis innumeris erroribus scribae incuria ortis lacunisque foedatus.⁸⁾ in uniuersum igitur ut longe a Memmiano superatur ita in singulis quibusdam dignus est qui laudetur, uel propter numeri notam p. 13,2 accurate exaratam, quam in M

1) Cf. Preud'homme, Troisième étude p. 26 sq. emendationes pleraeque opera leui inueniri poterant. grauiores habes p. 79,17 et 156,16. de lectione p. 54,15 ambigitur. de loco notabili 42,16 u. p. XLVIII (i:7).

2) Omnia exhibui, accuratius quam sunt edita Herm. 36 p. 361 sqq.

3) Propter temporis angustias totum conferre non potui. excusserunt diligentissime meum in usum Gerhardus Ficker amicus Halensis (nunc Kiliensis) et R. Bürger Göttingensis. saeculo XI uel XII tribuit V. Koehler, ineunti XI Preud'homme (Troisième étude p. 64). mecum faciunt (saec. XI—XII) quos consului uu. dd. Nögara Mercati P. Franchi dei Cavalieri Romani.

4) Symbola phil. Bonn. p. 687 sqq.

5) Glossas antiquiores ut exscripserat G. Ficker, exhibui Herm. 36 p. 359 sq. adde adnotatas ad p. 95,8 101,12 123,7, et p. 135,6 *cotidianam* (supra *ciuicam*). posteriori manui debentur haec a Bürgero exceptae: p. 20,26.27 *orchestra locus in scena in quo senatores ac principes, circus romanus a circuitu locus rotundus, euripus piscina manu facta; 21,13 intercalare i. interponere; 24,28 N ardorē margaritarū pro papa paulo; 26,24 mirū margarite pretiū; 106,6 alexander a lisippo pingi ab apelle pingi uoluit; 106,11 pellis uituli marini Augustus contra tonitrua circūtulit.*

6) In infima prima folii 52 pagina. in secunda Suetonium excipiunt recentiore manu scripta: *De cuiusdam claustralis uita et moribus* eqs. tum sequitur fol. 54 *liber sallustii historiographi*. scripsit igitur librarius dimidiam fere operis partem, quod suspicionem iniecit Moebio (Philol. I 1846 p. 634) Vaticanum codicis bipartiti partem priorem esse ad instar Fuldensis libri.

7) Becker, Symb. phil. Bonn. p. 687 sq.

8) Lacunas et transpositiones omnes attuli. mendorum reliquorum magnam partem praetermisi, ut p. 41,18 *monstrū reuelit*, 43,10 *cūnectatus*, 45,19 *flāmine*, 137,24 *insenatus*, 145,27 *captiuis* (pro *captans*), 148,20 *relegiuit* (pro *relegauit*) al.

indoctus uir deleuit. reliqua quae bona in eo praedicantur¹⁾, equidem minoris ponderis esse existimauerim, quoniam aut casu aut emendandi studio nata²⁾ putari possunt.

Ex eodem quo *V* fonte emanauit alterum exemplum in peius mutatum³⁾ (*X*), quod etsi periit, redintegrari potest per apographa, *X* e quibus elegi uetustiora quattuor et quintum recentiore aetate factum. inter illa eminet ac tamquam frater minor Vaticani considerandus est liber Florentinus Laurentianus plut. 68,7 (*L*), *L* Medicus tertius, quem dicere solent Iac. Gronouius et Oudendorpius. binis columnis in membranis formae maximae scriptus fol. 73—157 continet Caesares, qui excipiunt Iuli commentarios de bello Gallico. primus adhibuit Politianus, accuratius collatum habuit Gronouius, ipse contuli a. 1894 adsignandumque putauit saeculo XII ineunti potius quam exeunti XI. a pluribus correctus est, rarius manu antiquiore (*L*²), saepius recenti (*L*³), *L*², *L*³ quae Beroaldi uel Sabellici editiones olet. neque uero spondeo me recte ubique diuersas manus distinxisse. in orthographicis crebrius quam alii eiusdem classis bona seruauit; quae praeterea in eo solo probanda leguntur, non archetypo debentur, sed iudicii alicui doctiori.⁴⁾ ex recentibus libris plures artam cum *L* cognationem habent, indeque transcriptus est Laurentianus s. Crucis pl. 20 sin. cod. 4. ad *L* proxime accedit⁵⁾, sed paulo inferior est cod. Parisinus 5801, medio fere saeculo XII (an ineunte?) satis

1) Sunt autem haec, de quibus conferatur adnotatio critica: p. 19,20 *quinq̄iens* (*quinq̄ies quinquenni M*), 28,8 *proconsule* (sequitur *et*), 66,2 *init* (*mit M*), 70,25 *grassaturas* (ita recte ut puto, at uix ex archetypo sumptum), 113,22 *ρυψον* (at male ibidem *σισορεως*). adde correcta bene in margine: p. 25,2 et 83,7; praeterea orthographica quaedam leuiora: p. 7,30 *uettio* (item p. 8,6 *uettium*, at 8,2 bene etiam *M* cum aliis), 52,9 *incluta*, 70,8 *a dis*, 71,26 *iis* (*us M*¹, *hiis M*², *his* rel.), 104,15 *genetio* (*geni-* rel.), 159,20 *chariclen* (cf. p. XLVIII).

2) Huc non rettulerim quae Preud'homme (Troisième étude p. 23) putat: p. 50,8 *hanc charia*, 50,9 *atia atio*, 60,13 *adorti*, 86,21 *aut frequente*, 109,9 *excubiisque*, sed quod ille tacuit quodque omnium grauiissimum est, Iul. 24 p. 12,7 uerba *perfectique utrumque* suo loco mota ac post *prorogaretur* collocata, ut correxit etiam *G*³ utque ex admonitione Lipsii Torrentius edidit, quem secuti sunt plures. ita enim sensus efficitur tolerabilis, at minime sic in archetypo scriptum fuit.

3) Vide quae mala enumerat Preud'homme, Troisième étude p. 24 aqq. eorum autem quae tamquam proba laudat, ego quartam partem non admittendam censui dubitoque de aliis (uelut p. 266,1). reliqua maximam partem facillima inuentu et partim iam in *M* latentia uel etiam in aliis uetustiorum extantia a censore medii aevi profecta esse pro certo habeo.

4) 18,2 *quadrigenis* (pro *quadrig-*), 67,14 (hic accedit *P*¹), 80,17 *hylan* (*yl-* fere rel.), 340,21 *correctione* (pro *correctione*). quod *uini* 297,15 recte in eo legitur, hoc parui aestimandum fidemque abrogandam esse uulgatae lectioni faciliiori *Iouis* 156,2 litterae *n* et *u* passim permutatae satis declarant (Herm. 36 p. 289.).

5) Cf. ex. gr. p. 67,14.

P nitide foliis 121 scriptus (*P*). usi sunt libro parui pretii Robertus Stephanus et Turnebus. optimum dixit Rothius, et sane *O* praestat fratri suo gemello Laur. 66,39 (*O*) eodem fere tempore scripto¹⁾, quem plenius adhibui in uita Diui Iuli, praeterea raro, quoniam prorsus inutilis neque dignus uisus est qui totus conferatur. unum in iis recte emendatum inueni p. 192,12 (*efferebat*, sic etiam *L*²*T*); cetera quae praedicantur pessima sunt.³⁾ contra laudandus uidetur corrector nescio cuius aetatis codicis *P*, quod tribus locis ueras reposuit lectiones (p. 114,16 et 242,13), *P*⁴⁾ distinguendus a correctore antiquo (*P*²), qui totum codicem ad exemplar alterius familiae (*T*, u. infra) emendauit. plane similiter *O* correctus est, ita tamen ut quae in *P* manu altera adscripta sunt, in illo plerumque in ipsum contextum inreperint. eodemque modo contaminati sunt qui restant cod. Montepessulanus H 117 formae maioris, non male saec. XII⁵⁾ binis *S* laterculis scriptus (*S*), et Berolinensis lat. fol. 337 eiusdem formae *T* saec. XIV (olim Hulsianus siue Haganus, mihi *T*), quem ideo respiciendum putauit, quia priores deteriorum optimum dixerunt.⁶⁾ *S* saepe bene concordat cum *V* et *L* (ex. gr. in interpretamentis Graecorum). correxerat uel uarias lectiones adscripsit manus eiusdem fere aetatis. emendationum uestigia cum aliis communia habet p. 179,2 185,8 213,18 256,15 303,3 319,5 aliaque. etiam plura extant in *T*, ut non sine fructu contulerim.⁷⁾ alios eiusdem classis codices neglegendos putauit. extant autem non pauci, e quibus plerosque examinaui et ut inutiles abieci; in his codd. Vatic. Regin. 833 saec. XII exeuntis⁸⁾, Lips. Rep. I 4. 48 saec. XIII⁹⁾, Laur. aed. eccl. Florent. 178 saec. XIV⁸⁾, Vallicell.

1) Saeculi XI Gronouio uidebatur, cui est 'Mediceus primus'; saeculo XIII alii attribuerunt perperam, ut mihi affirmavit Henricus Rostagno.

2) 10,1 *quicquam*, 25,20 *ac* (utrumque etiam in *T*). de lectionibus quae Preud'homme praeterea notabiles uidebantur cf. ad 9,23 et 58,7; tertiae (8,23 *poecunia P* sine *que*) ne mentionem quidem feci.

3) Catalogue général des mss. des bibl. publiques des départements I (Paris 1849) p. 325. saeculo XIII tribuit Preud'homme. in ultimo folio (150) leguntur uersus Ausonii de Caesaribus. fuit olim Clareuallensis, ut titulus docet in tegumento scriptus *liber sancte Marie clareuall.*

4) Cf. Roth praef. p. XXV. G. Becker, Quaest. crit. p. VI. de glossa ad Septizonium (Tit. 2) spectante, de qua dixi Herm. 36 p. 360, cf. nunc E. Maass, Die Tagesgötter in Rom und den Provinzen p. 112.

5) Cf. praeter alia (*disicere*, *ancoras*, *uiriatini* in eo scriptum est) p. 14,18 32,4 44,20 (confirmat lectionem Lipsii) 64,12 69,23 104,18 131,6 144,14 191,9 204,8 206,1 212,26 236,16 284,11 314,19 319,5 335,29 342,26.

6) Saeculi XIV—XV esse contendit C. L. Smith, Harvard Stud. XII p. 21, miro errore. deest in indice Preud'homme. consentit cum deterioribus classis *X* (*OST*).

7) Continet Diui Iuli cap. 1—21, tum cap. 44 et 45; in cap. 45 abit in Heirici excerpta (Herm. 36 p. 345). proxime accedit ad *O* (*O*²), ut Bernensis 104 saec. XIV (Preud'homme, Troisième étude p. 30.67).

8) Descriptum ex *L* censet Preud'homme p. 67, cui opinioni non

B 26 saec. XIV¹⁾, Bern. 206 saec. XIV—XV²⁾, Cantabrig. Dd 10. 41 saec. XV³⁾, Paris. 5806 a. 1460⁴⁾, Berol. lat. fol. 199 saec. XV⁵⁾, Guelferb. August. 80,2.⁶⁾ deterioribus huius familiae adnumeraverim etiam cod. Lyserianum siue Cortianum (saec. XV)⁷⁾, qui ubi nunc lateat incertum est; certe contaminatum esse Beckeri lectiones satis probant⁸⁾. contaminatique alii plures saec. XV supersunt, ut non raro parum liqueat utrum huic classi an alteri, de qua nunc dicam, adsignandi sint.

Deteriorem etiam emendationum atque uitiorum condicionemprehendimus in alio exemplari (*T'*), quod eodem fere tempore *T* quo *X* concinnatum est. ad quod repraesentandum tres e magna copia elegi libros, quibus quae bona quaeque mala insint affatim demonstrari posse arbitror. utriusque autem exempli cum lectiones paene integras adposuerim, comparatio facile institui potest. quod qui fecerit inueniet *T* longe pluribus uitiiis, interpolationibus maxime et lacunis, laborare⁹⁾, ut iam indicaui Herm. 40 p. 177 sqq., et uel eam ob causam cautius accipienda diligenterque pensanda esse quae non paucis locis in solo *T* (uel *T'*)¹⁰⁾ seruata primo obtutu adrident. e tribus illis ut antiquissimus, quamquam saeculum XII non excedens, ita deterrimus uisus est cod. Parisinus 6116 (*II*)¹¹⁾, uulgatae lectionis fons uberrimus at *II* non saluberrimus. praeter alios Turnebus et Casaubonus¹²⁾ eo

---

fauent lectiones a me excerptae (= *OST*). similes sunt Laur. Medic. Faesul. 181 et Laur. Gadd. pl. 89 inf. cod. VIII 2.

1) Fol. 181 sqq. fuit quondam Petri Antonii Tollentini Cremonensis.

2) Is graeca ubique omittit relictis lacunis. selectas mihi lectiones exscripsit Ioh. Bloesch Bernensis, quae affinem docent *OST*.

3) Vsurpauit Bentley, contulit Shuckburgh. fortasse Copesianus codex est (Preud'homme, Première étude p. 315).

4) Viterbiensis, quem maximi aestimabat Casaubonus, affinis Palatino 898 saec. XV (*OST*).

5) A Niebuhr in Italia comparatus. examinaui post Beckerum (*OST*).

6) In Italia scriptus. O. v. Heinemann, Die Hss. d. Herzogl. Bibl. zu Wolfenbüttel VII (1900) p. 15. lectio *emissit* p. 71,3 in eo non exstat.

7) Roth praef. p. XXXII.

8) Quaest. crit. p. VIII.

9) Ex. gr. e uita Diui Iuli collegi: omissa in *X* (*X'*): 5,12 47,3; in *T*: 3,8 4,23 6,8 24,9 29,20 42,9. interpolata in *X*: 7,3 8,2 12,22; in *T* (*T'*): 3,1 12,21 20,7 20,24 21,5 26,28 27,19 27,23 27,27 28,8 29,6 29,13 36,26 37,2 40,4 42,3. quod ad cetera menda attinet, neutrum alteri cedit peccans plus tricies in ea sola uita.

10) Hac nota comprehendi libros familiae *T* et familiae *X* eos qui ad exemplum aliquod illius correcti sunt (*P^oOST*).

11) Continet folia 112 formae octonariae signata numeris 1—89 et 100—122. Fol. 122' adscripti sunt 'Sidonii uersus' i. Ausonii monosticha de Caesaribus, ut in aliis multis.

12) Ad Iul. c. 78 'perantiquum' dicit.

usi sunt, tum Rothius diligenter contulit, cum de uetustioribus Parisinis hunc Memmiano dissimillimum expertus esset. ipse Π^2 examinaui a. 1894 et 1900. corrector satis antiquus (Π^2) plurima ad exemplar codici *R* (u. infra) affine emendare studuit, cum primarius fons maxime propinquus fuerit alteri huius classis libro, unde manauit *Q*. concordare igitur solent ΠQ ($\Pi^1 Q$) et $\Pi^2 R$. notabilia in Π non inueni¹⁾ praeter orthographica quaedam (*disicerent, ecquid, spintrius, fuscisque*), quae ad probandam bonitatem nihil ualere manifestum est. alter est cod. Parisinus Q 5802 (*Q*) formae maximae, binis columnis satis nitide exaratus saeculo XII²⁾. praeter uitas Caesarum (fol. 1—68) Ausonique uersus. continet Flori epitomen, Frontini strategemata, Eutropium, Ciceronis Phil. I—IV et Tusculanas.³⁾ adnotationes quae insunt Francisci Petrarcae⁴⁾ ad Suetonium non spectant praeter unam ad '*Versus Suetonii*' adscriptam, qui post subscriptionem fol. 68⁵⁾ leguntur: 'in quibusdam libris est *Sidonii*⁶⁾', sed utrobique est Q^2 error; uere enim sunt *Ausonii*. Suetoniana qui correxit (Q^2) pau- culasque glossas⁶⁾ adleuit saeculo XV potius quam XIV tribuerim. Petrum Pitheum libro usum esse Preud'hommius inde concludit⁷⁾, quod ille 'ex optimo libro' laudet *productae* (321,12), at eadem lectio extat in *II R*, ut ad classem *T* referenda sit. neque minus caute quae ab eodem (p. 52—57) proferuntur accipienda esse nuper monui.⁸⁾ ipse librum excussi a. 1894 et 1900, re-

1) 96,24 *quarum* etiam in Π legitur, quod moneo propter editionem Batauam.

2) Exeunte potius XII quam XIII ineunte. saec. XIII tribuitur in catalogo codd. ms. lat. bibl. regiae IV p. 158, quem sequitur Preud'homme (Troisième étude p. 72). ut supra etiam Droysen Ruehl Gundermann Rossbach in edd. Eutropii Frontini Flori. in ultimo folio (189'), ubi 'M. Tullii Ciceronis Tusculanarum finit liber quintus', adscripta sunt haec: '*Lan mil CCC. VIII. le premier jour de Jenuier entrèrent poure gent en mal an*'.

3) Similis argumenti uolumen saec. XII in bibliotheca Beccensi fuit (cf. supra p. IX).

4) P. de Nolhac, Pétrarque et l'humanisme p. 203 sq.

5) Ita in Π , in Dunelmensi aliisque recentioribus.

6) Ad 95,2 *uxor rarissima*, ad 119,22 (*esse*) *i. comedere*, ad 156,2 *de uilla Iouis* (cum ipse librarius scripserit *ionis*). — ad Iul. 36 p. 19,17 legitur: '*ad haec uide I. Florum de bello punico secundo de Anibale*' (Flor. I 22,19), et iterum ad Florum fol. 75': '*uide de Pompeio supra*' in Suetonio de Iulio Cesare carta quarta; talia plura (cf. fol. 5,9', 12',30 al.), fortasse ab alio uiro docto profecta.

7) Troisième étude p. 72.

8) Berlin. philol. Wochenschr. 1905 p. 12. — emendatiora quaedam ex antiquioribus solus habet, quae tamen in recentioribus quoque leguntur; u. ad 18,18 43,23 104,22 248,2. cf. 42,13 (coll. 42,15) et 158,7, ubi *rhianum* ex *hrianum* (sic pro uaria lectione adscr. Π^2), cum in archetypo fuerit *hrianum* (u. p. LIX). e mendis huic libro peculiaribus adnotabo palaeographica haec: 37,11 *fagmata* (pro *stigm-*), 50,22 *cin-tonio* (pro *ant-*), 52,2 *plana* (pro *planci*).

cognoui 1904. ex eodem fonte deriuatus est cod. Suessionensis 19 (olim Praemonstratensis, mihi ϵ) saeculo XIII scriptus, ϵ interpolatus totus contaminatusque, ut abunde apparet ex Preud'hommii descriptione¹⁾, nulliusque me iudice ad indagandas ueras archetypi lectiones pretii. nam quae bona laudantur partim mala sunt, partim in aliis quoque recentioribus inueniuntur. ceterum utilem esse ad stemma codicum classis *T* accuratius definiendum non negauerim. uersus interpolati, quos *Q* p. 26,14 praebet in contextu, in ϵ ad marginem adscripti leguntur; uerba 108,23 *intestina sua* usque *somniauit* 108,25 post uocem *sacerdotibus* 109,3 collocata sunt in *Q* et ϵ . haec aliaque plurima, quae afferre supersedeo, artam codicum cognationem ostendunt. selectas ex eo lectiones in commentario posui, ipse non examinaui. optimum classis *T* exemplar seruatur in Museo Britannico, cod. Regius 15. C. III (mihi *R*), scriptus saec. XII²⁾ foliis 89, quem *R* magni fecit Bentleius. ante eum Is. Vossius contulerat, neque enim dubitari potest, quin 'excerpta Vossiana' inde fluxerint³⁾, etsi una manet difficultas, quod *R* in Dom. cap. 14 uerbis *non alia magis* (p. 347,2) desinit⁴⁾, cum Burmannus Oudendorpiusque afferant etiam in his ultimis capitibus lectiones quasdam ex Vossianis sumptas. quibus perpensis et cum indole codicis *R* comparatis⁵⁾ nihil obstat quominus Vossii aetate integrum fuisse codicem sumamus.⁶⁾ optimum si dixi, hoc non ita intellegi uelim, ut leuetur inde auctoritas libri *Q*, qui multis locis meliora⁷⁾

1) Troisième étude p. 44—49. excerpta Lislacana et Bongarsiana ex Suessionensi desumpta esse idem docuit (Deuxième étude p. 544 sqq.).

2) Non saec. X, ut putabat Bentleius utque exhibet David Casley, Catalogue of the mss. of the King's library (Lond. 1734) p. 242.

3) Preud'homme, Première étude p. 313 sqq.; iam Rothius (p. XXVIII) de Anglico quodam codice cogitauerat, neque Beckerum (Quaest. crit. p. VII) mira illa etiam minutissimis in rebus communio inter *R* et Vossiana excerpta fugit.

4) Interierunt duo folia.

5) Non raro codicum *IIQ* lectiones in *R* pro u. l. extant supra uersum uel in margine adscriptae; sic Vossius p. 353,10 (*duces*) excerptis *uires* pro uaria lectione, 351,3 *ad hoc* exc. Voss. (*adhuc* soli *II²q*), 347,2 *namque* (pro *quam*, sic *MIQ*, non *q*), 348,11 *commendanti* omissum (cum *IIQq*), 349,26 *cubili* (cum *q* codice gemello), item cum *q* 352,16 *comesaretur*, quae scriptura mihi grauissima uidetur, cum sic constanter *R* habeat (u. p. LII).

6) Cf. Preud'homme p. 303. certe falsa de ea re conclusit G. Becker (Quaest. crit. p. VIII), neque Preud'homme cogitare debuit de lectionibus a Vossio ex altero Regio (*q*) sumptis.

7) Cf. adn. 5,8 9,18 21,6 26,26 29,7 54,5 92,20 243,16 262,19 (*familiarum Q*, *famulorum IIR*) 264,28 312,26 313,24 318,5 324,5 325,9 326,6 331,2 al. omisi talia: p. 53,22 *pompeium .G.N. pompeii filium IIR* (recte *Q*); 164,18 *conuictu egistanum MQ¹* (*conuictu eg- IIRQ²*); 265,19 *numentanam II²R* (*mom- II¹*, *num-* etiam *GST*, recte *Q*); 305,1 *incendiariu¹ Q* (*-rū II¹R¹*); 319,23 *acroemata Q* (*acromata II*, *acremta R*).

seruauit quam *II R* non tam propinqua affinitate coniuncti quam *II* et *Q*.¹⁾ certe pauca illa quae in *R* emendatiora se offerunt, num ad archetypum referre liceat ualde dubito.²⁾ contuli *Q* a. 1900. codex Regius alter 15. C. IV (*Q*) saeculo XIII e simili exemplari descriptus est, tam simili ut Bentleius ex priore transcriptum pro certo contenderit neque tamen probauerit.³⁾ est autem interpolatissimus⁴⁾, neque raro correctus.⁵⁾ selectas excerpti lectiones, plenius adhibui inde a p. 347,2, ubi deficit *R*. superest praeterea eiusdem familiae, ut iam significauimus, magnus librorum numerus. ex centum quadraginta sex, quos Preud'homme recenset⁶⁾, octoginta fere ad eam pertinent. antiquiores paucis hic percurram. codices Londinienses duos collegii Sionensis (saec. XII—XIII) Bentleius in usum uocauit alterumque codici *Q* affinem dixit; ceterum raro lectiones in medium protulit.⁷⁾ de codice Dunelmensi saec. XII (bibl. eccl. Durham. C. III 18) certius iudicium permittitur. publici enim iuris factus est 'Suetonius collatus cum msto. Dunelmensi' in ephemeride 'The classical journal' IX (Lond. 1814) p. 143—149 et p. 386—394, ubi haec: 'codex Dunelmensis, cuius uarietatem hic habes, in bibliotheca Dec. et Cup. Dun. reseruatus, decimo et secundo uel superiori saeculo adscribitur.⁸⁾ optimus sane liber, ut ex hac collatione, quae olim ab Edv. Rudd, Coll. Trin. Cantabr. Socio,

1) Consensus *IIQ* plurima exempla attuli, multa neglegenda censui. de orationis in uita Galbae ordine turbato in *IIQ* aliisque eiusdem familiae u. quae Preud'homme exposuit, Troisième étude p. 57 not. 2. sunt autem in *Q* uerba *nec defuerunt* p. 276,22 usque *decimauit etiam* p. 279,8 transposita post *uexillatione* p. 283,8, ita tamen ut quae post *uexillatione* sequuntur uerba *ii ob recens* hic desint; contra in *II* uerba *quam exultantem* p. 277,21 usque *decimauit etiam* suo loco mota iam post *hi ob recens* (p. 283,8) leguntur. quo uitio non laborat *R*.

2) Cf. adn. 59,9 (consentit *G*) 120,20 214,27 233,31 236,16. infelicius rem gessit Preud'homme (Troisième étude p. 44) laudando *buccaeas* (98,11) aliaque. 86,12 etsi *consensu* primitus scriptum fuisse concedo, tamen *concessu* lectio archetypi fuit, ac mihi quidem litterae *ces* in litura manu prima repositae uisae sunt. emendatricem manum in hoc libro satis raro offendi.

3) Passim differt ab *R*, ex. gr. his locis: 7,17 10,8 12,6 12,7 12,9 13,1 24,11 27,22 127,12 136,24 237,10. accedit quod capita litteris initialibus grandibus distincta habet, quae non item in *R* extant.

4) Cf. p. 6,8 29,30 32,3 46,12. de 318,12 u. Berl. Sitz.-Ber. 1901 p. 693, ubi adnotat Bentleius prorsus sic esse in altero codice Sionensi, qui gemellus est huius. 349,10 haec excepi: *conuertit nescio quid esse magnum nuntians quod afferretur non differendum*.

5) Cf. p. 12,17 30,21 38,18 (= *N*) 50,6 58,18 68,8 84,20 166,21 173,7 184,9 (= *N*) 242,29 319,24 347,16. propter talia coniectando inuenta a uiro non indocto fortasse dignus liber qui totus exeutiat.

6) Latent etiam plures in bibliothecis.

7) Becker, Quaest. crit. p. VIII. Preud'homme, Première étude p. 307 sq., Troisième p. 57.71. cf. adn. 125,25.

8) Saec. XII ineunti tribuit Preud'homme.

confecta est, abunde patet.¹⁾ qua collatione satis, ut uidetur, accurata diligenter examinata sine damno neglegi posse patuit librum modo cum *Q* (*IIQ*) modo cum *II* (*II R*), rarius cum *R* facientem, in uniuersum autem optime cum *T* concinentem.²⁾ sequuntur saec. XIII scripti cod. Cantabrigiensis Kk 5,24³⁾; Laur. 64,8 (Mediceus secundus Gronovii)⁴⁾; Laur. s. Crucis plut. 20 sin. cod. III.⁵⁾ accedunt pauci saeculi XIV, plurimi XV.

Restat ambiguae incertiorisque fidei liber (*δ*), quem in meliorum numero habet Preud'homme, non tacens quidem eius uitia, quae totum interpolatum corruptumque euincunt⁶⁾, sed in maius uirtutes quae creduntur extollens tanto opere, ut ad antiquissimum exemplar referri eum uelit.⁷⁾ est autem cod. Parisinus 5804 saec. XV (ineunte ut uidetur)⁸⁾ scriptus, quem mirum in modum cum Memmiano facere iam Rothius uidit neque tamen accuratius examinandum putauit, id quod fecit Preud'homme. cui adsentendum uidetur non posse codicem ex ipso *M* descriptum esse. at fieri potest ut ex Memmiani iam altera manu emendati⁹⁾ apographo manarit correcto ad aliud exemplum. mihi contaminatus uisus est et ob id suspectae fidei. neque enim cum iis tantum libris, quos meliores dicit Preud'homme (*MGX'*)¹⁰⁾, sed etiam cum altera classe (*T*)¹¹⁾ consentit. etsi non omnes, satis tamen

1) In fine 'Sidonii' uersus leguntur (ut in *II*), sequiturque carmen notissimum CIL III 3676 (Bücheler, Carm. epigr. 427). collatus est cum ed. Schildii a. 1667.

2) Attuli lectiones ad 56,22 et 170,15. utilis erit ei qui in stemma codicum *T* inquirere uolet.

3) Bentlei 'ms. episcopi Eliensis' (Preud'homme, Première étude p. 310 sqq.). contulit Shuckburgh. proxime accedit ad *Q* (*II'Q*).

4) Correctus m. 2 ad exempl. *X*, affinis *II*.

5) Scriptus potius saec. XIV ineunte ex antiquissimis est eorum qui p. 334,15 uulgatam lectionem *uanae* (pro *uariæ*) exhibent.

6) Troisième étude p. 35 sq. interpolationum exempla habes ex gr. ad p. 26,23 28,8 32,18 68,18 72,1 133,5 199,9 346,13. cf. praeter alia etiam 86,8 *decimam*. Nos (in *M* sic scriptum *decima* Nos).

7) 'Il semble bien que *D* (id est *δ*) eut pour ancêtre un excellent manuscrit, indépendant de *A* (id est *M*) et même plus ancien que lui' (p. 37). scrupulum inicit uel numeri p. 13,2 ommissio cum lectione *nominu* (*X*).

8) Exeunti XIV tribuit Preud'homme. Fol. 18 'Incipit liber Suetonii tranquilli de gestis cesarum feliciter . . . Annum agens sextum decimum' etc., explicit fol. 131. plures partes interierunt: 47,2 *dies* usque 50,19 *crudissimo*, 94,26 *inuidiam* usque 98,21 *lactuculae* (in *δ* continuantur *lauticiarum* et *hyrsum*), 268,14 *etiam pone* usque 271,3 *Liuiæ*. — excerpta Cuiaciana inde fluxisse Preud'homme (Deuxième étude p. 549) probare studuit.

9) Multa eorum, quae *M*² correxerat uel adscripsit, exhibet; cf. p. 2,23 7,25 8,2 11,12 11,24 18,2. item glossas in margine: *silla mortuus*, *cesar captus*, *questorem appellat cesarem* al.

10) Saepius cum *X* solo.

11) Cf. p. 20,2 50,22 76,2 (*en ait*) 127,8 148,24 150,9 158,6 177,6

multas lectiones attulisse mihi uideor, ut indoles codicis perspicatur, poteruntque peti plura ex editione Batava, in qua sane eius uitia occultantur. de iis autem quae tamquam egregia et in δ solo exstantia praedicat uir doctus, paulo aliter sentio¹⁾ neque ut credam adduci possum scriptas fuisse in archetypo lectiones partim probandas²⁾ partim reiiciendas³⁾; accedit quod nonnulla in aliis quoque libris leguntur iisque antiquioribus⁴⁾, et nescio an ex ingenti recentiorum copia unus uel alter eadem uel similia praebat.

Denique ex iis libris, quibus priores usi sunt quique latent⁵⁾, unus saltem mentio mouenda est, Tornacensis cuiusdam 'peruetusti', qui alicuius momenti fuisse uidetur, si uera sunt quae traduntur. narrat autem Glareanus in epistula adnotationibus Suetonianis praemissa (a. 1559)⁶⁾ Erasmus Roterodamum nactum esse exemplar peruetustum ab Wilhelmo Montioio Anglorum regulo ablatum e monasterio diui Martini apud Neruios (Tornacenses). ab Erasmo dono accepit Glareanus, qui lectiones nonnullas protulit. noua eius collatione usus esse uidetur Torrentius. desiderabatur autem in illo Domitiani uita inde a cap. 2. ipse attuli scripturas ex eo sumptas ad p. 54,8 134,10 136,2, quas frustra in meis quaesiui. ex aliis uarias lectiones adscriptas fuisse patet⁷⁾, neque reliquae paucae certius de eius indole iudicium permittunt.⁸⁾ si quando emergerit, habebimus, ni fallor, testem saeculo XII non antiquiorem.

De reliquis codicibus quorum ingens est multitudo, nouiciis

(ei om.) 177,26 196,32 232,12 244,16 354,7. cum *GT* ex. gr.: p. 113,10 138,2 326,5.

1) Berlin. phil. Wochenschr. 1905 p. 11.

2) Cf. p. 122,22 130,22 (?) 140,14 180,23 279,22 344,28.

3) 26,24 83,8 127,22 166,12 (*apparere*) 233,26. cf. etiam talia: 19,1 *nanta*, 60,6 *exim.* de *comitis* 41,26 u. p. XXXII.

4) 25,2 89,16 187,15 (lectio dubia) 256,15.

5) Benteleiani superstites sunt omnes (Preud'homme, Première étude p. 299 sqq.). latet autem latebitque 'uetus codex', ex quo Fuluius Vrsinus excerpta laudat in notulis a. 1595 emissis. fide dignus uisus est Benteleio, suspectus Burmanno aliisque, iureque Rothius (p. XXVI) excerpta illa plerumque commenticia dixit, ex Erasmi Stephani Torrentii editionibus conficta.

6) Suet. ed. Basil. 1560. cf. Roth praef. p. XXV. Drummond, Erasmus (Lond. 1873) p. 406.

7) 171,22 notatur lectio *octingenta*, quae est meliorum librorum, 'quamquam quidam spatium, quod uersibus interiacet, *octoginta* (sic II) desuper posuit'. 210,5 'in ueteri codice legitur ad margines pernotatum *Puteo licuit*' (sic X). 20,7 Glareanus 'e uestigiiis codicis sui' legit *quaterna*: in *equites uicena quaterna*, aderat igitur glossema in *equites* (*T'P'*).

8) 27,5 *aurum in gallia effutuisti* (cf. adn.); 61,3 *inalpinas* (= *MGVLST*); 122,2 *numatio* (II habet *numa munatio*); 156,16 *si om.* (*MGT*).

et a grammaticis correctis, quos communi nota & signavi, fusius & disputare in animo non est. nam quod Rothius de iis fecit iudicium (p. XXIX 'auctoritatem habent nullam'), quod nuper quidam infringere temptauerunt¹⁾, id uerissimum esse perspeximus magno exemplarium numero examinato et Preud'homme²⁾ et ego.³⁾ 'nusquam enim' — ut Rothii uerba repetam — 'ex antiquitate ullam lectionem seruauerunt quae non in Memmiano aut in duorum generum uetastioribus exemplis scripta extet. fit tamen nonnumquam, ut feliciter coniectando uel in uno libro nouicio uel in compluribus aliquod uitium sublatum sit, ideoque ab eo qui singularum correctionum auctoritates persequitur pro Sabellico aut Beroaldo appellandus sit codex Cortianus uel Basiliensis, id est ignotus quidam grammaticus saeculi XV, cuius haud improbabile commentum in hunc uel illum librum deuenit.' cuius generis sunt quos nuper in lucem protraxerunt nimiumque celebrauerunt⁴⁾, Paris. 5809 saec. XV exeuntis⁵⁾ et Vatic. 1905 anno 1466 scriptus.⁶⁾ addique possunt multi hic illic emendationum uestigia exhibentes, uelut Vaticani 1906⁷⁾ et 3336⁸⁾, quique apud priores saepius laudantur: Basileensis F. I 12⁹⁾, Friburgensis 372¹⁰⁾, Lugdunensis Perizonianus fol. 4¹¹⁾, Lipsiensis Rep. I fol. 9 (Foucaultianus)¹²⁾, Oxoniensis Lincoln. 93 (*L Bentlei*), Vindobonensis 183 (*Vind. I Oudendorpii*).

Praeter integros codices excerpta quaedam ad nostram aetatem peruenerunt, ex quibus uel propter antiquitatem non parui existimanda sunt ea, quae dictata a Seruato Lupo (u. supra)

1) Chr. Modderman, *Lectiones Suetonianae* (Groningae 1892); H. N. Veldhuis, *Annotationes crit. ad Suetonium* (Lugd. Bat. 1897), aliique.

2) *Première étude* p. 318 sqq.

3) *Herm.* 27 p. 590 sqq.

4) A. A. Howard, *Harvard Studies* XII (1901) p. 261 sqq. C. L. Smith *ibid.* p. 54 sqq.

5) Vt recte docuit Preud'homme, *Première étude* p. 327 sq.; liber mirum in modum repraesentat Beroaldi Sabellici aliorumque lectiones.

6) Preud'homme p. 319 sqq. non pauca communia habet ille cum uetustioribus duobus gemellis Vatic. 1860 et 7310 saec. XIV in.

7) Liber Iohannis Tortellii Arretini, cui transcripsit Iohannes Alemannus.

8) Anno 1460 per Lianorum Bononiensem scriptus; cf. P. de Nolhac, *La bibliothèque de Fulvio Orsini* p. 170.

9) Iniuria ei tribuuntur lectiones 238,4 *toti* et 309,16 *cui* (*qui* est etiam in Vindob. I). examinauit mea causa E. Bethe.

10) Roth praef. p. XXXI. excerpta debeo O. Hense Friburgensi.

11) In Italia scriptus. Catal. bibl. Lugd. Bat. (1716) p. 493. de locis nonnullis certior me fecit P. C. Molhuysen Leidensis. editioni Venetae hunc et Harlemensem similes ait Preud'homme, *Troisième étude* p. 76.

12) Romae scriptus a. 1444. 'collectio' uariae lectionis ad marginem ed. P. Scriverii a. 1596 adnotatae extat apud Baumgarten-Crusium I p. XXIII sqq.

- H* Heiricus Autessiodurensis excepit (*H*) obtulitque inter annos 871 et 876 Hildeboldo episcopo Suessionensi.¹⁾ conscripta igitur sunt eodem fere tempore, quo librarius Turonensis munere suo functus est. edidi et adnotaui Herm. 36 p. 343 sqq. ad fidem codicis Parisini 8118 saec. XI²⁾ adhibitis aliis recentioribus³⁾. iam in his excerptis, quae in rem suam conuertit Iohannes Saresberiensis usus deteriore exemplo⁴⁾, emendatricem manum animaduertimus; caue enim credideris quae bene in iis legantur uel speciem bonitatis prae se ferant petita esse ex ipso Lupi exemplari.⁵⁾
- N* amplior epitome (*N*) debetur alteri Parisino libro 17903 (olim Notre-Dame 188) saec. XIII binis laterculis scripto⁶⁾, cuius auctor, ut abunde ex adnotatione critica patebit, exemplo classis *X*, at iam contaminato, usus est; saepius enim cum deterioribus eius familiae (*POST*) concordat, ut fructus inde percipiat fere nullus. nam quae correctiora habet, eadem in aliis extant⁷⁾. memoratu tamen digna uidetur lectio p. 299,15, in quam postea Bentleius coniectando incidit.⁸⁾ contuli a. 1900. —

His iam peractis ad archetypum, qualem supra (p. VIII) indicaui, redeo. quem litteratura, quam capitalem rusticam uulgo uocant, nulla praeterquam capitum distinctione⁹⁾ scriptum fuisse

1) Traube, *O Roma nobilis* p. 370 sq.

2) Extabant olim in uetustiore Paris. 18296 (saec. X) inter alia Heirici collectanea; cf. Traube, *Rhein. Mus.* 47 (1892) p. 559 sq.

3) Etiam plures supersunt quam dicit Preud'homme, *Troisième étude* p. 39, nullus tamen qui cum Parisino possit comparari.

4) In libro qui inscribitur 'Polieraticus' (a. 1161); Roth praef. p. XXXIII sq., cf. Herm. 36 p. 345.

5) Cf. adn. 59,16 98,4 182,20 193,4 267,9. ex Orosio sumpta est lectio 249,13.

6) Fol. 145 'Suetonius in primo libro de XII cesaribus. Verba iulii cesaris laudantis amitam suam pro rostris' (Iul. cap. 6), et sic deinceps usque 'libro XII de domiciano'. desinunt excerpta fol. 167 in uoce *decerneret* Dom. 28 p. 353,17. orta est epitome, qua usum esse Vincentium Bellouacensem in Speculo historiali Rothius (p. XXXIV) probauit, ante a. 1264.

7) Cf. adn. 38,18 70,12 85,24 89,16 105,20 184,9 218,16 331,12.

8) 347,22 cum *N* edidi *abolitoque* dubitans.

9) Male in oratione distinctorum, quae aliquotiens mendis ansam dederunt leuioribus, exempla adnotaui ad p. 24,24 61,14 81,12 121,22 153,20 160,16 170,19 186,8 189,7 204,3 238,5 (adde *sortes gde ptorū G*); quibus addi possunt multa alia, ex. gr.: p. 13,12 *cedere M*, 18,6 *successore inominatus M* (*successor rei nominatus V*, *successor innopunatus L*), 25,18 *praeter eo M*, 32,22 *adde dicationem M*, 36,8 *decima Nos M*, 45,6 *adsimulem M*, 102,17 *quod amoris MG*, 146,20 *officia ut MX*, 164,18 *conuictū egistanum MQ*, 197,25 *lamianosas (-os G) portatum MG*, 223,9 *aedes aliis MQ*, 228,17 *tyrrheni conlibri et carchedonia condiebis M*, 242,7 *alexandriae uocauit MX*, 301,1 *raptae (-te, -te) MX*, 352,11 *esset ale ase M* (*esse tale δ*). ex *G*: 101,12 *diuos patiebatur*, 160,5 *extra tum*, 160,6 *deficientia nullum*, al.; ex *V*: 34,9 *armi sonaret*, 74,15 *labens ignibus* etc.

uel litterae quaedam permutatae aliaque declarant, quae infra inter mendorum genera et inter orthographica enumeravi, tum ipsius scripturae uestigia maxime in *M* residua. ac primum quidem singularum uitarum (praeter Othonis Vespasiani Titi Domitiani) principia in *M* aliisque grandibus litteris plerumque rubricatis conspicua facta sunt, partim capitalibus rarius uncialibus¹). capitalibus scripta sunt in *M*: Aug. 1 (fol. 18) *Gentem* usque *olim* (item *V* litteris minus puris et. fere *G*, de quo u. tab. III); Tib. 1 (fol. 33) *Patricia* usque *plebe* (in *G* tantum *Patricia gens Claudia*); Cal. 1 (fol. 57) *Germanicus* usque *Drusi* (in *G* usque *et*, in *V* tantum *Germanicus. C.*); Cl. 1 (fol. 71) *Patrem* usque *Drusum*²) (item *G*); Ner. 1 (fol. 83) *Ex gente* usque *Aenebarborum* (duorum uersuum spatium, in *G* *Ex gente* usque *fami*); Vit. 1 (fol. 106) *Vitelliorum* usque *alii* (in *G* prima tantum uox). accedunt in *G*: Otho 1 *Maiores Othonis*, Vesp. 1 *Rebellone*, Tit. 1 *Titus* usque *deli*, Dom. 1 *Domitianus* usque *putre con.* contra uncialibus incipiunt in *M*: Iul. 1 (fol. 1) *Annum* usque *amisit* (in *V* usque *decimum*, in *G* sic: *GAIVS IVLIVS CÆSAR ANNŪ* rubr.); Galba 1 (fol. 97') *Progenies Caesarum in Nerone defecit* (ultima uox capitalibus, in *G* duo tantum prima uocabula). item subscriptiones, quae in calce singularum uitarum leguntur, artificiosius, ut mos est, pictae sunt, et quidem duplici scripturae genere dum taxat in *M* una quaeque, pars prior capitalibus litteris, posterior (inde a uoce INCIPIT, in ultima uita inde a DOMITIANŪ) uncialibus.³) denique in ipsa oratione principalis scripturae satis multa manserunt in *M*, rarius integra uocabula, saepius litterae singulares.⁴) iis autem quae in commentario critico laudata⁵) et quae infra, ubi de notis agitur, allata sunt, haec fere ex *M* potissimum addenda uidentur. 30,22 D·PRO·A·ET, 95,23 *Scribit ad filiam* (item *P* et litt. rubr. *S*, u. adn.), 116,11 *Testamentum* usque *Apriles* (in *G* tantum NON·APRIL), 131,28 VALE, 203,3 *Rursus alteris litte-*

1) Rem tetigit Preud'homme, Troisième étude p. 88, concludens inde parum ueri similia de duplici archetypo. cf. Rev. crit. 1904 nr. 46 p. 380.

2) Versus qui sequitur (*olim—augusto*) scripturam prodit Turonensem semiuncialem; u. Chatelain, Paléogr. des classiques latins II tab. CLXXXIII 2 et L. Traube, Neues Archiv XXVII p. 267. cf. supra p. X.

3) Exemplum luculentum habes in tab. II; de *G* u. tab. III. in ceteris quoque codicibus subscriptiones grandibus litteris at rusticioribus exaratae sunt. ad *M* proxime accedit *V*, sed in illo solo librarius constantem diligentiam praestitit. ipse in adn. crit. minusculis usus sum.

4) Quibus non adnumero litterae N formam lapidarem, quam de more crebrius scriba Turonensis adhibuit (etiam ligatas N, cf. p. 31,1 NON·numquā).

5) 42,12 105,4 208,9 807,25 348,10.

ris (item *GLP*, om. *T*, u. tab. I), 203,10 *Item tertiis litteris* (item *LP*, u. adn. et tab. I), 226,11 *ET* (*ET* in *GR*, quod inter graeca resedit ut *NAM* 203,9); 51,22 *Λ·Μ·* (item 55,6 *Μδ*, 57,12 *Μδε*, 68,28 *Μ* qui antea 68,26 habet *δ·Λ·*), 53,11 *·Μ·Q·Μ* (item *R*, in *Μ* ante *Q*· aliquid erasum, *῀·q*; *ΠQP*², *antioque LP*¹), 136,8 *Λ·quae*, 313,14 *seRapidis*. accedit distichon (10,1.2) in *VL* grandibus litteris scriptum, acceduntque plura etiam huius modi in *G*, quae uereor ne librarii arbitrio magis debeantur quam exemplari unde transcripta sunt: sic tituli¹) 20,4 41,27 46,2 296,10; sic disticha 287,1.2 et 354,3.4; sic dicta uaria 84,3 84,25.26 197,19 267,18 (*haec est fides*) 329,17; denique principium capitis uitae Galbae quarti 273,15 *SERGIUS GALBA* et ultima uox Domitiani 354,8 *PRINCIPVO*.

Numeros in archetypo perscriptos fuisse perscriptosque e uarietate codicum apparet, quamuis ubique fere, ut adsolet, in parte librorum (praesertim *GR*) notae compareant. quam uarietatem plene afferre propter ingentem copiam nolui²), cum etiam his in rebus *M* dux sit fidelissimus, ne aduersus consensum quidem reliquorum (ut 197,24.25) deserendus. ipsum autem Suetonium etiam notis usum esse cum per se intellegatur, tum luculento exemplo confirmatur p. 13,2, ubi numeri nota scribis mediae aetatis insolita in *M* erasa, in *V* bene exarata, ne in nouissima quidem editione recte expressa est.³) longe rarius pro notis, quas permultis locis in *Ω* extitisse certum est, perscripta nomina inueniuntur, ut 171,31 *triginta S* (213,19 *Q*), 197,4 *nono P*, 213,5 *quattuor PQ*, 332,22 *uiginti QS* (335,8 *ΠQS*), quibus addo singularem *L(uci)* praenominis solutionem *quinquaginta* p. 3,20 in *PO* (corr. m. 2).

De aliis nominibus, quae per notas scribi solent, haec adnotabo. retinui fere quales in *M* notae extant, quocum faciunt plerumque reliqui; raro perspicuitatis causa solui, interdum paululum

1) Ego quoque ad normam epigraphicam plerosque dandos putauī, aequē ut inscriptiones latinā 165,16 graecamque 307,5. de graecarum litterarum formis consule tab. I; similes autem fere extant in omnibus libris, solentque confundi I et Y, E et H, E et C, O et ω, H et N, H et Y, H et Π, Π et Tl, Θ et T, Γ et T, I et El, E et Δl, Λ et Δ. potiora adnotata sunt, omisi talia: 16,28 *XPETIPAN·ΔOC M*, 174,24 *ΕΚΤΩ* et *ΒΑCΙΑΕHC MLS*, 259,2 *NEPON MLS*, 267,14 *ΟΙΑΤΑ MGLS*.

2) Cf. adn. 20,2 46,1 65,20 115,14 167,10 197,19 208,22 (III notauī ex *LPRT*) 229,24 :34,5 250,21 (*centum LX. L, C. LX. T*) 274,26 276,26 279,3 309,2 321,12. alia u. infra p. XXXVI sq. e *G* notauī praeterea *XVuiros*, *tribus* et *XX*, *C. et XX* (item *ΠR*), *duode XXX*.

3) De numeris pauca quaedam praelibauit Preud'homme, *Mélanges Paul Fredericq* (Bruxelles 1904) p. 48 sq. nihil in talibus probant formae uolgaes *quindecim* (sic 21,21 *M*, *XV. GT*), *septemdecem* (u. adn. 346,5); eandem scripturam offendi in parte deteriorum: 65,16 (*septemdecem ST*, *VII & X G*, *septem et decem P*), 78,16 (*XVII G*), 235,27. maioris sane ponderis numerus est corruptus 22,15.

mutavi. constantem autem in talibus usum frustra quaesiveris, neque ipsum auctorem sibi constituisse probari poterit.

Praenomina: *Aulus*: perscriptum praeter 295,5 et 296,12 ubi u. adn. *Decimus*: nota 54,11.18 (42,2 *decio M²IR*, item 43,12 et 44,23 *IR*). *Gaius*: u. adn. 35,16 49,4 89,11 162,1 165,9. compendium c̄ 50,22 in *M*, g pro c saepius in *IR*. *Gnaeus*: cn. saepiusque c-n. in *M*, gn. et en. in *G* (49,6 c. *neus M*, *CNews LS*). *Lucius*: u. 41,8 89,11 295,6.16; cf. 8,20 *lucio M²GS²*, *lucii P²O²* (corr. pro *quinquaginta*), 340,8 *luc G*. *Marcus*: u. 9,7 10,10 50,9 122,21 (*amgallio M*). cf. 53,10 ubi m-q. *MR* (in *M* ante q. aliquid erasum). *Publius*: u. 4,28 10,14 295,6.10. *Quintus*: u. 294,5 295,5 307,22. cf. 20,21 q̄. *M* (*quintus S*), 109,21 q̄. *R* (*que G*, *Quintus PT*, om. *VS*), 136,8 *quae ML*, q; *G*. *Serius*: u. 273,15. *Sextus*: u. 81,12 et 122,19. *Tiberius*: u. 119,13 120,20 185,15. *Titus*: plerumque perscriptum, ut 306,6 etiam in *G*; cf. adn. 58,10.

alia: *Kalendae*: u. p. LIV. *Idus*: id et id·*MG*, saepius perscriptum. *Nonae*: 116,11 non *MG* (non et *nonas* rel.). *Ianuarius*: *ian.* uel *ian̄*. (*IAN.*) *M* cum plerisque; 86,14 *ian̄*. *MQ*, raro perscriptum. *Februarius*: 197,4 *FEBR.* *M* (*feb L*). *Martius*: 196,16 *mar.* *MGP* (*mar.* et *martii* rel.; restitui *Mart.*, ut traditur 320,2). cf. adn. 56,21. *Aprilis*: u. 116,11 160,1 (*ap.* *ML*, *ap.* *VR*, *ap.* *S*). *Maius*, *Iunius*, *Iulius*: *mai.*, *iun̄*, *iul̄* plerique. *Augustus*: 201,2 *av̄g.* *MGII* (*aug.* fere rel.). *September*: 115,13 *septemb̄*. *MPS* (*sept̄ GVLIR*, *septembris QT*), 165,11 et 296,13 *sept̄ M* cum plerisque, 332,21 *sept̄b̄ MIIL* (*sept̄* rel.). *October*: *octob̄*, *octb̄*, *oct.* *M*. *November*: 334,1 *noueb̄ M* (*nov̄ G*). *December*: 122,2 *dec.* *M* (*dec̄ GLIR*, plenius rel.), 307,22 *dec̄b̄ MLP* (*dec̄ QR*, plenius rel.). *consulibus*: dedi *conss.*, *cons.*, *coss.* (*conss̄*, *con̄s̄*, *cōs̄*, *cōss̄ M*), perscriptum fere semper in *G*. *imperator*: u. adn. 273,15. *praetor*: u. adn. 4,11. *tribunus plebis*: *tr.*·*pl.* et saepius *t.*·*r.*·*p.*·*l.* *M* aliique (11,19 *tribuno plebis G* et ss. *M²*). *equus Romanus*: 139,1 *e.*·*q.*·*r.* fere omnes (*eq.*·*r.* *R*, *equiti Romano Q*). cf. adn. 143,3 et 216,25 (*equiter M*). *populus Romanus*: *p.*·*r.*·*satis* frequens (cf. adn. 108,10 et 132,22); 218,20 *pop̄. R*. *MLT*; 62,1 *populique rom̄*. *MVLS* (*romani GPII*, *romā R*, *romē Q*), item *rom̄* 308,17 *MLII* (*r.* uel *romanam* rel.). *res publica*: *r.*·*p.* aliquoties in *GPII* (cf. adn. 74,6 109,24 354,7), nusquam in *M*, ex quo notavi 131,22 *xxi.*·*p.* (88,1 *xx̄p̄. V*, *xx̄p̄. L*) et passim *p.* (*rarius p.*). *patres conscripti*: *p.*·*c.* 87,9 (*perscr. S*) 136,11 156,14 (*praeterea in G* 155,20 et 344,16). *senatus consultum*: *s.*·*c.* 90,26 et 121,29, plenius multis locis. *filius*, -a: *f.*·*r.* 53,22 *MV* (*f.* *LS*, *perscr. rel.*), 183,7 *M* (*f.* *LPSR*, *filiam* rel.).

Reliqua scripturae compendia tralatitia sunt, rariora in *M*, crebriora in *G* ceterisque.¹⁾ passim in *M* leguntur *b*: = *bus*, *q*: = *que* (*q̄*: = *quae*), quae fontem sapiunt primarium. deinde, ut breviter componam potiora: *p* per, *p̄* pre, *p* pro (*rarum*)²⁾, *c̄* con

1) De *M* et *G* cf. tabulas adnexas.

2) Haec tria passim permutata: uitiū archetypi 14,18; singulorum librorum: 30,3 30,19 45,7 72,3 73,12 93,18 116,26 144,3 144,11 164,30 (*perfectos* et ss. *t.p*) 258,5 289,24 321,12 337,15; cf. 9,24 et ex *M* correctā in hunc modum: 82,8 *propsequendosque* (112,21 *p̄tsecuturus G*), 112,25 *iter* (i. *p̄ter* in *p̄ter* corr. m. 2), 210,1 *p̄t̄posuissent* (i. *p* corr. ex *p̄t̄* m. 2), 273,19 *prenomine* corr. m. 1 ex *pron*.

(*ċpūlit*, *ċdīto*), *m̃* men (*agm̃*, *tañ*, *iũntis*), *r̃* runt (*fueŕ*, *meminer̃*), *t̃* ter (*uĩq̃*, *trorē*, *p̃t̃*, etiam *PAŦ*), *ũ* uit (*tēptaũ*), *x̃* xit (*finx̃*), *đ* dit (*deā*, *intend̃*), *t̃* tur (*in̄pbat̃*, talia non minus rara quam *temp' nanc̃t' ei'*); *ñ* (*Ñ*) non, *ē* est, *ēē* esse (*ēēt*, *ēent̃*, *ēē.do*), *s̃* sunt; *aut̃* autem, *qđ* quod¹⁾, *q̃* (rarum), *qm̃* et *q̃m* quoniam, *om̃a* et *om̃ia* omnia, *om̃s* omnes.²⁾ singularia, si recte uidi, haec: *dŕ* dicitur, *disciptos*, *noŕ* nobis, *scđo* secundo, *tēpŕ* tempore, *iōnib̃*; in omnibus³⁾, insolentiusque, cum alibi *nŕo nŕa* de more scriptum sit, *nŕt* pro noster 345,22.⁴⁾

De capitum distinctione, quam supra tetigi, Rothio (praef. p. XII) adsentendum fuit, qui etsi ordinem numerandique morem a scribis saeculi XV inductum⁵⁾ et ab Erasmo in editione Basileensi sanctum quamuis non raro incommodiorem mutare noluit, tamen capitum diuisionem qualis in Memmiano perbene instituta deprehenditur, lectori uersiculorum initii reductis indicandam censuit, paucis tantummodo aliter administratis quae necessario refigenda erant.⁶⁾ reliqui codices partim cum *M* consentiunt⁷⁾, partim discrepant; certe hac quoque in re libri archetypi uerissima imago Memmianus putandus est.

De nostrae editionis ratione haec fere adicienda uidentur. breuitati ut consulerem permultas codicum lectiones suppressi multasque uirorum doctorum coniecturas, iis maxime locis, qui

1) *quid* et *quod* confusa: 85,24 96,8 331,12. minora non commemorauim.

2) 260,10 *om̃s* falso pro *omnis*.

3) Hoc Iul. 18 p. 6,22; notandum autem est uitae Diui Iuli capita 11. 12. 13 in litura scripta esse compressius propter spatii angustias litterisque paulo tenuioribus.

4) Vide quae L. Traube, Perrona Scotorum p. 524, de hac nota docuit.

5) Sine capitum numeris uulgata distinctio adiectis argumentorum titulis iam extat in editione Veneta prima a. 1471 et in anonyma.

6) Vbique fere talia a Rothio reficta recepi. adieci de meo paragraphorum numeros, sed parcius agendum duxi quam fecerunt priorum nonnulli, uelut S. Pitiscus in ed. a. 1690.

7) Principia nominum initialium passim omissa sunt in *GV*, relicto fere spatio litterae artificiosius pingendae, quod postea neglectum est. uide quae de *G* monui Herm. 37 p. 594. falsa distinctione in *G* ex. gr. orta sunt 94,10 *thronosuxit*, 110,5 *Taliter* (*T* rubr.), 151,18 *mala. sper.*, 186,6 *uerum* (a *Puerum* nouum caput incipit *M*), 174,8 *maluissentpera*, 175,22 *iecitgrippe*, 235,17 *premebatur eductus*; falso 201,22 *Pater* (*P* rubr.) exaratum in *G* (corr. *G*³, *Ater* g), in eodem 263,19 *Ferrebat*, 312,9 *Vesiaci*. ex *V* notauim 82,10 *equos* (pro *Et* quo), 97,15 *Esto* (pro *Festos*), 130,1 *ximo* (pro *Proximo*). rarius hoc uitio foedantur reliqui, ut 165,11 et 151,15 (hic etiam *M* continuans *potest-ones*). — capitum argumenta in *M* appicta (manu antiqua) non inueni nisi ad Cal. 50 (fol. 68) *forma gaili* et ad Cl. 30 (fol. 70 litteris uncialibus) *<d>e forma claudii*.

in commentario accuratius tractandi erunt. recepi e Memmiano lectiones quam plurimas, quibus si addideris in hac praefatione commemoratas integrum fere codicem expressum habebis; e reliquis selectas, et ita quidem ut notarem lacunas notabiliores, id est unum uel plura uocabula omissa, omnes ex *G* et *V* itemque ex classibus *X* et *T*, neque minus traiectionum qui inueniuntur errores, cum talia maxime idonea sint ad constituendum librorum stemma adscribendosque certae classi codices nouos si qui forte inuestigauerit. contra neglexi fere litteras singulares syllabasque passim, ut adsolet, currente stilo praetermissas uel additas. sed talium quoque specimen — quod ad *M* attinet plenissimum — dandum putaui, ne quid desideretur quod conferre possit ad perspicendam inlustrandamque meliorum librorum indolem. in orthographicis Memmianum, ut par est, ubi fieri potuit uel ubi utile uisum est, secutus sum. non pauca reuocaui, quae priores spreuerunt, at non raro in deterioribus libris adquiescendum fuit aut omnino ab archetypi lectione recedendum. horum quoque conspectum infra inuenies. de expilatoribus Suetoni qui dicuntur locus hic non est ut copiosius disseram. qui cum omnibus libris superstitis multo sint uetustiores, neglegendi minime fuerunt. retuli igitur inter testimonia locos scriptorum uariorum, quos ex Suetoniano puteo hausisse uel certum uel probabile est¹⁾; Poly-aenum dico, ut potiores enumerem, Eutropium, Aurelium Victorem (cum epitome quae eius nomine fertur), Ausonium, Orosium. parciorem fui in laudandis scriptoribus historiae Augustae, quos imitatores potius dixeris.²⁾ de his aliisque, uelut de fontibus Suetoni, de ratione, quae inter eum et Tacitum intercedat, plus semel in commentario sermo inferetur. attuli tamen iam in hoc uolumine quae necessaria uel impraesentiarum utilia uisa sunt.

Conspectu mendorum, quem subiunxi, cautius ut utantur lectores uix est cur moneam. uarii enim generis sunt corruptelae, neque paucas, quae aliis ex litteris perperam lectis enatae uidebuntur, alii ex pronuntiatione uulgari explicare malent, alii communes tritosque errores scribarum neglegentia ortos existimabunt. quare consulto legitima consonantium digestionem, quam suo iure artis grammaticae patroni postulabunt, abstinui. in palaeographicis quae errata sunt, partim, ut iam significauimus, ex litteratura capitali explicantur³⁾, partim uero ex minuscula neque raro tali,

1) Roth praef. p. XVI sq. XXXIV; de Dione illi minime adsentior. de Einhardo u. supra p. VIII.

2) Cf. interim Wölflin, Sitz.-Ber. der k. bayer. Akad. 1891 p. 465 sqq. E. Klebs, Rhein. Mus. 47 (1902) p. 26 sqq. H. Peter, Die script. hist. Aug. p. 102 sqq.

3) V. infra permutatas *b:s*, *c:g*, *f:i*, *i:l* al. cf. errores fabriles, quos e titulis collegit Engelbertus Schneider, Dial. Ital. ex. sel. p. 128 sqq.

ut uidetur, quali Fuldenses librarii usque ad medium fere saeculum nonum usi sunt.¹⁾

Mendorum genera:

Transmutationes uocum, syllabarum, litterarum:

cum signis corrigendi (ubique fere m. 1): 61,5 *scūbos* *M* (ita corrigas uelim in adn. crit.) 75,18 *dam* *quo* *M* 174,5 *autem eos* *M* 247,20 *extatq. habuit* *M*, et sic saepius *R* (ex. gr. 184,19 *se* *placitam* uocasset, 313,18 *constabat* *se*, ubi *se* falso additum est), rarius in reliquis (227,80 *uolumen* *adhuc* *S*); in *G* tali modo: 263,11 *odio omnium in se*, 278,8 *tanta re* (u. adn.). alia non correcta: uitia archetypi: 46,27 *primo consecratos* (pro *primos consecratos*) *Ω* (similiter mutatae terminationes: 207,2 *M*, 237,27 *R*, 288,1 *M*, 288,16 *M*, 320,2 *M*; alia quae non adnotauit: 29,25 *ineptu gratis* *Q*, 98,17 *senes sex* *tantos* *G*, 207,7 *annuo natalis* *ΠR*; cf. etiam adn. 84,10 127,29 182,20 348,8); 84,20 *grandi iam ornatu* (pro *grandior iam natu*) *Ω* (cf. 165,4 *G*); 239,2 *tam nullo quam* (pro *tamquam nullo*) *Ω* (cf. similia 106,21 127,5 192,9 172,13 207,31 227,30 310,13 354,7); 55,7 *patribus* (pro *partibus*) *Ω* (cf. 59,10) 77,10 *cesserat* (pro *cessaret*) *Ω* (cf. 13,2 *rediget* pro *redegit* *M*¹ et adn. 340,3) 89,17 *uicinio* (pro *uinicio*) *Ω* (cf. 256,2 *uiciniana* *Π¹Q*) 91,10 *saluidenium* *Ω*; adde coniecturam Reinesii 168,19. huius generis quae in *M* aliisque extant, plurima adnotauit: 3,5 60,6 103,4 106,1 110,16 (*uers* in *M* m. 1 in rasura; item 344,22 in uoce *releuandos* litteras *leu* in litura reposuit *M*, ut fuerit primum *reuelandos*; sic 10,7 *reuelauit* *Q*¹, 225,13 *obseruari* *S*) 126,2 (cf. 102,21 *V* et 227,14 *adiutorio* *G*) 128,18 (contrarium 243,19 et 312,24) 131,26 138,15,21 138,17 139,8 139,27 236,31 (cf. 239,1 290,23 336,10) 242,13 266,23 292,18 295,15 (contra 61,11 *eadem* pro *aede* *V*, 112,10 *eadem* pro *aedem* *G*) 328,6 (cf. 152,23 327,20 *susceptissimum* *G* 120,8 *expecto* *G*) 351,1 (sim. 178,12 *marconem* *LPS*, 278,26 *marco* *G*). quibus omissa ex *M* hic adnecto (de *h* transmutata u. p. XXXVIII): 17,7 *pristino* corr. m. 2 in *pistrino* (item 50,16,19, contra *pistrina* pro *pristina* 320,2)²⁾ 19,13 *clauinus* corr. m. 2 in *caluinus* (231,1 *clauinorum* *G*) 46,1 *numicidi* (cf. 117,7 *G*) 153,20 *transgulari* (ita fere semper in *S*, cf. 161,5)³⁾ 218,11 *oichresta*. cf. etiam *Betricum*, *flagro*, *strena*.⁴⁾

Syllabae (uoculae) omissae uel falso additae, haplographiae uel dittographiae quae dicuntur uitia nec non aliter accipienda⁵⁾:

omissae: in archetypo: 12,13 *occasione* <*ne*> (cf. 292,18) 58,18 *repetita* <*Ita*>*lia* 164,19 *iusti*<*ti*> 193,12 *propere* <*re*>*uersus* 256,5 *laudauit* <*et*> (cf. 75,14 et 114,15) 269,26 *siquidem* <*im*>*agunculam*

1) V. permutatas *n:r*, *p:r*, *r:s*. L. Traube, Die Überlieferung des Amm. Marcellinus, Mélanges Boissier (1903) p. 443 sqq. cf. Gardthausen ed. Amm. Marc. p. XII sqq.

2) Cf. CIL VI 33899 (Audollent, Defixionum tabellae nr. 140) *pristinarium*.

3) Cf. Schuchardt, Vokalismus III p. 12.

4) Scil. infra in indice litterarum ordine disposito, ad quem passim delegauit.

5) Cf. *que* et *quoque* permutatas: *que* pro *quoque*: 150,10 191,23 (143,12 *siluisque* *X*); *quoque* pro *que*: 135,6 173,7 192,25 271,7 310,12 (149,13 *uaria quoque* *V*). adde coniecturas 203,19 310,13 336,15.

322,8 *calciasset* <et> (cf. 15,22 et 21,29; praeterea 37,14 133,5 144,4 233,29; etiam 200,25) 345,14 *edicere* <re>uocatam. in *M* aliisque: 7,27 <in> *integrum* *M*¹Q¹ (cf. 12,19 40,21 297,14, etiam 15,7 in *aes* <in>*cisa* *M*¹; aliter 192,16 et 313,18) 12,9 *addi*<di>*t* *MGV* (cf. 182,10 et 348,13) 50,25 *consti*<tu>*tum* *M*¹ (cf. 275,6) 80,10 *coer*<ci>*tionem* (cohort- *QT*) *M*¹Q¹T (226,3 *coerci*<ti>*onem* *M*¹II¹Q, cf. 62,1 *ami*<ci>*tiam* *M* 317,3 *impudi*<ci>*tiae* *M* 317,12 *inimici*<ti>*arumque* *MT* 347,11 *solliti*<ci>*or* *M*¹) 177,17 *abduxisse* <se>*cum* *MGX* 179,10 *compar*<ar>*entur* *M* (197,8 *praepa*<ra>*rentur* *M*¹, cf. 134,6) 313,26 *oculos* <si> *inspuisset* *M*¹. aliter errata in *Q*: 51,21 *cubicu* *Lares* 131,1 *es*<se>*t* 122,11 *ite*<ru>*m* 152,1 *remedi*<or>*um* (cf. adn. 20,29 et 330,17; at 301,6 *phoenicopterus* *retinui*, cf. Lampr. Heliog. 20,6)¹) 160,2 *nigr*<in>*o* 233,7 *germanici*<an>*orum* (cf. 289,16). in pluribus (cum *M*): 63,22 *appella*<ba>*t* *MGVL*P¹Q¹ (45,20 *caelebra*<ba>*nt* *M*¹) 108,24 *terra*<ru>*m* 125,25 *ui*<si>*tare* 137,15 *se* <re>*ferrent* 165,6 *exosculabat*<ur> (cf. 242,4) 200,14 *germani*<ci> (cf. 169,4 *germani*<ci> *M*¹) 235,20 *bo*<no>*niensibus* 248,11 *sti*<pi>*tem* 252,27 in <se>*cessu* 253,11 *repe*<te>*ntique* (cf. 347,7) 258,1 *du*<cu>*m* 292,10 *ca*<el>*er* *iter* 316,4 in <ter> *se*; cf. 239,14 al. in *M* solo: correctae m. 1 uel m. 2: 8,2 *cog*<no>*uisse* 23,2 *dimi*<di>*a* 24,11 *obtre*<ta>*torum* 41,16 <as>*sertores* 109,6 *omni*<no> 119,10 *com*<me>*morem* (item *Q*) 125,4 *cessis*<se> 154,10 *cognitio*<ni> 195,16 *agita*<to>*ri* 262,29 *respon*<den>*te* 274,3 *uiri* 292,19 <is>*idis* 312,7 *sollici*<ta>*tus* 314,18 *dis*<ci>*plinam* 322,11 *scis*<ci>*tans* 347,12 *phen*<gite> (m. 1); cf. adn. 2,8 49,1 61,14 82,22 110,2 139,2 201,11 312,12. non correctae: 79,22 *funge*<re>*ntur* 111,10 *au*<gu>*rium* (item *δ*) 130,3 *sen*<ten>*tia* (239,11 *sen*<ten>*tias*) 240,16 *li*<ti>*gatores* (186,23 *ligatorum* et 322,7 *ligatori* *T*) 256,6 *fla*<gi>*tis* 339,12 *s*<ta>*tuam*. cf. adn. 146,28 155,5 197,10 209,13 226,15 245,6.27 247,7 250,5 255,18 281,18 283,23 299,11 301,4 (335,9 *dic*<ti>*-tante* *R*¹L¹P¹T) 347,20 al.

additae: 92,1 *contulisset* [et] *Q* (eiusdem generis adnotata ad 34,12 108,16 126,23 198,1 223,4 224,17 276,21 302,10; adde 129,8 *instaret* [et] *M*¹, fort. etiam 133,16 *Q*). alia dittographiae uitia passim enotauit (potiora quaedam 60,5 64,2 171,14 213,6 221,11 326,9), alia praeterii, ut haec in *M* extantia²⁾: 38,18 *ignorauerat* *ignorauerat* (*ignorauerat* etiam *PO*¹) 59,8 *diuidi* *iuli* 71,10 *ad tris* *ad* 82,5 *milititiae* 99,24 *uolebat* 117,6 *complexus* 120,2 *sequeretur* 136,9 *rogo siquid rogo siquit* (prius deletum) 201,4 *gergermanici* 215,24 *concurrerunt* 227,16 *exortus exortus* 284,7 *capere* (del., incipit noua pagina) *capere* 287,8 *supersuperstitem* 296,22 *locum locum*, quibus addi potest 63,19 *disci*-*ti*<inctosque>. aliter explicanda interposita haec in *Q*: 8,13 *or*<di>*na-**rentur* (cf. 28,31 *ordinator* *R*_q, 39,20 *ordinamenta* *II*¹Q, 55,10 *ordinandum* *R*) 12,17 *prosper* [de]<cedentibus 36,26 *deuersorio* *lo*<co> *quod* 48,10 *seru*<li>*o* 89,16 *diu*<tu>*rnos* 114,16 *mi*<ni>*num* (cf. 97,10) 212,26 *ex*<eo>*cogitauit*. adde 221,6 in <di>*gentibus* 249,6 *tirid*<it>*atem* 249,18 *at*<en>*la*, aliaque plura partim in commentario critico laudata partim neglecta, ex quibus quae ad *M* pertinent hic adnotauit: 8,8 *con***tione* *M* (cf. 44,17 *contentione* *V*, item 288,22 *II*¹Q) 17,16 *repe*<te>*nte* *M*¹Q 27,25 *uirorum* *M* (sequ. mox *uirorum*) 32,22 *adde* *dic*<tionem *M* (212,17 *dedicationem* *M*¹Q¹P) 55,13 *praedicanti* *M* 174,14 *concedere* *M* (cf. 193,5).

1) De nummum, deum (saepius trad. *deorum*) sim. u. Thimm, De usu atque eloc. Suetonii p. 10 sqq.; de *sestertium* adn. 20,24.

2) 11,19 *antistitio* *X*¹ (44,6 *antistitius* *V*). interpolatori potius debentur quae in *T* leguntur 123,8 et 214,23. de *G* pauca protuli Herm. 37 p. 595.

Geminatio uocalium et consonantium male uel omissa uel admissa: uocalium:

De formis gen. sing., nom. dat. abl. plur. contractis (-i pro -ii, -is pro -iis) haec fere monenda uidentur.¹⁾ pleniorum nominum priorum in -ii formam cum admodum raro testetur codicum consensus, retinendam non censui. restitui igitur, ut sexcenties suadet *M*, 26,17 *Sulpici*, 122,6 *Antoni*, et sic fere duodecies. contra retinui 244,6 *Iouis Cassii*, 316,23 *Flauii generis* aliaque (u. adn. 87,23 174,29 283,22 330,8). eundem in modum tradantur *Anti* (165,21 *anti MG*, *antii TT*, *accii L¹PS*; cf. 234,5), *Capitoli* (ex. gr. 110,12 *capitoli M¹V*, -ii rel.) et *Capitolii*, *Palati* (ex. gr. 50,24 *palati MV*, -ii rel.) et *Palatii*. appellatiuorum fere haec: *aerari* (73,19 *aerari MVQLP⁴*, cf. 71,2; at 319,8 -ii Ω) *benefici* (216,20 *MR*, at 318,1 -ii Ω) *bienni* (280,19 *bienni^{*} II*, -ii *PT*) *collegi* (u. 70,23) *conloqui* (153,13 *conloqui usus M*, *conloqui iussus V*, *colloquii GXT*) *fili* (ex. gr. 92,23 *MGV*) *imperi* (132,18 *M¹* solus) *iustiti* (164,19) *nummulari* (50,18 *MV*) *offici* (146,20 *officia ut MX'*, *officii aut GT*) *ordinari* (209,17 *M* solus, sequitur *iuris*) *praetori* (207,24 *MLPS* cf. adn., 278,25 *MLP*, 327,18 u. adn.) *prosaeni* (237,14 et 246,22 -ii *T*) *trienni* (72,9 *MVLP* 145,12 *MVL¹*); at longe saepius formae in -ii leguntur (115,3 *coniugi* Roth contra codd.), quas enumerare longum est. idem ualet de nom. plur. (*lecticari*, *retiari*, cf. 132,15) et dat. abl. plur. (ex. gr. 29,7 39,19 70,8 71,9 268,8).²⁾ in his quoque lectores sciant contractas formas nusquam fere stabiliri librorum consensu (sic 259,11 *naupli* Ω), sed pro fundamento esse *M*, cui saepius accedunt *VL*, rarius *GPS³⁾*, rarissime unus uel alter classis *T*.⁴⁾ neque uero pensi habui quae ut huc pertinentia ex solis recentioribus laudantur, ut 41,26 *comitis* ex δ (in quo male praecedit *prorimi*) et 74,25 *comitis* ex *Dunelmensi*⁵⁾ (cf. adn. 42,6 56,21 264,6).

i pro ii: 46,11 *ali M¹*.

ii pro i: 32,4 *quuin* (278,19 *quuin M¹*) 104,22 *custodit* (104,25 *praeterit MGV δ* ; cf. 42,21 *comperit GIT²R⁶⁾*) 257,3 *isthimii*; 63,2 *quintitii M* (-ni *T*) 154,3 *petulantiam M¹* 241,15 *probris M* (90,2 *probris M* 156,4 *probrui MG*, cf. 153,7). adde 48,1 74,11 95,24 160,16 178,11 242,13 265,26 (cf. 128,5) 289,15 307,16.

1) Cf. Thimm, De usu atque elocutione Suetonii p. 8 sqq.

2) *is* pro *iis*: 56,24 170,6 280,14 283,22; item saepius *isdem* (*isdem* u. p. XXXVIII adn. 1). contra codices Rothius edidit *praemis*que 27,12 et *decuris* 200,9.

3) Notabile in *G* 60,10 uel *serui* mutatum in *Seruii*.

4) Cf. Herm. 40 p. 181.

5) 8,18 *comitis*, quod *M¹* praebent, retinui dubitans num re uera ita scripserit Suetonius, quod sane cadit etiam in alia.

6) Formas perf. in -it, -iit hic missas facio, cum discrepantias notabiliore ubique notauerim. cf. interim Thimm, De usu atque eloc. Suet. p. 23. 81 et Jahrb. f. Phil. 119 (1879) p. 848.

- u* pro *uu*: 274,24 *præcipum* *M* et saepius *patrum* (pro *patrum*, cf. 170,10 176,14 234,14). *u* pro *uu* in gen. plur. quartae declinationis num Suetonius scripserit dubito: 12,23 *passum* *M*¹ (corr. m. 2) et 31,4 *passū* *M* (cf. 213,17; ter *passuum* *Q*). *exercitum* u. 105,20 et 181,29 (-uum ter *Q*); *quinquatum* 253,8.
- uu* pro *u*: *u. mensis* p. LV.
- adde *ee* pro *e*: 251,20.24 *decorum* *M*.
consonantium:
- c* pro *cc*: 86,7 *acusatore* *M*. cf. 8,21.22.
- cc* pro *c*: nusquam in *M*, saepius *GV* al. (*Iuccam maccelli paccui pecunia sicca siccariis siccula succum* etc.); cf. 189,8.
- d* pro *dd*: 101,1 *quidam* *M*¹, *quidamdā* *V* (item 227,4 *MS*¹; cf. 10,1 261,28). 133,1 *rediturum* *MΠ*¹ (contrarium saepius in *V*); cf. 280,25 (186,17 *adicerentur* *LPT*).
- dd* pro *d*: 10,14 *quoddam* *M*¹ (cf. 153,27 et 154,1) 128,2 *addisset* *M*.
- f* pro *ff*: 229,16 *afluente* *M*.
- ff* pro *f*: *u. Afer*.
- l* pro *ll*: 138,16 *mulos* *Q* (152,6 *mulum* *S*¹) 18,24 *solertissimi* *M*¹ 115,26 *colegiorum* *M* 343,25 *calidae* *M*. ex aliis ex. gr. 103,26 *salustius* *GT*¹ (item 343,7 *GSIR*). cf. *ballista*, *sollemnis*, *Thrasyllus*.
- ll* pro *l*: 30,21 *uellet* *Q* (pro *uelit*) 13,20 *millies* *M*¹ 25,2 *pollitioraque* *MGLP*¹ 79,15 *pugillum* *M*¹ *GP*¹ (80,8 *pugilles* *L*¹) 222,1 *facillitate* *M*¹ *G* 298,5 *calligatorem* *M*; 6,28 *sillanum* (*sy-G*) *GXIIR* (sic passim *GT*), aliaque in deterioribus. cf. *belua*, *uulicus*.
- m* pro *mm*: 37,9 *epigramata* *MII* 103,3 *epigramatum* *M* 150,10 *grammaticum* *M* 189,5 *consumaturi* *MT* 243,17 *comebat* *M* (242,6 *comatu* *G*) 257,14 *inflamata* *ML* 341,26 *sumā* *M*; cf. 171,20. omisi e deterioribus accomodaret, *cominus* al.
- mm* pro *m*: 80,27 *committorum* *M* 336,6 *summere* *M*, cf. 130,22 348,24; 163,17 *commodias* *GL*. cf. *comisari*.
- n* pro *nn*: 129,18 *panonicus* *M*¹. cf. *Britanni*.
- nn* pro *n*: cf. *renuo*, *strena* (*strennuus* et *instrennuo* *G*).
- p* pro *pp*: 141,9 *gallipidis* (-es) *Q* 162,10 *capadociam* codd. praeter *GP* (140,20 *capadocem* *G*) 303,22 *operienti* codd. praeter *PS*¹ (reliquis locis ita fere *G* cum deterioribus). 80,5 *opidanos* *MST* (276,19 *opido* *M*, sic saepius *GV*) 120,21 *api* et 159,6 *apia* *M* (saepius *G*) 123,17 *agripinam* *M* (219,28 *agripina* *MGS* 290,28 *agripinensem* *ML*, saepiusque *G*). cf. *Appuleius*, *Iuppiter*, *repperi*.
- pp* pro *p*: 8,7 *suppellectile* *MGIIR* (item *M* cum plerisque 94,15 138,18 186,18 195,21; recte *M* 96,22 et 237,8; *pp* ubique *GIIR*, ter *V*) 53,5 *appolloniam* *MVLS* (item 53,25 *MVRT* 105,9 *R* 110,29 *MR* 111,6 *MVSIIR*; cf. *Apollo* p. L et 57,19 *appollophane* *M*, praeterea 182,20 et 319,24) 76,20 *dupplicauit* *MT* 91,10 *repperientur* (-untur *V*) *MV* (item *repp*- 158,26 *MGVPSQ*) 353,14 *clippeosque* *MT*. in aliis *appuliam* *oppinione* *suppre-* *suppinus* etc. cf. *oportunus*.
- r* pro *rr*: 9,25 *ferentur* *M*¹ 122,12 *auferetur* *GV* 237,21.23 *pyrich-* *G*.
- rr* pro *r*: 89,12 *curram* *M* 103,18 *mirrobrechis* (*my-*) *X*. ex *G* *terrentillam* interioribus *perregre*. cf. 242,4 et *ligurio*.
- s* pro *ss*: 32,9 *fixis* *M* (*fixis* *NTS*) 35,15 *casi* *M*¹ (45,26 *casii* *ML*) 74,16 *pmiso* *M* (137,11 *misi* *M*¹ 149,18 *misus* *M*¹ 187,8 *omiso* *G*) 81,26 *classem* *M*¹ (279,5 *clasiarios* *M*, cf. 299,30) 304,5 *pasus* *M*¹ (cf. 213,17) 312,13 *grasati* *M*; cf. 3,5 35,16 126,1 209,23 299,8 343,10. *iussisse*, *remississimo*, *thesalus* etc. in aliis.
- ss* pro *s*: 2,28 *diffissus* *M*¹ 5,17 *bassilicasque* *M* 38,18 *permisserat* *M* (42,21 *dimisserat* *M* 251,12 *summississetque* *MS* 284,18 *submississe* *M* 341,5 *permississet* *M*) 128,8 *uissa* *M*¹ (cf. 126,1 *iussus* pro *uisus* *G*) 230,2 *uespassianum* *M* (item 284,17 302,15 303,1 304,13 [*uespaniani* *G*])

<i>: ex Ω: 75,9 *sapt<i>ensibus* 97,13 *lud<i>os* 167,13 *elic<i>entium* 220,16 *om<i>nibus* (item 86,22 omnes praeter G; cf. 263,20 et 277,13, praeterea omnia in omnia corrupt. 107,8 *VL¹II¹* 112,23 *GT¹* 113,1 *VQR*). talia frequentia in M al., cf. 36,20 (etiam *PO¹δ*) 86,16 135,8 328,8¹); 63,23 115,10 116,22 (302,24 *mil<i>es* M, item 13,20 R et 317,8 Q) 148,8 (848,3) 233,27 245,8, 292,2 342,9. adde 225,19 *iracund<i>ae* M et in eodem bene correctae: 40,22 *e<i>us* 53,6 *distinct<i>us* 119,1 *claud<i>a* (m. 1?) 243,17 *de<i>nde* 243,20 *dom<i>nis* (m. 1) 309,5 *sacerdot<i>um*.

[i] (frequens): ex Ω: 92,15 *licin[i]um* 142,20 *gall[i]o* (sim. 40,22 et 208,13; cf. 42,3 181,22 256,10 in optimis libris) 180,6 *atellan[i]ae* 218,2 *esquilin[i]o* (recte *GQT*) 347,16 *aud[i]endam*. ex M aliisque melioris notae: 98,13 *init[i]um* (137,17 *init[i]o* V) 101,14 *tibur[i]biduo* (Ω?) 102,8 *phona[i]sco* 153,20 *tradit[i]o* (cf. 276,11) 158,6 *conqu<i>aes[i]tio* (Ω?) 173,7 *qu[i]ercica* 181,7 *f[i]eri* (cf. 22,27) 184,24 *prodig[i]orum* (cf. 283,12 *greg[i]arius* M¹) 189,23 190,9 215,20 246,12 *galer[i]o* 316,17 *familiar[i]um* 320,11 *urban[i]orum*. ex M solo, postea correctae: 9,25 *ut[i]que* (item non correctum 301,26) 22,3 *iudic[i]um* (item 68,16 M¹ et 207,11 L¹, cf. 20,23 *princip[i]um* MII) 28,17 *ptolome[i]o* 81,11 *opin[i]or* 90,16 *qu[i]a* 98,21 *uin[i]osioris* 122,17 *sil[i]uis* 207,12 *graf[i]a* 234,25 *messalan[i]a* 287,15. non correctae: 20,23 (accedit II) 223,18 *lib[i]rum* 276,11 297,25. ex X (X'): adn. ad 102,4 107,13 147,20 253,11 255,9. ex T 344,11.

<o>: 269,8 *stadi<o>* et 269,19 *cupid<o>* M utrumque corr. cf. 341,3 (dubia lectio 177,19).

[o]: 343,13 *inuestigat[o]* nouo Ω. adde quae uarii generis sunt 178,11 207,17 211,4 *ins[o]cio* (sim. *consocios* 295,12) 261,15 272,13 (Ω?) 287,13 (Ω?).

<u(v)> 3,31 8,15 *sub<u>eniret* M (corr. m. 2). cf. *pauo*, *tumultuosus*, *unguo* et p. XL (a pro au).

[u(v)]: 225,8 *fuerunt* M 242,2 *abualineis* M G δ. cf. *monstruosus*, *strena*, *urgeo* et p. XL (au pro a).

consonantes:

<b>: *ouius* pro *obuius* 32,21 43,14 45,27. cf. 171,26 *nobili<b>usque* M (corr. m. 2).

<c>: 246,23 *a<c>spectator* M. ante q: 36,15 *si<c>* quoque M (cf. 244,29) et in uoce nec: 66,25 144,11 226,23 262,21. ne pro nec praeterea 74,1 76,28 151,24 177,4 (at 284,3 Suetonio conuenit neque). cf. p. XLV (t: cf).

[c]: 68,11 *qui[c]que* M. 75,22 *a[c] libertate* M¹; in eodem ac pro a: 71,12 130,23 313,25 340,17. nec pro ne (cf. p. XXXIV) in formula *nequidem*: 7,2 125,13 167,20 (Ω praeter G) 201,19 244,16 244,29 291,6 320,2 333,5; alia: 203,5 240,23 262,10 335,5 (Ω praeter II Q). cf. p. XLV.

<d>: 6,11 *a<d>iutore* M (d ss. m. 2)² 138,27 *se<d>* M (corr.).
[d]: 135,12 *a[d]uersatus* M G T' (cf. 168,12; contrarium 135,22 V).
quod pro quo 119,7 (Ω) 207,8.

[f]: 216,22 *[f]latum* M G. cf. p. XLVI adn. 2.

<g>: 191,7 *profuit* M¹ (g ss. m. 1 ut uid.). cf. 151,1 *ambiebatur* et 152,27 *relious* V.

[g]: 131,8 *fu[g]itque* M (cf. 42,18 142,20).

<l>: 2,2 *mu<l>tatus* M (corr. m. 2). cf. 61,5.

1) *gladiatorum* pro *gladiatorium* saepius *QPOST*; sed 95,13 *aleatorium* sine necessitate ediderunt.

2) In *GX'* cum *auctore* sit, forma illa uulgaris archetypo uindicari poterit.

[l]: 195,24 *defluit M.* cf. 102,3 219,3.

<m>: 18,16 <m>*assiliae M* (corr.). aliter: 23,8 *su<m>ptuariam MS*, adde 72,8 118,6 134,25 *incu<m>bens M* 334,1 *noueb M.* cf. 156,7. in fine suppressa passim: in Ω (uel fere Ω) 88,16 214,27 312,2. in *M* aliisque: 42,4 191,9 194,26 269,16 272,25 275,13 (adde 133,19 *procumbente MG¹g*). in *M* solo: 37,15 84,10 127,29 149,26 153,22 189,6 291,13 310,13 335,10, et quae non attuli: 16,20 *prospiciente* (accedit δ) 74,17 *gratia* (δ) 129,11 *sinu* (sequitur *m*, item 156,3 *anxia* 171,20 *reditu*). in aliis libris ex. gr. 14,18 53,3 55,19 55,27 139,13 181,27.

[m]: 319,5 *ade[m]ptum Ω* . cf. item ante *p*: 83,7 182,15 183,24 (195,16 *ampophoretis X*). adde nomen *Poppaeae* corruptum in *pomp*- 213,4 254,8 254,20 255,2 255,9 286,19. *m* (uel *hastula*) finalis abundans: utium frequens in omnibus, frequentissimum in *M*. Ω : 43,23 69,23 107,25 136,24 144,14 211,22 229,18 238,24 241,29 269,5 319,4. ex archetypo fluxisse ueri simile est etiam haec: 19,9 27,5 64,12 96,8 127,29 129,4 136,26 150,19 160,20 197,6 240,1 241,4 241,11. unus uel alter (maxime *G*) cum *M* facit: 21,26 122,15 126,25 135,25,26 141,25 286,17 335,14; quibus adde: 53,4 *caesarem M¹V¹* 79,19 *coniugem MQe* 80,17 *quaerentem MV* 155,2 *maiestatem MG¹* 204,14 *pollicentem MRd* 258,16 *arm(o)eniam MRd*. accedunt ex *M* (praeter laudata 84,11 154,7 228,7 315,13) partim *m*. 2 correctae: 17,4 *quam* 68,29 *agrippam* 74,21 *admonitionem* 78,20 *cognitū* 88,1 *pacem* 128,2 *quā* (sequ. *m*-) 132,24 *iuenem* (cum δ) 148,12 *manum* 155,14 *colim* (sequ. *passim*, corr.) 196,17 *cellam* 268,18 *philosophiam* 299,15 *per quē* 348,13 *mentionem*. ex aliis selecta haec: 10,24 55,19 89,17 93,5 119,13 143,4 144,21 149,27 (in *V* praecedit *ta* pro *tam*) 196,20 241,13 307,21 308,18. cf. etiam 24,27 et 117,7 (*quem* pro *quae*). de 212,15 u. supra p. XIII adn. 2.

<n>: ante *c* (*g*) 18,2 *quadri<n>genis M¹V* (cf. 116,22 236,18) 73,3 *fu<n>gerentur M* 177,22 *coniu<n>xit M¹* 349,8 *nuctiata M.* cf. 57,8. ante *t* (*d*): 31,20 111,22 229,22 250,10. adde: 123,8 *ce<n>tenum M*, et in eodem postea correctae: 101,17 *perfu<n>debatur* 201,13 *ea<n>dem* (cf. 348,11) 217,28 *co<n>ditionis* 311,11 *quo<n>dam* (cf. 46,18); 106,23 *tona<n>ti* 241,7 *ta<n>ta* 310,18 *a<n>tiqua*; 191,1 *mouera<n>t* 205,13 *defueri<n>t*. de *n* ante *i* suppressa u. coicio, ante *s* u. *bimenstris*, *Caprensis*, *quotiens*. praeterea 183,28 *nemoressi* (-esi *G¹*) Ω et adn. 86,12 163,25 167,5 188,13 322,10 351,20. de numeralibus in -iens, -ensimus u. infra.

[n]: cf. *alioqui*, *atqui*. 80,11 *longo* pro *loco* Ω 77,12 *post hanc* pro *posthac* plerique; adde 58,8 *relinquerat M* (132,26 *relinquisset M*) 103,1 *attingit M*. 80,10 *[n]ter M* 108,26 *cantiline M* 204,6 *exposcere[n]t Ω* , et sic passim ante *t* in *M* aliisque: 67,21 81,17 98,1 (134,3) 117,9 (Ω ?) 138,5,8 215,20 232,14 240,6 243,20 262,24 321,6 358,12. ante *s*: 195,26 *occasionis M* (m. 1 ut uid.) 225,9 *conspiranssent M*. adde *semensa* 138,23. praeterea *ns* pro *ss*: *consensu* 79,2 et *mensala* 97,2.

in aduerbiis numeralibus quin iure retinuerim -iens Iul. 37 p. 19,20 (u. adn.), Iul. 50 p. 26,24 *M¹*¹ (*sexagies* rel., *sexagesies* *L*), Vesp. 19 p. 320,8 *M* (*centis* rel.), uix dubito, quamuis plus tricies formam -ies testentur omnes numeralia in -ensimus non traduntur nisi in *M* his locis: 30,13 *uicⁿesimo* (XX. *GR*) 46,25 *quinquagensimo* (*L. GR*) 61,18 (*trigesimo Q, XXX. R*) 71,12 (*trig- GQ*) 88,6 146,7 (*uicessimum V, XX. R*) 162,12 *tricesimum* (XXX. *R*) 167,10 (u. adn.) 260,13 *septuagēsimum* (*n* m. 1 ut uidetur

deleta, LXX. R) 270,4 *tricensimo* (*triges-* G, XXX. R) 290,11 292,10 (XXX. GR) 292,11 *nonagesimo* (XC. G) 323,8 (LX. R) 350,7 (XLV. Gq); reliquis *-esim-* praebent omnes, nisi quod *tricensimo* Tib. 68 p. 157,24 est in G numerorumque notae hic illic extant in R.

<p>: 5,31 <p>*artem* M (p ss.) 111,7 *seciem* M (p ss. m. 2, *sépciem* V). inter m et s, m et t: in M: 27,5 *sumsisti* 117,3 *absumsisset* (155,17 *assumsit* V) 150,29 *demserat* 194,11 *comtiusque*.

[p]: 188,15 *uolu*[p]*tatus* MR. inter m et n (cf. *sollemnis*): 16,21 *condempnatus* MG V, et sic duodecies cum aliis M (*dampn-* et *condempn-*); similia longe frequentius in deterioribus, in quibus praeterea *heredempque*, *prospectamps* al. legi. cf. e V *contemptus* (pro *contentus*, contrarium p. 127,6 MGR).

<r>: 57,3 *luc*<r>*inum* M¹Q 127,16 *uit*<r>*icum* M¹ 262,6 *pe*<r>*-cussoresque* M¹, cf. 89,11. aliter propter r uiciniorum (cf. *crebresco*, *sinistrorsus*): 2,18 *prost*<r>*atae* M¹V¹ 94,3 *exprob*<r>*ant* MV (144,15 *exprobat* MT, 49,15 *exprobat* G, 210,16 *exprobatione* LPT; 167,20 *probosam* MT, cf. 74,21). cf. 810,11 *cast*<r>*orum* M et 232,14 *a*<r>*uernis-que* MGQR.

[r]: 39,25 *amp*[r]*ius* Q. 23,22 *p*[r]*omptinas* MGT. cf. *culcita*. impulsu r uicinae: 23,17 *theatrumque* M¹ (68,29 *amphitr-* M¹ 161,8 M, cf. Archiv f. lat. Lex. XV p. 69 sq.) 55,12 *approb*[r]*aret* M (239,19 *improbrans* R) 143,13 *prost*[r]*antisque* Q 144,7 *const*[r]*upraret* V 175,20 *prop*[r]*ior* M (item 99,23) 184,12 *contu*[r]*bernio* G (item VQS alibi) et fort. 253,26 *per mag*[r]*os* M.

<s>: in terminatione: 184,10 Q. in M aliisque: 94,15 100,15 147,20 195,10. in M: 89,16 97,22 172,26 177,6 207,32 282,14 343,17. adde: 112,7 *evidentissimi*<s> *ostentis* M¹ 214,25 *fero*<s> *tauros* M¹ 237,4 *maximo*<s> M¹ 267,23 *tumultu coniectu*<s> M¹. alia u. 32,21 275,6 (297,3 276,31 *substitutus* M). 138,6. adde: 9,13 *fa*<s>*ces* M¹ (item 36,23) 32,34 <s>*capham* M¹ 63,14 *po*<s>*tulantes* M¹ 73,1 et <s>*pectandi* M 277,19 *con*<s>*cendisset* M.

[s]: 56,22 *con*[s]*pecto* Q. 44,20 *reliquo*[s] Q 343,5 *membrana*[s] Q (aequ. *contionesque*); cf. 84,17 115,29 164,6 188,22 263,17 327,16 334,14. adde ex M correctae haec: 6,24 *statuentes* (s erasa) 50,12 *gradu*s *functus-que* 98,11 *buccas manducaui*s. de s post x admissa uel omissa u. p. LIII.

<t>: 137,3 *impe*<t>*rauit* MV (item 74,19 V) 184,14 *prostitu*<t>*e* M. cf. 140,6 263,4 328,3. in exitu (ubique in temporibus uerbi, maxime M): 52,4 (Q?) 80,28 137,6 152,5 167,21 167,23 182,21 184,4 209,23 242,21 296,5 308,9 327,16. pronuntiatione potius orta: 82,12 *au*<t>*xisticorum* M 120,19 *e*<t>*quidem* Q praeter IIQ (item ante q: 214,15 215,2 242,17). cf. p. XLV (e pro ct).

[t]: 143,11 *impe*[t]*ralae* Q (cf. 152,10). 85,1 *exul*[t]*antem* MGT 171,2 *exor*[t]*atus* MGT. ex M solo: 129,4 282,3 283,6. ante f inserta 86,21 145,9 (at u. adn.) 326,1 (Q). abundare solet in exitu infinitiui in optimis libris: 7,13 27,24 *flagrasset* M 43,11 77,11 85,25 150,28 322,14 (Q), et passim in V, cuius uiditium peculiare (d pro e). cf. p. XLV.

h omissa, addita, traiecta (cf. in indice *aeneus*, *charta*, *coerceo*, *harena* aliaque plurima et graeca et latina): omissa: in principio: 103,2 *exametris* et 261,16 *ydralica* Q. 68,23 *ortatus* MVS¹ (item 102,24 MVS¹ 215,5 MS¹ 227,12 MT 228,25 M) 80,17 *ylan* MGTP 139,26 *ospitia* M 173,13 *ellespontum* MT (32,20 GT) 252,13 *aedo* M (edo IIT) 252,22 *actenus* MIT'ST (260,25 iidem) 273,3 *istoriam* MT 299,25 *ausit* M (315,19 *exaustos* M¹T) 342,15 *ermogenem* M 343,9 *eluidi*(i) MGRLS¹T

cf. 167,1 308,9. in mediis uocabulis: 36,20 *abstraentibus* *M*¹ 196,6 *coortis* *M*¹ (sic saepius *T*) 212,3 *ueementi* *M*¹ (cf. 283,19 *aduc* *M*¹). in graecis post *c p t*: 20,2 *lychnucos* (*lich-*) *MGVPST* (corruptius *LOT*, cf. 337,3) 27,3 *conciatae* *M*¹ (*conchil-* *M*² et plerique) 197,11 *ceream* *M*¹ *T* 321,19 *lacetem* *XII*¹. 82,15 *spinge* (*-gae* *MGV*, *-ga* *H*) *Q* 196,28 *penicopteri* (*pen-* *PIR*) *MGT* 143,10 *elephantidis* *GVL*. 2,16 *termi* *MGX* 23,26 *partis* *MS* (41,10 *M* 142,7 *MV*) 26,21 *aegistum* *M* et fere *X* 49,16 *turino* *MVP* (51,15 *VS*, cf. 49,24) 50,1 *tracibus* *M* cum plerisque 123,7 *amphiteatro* *MVQLST* (172,12 *MQLS* 269,12 *M* et plerique) 168,4 *phae-*
tontem *M* et fere *XT* (u. adn.) 214,25 *tessalos* *M*¹ 268,6 *tasio* *MII*¹ 329,2 *termisque* *M*¹ *II*¹. *h* addita: in principio: 22,11 *his* (pro *iis*) *Q* praeter *R*¹ 28,13 *habundaret* *MVT* (97,10 *MT* 229,18 *MGT* 261,29 *MII*¹) 31,22 *homine* *M*¹ *V* (107,3 *M*¹ 112,23 *M*¹ 127,23 *M*¹ *VL*¹ 298,19 *MQ*¹ *S*¹ *T*; cf. 102,5 ubi *hominis* *GR*, *ominis *M*) 39,5 *horchestra* *M* 68,13 *hictam* *M* 99,21 *hac* *M* (cf. 19,3 et 54,14) 112,25 *hasturam* *M*¹ 128,1 *hylliricum* *MG* (129,2 *MG* 285,11 *ML*) 144,16 *holido* *M* 195,7 *hostiam* omnes praeter *RS*² (208,1 *MTT* 264,26 *MLT*; cf. 212,12) 223,12 *hos* *M*¹ (283,14 *hos* *M*). adde adn. 50,8 267,22 284,11. 7,18 *nihilominus* *M* (item 96,2 129,21 178,19 222,3) 40,13 *trihumphanti* *M* 47,7 *trihennio* *M*. post *c p r t*: 243,5 *canachen* (*chan-* *PI*) *Q* (*canacē* *G*) 314,3 *archadia* *Q*; 2,16 *marchi* *MGPST* (in pro *m* *G*¹ *g*) 23,25 *thrachiam* *M* (*thrachiam* *V*) 143,4 *archanarum* *M*¹ *IX*¹ 337,23 *chorochitharistae* *M*. 10,23 *calphurniam* *Q* praeter *G* (43,7 *X* *T*) 195,16 *aphophoretis* *MGI*¹ *Q* (*ampoph-* *X*) cf. 87,23. 199,7 *rhetici* *MGI*¹ *R* (*reth-* *II*¹ *Q*) 216,6 *rhostris* *M*. 98,4 *stomachus* *M* (*quos* *thomasus* *G*) 146,14 *anthiochiam* *M* (item 162,12) 196,20 *mathe-*
maihicus *MII*¹ 232,21 *rethrahere* *M*¹ (310,2 *thraherentes* *M*¹ 159,23 *thrazit* *V*) 242,3 *theathrum* *M* (340,21 *theathralem* *M*) cf. 195,4. *trans-*
posita: 75,2 *teathralis* *M* (287,15 *amphitea* *hro* *M*) 94,18 *chorintiarius* *M* (*chorinth-* *VLP*¹) 140,20 *trachem* *M* (cf. 315,2) 196,13 *chacinnum* *M* (*chach-* *GT*; 311,3 *chacinnasse* *M*, *chach-* *GII*¹ *T*) 223,13 *sthomacum* *M* 242,21 *chitaroedorum* *M* cf. 195,16 249,10.

s impura: 46,2 <*in*> *scriptisque* *Q* (item 237,7 *scribitur* *Q*; cf. 51,20 *G* 812,23 *scripserunt* *II*¹ *Q*)² 205,29 [*e*] *studio* *Q* *e* om. *G*) 245,15 *sthimio-*
rum (*stom-* *Q*) *MII*¹ *Q*³ 335,29 [*in*] *struere* *MT*³ 53,4 *spanias* *M*¹ (corr.

1) Raro commemoravi utpote tralatitia (cf. Birt, *Hiat bei Plautus* p. 147. 158. 259). sed nuper cum legerim uindicari talia etiam bonae aetatis scriptoribus (Wochenschr. f. klass. Phil. 1906 p. 1061 sq.), pleniorum hic conspectum propono. nom. sing.: 15,5 *his* *M*¹ *T*, 225,7 *his* *MR* (cf. 178,11; omisi exempla haud ita frequentia aliorum codicum). nom. plur.: 22,18 *hi* *Q* praeter *R*, 132,4 *hii* *MLSQR* *hi* rel., 166,15 *hi* *G* *hii* *IIQLST*, 216,15 *hi* (*hii* *IIQLS*) *Q* praeter *R*, 280,3 *hi* (*hii* *QST*) *Q*, 283,8 *hi* (*hii* *LST*) *Q*. dat. abl. plur.: 22,11 (u. supra), 56,24 (u. adn.), 71,26 *hiis* *M*² (corr. ex us) *his* *GXT*, 76,11 *his* *GTS*² (*hiis* *S*¹), 80,30 *his* *Q*, 85,7 *his* *Q*, 114,16 (u. adn.), 122,12 *his* *Q*, 134,12 *hiis* *MIIQ* *his* *GVLPS*² *R* (*is* *S*¹ *T*), 138,28 *his* *Q* (*is* *T*), 145,2 et 147,19 *his* *Q*, 166,8 *his* (*hiis* *S*) *GPST*, 170,6 (u. adn.), 176,18 *his* (*hiis* *L*) *GTLST* (*is* *S*¹, *iis* *MP*), 192,22 *his* *Q*, 209,7 *his* *Q* (*is* *P*, *hiis* *II*¹), 226,13 et 233,4,7 *his* *Q*, 251,20 (u. adn.), 260,25 *his* *GXIIQ* (*iis* *MR*, sed in *M* prior *i* in ras.), 280,14 (u. adn.), 282,27 *his* *GT* *hiis* *LS*, 283,22 (u. adn.), 297,26 *his* *GXIIQ*, 314,5 (u. adn.), 330,10 *his* *GXIIQ*, 337,18 et 341,24 *his* *Q*, 342,21 (u. adn.). — item Ner. 12 p. 237,19 *hisdem* *Q* praeter *ST* (sic saepius *GQ*, cf. 81,17).

2) 195,14 <*in*> *scriptum* coniecit Bentley.

3) 257,3 *sthimii* *MGQ*, *isthimii* *LII*¹ *R*, corruptius rel.; at 174,15 *isthinum* *MRL* (*isthimum* *II*¹ *Q*) et 241,8 *isthumum* *M*, *esthumum* *T*, *his-*
umum *L*; recte 23,24 *Q*.

m. 2).¹⁾ scripturae *exspect-* (uel *expect-*) pro *spect-* exempla attuli 20,18 (*M*) et 223,23 (*MGJ*, et *sp-X*), cf. 183,23 et 342,19 (*GT*). plura extant in *MG*: 23,16 *exp-M* (corr. m. 2) 70,5 *exp-M* (corr. m. 2) 79,26 *exp-M* 80,19 *exp-M* 84,2 *exp-M*: 105,17 *exp-G* 172,15 et 215,3 *exp-G*; pauciora in aliis, ut 180,2 *exp-* (*exp-ITQ* 328,21 *exp-LPT*. adde 234,26 *extrangularent M*. conferantur praeterea huc utcumque spectantia adn. ad 20,25 46,10 55,21 93,6 102,16 127,27 250,23 338,8.²⁾

Litterae permutatae:

nocales:

a:e (cf. *camara, contrecto, defetigo, Delmatia, ianto, Pandataria, Same-ramis, Iarracina*)

a pro e (ae): in *Q*: 28,21 *militari quare* (pro -que re) 134,10 *quidam* (cf. 50,16 244,29 314,1) 78,9 *asernini*. in *MT* (*G*): 180,6 *atallaniae* 208,14 *massalae* (222,6 *massalina M*); et passim in *M* (*G*): u. 113,14 152,23 259,12 263,9; 98,19 112,15 *affluxit* (sim. 115,7 127,8 258,11 336,1) 141,27 156,12 209,24 236,19 322,10 340,3. omisae in apparatu ex *M*: 4,8 *sanatus* (corr. m. 2, cf. 20,22 *sanator*) 5,22 *caparet* (*capæ-M*³) 6,23 *detacta* (corr.) 10,7 *relauabit* (corr.) 17,9 *arrabundus* (corr.) 20,30 *nouissime* corr. ex -ma 36,18 *appallarati* 110,32 *ualle* (corr.) 123,10 *n-ptam* (corr., sic *neptas* 89,9 *M*¹ et *neptamque* 117,4 *G*) 143,20 *famina* (corr.) 151,25 *infactas* (corr.) 161,6 *parmanente* 252,6 *praualeret*. similia plura (*aggare, tageae, staphanus* al.) in *G*.

e pro a: in *Q*: 13,22 *maxime* (recte *G*, sequ. *expectatio*) 68,14 *pronuntiant* (cf. 5,7 45,18 259,19). adde 28,19 (*Q*?) 67,19 2,1 (cf. 192,12) 81,13 (cf. 193,15) 83,12 121,27 *quidem* (item 260,8 312,20) 132,9 167,22 217,13. omisi ex *M* 56,27 *reparendarum* (corr.) 124,4 *ergestulorum* 127,29 *mechedonia* (corr.). *ae pro a*: 71,21 250,15. 274,30 *aeguitaniae M*.

a:i (cf. *calcicio, Massilia, Mithridates*)

a pro i: 337,7 *nouissama M*¹ 340,24 *gestaculandi M* 342,13 *paradis M*. cf. adn. 71,20 128,16 131,23 (153,23.27) 165,23 234,25 299,8 338,10 347,11.

i pro a: 285,2 *siluius Q*. in *M*: 23,7 *margiritarum* et 23,20 *liti-nasque*. alia u. 154,20 169,27 217,24 219,13 292,18 316,11 (*centumuirilia MGT*). in pro an 209,23 et 242,29 (*Q*).

a:o (cf. *paropsis, uocatio*)

a pro o: in *Q*: 27,7 *uasa* (pro *Naso*) 96,24 *quarum* (cf. 194,18) 118,6 *coaptata* (cf. 67,3 232,12) 183,24 *aplomacho* (*ampl-X*) et fort. 89,20 *natare*, ubi sane adridet Lipsii coniectura *notare* (cf. 353,1 *notaretque G* pro *nat*). adde 9,14 *abnuntiantem M³X* (sim. 5,8 216,13 279,1 cf. 15,4) 46,18 *quandam M* (item 148,15 340,1 346,16; sic p. 26,5 *Q* 323,13 *IT¹Q*). praeterea in *M*: 23,16 27,16 70,11 79,20 (at u. adn.) 119,13 126,12 213,18 283,12 328,1 (*cyragraphum* corr. in *cyrogr*).

o pro a: in *Q*: 41,1 *uoluit* 167,3 *oblegari* (corr. *G*, cf. 14,2 297,23) 239,25 *quorum* (recte *ITQ*).⁵⁾ in pluribus: 13,1 *socios* (recte *X'*, cf. 169,31) 292,16 *adoptata* (223,19 *adapt-Q*, cf. 84,12 292,6). in *M* (praeter adnotata ad 200,7 et 290,9): 11,20 *obesset* (corr.) 19,1 *nouorum rerum* 25,11 *capitoli* (corr., cf. 63,17 *capituli Q*) 108,3

1) *isp-* semel notauimus ex *V*, saepius ex *T*; *hysp-* hic illic in *GS*.

2) Mira lectio 269,18 *septentrionem*, quae optimorum est codicum, nescio an explicari possit ex *strionem*; ceterum ubique *histr-* boni libri habent.

3) Fortasse etiam *insomnio* 192,21.

tacto (corr. m. 2, sequ. *de caelo*) 196,29 *pontomimus* (ex *pom-* corr., item *pont-* 240,10 et 342,13). in aliis: 144,20 153,18 199,9 242,11 (cf. 252,19) 245,28. praeterii 2,29 *dolobellam* (*del- PO*) *X* aliaque multa.

a: u (cf. *calceus, scalpo*)

a pro *u*: nolim huc trahere 14,20 et 301,18, ubi *tum* ualde dubium esse monui. ex *M* huc pertinent 123,3 202,1 213,15 345,18 et manu posteriore correctae: 19,2 *argentibus* 85,9 *quorandam* 214,29 *extraordinariam* 250,30 *ueram*. ex aliis: 156,7 188,8 340,9.

u pro *a*: in *Q* 38,14 et 140,14 terminatio *-runt* pro *-rant* (item pauciores 62,3 108,6 181,21 282,25; cf. 122,7 et 164,3); 204,8 *lucernas* *Q* (cf. 253,3 *lucunaria M*). in *M*: 238,11 269,15 273,26 326,5 (ubique exitus *-um* pro *-am*, cf. 12,2 148,20 251,14 264,1), et postea correctae: 21,4 *constitutū* (corr. in *-ta*) 70,22 *ergustulis* 72,4 *sumptuarium* 111,22 *recusura* 147,16 *ipsu* 322,7 *mulus* (corr. in *-as*).

a: au

a pro *au*: 295,7 *praelatus* *Q* (item 249,2 *GS*; cf. 217,8 *pqlatio LS, platio P*). in *M* notabile 285,12 *cladium* *l. claudium* (sic *cladio* 174,11 et 235,27 *G*); adde 114,17 *clasulam* et 313,12 *claustra* corr. ex *clastra*. in deterioribus saepius *act-* pro *auct-* (ut 52,7 *QR*, 26,26 *exact- Q*), in *G* *frade, adiebat*.

au pro *a* (cf. *haruspex*): in *Q*: 131,6 *augeret* (cf. 133,16) 135,20 *audisse* 196,32 *auctor* et 343,26 *auctorem* (20,22 *auctorque QROS*; cf. 3,19 et 33,8). addi possunt ex *M* 41,25 *maurullum* (70,6 *laures R*) 345,21 *formaulem* (u. adn.) 167,15 *casu* corr. in *causu* (205,24 *causu R*); ex *V* 112,25 *austuram*; ex *T* 154,2,4 *paucinius, -i*.

e: ae: oe

e pro *ae*: passim *M* aliique et in graecis (*dietam machera pean pedagogus* al.) et in latinis (*ceruleus, edes sepe penitet, fuge praede nefande* al.); non paucis locis *Q*, uelut 93,8 *cinedus*, 226,28 *questore*, 246,16 et 269,15 *parte*. saepissime in syllaba *pre-* (*p̄*). cf. *Aesius, caerimonia, caeruleus, caespes* aliaque in indice. etiam adn. 23,12 et 71,8. compendium *q*: pro *quae* in *M*: 11,8 *seq*: (corr. m. 2, cf. 348,18), 124,3 *annonaeq*: (item *GV*), 174,29 *interq*: (item *II, inter R*) 183,16 *antiq*.; 331,14 *matremq*.; 348,9; cf. 27,16 143,14 155,8; 184,18 *sique M*.

ae (raro *e*) pro *e*: uitium regnans in *M* raro correctum m. 2, ut *extrama, cetera, uerticae, filiasuae, impraecari, thaeatro, praecipuae, caepionae, mithridatae*. passim igitur talia (sumpta e uita Augusti): *caeleberrima, graegarium, clientaela, partae, praeces, aegregia, praetio, spingae, praetari* (pro *precari*), *muraeng, praesum, minusuae, aenaeis, paecuniae*. in graecis: *haectorem, haecubae, haecatebelete, milaeti, ocaeanum, mausolaeo*. cf. *cena, fetidus* et in adnotatione critica ex. gr. 139,12 *ae* (praep.) pro *e* (item 329,19 et 341,12 *M*, cf. 46,11).¹⁾ denique ut *q*: pro *quae*, sic etiam *q̄*: pro *que*: 205,28 *interq̄*: 320,20 *postq̄*: (et frequentius *-quae* pro *-que*: *utquae, felixquae, iuxtaquae, eaquae, tubaquae, adempturumquae, hortareturquae, inchoataquae, conuiuantiquae*).²⁾

ae pro *oe*: *paena* saepius *M*, cf. 196,28 *penicopteri MGQ* (*pen- IIR*) et adn. 187,8. male 18,20 ediderunt *praelio* (hoc uno loco *p̄lio* in *M* extat).

1) Aug. 80 p. 100,16 *coxaindice* ortum esse potest ex *coxaendice*.

2) At 64,10 *coronasq̄*: *M*¹ recte, *-q*: *M*² male. cf. etiam inter compendia p. XXVII s. u. *Quintus*.

- oe pro ae: poene (saepe), *proemium* *M*; 172,28 *moenianis* *MLII*^R (*men-* et *men-* rel.). cf. *faenus*.
- e pro oe: cepit, *federatas* (corr. *M*¹), *mechum* *M* aliique, cf. 291,29.
- oe pro e: coepit (passim), *oboesus*, *poenetravit*, *poenitus*, *armoenia* (semper fere) *M*. cf. *fetor*, *fetidus*.
- e:i¹) (cf. quae diuersissimi generis sunt *Alexandrea*, *Asellius*, *Baliaris*, *caerimonia*, *calceus*, *cena*, *Cercei*, *codicillus*, *comisari*, *delirus*, *delitescio*, *genetius*, *elegans*, *Heluetii*, *intellego*, *internecio*, *Mauretania*, *Mediolanium*, *Mytilenae*, *navis*, *ostrea*, *pallium*, *penna*, *quatenus*, *reuisisco*, *Sameramis*, *scabellum*, *spongia*, *tempora*, *ualitudo*, *Vergilius*, *uindico*, *uispillo*)
- e pro i: in *Q* 120,22 *leuiorum* 249,9 *speculum* 284,5 ante (pro *Anti*, *Antii*). reliqua subieci promiscue neque sedis neque mensurae ratione habita, ita tamen ut similia quaedam componerem. in adn. omissa: in *M* posteriore manu emendata: 8,3 *catilenę* 35,11 *legiones* (item 190,28 *atrocitates* 255,18 et 326,14 *adoptiones*, cf. 206,18) 43,17 *relegione* (item 106,10 *M* 119,21 *M*¹ 208,18 *M* 241,5 *M*; 52,6 *relegiosa* *M* 209,5 *relegiosis* *M*¹) 154,21 *delegatis* (304,14 *relegatis* *M*, cf. 308,16) 164,7 *prodesse* 241,14 *mediocre* (sim. 311,1 *matre* *M*¹; cf. 25,23 46,8 63,10 109,6 201,9 [278,14] 228,15 261,28 316,16 337,27) 318,9 *interfeci*. non correctae: 23,11 *lectoribus* 11,21 *quindecim* (cf. 346,6; 122,4 204,26) 122,2 *aemelio* 211,17 *dolea* (cf. 154,17 *classeariorum* *MGX*) 284,18 *sene*. adde adn. 7,29 181,1 (256,10) 186,24 272,9 326,22.
- de- pro di- (*dis*-): passim, cf. *dilectus*, *discriptio*. u. adn. 56,12 (238,19 265,6 300,15) 148,22 (286,26) 174,16 (266,19) 187,22 (contra 196,1 *districto* *PST*) 210,8 (291,29; contra *discedens* pro *decedens* 4,22 *II*²) 227,16 (? cf. 20,1 et 58,22, ubi *diff*- *Q*) 241,7 252,26 261,22 265,11 (cf. 44,4 *deffug*- *L*) 321,25. praeterea 304,6 *delabentibus* *L* (at recte *dilapsa* 141,18 *Q*) 335,8 *destribuit* *M* 347,18 *destinxit* *M*.
- i pro e: 76,15 *tricenos* 141,9 *gallipidis* (-es *T*) 154,17 *mari* (corr. *II*¹*QPT*) 177,3 *delir*- pro *deier*- (cf. 179,24) 268,2 *acti* (-ia *T*) 337,24 *uirginis*. quibus ex archetypo sumptis²) adiungo neglecta in adn. haec: 11,24 *recipissent* *M*¹ (251,24 *acciperat* *M*¹, cf. 13,2 *redegit* corr. ex *rediget* *M* et adn. 22,4 315,4) 112,30 *uictores* *M* (uect- m. 2) 188,25 *signiter* *M* (267,8 *signitiem* *M*¹; 205,7 *signius* *Q*, cf. 277,4) 255,12 *religauit* *MG* (sic passim *V*, rarius *GQR*) 287,25 *epiculatoribus* *GT* (et saepius *G* cum deterioribus, nusquam *M*). adnotata uide: 43,21 51,28 (353,1) 53,6 (item 142,23 *V*) 60,8 63,10 70,13 70,23 79,11 101,6 (*gravidine*) 158,26 170,6 311,27 326,9.
- di- (*dis*) pro de: passim, cf. *deminuo*, *derigo*, *destillatio*, *deursorius*. u. adn. 3,14 43,13 73,16 (cf. 191,6) 100,26 107,10 (cf. 242,22 *dimissa* *G*) 203,7 (at u. *dilectus* p. LIII) 266,11 353,1. praeterea: 5,8 *distinatum* *M*¹ (item 5,27 *dist*- *M* et 14,15 *dist*- *M*¹; cf. 244,11 *destineretue* *G* pro *detin*-) 192,3 *dimersis* *HGS*²*N* (212,3 et 213,23 *dim*- *G*) 303,6 *dificeret* *M*.
- e:o (cf. *Berenice*, *pignus*, *Ptolemaeus*)
- e pro o: in *Q* ut uidetur 236,16 *emisit*. in *M* potissimum: 58,20 86,19 231,2 (*eneb*- *G* etiam 232,5) 340,11. in eodem: 56,27 *mode* (corr. m. 2, cf. 28,26 *G*) 132,15 *coherrescit* (277,27 *coheritum* *M*, cf. 310,9) 221,19 *incerte* (corr.). in aliis: 97,5 138,26 183,22

1) Capitalem scripturam arguunt nonnulla. de *coraindice* u. p. XL adn. 1.

2) Nescio an addi possint alia, ut 74,24 *legerint* 114,1 *putarit* 130,11 *pernoctarit* 287,16 *successioni* 328,9 *berenicis* 329,5 *omnigenus*.

- 268,14 283,17. ex omissis unum addo: 196,28 *phoenicepteri* (*feni-*) *X* (item 801,6 *-cepterum X*).¹⁾ cf. etiam 196,26 *duae* (*dug*) pro *duo* (Ω ut uidetur, sim. 221,15 *GXI* 243,1 *Md*).
- o pro e: omissa in commentario: 26,27 *facetissimo M* et δ interpolans *facetissimo uerbo usus* (cf. 38,24 63,6 115,5) 275,17 *modoratus M*. cf. 36,11 63,7 79,16 (*-quo* pro *-que MT*, similia 220,9 et 18) 227,8. adde o tamquam pro *ae* positam: 268,13 (*quedam G*) 269,19 307,5. deinde nescio an huc potius referatur 268,4 *collo* (pro *colle* siue *colli*) Ω . cf. 147,7 *codicollos M*, 212,4 *stochadas Ω* .
- e:u (cf. *tubures*)
- e pro u: 219,9 *ergulanilla* et 220,1 *erculanilla Ω* (219,7 *urg-* recte *M* solus). accedunt ex *M* 197,10 249,17 325,8 332,10, et quae posterior manus correxit 42,19 *pëtet* 47,7 *percussorèm*, non correxit 59,14 *tempes* (297,10 *sceles G*). de 279,15 licet dubitare. et pro ut: 163,30 246,10 344,9 (*retinui et cum Ω* 196,6 et 321,15). formae in *-undus* receptae a Suetonio in parte librorum abierunt in *-endus*, cf. 4,11 et 73,24; omisi 58,8 *aperiendum QS* et 23,3 *repetendarum Q*.
- u pro e: non in Ω , manifesto enim aberrauit librarius *M* 170,19 173,13 225,27 227,20 239,3 309,25. at defendi potest *hominum* 248,16. cf. praeterea 10,3 208,9.
- i: o (cf. *Apollo, aurichalcum, flamonium*)
- i pro o: 163,8 *germanici* omnes praeter *IIQ* (sequ. *corporis*). 102,16 *scriptis Ω* , at de emendatione haereo. adde quae sunt plurium librorum 10,28 122,3 159,25. tum errata in *M*: 114,8 304,4 325,2 327,24 (*confidi* pro *confodi* etiam *G* 66,21) 342,23; in *X* 225,12.
- o pro i: neglexi 105,11 *pholosophi M*. alia u. 67,17 73,24 86,25 100,21 108,19 122,25 150,29 187,8 189,4 212,12 236,27 (ubique de extrema syllaba agitur). de 147,7 et 268,4 u. supra (o pro e).
- i: u (cf. *assimulo, Brundisium, contubernium, Hasdrubal, inclutus, manubiae, monumentum, murmillo, quadripes, recipero, scurrilis, tegumentum, uictima*)
- i pro u: non in Ω , etsi fieri potest ut *priuatum* 67,11 (*-im MGVL P*) a correctore profectum sit, cui certe *remotus* 142,11 debetur. reliqua ad *M* attinentia u. 52,9 121,10 (*substitutus M*¹⁾) 150,22 193,28 (*fiscinam* etiam *GS*¹⁾) 158,18 281,22 289,9 303,3. ex aliis: 50,24 98,21 143,2.
- u pro i: in Ω 59,16 *aspersus* (corr. *H*) 160,17 *inlatus* (*ill-*) 279,21 *exorsus*. eiusdem generis 135,8 et 318,19. aliter in pluribus (*M*) 104,10 130,22 261,22. in *M*: 58,21 66,9 105,19 232,16 (*lucinius Md*, item *Q* 313,7). adde 45,6 *adsimilem* corr. ut uid. ex *adsimulem*, 102,5 *ludibria* corr. ex *ludubria*, 173,8 *habitu* ex *habutu*.
- i: y passim, maxime in graecis, rarius tamen in *M* quam in reliquis (cf. *bibliotheca, chirographum, chlamys, ibrida, inclutus, murmillo, Mytilenae, Sulla, Thrasyllus*)
- i pro y: cf. adn. 67,5 101,10 140,20 195,16 337,3. quibus tamquam archetypi, certe plerorumque codicum scripturae accedunt haec fere: 20,23 *bithiniaequae* (*bythi- G*) 23,7 *conchiliatae* (*concil- M*¹⁾) et 172,9 *conchilii* (*concyilii Q*) 90,3 *liciu* (315,1 *liciam*, at *M* *licyam*) 96,10 *siracusas* (item 160,13 174,12 176,27) 105,12 *dionisi* (i) 107,25 *hierosolima* 140,12 *cizicenis* (*cyziniens V*) 143,14 *nimpharum* 172,25 *chrisocolla* (recte *GQR*) 174,13 *policratis* (recte *GR*) 196,11 *olimpiacae* (item 245,9 et 245,22) 221,3 *polibium* 268,15 *synthesinam* 315,1 *bizantium*. pauciores cum *M* concinunt his

1) 175,10 *-coepteri L*, *-ceopteri P*, *-cepteri ST*.

- locis: 80,12 *xisticorum* (86,19 *xistis*, ubi *existis* *G*, *xystris* *V*) 288,12 *pixidem* 312,21 *siria* et 318,9 *siriacum*. 35,20 *cinegiri* *MT*. denique notandum est *Illyrici* uocabulum semel tantum, si bene uidi, recte extare in *M* (129,9), ter quaterne in *GVL*, ceterum uariare libros inter *ylli-* (rarius *hylli-*, sic 128,1 et 129,2 *MG*. 285,11 *M*) et *illi-*, ita tamen ut hoc praeualeat in plerisque praeter *M*, ex quo semel *illi-* excepi (11,4).
- y pro i: u. adn. 25,22 60,9 192,7 263,12. praeterea in *M* aliasque: 14,4 *tyrones* *MGV* al. (65,19 *tyrocinio* *MGS*, 142,13 *tyro* *MGV* al., reliquis locis ita fere *GS*, rarius *R*) 27,10 *aethyopia* *M* 29,19 *hyrtium* *MGS* (*hy-* 55,5 *M*, 122,5 *MGRS*) 50,10 *styrpe* et 295,2 *styrpis* *M* 112,12 *tyberium* *MGS* (ita saepius in reliquis) 218,16 *dyre* *M* 259,10 *ysidorus* *MIIS* (*sidorus* *G*) 315,1 *licyam* *M* 312,7 *lycinium* *M*; et plura in aliis, praesertim *G* (*clyentium*, *dyalogos*, *philosophyam*, *syderis* al.).
- o:u (cf. adhuc, *adulescens*, *consobrinus*, *Dioscurides*, *fulgur*, *epistula*, *formidulosus*, *incolumis*, *iucundus*, *lucusta*, *mausoleum*, *numquam*, *promunturium*, *suboles*, *uinulentia*, *utrubique*)
- uo pro uu: bene traditur his locis: 27,4 *caluon* *MGV* (cf. 216,22 *clauion* *IQ* pro *clauum*); 44,5 *seruoli* *M¹V* (item 137,27 *seruolum* *M¹*, at 14,18 *seruul-* Ω); 46,27 *uolgi* *MV* (item *M* solus 317,21 et 318,23); 164,24 *reuolsae* *M* solus (cf. 266,11). quae in *V* leguntur *animaduortit* (43,28, *anima aduertit* *H*), *proximom* (70,8) neglexi.
- o pro u: 348,3 *pomposianum* Ω (317,21 *pompus-* Ω)¹. correctae in *M*: 14,22 *luxoriaeue* (ita *M* semper, cf. 122,8) 82,7 *sumptos* (126,22 *legatos* 170,22 *obtestatos* 264,19 *usos* 280,4 *praefectos*; cf. 20,24 196,2 261,22²) 288,2) 189,25 *lodo* 209,23 *dilecto* (cf. 4,10, plura huius generis in *G* al.). non correctae et a me praetermissae: 137,5 *admonitionem* (item *II¹T*) 256,26 *sublatorum* (cf. 269,15). adde 8,21 *consol-* (sic 155,17 et 239,17 *G*) 102,4 204,9 207,15 229,15 263,5.
- u pro o: 206,15 *armatus* Ω ut uidetur (cf. 264,11 *daturus* et 266,23 *perlatus* *M¹*, 208,23 *primus* *MG*). 109,15 *auitu* Ω (?), et sic 30,6 *consultu* *M¹* 31,22 *uersu* *M¹* 148,3 *inconsultu* *M¹* 204,27 *circuitu* *M¹S¹* (cf. 56,22 344,5 et ex *G* *magno contemptu stratu institutu*). cf. 108,14 118,7 171,20 233,24 300,12 330,12 (147,26 *consulanti-* *bus* *V*), quibus addantur ex *M*: 14,21 *prumptissimum* (corr. m. 2, item *Q*) 72,23 *lurica* (cum *V*) 118,4 *rumuli* 130,13 *munitione* 250,12 *rutunda* (corr.) 348,10 *furtuna* (item *II¹*).
- o pro -um: 200,21 *intercepto* *M¹* (sequ. *ueneno*) 237,15 *spatio* *M¹* (sequ. *fabricato*). similia ex uicinitate orta 55,6 205,5 234,21 332,34. aliter 80,21 et 130,26.
- um pro -o: 76,24 *populū* *M* (sequ. *promissum*) 147,15 *populum* *M* (sequ. *auxilium*). sim. in *M* 90,3 164,2 285,6 291,1 330,14.
- o pro au: 70,1 *pollatim* *M¹* (*paulat-* m. 2).
- u pro au: u. *claudio*.
- u:y (cf. *murmillo*, *murrinus*, *Sulla*)
- u pro y: 321,18 *caerulo* (*ce-*) Ω (gr. *Κηρόλος*).
- y pro u: 175,32 *tyrgonem* Ω . rara talia in *M* 301,9 *gylae* et 149,1 *strangylatam* (item 220,5), in *L* 298,7 *mylionibus*.

1) De *questore* 226,28 a Beroaldo in *quaesturae* mutato dubitare licet.

2) *intermortuos* *M* recepit Preud'homme.

consonantes:

b: d

b pro d: 7,17 *abministratione* Ω.

d pro b: 79,21 *aderat* Ω (pro *aberat*, item 137,2 *adesse* Ω) 90,13 *foede* Ω (pro *Phoebe*, sim. 90,14). leniora haec: 115,1 *ad urbem* Ω (pro *ab urbe*, item 60,27 *ad urbem* MT, delet Preud'homme) 342,26 *adductam* Ω (pro *abd-*)¹⁾ 42,20 *rudiconi* (-ne Q) MQ²⁾.

b: h incertum num huc referri liceat *hac* in M traditum 105,4 (u. adn.). classis X exempla aliqua u. p. LIX adn. 1.

b: p (cf. *absum*, *puropsis*)

b pro p: non in M (*blebei* V, *poblites* G, *bullatorum* IIR).

p pro b: 324,4 *sup patre* M (123,16 *sup priore* G). praeter 153,7 *propris* (pro *probris*) similia in M non offendi; in G aliisque *preui* *puplicum* *expropratione* *alloprogibus* al. cf. 9,18 292,14.

b: r

b pro r: 154,12 *euocabat* Ω. cf. 105,4 141,27 *pariebant* MG (pro *perierant*). contrarium non legitur, nisi quis huc referre uelit 59,9 *arreptum* pro *abr-* traditum et coniecturam Trilleri p. 100,18 *habenarum* pro *harenarum* legis. *legis*.

b: s³⁾

b pro s (in terminatione B. = bus): 103,27 *inanibus* (*inanib*: M) Ω (pro *inanis*, sequitur *sententis*) 260,20 *gaudentibus* (-dendi IIQ) Ω 288,16 *lecticaribus* MGT (praeced. in M *deficientis* pro *deficientibus*, terminationes igitur a librario permutatae esse possunt). quae similia in aliis reperiuntur nihil de archetypo probant. u. adn. 83,16 (121,11) 157,27 225,24 288,1 296,31 332,12 337,5. adde 11,15 *superiorib*; R (praeced. *praetoribus*) 24,5 *uegetib*; q; G 38,2 *partib*; V 98,11 *duab*; Q (sequ. *buccas*).

s pro b: 73,1 *excusantis* Ω pro *excusantib(us)* (?) 209,4 *sollemnis* MT. nullius momenti putauerim 251,19 *compluris* MG (praeced. *templis*) 187,8 *eduliis* X (pro *edulibus*). similes errores 120,25 et 144,9.

b: u (v) (cf. *Danuuius*, *Suebi*)

b pro u: in Ω: 21,19 *nobis* 163,26 *beneficiis* 215,22 *bacillatione*, et ut uidetur 34,3 *conibebat* (quod in *cohib-* mutarunt GXQ) 109,9 *exubisque*. 10,7 *releuabit* M¹R. cf. 187,2.

u pro b: 138,2 *degluere* (u. adn.) 188,13 *lauarent*. cf. 212,2 *abuall-* *neis* MGδ (ab *bal-* R) et 307,21 (p. XLIX m: ui).

c: g (cf. *Cebenna*, *Egloge*, *Sigambri*)

c pro g: archetypi propria: 150,14 *cadareus* 220,1 *erculanilla* (219,7,9 *erc-* GIIQ) 269,26 *acunculam* (pro <im>*agunculam*) 339,18 *greccum*. accedit 263,14 *delicata* MGX. aliter comparata 340,2 *neclegi* MQ (99,15 *neclegens* GVQ) 92,25 *crussatos* G 110,8 *dicitis* V (*dictis* G). addi potest 231,4 *auctiores* corr. in *augustiore* M (m. 1).

g pro c: in Ω: 80,11 *longo* (pro *loco*) 141,9 *gallipidis* (-es) 174,30 *egregia* 175,27 *singulasque* (pro *Sicul-*) 175,32 *lyrgonem* 237,6 *gataadromum* 321,1 *g(a)enidis* (corr. IIQS³ coll. Vesp. 3 et Dom. 12), et fort. 308,16 *ubi deligatam* (uel *deleg-*) codices praeter M¹ prae-

1) Sim. 93,13 283,14.

2) Omissi 261,3 *ahenobardum* (eno-) GIIIR.

3) In s. c. de Bacch. SACANAL, cf. Herm. 36 p. 301. noli huc trahere scripturam *absumo* pro *ass-* (*ads-*) et *assumo* (*ads-*) pro *abs-*: u. adn. 155,17 346,9 102,14 (Ω) 249,6 351,24. non temere 254,3 *grandibus* pro *grandis* Casaubonus suspicatus est, sed 213,3 *ciuiibus* pro *ciuis* non placet neque *libidinibus* pro *libidinis* 284,9, multoque minus *uerbis* pro *urbibus* 103,13.

bent. singulorum librorum (in his *M*) potiora adnotavi: 90,11 *deneganda* 118,3 *regens* 219,25 *ingesta* 294,18 *segtionibus* 334,14 *sacrifugulos*; omisi 174,13 *poligratis* *M* (m. 1 corr.) 130,20 *lugu-brante* *GPOI*¹ (98,24 *lug- L*).

c: p

c pro *p*: 50,17 *carmensis* uetus archetypi uitium (praecedat *Cassius*) pro *parm-*, quod habent *IIR*.

p pro *c*: u. infra (*pt* pro *ct*).

c: q (*qu*) (cf. *cocus*)

q pro *c*: 309,16 *qui* *Ω* (cf. Catull. 1,1).

qu pro *c*: in *M* solo: 62,21 *marsiquoque* 142,18 *quodicillis* 348,21 *quoarguendam*. contrarium non in *M*, raro in aliis, ut 93,3 *co-mollior* *V* (cf. 145,2).

q pro *qu*: 254,7 *qid* *M*.

c: s

c pro *s*: 86,12 *concessu* (pro *consensu*) et 300,13 *coluit* *Ω*. adde 207,18 *interfectos* *ML*¹*II*¹ (sim. 164,30 98,20). pro *Sicilia* 64,12 in archetypo fuit *cilicia* uel *ciliciam* (*cicilia* *Q*). cf. etiam 107,21 268,8.

s pro *c*: 142,20 *sestio* *Ω*.

c: t (cf. *ecquid*)

c pro *t*: 341,25 *rusci* *Ω*. in *M*: 21,5 *marci* *M*¹ (-*cii* *M*¹*IIQS*, -*tii* *GLPRT*) 122,5 *hyrci* *M* (*hyrti* *G*, *hirti* *L*, -*cii* uel -*tii* rel.). in aliis: *acratumque cofina parchorum* al., cf. 308,16.

t pro *c*: in *Ω*: 84,21 *terriniu* (104,13 *territo* *S*) 252,3 *materia* 344,2 *arretinu* (casu recte *ΠQN*). in *M*: 87,5 *praetari*, praeterea sequente *i*: 25,12 *puditiiae* (item 120,2 184,9 248,8; 72,5 -*ticia*) 46,22 *octideretur* (item 225,4 et 342,15) 91,9 *amitiia* (169,25) 222,12 *ceruutibus* 321,24 *dicatitatem*. in aliis: *atinis* (*V*), *confite-rectur*, *continentibus*, *distinctique*¹, *hipparthus* (*G*), *partissime* (*V*) al. cf. 2,27 8,7 249,10. saepiusque *at* pro *ac* (99,3 195,5 226,4 261,13), non in *M*, nam de 172,9 minime constat. appellationi potius debentur, quae hic adnecto, *t* et *ct* permutatae: 25,2 *retiora* *Ω*, 45,13 et 70,21 *succinti* *M*, 80,23 *uctigalibus* *M* 316,9 *ditionis* *M*¹; cf. 302,5 (plura in *G*: *aduetum*, *defuntae*, *litore* al.). contrarium: 237,22 *edictam* *Ω* ut uidetur (cf. 340,22). in *M*: 240,8 *uectiti* (corr.) 349,8 *nuctiata* (189,28 *renunctians* et 288,26 *pronunctiante* *G*); cf. adn. 255,18 266,4 290,9 351,10 (*facta* *X*).

c pro *ct*: 59,22 *aciacae*² *M*, contra 25,21 *factio* pro *facio* *X*.

pt pro *ct*: 340,21 *correptione* *Ω* praeter *L*. cf. 142,15. contrarium raro in deterioribus (*arrecto subrectum*).

ci: ti sequente uocali (cf. *dicio*, *setius*)

ci pro *ti*: singulis fere locis *M* praebet: *abolicionem* (*concione*, *dedic-ionis*, *dominacionis*, *expedicionem*, *licitacio*), *acucior* (28,3), *cuncta-cior*, *domicius*, *hospicia*, *impercit*, *inficiantem*, *mundiciarum*, *nego-ciatoribus*, *ocium*, *plocia*, *quociens*, *sediciosorum*, *uaticinancium*; paulo saepius *sestercius*, *paciens*, *precium*, *marcio*.

ti pro *ci*: frequentiora in *M* aliisque haec: *prouintia* (*prouintiatim*), *conditio* (sic plerumque *ML*, semper *G*), *conuitium* (-*ari*, -*ator*), *solatium* (semel recte *M*), *suspitio*; *commertium*, *fidutia*, *speties*, *sotios*, *sautium*; rariora: *cappadotiae*, *constius*, *greptia*, *otius*, *pau-tiores*, *tenatiores*, *uities*.

¹ Cf. 63,19 *discitinctosque* *M*, *dist- II*¹*Qs*.

² *acciac-* hic illic in *GV*¹ (58,15 *ieccio* pro *actio* *V*, in eodem *acctiacum* 62,11).

d:r

d pro r: 303,3 *declamantibus* Ω (corr. Sē) 326,5 *adrecidiam* (pro *Arrecinam*) Ω; cf. 310,2 *debellarunt* T (255,12 *delegavit* P 187,21 *expediretur* ΠQ) et coniecturas 182,8 205,20 259,15 laudatas.

r pro d: cf. 22,9 et 76,25 ubi *de-* pro *re-* coniecerunt. in *G* legi *glariatoria, perforere*.

d:s

d pro s: 264,14 *dedisse* Ω (pro *desisse* ut uid.). cf. 140,8 (?).

d:t (cf. *atque, haud, inquit, quadriduum, quotannis, sed*)

d pro t: in exitu: *ad* pro *at* saepe *M*, rarius *GV*, u. 25,20 27,23 72,1 80,80 109,25 111,18 170,7 192,8 193,4 349,2 (dubia lectio 234,27). *quod*: 346,5 Ω, cf. 82,22; solus *M* 27,22. *aliquod*: in *M* 11,18 100,24 181,23. *capud*: 44,29 *M* 150,29 *MV*. adde 238,24 *diariam* (pro *tiara*) Ω 225,26 *idem* *MGLPS*¹. tum ex *M*: 45,3 *candata* (*dicta* δ) 208,22 *flagitandi* 229,10 *halodum* (corr.) 283,10 *redardati* (corr.) 287,14 *litigrandi* (corrige in adn. crit. *M*¹ in *M*) 296,4 *edendi* 337,9 *portendosoque*.¹⁾

pro d: *at* pro *ad* in *M*: 129,3 197,20 283,14 (hic corr. m. 2). 320,19 *atmittebat* (cf. 9,19 *ut quoad* in ras. *M*, *d* corr. ex *t*). adde ex eodem 17,9 *tantem* (corr. m. 2, non correctum 187,18; cf. 346,12) 61,10 *augenti* 79,10 *glatiatores* (corr. m. 1) 192,22 *placita* (corr.) 262,26 *portantis*, et adn. 8,27 9,23. *aput* saepius in *G*.

f:ph (cf. *Falacrina, phalerae, phasiana*)

f pro ph: 267,15 *epafrodito* *MGT* 19,2 *farnace* T 46,19 *xenofontem* X. adde 90,13.14 (Ω).

ph pro f: 300,21 *tripharium* *MII*¹*ST* (298,80 *pluripharium* S). sic *orphito phannii* *G*, *phorum* V.

f:s

f pro s: *ferens* 179,1 cum proba lectio uideatur, non restant nisi codicum tenuioris ordinis exempla, *fit* pro *sit* et similia, u. 11,3 183,22 224,29 (175,15 *fine* *G*).

s pro f: 39,24 *rusioni* T 224,8 *dissidens* L. 340,13.

f:t²⁾

f pro t: 18,20 *effugientem* (pro *et fug-*) *MGX*¹. 348,5 *factum* *Mδ*.³⁾

t pro f: 327,1 *et flagitantes* (pro *effl-*) *MG*.

g:i (j) (cf. *ianto*)

g pro i: 60,16 *ganitoribus* *M*. 74,1 *magestatem* V (item 154,2 *G* cf. 128,26 *magiestatem* V) 65,5 *agebat* *L*¹ (*iacebat* V).

i pro g: 119,25 *ilycian* Ω pro *glycian*. cf. 113,2 *coniesserant* V 284,8 *coniestas* S.

h pro n: 84,3 *cohibebat* *GXQδ* male potius correctum ex *conibebat* quam perperam lectum.

l pro r: 136,25 *legum* Ω. accedunt aperti errores in deterioribus ut 39,25 198,14.

l:t

l pro t: 177,26 *pellaque* *MG*(Ω), quod in Tδ abiit in *pallaque* correctumque est in X.

1) Sic etiam *Gδ*. talia rarius deprehendi in reliquis, uelut 29,25 *gradum* *Rq* (et pro uar. lectione *II*²⁾ 144,15 *hirsudo* *R* 305,5 *aurigandi* *R*; *uelud* saepius in *II*, rarius in V.

2) Cf. lectionem 171,14, quae mihi dittographiae uitio orta uideatur (REVOCATOSVTSVFFRAGIA), et *f* praeue insertam post *t* 216,22.

3) Quod ex V avertit Preud'homme 110,23 *enafa*, parum certum esse rescripsit mihi u. d. Nogara Romanus, potius *enasa* in *enata* prima manu emendatum uideri.

- t* pro *l*: cf. 308,8 *etiam* Ω pro *illam* (u. infra p. XLVIII $\S$ pro *l*).
m: *n* (cf. *aliquamdiu*, *exim*, *numquam*, *quamquam*; *Oedipus*, *Pasiphaa*)
n pro *n*: 16,9 *consummare* *M* 124,18 *uimdelicumque* *MGs* (cf. 266,9) 196,29 *pontominus* corr. in *pont-* *M* 228,1 *implerisque* *M* (305,18 *impuerita* *M*, cf. 101,10 et 209,27) 332,3 *imminore* *M* (u. adn.).
tacui errores tales 38,10 *memini* (pro *nem-*) *Md* 169,24 *artadamus* *G*; cf. 326,7.
n pro *m*: 2,12 *incolumen* *M* (*incolum* *VPSR*) 27,4 *caluon* *MGV* 311,29 *optini* *M*. et saepius in *V uirilen*, *nan*, *naturandi*, *tur-nae*.¹⁾ cf. 342,25.
n: *r* uitium ortum ut uidetur nonnullis locis e scriptura minuscula Fuldensi.
n pro *r*: parum probant 6,10 *sabinio* *G* (pro *rabirio*) 144,18 *ligur-rine* *V*, confidentiusque 244,24 *corrumpere* (*conr-* *M*) lectionem archetypi sumpsi. neque probabile 165,4 *puernascens* (*MGX*) natum ex *puerrascens*. cf. 208,4 *incessent* *M* (pro *-ere*).
r pro *n*: 127,8 *remausenses* Ω 153,24 *carrulus* (pro *carn-*) plerique (153,28 pauciores). adde ex *M* 17,17 *carens* 81,17 *cor tribuit* 234,4 *nerore*, et quae aliter pensanda uidentur: 76,22 *uiri* *V* 80,26 *decuriores* *R* 179,17 *uerberatum* *XT*.
n: *s*
n pro *s*: 311,29 *uespaniani* *M* (item 304,18 *G*, ex eodem notauit *cenonio* 148,3), uix perperam lectum pro *uespass-*, ut saepius in *M*.
n: *t*
n pro *t*: 92,16 *enceladum* Ω (pro *et Cel-* ut uid.) 342,7 *ueneranos* *M*.
t pro *n*: 29,4 *uetustate* *GT* (contrarium saepius in *Q*). cf. 297,11.
p: *r* praeter 291,29 *certabant* *M*¹ (m. 2 corr. in *cept-*) nihil notabile. cf. 350,13.
r: *s* exempla rara in *M*.
r pro *s*: 80,22 *refrequentauit* *X'* (pro *<a>* *se fr-*). cf. 86,19 238,5 282,26 309,12.
s pro *r*: 202,14 *arbitremur* corr. ex *arbitremus* *M* (203,1 *fluctue-mus* *XT*) 249,17 *cussorem* *M* (pro *cursorum*) 256,25 *passurum* *MX* (pro *pars-*); cf. 6,10 9,1. non quadrat 331,7 *seruasset* (pro *seruaret*) *MGXR* (46,8 *renuntiassent* *V*¹, eadem manu corr.).
r: *t* non offendi nisi in deterioribus (*corti* pro *cotti* *G*, *bolorum* *L*, *reci-tate* pro *recitare* *G*, *ceteris* pro *Cereris* *L* aliaque). alius generis uide-tur 116,12 *quatuor* *M*.
s: *x* (cf. *sescenti*, *Xerxes*)
s pro *x*: 39,8 *iusta* *M* 46,19 *senophontem* *III*¹ *Qd*. cf. 40,9. at 296,6 retinui *Sestilia*. in *G* non legi, raroque in posterioribus, ut 244,32 *escreare* *II*¹ *Q* (cf. 42,9.10 286,1 327,4).
x pro *s*: 350,9 *phyllix* Ω , sed sequitur *nutrix* (*nutris* *L*¹). item merus error 22,28 *dixtraxit* *V*.
x: *d*
x pro *d*: 71,10 *addixit* Ω (343,7 *indixisset* *II*). cf. Bentley coniectu-ram 269,21.
consonantes et uocales:
c: *e* 54,10 *cum* (pro *eum*) *MG*, et pauca in libris saec. XII: 15,28 *eis alpina* *Q*, cf. 188,17 195,16.
e: *t* uide *t* pro *i*. cf. 208,4 (?).
f: *e* (δ)
f pro *e*: 256,23 *flatus* pro *elatus* *MPOII*¹ (*R*?), sequitur *inflatuque*.
f pro *i*: 171,19 *adfecit* pro *adiexit* Ω (cf. 170,14) 352,3 *alfeno* *MGTD*

1) In eodem ut *con* pro *cum* ita *cum* pro *con* (*cumlucere*nt *cum-sumpsit* al.). de utrunque plerumque (codd. saec. XII) susque deque.

- (emendatio adnotata erat in X). cf. 210,16 *fecisse MLP* 92,23 *effregit IIR* (pro *ei fr.*; 78,10 *effregerat* male *T* pro *fregerat*).
- §:l frequens error, cuius ansam dedit litteratura capitalis.
- i pro l: 42,16 *ilio* (pro *illo*) *MHGT*, quod censor libri X' mutauit in *iulo* uel, si maior codici V fides tribuenda est, in *iulio*. alia in Ω 128,27 *trilianos* (*tracil-* X) 201,1 *iulio* (pro *Iullo*) 267,22 *hiceius* (pro *Icelus*). cf. 308,8 ubi *illam* recte emendatum uidetur pro *etiam*. 68,8 pro *ultione* si lectio uera est, *prouisione* in *prouisione* abiisse putari potest.¹⁾
- l pro i: 45,27 *heululum* et *heululum* codd. pro *Heluium*. 83,7 *sedulo* *lentius MGVT* pro *sed uiolentius* (u. adn.) 129,18 *quintillus* codd. praeter *IIQ* 166,21 loco pro *ioco* Ω (item 180,7 et 238,31 Ω , 215,7 *locis MGX* 246,4 *locoue M*)²⁾ 177,8 *delirauit MGRLP* (*dele-* S' ut uid.) pro *deierauit* (179,27 similiter) 185,30 *inlecto MX* 188,22 *ante alter* Ω pro *antea iter* 237,10 *aulum* codd. praeter *G* pro *auium* 247,10 *institor loco pas MX* pro *institorum copas* 283,22 *patrobil* Ω 322,22 *cutillas* Ω . minoris ponderis 247,7 *ambularum M* pro *ambubaiarum* et quod ex ϵ laudatur 69,7 *flammini aula* pro *Flaminia uia*, nullus 298,8 *lactassept II*.
- §:t
- i pro t: exemplum graue 186,19 *liberios M* (pro *libertos, liberos* rel. codd.); minora ex *G* et *T* 50,19 98,9 111,10, nulliusque momenti quod Preud'homme ex ϵ laudat *ceriam* pro *certam*. at 215,24 nescio an corruptela *eciente* (ita certe in Ω fuit) explicari possit ex *etciente*.
- t pro i: 220,5 et (pro *ei*) Ω ³⁾ 163,5 *ettam MGR* (u. adn.). uel inde probabilis lectio *iam* pro *tam* 14,20 et 301,18, ubi inuitus *tum* dedi ad fidem deteriorum. 216,5 *aut* utrum pro *aut* an pro *aue* scriptum sit non liquet. 336,18 *discidit MP* pro *discidiis*.
- n:u passim confunduntur in L (cf. p. XV).
- n pro u: 54,9 in *sulla* Ω (pro *ius ulla*, corruptius X') 58,9 *indicato* Ω . in libris saec. XII ex. gr. 4,29 *antrionio L²POS¹* (*antonio L¹S²T*) 5,2 *antrionio LPOS¹* (*antonio S²T*) 179,17.
- u pro n: 27,7 *uasa* Ω (pro *Naso*). praeterea non in *M*, saepius in reliquis (cf. 86,16 166,2 291,9 326,7).

litterae contiguae et simplices:

d:cl

- d pro cl: 159,20 *chariden (-em IIQ) MT*, *clariden* (-ē) *LP* (recte -cl- in *GVST*) 10,15 *dodium M¹II* (13,11 *dodi Q*, *dodii II*) 214,21 *adigne* corr. in *ac lignea M*. cf. 52,9 147,20 (*andiam* ex *anciam*?) 186,16 257,3 149,1 *dementia IIQ*.
- cl pro d: non in *M*. 173,9 *clareum G¹g* 174,14 *diclymeum S*. cf. 21,6.
- ec:a
- ec pro a: 108,10 *senectum M¹* (corr. m. 2) 282,14 *senectu M* (*senectute G*). contrarium 219,21 *pellatus II¹Q* (pro *pellectus*).
- u:ii (cf. u pro ti 346,2 et contrarium fere 92,12 in *T*)
- u pro ii: 290,24 *moriendum petum MGLP* (pro *moriendis imp-*). adde 71,26 *ignosceiturus M¹* (pro *ignosceretur iis, -tur hiis M²*). ex *G*:

1) Preud'homme, Troisième étude p. 86. Cf. Schuchardt, Vok. des Vulgärlat. I 153 III 77.

2) 84,14 *ioco* corr. ex loco *G*. contrarium 143,12 *iocos POST*.

3) Cf. 177,6 et X (om. *T*) et 289,23, ubi *ei* pro *et* Bücheler coniecit probabiliter. adde coniecturas *liberius* et *uberius* (pro *libertus*) 318,16, quae improbandae uidentur.

- 117,4 ⁱ*sigdus* (pro *si quid iis*) 122,6 *seruilus auricique* (pro *seruili isaur-*, u. adn.) 160,16 *misenu* (u. adn.) 164,28 *solatus* (pro *sola-*
ciis). nescio an huc pertineat 42,15 *capus* (pro *cupis*, u. adn.).
ii pro u: non in *M*. cf. 95,12 109,15 137,4 *inopis* *II*¹*Q* (pro *in opus*).
u: *li*¹)
u pro *li*: 50,9 *iua* (pro *iulia*) *M* 136,17 *ubertatis* (pro *lib-*
*MG*¹*3*(*L*¹*P*²)). cf. 19,6 *profug-* (pro *proflig-*) *S*.
li pro u: 327,22 *alilum* *MG* 352,7 *subrutillim* *M*.
iu: *ui*
iu pro *ui*: 297,15 *iuni* *Q* (recte *L*) 305,10 *iuennae* *M*¹ (*uiennae* m. 2).
cf. ex aliis adn. ad 66,15 126,1 165,14 280,3.
ui pro *iu*: unum adnotauit 251,7 ubi recte in *M* legitur. omisi
haec: 85,23 *ei uinctus* *LT* (*cuinctus* *V*) 238,1 *iunctos* recte *MGPS*,
uinctos *II*, utrumque legi potest in reliquis.)
m: *ui*
307,21 *samnis* *Q* ortum uideri ex *sauinis* iam Turnebus obser-
uauit.
m: *in*
m pro *in*: 66,2 *mit* *M* (u. adn.).
in pro m: 121,6 *inolientem* *MG* 174,15 *isthinum* *MLR* (*isthimum* *II*¹*Q*)
277,6 *nein orationem* *M* (pro *nemo rat-*) 2,16 *inarchi* *G*¹*g*.
on pro *mi*: 320,6 *iontansque* *M* (pro *imit-*).
no pro m: 341,17 *inopia* *M* (pro *impia*).

De orthographia singulorum uocabulorum hunc subici indi-
cem utile uisum est, cui immixta sunt ad res grammaticas
spectantia.

<p><i>absum</i>: perf. <i>afui</i> semper <i>M</i>, plerum- que <i>GVQ</i>. ceterum <i>abfui</i> passim, item perperam <i>affui</i>, quod hic illic in <i>adf-</i> abiit (u. 141,3, eodem</p>	<p>modo discrepant libri fere ubi- que si excipias <i>adf-</i>). de <i>apsente</i> u. 39,16 (fortasse <i>aps-</i> Suetonius etiam 86,15; cf. CIL VI 30974).</p>
---	---

De praepositionum in compositis assimilatione uel dissimi-
latione cum nusquam fere (saltem in formis dissimilatis) libri
sibi constant, ingens uero uariae lectionis moles sit, ne hic qui-
dem conspectum dare placuit.³⁾ expressi igitur formas in *M* ser-
uatas paucis exceptis locis.⁴⁾ certe in *M* dissimilatas longe
praeualere uidi, et ita quidem ut persaepe in eo solo extant, sae-
pius stabiliantur codicibus aliis, maxime *V* et *L*, raro *G*. in
assimilatis cum *M* ceteri facere solent, at non ubique; satis raro

1) Frequens in Vaticano Ammiani, u. Gardthausen p. XII sq., qui
de parte lectionum non recte uidetur iudicare.

2) Similia in *L*: 339,15 *indisce* (pro *uidisse*), 338,4 *exuias* (pro
eximias). in eodem saepius *luna* pro *luia* (sic 132,28 etiam *II*¹*Q*).

3) Pauca attigi in commentario: 6,3 9,5 23,12 (*app-* omnes praeter
M) 40,21 63,10 101,10 (hic falso *M*¹*Q*, sim. 3,22 *assertorium* falso *R*,
cf. ad 85,19 et 246,16) 106,22 137,28 (*adst-* *M*², *ast-* *II**R*) 169,10 170,14
171,19 218,24 (*amin-* *Q*) 244,24 (reliquis locis semper *corr-* *M*) 288,1.
— cf. in indice *adgnosco*, *coicio* al.

4) 79,14 *summovit* praetuli fortasse iniuria, cum *subsūmovit* prae-
beat *M* (*summ-* rel.); 236,22 et 289,6 *suscr-* in solo *M* extat, reliquis
locis *subscr-* *Q*, nisi quod *suscr-* ter legi in *V*; 261,28 *inminuit* *ML*
(at *n* in ras. *M*, *imm-* uel *im-rel*).

consentientes libros inueni, ut 41,16 *assertores* (sed *as* in *M* ss.), 55,15 *ascripserant* (at *asser-* *MPII*²), 56,3 *collocandos* (sed *conuoc-* *II*, *conloc-* Roth et Preud'homme), 59,9 *irritas*¹), 63,2 *illideret*, 63,1 *summisso*²), 64,15 *impertiendos* (*inp-* *II*), 72,16 *imposuit*, 74,25 *collocassent*.

adgnosco: *adcognosco* Suetonium scripsisse negauerim; u. adn. 90,23 206,1 209,20³) (Heraeus, Sprache des Petron. p. 18). eiusdem generis *adinspectantium* 46,10, et e deterioribus notaui *adcohortandoque, adimprobans, inadulauerunt, precognoscere* (270,2 *X* praeter *L*).

adhuc, adhoc: Aliud passim, hoc 351,3 in archetypo fuit, conueniente fortasse Domitiano. cf. E. Norden, In Varronis saturas Menipp. obseru. sel. p. 293 sq. Thes. ling. lat. I 652,77 sqq.

adulescens (-*ntulus, -ntia*): *adol-* nusquam *M*, raro *V*, semper reliqui (recte semel *G*).

aeneus: nusquam *ahen-*, sed *Ahenobarb-* cum extet 261,3 et 286,4 in *MG*, hoc ubique reponendum censui.

Aesius: u. 183,21 (Thes. l. l. I 1084,30. W. Schulze, Zur Gesch. lat. Eigennamen p. 159).

Afer, Africa etc.: per *ff* passim *IIST*, semel *G*, bis *V*, nusquam *MQR*.

Alexandrea (-*ia*): formam in -*ea* omnibus locis usurpasse Suetonium affirmare non ausim. habent 39,23 *M¹VL*, 41,6 *MV*, 58,25 *MV* (*anl-* *V*), 148,2 et 191,22 *M*, 351,25 *MP*. reliquis locis iisque pluribus -*ia* *Ω*, item in nomine mulieris 268,2 (-*ea* ex. gr. Bücheler, Carm. epigr. 214).

alioqui: u. 158,20 et 295,8. cf. *atqui*.

aliquamdiu scribere malui, fortasse iniuria, cum bis tantum extet in *M* (216,28 et 336,14 *aliquādiu*), praeterea *aliquandiu*. in *G* semper -*quam-*, in *R* plerumque (at in eodem *tandiu*) saepiusque in *LQ*. cf. Thes. l. l. I 1598,53 sqq.

ancora: u. 173,4.

Apis: acc. -*in* 107,23 *Ω*, abl. u. 327,5.

Apollo: gen. dat. -*onis, -oni* admittere nolui (cf. Thes. ling. Lat. II p. 244,20 sqq.). traditur autem *appollonis* 59,24 68,3⁴) 69,20, *appolloni* 83,16 in solo *M* (ubi-que corr. m. 2)⁵), reliquis locis -*in-Ω*⁶).

Appuleius: per unam *p* 115,13 *Ω* et sic Suetonium scribere potuit aequae ut Tacitus.

arcesso: *accers-* ter in archetypo fuit, 2,17 31,14 148,17; de 252,8 non plane constat (u. adn.). alteram formam octies exhibent meliores libri, u. adn. 183,16 215,7 241,19 283,7. omisi 99,6 *accersitis II¹QPST*, 225,15 *accersi* corr. ex *accessit S* (*accersiri T*), 286,23 et 326,14 *accers-PT*.

Asellius, Asillius: u. 142,26 et 166,8. *assimulo*: 150,15 *assimil-* *M* solus. (*dissimul-* passim). cf. Thes. l. l. II 895,82 sqq.

atque: spreui *adque* (126,8 et 246,25 *M* solus). cf. *inquit* et p. XLVI.

atqui: 322,12 *atquim* solus *M*, uix recte. cf. *alioqui*.

aurichalcum: non *auroch-* ut trad.

1) Ita reliquis locis fere *Ω*, nisi quod 11,16 *inritas* habet *M*, 169,10 *inirrita M*, 106,22 *inritanda* et 147,17 *inrito V*.

2) 97,12 quaeritur num *submissim* ex *Q* restituendum sit, quod confirmare uidetur Einhardus.

3) Duobus prioribus locis *adgn-* exhibui, ut 27,15 *adgnitum* ad fidem *MVP¹*; praeterea *agn-Ω* (bis *agnitus*).

4) 68,12 *appollinis*.

5) Duplex *p* saepius in *MR*, semel in *V* (recte *M* 86,16 160,12 260,13 269,10).

6) Contra 110,29 *appollinae M¹* 111,6 *appollinia V¹*.

297,5 in *MGL* (cf. *Thes.* l. l. II 1493,36 sqq.).
Baliaris: u. 277,22 (*Thes.* l. l. II 1697,16 sqq.).
balineum, balineae, balneae: consentiunt codices in *baln-* (fem.) 184,25 et 278,25. ceterum *balin-* recte semper *M* cum aliis (321,1 solus). u. ad 98,10 103,4 108,21 242,2 250,13 255,12.
ballista: 190,9 per unam l omnes (etiam *HN*) praeter *M* (cf. *Thes.* l. l. II 1701,1).
belua: bis per *U M*; u. 96,20 133,19 237,21 (*Thes.* l. l. II 1860,25).
beniuolus (-entia) u. ualitudo.
Berenice: *beron- GT*, u. 328,9,18.
Betriacum, -censis: 290,21 et 312,3 *brethiac- Q* 302,22 *betr- Q*. cf. 299,5.
bibliotheca scripsit Suetonius, non *bybli-* (183,8 *bibly- M*, *bybli- G*; passim recte *Q*).
bimemstris (*trim-, quadrim-, sem-*): sic *Q* (excepto fere *T*) praeter 239,8 (u. adn.).
brachium: cc non notauit.
Britanni (-ia, -icus): solitam scripturam dedi, quam semper fere praebent *LR, M* his locis: 13,6 211,23 275,24 295,21 309,1,3 325,7 343,7 (ita saepius etiam alii). usitatio forma in *M britani-* (18^{em}, accedit hic illic *Q*); praeterea traduntur 325,26 *britannia* (ita passim *GII*), 173,14 et 189,9 *britanniam* et *britannorum*.
Brundisium: *brundus-* ubique *GT*, accedit 31,12 *P* (non *O*), 58,18 *OP*² (at 58,24 *brundisii PO*). etiam in libro de rhet. 1 (p. 122,19 R.) *Brundisii* Suetonio restituendum esse nuper monui (*Rhein. Mus.* 61 p. 546).
caenum u. *obscaenus*.
caerimonia: sic bene traditur 4,7 *G*, 37,28 *VL* (*caere- MG*) 69,30 *M²G* (*caere- M¹*), 107,17 *G* (*caere- M*), 109,2 *M*, 139,14 *G*, 215,27 *MG*. *cerim-* rel.
caeruleus: 284,1 *caer- MG*, *cer-* rel. et sic praeterea *Q*.
caespes: recte 197,27 per *ae ML*. 63,20 et 130,10 *cesp- Q*.
caetra: u. 173,7.
calceus, calcio, calciamentum, calciarium, calciatus: sic ubique co-

dices. de compositis iam haereō an -*culc-* Suetonius scripserit; nam 268,17 traditur *disculciatus M²Q*, 295,29 *exculciandos MGII²R*, 314,25 *exculciatos G*, similiaque in aliis libris (uelut *Corp. gloss.* lat. III 6,64 *exculcia*) ex praecepto Diomedis gramm. lat. I p. 378,31 *calcio disculcio (facit)*.
calcicio: u. 160,17 (*calfecimus* in epistula Augusti 95,14).
camara, concamaratus: u. 106,13 253,6. cf. *Thes.* l. l. III 203,10 sqq.
Caprensis: u. 143,4 (*capresi V*). cf. *CIL* VI 8958. sic *Ficulensis CIL* XIV 4012.
Cebenna: 12,22 *geb-* deteriores. (*Pauly-Wissowa* III p. 1820).
cena, cenare al.: saepe *caen-* in *M* scriptum est, sed rarius quam *Rothius* exhibuit. sic 215,2 *cenulam MXIIR* (*cen- GQ*), 247,4 *cenitabatque M* al. (cf. 98,13 *cinittabat M* ut in titulo uulgariter scripto *CIL* VI 29791 *cinacula*).
Cercei: u. 159,13. 58,2 recte *Q*. cf. *Huelsen P.-W.* III p. 2565, *Nissen Ital. Landeskunde* II p. 636.
charta: 80,17 recte solus *M* (*carta* rel.); 241,23 *cartham MGLR*, *cartam QST*.
Chatti (-a) ubique scribendum putauit, cui scripturae proxime accedunt *M²G* 302,8. cf. ad 389,1,6. incertum quid in archetypo fuerit.
chirographum: nusquam recte scriptum, in archetypo ubique *cyrographum* (328,1 *cyrographum M*), quod in deterioribus (singulis locis *VLS*) in *cirogr-* abiit (*IIIT*).
chlamys: *clamis* et *clamide* constans codicum lectio (122,20 *clanys* solus *G*), quae Suetonio uindicari nequit.
circu(m)eo sim.: u. 4,11 125,29 241,5 264,1. adde 85,13 *circumibat IIQT*. 112,27 et 204,27 *circuitis* (-to) *Q*, item bis *circuitu*. omisi 36,13 *circuegit R* 250,13 *circuageretur GR*.
classis u. *navis*.
claudio: *clusit* 62, 9 retinui (u. adn., praecedit *clausum*), de *clusis* 244,18 haereo. praeterea *claus- Q*.
clyster: acc. -a 229,18 (u. adn.); sic *agona* ubique, cf. *phalanga* 241,13.

cocus, cocuntur in archetypo fuit 304,2 (*cocco PS, coquo T*) et 104,11 (u. adn.). cf. 265,26 (*persequuntur et persecuntur* codd.).

codicillus (semper plur.): *codicell-* passim *GXT*; recte semper *M* (praeter 147,7 *codicollos M, codicillis V, codicell-* rel.) et *V*, raro *GLPS* (195,8 *codicill- G*¹, quod eadem manu mutatum est in *-cell-*).

coerceo (-*citio*): *coherc-* 33,8 *MQLIST* et ita nomies *M* (sexies *G*) cum aliis, plus uicies *LQ*, semper fere recte *VR*.

coicio, coiecto (-*tor, -tura*) dedi his locis: 4,18 *coiectores M*¹ (n. ss. m. 1?) 8,8 *coiect M*¹ *V* (*coni- M*³ et rel.) 111,18 *M* (*conhiect- V*) 140,11 *MG*¹ *Q* (*conicit V*) 234,8 *MS* (in *S j* in *ras., conect- L*) 300,12 *M* 305,9 *M* 311,25 *M*. reliquis locis *coni- Q*.

comisari, comisator scripsi ut postulavit Velius Longus¹) utque traditum est in *M* 182,3 (*comesantis R, comess-* rel.) et 195,16 (*comesatione R, comess- XQ, commess- GIT*). praeterea: 300,22 *comissationesque M* (*comesa- R, comess-* uel *commess-* rel.), 328,7 *comissationes M*¹ (*comesa- R, comess- LS, commess- M*³ rel.), 352,16 *commissaretur M* (*comesa- q, commess-* rel.). simplex igitur *s* constanter in *R(q)*, cf. supra p. XIX.

contracto, detracto: sic plerumque *Q* (63,8 *detract- II*¹ *T*, cf. 264,26). *contract-* semel *M* (335,5), *detract-* bis (u. 71,14 et 134,10). *consac-* non legi. cf. *defetigo*.

consobrinus: consub- 178,10 et 219,11 *M*. cf. Thes. l. l. IV 473,70 sqq. *contubernium, -nalis*: passim *Q*, *contib-* 105,12 *MVL*, quod non admissi.

cotidie, -anus: cott- nusquam non *G*. *coturnus*: sine *h* 193,26 *Q*, retinui (CIL X 1948).

(*in-, per*) *crebresco*: 41,5 -*bruit MGLR* (-*bruit M*), -*bruit* rel.; 54,25 -*bruit MGLS*² *R*, -*bruit* rel.; 144,17 -*bruit Q* (praeter *PT*); 164,22 -*bruiset*

*MLII*² *QR*, -*buiset* rel. uno tantum loco 309,15 -*buera*t uidetur lectio archetypi fuisse (u. adn.). *culcita*: forma uulgaris *culcitra* 149,20 *QRL*³ *T* (*culina G*), 224,13 *GRL*³ *STN*, 266,14 *M*³ *GRPSTN*, 304,8 *RPST*.

curro: de reduplicatione in compositis seruata uel omissa u. Ritschl ad Suet. Ter. p. 498 (Reiff.) et Thimm l. l. p. 24. discrepant codices his locis: 7,13 176,26 197,21 333,4. reduplicatio ubique seruata in compositis uerbi *poscendi*.

Danuuius: per *b Q* 129,10 (rarissime sic tituli).

defetigo: u. 33,14. cf. *contracto*.

dein, deinde: pro *dein* passim in parte deteriorum (maxime *TQ*⁵) *deinde* scriptum est. nonnulla adnotaui (124,9 238,24 241,7 266,11 327,8, et in primis ad 341,6), plura omisi. rarius *dein* pro *deinde*, cuius uarietatis exempla grauiora habes 53,12 94,20 194,29 (cf. 136,10).

delirus: 252,2 *dele*ri *Md*, at 311,4 *deliraret Q* (cf. Vel. Long. gramm. VII 73,2 Caper VII 109,6 Charis. I 76,19 al.).

*delitesc*o: 203,26 -*iscens MLP*² *Q* (uix ita Suet.; cf. Eyssenhartd ed. Amm. Marc. p. VIII). cf. *reuiuisc*o.

*Delm*atia (-*icus*), *Dalm-*: *Delm-* quamuis suspicer Suetonium constanter scripsisse (sic 60,20.21 61,2 62,11 solus *M*, 208,16 *MGQ*, *dalm-* rel.), retinui tamen *Dalm-* 124,15 et 291,5 propter librorum consensum. cf. Vel. Long. gramm. VII 73,6.

deminuo (-*nutio*): *dim-* passim para codicum, semel *M*; u. 3,20 6,5 76,9 115,10 344,26.

derigo: probam formam seruauit *M* 173,5 (etiam *δ*) et 190,8. cf. adn. 214,2 351,21.

destillatio: 100,26 *dist-* *Q*.

detracto u. *contracto*.

deuersorius (-*um*), *deuerto, deuerticulum*: prae omnes 257,16. recte solus *M* 36,26 (u. adn.) 247,9

1) Gramm. lat. VII 72,13 sqq. cf. Diom. I 488,13 (*s* simplex in codd.) et Corp. gloss. lat. VI p. 235 sq.

- 298,7; *MLQ* 266,4; plures 126,26 (u. adn.).
- dexter*: *dextra*, -um etc. fere semper: 35,20 *dextera* *Q* praeter *G*, 351,20 *dexteræ* *Q*, u. praeterea 43,6 235,3 238,23.
- dicio*: semper recte *M* praeter 315,3 ubi *ditionis* *Q*. cf. 18,7 37,15 (ubi *ditionem* *X'Q*) 309,3 (*ditionem* *XQR*).
- dilectus*: *del-* passim deteriores, u. ad 69,19 97,2 209,23 256,10. praeterea: 41,7 *del-* *VIIHQ*¹ 188,20 *del-* *QL*² 302,18 *del-* *IIQS*².
- Dioscurides*: 82,17 *dioscor-* codd. praeter *M*.
- disicio*: *disicere*, quam formam multi defendunt, spreui 42,11 et 155,1 (hic *dissicere* *S*², *discire* *II'Q*).
- discriptio*: u. 136,23 (*dis-* etiam *ε*, *descriptionē* *V*).
- dispendo*: u. 251,20.
- domus*: de acc. plur. u. 217,15.
- duo*: acc. *duos* passim praeter 208,23 *duo* *Mδ*.
- duritia*: 254,2 *duritie* num iure receperim iam dubito (u. adn.). 209,6 *duritiam* *Q* et semper *sacuitia*. 226,8 *luxuriam* spernendum fuit neque 19,1 *materies* admittendum, cum primae declinationis formae passim legantur. certior uidetur lectio 267,8 *segnitiem* (*sign-* *M*¹), sed 277,4 *segnitiamque* ex melioribus libris reposui (cf. 204,1).
- Dyrrachium*, -*chinus*: recte 19,16 et 81,12 *MGVL*. 35,1 *dyrrachina* *M* (*dyrrhacina* *GV*, *dyrracina* *L*, *dyrrachina* *IIR*, *dirrachina* *Q*, corruptius rel.); 35,7 *dyrrhachium* *MGVLS* (*dirrhachium* *Q*, *dirrachium* *R*, *dyra-* uel *dira-* rel.).
- eburneus* cum ter extet, *ebureum* (195,19) Suetonio adsignare non ausim, etsi *eburarius* in glossis et hic illic in titulis legi. apud Mart. XIV 5 *eburei*, *eborei*, *eburnei* codd. cf. Quint. inst. I 6,23. *ecquid*¹: c litteram testantur 114,15 *Mδ* et 144,13 *MGVT* (u. adn.), reliqui mutarunt in *t* (sic *Q* 266,1 et 337,11).
- Egloge*: 268,1 recte *Q*². cf. ad 294,6.
- elegans*, -*tia*: *elig-* *V* (semel *L'Q*).
- epistula*: latina forma non compareret nisi in *M* (dimidia fere pars exemplorum, quater m. 2 u mutauit in *o*). in aliis raro perscriptum inueni (*VL*), sed regnant nota compendia.
- exhodium*: 144,16 *exhodio* *MVQ*, *exodio* rel. (*exodiu* *V* in marg., *exordio* *g*). uide ne *h* inserenda sit etiam 343,12.
- exim*, *exin*: illud recepi 274,30 et 309,10. cf. 60,6 124,13 (hic *Exinc* notauit ex *P*, at *xinc* in ras. m. 2) 235,19.
- ex-* pro *exs-* ubique restitui. paucissimis enim locis *exs-* exhibet *M*, ac ne uno quidem libri in *exs-* consentiunt. uelut 139,5 *exoluerentur* *MITR* (*exs-* rel.), 267,23 *exolutus* *MR* (*exs-* rel.), 325,12 *explenduerunt* *MGLR* (*exs-* rel.), 59,5 *exurgerent* *MVPT* (*exs-* rel.), 301,3 *exuperauit* *MRT* (*exs-* rel.). cf. adn. 80,19 et 247,18. contra passim *s* suppressa in *Q*. ad *M* quae spectant haec sunt: 34,1 *exsequabatur* *MGVPO* (*exe-* rel.), 53,16 *exsequar* *MGSS*, 126,1 (u. adn., sed 138,3 *exe-* *Q*), 44,26 *exstructus* *MGPII*, 194,20 *exstructo* *MLII*, 341,13 *exstruxerat* *MG*. pauciora habet *V*, plura de more *G*. contra falso 39,24 *exsoleto* *MGV* (hoc uno loco *M*, saepius *GIIQ*, cf. 328,8).
- faenus*, *faenerator*, *faenebris*: semel tantum recte *M* 307,6 (*fen-* *G*, *foen-* *R*, *fen-* rel.); praeterea *foen-* *M*, rarius *fen-* (187,25 u. adn., 249,10, ubi *fen-* *GP*).
- Falacrina*: per *ph-* *Q* 307,22 (cf. Nissen, Ital. Land. II p. 468; W. Schulze, Zur Geschichte latein. Eigennamen p. 356).
- fascia* u. *pallium*.
- febris* u. *naus*.
- ferculum*: *feric-* pars librorum, semel

1) Cf. Birt, Archiv f. lat. Lex. XV 1906 p. 76 sqq., quem non sequor.

2) M. Schambergcr, De Statio uerborum nouatore (diss. Hal. 1907)

M, fort. retinendum. u. 20,3 39,7 97,9 170,5.
fetor, fetidus: u. 103,10 et 268,7.
flamonium: *flamin-* T 70,3.
flagro: passim recte codd., discrepant (*fragl-*) 243,11 (27,24 *fragl-II¹*, *fragr-R*). de *fragro* u. 314,19.
formidulosus: 106,21 *formidul-M¹GVP*, *formidol-M³* rel., et sic 234,8 Ω.
fulgur: 193,4 *fulgora M* solus.
fungor: c. acc. 73,3 73,20 (u. adn.), 79,21 (u. adn. et cf. 224,11). passim c. abl.
genetiuius, genetrix: *gene-* 32,12 *MV* 40,9 *MV* 44,28 *MV* 100,18 *M¹VR* (*gera-L¹*), 104,15 solus *V*. *geni-rel*.
Hadriaticus: u. 129,11.
Hannibal: 119,15 *annibali MT*, quod Rothius admisit. 343,7 *ann-solus T*.
harena: omnibus locis *har-G* cum plerisque, *ar-* 78,17 et 331,1 *MRLT*, 159,15 *VLPIIT*, et sic *LT* passim.
harundo: sine aspiratione 17,16 *X¹II* (corr. *S³*).
haruspex: per *h M* ubique, 32,10 etiam *VS*. in reliquis semper *arusp-*, nisi quod 282,15 et 288,10 *aur-* est in *G* et 42,23 mutilatum *ruspex* in *V*. item *haruspicio* 311,1 solus *M*.
Hasdrubal: 119,14 *Hasdrub-* meliores libri, uix Suetonius.
haud: sic nouies *M* (Ω), quod praetuli. *haut* u. adn. 167,1 et 233,26 (et bis in *G*), *hau* (sequ. *dub-*) ad 288,1 et 289,20.
haue: u. 215,17.
heulatus: 248,14 *ciul-XT*.
Heluetii: u. 307,6.
holus: 240,6 *olera XII* (in *G h ss. m. 1*).
hoplomachus: u. 183,24.
ianto, iantaculum: u. 298,8 et 300,21 (*ient-* deteriores, *gent-G*).
ibrida: u. 60,9.
ignis u. *nauis*.
includus: recepi ex *V* 52,9 (u. adn.).
inchoo, non *inchoo*, Suetonium scripsisse cum testis sit Diomedes¹⁾ (gramm. I p. 365,16 sqq. u. Suet. rel. ed. Reiff. frg. 207, Smilda ad Claud. 3), sic ubique restituen-

dum fuit contra libros omnes; neque enim quae in recentioribus apparent uerae scripturae uestigia (uelut 56,26 *incohauit T*, 241,9 *incohandum S incoandum T*) ad archetypum referri possunt.
incolumis(-itas): *incolom-* constanter *G* solus (149,24 *inculumis V*).
inquit: per *d*: 17,13 *V* 87,3 *M* 135,26 *M¹G¹V¹* 136,9 *V* 156,28 *V* 226,30 *M* 236,23 *M* 257,8 *M* 266,11 *M*. cf. atque aliaeque p. XLVI.
intellego u. *neglego*.
internecio: u. 289,22 et 293,5.
Iosephus: *h* omissa in solo *M* 311,25 (retinuerunt Rothius et Preud'-homme).
iucundus: 95,12 (in epistula Augusti) *iocunde (-dae M)* Ω et *ioc-* reliquis locis plerique codices, recte iisdem *M*, cui adstipulantur 131,26 *VL¹* (*iucund- II¹Q*), 131,27 *GVL¹* (*iucund- II¹Q*), 142,19 *V* (253,7 *incond- L*).
Iuppiter: 110,6 *iupiter MGVLII*, item 94,10 *GILIST*.
Kalendae: *cal-* uno loco 302,6 *M*. uox perscripta etiam 21,18 in *MGVS*, 39,16 in *M* (*kt* rel.), 172,4 (*kt G*). praeterea compendium esse solet *kt* (KL uel KZ non raro *M*), quod ubique mutauit in *kal.* (*kat* aliquotiens *G*).
languor u. *unguo*.
ligurio: 144,18 per *rr XT*.
litus: quater per *tt* in *M* aliisque (3,10 *MVQST*, 112,1 *MVPSIIQ*, 192,5 *MPSIIQ*, 247,9 *MSIIQ*), quinque recte; falso semel *G*, semper fere *QS*, semper recte *LR*.
lucusta, Lucusta: *loc-* ubique deteriores, u. 152,9 10 252,7 264,20.
Lugudunum: forma plenior 172,2 *ML¹IIQ*, 174,2 *MQ* (*lug+duni II*, i ut uid. erasa, certe non u), 201,2 *MQRS*; *lugd-* rel.
luxuria u. *duritia*.
magno opere (quanto opere, tanto opere): formas non contractas omnibus locis restituere placuit, ut iam Bentleius postulauit (Herm. 40 p. 181), quamuis contractas ter firmentur codicum centu 86,9 283,9 321,4. non contractas seruauerunt 215,12 omnes

1) De etymo u. Thurneysen, Kuhns Zeitschr. 28 p. 155 sq.

praeter *T*; 261,6 et 270,12 solus *M*;
2,13 *M'LQ* (*tantopere M'*), 107,9
MR, 144,10 *MGLPR* (*quanto tem-*
pore V), 182,26 *MLST*, 193,3 *MT*,
200,28 *MLQR*, 296,15 *MS'QR*,
307,28 *MLST*; 35,1 *ΠQ*; 53,2 et
91,17 *VQR*; 59,4 *V* solus; 66,7 *QR*.
maliuolus u. *ualitudo*.

manubiae, *-ialis*: semper *Ω*, nisi
quod in *Q* 13,19 erratum est *deis*
mansib; pro *de manubis*.

Massilia: 212,4 *massalia G*.

Mauretania: *maurit*- 195,8 *Ω*.¹⁾

mausoleum: sic quater (264,4-*aeo M*),
mausul- 117,7 et 299,27 solus *M*.

Mediolanium: u. 60,26.

mensis: gen. plur. *mensuum* traditur
75,6 *Me* (praecedit in utroque
quaternum) et 90,3 *MGε* pro
mensum (sic Roth²⁾) uel *mensium*
(sic *Ω* 21,21); quae forma num
Suetoniana sit dubito, quamuis
in aliis quoque libris bonae
notae legatur et ab Hauptio
uindicata, ab editoribus recepta
sit.³⁾ eiusdem generis in deteriori-
bus u. ad 70,14 et 92,9.⁴⁾

Messala: nusquam, ni fallor, du-
plex l, quae tamen uerior uidetur
scriptura; at uariant etiam tituli.

Minos: retinui gen. *Minonis*, u.
158,18 et 272,12. cf. Bücheler,
Rhein. Mus. 57 (1902) p. 321.

Mithridates, *-aticus*: quater *Mithrid*-
(u. 140,3) *Ω*, *Mithrad*- solus *M*
245,10.

monstruosus: 148,6 *monstruosique*
M'X (*-usique Q*), item 171,1 *-uosarum*
GX (*-usarum Q*); cf. Papyr.
Berol. 611 (aet. Claud.) II 7 *mon-*
ströse. sic 184,25 *portentuosissima*
in recentioribus. cf. *tumultuosus*.

monumentum et *monimentum* scripsi
ad fidem *M*. in *monum*- codices
consentiunt 230,4 257,16 261,11,

in *monim*- 163,17. reliquis locis
(decies) discrepant, et ita quidem
ut cum *M* faciant *VL*, dissentiat
fere *G* (*monim*- *G* solus 307,14).
ex. gr. 28,7 *monum*- *MVLS'*, *mo-*
nim- rel.; 42,13 *monim*- *MVL*,
monum- rel. (et *H*). de 348,8 u.
adn. reliqua missa facio.

murmillo: per u scribi placuit, ut
habent 182,18 *MLPST* (*myrm*- *G*,
mirm- *ΠT*). potuit Suetonius
sane etiam *myrm*-, utrumque enim
in titulis, at uix *mirm*-. tradun-
tur haec: 195,11 *myrm*- (*mirm*-
GIIT); 249,9 *mirmillionem M*,
mirmillonem GIQ, *myrmillionem*
LSR (una l *SR*), *myrmillonem P*;
265,12 *myrm*- (*mirm*- *GIQT*);
342,18 *myrm*- (*mirm*- *ΠQPS*T).

murrinus: u. 94,27.

Mytilenae: 2,22 *mitilinarum M'R*
(*-enarum M'PIQ*, uox in *P* add.
m. 2), *mitylen*- *G*, *mitilyn*- *V*,
mitylin- *L*, *mythilin*- *S*; 125,6
mitilenas MQST, *mytyl*- *G*, *mityl*-
VL (recte *PIR*, in *Π mit*- m. 1).
at 91,24 recte *MGPS* (*mitylinas V*,
mitylenas L, *mitilenas TT*).

nanciscor: *nactus* plerique libri; 19,1
(*nancta δ*) et 51,19 *Ω*. *nanctus*:
5,32 *Mδ*, 142,10 *MQ*, 163,28 *MQ*
(*nactus II*), 294,19 et 332,11 *M*
(hic *nactus* etiam *H*).

nauarchus: u. 301,7.

nauis: acc. *nauem* (*-im* fere *G*), abl.
naue praeter 112,31 (cf. 58,15).
sic *febrem* 288,13, *febrim* 332,11
(*-em G*), *febre* 301,18; *igne* et *igni*
(u. adn. 180,7); *puppem* (*-im G*),
puppe; *turrem* (u. adn. 190,13
214,1), *turre* (258,5) et *turri*
(109,14); *tussim* (176,13); *partim*-
que (77,7 uar. *-emque*); at *classim*
solus *G* 120,6.

1) Cf. index CIL VIII p. 1094. inuenitur sane etiam in titulis
Maurit- (ex. gr. CIL XI 6958; Der röm. Limes in Oesterreich V p. 139),
sed alienum uidetur a Suetonio.

2) Ita saepius tituli, ex. gr. CIL X 7852 (a. 69 p. Chr.) =
Dessau 5947.

3) Fragm. Vatic. 321 cum annotatione Hauptii ed. Mommsen.
p. 370sq. in titulis non uidetur extare.

4) De aliarum uocum gen. plur. in *-ium* uel *-um* (Thimm l. l. p. 15)
u. praeterea adn. ad 145,6 285,7 330,15; 6,3 61,14 (adde 223,17 *marium*
L'S) 349,26. 213,4 notauit *quiritum* ex *LPSQ* (*quirinū T*), 178,8 *in-*
fantum ex *G*.

In iis iudicandis tenendum etiam est litteras *e* et *i* passim confundi (u. p. XLI), ut interdum quid de genuino scriptoris usu statuendum sit parum liqueat (de 216,5 u. supra p. XLVIII). accedit quod codices nonnumquam fluctuant. adiectiui *uctus* ablatiuum et in *-e* et in *-i* formatum deprehendimus, hoc septies illud ter decies (cf. 113,11). comparatiui ablatiuus semper in *-e* exitum habet (falsa enim praebent *T* 347,22 aliisque locis alii ex deterioribus, *G* ex. gr. 122,26; cf. etiam 293,1). de abl. part. praes. (Thimm l. l. p. 15) u. uarias lectiones ad 103,5 111,22 115,22 122,5 205,25 280,27. — supra quod monui de formis contractis (*-i* pro *-ii*, *-is* pro *-iis*) cadit fere in nominum tertiae declinationis acc. plur. syllaba *-is* uel *-es* terminatos (cf. Herm. 40 p. 181 sq.). plurimis locis terminationem *-is* seruauit *M*, cui accedere solent *VL* aliique familiae *X*, rarius *G*, perquam raro *T*. totam siluam hic proponere non intendo (cf. Thimm l. l. p. 16 sqq., quae ex parte refingenda sunt). ad quem usum glossa refertur adscripta in *M* manu altera ad 3,16 (*mutantis MV*, *-es* rel.): *ubique sucto-*

nus accusatiuum III declinationis plurarem in is ponit (Herm. 36 p. 357), quod confidentius quam uerius dictum esse apparet. neque enim auctor sibi constat. certe pendet in talibus nonnumquam ab auctoribus quos sequitur, quod luculento exemplo confirmari potest; *tris* enim, quod traditum est 62,11 et 71,10 in *MV*, 91,4 in *MGVL* (*trie suomicas G*), ipsi Augusto debetur (*tres* plus decies codd.). duobus tantum locis, si bene uidi, *-is* consentiens librorum lectio est, 181,12 *clientis* (*-cs Q²*, praecedit *Seiani*, 36,17 *clientis MV*) et 180,23, ubi *omnis* abiit in (*h*)*ominis*, alterisque duobus in graecis uocabulis, 103,18 *myrobrechis* (*miro- VII*, *mirro- LPT*, *myrro- S*) et 185,4 *deccris* (u. adn.). *T* semel cum *MG* facit 104,19 (*abundantis*); *II¹Q* cum *M* 189,28 (*renuntiantis*); *Q* cum *X* 48,10 (*gentis*), cum *MV* 62,10 (*curulis*), cum *MGV* 102,3 (*amabilis*); *R* cum *MV* 46,11 (*imminentis*), cum *MGV* 126,32 (*repetentis*), cum *M* 342,5 (*negotiantis*), cum *ML¹P* 345,18 (*precantis*). non respicienda fuerunt quae traduntur 163,22 *qualiscumque* in *IIR* (contra 291,18 *talis ML¹*) et 309,2 *gentis* in solo *T*; neque magis audiui meliores testes: 58,9 *necessitudinis*, 280,20 *liberalitatis*, 350,9 *uispillonis* (cf. etiam adn. 329,18, ubi praecedit *omnis* seruatum in *ML²PT*; in *G* 148,8 *noctis* et 175,5 *sacerdotis* m. 1 correctae sunt in *-es*). cum Rothio discrepo his locis: 49,20 *campestres* (de *L* hic non prorsus constat, notauit *campestris²*, sed *i* in litura repositam, praecedit autem *operisque* pro *operasque*), 215,20 *omnes* (u. adn.). quae praeterea memoratu digna uisa sunt, adnotata reperies; de substantiuis: 48,10 (retinui *gentis* fort. iniuria, sed 124,15 sic habent *MGV*) 81,21 149,15 (ubi sane *hostis* suspicionem mouet, cum *clientis cohortis gadisque* proba uideantur) 232,23; de adiectiuis: 102,3 179,6 180,23 (tricies

fere *omnis*, propter compendii usum plura in *-is* interiisse ueri simile est; 102,5 *omnis* *MGX'*, *oms* *ΠQ*, *os* *R*) 282,26 288,1 (*pluris* 39,19 *MVL*, 238,7 *MLS*, saepius *plures*; item *compluris* et *complures*); de participiis praesentis, cuius generis plurima extant: 33,14 (*-es* etiam *XT*) 143,13 159,25 319,2 322,12 343,18.

neglego, intellego: sic semper *MV* (99,15 *neglegens* *GVQ*, 340,2 *neglegi* *MQ*), *-ig-* saepius in aliis (*negligentia* semper *GQS*).

nihil: *nichil* solita scriptura inde a saec. XII, sic primum *VL*.

Nioba u. *Pasiphaa*.

noctū media 208,9 libri meliores, fort. uere (108,15 *media nocte*).

numquam: *nunquam* non notaui ex *MVL*, decies fere ex *G*, uicies ex *S*, rarius ex reliquis; *nquam* scribi solet in *R*. item *nonnumquam* semper *M*, *nquam* saepe *RS*. *umquam* denique cum plus 50^{ies} in *M* extet, consequens uisum est ita scribi etiam 37,5 (cum *LP*, *unq-* rel., ut fere ubique *GIQs*, raro *VLR*). cf. *quamquam*.

oblitro: per unam *t* dedi etiam 260,28. sic 133,8 *MIS*, 147,26 *MVS*, 167,15 *MGRS* (*-tt-* rel.).

obscenus, -itas: u. 144,14. praeterea *obscen-* Ω, nisi quod 343,19 *obscena* est in *M¹L* (item *ε* hic illic in *GLQR*). 305,1 *caeno M*, *ceno GL*, *ceno* rel.

Oedipus (30,24): 243,6 *oedipodem G* (*-den* rel.), 264,14 (*-den* *IS*). similiter in aliis graecis terminatio fluctuat, u. adn. 11,12 92,17 119,25 132,20 197,16 243,5 323,18 352,19 (*-em* Ω). 80,18 *pyladē* *GI¹*. de *chariclen* (*-m*) u. p. XLVIII.

oportunus, -itas: *opp-* uno loco *M*, 129,12, ubi accedunt *VRT*; ter *p* simplex cum plerisque (*pp* *RT*). *optumates* u. *uictima*.

orior, adorior: u. 140,2 et 208,13. (*adorientur* Ω 4,30 et 42,6). de *potior* u. 33,4 184,1 254,11 (*potientur* Ω 309,26).

ostrea: 143,1 *-ia* *MG* (cf. Ed. Diocl. 5,6 CIL XI 6710,18).

paelex: 93,16 *paelicis M*, *pēl-* *VL*, *pel-* rel. 25,19 *pel-* Ω.

pallium, palliatus: *palle-*, quod 113,8 codd. praeter *IRL²S* et 209,27 praeter *GI²R* exhibent (*palli-*

reliquis locis Ω), non magis admittere debuerunt quam *fascea* similique (349,19 *fasceisque* codd. praeter *Πq*, cf. 172,9 *fasces* Ω ortum ex *fasceas*). cf. *spongia*.

Pandataria, Pandateria: illud 148,20 (u. adn.), hoc 169,31 Ω.

parco: u. 256,25 (*parciturus* etiam *S* 154,25). de perfecti forma cf. Rhein. Mus. 61 (1906) p. 551.

paropsis: u. 279,15 (trad. *parobs-*, *parabs-*, *paraps-*).

Parrasius: u. 144,1.

Pasiphaa: acc. *-am* dedi (u. adn. 257,24 et 272,12), ut *Niobam* 242,24 (u. adn.).

pauo: forma uulgaris *paonum* 301,5 *MG*.

pedicator: u. 25,17 (Bücheler, Rhein. Mus. 48 p. 320).

Peloponensius: u. 58,20 (*pelopoñense* *G⁵*).

percontor: u. 114,15 *percunct-* *X*.

phalanx u. *clyster*.

phalerae, phaleratus: sic Ω 64,8 et 212,15 (om. *T*); per *f*: u. ad 173,6 et 249,16.

phasiana: per *ph* 175,11 (*pas-* *Π¹*), per *f* 301,5 (u. adn.).

pignus: 8,6 *pignoribus* et 123,23 *pignore* Ω, ut nescio an *e* et *o* saepius permutatarum ratione habita etiam 61,14 *pignora* uerius sit quam *pignera* (*MGV*), quamquam potest casuum quoque fuisse diuersitas. in titulis et *pignora* legi et *pignera* (illud ex gr. Mon. Aneyr. VI 5). cf. 206,18 *pigneratus* 297,24 *pignerauerit*.

pinna, pinnatus: per *e* nusquam *M*, u. 223,12 263,23 339,12 (hic *pinis* *MGδ*).

plebs: de gen. et dat. u. 5,32 (15,4, itaque 315,4 *plebi[s]* dandum fuit) 120,14 (sed saepius in similibus *plebis* Ω uel compendium *pl.*), 140,10; 41,1 149,8 150,21 338,8 (adde 161,16 *plebique* *II²S²TL²*), ceterum *plebi* Ω.

postridie: 107,13 et 289,11 *postridie* *M* cum plerisque, item reliquis locis deteriores fere. cf. 275,7 (ubi scriba fortasse uoluit *posttr-*), 173,8.

potior u. *orior*.

prehendo et *prendo* (composita, simplex non legitur): contractas formas sexies admisi non in *M* tantum sed in aliis quoque traditas, u. 79,7 167,5 186,21 (hic Ω , *compreh-* *S*³) 225,7 235,1 (*depreh-* *PST*) 277,12 (*depreh-* *IIQST*). pleniores paene tricies leguntur in omnibus libris, si singula excipias qualia sunt 43,24 *apprendit* *Q* (*appendit* *V*) et 182,8 *apprendentes* *S*.

promuntorium: 58,19 *promuntoria* (-*ntoria* *G*) codd. praeter *MVLP*¹.

protinus u. *quatenus*.

proximus u. *uictima*.

Ptolemaeus: Graecorum formam posui refragantibus omnibus libris, qui probant *Ptolome-* uel *Ptolomae-* (sic raro *MV*, 28,17 *ptolomeio* *M*³) in archetypo fuisse (*ptol-* passim in deterioribus, etiam *G*; *p* suppressa fere in *II*³), quae scriptura in libris mss. tralaticia, in titulis rara est (Bull. comun. di Roma 1906 p. 188 tab. VIII *Ptolomaei*). cf. 196,30.

pulcher: 222,12 *pulcra* Roth cum *MIIT*.

punitor: *poenitor* 34,3 non admisi (u. adn.).

puppis u. *navis*.

pyrricha: 20,22 *pyrrhicam* *GV*, *pirricam* *T* 237,21 *pyrricas* (*pi-*) *II³RTS* 237,23 falso *IIIRST*. cf. *Tyrrhenicus*.

Pyrrus: u. 119,11.

quadriduum: reposui 125,11 (*quatr-* Ω) propter 112,28.

quadripes, *quadruplus*: u. 266,12 (179,21 *quadrip-* Ω), 138,26.

quamquam et *quangum*: ad fidem *M*, in quo longe saepius hoc quam illud, raro concinentibus *VR*. in aliis praevalet *quamquam*. contra *tangum* nusquam *M*, semper *TS*. cf. *numquam*.

quanto opere u. *magno opere*.

quatenus: 91,19 *quatinus* *QT*; cf. ad 219,15 et 330,12. contra *protinus* Ω .¹)

quattuor (-*decim*): duplici *t* semper scriptum in *M* (*quartuor* 116,12), simplici semper in *Q* (nota xiiii 268,11 *GLT*); reliqui uariant uel notas exhibent (sic constanter *G*, in quo semel *quattuor* 145,9; cf. adn. 208,22).

querela: u. ad 140,18. 167,14 *querelas* Ω .

qui: *quis* pro *quibus* (semper in formula *in quis*) 73,15 121,11 338,14. cf. adn. 83,16.

quicquam: miro codicum (40^{ies} fere) consensu, *quidquam* in solo *M* repperi 350,2. maiore uarietate *quicquid* et *quidquid*: illud 5^{ies}, hoc 14^{ies} in *M* (*quicq-* rel., paucis locis exceptis *V*).

quinquatrus, -uum: u. 95,12 et 253,8. at *quinguatia* 338,2 (sic passim Gloss., improbat Charis. gramm. I 81,20).

quotannis (14^{ies}): *quodannis* quod in solo *M* extat 71,27 et 107,1 (hic corr. in *quot-*), neglegendum putavi, non ignarus ita legi in titulis iisque bonae indolis.

quotiens: semel *quoties* *M*² (14,26) et quater *G*, reliquis locis -*iens* (item *tiens*, *aliquotiens*, *quotiensque*) Ω .

raeda: u. 31,3.

recipero, -ator, -atorius: per i 240,19 Ω et semper *M*. *recup-*: 99,5 *M²GXI³Q* 284,22 *GXI³R* 278,24 et 285,16 *X(L³)IR* 308,17 *PST* 340,13 *X(L³)R*.

renuo: 43,23 *rennuentique* in archetypo fuit, quod est qui admittere uelit. cf. Heraeus, Sprache des Petron. p. 39.

repperi, *reppuli*, *rettuli*: *repperi* plerumque Ω , semel 804,6 *reperisset* *MT* (*repp-* rel., in *G* corr. m. 1). 41,4 *repulerit* *T*, 225,25 *repulit* *R*. longe rarius *rettuli* traditur: 15,1 *M* 44,5 *V* 200,22 *M* 224,23 *MQ* 225,13 *M* 339,6 *M*; praeterea per unam *t* Ω . fortasse etiam *recidi* Suetonio restituendum (7,29 159,17).

1) P. Lejay, Mélanges Boissier (1903) p. 349 sqq.

reuiuisco: 120,6 -*esceret MV*, retinuit Roth. cf. *delitesco*.

rhinoceros, Rhodus, Rhianus: 78,21 *hrinocerotem MV* (rhin- *LS*, rinrel.). 125,18 *hrodum MGδ* (item 126,20.27 127,10 128,6 137,22 *M* solus; 137,25 *hrodi G*, 218,5 *hrodis Q*). 158,7 *hrianum MG VII¹ Rδ*, *ybianum (ib-ST) X¹*) etsi Varronis is mos fuit etiam alias obseruatus, tamen admittere nolui.¹⁾ *decies* enim *rhod-* in *M* traditur, semper *rhenus* (189,16 *hremum G*), *rhetor*-, *rhodanus*. de *Rhascuporis* u. adn. 140,20.

saepio, Saepia: raro recte scriptum: 250,6 *circumseptum M*, 129,23 *saepitis MV*, 174,10 *saepia M*.

salio: de duplici compositorum perfecti forma u. adn. 17,19 33,1 (cf. 244,19 -*luisse Q*) 35,21 111,2 112,1 195,1 215,21 261,13 265,8 322,7.

Sameramis: 11,12 *sameramin* solus *M¹* (cf. titulus Caralitanus, Not. d. scavi 1892 p. 434).

(*re*)*sarcio*: u. 204,14 *resarsurum*, quamquam Caper (gramm. VII p. 111,9) *sartum non sarsum* commendat (cf. Explan. in Don. gramm. IV 514,15 sqq.). *sarsor* et *sartor* (hoc Romanensium) in glossis.

scabellum: u. 194,30. in titulis ex. gr. CIL VI 33194 *scabillariorum* et sic semper ni fallor; cf. F. Sommer, Handbuch d. lat. Laut- u. Formenlehre p. 57.

scaena, scaenicus: per *ae* (rarius *ε*) *M* passim, neque admittere debuerunt *sce-* (sic 12^{ies} *M*). item 246,22 *proscēni(ε) MGLR* 237,14 solus *G*.

scalpo, sculptura: u. 82,17 264,7 278,6. 349,6 *scalpit Q*. cf. Huelsen, Philol. 56 p. 388 sqq.

schola: 126,2 *scolas* codd. praeter *M*. *scurrilis*: *scurrul-* 321,6 *MQR*, ut apud Porph. in Hor. serm. I 3,21 et I 8,11 (p. 241,24 273,4 cf. p. 343,18 H.).

sed: *set* cur receperint recentiores

ex *M* 171,7 nescio. in eodem *set* scriptum est 31,28 (u. adn.), et falsa adnotat Preud'homme ad 291,23. cf. ad 129,2 et 274,25.

segnitia (-ies) u. *duritia*.

sepulcrum: aspirant 117,4 *GQP* 163,19 *GVQS* 42,10 *Q* praeter *RT*. item *simulachrum* saepe deteriores (etiam *V*, frequentissime *GII*), nusquam *M*.

sescenti: *sesc-* non legi in *MR*, at fere in *XIIQ* et bis in *G* (cf. 144,22 173,2 189,7 287,17).

setius: ubique *M* et plerique, *secius* semper *G*. de *sequius (setius)* u. adn. 119,10 et 327,7.

Sigambri: u. 61,6 (*sic*- plerique).

simulacrum: u. *sepulcrum*.

sinistrorsus:-*oeus M(II)R* 273,17, ut CIL VI 29784. similia apud Suet. non offendi.

sollemnis: semper recte *M* (et fere *LS*), nisi quod *sole-* est in *M* 84,19 et 108,15 (hic etiam *G*, et plerisque sic locis *R*); *sollempn-* ubique *V*, passim *GII*; *sollenn-* (*solenn-*) semper fere *Q*, rarius *PR*.

spintria: ut 143,6 omnes habent (*sputrias G*, *spintreas S*), ita 171,1 et 296,19 restituendum uidetur (ita uulg. ante Rothium).

spongia: ut *fascia, palleum* ita *spongia* in archetypo fuisse testantur libri meliores: 97,19 *sphongas MVLPS¹* (*spongeas II¹ RT*, *spongyas GII¹*, *sphongias Q*, *sphongyas S²*); 108,7 *sphongeam MVLPSQ* (*spongeam GT*, -iam *IIIR*); 174,6 *sphongea MGLP* (*spongia S¹*, *sphongia QR*, *spongia IIT*, *spongya S²*); 318,23 *spongeis MGX (-is TS²)*. in titulis ex. gr. CIL XI 2931 *spongiario*. cf. Charis. gramm. I 109,9.

sponsalia u. *uettigal*.

strena: forma uulgaris *strenua³* bis in archetypo fuit 86,14 et 138,27 (u. adn.). at 138,25 *strenarum (sternarum GL¹P*, *strenn- T*) et 188,9 *strenas (sternas G*, *strenn- T)*.

1) Ortum ex *rhianum* (*b* et *h* permutatae ex. gr. 122,5 *birti L* 221,2 *barpocran L* 239,19 *rehili S*).

2) Cf. Roth praef. p. XXXVI. Birt, Der Hiatt bei Plautus p. 109.

3) Consent. gramm. V 396,26 397,34. in titulis collegiorum saec. II CIL VI 10234 (Dessau 7213). 33885 (Dessau 7214).

suboles: *sob-* codd. praeter *MV* (recte 89,24 etiam *Π'R*, 110,23 *Π*, hic *M*² mutauit in *sob-*).

succenseo, *suscenseo*: utraque forma in *M*, u. adn. 163,25 175,23 311,5 (*Ω*) 318,7 (*susc-* solus *L*).

Suebi: 61,5 *seubos* solus *M* (i. *seubos* corr. in *suebos*), per u. rel.

(*as-*, *con*)*suesco*: de plusquamperfecti formis contractis uel non contractis u. adn. 24,13 37,13 73,21 92,12 113,18 133,26 192,27 237,28 274,7 284,7 347,12. reliquis locis grauiores discrepantias non inueni.

Sulla: saluo mathematici nomine 196,20 (*si illa PQ, illa T*) in dictatoris nomine regnat fere *Sylla* (uel *Silla*); sed probam formam his saltem locis seruauerunt 6,6 *M*¹ (*silla M*²), 24,19 *MV*, 38,19 *M*^{1V} (*sillae M*²).

Syria: in dicto Caesaris 11,11 *suria* ad fidem *M*¹*VL*¹*PO*¹*S* retinendum fuit.

tacter: 192,12 *tetrum Ω*.

tamquam u. *quamquam*.

tanto opere u. *magno opere*.

Tarracina: prae *terr-* 273,17 *Ω*, 141,16 *GPST*. item 276,20 *terraconensis MP* (66,2 *terr- ΠRPT*, 279,2 *terr- PS*).

tegumentum: *tegin-* 195,20 *LPT*.

tempora: *timp-* u. 192,7.

tensa: *th-* 39,7 *VL*, 78,24 *GQ*², 311,29 *LPT*.

Thraex: ubique restitui, ut tituli postulare uidentur, u. 183,24 (*threci MGX*), 194,19 (*thraz MLPQR, thraz Π, trax GST*), 195,10 (*threes Ω*, sine *h XII, t traces S*²), 330,3 342,18.

Thrasyllus: traduntur 113,23 *thrasilum* (sine *h MII, -ilium T*) et 173,17 *thrasilus (-ylus GL)*; per *ll* 128,8 solus *M* (sine *h, -ylum uel -ilum rel.*), 154,22 *Ω (-illus X'ΠQ)*.

Toranius: mangonis nomen 93,18 per *h* scriptum in *MGVT* mutauit ad fidem *X* fortasse iniuria (cf. W. Schulze, Zur Gesch. lat. Eigennamen p. 98). de *C. Toranio* (66,8 *tor- Ω*) u. CIL VI 1311 (Dessau 47).

totus: dat. *toto* 238,4 *suspectus*.

tra(n)sduco sim.: *transd-* 6,31 et 10,16 *Ω*, praeerea *trad-* *Ω. trans-*

latus (-atio) passim *Ω*, sed *tralatitius* 235,23 (*transl- L*¹) et 252,19 (*transl- ΠQ T*); maior discrepantia 54,8 et 268,25 (u. adn.). *transmarinus*: u. 22,12 (302,14 *tram- II*). *transmitto*, non *tram-*. *transuexit* 31,9, at *traw-* 74,13.14 (u. adn.). semper *traicio*.

tropaeum: legitima scriptura semper seruata in *MV*, bis in *L* (semel *-cum MLP* 44,29). in ceteris (etiam *G*) semper *troph-*.

tubures: 348,26 recte solus *M* (*tuberel*). ita codd. saepius apud Plin. n. h. et Martialem. cf. Consent. gramm. V 364,10 *Poenorum tubur*. Heraeus, Wochenschr. f. klass. Phil. 1907 p. 212.

tumultuosus: 189,17 *tumultos- M*, reliquis locis *-uos-*. cf. *monstrosus. turris u. nauis*.

tus: aspirant 282,10 *Ω*, ut saepe in titulis bonae notae; genuinum exhibent 73,4 *MGV* (*turus V*¹) 113,1 *MV* 158,19 *MVSR*.

tussis u. nauis.

Tyrrhenicus: sine *h* 228,14.17 *XΠQ*. cf. *pyrricha*.

uacatio: *uoc-* semel tantum *M* 209,14. u. ad 71,15 et 213,3 (72,8 *uac- Ω*).

ualitudo: semper ita codd. et fortasse ita Suetonius, quamquam dissuadere uidentur tituli (de gr. 2 p. 100,18 et in uita Verg. p. 66 et 64 *ualet- praetulit Reifferscheid*, contra *ualit-* in uita Horati p. 45 et 48). item acquiescendum fuit in formis *beniuolus, beniuolentia, maliuolus* (*maleu-* in uita Verg. p. 66). *beneficium* non notauit.

uectigal: gen. plur. ter *uectigalium*, bis *uectigaliorum* (117,10 et 171,19 [hic *-lium ST*]). item *sponsaliorum* 84,21 (*sponsalia* 207,21).

Vergilius: *uirg-* ubique *Ω*.

uictima Ω praeter 87,16, ubi *uictumae MV* retinui (at *optumates* num Suetonius scripserit 8,25 dubito, sequitur mox *optimatibus*; de *proximum* u. adn. 348,8; cf. etiam 130,22).

uilius: *-ll-* codd. praeter *ML*¹*P* 226,2.

uindico: *uend-* saepius *GST*.

uinulentia: u. 305,4.

Viriatus: 272,24 -th- in archetypo fuit. sine h in titulis legi.
uispillo: 350,9 *uisp*-Ω, ut ubique fere (de glossis u. Götz, Thea. gloss. p. 409) optimi libri; cf. praeter alios Boissevain ad Dionem uol. II p. 442.
umeo: aspirant deteriores, u. 222,15 et 319,2. cf. 123,19.
umerus: recte semper V et plerumque M soli (5,10 etiam S¹). *hum*-204,6 Ω, 35,17 et 157,6 omnes praeter V.
unquam u. *numquam*.
unguo, *unguentum*, -*tatus*, -*tarius*: bene ubique M. 98,12 *ungi* M²HGP²ST, 101,16 *ungebatur* GLST; 184,26 250,11 314,19 *un-*

gent-GL; 34,6 G, 5¹,15 V. item 260,30 *langore* MR¹Te (sed 159,12 *languorem* Ω et *languere* semper); contra 123,14 *angore* Q, 339,13 *clanguores* II¹Q. cf. *urgeo*.
Vologaes: u. 270,10 313,8 335,21.
urgeo: *urgue*-perperam M 323,1 et 327,24. raro in aliis, ut 290,14 *urgueretur* II¹P. cf. adn. 229,7.
utrubique: 58,21 *utrob*-codd. praeter M¹ (cf. CIL VIII 9002).
Xerxes: 173,12 *xersis* in archetypo fuit (*xersis* pauci, om. G, *xerx*-II² at x prior in rasura). sic passim codices (cf. Georges, Lat. Wortformen p. 742; P. Kretschmer, Kuhns Zeitschrift XXXVII, 1904, p. 142 sqq. alique).

* * *

Exemplorum typis descriptorum, quorum maior numerus extare uidetur quam manu scriptorum¹⁾, antiquissima sunt Romana duo (Rom. I. II) anno 1470 emissa, alterum Sextili mense cura Iohannis Antonii Campani²⁾, alterum Decembri ex recensione Iohannis Andreae Aleriensis episcopi³⁾; quibus tertium accedit editio Veneta (Ven. I) anni 1471.⁴⁾ quae tres editiones principes instar codicum habendae, cum ex scriptis codicibus pro se quaeque expressa sit, etsi in multis rebus inter se differant, cum

1) Plus ducenta inde ab anno 1470 usque ad 1829 prodierunt, quae breuiter composuit Ioh. de Gruber, Jahrb. f. Phil. suppl. III (1834) p. 142—149, praefatus aliqua de nouae Suetoni editionis ratione atque consilio, cuius editionis specimen (Iul. cap. 4—6) dedit in progr. Stralsund. a. 1837. recensum editionum habes etiam in ed. Parisina, quam curauit C. B. Hase, I p. XXII sqq. denique recentiores enumerantur apud Macé, Suetone p. 25 sqq.

2) Editio rara inuentu; quam ubi laudau, sciant lectores me fere pendere a prioribus, neque enim quod continuo consulerem exemplum mihi praesto erat. duo asseruantur in Museo Britannico, unde mihi aliqua excerpit H. I. Bell Londiniensis. ipse a. 1894 insperxi exemplar quod est in bibliotheca publica Florentina (quondam Laur. plut. 64,2) 'fra i rari nr. 20', notis instructum Angeli Politiani, qui in calce adscripsit haec: 'Finit die XXI Februarij circa III horam Florentiae 1478'. continet autem uarias lectiones ex aliis codicibus sumptas, praeterea interpretamenta et coniecturas. — huius editionis apographa plura extant, ex. gr. cod. Laur. Medic. Pal. 158.

3) Inde transcriptus ex. gr. cod. Paris. 5754 (cf. Möbius, Philol. I p. 635). — huius ceterarumque plurimarum exemplaria extant in bibliothecis Monacensibus.

4) Insunt in hac multisque aliis uersus Ausonii. in fine haec: 'Hoc ego nicoleos gallus cognomine ienson Impressi: mirae quis neget artis opus? At tibi dum legitur docili suetonius ore: Artificis nomen fac rogo lector ames. MCCCC.LXXI'.

exempli causa in Veneta editione Graeca uerba ubique (spatiis tamen uacuis relictis) omissa sint, in Romanis capitum descriptio a uulgaris discrepet, in uniuersum tamen indicanti simillimae inter se et recentissimorum pessimorumque librorum, quales sunt Perizonianus et Harleimensis, propago dicendae sunt' (Roth p. XIX). leuiores quaedam menda in illis passim sublatae sunt, quo munere uaria fortuna fungi perrexerunt editores qui secuti sunt. examinaui igitur ad indagandas potissimum primarias lectiones e uetustioribus editiones has¹⁾: ed. anonymam²⁾, Mediol. a. 1475 ('impressum per Magistrum Philippum de lauagnia', insunt notulae Calderinii), ed. a. 1480³⁾, Bonon. a. 1488 (cum Beroaldi uita Suet.)⁴⁾, Venet. a. 1490 (cum commentario M. A. Sabellici)⁵⁾, Mediol. a. 1491 (cum eodem)⁶⁾, Bonon. a. 1493 cum commentario Philippi Beroaldi (altera ed. a. 1506)⁷⁾, Lugd. a. 1508⁸⁾, Paris. a. 1509, Florent. a. 1510 ('opera et impensa Philippi de Giunta Florentini'), Venet. a. 1510 (cum comment. Sabellici et Beroaldi, 'per Philippum Pincium Mantuanum'), Paris. a. 1512, Florent. a. 1515 (Iuntina), Argent. a. 1515, Venet. a. 1516 ('in aedibus Aldi' cura I. B. Egnatii, cf. ed. a. 1519), Basil. a. 1518 (Desiderii Erasmi), Basil. a. 1533 (huic et alteri Basiliensi a. 1546 repetitionibus Erasmi Sigismundum Gelenium praefuisse Rothius existimat), Lugd. a. 1534 per Seb. Gryphum (alias Gryphianas insperxi a. 1544. 1547. 1548 etc.), Colon. a. 1539 ('Ioannes Gymnicus excudebat', item a. 1544), Paris. a. 1543 (Roberti Stephani), Basil. a. 1560 (cum adnotationibus Glareani), Antwerp. a. 1574 (Suetonii Caesares Theod. Pulmanni opera et studio emendati Antverpiae ex officina Christophori Plantini), Antwerp. a. 1578 (c. comm. Laevini Torrentii); agmen uetustiorum claudant Is. Casaubonus (Genavae 1595, Paris. 1610) et Petrus Scriverius (Lugd. Bat. a. 1596). posteriores commemoro editiones Ioh. Georgii Graevii (Traiecti a. 1672. 1691. 1703), Samuelis

1) Cippiis fere usus sum Monacensibus.

2) Exemplar Monacense sign. 'Inc. s. a. 1721'. uidetur ea quam Gruber l. I. p. 142 ex Eberti coniectura anno 1472 adsignauit. consimilis autem est editioni Venetae I, paucis locis correctior.

3) Nihil subscriptum nisi 'FINIS MCCCCLXXX'. pendet a prioribus.

4) Ultimo folio 'ad lectorem' praeter alia haec: 'Simon pasqualis Iaderinus accurata id egit emendatione, ut quod impediatur legentes iam frustra hic perquiratur. ... Opus hoc exactum et impressum est Bononiae per me Platonem de Benedictis stampatorem eius ciuitatis ciuem' eqs.

5) 'Venetiis per Baptistam de tortis MCCCCLXXX die XV. Februarii'.

6) 'Per Vldericum scinzenzeler'.

7) 'Impressit Benedictus Hectoris Bononiensis'.

8) Similis ed. Bonon. 1488.

Pitisci (Traiecti 1690, Leovardiae 1714), I. Gronovii (Lugd. Bat. 1698), Petri Burmanni (Amst. a. 1736)¹⁾, Ioh. Aug. Ernesti (Lips. 1748. 1775)²⁾, Francisci Oudendorpi (Lugd. Bat. 1751)³⁾; denique quas commentariis utilibus instruxerunt D. C. G. Baumgarten-Crusius (Lips. 1816)⁴⁾ et I. H. Bremi (Zürich 1820, ed. II).

Priores longe superasset editio, quam summo studio parauit at non absoluit Ricardus Bentley. qui uir sagacissimus et ipse codices quosdam Anglicos, qui hodieque supersunt⁵⁾, excussit et per alios in suum usum conferendos curauit Parisinos, in his Memmianum. libros eius animaduersionibus doctis coniecturisque partim audacibus partim ingeniosis plerisque tamen utilibus re-fertos, qui asseruantur in Museo Britannico, post Beckerum⁶⁾ examinaui maximamque partem publici iuris feci a. 1901.⁷⁾ id quod philologo Britannico non contigerat, ut uidelicet criticam Suetonii editionem ad fidem mss. librorum absolueret, perfecit Carolus Ludouicus Roth (Lips. 1858), uir de auctore nostro optime meritis, cuius laudibus nuper quidam obtractare conati sunt frustra.⁸⁾ nouissimam, quae in lucem prodiit, dum mea typis mandatur, curauit Leo Preud'homme (Groningae 1906) Rothii, ut par est, umeris innixus.⁹⁾ denique selectas uitas commentariis uarii et generis et pretii instructas nuper emisere H. T. Peck (Diuus Iul. et Aug., ed. II. New York 1893), H. Smilda (Diuus Claud., Groningae 1896), E. S. Shuckburgh (Diuus Aug., Cam-

1) Cum notis integris Egnatii Glareani Torrentii Vrsini Casauboni Gruteri Marcillii Graevii Patini selectisque aliorum. inest index Matthiae Berneggeri.

2) Eius notas plenas exhibet cum Is. Casauboni commentario F. A. Wolfius (Lips. 1802).

3) Cum notis Graevii, I. Gronovii, Dukeri.

4) Vol. tertium (Lips. 1818) indices continet copiosissimos ('Clauis Suetoniana'). eius uiri commentario notas quasdam adiecit C. B. Hase (Paris. 1828).

5) Preud'homme, Première étude p. 299 sqq.

6) Quaest. criticae de C. Suetonii Tranquilli de uita Caesarum libris VIII (Memeli 1862). copiae Beckerianae ubi nunc lateant nescio; certe plane Beckerum olet 'Suetonius Bentleianus' Edmundi Hedickii erroribus plenus (progr. gymnasii Freienwaldensis 1902, in cuius calce legitur 'reliqua seorsim edentur').

7) Sitzungsberichte der Akad. der Wissenschaften zu Berlin 1901 p. 677—695. menda aliqua leuiora inreperunt, quae facile corriget lector. unum monere uelim in adn. ad Dom. 10 (842,27) mea culpa remansisse '*fabula*' pro '*fibula*'.

8) Cf. Herm. 37 (1902) p. 590 sqq.

9) Praenuntiabant editionem tres dissertationes, 'Première (deuxième, troisième) étude sur l'histoire du texte de Suetone de uita Caesarum' (Bruxelles 1902. 1904, in Actis acad. Bruxellensis), de quibus cf. quae dixi Berlin. phil. Wochenschrift 1902 p. 1354 et 1905 p. 9 sqq. ipsius editionis censuram scripsi ibid. 1906 p. 552 sqq.

bridge 1896), C. Hofstæe (Galba Otho Vitellius, Groningae 1898), I. B. Pike (Tib. Cal. Claud. Nero, Boston 1903).

Rothii editione factum est, ut Suetoniana studia, quae commendata olim splendidissimis nominibus (in his Iusti Lipsii Gronouiorumque patris ac filii) nostra aetate paululum refrigescere coeperant, denuo reuiuiscerent. inquisiuerunt igitur plures in Suetonii genus dicendi¹⁾ operamque dabant uerbis scriptoris emendandis uel interpretandis non pauci, in iis Ioh. Nicolaus Madvig.²⁾

Restat ut munere fungens grato gratias agam uiris doctissimis quam plurimis, qui summa comitate assidue impigreque mea causa codices iterum iterumque euoluerunt, ut de lectionibus certiore me facerent. sunt autem praeter eos, quos iam supra memoraui: R. Peter Berolinensis, Th. Sinko Cracouiensis, H. Rostagno Florentinus, G. Ficker I. Simon W. Suchier quondam Halenses, H. I. Bell I. A. Herbert F. G. Kenyon Londinienses, M. Bonnet Montepessulanus, F. Haverfield Oxoniensis, H. Lebègue H. Omont M. Ray Parisiaci, C. Huelsen Romanus, E. Bormann et R. Beer Vindobonenses, G. Milchsack Wolfenbottelanus. neque minus gratulor me in eligendis imaginum exemplis consiliarium habuisse Paulum Arndt Monacensem uirum iconographiae peritissimum.

1) H. R. Thimm, De usu atque elocutione C. Suet. Tranquilli (Regimonti 1867). P. Bagge, De eloc. C. S. T. (Vpsaliae 1875). Aem. Trachmann, De coniunctionum causalium apud Suet. usu (Halis Sax. 1886). R. Düpou, De Suet. consuetudine sermonis quaestiones (Bergedorf 1895). I. W. Freund, De Suet. usu atque genere dicendi (Vratisl. 1901). L. Dalmasso, La grammatica di C. Svetonio Tr. (Torino 1906). cf. etiam G. M. Lane, Harvard Stud. IX 1898 p. 17 sqq. A. A. Howard ibid. X 1899 p. 23 sqq. totam denique Suetonianam provinciam amplexus est A. Macé, Essai sur Suetone (Paris 1900); inest librorum conspectus non plenus p. 17—24.

2) Aduersaria crit. I (1871) p. 19, II (1873) p. 570 sqq., III (1884) p. 247 sqq. aliorum alibi mentionem feci. hic addantur: C. F. W. Müller, Rhein. Mus. 20 (1865) p. 155 sqq. Cornelissen, Coniectanea Latina (Daventriae 1870) et Mnemos. VI (1878) p. 313. Henr. Alanus, Codicum Suetonii suorum duorum specimen nec non observationes aliquot addidit H. A. (Dublinii et Londinii 1878). V. Jernstedt (de notis eius criticis, quas a. 1876 in ephemeride Rossica edidit, relatum est Rev. des Revues I p. 275; cf. Herm. 24 p. 479). H. I. Polak, Parerga (progr. gymn. Erasmiani Roterodamensis 1882). H. Krafft, Beiträge zur Kritik und Erklärung lat. Autoren (progr. Aurich. 1882). I. C. G. Boot, Mnemos. XVIII (1890) p. 359. T. Halbertsma, Aduers. crit. (Leidae 1896) p. 168 sqq. P. Thomas, Mélanges Paul Fredericq (Brux. 1904) p. 38.

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

AD C. SEPTICIVM CLARVM PRAEF. PRAETORIO

LIBRI VIII

Suidas s. u. Τράγκυλλος, ὁ Σουητώσιος χρηματίσας, γραμματικὸς Ῥωμαῖος, ἔγραψε... συγγενικὸν Καيسάρων ιβ' (*Bernhardy*, καὶ σαρωνί *cod. Voss.*), περιέχει δὲ βίους καὶ (κατὰ *Ritschl*) διαδοχὰς αὐτῶν ἀπὸ Ἰουλίου ἕως Δομετιανοῦ βιβλία η'.

Ad amissam libri praefationem pertinet:

Laur. Syd. de mag. 2, 6 Τράγκυλλος τοῖνον τοὺς τῶν Καيسάρων βίους ἐν γράμμασιν ἀποτίνων Σεπτικίῳ (-μῶ *cod.*), ὃς ἦν ὑπαρχος τῶν πραιτωριανῶν σπειρῶν ἐπ' αὐτοῦ, πραι-φεκτον αὐτὸν τῶν πραιτωριανῶν ταγμάτων καὶ φιλάρχων ἡγεμόνα τυχάνειν ἐδήλωσεν.

NOTARVM CONSPECTVS

M cod. Paris 6116 (Memmianus) saec. IX: *M*² corrector eius satis antiquus (saec. XI—XII?)

H Heirici excerpta saec. IX, ad fidem cod. Paris. 8818 saec. XI

G cod. Gudianus 268 saec. XI; *G*² corrector antiquus, *G*³ corrector recentior codice Monacensi 5977 (*g*), qui a. 1456 ex *G* transcriptus est

V cod. Vatic. 1904 saec. XI—XII deficiens in uitae Calig. cap. 3

L cod. Laur. 68, 7 saec. (XI—)XII; *L*² corr. antiquior, *L*³ recens

P cod. Paris. 5801 saec. XII; *P*² corr. antiquus

O cod. Laur. 66, 39 saec. XII; *O*² corrector antiquus (plenius adhibitus in uita Diui Iuli, praeterca raro)

S cod. Montepess. 117 saec. XII

T cod. Berolin. lat. fol. 337 (Hulsianus) saec. XIV

Π cod. Paris. 6116 saec. XII; *Π*² corr. antiquus

Q cod. Paris. 5802 saec. XII; *Q*² corr. recens, saec. XV ut uidetur (huic affinis ε = cod. Suession. 19 saec. XIII, ex quo selectas adposui lectiones laudatas a Preud'hommio)

R cod. Regius mus. Brit. 15 C III saec. XII (q gemellus alter Regius 15 C IV saec. XIII, quem adhibui inde a Domit. cap. 14, ubi deficit *R*)

N excerpta cod. Paris. 17 903 (Notre-Dame 188) saec. XIII

ε alii codd. recentiores, unus uel alter aut plures, in his δ, cod. Paris. 5804 saec. XV

Ω lectio archetypi (Fuldensis ut uidetur libri quo Einhardus usus est) siue codicum consensus

X' consentiens lectio librorum *V* et *X*

T' consentiens lectio librorum *T* et *ST*, quibus plerumque accedunt *P*² et *O* (*O*²)

unci quadrati || delenda comprehendunt, angulati < > supplenda

* unam litteram erasam significat

Einhard. uitam Caroli Magni ab Einhardo conscriptam designat, *Epit.* epitomen quae Iuli Victoris nomine fertur; *Torr. Burm. Oud. B.-Crus. Modd.* coniecturas Torrentii Burmanni Oudendorpii Baumgarten-Crusii Moddermani.

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

LIBER I

DIVVS IVLIVS

* * *

Annum agens sextum decimum patrem amisit; sequenti-¹
busque consulibus flamen Dialis destinatus dimissa Cossutia,
quae familia equestri sed admodum diues praetextato despon-
sata fuerat, Corneliam Cinnae quater consulis filiam duxit
s uxorem, ex qua illi mox Iulia nata est; neque ut repudiaret

*Inscriptio primaria periit. in M fol. 1 margine superiore manus
altera adscripsit incipit suetonius de uita cesarū. nunc gesta cesarū
reliqui sic (litteris grandibus omnes): C. Suetonii Tranquilli de uita
Caesarum lib. I incip. diuus Iulius Caesar in primis G, G. Suetonii
Tranquilli de uita Caesarum liber I V et similiter SOT qui fere ad-
dunt incipit diuus Iulius, incipit Tranquillinus Suetonius L, incipit
liber Suetonii Tranquilli de uita et moribus XII Cesarum liber primus T,
nulla praescriptio in P*

*Ad amissum libri initium non spectat Seru. Aen. VI 798 (u. ad
Aug. 94)*

1 Annum agens MVð, Iulius Caesar annum agens L, Gaius Iulius
Caesar annum agens G, Annum agens Caesar rel. (post annum nonnulla
crasa in P) 3 an desponsa ? cf. Claud. 27 5 ut] quin G

SVETONIVS ed. Ihm. I.

1

- 2 compelli a dictatore Sulla ullo modo potuit. quare et sacerdotio et uxoris dote et gentilicis hereditatibus multatus diuersarum partium habebatur, ut etiam discedere e medio et quamquam morbo quartanae adgrauante prope per singulas noctes commutare latebras cogeretur seque ab inquisitoribus pecunia 5 redimeret, donec per uirgines Vestales perque Mamercum Aemilium et Aurelium Cottam propinquos et adfines suos
- 3 ueniam impetravit. satis constat Sullam, cum deprecantibus amicissimis et ornatissimis uiris aliquamdiu denegasset atque illi pertinaciter contenderent, expugnatum tandem proclamasse 10 siue diuinitus siue aliqua coniectura: uincerent ac sibi haberent, dum modo scirent eum, quem incolumem tanto opere cuperent, quandoque optimatum partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurum; nam Caesari multos Marios inesse. 15
- 2 Stipendia prima in Asia fecit Marci Thermi praetoris contubernio; a quo ad arcessendam classem in Bithyniam missus desedit apud Nicomedem, non sine rumore prostratae regi pudicitiae; quem rumorem auxit intra paucos rursus dies repetita Bithynia per causam exigendae pecuniae, quae deberetur cuidam libertino clienti suo. reliqua militia secundiore fama fuit et a Thermo in expugnatione Mytilenarum corona 20
- 3 ciuica donatus est. meruit et sub Seruilio Isaurico in Cilicia, sed breui tempore. nam Sullae morte comperta, simul spe nouae dissensionis, quae per Marcum Lepidum mouebatur, 25 Romam propere redit et Lepidi quidem societate, quamquam magnis condicionibus inuitaretur, abstinuit, cum ingenio eius diffusus tum occasione, quam minorem opinione
- 4 offenderat. ceterum composita seditione ciuili Cornelium Do-

16 cf. *Viri ill.* 78, 1 contubernalis Thermo in Asiam profectus, cum saepe ad Nicomedem regem Bithyniae commearet, impudicitiae infamatus est. 29sq. *ibid.* 78, 2sq. mox Dolabellam iudicio oppressit. dum studiorum causa Rhodum petit, a piratis captus c(s)t; redemptus eosdem [et] postea captos puniuit.

3 discere *M*¹, discederet *G POST* et om. *G* 8 impetrarit *V*, perpetravit *X* († im ss. *L*²) 11 uicerint *M*² 17 accersendam *Q*, arcess- *M*² 18 prostatę *M*¹ *V*¹ 23 est. meruit] emeruit *M*² *δ* lycia *G* 26 rediit *T* *ε* (uulg.) 27 tum *T* (in *R* corr. ex cum ut uid.) 28 occasione *Casaub.* post alios

labellam consularem et triumphalem repetundarum postulauit; absolutoque Rhodum secedere statuit, et ad declinandam inuidiam et ut per otium ac requiem Apollonio Moloni clarissimo tunc dicendi magistro operam daret. huc dum hibernis iam mensibus traicit, circa Pharmacussam insulam a praedonibus captus est mansitque apud eos non sine summa indignatione prope quadraginta dies cum uno medico et cubicularis duobus. nam comites seruosque ceteros initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. numeratis deinde quinquaginta talentis expositus in litore non distulit quin e uestigio classe deducta persequeretur abeuntis ac redactos in potestatem supplicio, quod saepe illis minatus inter iocum fuerat, adficeret. uastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum uideretur, ab Rhodo, quo pertenderat, transiit in Asiam auxiliisque contractis et praefecto regis prouincia expulso nutantis ac dubias ciuitates retinuit in fide.

Tribunatu militum, qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor optigit, actores restituendae tribuniciae potestatis, cuius uim Sulla deminuerat, enixissime iuuit. L. etiam Cinnae uxoris fratri, et qui cum eo ciuili discordia Lepidum secuti post necem consulis ad Sertorium confugerant, reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit habuitque et ipse super ea re contionem.

Quaestor Iuliam amitam uxoremque Corneliam defunctas laudauit e more pro rostris. [s]et in amitae quidem laudatione de eius ac patris sui utraque origine sic refert:

Amitae meae Iuliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum diis immortalibus coniunctum est. nam ab Anco Marcio sunt Marci Reges, quo nomine fuit mater; a Venere Iulii, cuius gentis fa-

1 uirum post triumphalem add. T' P² O² 3 miloni GΠQ 5 phar-
macausam G, pharnacusam V, phamarcusam X 7 dignatione Ur-
sinus 8 ceteros om. T 13 inter] per Bentley 14 dissidere X'
18 Tribunatum TPOT (m in O expuncta), Tribunus ε (Torr.) cf. Vesp. 2
19 auctoresque T, auctores ε, actores auctoresque Graevius 20 de-
minuerat GVSII, dim- rel. (Ω?) 26 e] de uel ex Bentley et
Casaub., sed Ω 27 origine utraque X 28 ab] a XN (in L una
litt. post a erasa) 31 cuius M († cuius m. 2 in marg.)

- milia est nostra. est ergo in genere et sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent, et caerimonia deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.
- 2 In Corneliae autem locum Pompeiam duxit Quinti Pompei filiam, L. Sullae neptem; cum qua deinde diuortium fecit adulteratam opinatus a Publio Clodio, quem inter publicas caerimonias penetrasse ad eam muliebri ueste tam constans fama erat, ut senatus quaestionem de pollutis sacris decreuerit.
- 7 Quaestori ulterior Hispania obuenerit; ubi cum mandatu 10 pr(aetoris) iure dicundo conuentus circumiret Gadisque uenisset, animaduersa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine ingemuit et quasi pertaesus ignauiam suam, quod nihil dum a se memorabile actum esset in aetate, qua iam Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuo efflagitauit 15 ad captandas quam primum maiorum rerum occasiones in urbe. etiam confusum eum somnio proximae noctis — nam uisus erat per quietem stuprum matri intulisse — coiectores ad amplissimam spem incitauerunt arbitrium terrarum orbis portendi interpretantes, quando mater, quam subiectam sibi 20 uidisset, non alia esset quam terra, quae omnium parens haberetur. decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adiit, et ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipsum retinuissent. 25
- 9 Nec eo setius maiora mox in urbe molitus est: siquidem ante paucos dies quam aedilitatem iniret, uenit in suspicionem conspirasse cum Marco Crasso consulari, item Publio Sulla et L. Autronio post designationem consulatus ambitus condemnatis, ut principio anni senatum adorirentur, et trucidatis 30 quos placitum esset, dictaturam Crassus inuaderet, ipse ab

7 in post eam (ea T) add. POT (Oud.) 10 prouenit G mandato VL²T et multi 5 11 P.R. MVQRT, ⁱ R. R. II, populi R. (uel Romani) rel. et sic ss. M², corr. Sigonius iuri G, iura N dicendo X'N circuiret GLN 12 alexandri magni HN 13 dum MVL¹P¹O¹Q, tum rel. et N, om. H (nichilum L²) 14 id aetatis quo Bentley 19 arbitrum GVS 20 potiundi POSTN, potiendi II² 23 adiit om. T (adiit et del. Bentley) 28 Publio] P. X'

eo magister equitum diceretur constitutaque ad arbitrium re publica Sullae et Autronio consulatus restitueretur. meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in historia, Marcus Bibulus in edictis, C. Curio pater in orationibus. de hac significare videtur et Cicero in quadam ad Axium epistula *<frg. E XI 5>* referens Caesarem in consulatu confirmasse regnum, de quo aedilis cogitarat. Tanusius adicit Crassum paenitentia uel metu diem caedi destinatum non obisse et idcirco ne Caesarem quidem signum, quod ab eo dari conuenerat, dedisse; conuenisse autem Curio ait, ut togam de umero deiceret. idem Curio sed et M. Actorius Naso auctores sunt conspirasse eum etiam cum Gnaeo Pisone adolescente, cui ob suspicionem urbanae coniurationis prouincia Hispania ultro extra ordinem data sit; pactumque ut simul foris ille, ipse Romae ad res nouas consurgerent, per Ambranos et Transpadanos; destitutum utriusque consilium morte Pisonis.

Aedilis praeter comitium ac forum basilicasque etiam Capitolium ornauit porticibus ad tempus extructis, in quibus abundante rerum copia pars apparatus exponeretur. uenationes autem ludosque et cum collega et separatim edidit, quo factum est, ut communium quoque inpensarum solus gratiam caperet nec dissimularet collega eius Marcus Bibulus, evenisse sibi quod Polluci: ut enim geminis fratribus aedes in foro constituta tantum Castoris uocaretur, ita suam Caesarisque munificentiam unius Caesaris dici. adiecit insuper Caesar etiam gladiatorium munus, sed aliquanto paucioribus quam destinauerat paribus; nam cum multiplici undique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere Romae liceret.

Conciliato populi fauore temptauit per partem tribunorum, ut sibi Aegyptus prouincia plebi scito daretur, nactus

7 cogitarat *T' L² P² O²*, cogitaret *rel.*, cogitarit *Polak* 8 abisse *Q*,
adissee *IIR* 10 eiceret *T*, reiceret *Burm.* 12 Gnaeo *om. X'*
15 Lambranos *uulg. post Sabellicum*, Ambranos *ed. Bonon. 1488 (Bero-*
aldus, Ambranos C. Barth al.), Ambarros *Urlichs, Aruernos Mommsen,*
Campanos Madvig 19 munerum *Gujetus* par *XQ²* 25 Caesaris
om. V (praecedat umicus) 32 plebissito *V*, plebis scito *GLT*

- extraordinarii imperii occasionem, quod Alexandrini regem suum socium atque amicum a senatu appellatum expulerant resque uulgo inprobabatur. nec obtinuit aduersante optimatum factione: quorum auctoritatem ut quibus posset modis in uicem deminueret, tropaea Gai Mari de Iugurtha deque 5 Cimbris atque Teutonis olim a Sulla disiecta restituit atque in exercenda de sicaris quaestione eos quoque sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita pecunias ex aerario acceperant, quamquam ex-
- 12 ceptos Cornelis legibus. subornauit etiam qui Gaio Rabirio 10 perduellionis diem diceret, quo praecipuo adiutore aliquot ante annos Luci Saturnini seditiosum tribunatum senatus coercuerat, ac sorte iudex in reum ductus tam cupide condemnauit, ut ad populum prouocanti nihil aequae ac iudicis acerbitas profuerit. deposita prouinciae spe pontificatum maximum 15 petit non sine profusissima largitione: in qua reputans magnitudinem aeris alieni, cum mane ad comitia descenderet, praedixisse matri osculanti fertur domum se nisi pontificem non reuersurum. atque ita potentissimos duos competitores multumque et aetate et dignitate antecedentes superauit, ut plura ipse in eorum tribubus suffragia quam uterque in omnibus tulerit.
- 14 Praetor creatus, detecta coniuratione Catilinae senatue uniuerso in socios facinoris ultimam statuente poenam, solus municipatim diuidendos custodiendosque publicatis bonis censuit. quin et tantum metum iniecit asperiora suadentibus, identidem ostentans quanta eos in posterum a plebe Romana maneret inuidia, ut Decimum Silanum consulem designatum non piguerit sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, uelut grauius atque ipse sensisset 20 exceptam. obtinuisset adeo transductis iam ad se pluribus et

3 quae res *Modd. delens* quod Alexandrini usque expulerant improbatur *T*, improbat *(inp- M) rel.* optimatum *T I.² T* 5 diminueret *XII²* 8 numero — Romanorum *om. T (propterea* qui in post quoque *add. II*, condemnauit qui per *pro* quoque *interpolaui e)* 10 sabinio (-no *T) GT* 11 aiutore *M¹*, auctore *G X'* 16 petiit *T* non post qua *add. G*

in his Cicerone consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. ac ne sic quidem impedire rem destitit, quoad manus equitum Romanorum, quae armata praesidii causa circumstabat, inmoderatus perseueranti necem comminata est, etiam strictos gladios usque eo intentans, ut sedentem una proximi deseruerint, uix pauci complexu togaque obiecta protexerint. tunc plane deterritus non modo cessit, sed et in reliquum anni tempus curia abstinuit.

Primo praeturae die Quintum Catulum de refectione Capitoli ad disquisitionem populi uocauit rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat; uerum impar optimatum conspirationi, quos relicto statim nouorum consulum officio frequentes obstinatosque ad resistendum concucurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit. ceterum Caecilio Metello tribuno plebis turbulentissimas leges aduersus collegarum intercessionem ferenti auctorem propugnatoremque se pertinacissime praestitit, donec ambo administratione rei publicae decreto patrum submouerentur. ac nihilo minus permanere in magistratu et ius dicere ausus, ut comperit paratos, qui ui ac per arma prohiberent, dimissis lictoribus abiecta praetexta domum clam refugit pro condicione temporum quieturus. multitudinem quoque biduo post sponte et ultro confluentem operamque sibi in adserenda dignitate tumultuosius pollicentem conpescuit. quod cum praeter opinionem euenisset, senatus ob eundem coetum festinato coactus gratias ei per primores uiros egit accitumque in curiam et amplissimis uerbis conlaudatum in integrum restituit inducto priore decreto.

Recidit rursus in discrimen aliud inter socios Catilinae nominatus et apud Nouium Nigrum quaestorem a Lucio Vettio indice et in senatu a Quinto Curio, cui, quod primus con-

1 ciceronis XII R, <Q> Cicerone Halbertsma 2 ne] nec X Q
3 quoadusque X 13 con**currisse* M, concucurrisse G II (cur in
marg. add. m. 1 G), concurrisse rel. 17 administratione s, ab-
ministratione MVLPSO¹ II R (Q), ab administratione GO² T q, mini-
stratione Q s 25 conuenisset M² d 27 in om. M¹ Q¹ 29 Rece-
dit M¹ GV 30 uettio solus V, uettio MG Q, uettio uel ueccio rel.
(item p. 8 l. 6, at p. 8 l. 2 recte etiam ML Q) 31 Iudice Lambinus (iud-
in rec. codd.) nominatus inter socios post Curio add. II P² O² ST

silia coniuratorum detexerat, constituta erant publice praemia. Curius e Catilina se cognovisse dicebat, Vettius etiam chiro-
 2 graphum eius Catilinae datum pollicebatur. id uero Caesar
 nullo modo tolerandum existimans, cum inplorato Ciceronis
 testimonio quaedam se de coniuratione ultro ad eum detulisse 5
 docuisset, ne Curio praemia darentur effecit; Vettium pigno-
 ribus captis et direpta supellectile male mulcatum ac pro
 rostris in contione paene discerptum coiecit in carcerem;
 eodem Nouium quaestorem, quod compellari apud se maiorem
 potestatem passus esset.

- 18 Ex praetura ulteriorem sortitus Hispaniam retinentes
 creditores interuentu sponsorum remouit ac neque more ne-
 que iure, ante quam provinciae or[di]narentur, profectus est:
 incertum metune iudicii, quod priuato parabatur, an quo
 maturius sociis inplorantibus subueniret; pacataque prouin- 15
 cia pari festinatione, non expectato successore ad trium-
 2 phum simul consulatumque decessit. sed cum edictis iam
 comitis ratio eius haberi non posset nisi priuatus introisset
 urbem, et ambienti ut legibus solueretur multi contra dice-
 rent, coactus est triumphum, ne consulatu excluderetur, di- 30
 19 mittere. e duobus consulatus competitoribus, Lucio Luceio
 Marcoque Bibulo, Luceium sibi adiunxit pactus ut is, quo-
 niam inferior gratia esset pecuniaque polleteret, nummos de
 suo communi nomine per centurias pronuntiaret. qua cognita
 re optimates, quos metus ceperat nihil non ausurum eum in 35
 summo magistratu concordii et consentiente collega, auctores
 Bibulo fuerunt tantundem pollicendi, ac plerique pecunias
 contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem e
 re publica fieri.

2 curius *T* et sic *V* in marg. m. 1, curio *MGV* (in textu) *X* (in *M*
rasura supra o et sequ. e, fort. s erasa, certe curiose est in *δ*) e cati-
 lina] catilinam *G*, quia per catilinam *X* 6 curioni *M*² 7 multa-
 tum *X*¹ *T* 9 eodem <et> *Casaub.* (5?) 13 ordinarentur (ordiren-
 tur *O*¹) *Ω*, corr. *Lambinus* 19 in urbem *GT* 21 consulatus
 (consol- *M*) om. *ς*, glossema putant *Torr. al.* luceio *GXR* 22 lu-
 ceium (-ceum *O*) *GX* 25 optimates *Mε*, glossam antiquitus dictum
*adscr. M*² non nihil *G* (nihil — summo om. *T*) 27 pollicenti
 (-ceri *T*) *MGX*¹ 28 quidem om. *V*

Igitur cum Bibulo consul creatur. eandem ob causam 2
 opera ab optimatibus data est, ut provinciae futuris consu-
 libus minimi negotii, id est siluae callesque, decernerentur.
 qua maxime iniuria instinctus omnibus officiis Gnaeum Pom-
 5 peium adsectatus est offensum patribus, quod Mithridate
 rege uicto cunctantius confirmarentur acta sua; Pompeioque
 Marcum Crassum reconciliauit ueterem inimicum ex con-
 sulatu, quem summa discordia simul gesserant; ac societatem
 cum utroque iniit, ne quid ageretur in re publica, quod dis-
 10 plicuisset ulli e tribus. inito honore primus omnium instituit, 20
 ut tam senatus quam populi diurna acta confierent et publi-
 carentur. antiquum etiam re<t>tulit morem, ut quo mense
 fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores pone se-
 querentur. lege autem agraria promulgata obnuntiantem col-
 15 legam armis foro expulit ac postero die in senatu con-
 questum nec quoquam reperto, qui super tali consternatione
 referre aut censere aliquid auderet, qualia multa saepe in
 leuioribus turbis decreta erant, in eam coegit desperationem,
 ut, quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quam
 20 per edicta obnuntiaret.

Vnus ex eo tempore omnia in re publica et ad arbitrium 2
 administrauit, ut nonnulli urbanorum, cum quid per iocum
 testandi gratia signarent, non Caesare et Bibulo, sed Iulio
 et Caesare consulibus actum scriberent bis eundem prae-
 25 ponentes nomine atque cognomine, utque uulgo mox ferrentur
 hi uersus <FPR p. 330>:

1 cf. *Eutrop.* VI 17, 1 cum L. Bibulo consul est factus.

1 creatus *GT* 2 ab *om.* 5 3 id est siluae callesque *del.*
Willems, siluae callesque id est minimi n. *Halbertsma* 4 instigatus
Bentley 5 adsecutus *M*¹, assecutus *M*², assectatus *rel.* 7 Mar-
 cum] m. *GX'* 10 primum *Modd.* 11 conficerentur (*confit- S*)
T' P² O² 13 consul *ante* accensus *add. Bentley*, *ante* fasces *Modd.*
 14 abnuntiantem *M²X* (re *post* ab *ss. L³*) 16 quae *M_ε* 18 tur-
 pis *Q¹*, culpis *II R Q² q* 22 urbaniorum *Bentley* (*cf. Vesp. 20*) per
 iocum *post* signarent *ponit Torr.*, *del. C. Nägler* 23 testanti *M¹δ*,
 testati *M²Q* (*glossam* testati dicebantur qui testamento signabantur
adscr. M²) 23/24 cesare et iulio *O_ε* (*Oud.*) 24 bis *usque* cogno-
 mine cum *Lipsio damnant multi* proponentes *ed. Torr. a. 1578* 25 no-
 mine atque cognomine *del. Modd.* ut*que (*i. erasa*) *M*

non Bibulo quiddam nuper sed Caesare factum est:

nam Bibulo fieri consule nil memini.

- 3 campum Stellatē maioribus consecratum agrumque Campanum ad subsidia rei publicae uectigalem relictum diuisit extra sortem ad uiginti milibus ciuium, quibus terni pluresue 5 liberi essent. publicanos remissionem petentis tertia mercedum parte releuauit ac, ne in locatione nouorum uectigalium immoderatus licerentur, propalam monuit. cetera item, quae cuique libuissent, dilargitus est contra dicente nullo ac, 4 si conaretur quis, absterrito. Marcum Catonem interpellantem extrahi curia per lictorem ducique in carcerem iussit. Lucio Lucullo liberius resistenti tantum calumniarum metum iniecit, ut ad genua ultro sibi accideret. Cicerone in iudicio quodam <de domo 41> deplorante temporum statum Publium Clodium inimicum eius, frustra iam pridem a patribus ad 15 plebem transire nitentem, eodem die horaque nona transduxit. 5 postremo in uniuersos diuersae factionis <indicem...> inductum praemiis, ut se de inferenda Pompeio nece sollicitatum a quibusdam profiteretur productusque pro rostris auctores ex compacto nominaret; sed uno atque altero frustra nec sine 20 suspicione fraudis nominatis desperans tam praecipitis consilii euentum intercepisse ueneno indicem creditur.
- 21 Sub idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam successuri sibi in consulatu duxit uxorem suamque, Iuliam, Gnaeo Pompeio conlocauit repudiato priore sponso Seruilio Caepione, cuius uel praecipua opera paulo ante Bibulum impugnauerat. ac post nouam adfinitatem Pompeium primum rogare sententiam coepit, cum Crassum soleret essetque consuetudo, ut quem ordinem interrogandi sententias consul 30 Kal. Ianuariis instituisset, eum toto anno conseruaret.

1 quiddam *MGVLST* (in *M d prior ss.*, item in *ε*), quicquam *POT*, quidquam *ε* et fere *edd.* 2 nihil *M* 3 stellatum *T'P³O³* 5 ad *Casaub.*, ac *Q* 8 ducerentur *X*, uterentur et *ss.* † licitarentur *q* 9 libuisset *Bentley, Madvig* 10 Marcum] *M. X' (non T)* 14 Publium] *P. X'* 17 inductum *Q*, inductum quendam *ε*, induxit *Stephanus*, induxit *Vettium Ursinus*, Vettium subornasse (uel immisisse) inductum *Oud.*, indicem subornauit Vettium inductum *Roth* 19 productosque *G* 20 sed *del. Torr.* 24 consulatum *X (Oud.)*, cf. p. 15, 19 26 biduum *V* 28 sileret *M³L¹P⁰* (i. taceret uel soleret interrogare primitus crassum *adscr. M³*, Crassus sileret *δ*) 29 consul post Ianuariis colloc. *X'*

Socero igitur generoque suffragantibus ex omni pro-²²
 uinciarum copia Gallias potissimum elegit, †cuius emolumento
 et oportunitate idonea sit materia triumphorum. et initio
 quidem Galliam Cisalpinam Illyrico adiecto lege Vatinia ac-
 cepit; mox per senatum Comatam quoque, ueritis patribus
 ne, si ipsi negassent, populus et hanc daret. quo gaudio 2
 elatus non temperauit, quin paucos post dies frequenti curia
 iactaret, inuitis et gementibus aduersaris adeptum se quae
 concupisset, proinde ex eo insultaturum omnium capitibus;
 10 ac negante quodam per contumeliam facile hoc ulli femi-
 nae fore, responderit quasi adludens: in Suria quoque
 regnasse Sameramin magnamque Asiae partem Ama-
 zonas tenuisse quondam.

Functus consulatu Gaio Memmio Lucioque Domitio prae-²³
 15 toribus de superioris anni actis referentibus cognitionem
 senatui detulit; nec illo suscipiente triduoque per inritas
 altercationes absumpto in prouinciam abiit et statim quaestor
 eius in praediudicium aliquot criminibus arreptus est. mox
 et ipse a Lucio Antistio tr. pl. postulatus appellato demum
 20 collegio optinuit, cum rei publicae causa abesset reus ne
 fieret. ad securitatem ergo posterius temporis in magno ne-
 gotio habuit obligare semper annuos magistratus et e petito-
 ribus non alios adiuuare aut ad honorem pati peruenire,
 quam qui sibi recepissent propugnatos absentiam suam;

4 cf. *Eutrop. VI 17, 1* decreta est ei Gallia et Illyricum cum legio-
 nibus decem (cf. p. 15, 27 sq.). *Oros. VI 7, 1*

2 Galliam Bentley cuius] quae et Bentley, quae sibi Kiessling
 apud Behr obs. in *Caes. III p. 3* (de aliis coniecturis u. ad l. 3) 8 sit]
 fit LPOT (non S), sibi esset uel fieret B.-Crus. totum locum (cuius —
 materia) uarie temptauerunt: cuius emolumenta et oportunitates ido-
 nea sint materia Casaub., tunc et emolumento et o. idoneas materiae
 I. F. Gronov., cuius emolumento et o. idoneas et (sibi pro et Madvig)
 materia I. Gronov. (Madvig), quouis emolumento et o. idoneas sibi et
 materiam Polak, aliter alii 4 uaticinia L'POS, uaticina δ (i. pro-
 phetali proprium legis apud romanos ss. M², rasura supra uatinia), cf.
 p. 15, 10 8 frementibus Halbertsma 11 respondit q alique rec.,
 responderet γ (Torr.) syria M²GO², siria L²T, assyria T 12 sa-
 meramin M¹, samiramin M², samiramim Vδ, semiramim (uel -em,
 -en) rel. 21 negotio del. Gujetus 24 pepigissent X (gloss. i. pro-
 misissent adscr. M², inde promisissent uel recepissent δ)

cuius pacti non dubitavit a quibusdam ius iurandum atque
 24 etiam syngrapham exigere. sed cum Lucius Domitius consulatus candidatus palam minaretur consulem se effecturum quod praetor nequisset adepturumque ei exercitus, Crassum Pompeiumque in urbem provinciae suae Lucam extractos con- 5
 pulit, ut detrudendi Domitii causa consulatum alterum peterent, perfecitque utrumque, ut in quinquennium sibi imperium prorogaretur. qua fiducia ad legiones, quas a re publica acceperat, alias privato sumptu addidit, unam etiam ex Transalpinis conscriptam, uocabulo quoque Gallico — Alauda 10
 enim appellabatur —, quam disciplina cultuque Romano institutam et ornatam postea universam ciuitate donauit. nec deinde ulla belli occasione, <ne> iniusti quidem ac periculosi abstinuit, tam foederatis quam infestis ac feris gentibus ultro lacessitis, adeo ut senatus quondam legatos ad explorandum 15
 statum Galliarum mittendos decreuerit ac nonnulli dedendum eum hostibus censuerint. sed prospere [de]cedentibus rebus et saepius et plurium quam quisquam umquam dierum supplicationes impetrauit. gessit autem nouem annis, quibus in imperio fuit, haec fere. 20

Omnem Galliam, quae saltu Pyrenaeo Alpibusque et monte Cebenna, fluminibus Rheno ac Rhodano continetur patetque circuitu ad bis et tricies centum milia passuum,

19 sqq. *Eutrop.* VI 17, 3 domuit autem annis nouem fere omnem Galliam, quae inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum et Oceanum est et circuitu patet ad bis et tricies centena (centum *codd. deter.*) milia passuum.

2 syngraphum (sym- S, sin- PO, ciro- T) X consulatu IIR, consularis X' 6 peterent X' IIQ q, peteret MGRδ (inde alter eorum pro alterum *Salmasius*, uterque *G. Becker delens quod sequitur* utrumque) 7 perfecitque utrumque ut MG IIRδ, perfecitque utrumque (-imque L) et ut X, et ut et tum perfecitque utrumque post prorogaretur V (sic corr. G²), et ut (om. perf. utr.) Qs (sic *Wolf alii*que), fecitque per utrumque ut q (*Casaub.*), perfecitque utrumque ut uel perfecitque ut Bentley, perf. per utrumque ut Roth 8 quia V 9 alias — addidit TS, alias — addit MG V, aliis — additis LPOT unam] nam IIR, iam Qs, quam q 13 ne suppl. *Erasmus* 17 cedentibus q, succedentibus s, ei cedentibus *Casaub.*, dein c. *Graevius* (cf. *Herm.* 36 p. 302) 19 in om. MR, non P¹O¹ 21 a saltu T 22 gebenna (geh- R) M²TP¹OT fluminibusque X (non T) 23 centena *Eutrop.*

praeter socias ac bene meritas ciuitates in prouinciae formam redegit, eique $\overline{\text{cccc}}$ in singulos annos stipendii nomine inposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum 2 ponte fabricato adgressus maximis adfecit cladibus; adgressus 5 est et Britannos ignotos antea superatisque pecunias et obsides imperauit; per tot successus ter nec amplius aduersum casum expertus: in Britannia classe ui tempestatis prope absumpta et in Gallia ad Gergouiam legione fusa et in Germanorum finibus Titurio et Aurunculeio legatis per insidias caesis.

10 Eodem temporis spatio matrem primo, deinde filiam, nec 26 multo post nepotem amisit. inter quae, consternata Publi Clodi caede re publica, cum senatus unum consulem nominatimque Gnaeum Pompeium fieri censuisset, egit cum tribunis plebis collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum fer- 15 rent, ut absenti sibi, quandoque imperii tempus expleri coepisset, petitio secundi consulatus daretur, ne ea causa maturius et imperfecto adhuc bello decederet. quod ut adeptus est, altiora 2 iam meditans [s]et spei plenus nullum largitionis aut officiorum in quemquam genus publice priuatimque omisit. forum de ma- 20 nubiis incohauit, cuius area super sestertium milies constitit. munus populo epulumque pronuntiauit in filiae memoriam, quod ante eum nemo. quorum ut quam maxima expectatio

2 *Eutrop.* VI 17, 3 Galliae . . . tributum nomine annum imperauit sestertium (stipendium *Duncker*, stipendium sest. *Rühl*) quadringenties ($\epsilon\pi\epsilon\theta\eta\kappa\epsilon$ . . . $\phi\acute{o}\rho\omicron\nu$ *Paeanius*) 3 *ibid.* Germanosque trans Rhenum adgressus immanissimis proeliis uicit. 4 *ibid.* Britannis mox bellum intulit, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat. eosque (eos quoque et et eos quoque *al. codd.*) uictos obsidibus acceptis stipendiarios fecit. 6 *ibid.* inter tot successus ter male pugnauit, apud Aruernos semel praesens et absens in Germania bis. nam legati eius duo, Titurius et Aurunculeius, per insidias caesi sunt. 13 *id.* VI 19, 2 rediens ex Gallia uictor coepit poscere alterum consulatum atque ita ut sine dubietate aliqua ei deferretur. contradictum est a Marcello consule (*cf. cap. 28*). *Oros.* VI 15, 1

1 socias $X'II^a$, socios $MGT\delta$ 2 numerum solus seruauit V, rasura 6 fere litterarum in M (quadringenties *Eutrop.*), eique in *codd. rel. lacuna non indicata* (*cf. Herm. 40 p. 187*) nomina $X\delta$, nomen T 5 ante G 6 per] inter *Eutrop.* 7 est post expertus ss. M^2 11 interimque $II R$ 15 quandocumque L^2 , et quando II, quando $Q\epsilon$ 16 nec ea maturius causa G 17 ut om. G 18 et $Q\epsilon\epsilon$ alique ϵ , sed *rel.* (Ω) 22 maxima $G\epsilon$, maxime ($-q L$) *rel.* (Ω), inde cum maxime *Bentley*

- esset, ea quae ad epulum pertinerent, quamvis macellaris
 8 ablocata, etiam domesticatim apparabat. gladiatores notos,
 sicubi infestis spectatoribus dimicarent, ui rapiendos reser-
 uandosque mandabat. tirones neque in ludo neque per la-
 nistas, sed in domibus per equites Romanos atque etiam per
 senatores armorum peritos erudiebat, precibus enitens, quod
 epistulis eius ostenditur, ut disciplinam singulorum susciperent
 ipsique dictata exercentibus darent. legionibus stipendium
 in perpetuum duplicauit. frumentum, quotiens copia esset,
 etiam sine modo mensuraque praeuit ac singula interdum 10
 27 mancipia e[t] praed[i]a uiritim dedit. ad retinendam autem
 Pompei necessitudinem ac uoluntatem Octauiam sororis suae
 neptem, quae Gaio Marcello nupta erat, condicionem ei de-
 tulit sibi filiam eius in matrimonium petit Fausto Sullae
 destinatam. omnibus uero circa eum atque etiam parte magna 15
 senatus gratuito aut leui faenore obstrictis, ex reliquo quo-
 que ordinum genere uel inuitatos uel sponte ad se comme-
 antis uberrimo congiario prosequabatur, liberos insuper ser-
 uulosque cuiusque, prout domino patronoue gratus qui esset.
 2 tum reorum aut obaeratorum aut prodigae iuuentutis subsi- 20
 dium unicum ac promptissimum erat, nisi quos grauior cri-
 minum uel inopiae luxuriaue uis urgeret, quam ut subueniri
 posset a se; his plane palam bello ciuili opus esse dicebat.
 28 nec minore studio reges atque provincias per terrarum or-
 bem adiciebat, aliis captiuorum milia dono offerens, aliis 25
 citra senatus populiue auctoritatem, quo uellent et quotiens
 uellent, auxilia submittens, superque Italiae Galliarumque et
 Hispaniarum, Asiae quoque et Graeciae potentissimas urbes
 2 praecipuis operibus exornans; donec, attonitis iam omnibus
 et quorsum illa tenderent reputantibus, Marcus Claudius 30
 Marcellus consul edicto praefatus, de summa se re publica

1 populum *G* 2 adlocata *T*, oblocata *P¹O¹ς* (*uulg.*), at oblo-
 cata *Π²* in *margin*. (*cf. Vit. 7*) 3 seruandosque *V* 9 copia *om. G*
 11 e (*ex Ursin.*) praeda *Roth* (*cf. Caes. b. G. VII 89*), et praedia (*pran-*
dia Q) *Ω*, et pecora *Burm.* 13 condicionem *M¹GVL¹*, -ne *rel.* 14 sibi *G*
 petiit *T* 16 gratuite *G*, gratia *Modd.* aut] ac *Q* quemque *Burm.*
 18 prosequabatur *L²Tς*, persequabatur *rel. (Ω)* 19 qui *M¹*, quis
M²X'T, Quiuis *G* 20 tum *T* (*uir recte*), tam *MGX'*, iam *ς* (*cf. Vit. 14*)
 21 nisi <ei> *Polak* 22 uel] aut *G* 30 et *om. V*

acturum, rettulit ad senatum, ut ei succederetur ante tempus, quoniam bello confecto pax esset ac dimitti deberet uictor exercitus; et ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebi scito Pompeius postea abrogasset. acciderat autem, ut 3
 5 is legem de iure magistratuum ferens eo capite, quo petitione honorum absentis submouebat, ne Caesarem quidem exciperet per obliuionem, ac mox lege iam in aes incisa et in aera-rium condita corrigeret errorem. nec contentus Marcellus prouincias Caesari et priuilegium eripere, re<t>tulit etiam, ut
 10 colonis, quos rogatione Vatinia Nouum Comum deduxisset, ciuitas adimeretur, quod per ambitionem et ultra praescriptum data esset.

Commotus his Caesar ac iudicans, quod saepe ex eo 29
 auditum ferunt, difficiliter se principem ciuitatis a primo
 15 ordine in secundum quam ex secundo in nouissimum de-
 trudi, summa ope restitit, partim per intercessores tribunos, partim per Seruium Sulpicium alterum consulem. insequenti quoque anno Gaio Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat, eadem temptante collegam eius Ae-
 20 milium Paulum Gaiumque Curionem uiolentissimum tribuno-
 rum ingenti mercede defensores parauit. sed cum obstina-
 tius omnia agi uideret et designatos etiam consules e parte diuersa, senatum litteris deprecatus est, ne sibi beneficium
 25 citibus discederent; confisus, ut putant, facilius se, simul at-
 que libuisset, ueteranos conuocaturum quam Pompeium no-
 uos milites. cum aduersariis autem pepigit, ut dimissis octo legionibus Transalpinaeque Gallia duae sibi legiones et Cis-
 alpina prouincia uel etiam una legio cum Illyrico conce-

20 *Schol. Lucan. I 269 W.* Caesar corrumpit Curionem pecunia anno, quo fuit tribunus, ut faueret sibi, ut Suetonius dicit, et Curionem uiolentissimum tribunorum sibi ingenti mercede parauit. 27 *u. ad p. 11, 4*

3 nec] *del. Lipsius, ei Torr. (Mommsen), et I. F. Gronor., lege O. Hirschfeld* 4 plebi. cito *Vδ*, plebis scito *GTPO* obrogasset *edd. cum Stephano* 5 a petitione (*app- Π¹*) *II RP² O² ST* 10 uaticinia *LPOSII¹*, uaticina *δ*, *cf. p. 11, 4* 14 ferunt *corr. ex fuerint M, corr. ex fertur P, fertur Rq* 16 per *om. G* 19 consulatum *Tς* et sic *pro u. l. ss. II² (cf. p. 10, 24)* tempestate *V* 22 et *om. M* etiam] *iam G*

30 deretur, quoad consul fieret. uerum neque senatu interueniente et aduersariis negantibus ullam se de re publica facturos pactionem, transiit in citeriorem Galliam, conuentibusque peractis Rauennae substitit, bello uindicaturus si quid de tribunis plebis intercedentibus pro se grauius a se- 5 natu constitutum esset.

- 2 Et praetextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit; causas autem alias fuisse opinantur. Gnaeus Pompeius ita dictitabat, quod neque opera consummare, quae instituerat, neque populi expectationem, quam de aduentu suo fecerat, 10 priuatis opibus explere posset, turbare omnia ac permiscere 3 uoluisse. alii timuisse dicunt, ne eorum, quae primo consulatu aduersus auspicia legesque et intercessionem gessisset, rationem reddere cogeretur; cum M. Cato identidem nec sine iure iurando denuntiaret delaturum se nomen eius, simul ac 15 primum exercitum dimisisset; cumque uulgo fore praedicarent, ut si priuatus redisset, Milonis exemplo circumpositis 4 armatis causam apud iudices diceret. quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie caesos profligatosque aduersarios prospicientem haec eum ad uerbum dixisse referens: 20 hoc uoluerunt; tantis rebus gestis Gaius Caesar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem. 5 quidam putant captum imperii consuetudine pensitatisque suis et inimicorum uiribus usum occasione rapiendae dominationis, quam aetate prima concupisset. quod existimasse 25 uidebatur et Cicero scribens de Officiis tertio libro (82) semper Caesarem in ore habuisse [est in Phoenissis (524): *εἰπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, τυραννίδος περὶ κάλλιστον ἀδίκημα· τὰ δ' ἄλλα εὐσεβεῖν χρεώ(ν)*] Euripidis uersus, quos sic ipse conuertit:

nam si uiolandum est ius, <regnandi> gratia uiolandum est: aliis rebus pietatem colas.

8 alii post alias add. Q², ante alias Burn. 10 suo T, sui MGX^r (in T post fecerat) haesi an admitterem 25 <ab> aetate Duker 26 uidetur T 27 est — *χρεών* del. Torr. Casaub., tuetur Graevius legens cum Stephano eos in Phoenissis Euripidis uersus . . . quos est] quod est G, ut est ε, istos Turnebus damnans in Phoenissis 28 *κάλλιστον ἀδικεῖν τᾶλλα δ' Eurip.* 81 regnandi ε (in marg. adscr. Q²), dominandi (in marg. post gratia) S², imperii Tε, regni in aliis ε

Cum ergo sublatam tribunorum intercessionem ipsosque **31**
 urbe cessisse nuntiatum esset, praemissis confestim clam cohorti-
 bus, ne qua suspicio moueretur, et spectaculo publico per
 dissimulationem interfuit et formam, qua ludum gladiatorium
5 erat aedificaturus, consideravit et ex consuetudine conuiuio
 se frequenti dedit. dein post solis occasum mulis e proximo **2**
 pistrino ad uehiculum iunctis occultissimum iter modico co-
 mitatu ingressus est; et cum luminibus extinctis decessisset
 uia, diu errabundus tandem ad lucem duce reperto per an-
10 gustissimos tramites pedibus euasit. consecutusque cohortis
 ad Rubiconem flumen, qui prouinciae eius finis erat, paulum
 constitit, ac reputans quantum moliretur, conuersus ad proxi-
 mos: etiam nunc, inquit, regredi possumus; quod si
 ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt.
15 cunctanti ostentum tale factum est. quidam eximia magni-**32**
 tudine et forma in proximo sedens repente apparuit harun-
 dine canens; ad quem audiendum cum praeter pastores plu-
 rimi etiam ex stationibus milites concurrissent interque eos
 et aeneatores, rapta ab uno tuba prosiliuit ad flumen et in-
20 genti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam.
 tunc Caesar: eatur, inquit, quo deorum ostenta et inimi-
 corum iniquitas uocat. iacta alea est, inquit. atque ita **33**
 traiecto exercitu, adhibitis tribunis plebis, qui pulsati super-
 uenerant, pro contione fidem militum flens ac ueste a pectore
25 discissa inuocauit. existimatur etiam equestres census pol-
 licitus singulis; quod accidit opinione falsa. nam cum in
 adloquendo adhortandoque saepius digitum laeuae manus
 ostentans adfirmaret se ad satis faciendum omnibus, per quos
 dignitatem suam defensurus esset, anulum quoque aequo
30 animo detracturum sibi, extrema contio, cui facilius erat ui-

2 esset *G*, s. esset *ss*. *M*², est *T'P*² *O*² (*edd.*), fuisset *δ*, *om.* *M*¹ *VLP*¹
 (uerba nuntiatum est — moueretur in *mag. add. O*²); *cf.* *Herm.* 36 p. 294
 4 gladiatorum *VPOST* 11 paululum *M*² *ST* 12 substitit *POST*,
 restitit *Q* 17 carens et *ss. m.* 2 tuba qua caneret *M* 18 eos *om.* *V*
 19 prosiliuit *MIIIT*, -luit *rel.* 22 esto *Erasmus* (*cf. Otto, Sprich-
 wörter* p. 12) inquit *del. Lipsius al.* 25 existimabatur *C. G. Müller*
 27 adcohortandoque *T*, ex(h)ortandoque *Πς* et *ferē* *edd.* 30 de-
 tractaturū et *ss.* detracturū *M* (*omnia in ras. m. 1*)

SVETONIVS ed. Ihm. I.

dere contionantem quam audire, pro dicto accepit, quod uisu suspicabatur; promissumque ius anulorum cum milibus quadringenensis fama distulit.

- 34 Ordo et summa rerum, quas deinceps gessit, sic se habent. Picenum Vmbriam Etruriam occupauit et Lucio Domitio, qui per tumultum successor ei nominatus Corfinium praesidio tenebat, in dicionem redacto atque dimisso secundum Superum mare Brundisium tetendit, quo consules Pompeiusque confugerant quam primum transfretaturi. hos frustra per omnis moras exitu prohibere conatus Romam iter conuertit appellatisque de re publica patribus ualidissimas Pompei copias, quae sub tribus legatis M. Petreio et L. Afranio et M. Varrone in Hispania erant, inuasit, professus ante inter suos: ire se ad exercitum sine duce et inde reuersurum ad ducem sine exercitu. et quanquam obsidione Massiliae, quae sibi in itinere portas clauserat, summaque frumentariae rei penuria retardante breui tamen omnia subegit. hinc urbe repetita in Macedoniam transgressus Pompeium, per quattuor paene menses maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico proelio fudit et fugientem Alexandriam persecutus, ut occisum deprehendit, cum Ptolemaeo rege, a quo sibi quoque insidias tendi uidebat, bellum sane difficillimum gessit, neque loco neque tempore aequo, sed hieme anni et intra moenia copiosissimi ac sollertissimi hostis, inops ipse omnium rerum atque inparatus. regnum Aegypti uictor Cleopatrae fratrique eius minori permisit uertus prouinciam facere, ne quandoque uiolentiorum praesidem

10 *Eutrop. VI 20, 1* urbem ingressus dictatorem se fecit. inde Hispanias petiit. ibi Pompei exercitus ualidissimos et fortissimos cum tribus ducibus, L. Afranio M. Petreio M. Varrone, superauit. 18 *id. VI 20, 3* inde regressus (reuersus *pars codd.*) in Graeciam transiit, aduersum Pompeium dimicauit. 20 *id. VI 21, 2* uictusque ad postremum Pompeius . . . fugatus Alexandriam petiit *eqs.* 22 *id. VI 22, 1* ipsi quoque Ptolemaeus parare uoluit insidias *eqs.*

1 quam *om. M¹* 2 quadringenensis *M¹ V¹ recte L*), quadringentis *Gδ*, quadragenis *M² T¹ PO* (in *M praeterea ss. m. 2* † quadringentis) 7 ditione *Q*, deditionem *GHR* (*uulg.*) 11 patribus <c.> *Bentley* 16 summa *Q* 17 retardatus *Bentley* 20 et fugientem *TT²*, effugientem *MGX'* (eff- *corr. ex* et f- *ut uid. S*) 27 ualentiorum *Polak*

nacta nouarum rerum materia esset. ab Alexandria in Sy- 2
riam et inde Pontum transiit urgentibus de Pharnace nuntiis,
quem Mithridatis Magni filium ac tunc occasione temporum
bellantem iamque multiplici successu praeferocem, intra quin-
5 tum quam adfuerat diem, quattuor quibus in conspectum
uenit horis, una profligauit acie; crebro commemorans Pom-
pei felicitatem, cui praecipua militiae laus de tam inbelli ge-
nere hostium contigisset. dehinc Scipionem ac Iubam reli-
quias partium in Africa refouentis deuicit, Pompei liberos
10 in Hispania. omnibus ciuilibus bellis nullam cladem nisi per 36
legatos suos passus est, quorum C. Curio in Africa periit,
C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem,
P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Cal-
uinus in Ponto exercitum amiserunt. ipse prosperrime sem-
15 per ac ne ancipiti quidem umquam fortuna praeterquam bis
dimicauit: semel ad Dyrrachium, ubi pulsus non instante
Pompeio negauit eum uincere scire, iterum in Hispania ul-
timo proelio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece
cogitauit.

20 Confectis bellis quinquens triumphauit, post deuictum 37
Scipionem quater eodem mense, sed interiectis diebus, et
rursus semel post superatos Pompei liberos. primum et ex-
cellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexan-
drinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, nouis-
25 simum Hispaniensem, diuerso quemque apparatu et instru-
mento. Gallici triumphi die Velabrum praeteruehens paene 2

1 *Eutrop.* VI 22, 3 rediens inde . . . Pharnacen Mithridatis Magni
filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat, rebellantem
in Ponto et multas populi Romani provincias occupantem uicit acie.
cf. Viri ill. 78, 7   8 *cf. Eutrop.* VI 23. *Viri ill.* 78, 8   16 *Eutrop.*
VI 20, 3 primo proelio uictus est et fugatus, euasit tamen, quia nocte
interueniente Pompeius sequi noluit, dixitque Caesar nec Pompeium
scire uincere et illo tantum die se potuisse superari. VI 24 ultimum
(*proelium*) apud Mundam ciuitatem, in quo adeo Caesar paene uictus
est, ut fugientibus suis se uoluerit occidere.

1 materisset *M*, inde materies esset *Salmasius*   3 hac *MVS*²
4 rebellantem *Bentley cum Eutropio recte puto*   7 tam bellicosus *G*
8 ac] et *G*   9 in *om.* *G*   africa (affr-) *T'O*², -am *rel.*   10 in
post omnibus *ss. M*²   20 quinquens *V*, quinquies quinquenni *M*
(inde quinquennio *δ*, in biennio *Burm.*, unoque anno *Oud.*), quinquies *rel.*

2*

curru excussus est axe diffracto ascenditque Capitolium ad lumina quadraginta elephantis dextra sinistraque lychnuc<h>os gestantibus. Pontico triumpho inter pompae fercula trium uerborum praetulit titulum VENI·VIDI·VICI non acta belli significantem sicut ceteris, sed celeriter confecti notam. 5

38 ueteranis legionibus praedae nomine in pedites singulos super bina sestertia, quae initio ciuilis tumultus numerauerat, uicena quaterna milia nummum dedit. adsignauit et agros, sed non continuos, ne quis possessorum expelleretur. populo praeter frumenti denos modios ac totidem olei libras tre- 10 cenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuisit et hoc amplius centenos pro mora. annuam etiam habitationem Romae usque ad bina milia nummum, in Italia non ultra quingenos sestertios remisit. adiecit epulum ac uiscerationem et post Hispaniensem uictoriam duo prandia; nam 15 cum prius parce neque pro liberalitate sua praebitum iudicaret, quinto post die aliud largissimum praebuit. edidit spectacula uarii generis: munus gladiatorium, ludos etiam regionatim urbe tota et quidem per omnium linguarum histriones, item circenses athletas naumachiam. munere in foro 20 depugnauit Furius Leptinus stirpe praetoria et Q. Calpenus senator quondam actorque causarum. pyrricham saltauerunt 2 Asiae Bithyniaeque principum liberi. ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit donatusque quingentis sestertiis et anulo aureo sessum in quattuordecim <e> scaena 25 per orchestram transiit. circensibus spatio circi ab utraque parte producto et in gyrum euripo addito quadrigas bigasque et equos desultores agitauerunt nobilissimi iuuenes. Troiam 3 lusit turma duplex maiorum minorumque puerorum. uenationes editae per dies quinque ac nouissime pugna diuisa in 30

2 limina *M*³ xl *GX* dextra sinistraque *G*5, dextraque sinistra (et s. *T*) *MX'*, dextraque sinistraque *O*³, dextra atque sinistra *T*8 (*edd.*) lychnos 5 3 fercula *T* 5 ceteri 5 7 in equites ante uicena *add. T'P*³ (*inde uicena, in equites quadragena Casaub.*) 8 quaterna (quater *O*³, *om. 5?*) *del. I.F. Gronov.* 14 ac] ad *T* 18 exspectacula *M* (*inde et sp. I. Gronov.*) 21 Φόλοιος Σενίτος *Dio* 43, 23 23 principium *M* 24 eques Romanus (-nōs *M*) *del. Krafft* est post donatusque *add. TT* 25 <e> *Turnebus* 26 per orchestram *om. G* 29 minorumque *G T'P*³ *O*³, minorum *rel.* puerum *M*

duas acies, quingenis peditibus, elephantis uicenis, tricenis equitibus hinc et inde commissis. nam quo laxius dimicaretur, sublatae metae inque earum locum bina castra exaduersum constituta erant. athletae stadio ad tempus extracto
 5 regione Marti campi certauerunt per triduum. nauali proelio in minore Codeta defosso lacu biremes ac triremes quadriremesque Tyriae et Aegyptiae classis magno pugnatorum numero conflixerunt. ad quae omnia spectacula tantum undique confluit hominum, ut plerique aduenae aut inter uicos
 10 aut inter uias tabernaculis positae manerent, ac saepe praeturbata elisi exanimatique sint plurimi et in his duo senatores.

Conuersus hinc ad ordinandum rei publicae statum fastos
 40 corripuit iam pridem uitio pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque messium feriae aestate neque uindemiarum autumno competerent; annumque ad cursum solis accommodauit, ut trecentorum sexaginta quinque dierum esset et intercalario mense sublato unus dies quarto quoque anno intercalaretur. quo autem magis in posterum ex Kalendis Ianuariis nouis temporum ratio congrueret, inter No-
 20 uembrem ac Decembrem mensem interiecit duos alios; fuitque is annus, quo haec constituebantur, quindecim mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderebat. senatum supplcuit, patricios adlegit, praetorum aedilium
 41 quaestorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliauit; nudatos opere censorio aut sententia iudicum de ambitu condemnatos restituit. comitia cum populo partitus est, ut 2 exceptis consulatus competitoribus de cetero numero candidatorum pro parte dimidia quos populus uellet pronuntiarentur, pro parte altera quos ipse dedisset. et edebat per libellos circum tribum missos scriptura breui: Caesar dicta-

1 trecentis Bentley 3 exaduerso X'Q 5 in regione T'P³O³
 6 minori T, morem T cocleata G, cocleae T (codeae Q¹) 7 triae
 M classes GXθ 14 (a)estati XII³ et pars edd. 19 nouis Ur-
 sinus, nobis Ω 20 ac] et X'q 25 notatos G censorios T',
 censores O³ senentia M, seuitia POST et sic pro u. l. ss. L³
 26 comitiam Mθ, comitium G 28 renuntiarentur Lipsius 29 edi-
 disset Stephanus et om. M 30 cuique tribui edd. Rom. al., cir-
 cum tribus aliae ueteres (uelut Ven. 1510) et rec. (tributum circummissos
 coni. Bentley)

tor illi tribui. commendo vobis illum et illum, ut uestro suffragio suam dignitatem teneant. admisit ad honores et proscriptorum liberos. iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis ac senatorii; tribunos aerarios, quod erat tertium, sustulit.

- 3 Recensum populi nec more nec loco solito, sed uicatim per dominos insularum egit atque ex uiginti trecentisque milibus accipientium frumentum e publico ad centum quinquaginta retraxit; ac ne qui noui coetus recensiois causa moueri quandoque possent, instituit, quotannis in demor-
 42 tuorum locum ex iis, qui recensi non essent, subsortitio a praetore fieret. octoginta autem ciuium milibus in transmarinas colonias distributis, ut exhaustae quoque urbis frequentia suppeteret, sanxit, ne quis ciuis maior annis uiginti minorue [†]decem, qui sacramento non teneretur, plus triennio
 15 continuo Italia abesset, neu qui senatoris filius nisi conubernalis aut comes magistratus peregre proficisceretur; neue ii, qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent. omnisque medicinam Romae professos et liberalium artium doctores, quo libentius et
 20 ipsi urbem incolerent et ceteri adpeterent, ciuitate donauit.
 2 de pecuniis mutuis disiecta nouarum tabularum expectatione, quae crebro mouebatur, decreuit tandem, ut debitores creditoribus satis facerent per aestimationem possessionum, quanti quasque ante ciuile bellum comparassent, deducto summae
 25 aeris alieni, si quid usurae nomine numeratum aut perscriptum fuisset; qua condicione quarta pars fere crediti deperibat.
 3 cuncta collegia praeter antiquitus constituta distraxit. poenas facinorum auxit; et cum locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimoniis exulabant, parricidas, 30

1 tribui <(salutem)> Boot 4 redigit M, genuit G ac] et X', aut δ 7 domos G 9 detraxit Bentley 10 instituit <ut> Polak 11 recensiti *II RP² O² ST* (uulg.) 12 tramarias *LP¹ OS* 13 urbi *Sabellicus* 15 decem (x *GT*) Ω, quadraginta ed. *Basil.* 1533 (cod. *Tornac.* teste *Torr.*) recte ut uidetur, lx *Casaub.*, l *Oud.* 16 qui M, quis rel. (uulg.) 17 peregre om. G 25 deducto summa *LP¹*, deducta summa *T' P² O*, deducto a (uel de uel e) summa *Scriverius* (*Ursin. Oud.*) 27 fere *GT' P² O²* (in *T' ante quarta*), fieret *MVL P¹ O¹ δ* 28 detraxit (e in ras.) *II*, destruxit *Lipsius* 30 exularent *Ls*

ut Cicero <frg. inc. I 19> scribit, bonis omnibus, reliquos
dimidia parte multauit. ius laboriosissime ac seuerissime⁴³
dixit. repetundarum conuictos etiam ordine senatorio mouit.
diremit nuptias praetorii uiri, qui digressam a marito post
⁵ biduum statim duxerat, quamuis sine probri suspicione. pere-
grinarum mercium portoria instituit. lecticarum usum, item
conchyliatae uestis et margaritarum nisi certis personis et
aetatibus perque certos dies ademit. legem praecipue sum-²
ptuariam exercuit dispositis circa macellum custodibus, qui
¹⁰ obsonia contra uetitum retinerent deportarentque ad se, sub-
missis nonnumquam lictoribus atque militibus, qui, si qua
custodes fefellissent, iam adposita e triclinio auferrent.

Nam de ornanda instruendaque urbe, item de tuendo⁴⁴
ampliandoque imperio plura ac maiora in dies destinabat:
¹⁵ in primis Martis templum, quantum nusquam esset, extruere
repleto et conplanato lacu, in quo naumachiae spectaculum
ediderat, theatrumque summae magnitudinis Tarpeio monti
accubans; ius ciuile ad certum modum redigere atque ex ²
immensa diffusaque legum copia optima quaeque et neces-
²⁰ saria in paucissimos conferre libros; bibliothecas Graecas La-
tinasque quas maximas posset publicare data Marco Varroni
cura comparandarum ac digerendarum; siccare Pomptinas pa-³
ludes; emittere Fucinum lacum; uiam munire a mari Supero
per Appennini dorsum ad Tiberini usque; perfodere Isthmum;
²⁵ Dacos, qui se in Pontum et Thraciam effuderant, coercere;
mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem nec nisi
ante expertos adgredi proelio.

Talia agentem atque meditantem mors praeuenit. de ⁴

18 *Einhard.* 18 talem eum in tuendo et ampliando simulque or-
nando regno fuisse constat. cf. *ad Aug.* 61 18 cf. *Isid. orig.* V 1, 5
20 cf. *Isid. orig.* VI 5, 1 (*Suet. ed. Reiff.* p. 130)

3 remouit G 6 item om. LP¹⁰ 10 <petita> post uetitum
add. Polak, <uendentium> Bücheler, <proposita> ego (*Herm.* 36 p. 294)
12 adposita e] adposite M, apposita LP¹⁰ 13 Nam] iam s, del.
C. Nägler 14 in dies om. LP¹⁰ 15 Marti Bentley 16 qua M
19 copia legum G 20 Graecam Latinamque Gruter. (*Casaub.*) 21 quam
Egnatius, uel quantas Torr. (*Erasmus*) 22 promptinas MG T (in G
praecedunt Siccinas pro siccare), pontinas T 23 fulcrum T Supero
per] super opera Qs, super Xd 27 exploratos Polak 28 gerentem G

qua prius quam dicam, ea quae ad formam et habitum et cultum et mores, nec minus quae ad ciuilia et bellica eius studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.

45 Fuisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris uegetisque oculis, ualitudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo
linqui atque etiam per somnum exterreri solebat. comitali
2 quoque morbo bis inter res agendas correptus est. circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter ac raderetur, sed uelleretur etiam, ut quidam exprobrauerunt, 10 caluitii uero deformitatem iniquissime ferret saepe obtrectatorum iocis obnoxiam expertus. ideoque et deficientem capillum reuocare a uertice adsueuerat et ex omnibus decretis sibi a senatu populoque honoribus non aliud aut recepit aut usurpauit libentius quam ius laureae coronae perpetuo 15 gestandae.

8 Etiam cultu notabilem ferunt: usum enim lato clauo ad manus fimbriato nec umquam aliter quam <ut> super eum cingeretur, et quidem fluxiore cinctura; unde emanasse Sullae dictum optimates saepius admonentis, ut male praecinctum 20

46 puerum cauerent. habitauit primo in Subura modicis aedibus, post autem pontificatum maximum in Sacra uia domo publica. munditiarum lautitiarumque studiosissimum multi prodiderunt: uillam in Nemorensi a fundamentis incohatam magnoque sumptu absolutam, quia non tota ad animum ei 25 responderat, totam diruisset, quanquam tenuem adhuc et obaeratum; in expeditionibus tessellata et sectilia pauimenta
47 circumtulisse; Britanniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem interdum sua manu exegisse pon-

5 cf. Einhard. 22 (u. ad Tib. 68 et Claud. 31)

3 pertinent *G* 9 non solum non *G* diligenter ac raderetur
om. *T* 11 ferre *GS*² *ΠR*¹, ferebat *TN* *ϕδ*, tulit *R*² 13 a om. *G* ad
uerticem *ς* (saec. XIII) consueuerat *HPOTN* (ass- rel. praeter *M*)
17 usque ad manus *H*, at minus *Q*_s, ad amussim et tum striato *Ernst*
Schulze 18 ut om. *MG* *R**X'* (*Ω*), post nec add. *ΠQ*_s (edd.), ante nec
Gujetus, post quam *Bentley* 19 manasse *Casaub.*, et manasse *Bentley*
20 puerum male praecinctum *H*, cf. *Macrob. sat. II* 3, 9 24 nemo-
rensiam fund. *Mδ* 25 nota *T*, † tota ss. in *R*

dus; gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse; seruitia rectiora politioraque in-
 menso pretio, et cuius ipsum etiam puderet, sic ut rationi-
 bus uetaret inferri; conuiuatum assidue per prouincias duo-
 48 bus tricliniis, uno quo sagati palliatue, altero quo togati
 cum inlustrioribus prouinciarum discumberent. domesticam
 disciplinam in paruis ac maioribus rebus diligenter adeo se-
 uereque rexit, ut pistorem alium quam sibi panem conuiuis
 subicientem compedibus uinxerit, libertum gratissimum ob
 10 adulteratam equitis Romani uxorem, quamuis nullo querente,
 capitali poena adfecerit.

Pudicitiae eius famam nihil quidem praeter Nicomedis
 contubernium laesit, graui tamen et perenni obprobrio et ad
 omnium conuicia exposito. omitto Calui Licini <FPR p. 322>
 15 notissimos uersus:

Bithynia quicquid

et p[r]edicator Caesaris umquam habuit.

praetereo actiones Dolabellae et Curionis patris, in quibus
 eum Dolabella p<a>elicem reginae, spondam interiorem regiae
 20 lecticae, at Curio stabulum Nicomedis et Bithynicum forni-
 cem dicunt. missa etiam facio edicta Bibuli, quibus pro-
 scripsit collegam suum Bithynicam reginam, eique antea
 regem fuisse cordi, nunc esse regnum. quo tempore, ut Mar-
 cus Brutus refert, Octavius etiam quidam ualitudine mentis
 25 liberius dicax conuentu maximo, cum Pompeium regem ap-
 pellasset, ipsum reginam salutauit. sed C. Memmius etiam
 ad cyathum t et ui Nicomedi stetisse obicit, cum reliquis
 exoletis, pleno conuiuium, accubantibus nonnullis urbicis negotia-

2 rectiora δς et sic corr. V in marg. m. 1, retiora *MVL*P¹O¹, re-
 centiora (ret- P¹) T'P¹O¹, preciosiora G, decentiora *Lipsius*, teretiora
Heinsius, erectiora B.-Crus. (*Madvig*) 3 ipsum TP²O¹T, ipse rel.,
 quod defendi liceat ipse post ut iterat G 6 prouincialium Hal-
 bertsma 7 paruis <pariter> Bentley 16 bithinię X 17 pdicator
 (pre- S) Ω, corr. saec. XV (primum legi in ed. anonyma [a. 1472?] et
Mediol. a. 1475) 20 ad M, ac POT (Roth), at aut ss. Π¹ 22 bithi-
 nicam T (c in R ss.), bithyniam (bythy- M, bithi- G X) MG X', Bithynam
 Bentley fort. rectius 23 corde M¹ 27 et ui MVL¹δ, et in L¹, quat-
 tuor litt. erasae in P, om. O¹ς (*Torr.*), et uina G, et uinum T'O¹ (edd.),
 eum *Salmasius* (cf. *Herm.* 40 p. 187) cum rel. exoletis om. G

- 3 toribus, quorum refert nomina. Cicero uero non contentus in quibusdam epistulis *<inc. frg. E XVIII 5>* scripsisse a satellitibus eum in cubiculum regium eductum in aureo lecto ueste purpurea decubuisse floremque aetatis a Venere orti in Bithynia contaminatum, quondam etiam in senatu defendenti 5 ei Nysae causam, filiae Nicomedis, beneficiaque regis in se commemoranti: remoue, inquit, istaec, oro te, quando notum est, et quid ille tibi et quid illi tute dederis.
- 4 Gallico denique triumpho milites eius inter cetera carmina, qualia currum prosequentes ioculariter canunt, etiam illud 10 *<FPR p. 330>* uulgatissimum pronuntiauerunt:

Gallias Caesar subegit, Nicomedes Caesarem:
ecce Caesar nunc triumphat qui subegit Gallias,
Nicomedes non triumphat qui subegit Caesarem.

- 50 pronum et sumptuosum in libidines fuisse constans opinio 15 est, plurimasque et illustres feminas corrupisse, in quibus Postumiam Serui Sulpici[i], Lolliam Auli Gabini, Tertullam Marci Crassi, etiam Cn. Pompei Muciam. nam certe Pompeio et a Curionibus patre et filio et a multis exprobratum est, quod cuius causa post tres liberos exegisset uxorem et 20 quem gemens Aegisthum appellare consuesset, eius postea
- 2 filiam potentiae cupiditate in matrimonium recepisset. sed ante alias dilexit Marci Bruti matrem Seruiliam, cui et proximo suo consulatu sexagiens sestertium margaritam mercatus est et bello ciuili super alias donationes amplissima 25 praedia ex auctionibus hastae minimo addixit; cum quidem plerisque uilitatem mirantibus facetissime Cicero: quo melius, inquit, emptum sciatis, tertia deducta; existimabatur enim Seruilia etiam filiam suam Tertiam Caesari con-

3 deductum *G* 5 4 ortum *G*, *ortę* (-e *T*) *X* 13 habent uersum mihi suspectum *T' O*² 5, om. *MHGVLPO*¹ 8 14 post hunc uersum Et quare triumphat cesar qui subegit gallias nicomedes non triumphat qui subegit cesarem *add. Q*, item *ε* in marg. 17 postumiam *MVPOS* 8 22 recepisse *M* 8 (sic Bentley delens quod l. 20) 23 repetisset post alias *add. MG* 8 (*u. l. pro* recepisset in *ε*, antequam *pro* ante interpolauit 8) et om. *S*¹, in *P²S²OT* 24 primo *Torr. (Roth)* sestertium (-cium) *Ω* (*tuetur omnibus locis Howard, Harvard stud. VII 210 sqq.*), sestertio 5 (*I.F. Gronov.*); cf. *Aug. 30. 41 Tib. 48 Cal. 38 Cl. 6 Ner. 27 Vesp. 19* 26 hasta e *Q* 8, hastę e *II*, hastę *R*, hausta (aucta *O*¹) e *X* (*corr. P*²) adduxit *X* (*corr. P*²) 28 est post deducta *add. T' P*² *O* (*cf. Macrob. sat. II 2, 5*)

ciliare. ne prouincialibus quidem matrimoniis abstinuisse uel 51
hoc disticho <FPR p. 330> apparet iactato aequae a militibus
per Gallicum triumphum:

urbani, seruatae uxores: moechum caluom adducimus.

- 5 aurum in Gallia effutuisti, hic sumpsisti mutuum.
dilexit et reginas, inter quas Eunoen Mauram Bogudis uxo- 52
rem, cui maritoque eius plurima et immensa tribuit, ut Naso
scripsit; sed maxime Cleopatram, cum qua et conuiuia in
primam lucem saepe protraxit et eadem naue thalamego
10 paene Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit, nisi exercitus
sequi recusasset, quam denique accitam in urbem non nisi
maximis honoribus praemiisque auctam remisit filiumque na-
tum appellare nomine suo passus est. quem quidem nonnulli 2
Graecorum similem quoque Caesari et forma et incessu tra-
15 diderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo senatui ad-
firmavit, quae scire C. Matium et C. Oppium reliquosque
Caesaris amicos; quorum Gaius Oppius, quasi plane defen-
sione ac patrocinio res egeret, librum edidit, non esse Caes-
saris filium, quem Cleopatra dicat. Heluius Cinna tr. pl. 3
20 plerisque confessus est habuisse se scriptam paratamque le-
gem, quam Caesar ferre iussisset cum ipse abesset, uti uxores
liberorum quaerendorum causa quas et quot uellet ducere liceret.
at ne cui dubium omnino sit et impudicitiae et adulteriorum
flagrasse infamia, Curio pater quadam eum oratione omnium
25 mulierum uirum et omnium uirorum mulierem appellat.

Vini parcissimum ne inimici quidem negauerunt. Marci 53
Catonis est: unum ex omnibus Caesarem ad euertere-

8 cf. *Eutrop.* VI 22, 3

4 caluom *Roth*, caluon *MGV*, caluum *rel.* 5 auro et tum stuprum
emisti pro effutuisti (effudisti *L*² *ε*) *IRR* gallia *T*¹, galliam *rel.*, Galliis
Gujetus mutuum *Bährens* 7 ut *om.* *V* Naso *ε* (*Mancinellus*), uasa
corr. ex uasu ut *uid.* *M* (prioris uasta exceperant), uasa *X*¹ *T*, uasas *G*
9 thalamoque *T*¹ *P*² *O*² *I*² 12 praemisique *Roth* 13 <e> nomine *Modl.*
16 quae (que per *compend.* *M* et plerique, quae *QR*) scire] scireque
Glareanus, <id>que scire *Modl.* appium *M* 19 de cleopatra di-
cunt *T* 21 ut <e> *i Bücheler* 22 quas] quos *LPO*, quas quis
Oud. uellent *X*, uellet quis *Q* 23 at (ad *M*) *Q*, atque (<ε>) uel ac
fere *edd.* eum post impudicitiae *add.* *T* 27 Verbum ante Marci
add. *T*¹ *P*² *N*, post est *O*² (cf. *Quint. inst.* VIII 2, 9)

dam rem publicam sobrium accessisse. nam circa
 uictum Gaius Oppius adeo indifferentem docet, ut quondam
 ab hospite conditum oleum pro uiridi adpositum aspernan-
 tibus ceteris solum etiam largius appetisse scribat, ne hospi-
 tem aut neglegentiae aut rusticitatis uideretur arguere. ab-
 stinentiam neque in imperiis neque in magistratibus prae-
 54 stitit. ut enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hi-
 spania pro consule et a sociis pecunias accepit emendicatas in
 auxilium aeris alieni et Lusitanorum quaedam oppida, quan-
 quam nec imperata detrectarent et aduenienti portas pate- 10
 2 facerent, diripuit hostiliter. in Gallia fana templaque deum
 donis referta expilauit, urbes diruit saepius ob praedam quam
 ob delictum; unde factum, ut auro abundaret ternisque mili-
 bus nummum in libras promercale per Italiam provinciasque
 3 diuenderet. in primo consulatu tria milia pondo auri furatus 15
 e Capitolio tantundem inaurati aeris reposuit. societates ac
 regna pretio dedit, ut qui uni Ptolemaeo prope sex milia
 talentorum suo Pompeique nomine abstulerit. postea uero
 euidentissimis rapinis ac sacrilegis et onera bellorum ciuiliū
 et triumphorum ac munerum sustinuit impendia. 20
 55 Eloquentia militarique re aut aequauit praestantissimo-
 rum gloriam aut excessit. post accusationem Dolabellae haud
 dubie principibus patronis adnumeratus est. certe Cicero ad
 Brutum <261> oratores enumerans negat se uidere, cui de-
 beat Caesar cedere, aitque eum elegantem, splendidam quo- 25
 que atque etiam magnificam et generosam quodam modo
 rationem dicendi tenere; et ad Cornelium Nepotem <epist. frg.
 2 II 4> de eodem ita scripsit: quid? oratorem quem huic
 antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? quis sen-
 tentiis aut acutior aut crebrior? quis uerbis aut 30
 ornatior aut elegantior? genus eloquentiae dum taxat

4 dicat appetisse (om. scribat) T 8 proconsule V, proconsul
 MGLPO¹, a (ac q) proconsule T'O² et a] ex G 13 milibus
 militib: M 15 diuideret L 5 19 onere (ho- T) MGPO T 8 21 mili-
 tariusque re Lipsius (s?), militari (mirabili N) quare (quare om. G 5) Q,
 militari quoque re s, militarique arte Heinsius 25 atque X (non T)
 26 quondam moderationem G 28 quem corr. ex quid deletio altero
 quem L² oratorum TL² (edd.), Quis orator ē quem interpolauit δ
 29 qui] quid M¹ quis] qui M, quid S¹, om. Π¹

adulescens adhuc Strabonis Caesaris secutus uidetur, cuius etiam ex oratione, quae inscribitur pro Sardis, ad uerbum nonnulla transtulit in diuinationem suam. pronuntiasset autem dicitur uoce acuta, ardenti motu gestuque, non sine uenustate.

orationes aliquas reliquit, inter quas temere quaedam feruntur. pro Quinto Metello non immerito Augustus existimat magis ab actuaris exceptam male subsequentibus uerba dicentis, quam ab ipso editam; nam in quibusdam exemplaribus inuenio ne inscriptam quidem pro Metello, sed quam scripsit Metello, cum ex persona Caesaris sermo sit Metellum seque aduersus communium obtreptatorum criminationes purgantis. apud milites quoque in Hispania idem Augustus uix ipsius putat, quae tamen duplex fertur: una quasi priore habita proelio, altera posteriore, quo Asinius Pollio ne tempus quidem contionandi habuisse eum dicit subita hostium incursione. reliquit et rerum suarum commentarios Gallici ciuilibusque belli Pompeiani. nam Alexandrini Africique et Hispaniensis incertus auctor est: alii Oppium putant, alii Hirtium, qui etiam Gallici belli nouissimum imperfectumque librum suppleuerit. de commentariis Caesaris Cicero in eodem Bruto <262> sic refert: commentarios scripsit ualde quidem probandos: nudi sunt, recti et uenusti, omni ornatu orationis tamquam ueste detracta; sed dum uoluit alios habere parata, unde sumerent qui uellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa uolent calamistris inurere, sanos quidem homines a scribendo deterruit. de isdem commentariis Hirtius <bell. Gall. VIII pr.> ita praedicat: adeo probantur omnium iudicio, ut praerepta, non praebita facultas scriptoribus uideatur. <cuius tamen rei

1 adolescentis T (non q) 6 quae (uel que) post metello add. T' P² existimabat II¹, et sic con. C. G. Müller 7 acturis G, actuariis (auct- II R) XT excepta T' O² 8 edita T' O 10 scripsit om. L (quam scripsit suspecta Torrentio)* Metellus Modd. 13 uix] orationem esse (in rasura O, o. esse uix T) T' P² O² 18 Oppium putant alii om. V 19 nouissimum librum imperfectum Polak 20 suppleuit C. G. Müller Caesaris om. T 23 quasi G 30 lacuna, si modo fuit, expleta ex Hirtio in 5, in O margini adscriptis m. recens, <alii enim quam eleganter> q

maior nostra quam reliquorum est admiratio; ceteri enim, quam bene atque emendate, nos etiam, quam
 4 facile atque celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parum diligenter parumque integra ueritate compositos putat, cum Caesar pleraque et quae per alios erant
 5 gesta temere crediderit et quae per se, uel consulto uel etiam memoria lapsus perperam ediderit; existimatque rescripturum
 6 et correcturum fuisse. reliquit et de analogia duos libros et Anticatones totidem ac praeterea poema quod inscribitur
 7 Iter. quorum librorum primos in transitu Alpium, cum ex citeriore Gallia conuentibus peractis ad exercitum rediret,
 8 sequentes sub tempus Mundensis proelii fecit; nouissimum, dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem quarto et uicensimo
 9 die peruenit. epistulae quoque eius ad senatum extant, quas primum uidetur ad paginas et formam memorialis libelli con-
 10 uertisse, cum antea consules et duces non nisi transuersa charta scriptas mitterent. extant et ad Ciceronem, item ad familiares domesticis de rebus, in quibus, si qua occultius
 11 preferenda erant, per notas scripsit, id est sic structo litterarum ordine, ut nullum uerbum effici posset: quae si qui
 12 inuestigare et persequi uelit, quartam elementorum litteram, id est D pro A et perinde reliquas commutet. feruntur et
 13 taituero ab adulescentulo quaedam scripta, ut Laudes Herculis, tragoedia Oedipus, item Dicta collectanea: quos
 14 omnis libellos uetuit Augustus publicari in epistula, quam breuem admodum ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui
 15 ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.

57   Armorum et equitandi peritissimus, laboris ultra fidem

3 praescripserit *MGPTδ*, perfecerit *Hirtius* 5 cum] cui *MGδ*
 7 perpetrata *G* ediderat *X* (et quae per se usque ediderit *om. Q*) 9 Anticatoneis *C. G. Müller* 10 iter] inter *M* 13 quarto] septimo *Casaub.*
 15 primus *Torr. Ursinus fort. recte*, primus is *Casaub.* 19 proferenda (pre- *T. Xδ* stricto *G* 20 qui *MGVL*, quis *rel. et edd.* 21 uelit *q* (*Ernesti*), uellet *Q*, uolet *Stephanus (Roth)* 22 et (et *om. δ*) ait uero ab *Mδ*, et ait 'vero ab (et in marg. 'q) *V*, et a puero ab *R*, et a puero et ab *IIQε* et multi *ε* (*edd.*), uero ab *LSO²*, uero *T*, et ab *G*, ab *PO¹*, uero et ab *ε* (*Oud.*), ut ait Varro ab (uel et ab) *Bentley*, ut ait *Q. Tuberone* ab *Reifferscheid*, et a *Q. Tuberone* ab *Modd.*, et a puero aut *Iernstedt* (cf. *Herm. 40 p. 188*) 24 oedipi (uel -ppi) *XIII* 28 et *om. MVL¹ PO¹* (equitandique *L³ε*), cf. *Tit. 3*

patiens erat. in agmine nonnumquam equo, saepius pedibus
 anteibat, capite detecto, seu sol seu imber esset; longissimas
 vias incredibili celeritate confecit, expeditus, meritoria raeda,
 centena passuum milia in singulos dies; si flumina moraren-
 5 tur, nando traiciens uel innixus inflatis utribus, ut persaepe
 nuntios de se praeuenerit. in obeundis expeditionibus du- 58
 bium cautior an audentior, exercitum neque per insidiosa
 itinera duxit umquam nisi perspeculatus locorum situs, ne-
 que in Britanniam transuexit, nisi ante per se portus et
 10 nauigationem et accessum ad insulam explorasset. at idem
 obsessione castrorum in Germania nuntiata per stationes ho-
 stium Gallico habitu penetrauit ad suos. a Brundisio Dyrra- 2
 chium inter oppositas classes hieme transmisit cessantibus-
 que copiis, quas subsequi iusserat, cum ad arcessendas fru-
 15 stra saepe misisset, nouissime ipse clam noctu paruulum
 nauigium solus obuoluto capite conscendit, neque aut quis
 esset ante detexit aut gubernatorem cedere aduersae tem-
 pestati passus est quam paene obrutus fluctibus. ne religione 59
 quidem ulla a quoquam incepto absterritus umquam uel re-
 20 tardatus est. cum immolanti aufugisset hostia, profectionem
 aduersus Scipionem et Iubam non distulit. prolapsus etiam
 in egressu nauis uerso ad melius omine: teneo te, inquit,
 Africa. ad eludendas autem uaticinationes, quibus felix et
 inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen fere-
 25 batur, despectissimum quendam ex Corneliorum genere, cui
 ad opprobrium uitae Saluitoni cognomen erat, in castris se-
 cum habuit.

Proelia non tantum destinato, sed ex occasione sumebat 60
 ac saepe ab itinere statim, interdum spurcissimis tempesta-
 30 tibus, cum minime quis moturum putaret; nec nisi tempore

3 uelocitate et expedit(us) G raeda M Q¹, rheda (rhe- L) VLIQ²,
 reda rel. 8 praespeculatus Q (sic uoluerunt Bentley al.), perspecu-
 latus XNδ 9 nisi <ut> Mo. Id. per se del. L. Tross; coniecerunt
 praeter, per suos, persaepe, ipse; audacius per <Volu>se<num> por-
 tubus et nauigatione et accessu . . . exploratis Polak 14 accersen-
 das Q 20 immolati MV 26 probrum G saluitem L¹, salu-
 tionis ε 28 destinatos V, <ex> destinato Burm set ex M, sed
 II¹ (Burm.), sed et uel sed <et> ex Bentley 30 speraret II ε (uulg.)

- extremo ad dimicandum cunctatior factus est, quo saepius uicisset, hoc minus experiendos casus opinans nihilque se tantum adquisiturum uictoria, quantum < . . . . . > hostem fudit, quin castris quoque exueret: ita [ut] nullum spatium perterritis dabat. ancipiti proelio equos dimittebat et in primis suum, quo maior permanendi necessitas imponeretur auxilio fugae erepto.
- 61 utebatur autem equo insigni, pedibus prope humanis et in modum digitorum ungulis fissis, quem natum apud se, cum haruspices imperium orbis terrae significare domino pronuntiassent, magna cura aluit nec patientem sessoris alterius primus ascendit; cuius etiam instar pro aede Veneris Genetricis postea dedicauit. inclinatam aciem solus saepe restituit obsistens fugientibus retinensque singulos et contortis faucibus conuertens in hostem et quidem adeo plerumque 15 trepidos, ut aquilifer[o] moranti se cuspidē sit comminatus,
- 63 alius in manu detinentis reliquerit signum. non minor illa constantia eius, maiora etiam indicia fuerint. post aciem Pharsalicam cum praemissis in Asiam copiis per angustias Hellesponti uictoria nauicula traiceret, L. Cassium partis 20 aduersae cum decem rostratis nauibus obuium sibi neque refugit et comminus tendens, ultro ad deditionem hortatus,
- 64 supplicem ad se recepit. Alexandriae circa oppugnationem pontis eruptione hostium subita compulsus in scapham pluri-

1 cunctantior *V* 3 quantum] quam cum *GT* quantum <auferre calamitas posset. nullum umquam> hostem *uulgo explent cum* ϵ , quantum hostem perditurum. Sepe postquam hostem fudit non cessabat priusquam castris *temptauit* ρ 4 fudit *S (m. 1)* quin *GTQ²*, qui in *rel. (Q)*, quem non ϵ , qui non *et tum* exueretur *Oud.* 5 ita (adeo ρ) nullum — dabat *IIQ ρ* , ita ut nullum (nullum ut *R*) — dabat *MX'R*, ita ut nullum — daret *G δ* 6 dimisit *G* 12 ascendit (*a corr. ex e*) *M*, scandit *H*, escendit *Graevius (cf. Tit. 4)* 15 in hostem conuertens *G* 16 aquilifero *Q*, *corr. Egnatius* demoranti *Oud.*, remoranti *Bücheler* se *M*, secus *GIIIRP²ST δ* , *om. VLP¹OQ* 17 retinentis *Burm.* minor *MGVLP¹O¹ δ (Q)*, minora *T'P²O³(edd.)* 18 constantia *MGVLP¹O¹R δ (Q)*, constantiae *IIQO²ST(edd.)* maiora etiam *MVP¹O¹*, etiam maiora *G*, quam maiora etiam *L* (quin *m. e. Oud.*), immo maiora etiam *T'P²O²(edd.)*, cuius etiam maiora δ , *del. Torr.* fuerunt *GTP²T δ* 20 uictoria *P*, victor *T* lucium *G*, Gaium *Xylander*, Longinum *Oud.* 21 rotratis et ouium *M*

bus eodem praecipitantibus, cum desilisset in mare, nando per ducentos passus euasit ad proximam nauem, elata laeua, ne libelli quos tenebat madefierent, paludamentum mordicus trahens, ne spolio poteretur hostis.

5 Militem neque a moribus neque a fortuna probabat, sed 65 tantum a uiribus tractabatque pari seueritate atque indulgentia. non enim ubique ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coercerat: tum maxime exactor grauiissimae disciplinae, ut neque itineris neque proelii tempus denuntiaret, sed paratum et intentum momentis omnibus quo uellet subito educeret. quod etiam sine causa plerumque faciebat, praecipue pluuiis et festis diebus. ac subinde obseruandum se admonens repente interdum uel nocte subtrahebat, augebatque iter, ut serius subsequens defetigaret. fama uero hostilium co- 66
15 piarum perterritos non negando minuendoue, sed insuper amplificando ementiendoque confirmabat. itaque cum expectatio aduentus Iubae terribilis esset, conuocatis ad contionem militibus: scitote, inquit, paucissimis his diebus regem adfuturum cum decem legionibus, equitum triginta, 20 leuis armaturae centum milibus, elephantis trecentis. proinde desinant quidam quaerere ultra aut opinari mihi, qui compertum habeo, credant; aut quidem uetustissima naue impositos quocumque uento in quascumque terras iubebo auehi.

8sq. Polyæn. VIII 23, 17 τοῖς στρατιώταις ἀεὶ παρεσκευάσθαι προσέτασεν ὡς καὶ ἐν ἑορτῇ καὶ ἐν ὄμβρῳ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μέλων ἐξάγειν ἄφρων τὴν δυνάμιν· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τὸν καιρὸν οὔτε τὴν ἡμέραν προέλεγεν. 13 id. VIII 23, 18 τὰς ἐξόδους ἐποιεῖτο σὺν πολλῷ δρόμῳ, ἵνα μὴ καταλαμβάνοιτο πρὸς τῶν ὑστεριζόντων. 14sq. id. VIII 23, 19 εἰ τεθορυβημένους ἑώρα τοὺς στρατιώτας ὡς προσδοκωμένης τοῖς πολεμίοις μείζονος δυνάμεως, οὐ μόνον ἔαυτος οὐκ ἦν, ἀλλ' ἔτι καὶ πλείονα ὄγκον προστιθεὶς καὶ μεγαλύνων ἐθάρρυνεν ὡς πρὸς πλείονας χρὴ γενναίωτερον ἀγωνίζεσθαι.

1 dedisset P¹O (inde dedisset se Oud., decidisset Modd.), an desil(u)isset? mari G 2 nauim G eleuata L, elata Q¹ 4 poteretur M¹, potir-rel. et M²N 5 fortuna M (puncta m. 2), forma Torr. (Roth) 8 exactor VT (corr. Q²) 13 nocte <se> Roth 14 sequentes G defetigaret L.T 22 equidem Casaub.

- 67 Delicta neque obseruabat omnia neque pro modo ex-
quebatur, sed desertorum ac seditiosorum et inquisitor et
punitor acerrimus coniebat in ceteris. ac nonnumquam post
magnam pugnam atque uictoriam remisso officiorum munere
licentiam omnem passim lasciuiendi permittebat, iactare solitus
milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse.
2 nec milites eos pro contione, sed blandiore nomine commi-
litones appellabat habebatque tam cultos, ut argento et auro
politjs armis ornaret, simul et ad speciem et quo tenaciores
eorum in proelio essent metu damni. diligebat quoque usque 10
adeo, ut audita clade Tituriana barbam capillumque summi-
68serit nec ante dempserit quam uindicasset. quibus rebus et
deuotissimos sibi et fortissimos reddidit. ingresso ciuile bel-
lum centuriones cuiusque legionis singulos equites e uiatico
suo optulerunt, uniuersi milites gratuitam et sine frumento 15
stipendioque operam, cum tenuiorum tutelam locupletiores in
se contulissent. neque in tam diuturno spatio quisquam om-
nino desciiuit, plerique capti concessam sibi sub condicione
2 uitam, si militare aduersus eum uellent, recusarunt. famem
et ceteras necessitates, non cum obsiderentur modo sed et 20

1 *Polyaen. VIII 23, 21* τὰ ἀμαρτήματα τῶν στρατιωτῶν οὐ πάντα παρεφύλασεν, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἀμαρτάνοντας κατὰ τὴν ἀξίαν ἐτιμωρεῖτο. τὴν συγγνώμην ἀνδρείας ποιητικὴν ἡγοῦμενος. εἰ μὲντοι τις ἐστασίασιν ἢ τὴν τάξιν ἔλιπεν, οὐκ ἂν τοῦτον ἀτιμώρητον παρήκεν. 7sq. *id. VIII 23, 20* τοῖς στρατιώταις παρήγγελλεν ὅπλα ἔχειν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ πεποι-
κιμένα, μάλιστα μὲν κόσμον χάριν, οὐχ ἥκιστα <δὲ>, ὅπως καὶ οἱ στρα-
τιῶται τὰ πολύτιμα περιμάχῃα ἡγοῖντο. *VIII 23, 22* τοὺς στρατιώτας ἐκάλει συστρατιώτας τῷ ἰσοτίμῳ τοῦ ὀνόματος προθυμοτέρους ποιών ἐς τὰς μάχας. *Epit. 1, 14* milites commilitones nouo blandoque more ap-
pellans. 11sq. *Polyaen. VIII 23, 23* πνθόμενος ἐν Γαλατία κατα-
κοπῆναι φάλαγγας στρατιωτῶν ὥμοσε μὴ πρότερον <ἂν> ἀποκείρασθαι, πρὶν ἐπεξελεῖσθαι τιμωρῆσαι τοῖς ἀνηρημένοις. τοῖτῳ πλείστην εὐνοίαν αὐτῷ παρὰ πάντων ἐπεσπάσατο. 19sq. *id. VIII 23, 24* ἐν λιμῷ τοῖς στρατιώταις ἄρτους διέδωκε σκειάσας ἐκ βοτάνης. Πομπήϊος δὲ πολεμῶν πρὸς αὐτὸν ἓνα ἄρτον προσενεχθέντα τοιοῦτον ἀπέκρουεν οὐ βουλόμενος τοῖς ἑαυτοῦ στρατιώταις ἐπιδειξαι τὴν τῶν πολέμιων ἐγκρά-
τειαν. *Schol. Lucan. VI 112 W.* Celsus (*i. Caus. b. c. III 47*) et Suetonius dicit quod Caesar habuit fidos milites et patientissimos incommodorum.

3 punitor *corr. ex poenitor M (m. 1), poenitor V, pēnitor G* co-
niebat *HR*, coniebat *MF*, cohibebat *GQXNδ* 4 pugnam *om V*
9 litis *Bentley* 12 et post uindicasset *add. M* 15 et *del. uel scri-*
bendum id est censet C. G. Müller

si ipsi alios obsiderent, tanto opere tolerabant, ut Dyrrachina munitione Pompeius uiso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit amouerique ocius nec cuiquam ostendi iusserit, ne patientia et pertinacia hostis
5 animi suorum frangerentur.

Quanta fortitudine dimicarint, testimonio est quod ad- 3
uerso semel apud Dyrrachium proelio poenam in se ultro depoposcerunt, ut consolandos eos magis imperator quam puniendos habuerit. ceteris proeliis innumeras aduersario-
10 rum copias multis partibus ipsi pauciores facile superarunt. denique una sextae legionis cohors praeposita castello quattuor Pompei legiones per aliquot horas sustinuit paene omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum centum ac triginta milia intra uallum reperta sunt. nec mirum, si 4
15 quis singulorum facta respiciat, uel Cassi Scaeuae centurionis uel Gai Acili militis, ne de pluribus referam. Scaeua excusso oculo, transfixus femore et umero, centum et uiginti ictibus scuto perforato, custodiam portae commissi castelli retinuit. Acilius nauali ad Massiliam proelio iniecta in puppem hostium
20 dextera et abscisa memorabile illud apud Graecos Cynegiri exemplum imitatus transiuit in nauem umbone obuio agens.

unde Pompeius uiso genere panis, quo hic Caesariani utebantur, dixit se pugnare cum feris, et noluit quod milites illum uiderent, ne desperarent et timerent similiter. 6 sqq. *Polyaen. VIII 23, 26 οἱ Κασσαίος στρατιῶται περὶ Δυρράχιον ἡττηθέντες ἑαυτοὺς δεκατενθρομένους* (cf. *Appian. b. ciu. II 63*) *παρέδωκαν. Καίσαρ οὐχ ὥς περὶ τιμωρίας αὐτῶν ἐβουλεύετο, ἀλλὰ καὶ παραμυθησόμενος ἀναμαχέσασθαι τὴν ἡττὰν αὐτοὺς προέτρειπεν· οἱ δὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς μάχαις ἀεὶ παραταξάμενοι πολὺ πλείους ἐκράτησαν.* 11 *Schol. Lucan. VI 134 Iulius* (cf. *Caes. b. c. III 55*) dixit quod una cohors Caesaris, quae fuit sextae legionis, quasi per totam diem sustinuit impetum omnium legionum Pompei et inuenta sunt in uallo proiecta contra istos XXX milia sagittarum praeter eas, quae fixae erant in corporibus hominum. 19 *id. III 624* dicit Valerius (*III 2, 22*), Suetonius et Florus (?), quod Attilius miles Caesaris in bello Massiliensi iniecit manum in nauim Massiliensem et illa amputata iniecit aliam et tam diu nauim tenuit, donec submergeretur, secutus Cynegirum militem Atheniensem in bello contra Persas secundum Iustinum (*II 9, 16*).

1 si om. *VR¹ P¹ O¹ T* (in *RP ss.*, m. 1 ut uid.) 3 nec] ne *MP O*
13 milia sagittarum circiter xxx *Caes. b. c. III 53* 16 Gai] G. T ex-
cuso M 17 transfix Bentley 19 puppim G 20 dextra G 21 tran-
siluit *MLS¹*, -liit G, -liuit rel. et N nauim G

- 69 Seditionem per decem annos Gallicis bellis nullam omnino mouerunt, ciuilibus aliquas, sed ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis quam auctoritate. non enim cessit umquam tumultuantibus atque etiam obuiam semper iit; et nonam quidem legionem apud Placentiam, quam in armis adhuc Pompeius esset, totam cum ignominia missam fecit aegreque post multas et supplicis preces, nec
 70 nisi exacta de sontibus poena, restituit; decimanos autem Romae cum ingentibus minis summoque etiam urbis periculo missionem et praemia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neque adire cunctatus est, quanquam deterrentibus amicis, neque dimittere; sed una uoce, qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facile circumegit et flexit, ut ei milites esse confestim responderint et quamuis recusantem ultro in Africam sint secuti; ac sic quoque seditiosissimum quemque et
 15 praedae et agri destinati tertia parte multauit.
- 71 Studium et fides erga clientis ne iuueni quidem defuerunt. Masintham nobilem iuuenem, cum aduersus Hiempsalem regem tam enixe defendisset, ut Iubae regis filio in altercatione barbam inuaserit, stipendiarium quoque pronuntiatum et ab-
 20 strahentibus statim eripuit occultauitque apud se diu et mox ex praetura proficiscens in Hispaniam inter officia prosequentium fascisque lictorum lectica sua auexit.
- 72 Amicos tanta semper facilitate indulgentiaque tractauit, ut Gaio Oppio comitanti se per siluestre iter correptoque
 25 subita ualitudine deuersoriolo[co], quod unum erat, cesserit et ipse humi ac sub diuo cubuerit. iam autem rerum potens

5 cf. Schol. Lucan. V 310 secundum Iul. Celsum ista seditio non fuit generalis, sed tantum in nona legione, quia si fuisset generalis, non sic fuisset usus audacia. et fuit Placentiae, ubi conuocatis multis ex aliis XI legionibus, quas secum conducebat, fecit ex aliquibus iustitiam et sedauit tumultum illum.

3 redirent X 6 esset pompeius X Domitius C. G. Müller 10 in del. Burm. 11 detorrentibus M, inde dehortantibus Bentley 12 sed] et Bentley 13 esse se s, se esse Bentley 17 ne] neni M (inde in iuueni Bentley), nec PO 18 masinthiam (mess- O) X iuuenem nobilem G 19 obnixe G 20 stipendiarium MV¹, -dium Q 22 praefectura G 26 deuersoriolo Casanb., deuersorio loco Q (di- codd. praeter M, in di- T, diuerso N), deuersoriolo eo Politianus (Hinsius), deuersorio cubiculo Grauerius 27 et del. Bentley accubuerit T (in Q praecedit diu)

quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores pro-
uexit, cum ob id culparetur, professus palam, si grassato-
rum et sicariorum ope in tuenda sua dignitate usus
esset, talibus quoque se parem gratiam relaturum.

- 5 Simultates contra nullas tam graues excepit umquam, ut 73
non occasione oblata libens deponeret. Gai Memmi, cuius
asperrimis orationibus non minore acerbitate rescripserat,
etiam suffragator mox in petitione consulatus fuit. Gaio
Caluo post famosa epigrammata de reconciliatione per ami-
10 cos agenti ultro ac prior scripsit. Valerium Catullum, a quo
sibi uersiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non
dissimulauerat, satis facientem eadem die adhibuit cenae
hospitioque patris eius, sicut consuerat, uti perseuerauit.
sed et in ulciscendo natura lenissimus piratas, a quibus 74
15 captus est, cum in dicionem redegisset, quoniam suffixurum
se cruci ante iurauerat, iugulari prius iussit, deinde suffigi;
Cornelio Phagitae, cuius quondam nocturnas insidias aeger
ac latens, ne perduceretur ad Sullam, uix praemio dato euas-
erat, numquam nocere sustinuit; Philemonem a manu ser-
20 uum, qui necem suam per uenenum inimicis promiserat, non
grauius quam simplici morte punit; in Publium Clodium 2
Pompeiae uxoris suae adulterum atque eadem de causa polluta-
rum caerimoniarum reum testis citatus negauit se quicquam
comperisse, quamuis et mater Aurelia et soror Iulia apud
25 eosdem iudices omnia ex fide re(t)ulissent; interrogatusque,
cur igitur repudiasset uxorem: quoniam, inquit, meos tam
suspicionem quam crimine iudico carere oportere. mo- 75
derationem uero clementiamque cum in administratione tum
in uictoria belli ciuilibus admirabilem exhibuit. denuntiante

29 *Polyaen. VIII 23, 27 Καίσαρ Πομπηϊὸν κηρύξαντος ἔχθραν καὶ τοῖς μηδετέρῳ προστιθεμένοις ἀντεκίνησε καὶ φίλους ἡγήσασθαι κατ' ἴσον τοῖς ἑαυτῷ συμμαχήσασιν.*

2 est post professus add. *TI²O²TN* (uulg.), post palam *G* 5 nul-
los *GXTN* nunquam (n prior ss.) *G* (*unquam *g* 11 sibi om. *V*
13 sic *G* consuerat (-sueuerat *POT*) *X'*, perseuerat *M¹G*, persuerat
M², persueuerat *QR*, perseuerauerat *II*, prius sueuerat *Bentley* 14 et
om *M¹G* 15 dicione *M*, deditionem *G IIR* 18 ne — Sullam *del.*
Polak 19 seruum *del. Torr. al.* 23 testificatum *G* 26 meos
om. *V* 28 cum] tum *II¹QSTN*

- Pompeio pro hostibus se habiturum qui rei publicae defuis-
sent, ipse medios et neutrius partis suorum sibi numero futu-
ros pronuntiauit. quibus autem ex commendatione Pompei
ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit.
- 2 motis apud Ilerdam deditionis condicionibus, cum, assiduo 5
inter utrasque partes usu atque commercio, Afranius et Pe-
treius deprehensos intra castra Iulianos subita paenitentia
interfecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari.
acie Pharsalica proclamauit, ut ciuibus parceretur, deinceps-
que nemini non suorum quem uellet unum partis aduersae 10
3 seruare concessit. nec ulli perisse nisi in proelio reperien-
tur, exceptis dum taxat Afranio et Fausto et Lucio Caesare
iuuene; ac ne hos quidem uoluntate ipsius interemptos pu-
tant, quorum tamen et priores post impetratam ueniam re-
bellauerant et Caesar libertis seruisque eius ferro et igni 15
crudelem in modum enectis bestias quoque ad munus populi
4 comparatas contrucidauerat. denique tempore extremo etiam
quibus nondum ignouerat cunctis in Italiam redire permisit
magistratusque et imperia capere; sed et statuas Luci Sullae
atque Pompei a plebe disiectas reposuit; ac si qua posthac 20
aut cogitarentur grauius aduersus se aut dicerentur, inhibere
5 maluit quam uindicare. itaque et detectas coniurationes con-
uentusque nocturnos non ultra arguit, quam ut edicto osten-
deret esse sibi notas, et acerbe loquentibus satis habuit pro
contione denuntiare ne perseuerarent, Aulique Caecinae cri-
minosissimo libro et Pitholai carminibus maledicentissimis
laceratam existimationem suam ciuili animo tulit.
- 76 Praegrauant tamen cetera facta dictaque eius, ut et ab-

5—11 *Polyaen. VIII 23, 28—30 (§ 29 ἀνέκραγε 'φείδεσθε τῶν πολιτῶν',
cod. F φείδεσθαι τῶν πολεμίων). 12 cf. Vir. ill. 78, 9 19 Polyaen.
VIII 23, 31 τοὺς ἀνδριάντας Πομπηίου καὶ Σύλλα τῶν ἐχθρῶν κατα-
βληθέντας ὑπὸ τοῦ πλήθους αὐτὸς ἀνέστησε.*

3 quibus om. *MVLP O*, add. *L³ P² O³* autem om. *S* 4 ad
eum om. *V* 11 reperirentur *M²*, reperiuntur *T'* 14 rebellauerant
Stephanus (5?), rebellauerunt *Q* 15 caesari *Mδ*, c(a)esaris *ΠΡΟ² T'*
16 populo *Oud.*, publicum *Lipsius*, del. *Bentley* 17 contrucidauerant
(etruc- *Π*) *ΠΡΡ P(P²) ST* 18 permisit *Nφς*, permiserat (permiss-
M) *Q* 21 aduersum *GN* 24 nota *VΠR* acerbo *M*

usus dominatione et iure caesus existimetur. non enim honores modo nimios recepit: continuum consulatum, perpetuam dictaturam praefecturamque morum, insuper praenomen Imperatoris, cognomen Patris patriae, statuum inter
 5 reges, suggestum in orchestra; sed et ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in curia et pro tribunali, tensam et ferculum circensi pompa, templa, aras, simulacra iuxta deos, pulvinar, flaminem, lupercos, appellationem mensis e suo nomine; ac nullos non honores
 10 ad libidinem cepit et dedit. tertium et quartum consulatum 2 titulo tenus gessit contentus dictaturae potestate decretae cum consulatibus simul atque utroque anno binos consules substituit sibi in ternos nouissimos menses, ita ut medio tempore comitia nulla habuerit praeter tribunorum et aedi-
 15 lium plebis praefectosque pro praetoribus constituerit, qui apse se res urbanas administrarent. pridie autem Kalendas Ianuarias repentina consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. eadem licentia spreto patrio 3 more magistratus in pluris annos ordinavit, decem praetoris
 20 uiris consularia ornamenta tribuit, ciuitate donatos et quosdam e semibarbaris Gallorum recepit in curiam. praeterea monetae publicisque uectigalibus peculiaries seruos praeposuit. trium legionum, quas Alexandreae relinquebat, curam et imperium Rufioni liberti sui filio exoleto suo demandauit. nec 77
 25 minoris inpotentiae uoces propalam edebat, ut Titus Amp[r]ius scribit: nihil esse rem publicam, appellationem modo sine corpore ac specie. Sullam nescisse litteras, qui

1. 18 et p. 40, 8 cf. *Eutrop.* VI 25 agere insolentius coepit et contra consuetudinem Romanae libertatis. cum ergo et honores ex sua uoluntate praestaret ... nec senatui ad se uenienti adsurgeret aliaque regia ac paene tyrannica faceret eqs. (u. ad p. 41, 29 sqq.)

1 census T, corr. Q² 5 suggestum T (corr. Q²), -stium V 7 ferculum GT 9 non nullos T'O², non nullos non P¹, nullos P² 12 in utroque POST 15 quia p²sente M (sic m. 1 ut uid.), quia p²sente G, qui p²sente X'T², corr. Torr. 19 pretoris MV (s in M expuncta), -iis rel. 24 rusioni T, rufini M (Roth) exoleto MGQ (in G ti supra secundam e scr. m. 1, item in g) 25 amprius (-plus QT) Q, corr. Pulman. Torr. (s?) 27 speciem Salmasius (ac sine corpore speciem Graevius)

dictaturam deposuerit. debere homines consideratius iam loqui secum ac pro legibus habere quae dicat. eoque arrogantiae progressus est, ut haruspice tristitia et sine corde exta quondam nuntiante futura diceret laetiora, cum uellet: nec pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset. 5

- 78 Verum praecipuam et exitiabilem sibi inuidiam hinc maxime mouit. adeuntis se cum plurimis honorificentissimisque decretis uniuersos patres conscriptos sedens pro aede Veneris Genetricis excepit. quidam putant retentum a Cornelio Balbo, cum conaretur assurgere; alii, ne conatum quidem omnino, 10 sed etiam admonentem Gaium Trebatium ut assurgeret minus 2 familiari uultu respexisse. idque factum eius tanto intolerabilius est uisum, quod ipse triumphanti et subsellia tribunicia praeteruehenti sibi unum e collegio Pontium Aquilam non assurrexisse adeo indignatus sit, ut proclamauerit: repete 15 ergo a me Aquila rem publicam tribunus! et nec destiterit per continuos dies quicquam cuiquam nisi sub exceptione polliceri: si tamen per Pontium Aquilam li-
- 79cuerit. adiecit ad tam insignem despecti senatus contumeliam multo arrogantius factum. nam cum in sacrificio 20 Latinarum reuertente eo inter inmodicas ac nouas populi acclamationes quidam e turba statuae eius coronam lauream candida fascia praeligata inposuisset et tribuni plebis Epidius Marullus Caesetiusque Flauus coronae fasciam detrahi hominemque duci in uincula iussissent, dolens seu parum pro- 25 spere motam regni mentionem siue, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, tribunos grauiter increpitos potestate pri- 2 uauit. neque ex eo infamiam affectati etiam regii nominis

3 Polyuen. VIII 23, 32 Καίσαρ τοῦ θύτον λέγοντος 'ἀπαίσιμα τὰ ἱερὰ' καὶ μὴν ἀμείνω ἐφη γενήσεσθαι, ἐπειδὴν αὐτὸς ἐθελήσῃ. 5 id. VIII 23, 33 Καίσαρ ἀκαρδίου θύματος εὐρεθέντος 'καὶ τί παράδοξον', ἐφη, 'εἰ ἀλογον ζῶον καρδίαν οὐκ ἔχει;'

3 tristitia VQ¹T 4 exta MVL, exacta GP¹O¹, exacta sacra T¹P²O² 5 cor pecudi G 6 inexpressibilem T 8 sedens] sede G 9 excepit M¹, suscepit M²G 11 ut assurgeret del. Polak 15 repetet et tum del. tribunus Boot 16 et nec] nec Bentley al., et (<...>) nec Bücheler proclamantis uerba non plena esse ratus 17 cuiquam] cui V 21 inmodicas (imod- IIR) T, modicas MGX 23 praeligata M, -tam rel., fort. rectius 24 flauius MG 26 ut referebat T

discutere ualuit, quanquam et plebei regem se salutanti
 Caesarem se, non regem esse responderit et Lupercalibus
 pro rostris a consule Antonio admotum saepius capiti suo
 diadema reppulerit atque in Capitolium Ioui Optimo Maximo
 5 miserit. quin etiam uaria fama percrebruit migraturum s
 Alexandream uel Ilium, translatis simul opibus imperii ex-
 haustaue Italia dilectibus et procuratione urbis amicis per-
 missa, proximo autem senatu Lucium Cottam quindecimuirum
 sententiam dicturum, ut, quoniam fatalibus libris continere-
 10 tur Parthos nisi a rege non posse uinci, Caesar rex appel-
 laretur. quae causa coniuratis maturandi fuit destinata nego- 80
 tia, ne assentiri necesse esset.

Consilia igitur dispersim antea habita et quae saepe bini
 terniue ceperant, in unum omnes contulerunt, ne populo qui-
 15 dem iam praesenti statu laeto, sed clam palamque detrectante
 dominationem atque assertores flagitante. peregrinis in sena- 2
 tum allectis libellus propositus est: Bonum factum: ne
 quis senatori nouo curiam monstrare uelit! et illa
 uulgo canebantur <FPR p. 330>:

20 Gallos Caesar in triumphum ducit, idem in curiam:

Galli bracas deposuerunt, latum clauum sumpserunt.
 Quinto Maximo suffecto trimenstrique consule theatrum in-
 troeunte, cum lictor animaduerti ex more iussisset, ab uni-
 uersis conclamatum est non esse eum consulem. post re- 3
 25 motos Caesetium et Marullum tribunos reperta sunt proxi-
 mis comitiis complura suffragia consules eos declarantium.
 subscribere quidam Luci Bruti statucae: utinam uiueres!
 item ipsius Caesaris <FPR p. 330>:

Brutus, quia reges eiecit, consul primus factus est:
 30 hic, quia consules eiecit, rex postremo factus est.

2 cf. *Viri ill.* 85, 1   29 sqq. *Eutrop.* VI 25 coniuratum est in
 eum a sexaginta uel amplius senatoribus equitibusque Romanis. prae-

1 ualuit ς , uoluit Ω plebi X, plebeio (-eo Q) GT   4 reppulit X δ
 5 ualida ς (Casaub.)   8 Lucium] L. X'   9 fatalibus libris *scripsi* (cf.
Herm. 36 p 295), libris fatalibus T' P² O², fatalibus (fact- V) rel. con-
 tinetur GT, detineretur MV   10 non om. G   11 negotii G, uox su-
 specta Casaulono   20 curia G   21 clauum Bährens   23 mouere MV (ue
exp. in M)   25 maurullum M'   26 declaratum V   28 Caesaris del.
Polak   29 et 30 qui *Faernus*   30 postremus *edd. aliquot succ. XVI*

4 conspiratum est in eum a sexaginta amplius, Gaio Cassio Marcoque et Decimo Bruto principibus conspirationis. qui primum cunctati utrumne in Campo per comitia tribus ad suffragia uocantem partibus diuisis e ponte deicerent atque exceptum trucidarent, an in Sacra uia uel in aditu theatri 5 adorirentur, postquam senatus Idibus Martiis in Pompei curiam edictus est, faecile tempus et locum praetulerunt.

81 Sed Caesari futura caedes euidentibus prodigiis denuntiata est. paucos ante menses, cum in colonia Capua deducti lege Iulia coloni ad extruendas uillas uetustissima se- 10 pulera dis[s]icerent idque eo studiosius facerent, quod aliquantum uasculorum operis antiqui scrutantes reperiabant, tabula aenea in monimento, in quo dicebatur Capys conditor Capuae sepultus, inuenta est conscripta litteris uerbisque Graecis hac sententia: quandoque ossa Capiis detecta 15 essent, fore ut illo prognatus manu consanguineorum necaretur magnisque mox Italiae cladibus uindicaretur. cuius rei, ne quis fabulosam aut commenticiam putet, auctor est Cornelius Balbus, familiarissimus Caesaris. proximis diebus equorum greges, quos in traiciendo Rubiconi 20 flumini consecrarat ac uagos et sine custode dimiserat, conperit pertinacissime pabulo abstinere ubertimque flere. et immolantem haruspex Spurinna monuit, cauere periculum,

-----
cipui fuerunt inter coniuratos duo Bruti ex eo genere Bruti, qui primus Romae consul fuerat et reges expulerat, et C. Cassius et Seruilius Casca. cf. Oros. VI 17, 2 in qua coniuratione fuisse amplius sexaginta conscios ferunt. Vir. ill. 78, 10 Cassio et Bruto caedis auctoribus.

-----
1 uel amplius *Eutr.* 2 decio *M²HR* Brutis *Graevius* 3 illum post utrumne add. *T* tribuis *M* 4 uocante *MP¹Tδ*, uocantes *G* 6 martis *GT* 7 facilitatem et locum *G* 8 caesaris *G* 9 colonia ad destruendas *HRQ* (in *II* ad ss. m. 1), colonia destruendas *Q* reliquis omis's 11 discerent *II¹*, disciscerent *S*, disgicerent *T*, destruerent *H* 12 O-eris *M* 13 capus *Qδ*, capiens *M¹*, capians *V*, capis rel. et *M²HN* 15 quandocumque *M²Nζ*, quando *OT* capus *M¹VQδ*, capis rel. et *M²HN* (capus *M*) 16 illo *Turnebus* (*Bentley*), illo *MHG T*, iulo *LO²SNδ* (*edd.*), iulio *VPO¹* (sic in *R* ss. m. rec.), iulius *Tζ* 18 cuius rei (regi *V*) quam rem *II²R* putet aut commenticiam *G* 19 auctor] testis *G* 20 rubiconi (rudi-*M*, rubu-*δ*) flumini *MGVδ* (*Turnebus*), rubicone (rud-*Q*) flumine rel. et *edd.* 22 et om. *G* 23 monuit ut *G*

quod non ultra Martias Idus proferretur. pridie autem 3
easdem Idus auem regaliolum cum laureo ramulo Pompeianae
curiae se inferentem uolucres uarii generis ex proximo ne-
more persecutae ibidem discerpserunt. ea uero nocte, cui in-
5 luxit dies caedis, et ipse sibi uisus est per quietem interdum
supra nubes uolitare, alias cum Ioue dextram iungere; et
Calpurnia uxor imaginata est conlabi fastigium domus mari-
tumque in gremio suo confodi; ac subito cubiculi fores sponte
patuerunt.

10 Ob haec simul et ob infirmam ualitudinem diu cunctatus 4
an se contineret et quae apud senatum proposuerat agere
differret, tandem Decimo Bruto adhortante, ne frequentis ac
iam dudum opperientis destitueret, quinta fere hora pro-
gressus est libellumque insidiarum indicem ab obuiο quo-
15 dam porrectum libellis ceteris, quos sinistra manu tenebat,
quasi mox lecturus commiscuit. dein pluribus hostiis cae-
sis, cum litare non posset, introiit curiam spreta religione
Spurinnamque irridens et ut falsum arguens, quod sine ulla
sua noxa Idus Martiae adessent: quanquam is uenisse qui-
20 dem eas diceret, sed non praeterisse. assidentem conspirati 82
specie officii circumsteterunt, ilicoque Cimber Tillius, qui
primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus propius ac-
cessit rennuentique et gestu[m] in aliud tempus differenti ab
utroque umero togam adprehendit; deinde clamantem: ista
25 quidem uis est! alter e Cascis auersum uulnerat paulum
infra ingulum. Caesar Cascae brachium arreptum graphio 2
traiecit conatusque prosilire alio uulnere tardatus est; utque
animaduertit undique se strictis pugionibus peti, toga caput
obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit,
30 quo honestius caderet etiam inferiore corporis parte uelata.

2 aureo *GVL'P'O*¹ 3 e *G* 6 dexteram *XII* 8 sponte *om. G*
11 ageret *M'V* 13 distitueret e *M* 14 indicem insidiarum *X'*
(indicem *om. δ*) ouio *MVOδ*, *corr. in marg. V* 20 comparati *T*
(*corr. in II, in R ss. † conspirati*) 21 circumstiterunt *M'V* Tillius
Manutius, tullius *Ω* (tullus *δ*) 23 rennuentique *MGVLPOδ* gestu
Qes 24 clamanti *G* 25 e Cascis *Beroaldus*, e cassiis *Mδ*, e cas-
sii *V*, casias *G*, cassius *XT* aduersum *GVO'ΠR* 26 gulam *G*
cascae (-ce) *T* (etiam casche *δ*), casiae *G*, cassii *MX'* arrepto *X*
30 reuelata *V*

atque ita tribus et uiginti plagis confossus est uno modo ad primum ictum gemitu sine uoce edito, etsi tradiderunt quidam Marco Bruto irruenti dixisse: καὶ οὐ τέκνον; exanimis diffugientibus cunctis aliquamdiu iacuit, donec lecticae impositum, dependente brachio, tres seruoli domum rettulerunt. nec in tot uulneribus, ut Antistius medicus existimabat, letale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat.

4 Fuerat animus coniuratis corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere, sed metu Marci Antonii consulis et magistri equitum Lepidi destiterunt. postulante ergo Lucio Pisone socero testamentum eius aperitur recitaturque in Antoni domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat demandaueratque uirgini Vestali maximae. Quintus Tubero tradit heredem ab eo scribi solitum ex consulatu ipsius primo usque ad initium civilis belli Cn. Pompeium, idque militibus pro contione recitatum. sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotes, Gaium Octauium ex dodrante, et Lucium Pinarium et Quintum Pedium ex quadrante reliquo[s]; in ima cera Gaium Octauium etiam in familiam nomenque adoptauit; plerosque percussorum in tutoribus fili, si qui sibi nasceretur, nominauit, Decimum Brutum etiam in secundis heredibus. populo hortos circa Tiberim publice et uiritim trecentos sestertios legauit.

84 Funere indicto rogus exstructus est in Martio campo iuxta Iuliae tumulum et pro rostris aurata aedes ad simulacrum templi Veneris Genetricis collocata; intraque lectus eburneus auro ac purpura stratus et ad caput tropaeum cum ueste, in qua fuerat occisus. praeferentibus munera, quia suffecturus

1 *Eutrop.* VI 25 cum senatus die inter ceteros uenisset ad curiam, tribus et uiginti uulneribus confossus est. *cf. Oros.* VI 17, 1. *Vir. ill.* 78, 10 18—21 u. *ad Aug.* 7 p. 52, 1

2 et sic *LSQ*, et sic *Π*, uel et sicut tradiderunt *M*² in *marg.* 6 medicus *om. G* 11 <*M*> Lepidi *Polak* 15 maximo aequinus (equinus δ) *MVδ* (ae *emendatio litterae praecedentis*), Maxime ut quintus *G*, Maxime quintus *T* 19 Nepost *M*, neq. nepotē post *V*, nepotem δ et *del. Torr.* 20 reliquo *T. Lipsius*) 22 qui *MGδ*, quis *rel.*

dies non uidebatur, praeceptum, ut omisso ordine, quibus quisque uellet itineribus urbis, portaret in Campum. inter 2 ludos cantata sunt quaedam ad miserationem et inuidiam caedis eius accommodata, ex Pacui Armorum iudicio <frg. XV>:
 5   men seruasse, ut essent qui me perderent?
 et ex Electra Acili ad similem sententiam. laudationis loco consul Antonius per praeconem pronuntiauit senatus consultum, quo omnia simul ei diuina atque humana decreuerat, item ius iurandum, quo se cuncti pro salute unius astrinxerant; quibus perpauca a se uerba addidit. lectum pro rostris 3 in forum magistratus et honoribus functi detulerunt. quem cum pars in Capitolini Iouis cella cremare pars in curia Pompei destinaret, repente duo quidam gladiis succincti ac bina iacula gestantes ardentibus cereis succenderunt con-
 15 festimque circumstantium turba uirgulta arida et cum sub-selliis tribunalia, quicquid praeterea ad donum aderat, congestit. deinde tibicines et scaenici artifices uestem, quam ex 4 triumphorum instrumento ad praesentem usum induerant, detractam sibi atque discissam iniecere flammae et ueteranorum
 20 militum legionarii arma sua, quibus exculti funus celebrabant; matronae etiam pleraeque ornamenta sua, quae gerebant, et liberorum bullas atque praetextas.

In summo publico luctu exterarum gentium multitudo 5 circulatim suo quaeque more lamentata est praecipueque
 25 Iudaei, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt. plebs statim a funere ad domum Bruti et Cassi[i] cum faci- 85 bus tetendit atque aegre repulsa obuium sibi Heluium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius is esset, quem grauiter pridie contionatum de Caesare requirebat, occidit
 30 caputque eius praefixum hastae circumtulit. postea solidam

8 cf. *Vir. ill.* 85, 1

1 ut] est ut *L*² § (*uulg.*)   4 pacuiianorum (*pacuma-* *L*¹ ut *uid.*) *X*
 6 ex *om.* *G*   acili (-ii *G T*) *Ω*, attilii § (*Atilii Cic. fin. I 5*, at acilii *cod. Palat. 1525*)   7 praenuntiauit *M*   16 ad manum *Beroaklus*, idoneum *Heinsius*, ad munus *Fähse*, odorum *Oud.*, ad adolendum *Bücheler*
 18 induerent *M*   26 cum *f.* tetendit *om. G*   27 pulsa *V*   ouium *M*¹
heuulum MVQ, *heulum GII*, *heuil-* uel *heul-* *legi potest in LR*, *eiulum POS*, *elicium T*, *corr. Egnatius*   29 inquirebat *X* (*in corr. ex re L*)

columnam prope uiginti pedum lapidis Numidici in foro statuit <in>scripsitque PARENTI PATRIAE. apud eam longo tempore sacrificare, nota suscipere, controuersias quasdam interposito per Caesarem iure iurando distrahere perseuerauit.

- 86 Suspicionem Caesar quibusdam suorum reliquit neque 5 uoluisse se diutius uiuere neque curasse quod ualitudine minus prospera uteretur, ideoque et quae religiones mone- rent et quae renuntiarent amici neglexisse. sunt qui putent, confisum eum nouissimo illo senatus consulto ac iure iurando etiam custodias Hispanorum cum gladiis adinspectantium se 10 2 remouisse. alii e diuerso opinantur insidias uundique immi- nentis subire semel quam cauere <.....> solitum ferunt: non tam sua quam rei publicae interesse, uti saluus esset: se iam pridem potentiae gloriaeque abunde adeptum; rem publicam, si quid sibi eueniret, neque 15 quietam fore et aliquanto deteriore condicione ciui- 87 lia bella subituram. illud plane inter omnes fere constitit, talem ei mortem paene ex sententia obtigisse. nam et quon- dam, cum apud Xenophontem <Cyrop. VIII 7> legisset Cyrum ultima ualitudine mandasse quaedam de funere suo, aspernatus 20 tam lentum mortis genus subitam sibi celeremque optauerat, et pridie quam occideretur, in sermone nato super cenam apud Marcum Lepidum, quisnam esset finis uitae commo- dissimus, repentinum inopinatumque praetulerat.
- 88 Periiit sexto et quinquagesimo aetatis anno atque in 25 deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed et persuasione uolgi. siquidem ludis, quos primo<s> con-

25 cf. Schol. Lucan. VI 809 translatus est in numerum deorum.

1 xx. VTLP T, LXX. G 2 inscripsitque Bentley eandem X 3 sacrificare u. suscipere om. V 4 quadam M¹, quaedam M² 8 amice M¹ putant G 9 eum om. G 10 adinspectantium MGT, in- spectantium X', ad id sectantium Lipsius, sectantium Casaub. (nudis s. Polak), stipantium Heinsius (nudis st. Bentley, an adsectantium? 11 alia M¹ (scil. ex ali ae diu-) 12 lacunam <diu maluisse dicere> explet q, <sollicitum maluisse. quidam dicere etiam> Roth, qui addere debebat semper (sollicitum praeiuerat Bentley; minus commode priores solitum nec tam (om. ferunt) G 18 quandam M, quodam V 22 in del. Bentley 27 primos consecrato ed. Basil. 1546 (primos consecratos Stephanus, primo consecrato ed. Basil. 1533), primo consecratos (-tis L¹ & 2, primos (om. consecrato) G¹ g (s in G erasa m. 2)

seerato[s] ei heres Augustus edebat, stella crinita per septem continuos dies fulsit exoriens circa undecimam horam, creditumque est animam esse Caesaris in caelum recepti; et hac de causa simulacro eius in uertice additur stella.

- 5 Curiam, in qua occisus est, obstrui placuit Idusque Martias Parricidium nominari, ac ne umquam eo die senatus ageretur. percussorum autem fere neque triennio quisquam 89 amplius superuixit neque sua morte defunctus est. damnati omnes alius alio casu periit, pars naufragio, pars proelio; 10 nonnulli semet eodem illo pugione, quo Caesarem uiolauerant, interemerunt.

7 cf. *Capitol. Gord.* 33, 4 quod de C. Caesare memoriae traditum est, hoc etiam de Gordiano Cordus euenisse perscribit. nam omnes, quicumque illum gladio adpetiuerunt, qui nouem fuisse dicuntur, postea †interemptis a Philippis (interempti sunt a Philippis aut *Madrig*) sua manu suisque gladiis et isdem, quibus illum percusserant, interemisse <se> (interisse *uulg.*) dicuntur.

3 et om. *X'* (add. *S*²) 8 est om. *V*

subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesar liber primus expl. incipit diuus augustus liber secundus feliciter *M* et item fere *V* qui add. amen, *sim.* *POT* (feliciter om. *OT*, octavius pro diuus augustus *O*) iulius cesar explicat. incipit diuus augustus *G* explicat liber primus. incipit de diuo (de diuo om. *ST*) liber secundus (de octauiano add. *T*) *LST*

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

LIBER II

DIVVS AVGVSTVS

- 1 Gentem Octauiam Velitris praecipuam olim fuisse multa declarant. nam et uicus celeberrima parte oppidi iam pridem Octavius uocabatur et ostendebatur ara Octauio consecrata, qui bello dux finitimo, cum forte Marti rem diuinam faceret, nuntiata repente hostis incursione semicruda exta 5 rapta foco prosecuit atque ita proelium ingressus uictor redit. decretum etiam publicum extabat, quo cauebatur, ut in posterum quoque simili modo exta Marti redderentur reliquiaeque 2 ad Octavios referrentur. ea gens a Tarquinio Prisco rege inter minores gentis adlecta in senatum, mox a Seru[il]io 10

1 uelitriis (litt. *grandibus*, *MGV*, -tri *Q*, -trisq; *S* 2 et uicus] ex huius *G* 3 ora *G*, ara <ab> *Gujetus* 4 cum *om. V* forti *V* 6 foro *II*, an <e> foco? cf. *Vit. 13* rediit *GTT* 10 inter minores s. (*Sabellius*), interminos *MVQ*, interminis *X*, inter romanos *II¹R*, inter romanos *II²* et s. *plurimi*, inter primas *G*, inter conterminas uel Veliternas *Bentley* gentis *QX*, gentes (qs *II¹R*) *MGVIIIR*, gentium s. *om. q* seruilio *Ω*, corr. s. (ed. *Rom. II*)

Tullio in patricias traducta, procedente tempore ad plebem
 se contulit ac rursus magno interuallo per Diuum Iulium in
 patriciatum redit. primus ex hac magistratum populi suffra-
 gio cepit C. Rufus. is quaestorius Cn. et C. procreavit, a
 5 quibus duplex Octauiorum familia defluxit condicione diuersa,
 siquidem Gnaeus et deinceps ab eo reliqui omnes functi
 sunt honoribus summis; at C. eiusque posteri, seu fortuna
 seu uoluntate, in equestri ordine constiterunt usque ad
 Augusti patrem. proauus Augusti secundo Punico bello sti-
 10 pendia in Sicilia tribunus militum fecit Aemilio Papo im-
 peratore. auus municipalibus magisteriis contentus abundante
 patrimonio tranquillissime senuit. sed haec alii; ipse Augustus 3
 nihil amplius quam equestri familia ortum se scribit uetere
 ac locuplete, et in qua primus senator pater suus fuerit.
 15 M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat, restionem e
 pago Thurino, auum argentarium. nec quicquam ultra de
 paternis Augusti maioribus repperi.

C. Octavius pater a principio aetatis et re et existima- 3
 tione magna fuit, ut equidem mirer hunc quoque a nonnullis
 20 argentarium atque etiam inter diuisiones operasque campe-
 stres proditum; amplis enim innutritus opibus honores et
 adeptus est facile et egregie administravit. ex praetura
 Macedoniam sortitus fugitiuos, residuam Spartaci et Catilinae
 manum, Thurin[g]um agrum tenentis in itinere deleuit, ne-
 25 gotio sibi in senatu extra ordinem dato. prouinciae prae- 2
 fuit non minore iustitia quam fortitudine; namque Bessis ac

16 cf. *Ps. Cic. epist. ad Oct. 9* cuius auus fuerit argentarius.

1 patrias et ci ss. *M*, patricios 5 2 magno interuallo per 5
multi et sic in V m. rec., magno interuallo *VLO*¹, magno inter
M(P¹?), magna ui per *TP²O²T* (magno *P*¹, ui per *m. 2 in ras.*),
 magno interuallo ante et ss. (*m. 1?*) uel magna ui per *S*, magna-
 nimitter per *G* (nimit p *in ras. m. 1, item diuū iu*) 3 rediit *GTT*
 4 quaestorios gneum et gaium *G* 10 papo (pappo *G*) *GVT*, paulo *X*
 et sic in *marg. V m. 1, **paulo** M* (*binæ uel ternæ litt. erasæ*),
 paulo uel papo *pro u. l. adscr. in multis* 5 18 Gaii octauii *G* 21 am-
 plius *V*¹, amplissimis *M* 22 est] est et *M* 23 thuringum (tur-*S*,
 tirung- *T*) *Q*, *corr. ed. Bonon. 1488* 25 in] a *Mommsen (P. Thomas)*

SVETONIUS ed. Ihm. I.

4

Thracibus magno proelio fuis ita socios tractauit, ut epistulae M. Ciceronis extant, quibus Quintum fratrem <I 1, 21. 2, 7> eodem tempore parum secunda fama proconsulatum Asiae administrantem hortatur et monet, imitetur in prome-
 4 rendis sociis uicinum suum Octauium. decedens Macedonia, 5
 prius quam profiteri se candidatum consulatus posset, mortem
 obiit repentinam, superstitibus liberis Octauia maiore, quam
 ex Ancharia, et Octauia minore item Augusto, quos ex Atia
 tulerat. Atia M. Atio Balbo et Iulia, sorore C. Caesaris,
 genita est. Balbus, paterna stirpe Aricinus, multis in familia 10
 senatoriis imaginibus, a matre Magnum Pompeium artissimo
 continebat gradu functusque honore praeturae inter uiginti-
 2 uiros agrum Campanum plebi Iulia lege diuisit. uerum idem
 Antonius, despiciens etiam maternam Augusti originem, pro-
 auum eius Afri generis fuisse et modo unguentariam taber- 15
 nam modo pistrinum Ariciae exercuisse obicit. Cassius qui-
 dem Parmensis quadam epistula non tantum ut pistoris, sed
 etiam ut nummulari nepotem sic taxat Augustum: materna
 tibi farina est ex crudissimo Ariciae pistrino: hanc
 finxit manibus collybo decoloratis Nerulonensis men- 20
 sarius.

5 Natus est Augustus M. Tullio Cicerone C. Antonio
 a. 63 a. c. cons. VIII. Kal. Octob. paulo ante solis exortum, re-
 gione Palati ad Capita bubula, ubi nunc sacrarium habet,
 aliquanto post quam excessit constitutum. nam ut senatus 25
 actis continetur, cum C. Laetorius, adulescens patricii generis,
 in deprecanda grauiore adulterii poena praeter aetatem atque

2 in quibus G 6 profiteri $\varphi\varsigma$ (Stephanus), confiteri Ω , coram
 prof. *temptauit Oud.* se| ex se G mortem (morte GT) obiit repen-
 tinam (-na GT) *MGVT*, mortem repentinam obiit *LP¹*, morte re-
 pentina obiit *P²ST* 7 octauio *X'* quem *M¹X'* 8 hancharia
 (hancch- V) *MGVPO* octauio V, octauio X acia T 9 atiam
 atio M, acia matio T, atia atio V, Etiam atia G, At atia X iuua
 M 16 quidam T 17 parmensis *II R ς* , carmensis *rel.* (Ω)
 18 Augustum *del. Bentley* 19 farina ē *MV*, farina si *LPT* (*inde*
farinast Politianus, Roth), farina ē si S, farine (farie $Q\varsigma$) si T, fa-
 rina G 22 c. antonio *MG*, antonio *VLPS¹*, antonioque *S³*, et antonio
 (et cint- Q) *TT δ* 24 bibula *II¹QX* (at in L bubula *primitus fuit*,
 i ss. m. 1) habetur T

natales hoc quoque patribus conscriptis allegaret, esse posses-
 sorem ac uelut aedituum soli, quod primum Divus Augustus
 nascens attigisset, peteretque donari quasi proprio suo ac pe-
 culiari deo, decretum est ut ea pars domus consecraretur.
 5 nutrimentorum eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano 6
 iuxta Velitras permodicus et cellae penuariae instar, tenet-
 que uicinitatem opinio tamquam et natus ibi sit. huc in-
 troire nisi necessario et caste religio est, concepta opinione
 ueteri, quasi temere adeuntibus horror quidam et metus obi-
 10 ciatur, sed et mox confirmata. nam cum possessor uillae
 nouus seu forte seu temptandi causa cubitum se eo contu-
 lisset, euenit ut post paucissimas noctis horas exturbatus
 inde subita ui et incerta paene semianimis cum strato simul
 ante fores inueniretur.
 15 Infanti cognomen Thurino inditum est, in memoriam 7
 maiorum originis, uel quod regione Thurina recens eo nato
 pater Octavius aduersus fugitiuos rem prospere gesserat.
 Thurinum cognominatum satis certa probatione tradiderim
 nactus puerilem imagunculam eius aeream ueterem ferreis
 20 et paene iam exolescentibus litteris hoc nomine inscriptam,
 quae dono a me principi data inter cubicu Lares colit-
 tur. sed et a M. Antonio in epistulis per contumeliam saepe
 Thurinus appellatur et ipse nihil amplius quam mirari se
 rescribit pro obprobrio sibi prius nomen obici. postea 2

15sq. inde talia finxit Seru. Aen. I 292 adulans populus R. Oc-
 tauiano tria obtulit nomina, utrum uellet Quirinus an Caesar an Au-
 gustus uocari. ille ne unum eligendo partem laederet, quae aliud
 offerre cupiebat, diuerso tempore omnibus usus est et primo Quirinus
 dictus est, inde Caesar, postea, quod et obtinuit, Augustus, sicut Sue-
 tonius probat et in georgicis ostendit Vergilius. Georg. III 27 ut etiam
 in primo Aeneidis diximus, Suetonius Tranquillus hoc de Augusto
 commemorat, quodam tempore tres partes populi consentiente senatu

1 esse se XT (se in P ss. m. 2) 5 locus om. G 6 penuariae
 M, paenuariae corr. ex paemariae L, penuriae et in margine penuar-
 V, penuriae (uel -rie) rel. 8 nonnisi X 10 confirmata est HKδ
 (uulg.) 15 in memoria Qs, ob memoriam PS'T, uel memoria Bent-
 ley delens originis 16 uel om. LPS (quod uel T) in regione
 TP'T 20 et] sed Bentley scriptam G 21 cubiculares Q, corr.
 Lipsius 23 ipsi MG

Gai Caesaris et deinde Augusti cognomen assumpsit, alterum testamento maioris auunculi, alterum Munati Planci sententia, cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere quasi et ipsum conditorem urbis, praeualuisset, ut Augustus potius uocaretur, non tantum nouo sed etiam ampliore cognomine, 5 quod loca quoque religiosa et in quibus augurato quid consecratur augusta dicantur, ab auctu uel ab auium gestu gustuue, sicut etiam Ennius <ann. 502 V.²> docet scribens:

- Augusto augurio postquam incluta condita Roma est.
- 8 Quadrimus patrem amisit. duodecimum annum agens 10 auiam Iuliam defunctam pro contione laudauit. quadriennio post uirili toga sumpta militaribus donis triumpho Caesaris Africano donatus est, quanquam expers belli propter aetatem. profectum mox auunculum in Hispanias aduersus Cn. Pompei liberos uixdum firmus. a graui ualitudine per infestas hostibus 15

obtulisse ei tria nomina, Quirini (Cyrini *pars codd.*), Augusti, Caesaris. ille, ne unum eligendo alias offenderet partes, primo Quirinus est dictus, inde Caesar, post in nomine permansit Augusti. *cf. Lyd. de mens. 4, 72 (p. 150 W.)* καὶ οὗτος δὲ ὁ Ἀύγουστος Καίσαρ, υἱὸς Ὀκταβίου, Ὀκταβιανὸς πρότερον ἐκαλεῖτο . . . μετὰ <δὲ> τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ἐκείνου τρόπαια πολλοῖς ὀνόμασιν ἐτιμᾶτο· οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν ὠνόμαζον Κυρίων οἰοῦντι Ῥωμόλον, ἄλλοι Καίσαρα, ψήφῳ δὲ κοινῇ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῆς βουλῆς Ἀύγουστος ἐπεκλήθη. 1 Victor *Caes. 1, 1* Octavianus patre Octauio atque adoptione magni auunculi Caesaris ac mox procerum consulto ob uictoriam partium placide exercitam Augusti cognomento dictus. *Epit. 1, 2* adoptione . . . C. Caesaris maioris auunculi Gaius Caesar dictus, deinde ob uictoriam Augustus cognominatus est. *Eutrop. VII 1* Octavianus . . . Caesaris nepos, quem ille testamento heredem reliquerat et nomen suum ferre iusserat (*cf. Iul. 83*). hic est qui postea Augustus est dictus et rerum potitus (*cf. Oros. VI 18, 1*). *Auson. 262, 1* Octauius, idem Caesar et Augusti nomine nobilior. 4 *Epit. 1, 1* uel sanctiori nomine Augusto appellato. *Lyd. de mens. 4, 72 (p. 151 W.)* Ἀύγουστον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν πάτριον σημασίαν καλοῦσι τὸν κατ' οἰωνὸν καὶ θεῶν μαρτυρίαν προαγόμενον εἰς βασιλείαν. *cf. Isid. orig. IX 3, 16*

1 Gai *del. Casaub.* Caesaris <nomen> Bentley 4 praeualuisset LP'SQ, -luisse *rel. et P^a* 5 tantum ε (*Erasmus*), eū MQ, cū GHR, enī V, autem X, solum e *cod. Cuiac. affertur, om. δ* 6 quod loca — Roma est *del. Cannegieter (Oud., Roth)* 7 ab auctu — gustuue *del. Gujetus* actu QRε 9 augurio M incluta V (induta δ), incluta M, inclita (ind- Q) *rel.* 10 duodecim M¹, decimum Valesius (*cf. Quint. inst. XII 6, 1*) 13 expers *om. G* 15 uix tum IIR

uias paucissimis comitibus naufragio etiam facto subsecutus, magno opere demeruit, approbata cito etiam morum indole super itineris industriam.

Caesare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos 2
 5 et inde in Parthos destinante praemissus Apolloniam studiis
 uacauit. utque primum occisum eum heredemque se com-
 perit, diu cunctatus an proximas legiones imploraret, id qui-
 dem consilium ut praeceps in maturumque omisit. ceterum urbe
 repetita hereditatem adiit, dubitante matre, uirico uero Mar-
 10 cio Philippo consulari multum dissuadente. atque ab eo 3
 tempore exercitibus comparatis primum cum M. Antonio M.
 que Lepido, deinde tantum cum Antonio per duodecim fere
 annos, nouissime per quattuor et quadraginta solus rem p.
 tenuit.

15 Proposita uitae eius uelut summa parte/s> singillatim 9
 neque per tempora sed per species exequar, quo distinctius
 demonstrari cognoscique possint.

Bella ciuilia quinque gessit: Mutinense, Philippense,
 Perusinum, Siculum, Actiacum; e quibus primum ac nouis-
 20 simum aduersus M. Antonium, secundum aduersus Brutum et
 Cassium, tertium aduersus L. Antonium triumuii fratrem,
 quartum aduersus Sextum Pompeium Cn. f(ilium). omnium 10
 bellorum initium et causam hinc sumpsit: nihil conuenientius
 ducens quam necem auunculi uindicare tuerique acta, con-
 25 festim ut Apollonia rediit, Brutum Cassiumque et ui necopi-

10 *Eutrop. VII 8, 2* ex eo rem publicam per quadraginta et
 quattuor annos solus obtinuit. ante enim duodecim annis cum An-
 tonio et Lepido tenuerat (*cf. VII 8, 3*). *VII 8, 4* quadraginta et quat-
 tuor annis, quibus solus gessit imperium. *Epit. 1, 30* imperauit annis
 quinquaginta et sex, duodecim cum Antonio, quadraginta uero et quat-
 tuor solus (*cf. Vict. Caes. 1, 2*). *Auson. 258, 2* Augustus post lustra
 decem sex prorogat annos. 15 *cf. ad cap. 61* 18 *Oros. VI 18, 2*
 bella ciuilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum,
 Actiacum. e quibus duo, hoc est primum ac nouissimum, aduersus M. An-
 tonium, secundum aduersus Brutum et Cassium, tertium aduersus L. An-
 tonium, quartum aduersus Sex. Pompeium Cn. Pompei filium confecit.

3 industria *X'* 5 in *om. M*, fort. recte (*cf. p. 19, 2*) 6 utqui *M*
 eum *om. G* se *om. G II*¹ 12 deinde *M*, dein *rel.*, rectius *puto*
 15 parte *Q*, corr. *ed. Rom. II* (5?) 17 possit *X* 21 triumuii *TT*,
 trium uirum *rel.* 22 filium *GTPT* 25 et uim *GT S*, per uim *Bentley*

nantis et, quia prouisum periculum subterfugerant, legibus
 adgredi reosque caedis absentis deferre statuit. ludos autem
 uictoriae Caesaris non audentibus facere quibus optigerat id
 2 munus, ipse edidit. et quo constantius cetera quoque exe-
 queretur, in locum tr. pl. forte demortui candidatum se osten- 5
 dit, quanquam patricius necdum senator. sed aduersante
 conatibus suis M. Antonio consule, quem uel praecipuum
 adiutorem sperauerat, ac ne publicum quidem et translatium
 ius ulla in re sibi sine pactione grauissimae mercedis im-
 pertiente, ad optimates se contulit, quibus eum inuisum sen- 10
 tiebat, maxime quod D. Brutum obsessum Mutinae prouincia
 a Caesare data et per senatum confirmata expellere armis
 3 niteretur. hortantibus itaque nonnullis percussores ei sub-
 ornauit, ac fraude deprehensa periculum in uicem metuens
 ueteranos simul in suum ac rei p. auxilium quanta potuit 15
 largitione contraxit; iussusque comparato exercitui pro prae-
 tore praeesse et cum Hirtio ac Pansa, qui consulatum susce-
 perant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense
 4 confecit duobus proeliis. priore Antonius fugisse eum scribit
 ac sine paludamento equoque post biduum demum apparuisse, 20
 sequenti satis constat non modo ducis, sed etiam militis
 functum munere atque in media dimicatione, aquilifero legi-
 onis suae grauitur saucio, aquilam umeris subisse diuque
 11 portasse. hoc bello cum Hirtius in acie, Pansa paulo post
 ex uulnere perissent, rumor increbuit ambos opera eius 25

11 *Oros. VI 18, 3* Antonius a senatu hostis pronuntiatus D. Bru-
 tum apud Mutinam obsidione concluserat. 16 *Eutrop. VII 1* missi
 ad eum persequendum duo consules, Pansa et Hirtius, et Octavianus.
Oros. VI 18, 3 consules Hirtius et Pansa et cum his Caesar ad libe-
 randum Brutum expugnandumque Antonium missi. 24 *Eutrop. VII 1*
 euenit . . . ut uictores consules ambo morerentur. quare tres exercitus
 uni Caesari Augusto paruerunt (*paullo fusius Oros. VI 18, 4. 5*).

1 et] sed Bentley 5 petitem post candidatum add. IIR. post
 tr. pl. P²T (*glossa i. petitem adscr. in ε*) 8 translaticium (tral-) ius
 ulla e cod. *Tornacensi affert Glareanus (sic primum ed. R. Stephanus)*,
 translaticium in sulla M, tralaticium in sulla (sylla G, sula δ) GTδ,
 tralaticium (translaticium T) ulla X', tralaticium munus *Madvig* 9 in re]
 nire T 10 eum] cum MG 14 hac X' 15 ac X', aut MGTδ,
 fort. atque 16 exercitu G 24 et pansa G, pansaque (pens- Q) T

occisos, ut Antonio fugato, re p. consulibus orbata solus
 uictores exercitus occuparet. Pansae quidem adeo suspecta
 mors fuit, ut Glyco medicus custoditus sit, quasi uenenum uul-
 neri indidisset. adicit his Aquilius Niger alterum e con-
 5 sulibus Hirtium in pugnae tumultu ab ipso interemptum.
 sed ut cognouit Antonium post fugam a M. Lepido receptum 12
 ceterosque duces et exercitus consentire pro partibus, causam
 optimatum sine cunctatione deseruit, ad praetextum mutatae
 uoluntatis dicta factaque quorundam calumniatus, quasi alii
 10 se puerum, alii <Cic. epist. XI 20, 1> ornandum tollendumque
 iactassent, ne aut sibi aut ueteranis par gratia referretur. et
 quo magis paenitentiam prioris sectae approbaret, Nursinos
 grandi pecunia et quam pendere nequirent multatos extorres
 oppido egit, quod Mutinensi acie interemptorum ciuium tu-
 15 mulo publice extracto ascripserant pro libertate eos occubuisse.

Inita cum Antonio et Lepido societate Philippense quo- 13
 que bellum, quamquam inualidus atque aeger, duplici proe-
 lio transegit, quorum priore castris exutus uix ad Antoni
 cornu fuga euaserat. nec successum uictoriae moderatus est,
 20 sed capite Bruti Romam misso, ut statucae Caesaris subiceretur,
 in splendidissimum quemque captiuum non sine uer-
 borum contumelia saeuit; ut quidem uni suppliciter sepultu- 2
 ram precanti respondisse dicitur iam istam uolucrum fore
 potestatem; alios, patrem et filium, pro uita rogantis sortiri
 25 uel micare iussisse, ut alterutri concederetur, ac spectasse
 utrumque morientem, cum patre, quia se optulerat, occiso
 filius quoque uoluntariam occubisset necem. quare ceteri,
 in his M. Fauonius ille Catonis aemulus, cum catenati pro-
 ducerentur, imperatore Antonio honorifice salutato, hunc foe-
 30 dissimo conuicio coram prosciderunt.

2 uictor *T*, uictor tres ς (cf. *Eutrop.*) equidem *X*, quoque *II* (pansa
 equidem *et tum* adeos *V*, pansa equidem *Q*) 3 uenenum *om. V* 6 re-
 cepto *M* 7 *et om. G* partibus ς (*Beroald.*), patribus (fratr- *V*) Ω
 11 ne] neque *Torr.*, nec *Bentley* 19 cornū *M²V* successu *X'* 20 obi-
 ceretur *Bentley* 21 in *om. M¹GX' δ* , *add. M²P²* captiuorum *Bentley*,
recte puto 22 seuiit *MT*, seuiuit *G*, seu *V*, secuit *X*, extinxit δ ut]
et Bentley, si *Iernstedt* 23 praedicanti *M¹* dicitur *MV*, dicatur
rel. et edd. in *post* istam *add. LPS*, ista in *Bentley* 25 micari *II¹*,
 dimicare *GL¹PT* 27 uoluntaria — nece *X*

- 3 Partitis post uictoriam officiis cum Antonius Orientem ordinandum, ipse ueteranos in Italiam reducidos et municipalibus agris collocandos recepisset, neque ueteranorum neque possessorum gratiam tenuit, alteris pelli se, alteris non
 14 pro spe meritorum tractari querentibus. quo tempore L. Antonium fiducia consulatus, quem gerebat, ac fraternae potentiae res novas molientem confugere Perusiam coegit et ad deditionem fame compulit, non tamen sine magnis suis et ante bellum et in bello discriminibus. nam cum spectaculo ludorum gregarium militem in quattuordecim ordinibus se-
 10 dentem excitari per apparitorem iussisset, rumore ab obtreptatoribus dilato quasi eundem mox et discruciatum necasset, minimum afuit quin periret concursu et indignatione turbae militaris. saluti fuit, quod qui desiderabatur repente comparuit incolumis ac sine iniuria. circa Perusinum autem
 15 murum sacrificans paene interceptus est a manu gladiatorum,
 15 quae oppido eruperat. Perusia capta in plurimos animaduertit, orare ueniam uel excusare se conantibus una uoce occurrens moriendum esse. scribunt quidam trecentos ex dediticiis electos utriusque ordinis ad aram Diuo Iulio extractam Idi-
 20 bus Martiis hostiarum more mactatos. extiterunt qui traderent conf[er]re eum ad arma isse, ut occulti aduersarii et quos metus magis quam uoluntas contineret, facultate L. Antoni ducis praebita, detegerentur deuictisque is et confiscatis promissa ueteranis praemia soluerentur. 25
- 16 Siculum bellum incohauit in primis, sed diu traxit intermissum saepius, modo reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio et quidem per aestatem amiserat, modo pace facta, flagitante populo ob interclusos com-

1 cf. *Eutrop.* VII 3, 3 sic inter eos diuisa est res publica, ut Augustus Hispanias Gallias Italiam teneret, Antonius Asiam Pontum Orientem. 5 *Schol. Lucan.* I 41 Antonium Perusiae obsedit et fame compulit ad deditionem.

5 meritoue Bentley 10 militem om. G 12 delato GPST
 17 erumpebat T 21 martis GQε more remactandos G 22 conspecto (-tu Q) Ω, uel consulto ss. P² (item in cod. *Dunelmensi*), corr. Lipsius 24 is MS¹, iis VL, his (hiis T) rel. et S² 25 persoluerentur pars edd. (Roth) cum ed. Rom. pr. II

meatus famemque ingrauescentem; donec nauibus ex integro fabricatis ac uiginti seruorum milibus manumissis et ad remum datis portum Iulium apud Baias inmisso in Lucrinum et Auernum lacum mari effecit. in quo cum hieme tota copias
 5 exercuisset, Pompeium inter Mylas et Naulochum superauit, sub horam pugnae tam arto repente somno deuinctus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur. unde praebitam An-
 tonio materiam putem exprobrandi: ne rectis quidem oculis eum aspicere potuisse instructam aciem, uerum
 10 supinum, caelum intuentem, stupidum cubuisse nec prius surrexisse ac militibus in conspectum uenisse quam a M. Agrippa fugatae sint hostium naues. alii dictum factumque eius criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamauerit etiam inuito Neptuno uictoriam se
 15 adepturum, ac die circensium proximo sollemni pompae simulacrum dei detraxerit. nec temere plura ac maiora pericula ullo alio bello adiit. traiecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex inprouiso a Demochare et Apollophane praefectis Pompei uno
 20 demum nauigio aegerrime effugit. iterum cum praeter Locros Regium pedibus iret et prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus suas ratus descendisset ad litus, paene exceptus est. tunc etiam per deuios tramites refugientem seruus Aemili Pauli comitis eius, dolens proscriptum olim ab
 25 eo patrem Paulum et quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est.

Post Pompei fugam collegarum alterum M. Lepidum, 4 quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem uiginti

27sq. cf. *Oros. VI 18, 28* ibique (in *Sicilia*) Lepidum ex Africa aduentantem obuium habuit, summas sibi partes terrore, minis ac superbia uindicantem. *VI 18, 30* Lepidus magna uiginti legionum insolentia tumens *VI 18, 32* Lepidus... supplex Caesari factus uitam et bona impetrauit, perpetuo quidem amendatus exilio.

5 milas (-ias *P¹T*) *GX¹T*, ἱμopyτ milas *M*, milites δ 6 hora *T* e tam arto *M*, etamarte *G* (etiam pugne arto δ) deuictus *X¹T* 7 ei post unde add. *PST* (in *P* uerba ut ad dandum usque Antonio in margine addita sunt) 10 stupendum *V* 11 fuisse *LP¹S¹* 16 detraxerit *MG*, die detraxerit *V* (dei in *R ss.*) 18 <e> continenti *Polak* 25 Paulum del. *Polak legens antea dolentis*

legionum fiducia summasque sibi partes terrore et minis uindicantem spoliauit exercitu supplicemque concessa uita Cerceios in perpetuum relegauit.

- 17 M. Antoni[i] societatem semper dubiam et incertam reconciliationibusque uariis male fociatam abruptit tandem, et quo magis degenerasse eum a ciuili more approbaret, testamentum, quod is Romae etiam de Cleopatra liberis inter heredes nuncupatis reliquerat, aperiendum recitandumque pro
2 contione curauit. remisit tamen hosti iudicato necessitudines amicosque omnes atque inter alios C. Sosium et T. Domitium tunc adhuc consules. Bononiensibus quoque publice, quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis. nec multo post nauali proelio apud Actium uicit in serum dimicatione pro-
3 tracta, ut in naue uictor pernoctauerit. ab Actio cum Samum in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione praemia et missionem poscentium, quos ex omni numero confecta uictoria Brundisium praemiserat, repetit<a It>alia tempestate in traiectu bis conflictatus, primo inter promunturia Peloponensi atque Aetoliae, rursus circa montes Ceraunios
4 utrubique parte liburnicarum demersa, simul eius, in qua uehebatur, fuis armamentis et gubernaculo diffracto; nec amplius quam septem et uiginti dies, donec ad desideria militum ordinarentur, Brundisii commoratus, Asiae Syriaeque circuitu Aegyptum petit obsessaque Alexandria, quo Antonius

13 *Eutrop. VII* 7 uictus est (*Antonius*) ab Augusto nauali pugna clara et industri apud Actium. 25 *Oros. VI* 19, 19 Alexandria . . . uictor potitus est.

2 cercios V, cerocios L¹, Circeios fere edd. (cf. Tib. 72) 7 quo V etiam G IIR δ, etiam et M Q X' de cleopatra M V T δ, de cleopatře (de om. P) G X, de Cleopatra et de Cleopatrae Casaub., Cleopatra eiusque Modd.; fort. e pro de legendum 9 indicato Q, corr. L² (uel L³) 5 necessitudinis MLPS¹ (in V -nes corr. ex -nē ut uid.) 10 T.] oportuit Cn., quod fort. reponendum est 15 naui G T 17 petentium G 18 repetita Italia q (Scheffer), repetit italiam 5 20 pelopenensi M, peloponense G 21 utrobique M² G X' T liburnicarum M 23 ad M, et G X' δ, om. T, ea Oud., ac Modd. statuens lacunam post donec, puto omnia excidisse post militum (cf. Herm. 40 p. 188) 25 petiit V

cum Cleopatra confugerat, breui potitus est. et Antonium 4
quidem seras condiciones pacis temptantem ad mortem ade-
git uiditque mortuum. Cleopatrae, quam seruata triumpho
magno opere cupiebat, etiam psyllōs admonuit, qui uenenum
5 ac uirus exurgerent, quod perisse morsu aspidis putabatur.
ambobus communem sepulturae honorem tribuit ac tumulum
ab ipsis incohatum perfici iussit. Antonium iuuenem, ma- 5
iorem de duobus Fulvia genitis, simulacro Diui Iuli, ad quod
post multas et irritas preces confugerat, abreptum interemit.
10 item Caesarionem, quem ex Caesare patre Cleopatra concepis-
se praedicabat, retractum e fuga supplicio adfecit. reliquos An-
toni[i] reginaeque communes liberos non secus ac necessi-
tudine iunctos sibi et conseruauit et mox pro condicione
cuiusque sustinuit ac fouit. per idem tempus conditorium et 18
15 corpus Magni Alexandri, cum prolatum e penetrali subiecisset
oculis, corona aurea imposita ac floribus aspersis ueneratus
est consultusque, num et Ptolemaeum inspicere uellet, re-
gem se uoluisset ait uidere, non mortuos. Aegyptum 2
in prouinciae formam redactam ut feraciorem habilioremque
20 annonae urticae redderet, fossas omnis, in quas Nilus ex-
aestuat, oblimatas longa uetustate militari opere deterisit. quo-
que Actiacae uictoriae memoria celebrator et in posterum
esset, urbem Nicopolim apud Actium condidit ludosque illic
quinquennales constituit et ampliato uetere Apollinis templo

8 *Oros. VI 19, 18* Cleopatra postquam se ad triumphum seruari intellexit, uoluntariam mortem petens serpentis, ut putatur, morsu in sinistro tacta brachio exanimis inuenta est, frustra Caesare etiam psyllōs admovente, qui uenena serpentum e uulneribus hominum haustu reuocare atque exsugere solent. *cf. Eutrop. VII 7 Seru. Aen. VIII 697 10 cf. Schol. Lucan. X 76 18 Epit. 1, 4* regionem Aegypti inundatione Nili accessu difficilem inuiamque paludibus in prouinciae formam redegit. 1, 5 quam ut annonae urbis copiosam efficere, fossas incuria uetustatis limo clausas labore militum patefecit. *cf. Eutrop. VII 7. 9*

3 mortem *G* 4 admonuit *G¹P¹R¹* 8 de *T¹P²*, *om. MGVL P¹*, *malim e uel ex* 9 abreptum *GR*, *arr- rel. (Q?)* 10 patre (*partē V*) *om. T* 15 subiecissent *Modd.* 16 aspersis *HL² (uel L²)*, *aspersus MX¹*, *asperū (asperū Q, asperu II¹) GT*, *asperis N* 17 Ptolemaeum *Bernegger, Bentley* 20 omnes fossas *G*

locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum naualibus spoliis Neptuno ac Marti consecrauit.

- 19 Tumultus posthac et rerum nouarum initia coniurationesque complures, prius quam inualescerent indicio detectas, compressit alias alio tempore: Lepidi iuuenis, deinde Varro-
nis Murenæ et Fanni Caepionis, mox M. Egnati, exin Plauti Ruffi Lucique Pauli progeneri sui, ac praeter has L. Audasi falsarum tabularum rei ac neque aetate neque corpore integri, item Asini Epicadi ex gente Parthina ibridae, ad extremum Telephi, mulieris serui nomenclatoris. nam ne ultimi-
mae quidem sortis hominum conspiratione et periculo caruit.
- 2 Audasius atque Epicadus Iuliam filiam et Agrippam nepotem ex insulis, quibus continebantur, rapere ad exercitus, Telephus quasi debita sibi fato dominatione et ipsum et senatum adgredi destinarent. quin etiam quondam iuxta cubiculum
eius lixa quidam ex Illyrico exercitu, ianitoribus deceptis, noctu deprehensus est cultro uenatorio cinctus, imposne mentis an simulata dementia incertum; nihil enim exprimi quaestione potuit.
- 20 Externa bella duo omnino per se gessit, Delmaticum
adulescens adhuc et Antonio deuicto Cantabricum. Delmatico etiam uulnera excepit, una acie dextrum genu lapide ictus, altera et crus et utrumque brachium ruina pontis consauciatus. reliqua per legatos administrauit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interueniret aut
non longe abesset, Rauennam uel Mediolanium uel Aquileiam
- 21 usque ab urbe progrediens. domuit autem partim ductu

20. 24 Oros. VI 21, 22 multa per se multaque per duces et legatos bella gessit. cf. Einhard. 7. 12. 13

3 posthac GX 4 prius inualescentem V 5 alias VLP¹, italias M, et alias GT'P²O, at alias δ 6 genati M, gena V, genati rel., corr. ε (ed. Bonon. 1488) exim δ 7 ac om. V 8 corpori M¹, corporis M², corporum δ integri item asini (-nii G) GL²ε, integrite masini M¹, integritate masini M² (integritate strenui masini δ), integri temasini (them- Π) X' T (a in ras. L) 9 parthyna M, parthica X' ybridae (hybr- P, hibr- Π R) Ω 12 epicadius X' 13 ad exercitus] adorti V, ad extremum TP²OT (cf. l. 9) 15 destinarat V 17 inopsne L²ε 26 mediolaneum MV, -num rel. 27 ad urbem MT

partim auspiciis suis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Delmatiam cum Illyrico omni, item Raetiam et Vindelicos ac Salassos, gentes Inalpinas. coercuit et Dacorum incursiones tribus eorum ducibus cum magna copia caesis, Germanosque
 5 ultra Albim fluvium summouit, ex quibus Suebos et Sigambros dedentis se traduxit in Galliam atque in proximis Rheno agris conlocavit. alias item nationes male quietas ad obsequium redegit. nec ulli genti sine iustis et necessariis cau-
 sis bellum intulit tantumque afuit a cupiditate quoquo modo
 10 imperium uel bellicam gloriam augendi, ut quorundam barbarorum principes in aede Martis Vltoris iurare coegerit mansuros se in fide ac pace quam peterent, a quibusdam uero nouum genus obsidum, feminas, exigere temptauerit, quod neglegere marum pignora sentiebat; et tamen potesta-
 15 tem semper omnibus fecit, quotiens uellent obsides recipiendi. neque aut crebrius aut perfidiosius rebellantis grauiore umquam ultus est poena, quam ut captiuos sub lege uenundaret, ne in uicina regione seruirent neue intra tricenisimum annum liberarentur. qua uirtutis moderationisque
 20 fama Indos etiam ac Scythas auditu modo cognitos pellexit

1 *Eutrop. VII 9* Romano adiecit imperio Aegyptum (*u. p. 59, 18*), Cantabriam, Dalmatiam, saepe ante uictam sed penitus tunc subactam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Raetiam, Vindelicos et Salassos in Alpibus ... uicit autem <multis> proeliis Dacos, Germanorum ingentes copias cecidit, ipsos quoque trans Albim fluvium summouit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est *eqs. (u. ad Tib. 9)*. *Epit. 1, 7* Cantabros et Aquitanos, Raetos, Vindelicos, Dalmatas numero prouinciarum populo Romano coniunxit. Sueuos Cattosque deleuit, Sigambros in Galliam transtulit. Pannonios stipendiarios adiecit. *cf. Victor Caes. 1, 2*
 8 *Epit. 1, 10* adeo ... turbas, bella, simultates exsecratus est, ut nisi iustis de causis numquam genti cuiquam bellum indixerit.
 20 *Eutrop. VII 10, 1* Scythae et Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuit, munera et legatos ad eum miserunt. *Victor Caes. 1, 7* ut Indi, Scythae, Garamantes ac Bactri legatos mitterent orando foederi. *Epit. 1, 9* ad hunc Indi, Scythae, Garamantes, Aethio-

3 cisalpinas *P*, alpinas *T*   5 albin *IIQ*, abim *MG*, abin *VL(P¹?)*, albin *i* (*potius quam albin R*) *RPS* (*in P m. 2 in ras.*), albinum *T* seubos *M*, sueuo *V*, sueuos *rel. (quarta litt. in ras. R)*, Vbios *Kossinna cum Pithoeo* sigambros *MVLε*, sic- *GIIRPST*, sac- *Q*, fort. *Sug-* scripsit *Suetonius*   14 neglerem arum *M¹* (*mariam LSQ*)   pignora *XT*
 7 multatus *T*

ad amicitiam suam populiue Rom. ultro per legatos petendam. Parthi quoque et Armeniam uindicanti facile cesserunt et signa militaria, quae M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt obsidesque insuper optulerunt, denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum probauerunt.

22 Ianum Quirinum semel atque iterum a condita urbe ante memoriam suam clausum in multo breuiore temporis spatio terra marique pace parta ter clusit. bis ouans ingressus est urbem, post Philippense et rursus post Siculum bellum. cum-
rulis triumphos tris egit, Delmaticum, Actiacum, Alexandri-
num, continuo triduo omnes.

23 Graues ignominias cladesque duas omnino nec alibi quam in Germania accepit, Lollianam et Varianam, sed Lollianam maioris infamiae quam detrimenti, Varianam paene exitia-
bilem tribus legionibus cum duce legatisque et auxiliis omnibus caesis. hac nuntiata excubias per urbem indixit, ne quis tumultus existeret, et praesidibus prouinciarum propagauit imperium, ut a peritis et assuetis socii continerentur.
2 uouit et magnos ludos Ioui Optimo Maximo, si res p. in
meliorem statum uertisset: quod factum Cimbrico Marsicoque bello erat. adeo denique consternatum ferunt, ut per conti-

---

pes legatos cum donis miserunt. cf. *Oros. VI 21, 19. 20 Vir. ill. 79, 5 Einhard. 16* 2 *Eutrop. VII 9* Armeniam a Parthis recepit. obsides, quod nulli antea, Persae ei dederunt. reddiderunt etiam signa Romana, quae Crasso uicto ademerant. *Epit. 1, 8* huic Persae obsides obtulerunt creandique reges arbitrium permiserunt. *Oros. VI 21, 29* Parthi ... ultro signa, quae Crasso interfecto abstulerant, ad Caesarem remiserunt regiisque obsidibus traditis firmum foedus fidei supplicatione meruerunt. cf. *Vir. ill. 79, 4* 7 *Vict. Caes. 1, 3* tertius post Numam uicto Antonio Ianum clausurit. *Oros. VI 22, 1* Iani portas tertio ipse tunc clausit. cf. *Vir. ill. 79, 6* 22 *Epit. 1, 13* quod in tantum accidisse perdolet, ut cerebri ualido incursu parietem pulsaret ueste capilloque ac reliquis lugentium indicibus deformis. *Oros. VI 21, 27* quam rei publicae cladem ... adeo grauiter tulit, ut saepe per uim doloris caput parieti conlidens clamaret: Quintili Vare, redde legiones.

---

2 armenii (-ni T) G T 3 ademerunt X (non T) 5 ipso] eo X
7 a om. MGVL¹P¹ (add. L³P³), neque addi necesse uidetur 9 clausit
IIRP²ST (cf. *Mon. Ancyr. II 42 sqq.*) 13 quam et tum Lollianam usque
sed om. V 14 sed om. II¹Q 18 prorogauit s 20 rem p. T, r. p. T

nuos menses barba capilloque summisso caput interdum foribus illideret uociferans: Quintili Vare, legiones redde! diemque cladis quotannis maestum habuerit ac lugubrem.

In re militari et commutauit multa et instituit atque²⁴
 5 etiam ad antiquum morem nonnulla reuocauit. disciplinam seuerissime rexit. ne legatorum quidem cuiquam, nisi grauate hibernisque demum mensibus, permisit uxorem interuiscere. equitem R., quod duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaque subiecit hastae; quem tamen, quod imminere emptioni publicanos uidebat, liberto suo addixit, ut relegatum in agros pro libero esse sineret. decimam legionem contumacius parentem cum²
 10 ignominia totam dimisit, item alias immodeste missionem postulantes citra commoda emeritorum praemiorum exaucto-
 15 rauit. cohortes, si quae cessissent loco, decimatas hordeo pauit. centuriones statione deserta, itidem ut manipulares, capitali animaduersione puniit, pro cetero delictorum genere uariis ignominis adfecit, ut stare per totum diem iuberet ante praetorium, interdum tunicatos discinctosque, nonnumquam
 20 cum decempedis, uel etiam c(a)espitem portantes. neque²⁵
 post bella ciuilia aut in contione aut per edictum ullos militum commilitones appellabat, sed milites, ac ne a filiis quidem aut priuignis suis imperio praeditis aliter appellari passus est, ambitiosius id existimans, quam aut ratio mili-
 25 taris aut temporum quies aut sua domusque suae maiestas

15 *Polyaen. VIII 24, 1. 2 Σεβαστὸς τοὺς ἐν ταῖς μάχαις καθυφισμένους οὐκ ἀνῆκει πάντας, ἀλλ' ἐδεκάτευν. Σεβαστὸς τοῖς διὰ δουλίαν ἀπολιπομένοις κριθῶς ἀντὶ πυρῶν ἐκέλευε μετρεῖσθαι.* 18 *id. VIII 24, 3 τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου τι ἀμαρτόντας (διαμαρτόντας uulg.) ἐκέλευσε πρὸ τοῦ στρατηγείου λυσιζώνους ἐστάναι, ἔστι δὲ ὅτε καὶ κλινθοφορεῖν δι' ὅλης ἡμέρας.* 20 sqq. *Epit. 1, 14 auunculi quoque inuentum uehementer arguebat, qui milites commilitones . . . appellans (Suet. Iul. 67), dum affectat carior fieri, auctoritatem principis emolliuerat.*

6 quidem *om. M*¹ grauato *GT* 7 domum *M* 10 imminire (*u m. 2*) *M* (*uox iuncta sequenti*), imminere (*uel im-*) *rel.* emptione *MVLP*¹ 12 cum *om. MG VLP* (*add. L*¹*P*², habet *N*), audacius fuerit ignominia notatam, ignominie tutam temptauit corrector *δ* (*cf. Cal. 44*) 14 praemiorum *om. Q* (*Torr.*) 17 delictorum *om. T* 22 appellabat *IRP*²*ST*, appellat *MG VLP*¹*Qδ*, appellauit *Salmas.* 23 alter *M*¹, *om. II*¹*Q*

- 2 postulare. libertino milite, praeterquam Romae incendiorum causa et si tumultus in grauiore annona metueretur, bis usus est: semel ad praesidium coloniarum Illyricum contingentium, iterum ad tutelam ripae Rheni fluminis; eosque, seruos adhuc uiris feminisque pecuniosioribus indictos ac sine mora 5 manumissos, sub priore uexillo habuit, neque aut commixtos cum ingenuis aut eodem modo armatos.
- 3 Dona militaria aliquanto facilius phaleras et torques, quicquid auro argentoque constaret, quam uallares ac murales coronas, quae honore praecellerent, dabat; has quam par- 10 cissime et sine ambitione ac saepe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Sicilia post naualem uictoriam c(a)eruleo uexillo donauit. solos triumphales, quamquam et socios expeditionum et participes uictoriarum suarum, numquam donis impertiendos putauit, quod ipsi quoque ius habuissent tri- 15 buendi ea quibus uellent. nihil autem minus [in]perfecto duci quam festinationem temeritatemque conuenire arbitrabatur. crebro itaque illa iactabat: σπεῦδε βραδέως!

ἀσφαλῆς γάρ ἐστ' ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης

8 sq. *Polyaen. VIII 24, 5 τοῖς ἀνδραγαθοῦσιν ἀργυρίου καὶ χρυσίου μεγάλας ἐδίδον δωρεάς.* 16 *id. VIII 24, 4 Σεβαστὸς τοῖς ἐαυτοῦ στρατηγοῖς παρήγγειλεν ἀσφαλείας πεφροντικέναι μάλιστα καὶ συνεχῶς ἐπέλεγε τὸ 'σπεῦδε βραδέως' καὶ τὸ <Eurip. Phoen. 599> 'ἀσφαλῆς γάρ ἐστ' ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης'.* *Epit. 1, 11* neque imperatori bono quidquam minus quam temeritatem congruere.

2 bis] urbis *MGVLP¹T* 3 calumniarum *G* 5 et feminis *G* 6 proprio *Torr.*, primore *Casaub.*, priuo *Burm. (Mommson)*, peiore *O. Hirschfeld* 8 et torques] torques et 5 (*edd. Rom.*) 9 quam post coronas ponit *Lipsius* 12 sicilia *Tz*, cicilia *Q*, cilicia (-tia *S*) *GIIRN*, ciliciam *MVLP* 16 perfecto duci *Bentley (Roth)*, imperfecto (imp- *PS¹*) duci *MGV¹LPS*, in perfecto duce *TV²TN* (*cf. testim. supra*) 17 uenire *T* (in *Q* praecedit quā pro que) 18 *CTEYΔE BΓΔΔEΩC MG* et fere *rel.* (*Γ* notauit ex omnibus), accelera tarde *ss.* in *V*, accelera in *S* 19 *ΔCΦΔΔHC TΔPECTAMEINΩN HOPΔCYC CYPATHΛATHC M*, *ΔCΦΔΛHCTΔPECTAMEINΩN HOPΔCIC CYPATHΛATHC G*, *ΔΦΔΔE.CTΔΔPECTΔ.MEINΩNTA.OPΔCYC.CTPATHΛATHC* et *ss.* sciens obtime manentia in pugna bellatoris *V*, corruptius reliqui (*TΔP* pro *ΓΔP* omnes praeter *S*, *O* pro *Θ* notauit ex omnibus, *CYP-* pro *CTP-* etiam *TP*)

et: sat celeriter fieri quidquid fiat satis bene. proelium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cum maior emolumenti spes quam damni metus ostenderetur. nam minima commoda non minimo sectantis discrimine similis aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.

Magistratus atque honores et ante tempus et quosdam noui generis perpetuosque cepit. consulatum uicesimo aetatis anno inuasit admotis hostiliter ad urbem legionibus missis, que qui sibi nomine exercitus deposcerent; cum quidem cunctante senatu Cornelius centurio, princeps legationis, reiecto sagulo ostendens gladii capulum non dubitasset in curia dicere: hic faciet, si uos non feceritis. secundum consulatum post nouem annos, tertium anno interiecto gessit, sequentis usque ad undecimum continuauit, multisque mox, cum deferrentur, recusatis duodecimum magno, id est septemdecim annorum, interuallo et rursus tertium decimum biennio post ultro petit, ut C. et Lucium filios amplissimo praeditus magistratu suo quemque tirocinio deduceret in forum. quinque medios consulatus a sexto ad decimum annuos gessit, ceteros aut nouem aut sex aut quattuor aut tribus mensibus, secundum uero paucissimis horis. nam die Kal. Ian. cum mane pro aede Capitolini Iouis paululum curuli sella praesedisset, honore abiit suffecto alio in locum suum. nec omnes

1 *Epit.* 1, 11 satis celeriter fieri, quidquid commode gereretur (cf. *Ribbeck com. frag.* 3 p. 150. *Otto, Sprichw.* p. 79). 1 sqq. *Epit.* 1, 12 armaque nisi maioris emolumenti spe nequaquam mouenda esse, ne compendio tenui, iactura graui petita uictoria similis sit hamo aureo piscantibus, cuius abrupti amissique detrimentum nullo capturae lucro pensari potest. *Polyaen.* VIII 24, 6 Σεβαστὸς τοὺς ἀνεν λυσιτελείας φησὶ κινδύνους ἔλεγε μὴδὲν διαφέρειν τῶν χρηστοῖς ἀγέλοις ἀλιευόμενων (cf. *Otto, Sprichw.* p. 158). 8 *Eutrop.* VII 2, 1 Romam cum exercitu profectus extorsit, ut sibi uicesimo anno consulatus daretur. 17 cf. *Auson. grat. act.* 6, 25 Augusti tredecim consulatus.

1 et expunctum in G (non in g) fiat et G (et ss. m. l) 3 maiore M¹V¹Q¹ε¹ (corr. m. 2) emolumentis M 5 hamo aureo G *Epit.* 6 possit N 7 sed ante MGT 8 generis noui G 10 poscerent G¹g 18 petiit T¹P (edd.) C.] brutum X praeditos G 20 undecimum (xi. Rq) T

Romae, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octauum et nonum Tarracone init.

- 27 Triumuiratum rei p. constituendae per decem annos administravit; in quo restitit quidem aliquamdiu collegis ne qua fieret proscripio, sed inceptam utroque acerbius exercuit. namque illis in multorum saepe personam per gratiam et preces exorabilibus solus magno opere contendit ne cui parceretur, proscripsitque etiam C. Toranium tutorem suum, eundem collegam patris sui Octavi in aedilitate. Iulius Saturninus hoc amplius tradit, cum peracta proscriptione M. Lepidus in senatu excusasset praeterita et spem clementiae in posterum fecisset, quoniam satis poenarum exactum esset, hunc e diuerso professum, ita modum se proscribendi statuisse, ut omnia sibi reliquerit libera. in cuius tamen pertinaciae paenitentiam postea T. Vinium Philopoemenem, quod patronum suum proscriptum celasse olim diceretur, equestri dignitate honorauit. in eadem hac potestate multiplici flagrauit inuidia. nam et Pinarium equitem R., cum contionante se admissa turba paganorum apud milites subscribere quaedam animaduertisset, curiosum ac speculatorem ratus coram confodi imperauit; et Tedium Afrum consulem designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone carpsisset, tantis conterruit minis, ut is se praecipitauerit; et Quintum Gallium praetorem, in officio salutationis tabellas duplices ueste tectas tenentem, suspicatus gladium occulere, nec quicquam statim, ne aliud inueniretur, ausus inquirere, paulo post per centuriones et milites raptum e tribunali seruilem in modum torsit ac fatentem nihil iussit occidi prius oculis eius sua manu effossis; quem tamen scribit conloquio petito insidiatum sibi coniectumque a se in custodiam, deinde urbe

---

2 init V, mit M, iniit rel. (uulg.) 4 ne qua om. V 6 persona Madvig 9 eundemque HS² (uulg.) patri et aedulitate M iulius MVδ, iunius rel. (edd.) 15 iunium X'T 18 <T.> Pinarium Casaub. quem Föhse 19 quendam G, quae V 21 eundem Vttiedium Afrum tituli CIL XIV 3615 esse coni. Borghesius 22 carpsisse M, capsisset V 23 uti se G, utisset V 25 gladio I nec] ne GV 27 e] et M, ex G 28 ac om. G oculos-effusus (effossos δ) Mδ, inde effusis Heinsius (effosis habet T) 30 in om. VS

interdicta dimissum naufragio uel latronum insidiis perisse. tribuniciam potestatem perpetuam recepit, in qua semel at-
que iterum per singula lustra collegam sibi cooptauit. recepit et morum legumque regimen aequae perpetuum, quo
iure, quamquam sine censurae honore, censum tamen populi
ter egit, primum ac tertium cum collega, medium solus.

De reddenda re p. bis cogitauit: primum post oppressum
statim Antonium, memor obiectum sibi ab eo saepius, quasi
per ipsum staret ne redderetur; ac rursus taedio diuturnae
ualitudinis, cum etiam magistratibus ac senatu domum acci-
tis rationarium imperii tradidit. sed reputans et se priuatum
non sine periculo fore et illam plurimum arbitrio temere com-
mitti, in retinenda perseuerauit, dubium euentu meliore an
uoluntate. quam uoluntatem, cum prae se identidem ferret,
quodam etiam edicto his uerbis testatus est: ita mihi sal-
uam ac sospitem rem p. sistere in sua sede liceat at-
que eius rei fructum percipere, quem peto, ut optimi
status auctor dicar et moriens ut feram mecum spem,
mansura in uestigio suo fundamenta rei p. quae ie-
cero. fecitque ipse se compotem uoti nisus omni modo, ne
quem noui status paeniteret.

Vrbem neque pro maiestate imperii ornatam et inunda-
tionibus incendiisque obnoxiam excoluit adeo, ut iure sit glo-
riatus marmoream se relinquere, quam latericiam ac-
cepisset. tutam uero, quantum prouideri humana ratione po-

2 *Victor Caes. 1, 6* tribunicia potestate perpetuo habitus. *Epit. 1, 3*
tribuniciam potestatem per se exercuit. *Oros. VI 18, 34* ut in per-
petuum tribuniciae potestatis esset, a senatu decretum est. 22 *Epit.*
1, 19 auxit ornauitque Romam aedificiis multis, isto glorians dicto:
urbem latericiam repperi, relinquo marmoream. *Oros. VII 7, 7* urbis,
quam se Augustus ex latericia marmoream reddidisse iactauerat.

1 admissum T 3 lacunam post iterum statuunt supplentque <per
decennium, ter> *Bergk*, <M. Agrippam, ter Tiberium> *Mommsen* coapta-
uit (coact- T) XT 7 primum M, primo *rel. fort. rectius* 10 ac] e s
(*edd. Rom., Torr.*) 11 priuatim *MGVLP*¹ 14 p̄sident idem *MV*,
p̄sidenti dein G, p̄sident (pres- S) identidem *P²OST* (*recte LP*¹), p̄si-
dens idem Tδ 15 quodam *Bentley* 17 optimo *M*¹ 19 mensura *M*¹,
mansuram Q 21 peniterent *M*¹ 22 namque *TT*, om. N

29 tuit, etiam in posterum praestitit. publica opera plurima ex-
 truxit, e quibus uel praecipua: forum cum aede Martis Vltoris,
 templum Apollinis in Palatio, aedem Tonantis Iouis in Capitolio.
 fori extruendi causa fuit hominum et iudiciorum multitudo, quae
 uidebatur non sufficientibus duobus etiam tertio indigere; 5
 itaque festinatius necdum perfecta Martis aede publicatum
 est cautumque, ut separatim in eo publica iudicia et sortitio-
 2 nes iudicum fierent. aedem Martis bello Philippensi pro ul-
 tione paterna suscepto uouerat; sanxit ergo, ut de bellis
 triumphisque hic consuleretur senatus, prouincias cum im- 10
 perio petitori hinc deducerentur, quique uictores redissent,
 3 huc insignia triumphorum conferrent. templum Apollinis in
 ea parte Palatinae domus excitauit, quam fulmine ictam de-
 siderari a deo haruspices pronuntiarant; addidit porticus cum
 bibliotheca Latina Graecaque, quo loco iam senior saepe 15
 etiam senatum habuit decuriasque iudicum recognouit. To-
 nanti Ioui aedem consecrauit liberatus periculo, cum expe-
 ditione Cantabrica per nocturnum iter lecticam eius fulgur
 4 praestrinxisset seruumque praelucentem exanimasset. quae-
 dam etiam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet et 20
 uxoris sororisque fecit, ut porticum basilicamque Gai et Luci,
 item porticus Liuiiae et Octaviae theatrumque Marcelli. sed
 et ceteros principes uiros saepe hortatus est, ut pro facultate
 quisque monimentis uel nouis uel refectionis et exultis urbem
 5 adornarent. multaque a multis tunc extracta sunt, sicut a 25
 Marcio Philippo aedes Herculis Musarum, a L. Cornificio
 aedes Dianae, ab Asinio Pollione atrium Libertatis, a Munatio
 Planco aedes Saturni, a Cornelio Balbo theatrum, a Statilio
 Tauro amphitheatrum, a M. uero Agrippa complura et egregia.

1 *Einhard*. 17 opera ... plurima ... inchoauit ... inter quae praecipua *eqs.* (*cf.* 12)

6 perfectâ martis aeduplicatû V 8 marti X ultione 95, ui-
 sione Q (*G. Becker*), religione *Iernstedt* 14 pronuntiarant *Stephanus*,
 pronuntiarent Q (-runt *T, Bentley*) 16 decurias V 19 seruumque
usque exanimasset om. V pr(a)educentem X 19 quaedam] quae V
 21 sororisque *T*, et sororis *G*, ac sororis *X*, sororis *MV* (Q?), ac sororis
 <generique> *Modd.* 23 ortatus *MVS*¹, adhortatus *R (Bentley)*

- Spatium urbis in regiones nicosque diuisit instituitque, ³⁰
ut illas annui magistratus sortito tuerentur, hos magistri e
plebe cuiusque uiciniae lecti. aduersus incendia excubias
nocturnas uigilesque commentus est; ad coercendas inundatio-
⁵ nes alueum Tiberis laxauit ac repurgauit completum olim
rueribus et aedificiorum prolacionibus coartatum. quo autem
facilius undique urbs adiretur, desumpta sibi Flaminia uia
Arimino tenus munienda reliquas triumphalibus uiris ex ma-
nubiali pecunia sternendas distribuit.
- ¹⁰ Aedes sacras uetustate conlapsas aut incendio absumptas ²
refecit easque et ceteras opulentissimis donis adornauit, ut
qui in cellam Capitolini Iouis sedecim milia pondo auri gem-
masque ac margaritas quingenties sestertium una donatione
contulerit. postquam uero pontificatum maximum, quem ³¹
¹⁵ numquam uiuo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum
suscepit, quidquid fatidicorum librorum Graeci Latiniue ge-
neris nullis uel parum idoneis auctoribus uulgo ferebatur;
supra duo milia contracta undique cremauit ac solos retinuit
Sibyllinos, hos quoque dilectu habito; condiditque duobus
²⁰ forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. annum a Diuo ²
Iulio ordinatum, sed postea neglegentia conturbatum atque
confusum, rursus ad pristinam rationem redegit; in cuius
ordinatione Sextilem mensem e suo cognomine nuncupauit
magis quam Septembrem quo erat natus, quod hoc sibi et
²⁵ primus consulatus et insignes uictoriae optigissent. sacer- ³
dotum et numerum et dignitatem sed et commoda auxit, praeci-
pue Vestalium uirginum. cumque in demortuae locum aliam
capi oporteret ambirentque multi ne filias in sortem darent,
adiurauit, si cuiusquam neptium suarum competeret aetas,
³⁰ oblaturum se fuisse eam. nonnulla etiam ex antiquis caeri- ⁴

10 *Einhard.* 17 aedes sacras ... uetustate conlapsas.

3 uiciniae lecti *X'* (uicine lecti *P*¹, uicini electi *T*), uicinia (-na *Q*)
electi *MT*, uiciniae electi *G*, uici quaterni electi *Modd.* 5 repugna-
uit *VII*, purgauit *R*¹ 6 prolapsionibus *TP²OT*, prolax-*S*² 11 eas-
que *om. G* ut] utpote *T* 13 sestertii *I. F. Gronov.* (*cf. ad Iul. 50*
p. 26, 24) 19 delectu *II R* condidit *V* 20 annum diuo *MGδ*,
anno duo (*sic m. 1*) *V*, annua diuo *Q*, anno a diuo *P*¹ 23 ordinatione
G T, -nem *rel. (Q)* 28 ne *om. G* daret *Tε*

monis paulatim abolita restituit, ut Salutis augurium, Diale flamonium, sacrum Lupercale, ludos Saeculares et Compitalicios. Lupercalibus uetuit currere inberbes, item Saecularibus ludis iuuenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales Lares ornari bis anno instituit uernis floribus et aestiuis.

6 Proximum a dis immortalibus honorem memoriae ducum praestitit, qui imperium p. R. ex minimo maximum reddidissent. itaque et opera cuiusque manentibus titulis restituit et 10 statuas omnium triumphali effigie in utraque fori sui porticu dedicauit, professus e[s]t edicto: commentum id se, ut ad illorum <...> uelut ad exemplar et ipse, dum uiueret, et insequentium aetatum principes exigerentur a 15 ciuibus. Pompei quoque statuam contra theatri eius regiam 15 marmoreo lano superposuit translatam e curia, in qua C. Caesar fuerat occisus.

32 Pleraque pessimi exempli in perniciem publicam aut ex consuetudine licentiaque bellorum ciuiliu durauerant aut per pacem etiam extiterant. nam et grassatorum plurimi palam 20 se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui causa, et rapti per agros uiatores sine discrimine liberi seruique ergastulis possessorum supprimebantur, et plurimae factiones titulo collegi noui ad nullius non facinoris societatem coibant. igitur grassaturas dispositis per oportuna loca stationibus inhiuit, 25

10 *Lampr. Alex. Seuer.* 28, 6 statuas ... in foro diui Neruae ... locauit omnibus cum titulis et columnis aereis, quae gestorum ordinem continerent, exemplo Augusti, qui summorum uirorum statuas in foro suo e marmore conlocauit additis gestis. 25 *Einhard.* 9 dispositis per congrua confinium loca praesidiis. 17 stationibus ... dispositis.

2 flaminium T (*edd.*) 8 diis GXTN (addis M) 11 particu M in fine uersus, m. 2 adscr. la 10 12 et Bentley, est Ω (ss. in S m. 1), om. N5 (*Oud., Roth*) ad illorum uelut ad MX'IRR (uelut in M corr. ex uilut), ad illorum uelut (uelud N) GQN5 (*Roth*), illorum uelut ad ed. Rom. II (*uulg.*), ad illos uelut ad (*Casaub.*); <normam> suppl. *Oud.* <uitam> Bücheler 14 aetatum M'L'O¹, -tuum P¹, -tum rel. et N 18 correxerit (-repsit O) quae post exempli add. T'P'O 19 aut usque extiterant om. V 23 factionis M colligi M, collegii rel. 25 grassaturas V (*cf. Tib.* 37), grassatur ad M, grassaturā G (*Madvig*), grassatores XT

ergastula recognouit, collegia praeter antiqua et legitima
dissoluit. tabulas ueterum aerari debitorum, uel praecipuam 2
calumniandi materiam, ex[c]ussit; loca in urbe publica iuris
ambigui possessoribus adiudicauit; diuturnorum reorum et ex
5 quorum sordibus nihil aliud quam uoluptas inimicis quae-
reretur nomina aboleuit condicione proposita, ut si quem
quis repetere uellet, par periculum poenae subiret. ne quod
autem maleficium negotiumue impunitate uel mora elaberetur,
triginta amplius dies, qui honoraris ludis occupabantur, actui
10 rerum accommodauit. ad tris iudicum decurias quartam ad-
didit ex inferiore censu, quae ducenariorum uocaretur iudi-
caretque de leuioribus summis. iudices a tricensimo aetatis
anno adlegit, id est quinquennio maturius quam solebant.
ac plerisque iudicandi munus detractantibus uix concessit,
15 ut singulis decuriis per uices annua uacatio esset et ut so-
litae agi Nouembri ac Decembri mense res omitterentur. ipse 33
ius dixit assidue et in noctem nonnumquam, si parum cor-
pore ualeret, lectica pro tribunali collocata uel etiam domi
cubans. dixit autem ius non diligentia modo summa sed et
20 lenitate, siquidem manifesti parricidii reum, ne culleo insuere-
tur, quod non nisi confessi adficiuntur hac poena, ita fertur
interrogasse: certe patrem tuum non occidisti? et cum 2
de falso testamento ageretur omnesque signatores lege Cor-
nelia tenerentur, non tantum duas tabellas, damnatoriam et
25 absolutoriam, simul cognoscentibus dedit, sed tertiam quoque,
qua ignosceretur iis, quos fraude ad signandum uel errore
inductos constitisset. appellationes quotannis urbanorum qui- 3

2 aerario *G*, -ii *T*, om. *X* uel<ut> *G. Becker* 3 exussit *Beroald*.
(*Exavse Dio* 53, 2) 5 inimici *V* 6 conditio *V* 8 more laberetur
MVL'PS, mora lab- *L²T* 9 honoratis *T*, -riis *M²GX* 10 addidit
Stephanus, addixit *Q* 11 ex] et *V* 12 a] ac *M* tricensimo *M*,
tricesimo (trig- *GQ*) *rel.*, uicesimo *Cuiacius (Roth)*, xxv. *Shuckburgh*
13 id est — solebant *glossema* *putat Oud.* 14 at *ε* (*pars edd. et Han-*
dus) detractantibus *GXT* (*detræc- L*) 15 uocatio *T* (*corr. II²*)
18 uideret lecticā *V* 20 manifesti *GT'*, -sta *M*, -stū *VLP*, -sto
Bentley 21 haec (*e exp. m. 2*) paena *M.*, om. *T* qui ante praebet
quo... adiciuntur 22 interpellasse *Bentley* 23 de om. *G* signa-
tores *Beroaldus* (*ε*), senatores *Q* (*segnatores affertur ex cod. Harlem.*)
24 tabulas *MX'*

dem litigatorum praetori delegabat urbano, at prouincialium consularibus uiris, quos singulos cuiusque prouinciae negotiis praeposuisset.

34 Leges retractauit et quasdam ex integro sanxit, ut sumptuariam et de adulteriis et de pudicitia, de ambitu, de 1
maritandis ordinibus. hanc cum aliquanto seuerius quam ceteras emendasset, prae tumultu recusantium perferre non potuit nisi adempta demum lenitae parte poenarum et uacatione trienni data auctisque praemiis. sic quoque abolitionem 2
eius publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos 10 Germanici liberos receptosque partim ad se partim in patris gremium ostentauit, manu uultuque significans ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. cumque etiam in maturitate sponsarum et matrimoniorum crebra mutatione uim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartauit, diuortiis modum 15 imposuit.

35 Senatorum affluentem numerum deformi et incondita turba — erant enim super mille, et quidam indignissimi et post necem Caesaris per gratiam et praemium adlecti, quos 1
orciuus uulgus uocabat — ad modum pristinum et splendorem 20 redegit duabus lectionibus: prima ipsorum arbitrato, quo uir uirum legit, secunda suo et Agrippae; quo tempore existimatur lorica sub ueste munitus ferroque cinctus praesedissee decem ualentissimis senatorii ordinis amicis sellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit ne admissum quidem 2
tunc quemquam senatorum nisi solum et praetemptato sinu. quosdam ad excusandi se uerecundiam compulsi seruauitque

4 *Epit.* 1, 18 leges alias nouas, alias correctas protulit suo nomine. *Oros.* VI 22, 3 rem publicam ... pace enutrire atque amplificare studens leges plurimas statuit, per quas humanum genus libera reuerentia disciplinae morem gereret.

1 praefecto ... urbis *Lipsius* delegebat *M* at] ad *M¹V* (sic etiam δ interpolans ad pr. etiam curam cons. uiris ... preposuisset delegauit), a *M¹Q*, ac ϵ alique ς (*Roth*), in ϵ ss. † ad 3 proposuisset *M* 5 prius et del. *Torr.* ('ut in uetusto codice') 8 adepti et tum om. demum *M* 13 iuuenes *G* 17 <a> deformi *Madvig* 18 supra *Bentley* et post] ut post *Toup.*, post *Bentley* 19 pretium *Madvig* 20 orciuus *M¹GV*, abortiuos *X* (*edd. saec. XV et pleraeque saec. XVI*), orcinus ς (*edd. fere post Casaub., in margine iam ed. Basil. 1518*)

etiam excusantibus insigne uestis et spectandi in orchestra
epulandique publice ius. quo autem lecti probatique et re-
ligiosius et minore molestia senatoria munera fungerentur,
sanxit, ut prius quam consideret quisque ture ac mero sup-
plicaret apud aram eius dei, in cuius templo coiretur, et ne
plus quam bis in mense legitimus senatus ageretur, Kalen-
dis et Idibus, neue Septembri Octobriue mense ullos adesse
alios necesse esset quam sorte ductos, per quorum numerum
decreta confici possent; sibiue instituit consilia sortiri se-
menstria, cum quibus de negotiis ad frequentem senatum
referendis ante tractaret. sententias de maiore negotio non
more atque ordine sed prout libuisset perrogabat, ut perinde
quisque animum intenderet ac si censendum magis quam ad-
sentiendum esset.

Auctor et aliarum rerum fuit, in quis: ne acta senatus
publicarentur, ne magistratus deposito honore statim in pro-
vincias mitterentur, ut proconsulibus ad mulos et tabernacula,
quae publice locari solebant, certa pecunia constitueretur, ut
cura aerari a quaestoribus urbanis ad praetorios praetoresue
transiret, ut centumviralem hastam quam quaesturam functi
consuerant cogere decemviri cogere. quoque plures partem
administrandae rei p. caperent, noua officia excogitauit: cu-
ram operum publicorum, uiarum, aquarum, aluei Tiberis, fru-
menti populo diuidundi, praefecturam urbis, triumphatum
legendi senatus et alterum recognoscendi turmas equitum,
quotiensque opus esset. censores creari desitos longo inter-
uallo creauit. numerum praetorum auxit. exegit etiam, ut
quotiens consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas

23 cf. *Lyd. de mag.* 1, 34 (*Suet. rel. ed. Reiff. frg.* 200)

1 etiam *om. VS* excusantibus *vulg.* (*edd. Rom. Ven. I.*), excu-
santis *MGVLPS*, excusantes *T*, excusatis *Ts* (*Grut. Roth*) 4 thure *XT*
6 in *del. Bentley* 9 semenstres *G* 12 <ueterem> more *Polak* pro-
gabat *G* 16 deposito *s* (*edd. Rom. Ven. I.*), disposito *Q* 17 ut
om. M (proconsulibus ad mulos in *ras. m. 1*) 20 quaestura *vulg.* (*ed.*
Rom.), hoc loco rectius opinor 21 consueuerant *VRT* 23 uiarum
(in *ras.*) post uiarum *add. M*, tuetur *Mommsen* 24 diuidundo *M* (sicut
antea frumento), diuidendi *X'T* 26 quotienscumque *vulg.* (*ed. Rom.*),
cf. *Cal.* 7 27 reuocauit *Halbertsma*

- haberet, nec optinuit, reclamantibus cunctis satis maiestatem eius imminui, quod honorem eum non solus sed cum altero
 38 gereret. nec parciore in bellica uirtute honoranda, super triginta ducibus iustos triumphos et aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. 5
- 2 Liberis senatorum, quo celerius rei p. assuescerent, protinus <a> uirili toga latum clauum induere et curiae interesse permisit militiamque auspicantibus non tribunatum modo legionum, sed et praefecturas alarum dedit; ac ne qui expertus castrorum esset, binos plerumque laticlauos praeposuit singulis aliis.
- 3 Equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more trauectionis. sed neque detrahi quemquam in trauehendo ab accusatore passus est, quod fieri solebat, et senio uel aliqua corporis labe insignibus per-
 15 misit, praemisso in ordine equo, ad respondendum quotiens citarentur pedibus uenire; mox reddendi equi gratiam fecit eis, qui maiores annorum quinque et triginta retinere eum
 39 nollent; impetratisque a senatu decem adiutoribus unum quemque equitum rationem uitae reddere coegit atque in
 20 exprobratis alios poena, alios ignominia notauit, plures admonitione, sed uaria. lenissimum genus admonitionis fuit traditio coram pugillarium, quos taciti et ibidem statim legerent; notauitque aliquos, quod pecunias leuioribus usuris
 40 mutuati grauiore faenore collocassent. ac comitiis tribuniciiis si deessent candidati senatores, ex equitibus R. creauit, ita ut potestate transacta in utro uellent ordine manerent. cum autem plerique equitum attrito bellis ciuilibus patrimonio

1 nec] ne M 6 R.P. T 7 a uirili toga *quidam apud Torr.*, uirili toga *MGVQ* (fort. recte), uirili togae *IIR* (die uirilis togae *q*), uirilem togam *X*; an excidit sumpta? (cf. *Herm.* 40 p. 188) 8 tribunatus *Halbertsma* 9 sed et *GT*, sed *MX*, sed ut *δ* quis *L²s* (*uulg.*) 11 aliis *MQ* 13 trauectionis *M*, transu- *Xδ* 14 transuehendo *Xδ* (in tr. om. *T*) 15 alia *Q* 17 retinendi *Casaub.* 19 uellent *L²s*, mallent *Mommsen* 20 in exprobratis *Q* (in *M* posterior r ss., m. 1 ut uid.), ex improbratis *ε* et *edd.*, in probatione *Modd.* 22 sed] et *Modd.* uariis *V* 23 tradito *Qs* (tradito coram pugillari quod *cod. Torr.*) 24 legerent *TL¹T*, legerint *MGVL²S*, leger *P* 25 ac ex at *corr. Q*, a *XII¹*, an scrib. at? (cf. *Herm.* 40 p. 184sq.) 26 ex quib; decreuit *G*

spectare ludos e quattuordecim non auderent metu poenae
theatralis, pronuntiauit non teneri ea, quibus ipsis parenti-
busue equester census umquam fuisset.

Populi recensum uicatim egit, ac ne plebs frumentatio- 2
num causa frequentius ab negotiis auocaretur, ter in annum
quaternum mensium tesserarum dare destinauit; sed desideranti
consuetudinem ueterem concessit rursus, ut sui cuiusque men-
sis acciperet. comitiorum quoque pristinum ius reduxit ac
multiplici poena coercito ambitu, Fabianis et Scapt(i)ensibus
10 tribu(li)bus suis die comitiorum, ne quid a quoquam candi-
dato desiderarent, singula milia nummum a se diuidebat.

Magni praeterea existimans sincerum atque ab omni col- 3
luuione peregrini ac seruilis sanguinis incorruptum seruare
populum, et ciuitates Romanas parcissime dedit et manu-
15 mittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente Graeco pe-
tenti rescripsit, non aliter se daturum, quam si praesens sibi
persuasisset, quam iustas petendi causas haberet; et Liuiam
pro quodam tributario Gallo roganti ciuitatem negauit, im-
munitatem optulit affirmans facilius se passurum fisco detrahi
20 aliquid, quam ciuitatis Romanae uulgari honorem. seruos non 4
contentus multis difficultatibus a libertate et multo pluribus
a libertate iusta remouisse, cum et de numero et de condi-
tione ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiose cau-
set, hoc quoque adiecit, ne uinctus umquam tortusue quis
25 ullo libertatis genere ciuitatem adipisceretur.

Etiam habitum uestitumque pristinum reducere studuit, 5

26 sqq. *Lyd. de mag. 1, 12* οὐδὲ γὰρ ἐξήν Ῥωμαίοις βαρβαρικὴν στο-
λὴν περιθέσθαι· καὶ τοῦτο Τράγκυλος ἐν τοῖς περὶ Αὐγούστου διαμέμνη-
ται. ἰδόντα γὰρ φησι τὸν Αὐγούστου ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ τινὰς τῶν Ῥω-
μαίων ἐπὶ τὸ βαρβαρικὸν ἐσταλμένους ἀναγκάσθαι, ὥς ἐν ἀκαρεῖ τοὺς
καταγνοσθέντας ἀποβαλόντας τὸ βάρβαρον μόγις ἐπιγνοσθῆναι τῷ Καίσαρι.

2 theatralis <legis> *Casaub.* 4 recensum T, r. (uel n., rom. P)
censum MGX', rom. recensum P² 5 ab] ac R, a T uocaretur MGT
6 quaternum (quatt- V) GVL(P¹)Sδ, -num Mε, -nium Q, -norum IIRP²,
-nas I mensum Mε (fort. ita Suet., cf. Aug. 65), mensum Roth 7 sui
quisque Egnatius, suam (suas Bentley) cuiusque Duker 9 scaptensibus
tribubus Q, corr. Beroaldus 11 asse X (esse L) 12 ab om. G 14 et
om. G ciuitatem Romanam ε et fere edd. (cf. Galb. 14) dedit et]
dedit MGVL P¹

ac uisa quondam pro contione pullatorum turba indignabundus et clamitans: en <Verg. Aen. I 282>

Romanos, rerum dominos, gentemque togatam! negotium aedilibus dedit, ne quem posthac paterentur in foro circae nisi positis lacernis togatum consistere.

- 41 Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. nam et inuecta urbi Alexandrino triumpho regia gaza tantam copiam nummariae rei effecit, ut faenore deminuto plurimum agrorum pretiis accesserit, et postea, quotiens ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum eius gratuitum iis, qui cauere in duplum possent, ad certum tempus indulsit. senatorum censum ampliauit ac pro octingentorum milium summa duodecies sestertium taxauit supplēuit
2 que non habentibus. congiaria populo frequenter dedit, sed diuersae fere summae: modo quadringenos, modo trecenos, nonnumquam ducenos quinquagenosque nummos; ac ne minores quidem pueros praeteriit, quamuis non nisi ab undecimo aetatis anno accipere consuessent. frumentum quoque in annonae difficultatibus saepe leuissimo, interdum nullo pretio
42 uiritim admensus est tesserasque nummarias duplicauit. sed ut salubrem magis quam ambitiosum principem scires, quarentem de inopia et caritate uini populum seuerissima coercuit uoce: satis prouisum a genere suo Agrippa per
2 ductis pluribus aquis, ne homines sitirent. eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti bonae se fidei esse respondit; non promissum autem flagitanti turpitudinem et impudentiam edicto exprobrauit affirmauitque non daturum se quamuis dare destinaret. nec minore

8 sqq. cf. Oros. VI 19, 19

2 ait post en add. T 5 circoue GT (sic corr. in L m. recenti), cf. Lyd. supra 8 nummumariae M, nūmūmarinē G 9 diminuto TT 12 senatorium Bentley (cf. Vesp. 17) 13 decies Lipsius sestertio Ernesti (cf. ad Iul. 50 p. 26, 24) 15 fere om. V quadragenos G IIR trecenos Torr. (e libro Ferrariensi), tricenos Ω 16 quingenosque S (tricenosque rel. omissis T), quadragenosque Mommsen 17 nisi om. T 19 uilissimo Bentley 20 uiritū admensū V 24 idem Bentley populo del: Torr. 25 deposcenti Polak 28 destinasset Nε, destinarit Reitzius, destinarat Burm. nec] ne MVQR

grauitate atque constantia, cum proposito congiario multos
manumissos insertosque ciuium numero comperisset, negauit
accepturos quibus promissum non esset, ceterisque minus
quam promiserat dedit, ut destinata summa sufficeret. magna 3
5 uero quondam sterilitate ac difficili remedio cum uenalias
et lanistarum familias peregrinosque omnes exceptis medicis
et praeceptoribus partimque seruitiorum urbe expulisset, ut
tandem annona conualuit, impetum se cepisse scribit fru-
mentationes publicas in perpetuum abolendi, quod
10 earum fiducia cultura agrorum cessaret: neque ta-
men perseuerasse, quia certum haberet posse per
ambitionem quandoque restitui. atque ita postha[n]c
rem temperauit, ut non minorem aratorum ac negotiantium
quam populi rationem deduceret.
15 Spectaculorum et assiduitate et uarietate et magnificentia 43
omnes antecessit. fecisse se ludos ait suo nomine qua-
ter, pro aliis magistratibus, qui aut abessent aut non
sufficerent, ter et uicies. fecitque nonnumquam etiam
unicatim ac pluribus scaenis per omnium linguarum histriones
20 <...> non in foro modo, nec in amphitheatro, sed et in
circo et in Saeptis, et aliquando nihil praeter uenationem
edidit; athletas quoque extractis in campo Martio sedilibus
ligneis; item nauale proelium circa Tiberim cauato solo, in
quo nunc Caesarum nemus est. quibus diebus custodes in
25 urbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obnoxia

5 Oros. VII 3, 6 anno imperii Caesaris quadragesimo octauo adeo
dira Romanos fames consecuta est, ut Caesar lanistarum familias om-
nesque peregrinos, seruorum quoque maximas copias, exceptis medicis
et praeceptoribus, trudi urbe praeceperit.

1 gratuite MP¹ pposito congru^o V (sic m. 1) 3 ceterisque
corruptum dicit Modd. 5 quadam T, † quondam ss. in R 7 partem-
que GTT 10 cessaret ε (ss. † cesserit) aliq^{ue} ε, cesserat Q 11 per-
seuerasset MX' posse (poss^{et} V, om. L) Q, post se ε (edd. rec., inde
restitutum iri Madvig) 12 posthac QRS, post hanc rel. (Q) 14 duce-
ret Stephanus 16 se om. V, post ludos habet II 18 etiam om. edd.
Rom. II Ven. I al. (Roth) 20 <munera> suppl. Perizonius, <circensibus
ludis gladiatorisque muneribus frequentissime editis interiecit plerum-
que bestiarum Africanarum uenationes> Roth (cf. Mon. Anc. IV 39 sqq.
et Claud. 21) sed et] sed T 21 circo et TT, circo rel. 22 Edidit
athletas quoque Bentley ('sic mss. distinguunt')

- 2 esset. in circo aurigas cursoresque et confectores ferarum, et nonnumquam ex nobilissima iuuentute, produxit. sed et Troiae lusum edidit frequentissime maiorum minorumque puerorum, prisci decorique moris existimans clarae stirpis indolem sic notescere. in hoc ludicro Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donauit passusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen. mox finem fecit talia edendi Asinio Pollione oratore grauiter inuidioseque in curia questo A<e>sernini nepotis sui casum, qui et ipse crus fregerat. 10
- 3 Ad scaenicas quoque et gladiatorias operas et equitibus Romanis aliquando usus est, uerum prius quam senatus consulto interdiceretur. postea nihil sane praeterquam adulescentulum Lycium honeste natum exhibuit, tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor, librarum septemdecim ac 15
- 4 uocis immensae. quodam autem muneris die Parthorum obsoles tunc primum missos per mediam harenam ad spectaculum induxit superque se subsellio secundo collocauit. solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid inuisitatum dignumque cognitu aduectum esset, id extra ordinem quo- 20 libet loco publicare, ut rhinocerotem apud Saepta, tigrim in scaena, anguem quinquaginta cubitorum pro comitio.
- 5 Accidit uotiuus circensibus, ut correptus ualitudine lectica cubans tensas deduceret; rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, euenit ut laxatis sellae cu- 25 rulis compagibus caderet supinus. nepotum quoque suorum munere cum consternatum ruinae metu populum retinere et confirmare nullo modo posset, transiit e loco suo atque in ea parte consedit, quae suspecta maxime erat.
- 44 Spectandi confusissimum ac solutissimum morem correxit 30

1 ex equestri post ferarum add. G 2 prius et del. Torr. 3 maiorum s (e cod. uetustissimo affert Torr.), magnorum Q 4 delectu post puerorum add. IIRP²O (uulg.) 6 aurea IIR ipsum om. M 7 alia MQR⁸ et sic pro u. l. ss. II² (ali aedendi M) 9 asernini (aserni G, asernini V) Q, corr. Beroaldus 10 effregerat T 11 et (post operas) om. s 14 lycium (lyt- S, lic- II T, luc- R) Q, L. Itium Torr., L. Icium Roth 15 ac] at Bentley 19 inuisitatum MRT, inusit- rel. 22 pro] in G 27 cum om. G cum construere et confirmare (rel. omissis) V 28 posse MG

ordinavitque motus iniuria senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat. factō igitur decreto patrum ut, quotiens quid spectaculi usquam publice ederetur, primus subselliorum ordo uacaret senatoribus, Romae legatos liberarum sociarumque gentium uetuit in orchestra sedere, cum quosdam etiam libertini generis mitti deprendisset. militem secrevit a populo. maritis e plebe proprios ordines assignavit, praetextatis cuneum suum, et proximum paedagogis, sanxitque ne quis pullatorum media cauea sederet. feminis ne gladiatores quidem, quos promiscue spectari sollemne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit. solis uirginibus Vestalibus locum in theatro separatim et contra praetoris tribunal dedit. athletarum uero spectaculo muliebre secus omne adeo summouit, ut pontificalibus ludis pugilum par postulatum distulerit in insequentis diei matutinum tempus edixeritque: mulieres ante horam quintam uenire in theatrum non placere. ipse circenses ex amicorum fere libertorumque cenaculis spectabat, interdum ex puluinari et quidem cum coniuge ac liberis sedens. spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aberat, petita uenia commendatisque qui suam uicem praesidendo fungerentur. uerum quotiens adesset, nihil praeterea agebat, seu uitandi rumoris causa, quo patrem Caesarem uulgo reprehensum commemorabat, quod inter spectandum epistulis libellisque legendis aut rescribendis uacaret, seu studio spectandi ac uoluptate, qua teneri se neque dissimulauit umquam et saepe ingenue professus est. itaque corollaria et praemia in alienis quoque muneribus ac ludis

26 cf. *Victor. Caes. 1, 4* flagrante haud modice luxuria ludorumque cupidine.

2 consensu *MVR* 6 considerare *IIR*, consistere *Q* 7 deprehendisset *X'IIR* 9 ne quis *om. V* 11 sollemni *M* 12 concessit solis. *disting. Casaub. al.* 13 separatim *V* 14 muliebre secus (sexus *Q*) omne *MQ*, muliebrē sexū somnē *V*, muliebrem sexum omnem *rel.* omnes *I.F. Gronov.* subsūmouit *M* 15 partim *G* 16 edixerit quo *MT*, edixeritque quo *G*, edixitque *T* 17 uenirent *MGT* 19 cum *om. MQδ* 20 spectacula *MQ*, inde edens spectacula *Bentley probabiliter* 21 aberat *ς (ed. Basil. 1533)*, aderat *Q*, lacunam post aderat statuit *Modd.* sua uice *PST* 22 nihil *om. M*

- et crebra et grandia de suo offerebat nullique Graeco certamini interfuit, quo non pro merito quemque certantium honorarit. spectauit autem studiosissime pugiles et maxime Latinos, non legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Graecis solebat, sed et cateruarios oppidanos inter angustias uicorum pugnantis temere ac sine arte.
- 3 uniuersum denique genus operas aliquas publico spectaculo praebeantium etiam cura sua dignatus est: athletis et conseruauit priuilegia et ampliauit, gladiatores sine missione edi prohibuit, coercionem in histriones magistratibus omni tempore et loco lege uetere permissam ademit praeterquam ludis
- 4 et scaena. nec tamen eo minus aut xysticorum certationes aut gladiatorum pugnas seuerissime semper exegit. nam histrionum licentiam adeo compescuit, ut Stephanionem togatarium, cui in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra uirgis caesum relegauerit, Hylan pantomimum querente praetore in atrio domus suae nemine excluso flagellis uerberarit et Pyladen urbe atque Italia summouerit, quod spectatorem, a quo exhibebatur, demonstrasset digito conspicuumque fecisset.
- 46 Ad hunc modum urbe urbanisque rebus administratis Italiam duodetriginta coloniarum numero deductarum a se frequentauit operibusque ac uestigalibus publicis plurifariam instruxit, etiam iure ac dignatione urbi quodam modo pro parte aliqua adaequauit excogitato genere suffragiorum, quae de magistratibus urbicis decuriones colonici in sua quisque colonia ferrent et sub die comitiorum obsignata Romam mitterent. ac necubi aut honestorum deficeret copia aut multitudinis suboles, equestrem militiam petentis etiam ex commendatione publica cuiusque oppidi ordinabat, at iis, qui e

- 7 operis *M* 10 in omni *II* (*uulg.*) 11 loco ϵ (*ed. Basil. 1533*), longo Ω (et longo *om. d*) ludis et scaena *Stephanus*, ludos et sc(a)enam Ω , in ludos et sc. ϵ , per ludos et sc. *Burm.* (praeter pro praeterquam *Gothofredus*) 12 auxisticorum *M* 18 uerberauit *M*, uerberauerit *IIQ* 19 exhilarabatur *L*¹, exilaratur *P*, exhilarabatur (*exi- T*) *L*¹ *ST* 21 ad hunc modo *M*¹, adhuc modicum *V* 22 a se frequentauit *G*, ad se fr- *II R*, se fr- *MQ*, refrequentauit *X'* (*ab se edd. cum ϵ et Beroaldo*) 24 quodam modo *del. Lipsius al.* 26 in suam — coloniam *T* 28 deficere *M* 30 at (*ad V*) *del. Cusanb.*

plebe regiones sibi reuisenti filios filiasue approbarent, singula
nummorum milia pro singulis diuidebat.

Prouincias ualidiores et quas annuis magistratuum im-⁴⁷
periis regi nec facile nec tutum erat, ipse suscepit, ceteras
⁵ proconsulibus sortito permisit; et tamen nonnullas commu-
tauit interdum atque ex utroque genere plerasque saepius
adiit. urbium quasdam, foederatas sed ad exitium licentia
praecipites, libertate priuauit, alias aut aere alieno laborantis
leuauit aut terrae motu subuersas denuo condidit aut me-
¹⁰rita erga populum R. adlegantes Latinitate uel ciuitate do-
nauit. nec est, ut opinor, prouincia, excepta dum taxat
Africa et Sardinia, quam non adierit. in has fugato Sex.
Pompeio traicere ex Sicilia apparantem continuae et inmo-
dicae tempestates inhiuerunt nec mox occasio aut causa
¹⁵traiciendi fuit.

Regnorum quibus belli iure potitus est, praeter pauca,⁴⁸
aut isdem quibus ademerat reddidit aut alienigenis contri-
buit. reges socios etiam inter semet ipsos necessitudinibus
mutuis iunxit, promptissimus affinitatis cuiusque atque ami-
²⁰citiae conciliator et fautor; nec aliter uniuersos quam mem-
bra partisque imperii curae habuit, rectorem quoque solitus
apponere aetate paruis aut mente lapsis, donec adoluerent
aut resipiscerent; ac plurimorum liberos et educauit simul
cum suis et instituit.

²⁵ Ex militaribus copiis legiones et auxilia prouinciatim⁴⁹
distribuit, classem Miseni et alteram Rauennae ad tutelam
Superi et Inferi maris conlocauit, ceterum numerum partim
in urbis partim in sui custodiam adlegit dimissa Calagurri-
tanorum manu, quam usque ad deuictum Antonium, item
³⁰ Germanorum, quam usque ad cladem Varianam inter armigeros
circa se habuerat. neque tamen umquam plures quam tres

1 sibi om. V   7 urbes G   8 alias (alia V) aut — leuauit om. T
9 aut] at T   10 lenitate G   12 fugatos ex *MGVL¹Q* (corr.
L³), fugato (-tos *S¹*) sexto *II RPST* (at in *P* sexto in *ras.*)   13 ap-
parentem *MP¹T*   modicae V   15 traicienda G   16 Regna *N⁵*
(uulg.) est om. M   17 isquidem *M¹* (qui *eras.*), hisdem G   ad-
emerant M   aut (haut) Polak   cor tribuit M   21 partesque G T,
partemque XN   27 certum edd. Rom. Ven. I (uulg.)   28 suam X

SVETONIUS ed. Ihm. I.

cohortes in urbe esse passus est easque sine castris, reliquas in hiberna et aestiua circa finitima oppida dimittere assuerat.

2 quidquid autem ubique militum esset, ad certam stipendiorum praemiorumque formulam adstrinxit definitis pro gradu cuiusque et temporibus militiae et commodis missionum, ne aut aetate aut inopia post missionem sollicitari ad res nouas pos-
sent. utque perpetuo ac sine difficultate sumptus ad tuendos eos prosequendosque suppeteret, aerarium militare cum uectigalibus nouis constituit.

3 Et quo celerius ac sub manum adnuntiari cognoscique 10 posset, quid in prouincia quaque gereretur, iuuenes primo modicis interuallis per militaris uias, dehinc uehicula disposuit. commodius id uisum est, ut qui a loco idem perferunt
50 litteras, interrogari quoque, si quid res exigant, possint. in diplomatibus libellisque et epistulis signandis initio sp<h>inge 15
usus est, mox imagine Magni Alexandri, nouissime sua, Dioscuridis manu scalpta, qua signare insecuti quoque principes perseuerarunt. ad epistulas omnis horarum quoque momenta nec diei modo sed et noctis, quibus datae significarentur, addebat.

51 Clementiae ciuilitatisque eius multa et magna documenta sunt. ne enumerem, quot et quos diuersarum partium uenia et incolumitate donatos principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit: Iunium Nouatum et Cassium Patainum e plebe homines alterum pecunia, alterum leui exilio punire 25
satis habuit, cum ille Agrippae iuuenis nomine asperrimam de se epistulam in uulgus edidisset, hic conuiuio pleno proclamasset neque uotum sibi neque animum deesse confodiendi

21 *Eutrop. VII 8, 4* ciuillissime uixit, in cunctos liberalissimus, in amicos fidissimus (*cf. Aug. 56. 66*).

2 et om. V 7 ac om. G 9 instituit PTN 10 equos V manu T₅ 13 a loco idem Q (*pro idem est eodem uel idemque in 5, a loco et iidem post litteras in aliis et sic pars edd., idem om. Roth*), alicunde ei Casaub. (*sine ei Graevius*), e longinquo olim O. Hirschfeld, an aliquo? 14 exigat Stephanus, Salmasius 17 scalpta Ernesti, sculpta (p om. VS) Q, cf. Galba 10 22 sunt om. V ne] et ne X' ne emerem M¹, nec+mirū (r in ras.) G quod et quosdam G (quod etiam MV, in M corr. m. l), quot et quam Polak 27 hic usque proclamasset om. V

eum. quadam uero cognitione, cum Aemilio Aeliano Cordu- 2
bensi inter cetera crimina uel maxime obiceretur quod male
opinari de Caesare soleret, conuersus ad accusatorem com-
motoque similis: uelim, inquit, hoc mihi probes; faciam
5 sciat Aelianus et me linguam habere, plura enim de
eo loquar; nec quicquam ultra aut statim aut postea inqui-
siit. Tiberio quoque de eadem re, sed uiolentius apud se per 3
epistulam conquerenti ita rescripsit: aetati tuae, mi Tiberi,
noli in hac re indulgere et nimium indignari quem-
10 quam esse, qui de me male loquatur; satis est enim,
si hoc habemus ne quis nobis male facere possit.

Templa, quamuis sciret etiam proconsulibus decerni so- 52
lere, in nulla tamen prouincia nisi communi suo Romaeque
nomine recepit. nam in urbe quidem pertinacissime abstinuit
15 hoc honore; atque etiam argenteas statuas olim sibi positas
conflauit omnis exqu(e) iis aureas cortinas Apollini Palatino
dedicauit.

Dictaturam magna ui offerente populo genu nixus de-
iecta ab umeris toga nudo pectore deprecatus est. domini 53

12 *Victor Caes. 1, 6* hincque uti deo Romae prouinciisque omnibus
per urbes celeberrimas uiuo mortuoque templa, sacerdotes et collegia
sacrauere (cf. *Epit. 1, 28*). 19 sqq. *Tert. apol. 34* Augustus imperii for-
mator ne dominum quidem dici se uolebat. *Oros. VI 22, 4* domini appel-
lationem ut homo declinauit. nam cum eodem spectante ludos pro-
nuntiatum esset in mimo <*Ribbeck com. frg.³ p. 378*> 'o dominum ae-
quum et bonum' uniuersique, quasi de ipso dictum esset, exultantes
adprobauissent, et statim quidem manu uultuque indecoras adulationes
repressit et insequenti die grauissimo corripuit edicto, dominumque se
posthac appellari ne a liberis quidem aut nepotibus suis uel serio uel
ioco passus est. (inde paulo aliter *Isidor. orig. IX 3, 17*). cf. *Laur.*
Lyd. de mag. 1, 6 Ἀγνοστός ποτε, ἢ τάχα Τιβερίος (cf. *Tib. 27*), ὁ
μετ' αὐτόν, πρὸς ἐνὸς τῶν κολάκων δεσπότης ὀνομασθεὶς, ἐξαναστὰς ἀφῆκε
τὸν σύλλογον ἀπαξιώσας, ὡς ἐφη, δούλοις διαλέγεσθαι (cf. *de mens. 4, 112*).

1 dum G 2 obiceret G 4 probefacias G 7 sed uiolentius
Pithoeus et sic uoluisse uidetur corrector codicis V in margine adscri-
bens uiol, sedulo lentius MGV T, sedulo uiolentius XN, sed dolentius
Bentley semper M 8 ita om. V iactati M, pietati δ (*Bentley*),
cf. *Claud. 16* 10 me] nobis G mala V est om. V 12 quemuis
M¹ solere om. T 16 exque iis *Casanb.* (exque ea pecunia *Mon.*
Ancy. IV 53), ex quibus (ortum ex exque is?) MV (in M i prior ex-
puncta m. 2), ex quis (quis G, quib; Sē) GXT, eque δ

appellationem ut maledictum et obprobrium semper exhorruit. cum spectante eo ludos pronuntiatum esset in mimo:

o dominum aequum et bonum!

et uniuersi quasi de ipso dictum exultantes comprobassent, et statim manu uultuque indecoras adulationes repressit et ⁵ insequenti die grauissimo corripuit edicto; dominumque se posthac appellari ne a liberis quidem aut nepotibus suis uel serio uel ioco passus est atque eius modi blanditias etiam ² inter ipsos prohibuit. non temere urbe oppidoune ullo egressus aut quoquam ingressus est nisi uespera aut noctu, ne quem ¹⁰ officii causa inquietaret. in consulatu pedibus fere, extra consulum saepe adoperta sella per publicum incessit. promiscuis salutationibus admittebat et plebem, tanta comitate adeuntium desideria excipiens, ut quendam ioco corripuerit, quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto ¹⁵ stipem. die senatus numquam patres nisi in curia salutauit et quidem sedentis ac nominatim singulos nullo submonente; etiam discedens eodem modo sedentibus ualere dicebat. officia cum multis mutuo exercuit, nec prius dies cuiusque sollemnes frequentare desiit, quam grandior iam natu et in ²⁰ turba quondam sponsaliorum die uexatus. Gallum Cerrinium senatorem minus sibi familiarem, sed captum repente oculis et ob <id> inedia[m] mori destinantem praesens consolando reuocauit ad uitam.

⁵⁴ In senatu uerba facienti dictum est: non intellexi, et ²⁵ ab alio: contra dicerem tibi, si locum haberem. interdum ob immodicas disceptantium altercationes e curia per iram se proripienti quidam ingesserunt, licere oportere senatoribus de re p. loqui. Antistius Labeo senatus lectione, cum

---

⁵ prius et om. GTN, eras. in IIS ⁸ est om. V ¹⁰ neque — causam M¹ ¹² adaperta Beroaldus (Roth) ¹⁵ sic om. G dubitauerit N ¹⁶ stipem] assem Quint. inst. VI 3, 59 et Macrob. sat. II 4, 3 ¹⁷ submonentes M¹, se monente N et sic pro u. l. ss. L⁸ ¹⁸ eodem] eo T ¹⁹ mutua I. F. Gronov. ²⁰ grandior iam natu s (ed. princ. Rom.), grandi iam ornatu Q, iam grandior natu q, grandi iam natu L⁸ s (ed. Mediol. 1494 al.) ²¹ quondam om. II¹ Q, quodam Goesius diuexatus Bentley, diu uexatus Damsté Cerrinium Rohden, terrinium MVT, terminum G, terrinum X ²³ ob id inedia ed. Bonon. a. 1488, ob inediam Q

uir uirum legeret, M. Lepidum hostem olim eius et tunc exulantem legit interrogatusque ab eo an essent alii digniores, suum quemque iudicium habere respondit. nec ideo libertas aut contumacia fraudi cuiquam fuit. etiam sparsos de se in 55 curia famosos libellos nec expauit et magna cura redarguit ac ne requisitis quidem auctoribus id modo censuit, cognoscendum posthac de iis, qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.

Locis quoque quorundam inuidiosis aut petulantibus laces- 56
10 situs contra dixit edicto. et tamen ne de inhibenda testamentorum licentia quicquam constitueretur intercessit. quotiens magistratum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circuibat supplicabatque more sollemni. ferebat et ipse suffragium in tribu[s], ut unus e populo. testem se in iudiciis
15 et interrogari et refelli aequissimo animo patiebatur. forum 2 angustius fecit non ausus extorquere possessoribus proximas domos. numquam filios suos populo commendauit ut non adiceret: si merebuntur. eisdem praetextatis adhuc assur-
20 rectum ab uniuersis in theatro et a stantibus plausum grauissime questus est. amicos ita magnos et potentes in ciuitate esse uoluit, ut tamen pari iure essent quo ceteri, legibusque iudiciariis aequae tenerentur. cum Asprenas Nonius 3 artius ei iunctus causam ueneficii accusante Cassio Seuero diceret, consuluit senatum, quid officii sui putaret; cunctari
25 enim se, ne si superesset, eripere[t] legibus reum, sin

20 *Eutrop. VII 8, 4* in amicos fidissimus (fidelissimus *pars codd.*, *πιστότατος* *Paean.*), quos tantis euexit honoribus, ut paene aequaret fastigio suo (*cf. Aug. 66*).

1 uir uirum *Torr.* (*cf. cap. 35*), triumuirum *QV*, *del. cum sequenti* legit *Scheffer* exulantem (-te *L*¹) *X'*, exulantem *rel.* (*at in R t ss.*)
4 cuiquam fraudi *G* fuit] defuit *T* 5 et] nec *Torr.*, aut *Burm.*
6 id *om. G* 7 libellis aut crimina *V* 8 suo alienoue *Torr.* 10 ne
om. MTδ (*cf. l. 11*) ne inhabenda (*om. de*) *G* 11 ne senatus *post* li-
centia *add. T*, ne *δ* constitueret *T* 14 tribu *Erasmus*, tribus (trib: *M*,
perscriptum in solo G) *Q*, tribubus *Ts*, tribu s<ua> *Torr.* ut] et ut *II*,
et *Q* 16 augustius *GV* 18 adieceret *M*¹ (*inde adiecerit Bentley*),
addiceret *V* 19 et adstantibus *VLPsQ* 22 iudiciariis *VQ*, ac iu-
diciis *Modd.* tuerentur *G* 24 quid *GN*, quod *rel.* (*per compen-*
dium VTLT) 25 eripere *Iuncker*

deesset, destituere ac praedamnare amicum existimaretur; et consentientibus uniuersis sedit in subselliis per aliquot horas, uerum tacitus et ne laudatione quidem iudiciali
 4 data. affuit et clientibus, sicut Scutario cuidam euocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. unum omnino e reorum
 numero ac ne eum quidem nisi precibus eripuit, exorato coram
 iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione
 Murenæ cognouerat.

57 Pro quibus meritis quanto opere dilectus sit, facile est aestimare. omitto senatus consulta, quia possunt uideri uel
 necessitate expressa uel uerecundia. equites R. natalem eius
 sponte atque consensu biduo semper celebrarunt. omnes ordines in lacum Curti quotannis ex uoto pro salute eius stipem iaciebant, item Kal. Ian. stren[u]am in Capitolio etiam
 absenti, ex qua summa pretiosissima deorum simulacra mer-
 catus uicatim dedicabat, ut Apollinem Sandaliarium et Io-
 2 uem Tragoedum aliaque. in restitutione<m> Palatinae domus incendio absumptae ueterani, decuriae, tribus atque etiam singillatim e cetero genere hominum libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt, delibante tantum modo eo
 summarum acruos neque ex quoquam plus denario aufe-
 rente. reuertentem ex prouincia non solum faustis ominibus, sed et modulatis carminibus prosequabantur. obseruatum etiam est, ne quotiens introiret urbem, supplicium de quo-
 58 quam sumeretur. Patris patriae cognomen uniuersi repentino
 maximoque consensu detulerunt ei: prima plebs legatione
 Antium missa; dein, quia non recipiebat, ineunti Romae

25 *Victor Caes. 1, 6* pater patriae ob clementiam . . . habitus.
Epit. 1, 28 patrem patriae dixerat *senatus*.

7 castricio *G* 10 quia] quae *ed. Rom. II Ven. I (rulg.)* 12 concessu *Ω*, in *R* ces in *ras.* (*m. 1?*) *fort. corr. ex consensu, ut est in edd. uet. (Rom. II al.)* celebrabant *Modd.* 13 curtii *X*, curtis *G* 14 strenam *II²R*, strennam *T*, strenuam *rel.* (*strenuās P*), *cf. Tib. 34* conferebant *post Capitolio add. Duker*, fundebant *Modd.* 16 sandaliarium *M¹G* 17 restitutionem *II R*, -ne *rel. (Ω)* 18 abruptae *X* 19 e cetero *M*, cetera (*et tum genera*) *G* libenter *G* 20 conferebant *N* 21 acruo *G* aufferente *M*, aut frequente *V* 22 ominibus *G*, omnibus *rel. et N* (*per compendium plerique, in P ss. m. 2*), nominibus *Torr.* 25 uniuerso *MQ* 26 primo et tum per antium *G*

spectacula frequens et laureata; mox in curia senatus, neque decreto neque adclamatione, sed per Valerium Messalam. is 2 mandantibus cunctis: quod bonum, inquit, faustumque sit tibi domuique tuae, Caesar Auguste! sic enim
 5 nos perpetuam felicitatem rei p. et laeta huic precari existimamus: senatus te consentiens cum populo R. consalutat patriae patrem. cui lacrimans respondit Augustus his uerbis — ipsa enim, sicut Messalae, posui —: compos factus uotorum meorum, p. c., quid
 10 habeo aliud deos immortales precari, quam ut hunc consensum uestrum ad ultimum finem uitae mihi perferre liceat?

Medico Antonio Musae, cuius opera ex ancipiti morbo 59 conualuerat, statuam aere conlato iuxta signum Aesculapi
 15 statuerunt. nonnulli patrum familiarum testamento cauerunt, ut ab heredibus suis praelato titulo uictumae in Capitolium ducerentur uotumque pro se solueretur, quod superstitem Augustum reliquissent. quaedam Italiae ciuitates diem, quo primum ad se uenisset, initium anni fecerunt. prouinciarum
 20 pleraeque super templa et aras ludos quoque quinquennales paene oppidatim constituerunt. reges amici atque socii et 60 singuli in suo quisque regno Caesareas urbes condiderunt et cuncti simul aedem Iouis Olympii Athenis antiquitus incohata perficere communi sumptu destinauerunt Genioque eius
 25 dedicare; ac saepe regnis relictis non Romae modo sed et prouincias peragranti cotidiana officia togati ac sine regio insigni more clientium praestiterunt.

Quoniam qualis in imperis ac magistratibus regendaque 61

21 *Eutrop. VII 10, 3* tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges populi Romani amici in honorem eius conderent ciuitates, quas Caesareas nominarent. 25 *id. VII 10, 4* multi . . . reges ex regnis suis uenerunt, ut ei obsequerentur, et habitu Romano, togati scilicet, ad uehiculum uel equum ipsius cucurrerunt. 28 sqq. *cf. Einhard. 18 (ad Iul. 44 p. 23, 13). id. 4* ad actus et mores ceterasque uitae illius partes (*cf. Aug. 72*) explicandas ac demonstrandas (*cf. Aug. 9*)

2 is *M¹GVVL¹(P¹?)*, id *TL³*, non *ST¹*, del *M²T²*, duae uel tres litt. *erasc* in *P* 5 et] ut *Bentley* ordini post huic suppl. *Torr.*, urbi *Ond. (Roth)* 9 exposuit *G* 16 uictimae *GXT* 19 se om. *M¹* 23 olympii *M*, olimpici *T* 25 ac si peregrinis *G* et om. *T*

per terrarum orbem pace belloque re p. fuerit, exposui, referam nunc interiorem ac familiarem eius uitam quibusque moribus atque fortuna domi et inter suos egerit a iuuenta usque ad supremum uitae diem.

2 Matrem amisit in primo consulatu, sororem Octauiam quinquagensimum et quartum agens aetatis annum. utrique cum praecipua officia uiuae praestitisset, etiam defunctae honores maximos tribuit.

62 Sponsam habuerat adolescens P. Seruili Isaurici filiam, sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, expositu- 10 lantibus utriusque militibus ut et necessitudine aliqua iungerentur, priuignam eius Claudiam, Fulviae ex P. Clodio filiam, duxit uxorem uixdum nubilem ac simultate cum Fulvia socru 2 orta dimisit intactam adhuc et uirginem. mox Scriboniam in matrimonium accepit nuptam ante duobus consularibus, 15 ex altero etiam matrem. cum hac quoque diuortium fecit, pertaesus, ut scribit, morum peruersitatem eius, ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tiberi Neronis et quidem praegnantem abduxit dilexitque et probauit unice ac perseueranter. 20

63 Ex Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet. infans, qui conceptus erat, immaturus est editus. Iuliam primum Marcello Octauiae sororis suae filio tantum quod pueritiam egresso, deinde, ut is obiit, M. Agrippae nuptum dedit exorata sorore, ut sibi genero cederet; 25 nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat et ex ea

... transire disposui; ita tamen, ut primo res gestas et domi et foris, deinde mores et studia eius, tum de regni administratione et fine nar-
rando ... nihil praetermittam. 18 cuius animi dotes (*Tit. 3*) ... ceteraque ad interiorem atque domesticam uitam pertinentia iam abhinc dicere exordiar. cf. *Capitol. Max. Bulb. 4, 5* 14 *Epit. 1, 23* abiecta quoque uxore Scribonia amore alienae coniugis possessus Liuiam quasi marito concedente sibi coniunxit (cf. *Tib. 4*). 21 *Einhard. 18* de qua nihil liberorum tulit.

1 re publica *G*, rei p. *MI²R* 6 tertium *Clinton* 7 uitae *G*
9 habuit *ε* 11 unirentur *X* 13 uix tum *II R* Fulvia *del. Halbertsma* 16 matrem *GILL²S*, matre *rel. (Ω?)* 24 tantum quo *V*, tantumq(ue) *GIIPSTL³* (in *P post q; uestigium rasurae*) ut subiit *G*
26 marcellam *G*

liberos. hoc quoque defuncto, multis ac diu, etiam ex eque-
stri ordine, circumspectis condicionibus, Tiberium priuignum
suum elegit coegitque praegnantem uxorem et ex qua iam
pater erat dimittere. M. Antonius scribit primum eum An-
tonio filio suo despondisse Iuliam, dein Cotisoni Getarum
regi, quo tempore sibi quoque in uicem filiam regis in matri-
monium petisset.

Nepotes ex Agrippa et Iulia tres habuit C. et L. et 64
Agrippam, neptes duas Iuliam et Agrippinam. Iuliam L. Paulo
10 censoris filio, Agrippinam Germanico sororis suae nepoti col-
locauit. Gaium et L. adoptauit domi per assem et libram
emptos a patre Agrippa tenerosque adhuc ad curam rei p.
admonuit et consules designatos circum prouincias exercitus-
que dimisit. filiam et neptes ita instituit, ut etiam lanificio 2
15 assuefaceret uetaretque loqui aut agere quicquam nisi pro-
palam et quod in di[ut]urnos commentarios referretur; extra-
neorum quidem coetu adeo prohibuit, ut L. Vinicio, claro
decoroque iuueni, scripserit quondam parum modeste fe-
cisse eum, quod filiam suam Baias salutatum uenisset.
20 nepotes et litteras et natare aliaque rudimenta per se plerum- 3
que docuit, ac nihil aequae elaborauit quam ut imitarentur chiro-
graphum suum; neque cenauit una, nisi ut in imo lecto assi-
derent, neque iter fecit, nisi ut uehiculo anteirent aut circa
adequitarent. sed laetum eum atque fidentem et subole et 65

14 *Einhard.* 19 filias ... lanificio adsuescere ... iussit 22 *id.* 19
filiorum ac filiarum tantam in educando curam habuit, ut numquam
domi positus sine ipsis caenaret, numquam iter sine illis faceret; ad-
equitabant ei filii, filiae uero pone sequebantur (*cf. p. 9, 13*). 24 *Victor*
Caes. 1,7 felix adeo, absque liberis tamen simulque coniugio. *Einhard.* 19
licet alias felix, aduersae fortunae malignitatem expertus est.

5 cosoni* M, cosoni GV (*in hoc s in ras.*), cosini Xδ genitarum
(genist- T) PT 7 petisse *Casaub. al.* 11 gai. MGVL lucium TP
libam MGVL et sic pro u. l. ss. in R 12 ad curam] curram M, curam
VL, curae PST 14 et om. G 16 et quod T'N, et MGVL, ut
Bentley, et <ut> *Bücheler* diurnos Nδ, diurno et tum commentario s
(commentario etiam in M) 17 c(o)etum XN L. Vinicio *ed. Basil.* 1533,
l. uicinio (-no V¹R) MGVT (*Roth*), lucinio LPOS¹, licinio S²N, lini-
cinio T 20 notare *Lipsius fort. recte* 22 una] unquam *Bentley*,
Polak (*cf. Herm.* 36 p. 299) ut in imo] ut in uno *HLPT*, ut mimo Q,
ut imo R, in imo S

disciplina domus Fortuna destituit. Iuliam, filiam et neptem, omnibus probis contaminatas relegavit; C. et L. in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos, Gaio in Lycia, Lucio Massiliae defunctis. tertium nepotem Agrippam simulque priuignum Tiberium adoptauit in foro lege curiata; ex quibus 5 Agrippam breui ob ingenium sordidum ac ferox abdicauit seposuitque Surrentum.

- 2 Aliquanto autem patientius mortem quam dedecora suorum tulit. nam C. Lucique casu non adeo fractus, de filia absens ac libello per quaestorem recitato notum senatui fecit 10 abstinuitque congressu hominum diu prae pudore, etiam de necanda deliberauit. certe cum sub idem tempus una ex concisciis liberta Phoebe suspensio uitam finisset, maluisse se ait 3 Phoebes patrem fuisse. relegatae usum uini omnemque delicatorem cultum ademit neque adiri a quoquam libero ser- 15 uo[que] nisi se consulto permisit, et ita ut certior fieret, qua is aetate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis uel cicatricibus. post quinquennium demum ex insula in continentem lenioribusque paulo condicionibus transtulit eam. nam ut omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit, 20 deprecanti saepe p. R. et pertinacius instanti tales filias tales- 4 que coniuges pro contione inprecatus. ex nepte Iulia post damnationem editum infantem adgnosci alique uetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, immo in dies amentio- rem in insulam transportauit saepsitque insuper custodia militum. cauit 25 etiam s. c. ut eodem loci in perpetuum contineretur. atque

8 *Einhard.* 19 mortes filiorum ac filiae . . . minus patienter tulit.

1 iuliam *M*² 3 mensuum *MG* (in *M* sequitur spatiū), mensum *Roth* (cf. ad *Aug.* 40 p. 75, 6) 6 stolidum *Casaub.* 8 mortes *Modd.* (cf. *Einhard.*) 9 de filia *IRP²ST*, filia *MGVL¹P¹*, filiae *Q*, ut de filia *L*² 11 deneganda *MG* 13 foede (fede *G* al.) *Ω*, corr. hic et l. 14 *Pulmannus. Gifanius* se om. *V* 14 foedes (fe- *T*, fe- *P*) *MVPT*, fede uel fede rel. parem *G* 15 quopiam pars edd. post *Casaubonum* seruoue uulg. post edd. *Gryphii saec. XVI*, in marg. pro u. l. iam ed. *Basil.* 1518 16 quia is *M*¹, quasi *G* 21 deprecatus a epe *V* 22 increatus *Q*, precatus *G* 23 agnosci (aggn- *S*) *PST* (in *P* rasura ante a), adgnosci (acc- *II*) *MVLIQ* (in *L* corr. ex adcogniti), cognosci *GR* (cf. *Claud.* 12) 24 insulas *G* 25 insuper] in *V*

ad omnem et eius et Iuliarum mentionem ingemiscens proclamare etiam solebat <Hom. Il. III 40>:

αἶθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμειναι ἄγονός τ' ἀπολέσθαι

nec aliter eos appellare quam tris uomicas ac tria carcino-
mata sua.

Amicitias neque facile admisit et constantissime retinuit,⁶⁶ non tantum uirtutes ac merita cuiusque digne prosecutus, sed uitia quoque et delicta, dum taxat modica, perpressus. neque enim temere ex omni numero in amicitia eius afflicti
10 reperientur praeter Saluidienum Rufum, quem ad consulatum usque, et Cornelium Gallum, quem ad praefecturam Aegypti, ex infima utrumque fortuna pronexerat. quorum alterum res 2 nouas molientem damnandum senatui tradidit, alteri ob ingratum et maliuolum animum domo et prouinciis suis interdixit. sed Gallo quoque et accusatorum denuntiationibus et
15 senatus consultis ad necem compulso laudauit quidem pietatem tanto opere pro se indignantium, ceterum et inlacrimauit et uicem suam conquestus est, quod sibi soli non liceret amicis, quatenus uellet, irasci. reliqui potentia atque opi-
20 bus ad finem uitae sui quisque ordinis principes floruerunt, quam et offensis interuenientibus. desiderauit enim nonnumquam, ne de pluribus referam, et M. Agrippae patientiam et Maecenatis taciturnitatem, cum ille ex leui <f>rigoris suspicionem et quod Marcellus sibi anteferebatur, Mytilenas se relictis

6 *Epit. 1, 16* in amicos fidus exitit . . . rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. cf. *Eutrop. VII 8, 4* (u. ad *Aug. 51. 56*). *Einhard. 19* erat in amicitiiis optime temperatus, ut eas et facile admitteret et constantissime retineret. 11 cf. *Eutrop. VII 7* praepositusque ei (*Aegypto*) C. Cornelius Gallus. hunc primum Aegyptus Romanum iudicem habuit. 22 *Epit. 1, 16* quorum (*amicorum*) praecipui erant ob taciturnitatem Maecenas, ob patientiam laboris modestiamque Agrippa.

3 dignū inconiugatu esse in certam perire ss. in S 4 alit̃reos M, alit̃reos G 7 cuiuscumque G, cuius Q 10 repperiuntur V saluidenium (-demum LS) Q, corr. ed. Basil. 1533 11 Gallum om. G 13 alterum GT 17 lacrimauit L (ceterum et ss. m. 2) 18 est om. MX'. idcirco et ante uicem erasum in L, fort. recte 20 sui ed. Basil. 1533, suae Q cuiusque Π²R 22 impatientiam MGΠQδ 23 frigoris Lipsius, rigoris Q, at uigoris ss. Π² 24 ferretur G

omnibus contulisset, [et] hic secretum de comperta Murenæ coniuratione uxori Terentiæ prodidisset.

- 4 Exegit et ipse in uicem ab amicis beniuolentiam mutuam, tam a defunctis quam a uiuis. nam quamuis minime appeteret hereditates, ut qui numquam ex ignoti testamento capere quicquam sustinuerit, amicorum tamen suprema iudicia morosissime pensitauit, neque dolore dissimulato, si parcius aut citra honorem uerborum, neque gaudio, si grate pieque quis se persecutus fuisset. legata uel partes hereditatum a quibuscumque parentibus relicta sibi aut statim liberis eorum 10 concedere aut, si pupillari ætate essent, die uirilis togæ uel nuptiarum cum incremento restituere consueuerat.

- 67 Patronus dominusque non minus seuerus quam facilis et clemens multos libertorum in honore et usu maximo habuit, ut Licin[i]um et Celadum aliosque. Cosmum seruum grauisime de se opinantem non ultra quam compedibus coercuit. Diomedem dispensatorem, a quo simul ambulante incurrenti repente fero apro per metum obiectus est, maluit timiditatis arguere quam noxæ remque non minimi periculi, quia tamen 2 fraus aberat, in iocum uertit. idem Polum ex acceptissimis libertis mori coegit compertum adulterare matronas; Thallo a manu, quod pro epistula prodita denarios quingentos accepisset, crura ei fregit; paedagogum ministrosque C. fili, per occasionem ualitudinis mortis eius superbe auareque in prouincia grassatos, oneratos graui pondere ceruicibus præcipitauit in flumen.

- 68 Prima iuuenta uariorum dedecorum infamiam subiit. Sextus Pompeius ut effeminatum insectatus est; M. Antonius adoptionem auunculi stupro meritum; item L. Marci frater,

---

27 *Epit. 1, 22* seruiebat . . . libidini usque ad probum uulgaris famæ.

---

1 omnibus <rebus> Polak et del. Torr. 3 ab om. VL¹P¹S 9 parte X hereditatum G, -tum IIRL²T 12 consueuerat MGN, constituerat T, consuerat (-seuerat T) X' 15 Licinum Torr. et Celadum Casaub., enceladum Q, Eunum Celadum Oud. 17 diomedem TPS 20 proculum R (uulg.) et sic II² corr. ut uid. ex periculum, popm Q 23 creatura G ei fregit] effregit IIR 25 onenitos G, oneratis (hon- T) Tε, et pars edd., fort. rectius 29 <ut> adoptionem Bentley

quasi pudicitiam delibatam a Caesare Aulo etiam Hirtio in Hispania trecentis milibus nummum substrauerit solitusque sit crura suburere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret. sed et populus quondam uniuersus ludorum die et accepit in
 5 contumeliam eius et adsensu maximo conprobauit uersum
 <com. inc. fry. p. 143> in scaena pronuntiatum de gallo Matris deum tympanizante:

nidesne, ut cin(a)edus orbem digito temperat?
 adulteria quidem exercuisse ne amici quidem negant, excu-
 10 santes sane non libidine, sed ratione commissa, quo facilius consilia aduersariorum per cuiusque mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liuiæ nuptias obiecit et feminam consularem e triclinio uiri coram in cubiculum abductam, rursus in conuiuium rubentibus auriculis incomptiore capillo
 15 reductam; dimissam Scriboniam, quia liberius doluisset nimiam potentiam paelicis; condiciones quaesitas per amicos, qui matres familias et adultas ætate uirgines denudarent atque perspicerent, tamquam Toranio mangone uendente. scri-
 20 bit etiam ad ipsum hæc familiariter adhuc necdum plane inimicus aut hostis: quid te mutauit? quod reginam in eo? uxor mea est. nunc coepi an abhinc annos nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita ualeas, uti tu, hanc epistulam cum leges, non inieris Tertullam aut Terentillam aut Rufillam aut Saluiam Titiseniam
 25 aut omnes. an refert, ubi et in qua arrigas?

Cena quoque eius secretior in fabulis fuit, quæ uulgo 70
 δωδεκάθεος uocabatur; in qua deorum dearumque habitu

27 *Epit.* 1, 22 inter duodecim catamitos totidemque puellas accubare solitus erat.

5 adsensū (asc- V) *GV* uersum — pronuntiatum *Π¹Qε*, uersu (uerso V) — pronuntiato *rel. (Q)* 6 in om. *ς* (*Modd.*) 8 uidet *HG*, uidet *Torr.* 12 obiecit *Bentley* 13 uiro *ς* (*Beroaldus*) adductam rursum V 15 et ante dimissam *add. T* 16 et ante condiciones *add. T* 17 qui om. V matrem V adulta *Bentley* et prospicerent *G* 18 thoranio (-ano V, -inio *G*) *MGVT*, cf. *Aug.* 27 19 hæc ad ipsum *G* 20 regina *PST* 21 in eo] mea *X* (mea potius quam inea *L*, in eo corrector recens) 22 uti] ut *X* 24 titi senia *R*, titisceniam *Π* 25 an] an te *QR* et sic pro u. l. ss. *Π²*, anne *Π¹* ubi om. *G* quam *ς* 27 δωδεκάθεος om. *G*, duodenorum deorum ss. in V, dodecateos in *S m.* 2

discubuisse conuiuas et ipsum pro Apolline ornatum non Antoni modo epistulae singulorum nomina amarissime enumerantis exprobrant, sed et sine auctore notissimi uersus <FPR p. 340>:

cum primum istorum conduxit mensa choragum, 5
sexque deos uidit Mallia sexque deas,
impia dum Phoebi Caesar mendacia ludit,
dum noua diuorum cenat adulteria:
omnia se a terris tunc numina declinarunt,
fugit et auratos Iuppiter ipse thronos. 10

2 auxit cenae rumorem summa tunc in ciuitate penuria ac fa-
mes adclamatumque est postridie: omne frumentum deos
comedissee et Caesarem esse plane Apollinem, sed
Tortorem, quo cognomine is deus quadam in parte urbis
colebatur. notatus est et ut pretiosae suppellectilis Corinthi- 15
orumque praecupidus et aleae indulgens. nam et proscriptio-
nis tempore ad statuam eius ascriptum est <FPR p. 341>:

pater argentarius, ego Corintharius,
cum existimaretur quosdam propter uasa Corinthia inter pro-
scriptos curasse referendos; et deinde bello Siciliensi epi- 20
gramma <FPR p. 341> uulgatum est:

postquam bis classe uictus naues perdidit,
aliquando ut uincat, ludit assidue aleam.

71 ex quibus siue criminibus siue maledictis infamiam impudi-
citiae facillime refutauit et praesentis et posterae uitae ca- 25
stitute; item lautitiarum inuidiam, cum et Alexandria capta
nihil sibi praeter unum murrinum calicem ex instrumento re-
gio retinuerit et mox uasa aurea assiduissimi usus conflauerit
omnia. circa libidines haesit, postea quoque, ut ferunt, ad

2 enumerantes *X* (corr. *L*³), -ratis *II*¹ 3 nouissimi *G* 5 primum] pristinum *V*, mimum *Heinsius* iustum *II*¹*Q*_ε, historum *Heinsius*, astro-
rum *Bährens* thensa uel scaena *Bentley* chorangum *II*¹*Q*, cho-
ragium *Casaub.*, choragi *Heinsius*, chorum omnem *Bährens* 8 cena
et *Bährens*, curat *Mähly* 10 aurato — tholo *Bentley* toros 5 12 ac-
clamatum *R* 14 quo — colebatur *glossema* putat *Huelsen* 15 sup-
pellectili *MGVδ*, corr. *V* in marg. m. 1 ut uid. 16 proscriptio *G*
20 deinde *Tδ*, inde *MLPS*, inde inde *GV*, in *T* 23 aliam *G*, alea *L*³ 5
25 castitate (-tē *Q*) om. *G* 27 myrrinum (mirr- *T*) *MX'*, myrrinum *G*,
myrrhinum *T* 29 ut ferādiuitiandas *V*

uitiandas uirgines promptior, quae sibi undique etiam ab uxore conquirerentur. aleae rumorem nullo modo expauit lusitque simpliciter et palam oblectamenti causa etiam senex ac praeterquam Decembri mense aliis quoque festis et pro-
 5 festis diebus. nec id dubium est. autographa quadam epi-
 stula: cenaui, ait, mi Tiberi, cum isdem; accesserunt conuiuae Vinicius et Silius pater. inter cenam lusimus geronticos et heri et hodie; talis enim iactatis, ut quisque canem aut senionem miserat, in singulos
 10 talos singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat uniuersos, qui Venerem iecerat. et rursus 3
 aliis litteris: nos, mi Tiberi, Quinquatrus satis iucunde egimus; lusimus enim per omnis dies forumque aleatorum calfecimus. frater tuus magnis clamoribus
 15 rem gessit; ad summam tamen perdidit non multum, sed ex magnis detrimentis praeter spem paulatim retractum est. ego perdidici uiginti milia nummum meo nomine, sed cum effuse in lusu liberalis fuissem, ut soleo plerumque. nam si quas manus remisi cuique
 20 exegissem aut retinuissem quod cuique donauit, uicissem uel quinquaginta milia. sed hoc malo; benignitas enim mea me ad caelestem gloriam efferet. scribit ad filiam: misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis conuiuis dederam, si uellent inter
 25 se inter cenam uel talis uel par impar ludere.

In ceteris partibus uitae continentissimum constat ac 72
 sine suspitione ullius uitii. habitauit primo iuxta Romanum

2 *Epit. 1, 21* studiosissimus aleae lusor. 26 u. ad p. 87, 28

1 pronior Bentley 4 alias Modd. 5 id om. X (ne cui dubium sit Iernstedt) aut tygrapha G 8 γεροντικὸς uulg., seniliter ss. in V enim om. V 9 cane G aut] ad I. Marquardt 10 singulos om. V 12 quinquatriis GX'T 13 aleatorium edd. post Sabellicum 16 retractatum M, retractus (at in L -us in ras.) X et edd. 18 liberali X 18 ut soleo — retinuissem om. G 23 <et> scribit Bücheler scribit ad filiam om. T, item GV ubi spatium uacuum relictum est 24 quot Lipsius conuiuiis ΠQST inter se del. Torr. 25 super cenam Bentley 26 fuisse ante constat add. ΠP²ST (edd.) 27 primum G romañ V, romanorum X, del. Torr.

forum supra Scalas anularias, in domo quae Calui oratoris fuerat; postea in Palatio, sed nihilo minus aedibus modicis Hortensianis, et neque laxitate neque cultu conspicuis, ut in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum et sine marmore ullo aut insigni pauimento conclauia. ac per annos 5 amplius quadraginta eodem cubiculo hieme et aestate mansit, quamuis parum salubrem ualitudini suae urbem hieme ex-
 2 periretur assidueque in urbe hiemaret. si quando quid secreto aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas et technyphion uocabat: huc transibat aut in alicuius libertorum suburbanum; aeger autem in domo Maecenatis cubabat. ex secessibus praecipue frequentauit maritima insulasque Campaniae aut proxima urbi oppida, Lanuuium, Praeneste, Tibur, ubi etiam
 3 in porticibus Herculis templi persaepe ius dixit. ampla et 15 operosa praetoria grauabatur. et neptis quidem suae Iuliae, profuse ab ea extracta, etiam diruit ad solum, sua uero quamuis modica non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu quam xystis et nemoribus excoluit rebusque uetustate ac raritate notabilibus, qualia sunt Capreis immanium beluarum ferarumque membra praegrandia, quae dicuntur gigant-
 73 tum ossa, et arma heroum. instrumenti eius et supellectilis parsimonia apparet etiam nunc residuis lectis atque mensis, quorum pleraque uix priuatae elegantiae sint. ne toro quidem cubuisse aiunt nisi humili et modice instrato. ueste non 25 temere alia quam domestica usus est, ab sorore et uxore et filia neptibusque confecta; togis neque restrictis neque fuis, clauo nec lato nec angusto, calciamentis altiusculis, ut procerior quam erat uideretur. et forensia autem et calceos numquam non intra cubiculum habuit ad subitos repentinos-
 30 que casus parata.

8 assidueque in urbe hiemauit *Mähly transponens post mansit, aliter alii, cf. Herm. 36 p. 300* in urbe *T*, in urbem *MG*, extra urbem (urbe *V*) *X'* quod *M¹* 10 *τεχνόφιον* (uel *τεγνόφιον*) *Bentley*, *tegnophion* (*tegnof-* *S*, *tegnaph-* *T*) *Q*, *τεχνόφοντον* *Trillerus*, *technophyon* (*τεχνόφονον*) *uulg.* 14 *prænestib;* (*om. Tibur*) *G* 15 et *om. VL'P'* (amplet *G*) 20 belluarum *MT* 24 quorum *Sabellious*, quarum *Q* 26 quam *post* usus est *transponit Torr.*

- Conuiuabatur assidue nec umquam nisi recta, non sine⁷⁴
 magno ordinum hominumque dilectu. Valerius Messala tra-
 dit, neminem umquam libertinorum adhibitum ab eo cenae
 excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem post proditam
⁵ Sexti Pompei classem. ipse scribit, inuitasse se quondam,
 in cuius uilla maneret, qui speculator suus olim fuisset. con-
 uiuia nonnumquam et serius inibat et maturius relinquebat,
 cum conuiuae et cenare inciperent, prius quam ille discum-
 beret, et permanerent digresso eo. cenam ternis ferculis aut
¹⁰ cum abundantissime senis praebebat, ut non nimio sumptu, ita
 summa comitate. nam et ad communionem sermonis tacentis
 uel summissim fabulantis prouocabat, et aut acro(a)mata et
 histriones aut etiam truuiales ex circo lud(i)os interponebat
 ac frequentius aretalogos.
- ¹⁵ Festos et sollemnes dies profusissime, nonnumquam tan-⁷⁵
 tum ioculariter celebrabat. Saturnalibus, et si quando alias
 libuisset, modo munera diuidebat, uestem et aurum et ar-
 gentum, modo nummos omnis notae, etiam ueteres regio-
 ac peregrinos, interdum nihil praeter cilicia et spon-
 gias et
²⁰ rutabula et forpices atque alia id genus titulis obscuris et
 ambiguis. solebat et inaequalissimarum rerum sortes et auer-
 sas tabularum picturas in conuiuio uenditare incertoque casu
 spem mercantium uel frustrari uel explere, ita ut per singu-
 los lectos licitatio fieret et seu iactura seu lucrum communi-
²⁵ caretur. cibi — nam ne haec quidem omiserim — minimi⁷⁶

1. 9 *Einhard*. 24 conuiuabatur rarissime et hoc praecipuis tantum
 festiuitatibus, tunc tamen cum magno hominum numero. caena ei coti-
 diana quaternis tantum ferculis praebebatur. 12 *id.* 26 submissim ...
 cantaret. 24 inter caenandum aut aliquod acroama aut lectorem audie-
 bat. 25 et p. 98, 14 *Epit.* 1, 22 cibi ac uini multum ... abstinens.
Einhard. 24 in cibo et potu temperans, sed in potu temperantior. *ibid.*
 uini et omnis potus adeo parcus in bibendo erat, ut super caenam
 raro plus quam ter biberet.

2 delectu *RL¹P²S* mensala tradidit *M* 5 quondam *MGVQ*.
 quendam *XIIR* (*edd.*) 9 ferculis *GR* aut cum] aũ *G* 10 mi-
 nimio *M* (*sic m.* 1), minimo *Bentley* 12 cromata *M¹*, acromata *M²*
 et *rel.* (prolixitates ludi *ss. in V*), *corr.* *Sabellicus* 13 ludos *Q*, *corr.*
Beroaldus (5) 16 uolgariter *Mähly* 21 aduersas *VS*, auersa et tum
 pictarum *Bentley* 22 plectura *M¹*, plecturas *M²VR* *fort. rectius*

STATONIUS ed. Ihm. I.

erat atque vulgaris fere. secundarium panem et pisciculos
 minutos et caseum bibulum manu pressum et ficos uirides
 biferas maxime appetebat; uescebaturque et ante cenam quo-
 cumque tempore et loco, quo stomachus desiderasset. uerba
 ipsius ex epistulis sunt: nos in essedo panem et palmu-
 2 las gustauimus. et iterum: dum lectica ex regia do-
 mum redeo, panis unciam cum paucis acinis uuae
 duracinae comedi. et rursus: ne Iudaeus quidem, mi
 Tiberi, tam diligenter sabbatis ieiunium seruat quam
 ego hodie seruauī, qui in balineo demum post horam 10
 primam noctis duas buccas manducaui prius quam
 ungui inciperem. ex hac inobseruantia nonnumquam uel
 ante initum uel post dimissum conuiuium solus cenitabat,
 77 cum pleno conuiuiū nihil tangeret. uini quoque natura par-
 cissimus erat. non amplius ter bibere eum solitum super 15
 cenam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit.
 postea quotiens largissime se inuitaret, senos sextantes non
 excessit, aut si excessisset, reiciebat. et maxime delectatus
 est Raetico neque temere interdū bibit. pro potione sume-
 bat perfusum aqua frigida panem aut cucumeris frustum uel 20
 lactuculae thyrsū aut recens aridumue pomum suci uinosioris.
 78 Post cibum meridianum, ita ut uestitus calciatusque erat,
 reiectis pedibus paulisper conquiescebat opposita ad oculos
 manu. a cena in lecticulam se lucubratoriam recipiebat;
 ibi, donec residua diurni actus aut omnia aut ex maxima parte 25

14 u. ad p. 97, 25 19sq. Einhard. 14 aestate post cibum meri-
 dianum pomorum aliquid sumens ac semel bibens depositis uestibus et
 calciamentis, uelut noctu solitus erat, duabus aut tribus horis quiesce-
 bat. noctibus sic dormiebat, ut somnum quater aut quinque non so-
 lum expergiscendo sed etiam desurgendo interrumpere.

1 erant M 2 bibulum Ω (etiam H et Saresber.), bubulum et Tε,
 bubulum ε et edd. fico V, ficus G X 3 et om. H 4 et] quo X
 quo om. H, del. Egnatius alique 5 ex om. V 8 ne om. V 9 tam]
 iam G 10 balneo M² H G X II demum om. H 11 buceas II¹,
 buceas II² R (edd.), buccatas H 12 obseruantia PT 13 initium
 MVSII cinitabat M, ceni dabat G 15 solitum om. G 19 pro-
 positione sumabat (-ebat M²) MG 20 aqua] in qua G fructum
 G II Q 21 lactucula^a ethyrsum (s. ss. m. 2) M, lacticulam ethyr-
 sum (et tirs- T) X uinosioris M¹ 24 a om. G, ad V 25 ex
 II Q X G² (at in L x in ras.), ea MG¹ VR, e Bentley (maxima ex parte N)

conficeret, ad multam noctem permanebat. in lectum inde transgressus non amplius cum plurimum quam septem horas dormiebat, ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. si interruptum 2
5 somnum recipere, ut euenit, non posset, lectoribus aut fabulatoribus arcessitis resumebat producebatque ultra primam saepe lucem. nec in tenebris uigilauit umquam nisi assidente aliquo. matutina uigilia offende-
10 batur; ac si uel officii uel sacri causa maturius uigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cuiuscumque domesticorum cenaculo manebat. sic quoque saepe indigens somni, et dum per uicos deportaretur et deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

Forma fuit eximia et per omnes aetatis gradus uenustis-79
15 sima, quamquam et omnis lenocinii neglegens; in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret ac modo tonderet modo raderet barbam eoque ipso tempore aut legeret aliquid aut etiam scriberet. uultu erat uel in sermone uel tacitus adeo tranquillo
20 serenoque, ut quidam e primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitu ac remollitu, quo minus, ut destinarat, in transitu Alpium per simulationem conloquii propius admissus in praecipitium propelleret. oculos habuit 2
claros ac nitidos, quibus etiam existimari uolebat inesse

2 *Epit. 1, 22* aliquatenus . . . somni abstinens. 11 *cf. Victor Caes. 1, 4* flagrante . . . ad somnum intemperantie. 23 *sqq. Epit. 1, 20* fuit . . . corpore toto pulcher, sed oculis magis. quorum aciem clarissimorum siderum modo uibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus tamquam solis radiis adspectui suo (*addit haec*: a cuius facie cum quidam miles oculos auerteret et interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit: 'quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum' *cf. Seru. Verg. Aen. VIII 680* naturaliter . . . Augustus igneos oculos habuisse dicitur, adeo ut obtutu eius nemo contra aspectare posset, denique quidam eques Romanus interrogatus ab eo, cur se uiso uerteret faciem, dixerit: 'quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum'; sicut ait Suetonius).

2 horas *om. G* 3 at *V* 9 euigilandum *Casaub., cf. Claud. 33 Vesp. 21*
12 cum — deportaretur uel dum — deportatur *Düpow* 13 condormiscebat *Bentley* 15 et *om. N* in] et in *ΠQN5 (edd.)* 16 commendatam *GL'P* (conmendo *V*) 21 eo se] eos ei *G*, eoq; *N* 23 propius *M*

7*

quiddam diuini uigoris, gaudebatque, si qui sibi acrius con-
 tuenti quasi ad fulgorem solis uultum summitteret; sed in
 senecta sinistro minus uidit; dentes raros et exiguos et sca-
 bros; capillum leuiter inflexum et subflauum; supercilia con-
 iuncta; mediocres aures; nasum et a summo eminentiorem 5
 et ab imo deductiorem; colorem inter aquilum candidumque:
 staturam breuem, — quam tamen Iulius Marathus libertus
 †etiam memoriam eius quinque pedum et dodrantis fuisse
 tradit —, sed quae commoditate et aequitate membrorum oc-
 culeretur, ut non nisi ex comparatione astantis alicuius pro- 10
 cerioris intellegi posset.

80 Corpore traditur maculoso dispersis per pectus atque
 aluum genetiuis notis in modum et ordinem ac numerum
 stellarum caelestis ursae, sed et callis quibusdam ex pruri-
 gine corporis adsiduoque et uehementi strigilis usu plurifa- 15
 riam concretis ad impetiginis formam. coxendice et femore
 et crure sinistro non perinde ualebat, ut saepe etiam inclau-
 dicaret; sed remedio harenarum atque harundinum confirma-
 batur. dextrae quoque manus digitum salutarem tam imbe-
 cillum interdum sentiebat, ut torpentem contractumque frigore 20
 uix cornei circuli supplemento scripturae admoueret. questus
 est et de uesica, cuius dolore calculis demum per urinam
 eiectis leuabatur.

81 Graues et periculosas ualitudines per omnem uitam ali-
 quot expertus est; praecipue Cantabria domita, cum etiam 25
 destillationibus iocinere uitiatoad desperationem redactus con-
 trariam et ancipitem rationem medendi necessario subiit: quia

9 *Einhard.* 22 tamen haec ceterorum membrorum celabat aequa-
 litas. 17 *ibid.* quod ... ad extremum etiam uno pede claudicaret.

1 quis *II¹QSTN* contuiti (*om. acrius*) *V* 4 leniter 5 6 ab initio
 deductorem *V* 8 etiam memoriam *MGVT*, etiam in memoriam *X*
 (*uulg.*), ipsius in memoriam 5, *om. q.*, et a memoria *Lipsius (Roth)*, in
 memoria uitae *Casaub.*, et in memoriam *Bücheler* 9 et] ex *V* equite *G*,
 aequalitate *Casaub. ex Einhardo* 14 et *om. G* 15 strigili (-guli *G*)
MGV, strigit *V in marg.* 16 coxaindice (*uel coxa indice*) *Q*, *corr. saec.*
XV (ed. anon. [a. 1472?], ed. a. 1480 al.) 17 inde claudicaret *I²5*
edd. princ. (uulg.), cf. Einhard. 18 herenarum *IIQ et sic pro u. l. ss.*
in R, habenarum *D. W. Triller* 21 circulo *M¹* 24 aliquod *M¹*, ali-
 quando *M²* 26 destillationibus *Torr.*, dist- *Q*

calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus auctore Antonio Musa.

Quasdam et anniuersarias ac tempore certo recurrentes 2
experiebatur; nam sub natalem suum plerumque languibat;
5 et initio ueris praecordiorum inflatione temptabatur, austrinis
autem tempestatibus grauedine. quare quassato corpore ne-
que frigora neque aestus facile tolerabat. hieme quaternis 82
cum pingui toga tunicis et subucula e't> thorace laneo et
feminalibus et tibialibus muniebatur, aestate apertis cubiculi
10 foribus ac saepe in peristylo saliente aqua atque etiam uenti-
lante aliquo cubabat. solis uero ne hiberni quidem patiens,
domi quoque non nisi petasatus sub diuo spatiabatur. itinera
lectica et noctibus fere eaque lenta ac minuta faciebat, ut
Praeneste uel Tibur biduo procederet; ac si quo peruenire
15 mari posset, potius nauigabat. uerum tantam infirmitatem 2
magna cura tuebatur, in primis lauandi raritate; unguebatur
enim saepius aut sudabat ad flammam, deinde perfundebatur
egelida aqua uel sole multo tepefacta. at quotiens neruorum
causa marinis Albulisque calidis utendum esset, contentus
20 hoc erat ut insidens ligneo solio, quod ipse Hispanico uerbo
duretam uocabat, manus ac pedes alternis iactaret.

Exercitationes campestris equorum et armorum statim 83
post ciuilia bella omisit et ad pilam primo folliculumque
transiit, mox nihil aliud quam uectabatur et deambulabat, ita
25 ut in extremis spatiis subsultim decurreret †sestertio uel lo-

7 sqq. *Einhard.* 23 ex pellibus thorace confecto humeros ac pectus
hieme muniebatur. *ibid.* feminalibus lineis induebatur, deinde tuni-
cam . . . et tibialia.

3 uniuersarias *M*¹, anniuersario (*om. ac et certo*) *G* 6 grauidine
*M*¹*G**Q* quare] quadā *M*² 8 subuculae (-le *GRST*) thorace (*tor-*
LT) *Ω*, *corr. Beroaldus* 9 adapertis (*da in ras.*, *t ex s corr. m. 1*) *G*,
aptis (*et tum cubili*) *V* 10 imperii stilo *M*¹*Q* (*imperii stilo* *M*²), in
peristilo (-stulo *G*, -stillo *T*) *rel.* 12 quoque *om. G* petassatus (*sic*
etiam T) *et ss. disco opertus V* 13 et post eaque *add. G* 14 tibur
T, tiburī (*ty- GS*) *MGX* (tibur ibiduo *V*), inde in biduo *suspiciatur*
Oud. 16 in *om. MGVLδ* primum *δ* 17 aut] ut *Q*, et *s* 18 at]
aut *Roth* (s?) 19 calidis albulisque *Torr.* 23 pilam] primam *M*
25 in *om. POT* sestertio (-cio *GQRS*, ises tercio *L*, sextertio *T*) *Ω*,
segestro *Cuiacius*, segestria *Roth*

dicula inuolutus. animi laxandi causa modo piscabatur hamo, modo talis aut ocellatis nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie et garrulitate amabilis undique conquirebat, praecipue Mauros et Syros. nam pumilos atque distortos et omnis generis eiusdem ut ludibria naturae malique ominis 5 abhorrebat.

84 Eloquentiam studiaque liberalia ab aetate prima et cupide et laboriosissime exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum et legisse et scripsisse et declamasse cotidie traditur. nam deinceps neque in senatu neque apud populum neque 10 apud milites locutus est umquam nisi meditata et composita oratione, quamuis non deficeretur ad subita extemporali facultate. ac ne periculum memoriae adiret aut in ediscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia. sermones quoque cum singulis atque etiam cum Liuii sua grauiore non nisi 15 scriptos et e libello habebat, ne plus minusue loqueretur ex tempore. pronuntiabat dulci et proprio quodam oris sono dabatque assidue phonasco operam; sed nonnumquam infirmatis faucibus praeconis uoce ad populum contionatus est.

85 Multa uarii generis prosa oratione composuit, ex quibus 20 nonnulla in coetu familiarium uelut in auditorio recitauit, sicut rescripta Bruto de Catone, quae uolumina cum iam senior ex magna parte legisset, fatigatus Tiberio tradidit perlegenda; item hortationes ad philosophiam, et aliqua de uita sua, quam tredecim libris Cantabrico tenus bello nec 25

---

7 *Epit. 1, 17* liberalibus studiis, praesertim eloquentiae in tantum incumbens, ut nullus, ne in procinctu quidem, laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret (*u. l. dictaret*). *Victor Caes. 1, 5* cum eloquentiae studio ... mire attineretur. *cf. Einhard. 19. 25* erat eloquentia copiosus et exuberans poteratque quidquid uellet apertissime exprimere (*p. 103, 11*). 8 *Suet. de rhet. 1* quidam historici tradiderunt ... declamandi consuetudinem ... Augustum ne Mutinensi quidem bello omisisset.

---

3 facie *T*, facile *MGX'*, facilitate *P²* amabilis *MGVQ'*, -es *rel.*
 et post conquirebat *add. V* 4 pumilos (*pom- PST*) *X'* 10 princeps
Spejer 12 ratione *G* deficeret *X* 14 assumeret (*ads- VPS¹*) *Q*,
corr. S² 5 16 scriptos 5 (*Bentley, Burm.*), scriptis *Q*, in scriptis 5,
 de scripto *Modd.* 18 phonaisco *MT*, phonusco *G*, uoci *ss. in V*
 19 continuo natus *G¹* (*corr. m. rec.*) 21 uel *G* adiutorium *V*

ultra exposuit. poetica summam attigit. unus liber extat 2
scriptus ab eo <h>exametris uersibus, cuius et argumentum et
titulus est Sicilia; extat alter aequae modicus epigramma-
tum, quae fere tempore balinei meditabatur. nam tragoe-
5 diam magno impetu exorsus, non succedenti stilo, aboleuit
quaerentibusque amicis, quidnam Ajax ageret, respondit Aia-
cem suum in spongiam incubuisse.

Genus eloquendi secutus est elegans et temperatum uita-86
tis sententiarum ineptiis atque concinnitate et reconditorum
10 uerborum, ut ipse dicit, fetoribus; praecipuamque curam
duxit sensum animi quam apertissime exprimere. quod quo
facilius efficeret aut necubi lectorem uel auditorem obturba-
ret ac moraretur, neque praepositiones urbibus addere neque
coniunctiones saepius iterare dubitauit, quae detractae affe-
15 runt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent. cacozelos et 2
antiquarios, ut diuerso genere uitiosos, pari fastidio spreuit
exagitabatque nonnumquam; in primis Maecenatem suum,
cuius myrobrechis, ut ait, cincinnos usque quaque per-
sequitur et imitando per iocum irridet. sed nec Tiberio parcit
20 et exoletas interdum et reconditas uoces aucupanti. M. quidem
Antonium ut insanum increpat, quasi ea scribentem, quae
mirentur potius homines quam intellegant; deinde ludens ma-
lum et inconstans in eligendo genere dicendi ingenium eius,
addit haec: tuque dubitas, Cimberne Annius an Vera- 3
25 nius Flaccus imitandi sint tibi, ita ut uerbis, quae
Crispus Sallustius excerpsit ex Originibus Catonis,
utaris? an potius Asiaticorum oratorum inani[bus]

4 sqq. *Lyd. de mens.* 4, 112 (cf. *Macrob. sat.* II 4, 2) 11 u. ad p. 102, 7

1 poeticam *ΠQ* (uulg.) 2 cuius *om.* V 3 modus *G* 4 balinei *G*,
balnei *M²XII* 5 succedente *ΠQ* (uulg.) 8 eloquentiæ (tie *del. m.* 2)
di *P*, eloquentiae *SOTN* 9 inconcinnitate uulg. (*id. Rom. II*), nimia
concinntate *Modd.* 10 foetoribus *M*, fet- *GVPQ*, cf. *Nero 51* 13 ubi-
bus *G* (*om. g*), uerbis *L²T5* (uulg.) addere neque] adere *G* (*om. g*)
20 ut exoletas *Bentley* 23 ingenium *T²P²*, *om. MG VLP¹* (et tum
ius *pro* eius *VLP¹*), iudicium *Bentley* melius *puto* 24 anneus *ΠQ*
an] ac *Bentley* (*Madrig*) fort. recte, aut *Wolf* uerannius *Π¹Q²S*, ue-
narius *V*, Verrius *Beroaldus*, Granius *Casaub.* 25 ut *om. GQ²* 27 in-
anis *I. F. Gronor*, inanibus (inanib: *M*) *Ω*

sententiis uerborum uolubilitas in nostrum sermonem transferenda? et quadam epistula Agrippinae neptis ingenium conlaudans: sed opus est, inquit, dare te operam, ne moleste scribas et loquaris.

- 87 Cotidiano sermone quaedam frequentius et notabiliter usurpasse eum, litterae ipsius autographae ostentant, in quibus identidem, cum aliquos numquam soluturos significare uult, ad K(a)l(endas) Graecas soluturos ait; et cum hortatur ferenda esse praesentia, qualiacumque sint: contenti simus hoc Catone; et ad exprimendam festinatae rei uelocitatem: celerius quam asparagi cocuntur. ponit assidue et pro stulto baceolum apud pullum pulleiaceum et pro cerrito uacerrosum et uapide se habere pro male et betizare pro languere, quod uulgo lachanizare dicitur; item simus pro sumus et domos genetiuo casu singulari pro domuos. nec umquam aliter haec duo, ne quis mendam magis quam consuetudinem putet.

- 3 Notauit et in chirographo eius illa praecipue: non diuidit uerba nec ab extrema parte uersuum abundantis litteras in alterum transfert, sed ibidem statim subicit circumducitque. 88 orthographiam, id est formulam rationemque scribendi a grammaticis institutam, non adeo custodi[i]t ac uidetur eorum potius sequi opinionem, qui perinde scribendum ac loquamur existiment. nam quod saepe non litteras modo sed syllabas aut permutat aut praeterit, communis hominum error est.

2 quaedam V 3 sed] et M 10 simus HVT'L²P² (contentissimus R), sumus MGL¹P¹ (in L si in ras.) 11 coquuntur HTP, coquuntur L²S² (in L corr. ex canuntur ut uid.) 12 prius et om. Q baceolum V, bacheolum S², baculum L¹, baculum Erasmus apud pullum] et pro pullo Ss (in ras. ut uid. S, at m. 1) uulg., aut pullum Bentley, ut pullum Roth, <c>aput <aut> pullum G. Becker pulleiaceum V, pulleiaetium L, pullaceum ed. Ald. 1516 al., gallinaceum Bentley 14 beptizare V, beticare T anguere V, languore L¹ quod — dicitur del. Polak laconizare Q, lacharuzare T 15 domuos Ritschl (cf. Mar. Victor. gramm. VI p. 9, 4) 16 domuos (domnos L¹) MGX', domus T et sic corr. L² (edd.) 18 in om. V diuidit P²S²Tδs, diuidite MGV L¹P¹S¹ (diuidit V, sed nihil in marg. adscr.), diuidit et T, diuidere s et sic corr. L² (ul L³) 21 id est — institutam del. Polak post alios 22 custodit Qδs, custodiit rel. (it in ras. m. 1 M), cf. l. 25 25 permutata aut M¹, permutauit aut M², permutat ac R pr(a)eteriit MGVδ (cf. l. 22)

nec ego id notarem, nisi mihi mirum uideretur tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse ut rudi et indocto, cuius manu ixi pro ipsi scriptum animaduernerit. quotiens autem per notas scribit, B pro A, C pro B ac deinceps eadem ratione sequentis litteras ponit; pro X autem duplex A.

Ne Graecarum quidem disciplinarum leuiore studio tenebatur. in quibus et ipsis praestabat largiter magistro dicendi usus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu Apolloniam quoque secum ab urbe iuuenis adhuc eduxerat, deinde eruditione etiam uaria repletus [s]per Arei philosophi filiorumque eius Dionysi et Nicanoris contubernium; non tamen ut aut loqueretur expedite aut componere aliquid auderet; nam et si quid res exigere, Latine formabat uertendumque alii dabat. sed plane poematum quoque non imperitus, delectabatur etiam comoedia ueteri et saepe eam exhibuit spectaculis publicis. In euoluendis utriusque linguae auctoribus nihil aequae sectabatur, quam praecepta et exempla publice uel priuatim salubria, eaque ad uerbum excerpta aut ad domesticos aut ad exercituum provinciarumque rectores aut ad urbis magistratus plerumque mittebat, prout quique monitione indigerent. etiam libros totos et senatui recitauit et populo notos per edictum saepe fecit, ut orationes Q. Metelli de

---

4 cf. *Isid. orig. I 24, 2* (*Suet. rel. p. 137 R.*) Caesar quoque Augustus ad filium: quoniam, inquit, innumerabilia incidunt assidue quae scribi ad alterutrum oporteat et esse secreta, inter nos habeamus notas si uis tales, ut cum aliquid notis scribendum erit, pro unaquaque littera scribamur sequentem hoc modo: pro A B, pro B C et deinceps eadem ratione ceteras; pro X autem littera redeundum erit ad duplex A (a a *Gud.*).

3 ixi] xi G, it V 4 B·PRO·A·C. pro hac M, R. pro A·C. pro b; ac V 6 duplex a. a. H 7 disciplinā in leuiori G 11 etiam om. G sperare MGVT, om. X (ss. L³, replet y L¹, repletus in d), corr. Salmasius 12 contubernium (contintib- V) MVL¹ (uix ita Suet.), contubernio IIR iniiit post contubernium add. X 13 ut alloqueretur V 15 dabat, sed plane. distinguunt Bentley et Madvig dein post imperitus ad l. V 19 priuatum M ad (post aut) om. G, a V 20 prius ad om. LPS exercituum GL³N, exercitum MX¹T (sic Suet.?) 23 orationesque (-q: M, -quae IIR) MVT, orationeq; G, orationes X, corr. ε

prole augenda et Rutili de modo aedificiorum, quo magis persuaderet utramque rem non a se primo animaduersam, sed antiquis iam tunc curae fuisse.

8 Ingenia saeculi sui omnibus modis fuit. recitantis et benigne et patienter audiit, nec tantum carmina et historias, 5 sed et orationes et dialogos. componi tamen aliquid de se nisi et serio et a praestantissimis offendeatur, admonebatque praetores ne paterentur nomen suum commissionibus obsolesceri.

90 Circa religiones talem accepimus. tonitrua et fulgura 10 paulo infirmius expauescebat, ut semper et ubique pellem uituli marini circumferret pro remedio atque ad omnem maioris tempestatis suspicionem in abditum et concamaratum locum se reciperet, consternatus olim per nocturnum iter transcurso fulguris, ut praediximus <cap. 29>. 15

91 Somnia neque sua neque aliena de se neglegebat. Philippensi acie quamvis statuisset non egredi tabernaculo propter ualitudinem, egressus est tamen amici somnio monitus; cessitque res prospere, quando captis castris lectica eius, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est. ipse per omne uer plurima et formidolosissima et uana et irrita uidebat, reliquo tempore rariora et 20 minus uana. cum dedicatam in Capitolio aedem Tonanti Ioui assidue frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem cultores sibi abduci seque respondisse Tonantem pro ianitore ei 25 appositum; ideoque mox tintinnabulis fastigium aedis rediit, quod ea fere ianuis dependebant. ex nocturno uisu etiam

4 *Victor Caes. 1, 5* doctorum, qui abunde erant, necessariorumque percultor. 10 *id. 1, 5* cum ... religionibus mire attineretur. *cf. Einhard. 26 (coll. Aug. 93 p. 107, 17)*

1 domo *G¹V*, corr. *G³* 2 a] ad *M*, ab *Roth* (non a se primo om. *T*) 4 modis omnibus *GN* 11 infirmus *G* 13 concamaratum *GXTN* 16 desegne legebat *V*, negligebat de se *G* 18 est om. *G* 21 est. ipse *T'P³* (est item *ς*), ipse ei *M* (*sic m. 1 ut uid.*), ipse ē *G*, ipse et *V*, ipse *LP¹δ* formidolosissima *M³LT'* (*cf. Nero 6*) 22 ut uana *Modd.* inritanda *V* 23 populus post Ioui suppl. *Madvig* (*aut scribendum censet cum dedicata ... aedes ... frequentaretur*), uolgens *Mähly*, ciuitas *Bücheler* (*cf. Dio 54, 4*) 24 frequentarent *B.-Crus.* 26 redimit (*rede- P*) *LPT* 27 dependeant *Bentley*

stipem quotannis die certo emendicabat a populo cauam manuum asses porrigentibus praebens.

Auspicia et omina quaedam pro certissimis obseruabat: 92 si mane sibi calceus perperam ac sinister pro dextro induceretur, ut dirum; si terra mariue ingrediente se longinquam profectionem forte rorasset, ut laetum maturique et prosperi reditus. sed et ostentis praecipue mouebatur. enatam inter iuncturas lapidum ante domum suam palmam in conpluuium deorum Penatium transtulit, utque coalesceret magno opere 10 curauit. apud insulam Capreas ueterrimae ilicis demissos 2 iam ad terram languentisque ramos conualuisse aduentu suo, adeo laetatus est, ut eas cum re p. Neapolitanorum permutauerit Aenaria data. obseruabat et dies quosdam, ne aut postridie nundinas quoquam proficisceretur aut Nonis quicquam 15 rei seriae incoharet; nihil in hoc quidem aliud deuitans, ut ad Tiberium scribit, quam *δυσφημίαν* nominis.

Peregrinarum caerimoniarum sicut ueteres ac praeceptas 93 reuerentissime coluit, ita ceteras contemptui habuit. namque Athenis initiatus, cum postea Romae pro tribunali de priuilegio sacerdotum Atticae Cereris cognosceret et quaedam secretiora proponerentur, dimisso consilio et corona circumstantium solus audiit disceptantes. at contra non modo in peragrandae Aegypto paulo deflectere ad uisendum Apin superse- 10 sedit, sed et Gaium nepotem, quod Iudaeam praeteruehens 15 apud Hierosolyma[m] non supplicasset, conlaudauit.

Et quoniam ad haec uentum est, non ab re fuerit sub- 94 texere, quae ei prius quam nasceretur et ipso natali die ac

24 Oros. VII 3, 4sq. Gaium nepotem suum Caesar Augustus ad ordinandas Aegypti Syriaeque provincias misit. qui praeteriens ab Aegypto fines Palaestinae apud Hierosolymam in templo dei tunc sancto et celebri adorare contempsit, sicut Suetonius Tranquillus refert. quod Augustus ubi per eum comperit, prauo usus iudicio prudenter fecisse laudauit.

1 a] e M 7 et om. ε ea natam M¹, eo ut natam M² 10 dimissos MG 12 eas Mδ (o ss. M²), eam Bentley re om. V 13 aenaria (elna- S) X 15 quidē in M 16 quam om. hoc loco X' ΔΥC-ΦΕΛΛΙΔΝ M et sim. rel. (Ε omnes praeter II), quam dubitationem add. S et sic ss. in VLP 17 receptas Beroald., p(opulo) R. receptas (uel acceptas) Oud. 21 concilio IIRP²ST 22 audiuit G 25 Hierosolyma Burm.

deinceps enenerint, quibus futura magnitudo eius et perpetua felicitas sperari animaduertique posset.

2 Velitris antiquitus tacta de caelo parte muri responsum est eius oppidi ciuem quandoque rerum potiturum; qua fiducia Veliterni et tunc statim et postea saepius paene ad exitium sui cum populo R. belligerauerant; sero tandem documentis apparuit ostentum illud Augusti potentiam portendisse. 5

3 Auctor est Iulius Marathus, ante paucos quam nasceretur menses prodigium Romae factum publice, quo denuntiabatur, regem p(opulo) R(omano) naturam parturire; senatum 10 exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur; eos qui grauidas uxores haberent, quod ad se quisque spem traheret, curasse ne senatus consultum ad aerarium deferretur.

4 In Asclepiadis Mendetis Theologumenon libris lego, Atiam, cum ad sollemne Apollinis sacrum media nocte uenisset, posita in templo lectica, dum ceterae matronae dormirent, obdormisse; draconem repente irrepsisse ad eam pauloque post egressum; illam expergefactam quasi a concubitu mariti purificasse se; et statim in corpore eius extitisse maculam uelut picti draconis nec potuisse umquam exigi, adeo 15 ut mox publicis balineis perpetuo abstinuerit; Augustum natum mense decimo et ob hoc Apollinis filium existimatum. eadem Atia, prius quam pareret, somniauit intestina sua ferri ad sidera explicarique per omnem terrarum et caeli ambitum. somniauit et pater Octavius utero Atiae iubar solis exortum. 20

5 Quo natus est die, cum de Catilinae coniuratione ageretur in curia et Octavius ob uxoris puerperium serius affuisset, nota ac uulgata res est P. Nigidium comperta morae causa, ut horam quoque partus acceperit, affirmasse dominum terra-

29 (cf. l. 3 et 10) *Seru. Verg. Aen. VI 798* huius (*Augusti*) in ad-

2 superari *G* possit *Q* 4 est *om. MGVD* eius *om. LPIS*
 oppidi *om. V* 6 suum *V* belligerauerunt *X* 10 populi romani
solut Q, p. r S² 12 habent quod a se *G* 14 theolog-*M* 16 et post
 uenisset *add. M* dormirent] domum irent *Graevius* (dormitum domum irent *M. Hertz*), ad aram irent *Heinsius*, conuenirent *Benley* (*Ernesti*), coirent *Madvig*, obirent (*sc. sacrum*) *Modd.*, <domi> dormirent *Wissowa*, adorarent *Bücheler* 19 marito *M* 20 ueluti *ε* eximi *X*
 21 balneis *GXII* 24 terrarum *GT*, terram (teram *S*) *MX'*

rum orbi natum. Octauio postea, cum per secreta Thraciae exercitum duceret, in Liberi patris luco barbara caerimonia de filio consulenti, idem affirmatum est a sacerdotibus, quod infuso super altaria mero tantum flammae emicuisset, ut supergressa fastigium templi ad caelum usque ferretur, unique omnino Magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti simile prouenisset ostentum. atque etiam sequenti statim nocte uidere uisus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine et sceptro exuuiisque Iouis Optimi Maximi ac radiata corona, super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. infans adhuc, ut scriptum apud C. Drusum extat, repositus uespere in cunas a nutricula loco plano, postera luce non comparuit diuque quaesitus tandem in altissima turri repertus est iacens contra solis exortum.

Cum primum fari coepisset, in auito suburbano obstreptis forte ranas silere iussit, atque ex eo negantur ibi ranae coaxare. ad quartum lapidem Campanae uiae in nemore prandenti ex inprouiso aquila panem ei e manu rapuit et, cum altissime euolasset, rursus ex inprouiso leniter delapsa reddidit.

Q. Catulus post dedicatum Capitolium duabus continuis noctibus somniauit: prima, Iouem Optimum Maximum e praetextatis compluribus circum aram ludentibus unum secreuisse atque in eius sinum signum rei p. quod manu gestaret reposuisse; at insequenti, animaduertisse se in gremio Capitolini Iouis

---

uentum iam nunc et Caspia regna responsis horrent diuum] quod autem dicit uerum est: nam et Suetonius ait in uita Caesarum (Caesaris *cod. Regin., Stephanus et Daniel*), responsa esse data per totum orbem nasci inuictum imperatorem.

---

4 altari *R* flamma *Modd. fort. recte* 5 olimque *X* 6 sacrificante *MG* 7 prouenisse *Bentley* 9 exubiisque (exc- *V*) *MGVR* 11 C.] Caesarem *Müller apud B.-Crusium* 12 cuna *V* 15 auito (-tii *G*) *MGLP*¹, auita *S* 22 e] ex *S*, om. *T* 24 in eius sinum (sinum eius *LPOT*) signum *XT*, in eius signum *MGVδ* ('sinu ad 'signū in marg. adscr. *M*²), in eius sinum *Bentley* (*Roth*) rei p. quod *X*, rei p. (*R. P. G*) quam (qua *V*) *MGVT*, rem p. quam *δ* (*Bentley, Roth*), Romae quod *Lipsius* (*ἐλκόμενα τινὰ τῆς 'Ρώμης Dio 45, 2*) reposuisset *V*, respondisse *G* (spondis *del. m. 1 at non corr.*) 25 ad *G*, atque *T* se om. *G*

eundem puerum, quem cum detrahi iussisset, prohibitum monitu dei, tamquam is ad tutelam rei p. educaretur; ac die proximo obuium sibi Augustum, cum incognitum alias haberet, non sine admiratione contuitus simillimum dixit puero, de quo somniasset. quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iuppiter compluribus praetextatis tutorem a se poscentibus unum ex eius demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent, eiusque osculum delibatum digitis ad os suum ret<t>ulisset.

- 9 M. Cicero C. Caesarem in Capitolium prosecutus somnium pristinae noctis familiaribus forte narrabat: puerum facie liberali demissum e caelo catena aurea ad fores Capitoli constitisse eique Iouem flagellum tradidisse; deinde repente Augusto uiso, quem ignotum plerisque adhuc auunculus Caesar ad sacrificandum acciuerat, affirmavit ipsum esse, cuius imago secundum quietem sibi obuersata sit. 10
- 10 Sumentis uirilem togam tunica lati clauis resuta ex utraque parte ad pedes decidit. fuerunt qui interpretarentur, non aliud significare, quam ut is ordo cuius insigne id esset quandoque ei subiceretur. 20
- 11 Apud Mundam Diuus Iulius castris locum capiens cum siluam caederet, arborem palmae repertam conseruari ut omen victoriae iussit; ex ea continuo enata suboles adeo in paucis diebus adoleuit, ut non aequiperaret modo matricem, uerum et obtegeret frequentareturque columbarum nidis, quamuis id auium genus duram et asperam frondem maxime uitet. illo et praecipue ostento motum Caesarem ferunt, ne quem alium sibi succedere quam sororis nepotem uellet. 25
- 12 In secessu Apolloniae Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat; cum Agrippae, qui prior consulebat, magna et paene incredibilia praedicerentur, reticere ipse genituram suam nec uelle edere perseuerabat, metu ac

2 tulam *M*¹, titulam *V* 4 murmuracione *V* 5 Taliter (*T rubr.*) *G*
8 dicitis *V*, dictis *G* 12 demissum *Tδ*, demissa *M* (*corr. ex demisso*
m. 1) *X*, demisso *GV* e *om. G* 14 uisq; magno tum *G* 16 ob-
seruata *X'ε* (*in M uers in ras. m. 1*) 17 laticlauia *Graevius* resoluta
Halbertsma 19 significari *Stephanus* 29 successu *M*, secessum *X*
per tegulam *X* 30 Agrippa ascenderat cum *om. V*

pudore ne minor inueniretur. qua tamen post multas adhortationes uix et cunctanter edita exiliuit Theogenes adorauitque eum. tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum uulgauerit nummumque argenteum nota sideris
 5 Capricorni, quo natus est, percusserit.

Post necem Caesaris reuerso ab Apollonia et ingrediente⁹⁵ eo urbem repente liquido ac puro sereno circulus ad speciem caelestis arcus orbem solis ambiit ac subinde Iuliae Caesaris filiae monumentum fulmine ictum est. primo autem consulatu
 10 et augurium capienti duodecim se uultures ut Romulo ostenderunt et immolanti omnium uictimarum iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra paruerunt, nemine peritorum aliter coiectante quam laeta per haec et magna portendi.

Quin et bellorum omnium euentus ante praesensit. con-⁹⁶
 15 tractis ad Bononiam triumuirorum copiis aquila tentorio eius supersedens duos coruos hinc et inde infestantis affixit et ad terram dedit, notante omni exercitu futuram quandoque inter collegas discordiam talem qualis secuta est, at<que> exitum praesagiente. <...> Philippo<s> Thessalus quidam de
 20 futura uictoria nuntiauit auctore Diuo Caesare, cuius sibi species itinere auio occurrisset.

Circa Perusiam sacrificio non litanti cum augeri hostias² imperasset ac subita eruptione hostes omnem rei diuinae apparatum abstulissent, constitit inter haruspices, quae peri-
 25 culosa et aduersa sacrificanti denuntiata essent, cuncta in ipsos recasura qui exta haberent; neque aliter euenit. pridie quam Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in

6 *Oros. VI 20*, 5 nam cum primum C. Caesare auunculo suo interfecto ex Apollonia rediens urbem ingrederetur, hora circiter tertia repente liquido ac puro sereno circulus ad speciem caelestis arcus orbem solis ambiit.

2 exiliuit *VLPPIQ*, -liit *R* (cf. p. 112, 1) 7 circulo ... celesti *G*
 10 et] ei *T* (consulatus die *Bentley*) 12 <ap>paruerunt *Bentley, Madvig* (5?) 18 atque exitum *Torr.*, at (ad *G*) exitum (exercitum *V*) *Q*,
 et exitum *Roth* 19 lacunum statuit *Boot*, explens eunti (accedenti uel proficiscenti *Bücheler*) et tum Philippo<s>, in Philippis uulg. (ed. *Paris. a. 1509*), Philippis ed. *Iunt. 1510 al.*, apud Philippos *Salmasius*
 quidem *G*, quiddam *S* 20 futuram uictoriam *Boot* 22 litanti *M*²,
 litati *M*¹*G*, litato *X*²*Q*, litante *T* (uulg.)

litore piscis e mari exiliuit et ad pedes iacuit. apud Actium descendenti in aciem asellus cum asinario occurrit: homini Eutyclus, bestiae Nicon erat nomen; utriusque simulacrum aeneum uictor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum uertit.

- 97 Mors quoque eius, de qua dehinc dicam, diuinitasque post mortem euidentissimis ostentis praecognita est. cum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum saepius circumuolauit transgressaque in uicinam aedem super nomen Agrippae ad primam litteram sedit; quo animaduerso uota, quae in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare iussit: nam se, quamquam conscriptis paratisque iam tabulis, negauit suscepturum quae non esset soluturus. sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ eius prima nominis littera effluxit; responsum est, centum solos dies posthac uicturum, quem numerum C littera notaret, futurumque ut inter deos referretur, quod aesar, id est reliqua pars e Caesaris nomine, Etrusca lingua deus uocaretur.
- 3 Tiberium igitur in Illyricum dimissurus et Beneuentum usque prosecuturus, cum interpellatores aliis atque aliis causis in iure dicendo detinerent, exclamauit, quod et ipsum mox inter omina relatum est: non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romae futurum; atque itinere incohato Asturam perrexit et inde praeter consuetudinem de nocte ad occasionem auræ euectus causam ualitudinis contraxit ex profluuiio alui. tunc Campaniae ora proximisque insulis circueitis Caprearum quoque secessui quadriduum impendit remississimo ad otium et ad omnem comitatem animo.
- 2 Forte Puteolanum sinum praeteruehenti uectores nautae que de naui Alexandrina, quae tantum quod appulerat, can-

6 sqq. cf. *Einhard. 32* (coll. *Iul. 81* et *Cal 57*)

1 exiliuit *VLP²IIQ* (cf. *p. 111, 2*) 6 hinc *II¹* (*Roth*), de hinc *M* (de *ss. m. antiqua*) 9 circumuolauit *POST* 15 affluxit *M* 17 enotaret *M*, denotaret *Bücheler* ut *om. M¹G* 18 id est — nomine suspecta *Burmanno del. Polak* e *om. M¹S¹T*, a *G* 22 tenerent *G* 23 omina — si *om. V* omnia] omina *PT* (*Krafft*) 24 in itinere *MG Vδ* 26 aurea aurē *M* (aureę uectus *V*) ex *om. T* 27 aluei *G* 28 quadri-duum *XT* 29 comitatum *GL¹* 31 an hic quoque naue?

- didati coronatique et tura libantes fausta omina et eximias laudes congesserant: per illum se uiuere, per illum nauigare, libertate atque fortunis per illum frui. qua re admodum exhilaratus quadragenos aureos comitibus diuisit
 5 iusque iurandum et cautionem exegit a singulis, non alio datam summam quam in emptionem Alexandrinarum mercium absumpturos. sed et ceteros continuos dies inter uaria munuscula togas insuper ac pallia distribuit, lege proposita ut
 3 Romani Graeco, Graeci Romano habitu et sermone uterentur.
 10 spectauit assidue exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex uetere instituto Capreis erat; isdem etiam epulum in conspectu suo praebuit permissa, immo exacta iocandi licentia diripiendique pomorum et obsoniorum rerumque <...> missilia. nullo denique genere hilaritatis abstinuit.
 15 Vicinam Capreis insulam Apragopolim appellabat a desidia secedentium illuc e comitatu suo. sed ex dilectis unum, Masgabab nomine, quasi conditorem insulae *κλίστην* uocare conueuerat. huius Masgabae ante annum defuncti tumulum cum e triclinio animaduertisset magna turba multisque
 20 nibus frequentari, uersum compositum ex tempore clare pronuntiauit:

κλίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον·

conuersusque ad Thrasyl(1)um Tiberi comitem contra accu-

15 *Schol. Iuu. 10, 93* de qua insula (*Capreis*) Augustus ἀπαργό-
 πολιν dixit, quod ibi esset otii locus, ut ait Suetonius.

1 thura *GXT* et om. *MGVLP¹S*, inde <super> fausta omina eximias *coni. Bentley coll. Cal. 13*, eximias<que> *Politianus nescio an melius* 2 per illum nauigare om. *G* 3 fortitudinis *G* 5 iussit-
 que *G*, ius *VS* a om. *V* 6 ineptionem *MGQ* (corr. *G⁵*) 10 assidue et *GTδ* 11 ueteri *G* 12 permissio *G* 14 missilia (missia *R*) *MGT*, missilium *X* (*uulg.*), <similium> missilia *Oud.*, <omnium> m. *C.F.W. Müller*, <omne genus> m. *Polak* (cf. *Cal. 18 Ner. 11 Dom. 4*) genera *M* 15 Capreas *Torr.* appellarat *Bentley* 16 sedentium *G* e] et *G*, eo *V* ex] et ex *Bentley* 17 *κλίστην* om. *PT*, conditam ss. in *VI* 18 consuerat *M²GLT* 22 super graeca (*KTICOY M, TYMBON^N* codd. praeter *V*, *EICOPHC VLS, ITYPOMENON M*) creantis tumulum in monte (uel montem) ignitum scriptum fuit in exemplari, unde fluxerunt *VLS* (creantis om. *V*, pro in monte est manentem in *L*, inno-
 centem in *V*) 23 conuersus *V*

bantem et ignarum rei interrogavit, cuiusnam poetae putaret esse; quo haesitante subiecit alium:

ὁρῶς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον;

ac de hoc quoque consulit. cum ille nihil aliud responderet quam, cuiuscumque essent optimos esse, cachinnum sustulit 5
atque in iocos effusus est. mox Neapolim traiecit quanquam etiam tum infirmis intestinis morbo uariante; tamen et quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectavit et cum Tiberio ad destinatum locum contendit. sed in redeundo adgrauata ualitudine tandem Nolae succubuit reuocatūque ex itinere Tiberium diu secreto sermone detinuit neque post ulli maiori negotio animum accommodauit.

99 Supremo die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo capillum sibi comi ac malas labantes corrigi praecepit et admissos amicos percontatus, ecquid iis uideretur mi[ni]mum uitae commode trans-
egisse, adiecit et clausulam <com. Att. frg. III p. 544 n. 771>:

ἐπεὶ δὲ πάνυ κα(λ)ῶς πέπαισται, δότε κρότον
καὶ πάντες ἡμῶς μετὰ χαρᾶς προπέμψατε.

10 Victor. Cues. 1, 2 morbo Nolae consumptus. Epit. 1, 26 (u. ad p. 115, 11)

1 cuius iam G putaret T, putarit (-uerit S) rel. 2 quod V 3 ss. uidet certe j n. sepultum in VLS 4 ac de] adde MQ 7 intestinis; morbo uariante tamen disting. Modd. 8 suo corr. ex sui (m. 1 ut uid.) M, sui Bentley 14 labentes GP (in P corr. m. 1), albentes Kraffert 15 et GTδ, om. MX' (in V sequitur amissos) percunctatus X hecquid (hec-δ: Mδ, et quid rel. (et expunctum in L), corr. edd. uet. 16 eis G, his TT, hiis LS minimum Q, nimium edd. pleraeque uet., corr. P^a (Beroaldus) 17 et del. Bentley 18 ETCTIΔETIΔXOIKΔ(WCTOTIΔICNIOΔO-TEKPOTON M et similiter reliqui, nisi quod initio ETICI dant GVLPOSR, ETIC T, ETC ΠQ; tum ΠΔICNIO VL, ΠΔICNIOIO S; ss. postulet autem date plausum in VLS (post autem nescio quid erasus in S): trimetrum supra positum effecit Bücheler, ei δὲ πᾶν ἔχει καλῶς τῷ παίγνιῳ δότε κρότον Turnebus, ἐπεὶ δ' ἔχει (uel δὲ σχοί) τέλος τὸ παίγνιον δ. x. Bentley, ei δὲ τι ἔχει καλῶς τὸ παίγνιον κρότον δότε Roth 19 καὶ πάντες] ΚΑΠΙΔΑΝΤΕC (-HC II) MGPHR, ΚΑΠΔΑΝΤΗ Q, ΚΙΔΠΙΑΝΤΕC et ss. et omnes VLS (omnes om. V) ΕΜΔC MQ, ss. uos in VLS, ὑμεῖς Erasmus ΜΕΤΑΔΔΡΑC (C om. L) et ss. cum gaudio VLS, ΜΕΤΑΧΡΑC G προπέμψατε Bentley et Roth, ΤΙΠΟΠΔΙΥΔΤΕ M, ΤΙΠΟΠΔΙΥΔΤΕ (TI om. II, ΤΥ pro ΙΥ in PT) GTPT, ΤΙΠΔΙΥΔΤΕ et ss. aliquid facite VLS, κτεπέμψατε Erasmus, ποπέμψατε Turnebus

- omnibus deinde dimissis, dum aduenientes ab urbe de Drusi filia aegra interrogat, repente in oculis Liuiæ et in hac uoce deficit: Liuiæ, nostri coniugii memor uiue, ac uale! sortitus exitum facilem et qualem semper optauerat. nam 2
 5 fere quotiens audisset cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi et suis *ἐὐθανασίαν* similem — hoc enim et uerbo uti solebat — precabatur. unum omnino ante efflatam animam signum alienatae mentis ostendit, quod subito pauefactus a quadraginta se iuuenibus abripi questus est. id quoque
 10 magis praesagium quam mentis deminutio fuit, siquidem totidem milites praetoriani extulerunt eum in publicum. obiit 100 in cubiculo eodem, quo pater Octauius, duobus Sextis, Pompeio et Ap<p>uleio, cons. XIII. Kal. Septemb. hora diei nona, a. 14 p. C. septuagesimo et sexto aetatis anno, diebus V et XXX minus.
 15 Corpus decuriones municipiorum et coloniarum a Nola 2 Bouillas usque deportarunt noctibus propter anni tempus, cum interdiu in basilica cuiusque oppidi uel in aedium sacrarum maxima reponeretur. a Bouillis equester ordo suscepit urbique intulit atque in uestibulo domus conlocauit. senatus
 20 et in funere ornando et in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam, funus triumphali porta ducendum, praecedente Victoria quae est in curia, canentibus neniam principum liberis utriusque sexus; alii, exequiarum die ponendos anulos aureos ferreosque sumendos; nonnulli, ossa legenda per sacerdotes
 25 summorum collegiorum. fuit et qui suaderet, appellationem 3 mensis Augusti in Septembrem transferendam, quod hoc genitus Augustus, illo defunctus esset; alius, ut omne tempus a primo die natali ad exitum eius saeculum Augustum appel-

11 *Eutrop. VII 8, 4* obiit ... septuagesimo sexto anno morte communi. *Epit. I, 26* ante septem et septuaginta ingressus Nola morbo interiit (*cf. p. 114, 10*).

1 ab urbe *L³S³ε* (in hoc ss. † ad urbem), ad urbem Ω (*sic etiam II¹, ab urbe corr. m. 2, at postea restituta prima lectio*) 2 interrogabat *T* 3 coniugi *Roth* 5 fero *M* 6 ΕΙΤΑΝΑΚΙΑΝ *M*, ΕΥΤ- *rel.*, ss. bonam mortem in *H*, bonum exitum in *VLS* 7 afflatam *M* 10 psagium *M*, inde praesagium *Bentley* diminutio *GXR* 14 quinque et triginta *GVSQ* (quinque etiam *LP*) 17 inedia *M*, inedia *G*, in εδε *IIQδ* 20 studi *Polak* 22 pcedenti *G* 29 natalis *GR*

laretur et ita in fastos referretur. uerum adhibito honoribus modo bifariam laudatus est: pro aede Diui Iuli a Tiberio et pro rostris ueteribus a Druso Tiberi filio, ac senatorum umeris delatus in Campum crematusque. nec defuit uir praetorius, qui se effigiem cremati euntem in caelum uidisse iuraret. reliquias legerunt primores equestris ordinis tunicati et discincti pedibusque nudis ac Mausoleo condiderunt. id opus inter Flaminiam uiam ripamque Tiberis sexto suo consulatu extruxerat circumiectasque siluas et ambulationes in usum populi iam tum publicarat.

- 101 Testamentum L. Planco C. Silio cons. III. Non. Apriles, a. 13 p. C. ante annum et quattuor menses quam decederet, factum ab eo ac duobus codicibus partim ipsius partim libertorum Polybi et Hilarionis manu scriptum depositumque apud se uirgines Vestales cum tribus signatis aequae uoluminibus protulerunt. quae omnia in senatu aperta atque recitata sunt. heredes instituit primos: Tiberium ex parte dimidia et sextante, Liuiam ex parte tertia, quos et ferre nomen suum iussit; secundos: Drusum Tiberi filium ex triente, ex partibus reliquis Germanicum liberosque eius tres sexus uirilis; tertio gradu propinquos amicosque compluris. legauit populo R. quadringenties, tribubus tricies quinquies sestertium, praetorianis militibus singula milia nummorum, cohortibus urbanis quingenos, legionaris trecenos nummos; quam summam repraesentari iussit, nam et confiscatam semper repositamque habuerat. reliqua legata uarie dedit perduxitque quaedam ad uicena sestertia, quibus soluendis annum diem finiit, excusata rei familiaris mediocritate nec plus peruenturum ad heredes suos quam milies et quingenties professus, quamuis

4 *Eutrop. VII 8, 4* Romae in campo Martio sepultus est, uir qui non inmerito ex maxima parte deo similis est putatus.

1 falsos *G* 2 modo *om. T* 3 <sub> ueteribus *Egnatius* 4 crematisque *G*, crematusque est *S*, crematus est *Stephanus* 11 aprilis *GXT* 14 se *om. V*, sex 5 17 sextante *T et in marg. V*, sextam *MGX'*, sexta *Cutacius* (cf. *Tib. 23*) 18 quos et] quo *G* 22 quadringenties *MGVR* (recte *g*) tribulibus *Lipsius* quinquies *MGV*, (recte *g*), quinque *X* 26 perduxit *G*, produxitque *II* et fere *edd.* 27 uicies sestertium *Perizonius* 28 plus *om. G*

uiginti proximis annis quaterdecies milies ex testamentis amicorum percepisset, quod paene omne cum duobus paternis patrimoniis ceterisque hereditatibus in rem p. absumpsisset. Iulias filiam neptemque, si quid iis accidisset, uetuit sepulcro suo inferri. tribus uoluminibus, uno mandata de funere suo 4 complexus est, altero indicem rerum a se gestarum, quem uellet incidi in aeneis tabulis, quae ante Mausoleum statuerentur, tertio breuiarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniae in aerario et fiscis et 10 uectigaliorum residuis. adiecit et libertorum seruorumque nomina, a quibus ratio exigi posset.

4 iuliam *G* et post uetuit add. *V* 5 De tribus *T* 7 in
om. *GT* (in *G* praecedat in dici) altero post tabulis add. *V* quem
MG 9 esset *IRS³T*, essent rel. (uiz ita *Suet.*) uicis *G*
subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesar (caesarum *V*) diuus
aug. explic. (august' explic *V*) incipit tiberius feliciter *MV* et sim.
GP in quibus add. liber tertius (feliciter om. *PR*) diuus augustus
explicit. incipit tiberius liber tertius feliciter *Q* explicit liber se-
cundus. incipit de tiberio lib. III *L* et sim. *T* explicit l. II. incipit
tertius *S* nulla subscr. in *P*

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

LIBER III

TIBERIVS

1 Patricia gens Claudia — fuit enim et alia plebeia, nec potentia minor nec dignitate — orta est ex Regillis oppido Sabinorum. inde Romam recens conditam cum magna clientium manu conmigrauit auctore Tito Tatío consorte Romuli, uel, quod magis constat, Atta Claudio gentis principe, post reges exactos sexto fere anno; atque in patricias cooptata agrum insuper trans Anienem clientibus locumque sibi ad

---

3 regens *MGδ* (in *G* corr. m. antiqua), recenter *L*² 5 Atta] tatio (-cio) *T* 6 atque] a patribus *T'*, atque a patribus *P*² patricios *IIQ* coaptata *Ω*, corr. in *ς* (ε teste *Preud'hommio*) ed. *Ven. I* 7 enienem *V*, amnem *G* lucumque *T*

sepulturam sub Capitolio publice accepit. deinceps procedente 2
tempore duodetriginta consulatus, dictaturas quinque, censu-
ras septem, triumphos sex, duas onationes adepta est. cum
prænominiibus cognominibusque uariis distingueretur, Luci
5 prænomen consensu repudiauit, postquam e duobus genti-
libus præditis eo alter latrocinii, caedis alter conuictus est.
inter cognomina autem et Neronis assumpsit, quo[d] signi-
ficatur lingua Sabina fortis ac strenuus.

Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam 2
10 sequius admissa in rem p. extant. sed ut præcipua comme-
morem, Appius Caecus societatem cum rege Pyrrho ut parum
salubrem iniri dissuasit. Claudius Caudex primus freto classe
traiecto Poenos Sicilia expulit. †Tibus Nero aduenientem ex
Hispania cum ingentibus copiis Hasdrubalem, prius quam
15 Hannibali fratri coniungeretur, oppressit. contra Claudius 2
Regillianus, decemuir legibus scribendis, uirginem ingenuam
per uim libidinis gratia in seruitutem asserere conatus causa
plebi fuit secedendi rursus a patribus. Claudius †Drusus sta-
tua sibi diademata ad Appi Forum posita Italiam per clien-
20 telas occupare temptauit. Claudius Pulcher apud Siciliam
non pascentibus in auspicando pullis ac per contemptum re-
ligionis mari demersis, quasi ut biberent quando esse
nollent, proelium nauale iniit; superatusque, cum dictatorem
dicere a senatu iuberetur, uelut iterum inludens discrimini
25 publico Glycian uiatorem suum dixit.

Extant et feminarum exempla diuersa aequae, siquidem 3
gentis eiusdem utraque Claudia fuit, et quae nauem cum sacris

2 xxii Mommsen 3 sex] vi RT, septem edd. Rom. 7 quo 5
(Beroald.) 10 setius VP, serius L, secus Π³ST 11 pyrrho VR
12 Caudex] claudus ΠQ et pro u. l. R 13 poenas M, penes (et tum
siciliā) G expuli M¹, t ss. m. 2 tibus M (Tib. Roth), tybus G¹δ, Ty-
bus G²g, Tibi. V, Tibius P, Tybius S, Tiberius (per compend.) TLT,
Claudius uulg. (ed. Bonon. 1488); cf. Herm. 36 p. 303 14 hasdruba-
lem MG, hastribabem Q¹, hasrubalem (astr- II) ΠRS¹ 15 annibali
MT (Roth) appius (api- II) post Claudius add. T (uulg.) 16 re-
gillianus 5 (edd. Rom. Ven. I, uulg.) 18 drusus (i erasa?) M, Rusus
Fruin (potius Russus, cf. Herm. 36 p. 303), Crassus O. Hirschfeld (Caecus
rursus olim Mommsen) 19 cum diademate T'P³ 22 demersit G
25 Glycian Salmasius (Gliciam Sigonius, Glician Roth), ilycian (yli- GPS,
ilicy- II, ili- R, illi- T, terminatio -am LST) Q 27 nauim G

Matris deum Idaeae obhaerentem Tiberino uado extraxit, pre-
cata propalam, ut ita demum se sequeretur, si sibi pu-
dicitia constaret; et quae nouo more iudicium maiestatis
apud populum mulier subiit, quod in conferta multitudine aegre
precedente carpento palam optauerat, ut frater suus Pul-
cher reuiuisceret atque iterum classem amitteret, quo
4 minor turba Romae foret. praeterea notatissimum est, Clau-
dios omnis, excepto dum taxat P. Clodio, qui ob expellendum
urbe Ciceronem plebeio homini atque etiam natu minori in
adoptionem se dedit, optimates adsertoresque unicos digni- 10
tatis ac potentiae patriciorum semper fuisse atque aduersus
plebem adeo uiolentos et contumaces, ut ne capitis quidem
quisquam reus apud populum mutare uestem aut deprecari
sustinuerit; nonnulli in altercatione et iurgio tribunos plebi
pulsauerint. etiam uirgo Vestalis fratrem iniussu populi 15
triumphantem ascenso simul curru usque in Capitolium
prosecuta est, ne uetare aut intercedere fas cuiquam tribu-
norum esset.

- 3 Ex hac stirpe Tiberius Caesar genus trahit e<t> quidem
utrumque: paternum a Tiberio Nerone, maternum ab Appio 20
Pulchro, qui ambo Appi Caeci filii fuerunt. insertus est et
Liuiorum familiae adoptato in eam materno auo. quae fa-
milia, quanquam plebeia, tamen et ipsa admodum floruit
octo consulatibus, censuris duabus, triumphis tribus, dictatura
etiam ac magisterio equitum honorata; clara et insignibus 25
2 uiris ac maxime Salinatore Drusisque. Salinator uniuersas
tribus in censura notauit leuitatis nomine, quod, cum se post
priorem consulatum multa inrogata condemnasset, consulem
iterum censoremque fecissent. Drusus hostium duce Drauso

1 uado] uelo G 6 reuiuisceret MV (Roth) classim G 7 no-
tissimum s (uulg.) 11 uersus G 13 deprecaturi G 14 sustinuerit
<et> Polak plebis GXQ⁸ 15 patrem Ursinus propter Cic. Cael. 34
Val. Max. V 4, 6 19 et quidem ΠQε, eequidem rel. (Ω) 20 tiberio
Rq et sic pro u. l. adscr. in II (m. 1) et Q (m. 2), timore (thi- δ) MG¹ VLIHQδ
(in V adpicta notula ~, at nihil in marg. adscr. superest), iuniore G²
(m. antiqua, item corr. in g), minore PSOT et sic pro u. l. ss. L² ab
Appio] debuit a Publio 21 filii om. V intersertus M et] in et V
22 leuieorum M, leuiorum (len- T) GXT, lemo V, corr. δ s edd. princ.
25 insignis ΠQε 28 condemnasset drusus reliquis omissis G

comminus trucidato sibi posterisque suis cognomen inuenit. traditur etiam pro praetore ex prouincia Gallia ret<t>ulisse aurum Senonibus olim in obsidione Capitoli datum nec, ut fama est, extortum a Camillo. eius abnepos ob eximiam aduersus Gracchos operam patronus senatus dictus filium reliquit, quem in simili dissensione multa uarie molientem diuersa factio per fraudem interemit.

Pater Tiberi, Nero, quaestor C. Caesaris Alexandrino bello 4 classi praepositus, plurimum ad uictoriam contulit. quare et pontifex in locum P. Scipionis substitutus et ad deducendas in Galliam colonias, in quis Narbo et Arelate erant, missus est. tamen Caesare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de praemiis tyrannidarum referendum censuit. praetura deinde functus, cum exitu anni 2 discordia inter triumuiros orta esset, retentis ultra iustum tempus insignibus L. Antonium consulem triumuiroi fratrem ad Perusiam secutus, deditione a ceteris facta, solus permansit in partibus ac primo Praeneste, inde Neapolim euasit seruisque ad pilleum frustra uocatis in Siciliam profugit. sed 3 indigne ferens nec statim se in conspectum Sexti Pompei admissum et fascium usu prohibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaia. cum quo breui reconciliata inter omnis pace Romam redit uxoremque Liuiam Drusillam et tunc grauidam et ante iam apud se filium enixam petenti Augusto 25 concessit. nec multo post diem obiit, utroque liberorum superstite, Tiberio Drusoque Neronibus.

Tiberium quidam Fundis natum existimauerunt secuti 5 leuem coniecturam, quod materna eius auia Fundana fuerit et quod mox simulacrum Felicitatis ex s. c. publicatum ibi sit.

23 *Epit. 1, 23* Liuiam quasi marito concedente sibi coniunxit. cuius Liuae iam erant filii Tiberius et Drusus (*cf. Aug. 62*).

2 retulissent *V* 3 olim *om. G* Nec et ss. Hic *Gg* 4 extortum *om. G* 6 inolientem *MG* diuersio *G* 8 Pater uero Tiberii (*om. Nero*) & *edd. Rom. Ven. I (uulg.)*, Pater Tiberius Nero *Bentley* 10 statutus *G* 11 quib; *G* narbona *M²L³*, narrabo *V* 12 obliuionem *Lipsius*, absolutionem *Polak* 14 defunctus *GR* 15 exorta & (*uulg.*) 18 seruisque usque uocatis *om. V* 22 breuiore conciliata *M* 27 quidem *M*, quoque *G* sicuti *G*

sed ut plures certioresque tradunt, natus est Romae in Palatio XVI. Kal. Dec. M. Aemilio Lepido iterum L. Munatio a. 49 a. c. Planco cons. per bellum Philippense. sic enim in fastos actaque in publica relatum est. nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hirti ac Pansae, partim insequenti, 5 Seruili Isaurici <L.>que Antoni[i] consulatu, genitum eum scribant.

- 6 Infantiam pueritiamque habuit laboriosam et exercitatum, comes usque quaque parentum fugae; quos quidem apud Neapolim sub inruptionem hostis nauigium clam petentis uagitu suo paene bis prodidit, semel cum a nutricis ubere, ite<ru>m cum a sinu matris raptim auferretur ab iis, qui pro necessitate temporis mulierculas leuare onere temptabant. per Siciliam quoque et per Achaiam circumductus ac Lacedaemoniis publice, quod in tutela Claudiorum erant, demandatus, digre- 15 diens inde itinere nocturno discrimen uitae adiit flamma repente e siluis undique exorta adeoque omnem comitatum circumplexa, ut Liuiæ pars uestis et capilli amburerentur.
- 3 munera, quibus a Pompeia Sex. Pompei sorore in Sicilia donatus est, chlamys et fibula, item bullae aureae, durant ostendunturque adhuc Bais. post reditum in urbem a M. Gallio senatore testamento adoptatus hereditate adita mox nomine abstinuit, quod Gallius aduersarum Augusto partium fuerat.
- 4 Nouem natus annos defunctum patrem pro rostris laudauit. dehinc pubescens Actiaco triumpho currum Augusti 25 comitatus est sinisteriore funali equo, cum Marcellus Octauiae filius dexteriore ueheretur. praesedit et asticis ludis

3 per] post ΠQP³ST (uulg.) in fastis MTδ, infantis G 4 actique Q, actis Π¹ in om. PST (uulg.) partem MG 5 partim om. V insequente ΠQ 6 isauricique (his- Π) MGVLT, auruncique (ar- T) ST, auruncque P (seruili praecedit in T¹P), corr. Bentley et Roth (Isaurici atque Antonii Politian., Is. Antonique ed. Rom. II uulg.) 7 scribunt MGX' 8 que om. V laboriosam Pithoeus, luxoriosam (potius quam lax-) corr. in luxoriosam M (m 1²), luxoriosam corr. in luxur- G (m. 1), luxoriosam (luxuriam P¹) rel., luctuosam Lips. Torr. et om. V exercitum g (Egnatius) 11 item Q, corr. Ursinus 14 per om. GIIIS ac] a ΠQ et tum demandati (hoc pro u. l. ss. in R) 15 tutelam M¹G 19 sexti XT 21 bacis Π²R, om. Π¹Q M. (marco ΠQ) om. G 25 augusto MGVδ 26 sinisteriori f. quo G cum om. V 27 atticis T et sic V in marg., atricis (attr- L) LPS, acticis T

et Troiam circensibus <lusit> ductor turmae puerorum maiorum.

- Virili toga sumpta adulescentiam omnem spatiumque in-
 sequentis aetatis usque ad principatus initia per haec fere
 5 transegit. munus gladiatorium in memoriam patris et alterum
 in sui Drusi dedit, diuersis temporibus ac locis, primum in
 foro, secundum in amphitheatro, rudiariis quoque quibusdam
 reuocatis auctoramento centenum milium; dedit et ludos, sed
 absens: cuncta magnifice, impensa matris ac utrici.
- 10 Agrippinam, Marco Agrippa genitam, neptem Caecili At-
 tici equitis R., ad quem sunt Ciceronis epistulae, duxit uxorem;
 sublatoque ex ea filio Druso, quanquam bene conuenientem
 rursusque grauidam dimittere ac Iuliam Augusti filiam con-
 festim coactus est ducere non sine magno angore animi, cum
 15 et Agrippinae consuetudine teneretur et Iuliae mores impro-
 baret, ut quam sensisset sui quoque sub priore marito appe-
 tentem, quod sane etiam uulgo existimabatur. sed Agrippi- 3
 nam et abegisse post diuortium doluit et semel omnino ex
 occursum uisam adeo contentis et [t]umentibus oculis prosecutus
 20 est, ut custoditum sit ne umquam in conspectum ei posthac
 ueniret. cum Iulia primo concorditer et amore mutuo uiuixit,
 mox dissedit et aliquanto grauius, ut etiam perpetuo secu-
 baret, intercepto communis filii pignore, qui Aquileiae natus
 infans extinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit,
 25 cuius corpus pedibus toto itinere praegrediens Romam us-
 que peruexit.

- Ciuium officiorum rudimentis regem Archelaum Trallia- 8
 nos et Thessalos, uaria quosque de causa, Augusto cogno-
 scente defendit; pro Laodicenis Thyatiren timeris Chiis terrae motu
 30 afflictis opemque implorantibus senatum deprecatus est; Fan-

1 troianis T'P³O   lusit hic suppl. Bentley, post Troiam Roth,
 post maiorum Macé   3 spatiâque M, spaciaque T   4 fere om. G
 7 rudiariis (-iis XT)] ss. iullianis in V   8 dedit. Dedit et T   9 cuncta]
 agnita II¹Q et pro u. l. R   nutrici G   11 ad quem — epistulae glossema
 putant B.-Crus. et G. Becker, cf. Suet. de gr. 16   14 est T'P³, om. rel.
 18 post diuortium post omnino transponi uult Halbertsma   19 umentibus
 Lipsius, tumentibus (mentibus M¹, tu ss. m. 1 uel m. 2) Ω   20 eius L ε
 (uulg.)   27 trailianos (-linos II¹Q) MGVV, tracilianos X (in L corr.
 ex tru-), corr. ε (ed. Rom.)   28 quoque G P³S

nium Caepionem, qui cum Varrone Murena in Augustum conspirauerat, reum maiestatis apud iudices fecit et condemnauit. interque haec duplicem curam administrauit, annonae quae artior inciderat, et repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in inuidiam uenerant quasi exceptos sup-
primerent non solum uiatores sed et quos sacramenti metus ad eius modi latebras compulisset.

- 9 Stipendia prima expeditione Cantabrica tribunus militum fecit, dein ducto ad Orientem exercitu regnum Armeniae Tigrani restituit ac pro tribunali diadema imposuit. recepit et 10 signa, quae M. Crasso ademerant Parthi. post hoc Comatan Galliam anno fere rexit et barbarorum incursionibus et principum discordia inquietam. exin Raeticum Vindelicumque
2 bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit. Raetico atque Vindelico gentis Alpinas, Pannonico Breucos et Dal- 15 matas subegit, Germanico quadraginta milia dediticiorum traiecit in Galliam iuxtaque ripam Rheni sedibus adsignatis conlocauit. quas ob res et ouans et curru urbem ingressus est, prius, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo nec antea cuiquam tributo genere honoris. 20
- 3 Magistratus et maturius incohauit et paene iunctim percurrit, quaesturam praeturam consulatum; interpositoque tempore consul iterum etiam tribuniciam potestatem in quin-
10 quennium accepit. tot prosperis confluentibus integra aetate ac ualitudine statuit repente secedere seque e medio quam 25 longissime amouere: dubium uxorisme taedio, quam neque criminari aut dimittere auderet neque ultra perferre posset,

13 sqq. *Eutrop.* VII 9 bellum (*Germanicum*) per Drusum, priuignum suum, administrauit, sicut per Tiberium, priuignum alterum, Pannonicum <quo Breucos et Dalmatas subegit, deinde alterum Germanicum *inseri uult C. Schrader*>, quo bello XL captiuorum milia ex Germania transtulit et supra ripam Rheni in Gallia conlocauit. *Oros.* VI 21, 24 Germanos bello arripuit, e quibus quadraginta milia captiuorum uictor abduxit.

4 repugnandorum *GV* (in hoc n prior expuncta) 7 latrieras *G*
9 deinde *T5* (*uulg.*) 10 pro om. *G* 15 breucos *L.*, breuncos *ST*,
breunos *R.*, brennos *II* et sic pro u. l. ss. in *R* 19 primus *T'P2* (*uulg.*)
21 iunctum *VI.1Q* et *II1* ut uidetur 26 neque om. *G*

an ut uitato assiduitatis fastidio auctoritatem absentia tuere-
 tur atque etiam augetet, si quando indiguisset sui res p.
 quidam existimant, adultis iam Augusti liberis, loco et quasi
 possessione usurpati a se diu secundi gradus sponte cessisse
 5 exemplo M. Agrippae, qui M. Marcello ad munera publica
 admoto Mytilenas abierit, ne aut ob stare aut obtrectare prae-
 sens uideretur. quam causam et ipse, sed postea, reddidit. 2
 tunc autem honorum satietatem ac requiem laborum praeten-
 dens commeatum petit; neque aut matri suppliciter precanti
 10 aut uitriceo deseri se etiam in senatu conquerenti ueniam de-
 dit. quin et pertinacius retinentibus, cibo per quadriduum
 abstinuit. facta tandem abeundi potestate, relictis Romae
 uxore et filio confestim Ostiam descendit, ne uerbo quidem
 cuiquam prosequentium reddito paucosque admodum in di-
 15 gressu exosculatus. ab Ostia oram Campaniae legens inbe- 11
 cillitate Augusti nuntiata paulum substitit. sed increbre-
 scente rumore quasi ad occasionem maioris spei commorare-
 tur, tantum non aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit,
 amoenitate et salubritate insulae iam inde captus cum ad eam
 20 ab Armenia rediens appulisset. hic modicis contentus aedibus
 nec multo laxiore suburbano genus uitae ciuile admodum in-
 stituit, sine lictore aut uiatore gymnasio interdum obambulans
 mutuaque cum Graeculis officia usurpans prope ex aequo.

Forte quondam in disponendo die mane praedixerat, quid- 2
 25 quid aegrorum in ciuitate esset uisitare se uelle; id a proxi-
 mis aliter exceptum iussique sunt omnes aegri in publicam
 porticum deferri ac per ualitudinum genera disponi. percul-
 sus ergo inopinata re diuque quid ageret incertus, tandem
 singulos circuit excusans factum etiam tenuissimo cuique et
 30 ignoto. unum hoc modo neque praeterea quicquam notatum 3

4 sponte om. G 9 petiit TT 11 per] et per G quadri-
 duum (quadrum P¹, triduum R¹) Q, cf. Aug. 98 p. 112, 28 13 nec XII
 17 maioris om. V 19 iam om. G 22 gymnasia ex optimo libro
 laudat Torr., gynnasion δ ambulans V 23 usurpant G 25 aegro-
 tum Bentley (e cod. Sionensi, ut uid., in quo est egrotum), Graiorum
 Graeuius uisitare V, uitare MGPII¹ 26 acceptum (Hruens 27 per
 om. V disponendi M¹ percussus V 28 tamen T 29 circuit VL,
 circiuit T factum om. II¹Qs

est, in quo exeruisse ius tribuniciae potestatis uisus sit: cum circa scholas et auditoria professorum assiduus esset, moto inter antisophistas grauiore iurgio, non defuit qui eum interuenientem et quasi studiosiorem partis alterius conuicio in-
cesseret. sensim itaque regressus domum repente cum appa-
ritoribus prodiit citatumque pro tribunali uoce praeconis con-
uiciatorem rapi iussit in carcerem.

- 4 Comperit deinde Iuliam uxorem ob libidines atque adul-
teria damnatam repudiumque ei suo nomine ex auctoritate
Augusti remissum; et quamquam laetus nuntio, tamen officii 10
duxit, quantum in se esset, exorare filiae patrem frequentibus
litteris et uel utcumque meritaе, quidquid umquam dono de-
5 disset, concedere. transacto autem tribuniciae potestatis
tempore, confessus tandem, nihil aliud secessu deuitasse se
quam aemulationis cum C. Lucioque suspicionem, petit ut sibi 15
seculo iam ab hac parte, conrobore his et secundum locum
facile tutantibus, permitteretur reuiscere necessitudines, qua-
rum desiderio teneretur. sed neque impetrauit ultroque etiam
admonitus est: dimitteret omnem curam suorum, quos
12 tam cupide reliquisset. remansit igitur Rhodi contra uo- 20
luntatem, uix per matrem consecutus, ut ad uelandam ignomi-
niam quasi legatus Augusto abesset.

- 2 Enimuero tunc non priuatum modo, sed etiam obnoxium
et trepidum egit mediterraneis agris abditus uitansque prae-
ternaugantium officia, quibus frequentabatur assidue, nemine 25
cum imperio aut magistratu tendente quoquam quin deuerte-
ret Rhodum. et accesserunt maioris sollicitudinis causae.
namque priuignum Gaium Orienti praepositum, cum uisendi
gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminatio-
3 nibus M. Lolli comitis et rectoris eius. uenit etiam in su- 30
spicionem per quosdam beneficii sui centuriones a commeatu
castra repetentis mandata ad complures dedisse ambigua et

1 exeruisse (exs- Q) ius LPQ¹R, exseruis eius MGδ, exeruisse eius V,
exercuisse (exs- ΠQ) ΠQ²STq (uulg.) iussus G 2 adiutoria M 4 in-
cesserit G 12 dona M 15 petiit (-ciit) ΠQ (uulg.) 17 curantibus
5 (Casaub.) 18 utroq; G 19 ut dimitteret L²g 22 ab augusto
ΠQ²P²ST, augusti δ 23 Etenim uero MG¹VLP¹ (corr. G²g) non
om. V 25 neminē MG 26 diuerteret GST, deueteretur Π¹Q

quae temptare singulorum animos ad nouas res uiderentur. de qua suspicione certior ab Augusto factus non cessauit efflagitare aliquem cuiuslibet ordinis custodem factis atque dictis suis. equi quoque et armorum solitas exercitationes 13
 5 omisit redegitque se deposito patrio habitu ad pallium et crepidas atque in tali statu biennio fere permansit, contemptior in dies et inuisior, adeo ut imagines eius et statuas Nemausenses subuerterint ac familiari quondam conuiuio mentione eius orta extiterit qui Gaio polliceretur, confestim se,
 10 si iuberet, Rhodum nauigaturum caputque exulis — sic enim appellabatur — relaturum. quo praecipue non iam metu sed 2
 discrimine coactus est, tam suis quam matris inpensissimis precibus reditum expostulare, impetrauitque adiutus aliquantum etiam casu. destinatum Augusto erat, nihil super ea re
 15 nisi ex uoluntate maioris fili statuere; is forte tunc M. Lollio offensior, facilis exorabilisque in uitricum fuit. permittente ergo Gaio reuocatus est, uerum sub condicione ne quam partem curamue rei p. attingeret.

Redit octauo post secessum anno, magna nec incerta 14
 20 spe futurorum, quam et ostentis et praedictionibus ab initio aetatis conceperat.

Praegnans eo Liuia cum an marem editura esset, uariis 2
 captaret omnibus, ouum incubanti gallinae subductum nunc sua nunc ministrarum manu per uices usque fouit, quoad
 25 pullus insigniter cristatus exclusus est. ac de infante Scribonius mathematicus praeclara spopondit, etiam regnaturum quandoque, sed sine regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Caesarum potestate. et ingresso primam expeditionem ac per 3
 Macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit ut apud
 30 Philippos sacratae olim uicticium legionum arae sponte subi-

3 afflagitare *M* 5 redegit sedeq: posito *M* se om. *G* 6 contentior *MGR* 8 remausenses (-sisses *V*) *Q*, corr. *Q*²5 (*Beroald.*) quodam *ΠQδς* 9 eius *T'P*², om. *rel. fort. rectius* 10 extulit *G* 12 tam *X'Qδ*, quam *MGII R* (inde qua — qua *Bentley*) 20 prius et om. *G* 22 eo scripsi ex con. *Bentley*, qui praeterea propos. olim et primum (*Lupus Ferr. dictauerat* Tiberio praegnans), eum *Q* (tuetur *Bücheler*, cf. *uit. Verg. p. 55 R.*), enim *δς* (*edd.*) 24 eo usque *H*, usque eo *VL S*, usque adeo *POT* 27 ignoti *MGV* ignota — potestate *del. Halbertsma* 29 ducente *GQL²PT*, ducentem *rel. (in M praecedit macedonia)*

tis conlucerent ignibus; et mox, cum Illyricum petens iuxta Patauium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret, euenit ut summum numerum iacti ab eo ostenderent; 4 hodieque sub aqua uisuntur hi tali. ante paucos uero quam reuocaretur dies aquila numquam antea Rhodi conspecta in culmine domus eius assedit; et pridie quam de reditu certior fieret, uestimenta mutanti tunica ardere uisa est. Thrasyllum quoque mathematicum, quem ut sapientiae professorem contubernio admouerat, tum maxime expertus est affirmantem 10 naue prouisa gaudium afferri; cum quidem illum durius et contra praedicta cadentibus rebus ut falsum et secretorum temere conscium, eo ipso momento, dum spatiatum una, praecipitare in mare destinasset.

15 Romam reuersus deducto in forum filio Druso statim e Carinis ac Pompeiana domo Esquilias in hortos Maecenatianos transmigravit totumque se ad quietem contulit, priuata modo officia obiens ac publicorum munerum expers.

2 Gaio et Lucio intra triennium defunctis adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa, coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare. nec quicquam postea pro patre familias egit aut ius, quod amiserat, ex ulla parte retinuit. nam neque donauit neque manumisit, ne hereditatem quidem aut legata percepit ulla aliter quam ut peculio referret accepta. nihil ex eo tempore praetermissum 25 est ad maiestatem eius augendam ac multo magis, postquam Agrippa abdicato atque seposito certum erat, uni spem suc-

16 cessionis incumbere; data rursus potestas tribunicia in quinquennium, delegatus pacandae Germaniae status, Parthorum

8 *Schol. Iuv. 6, 576* Thrasyllus multarum artium scientiam professus postremo se dedit Platonicae sectae ac deinde mathesi. qua praecipue uiguit apud Tiberium, cum quo sub honore eiusdem artis artissima familiaritate uixit. quem postea Tiberius in insula Rhodo praecipitare uoluit in pelagum quasi conscium promissae dominationis. quem dolum cum praesensit, fugit.

5 hi (hii *QS*) tali] *tali (i *erasa*?) *P*, In italia *G* 7 quam redditu *V* 10 admorat *G* cum *Bentley* 16 esqualias *M* 18 numerum *MR* 19 biennium *Glareanus* adoptabatur *G* 22 patris *G* quod adoptione *ς* (*ed. Ven. I, uulg.*) 28 decennium *Bergk* (*cf. Aug. 27*) 29 pacandus *Casaub.*

legati mandatis Augusto Romae redditus eum quoque adire
in provincia iussi. sed nuntiata Illyrici defectione transit
ad curam noui belli, quod grauissimum omnium externorum
bellorum post Punica, per quindecim legiones paremque auxi-
5 liorum copiam triennio gessit in magnis omnium rerum dif-
ficultatibus summaque frugum inopia. et quanquam saepius 2
reuocaretur, tamen perseuerauit, metuens ne uicinus et prae-
ualens hostis instaret ultro cedentibus. ac perseuerantiae
grande pretium tulit, toto Illyrico, quod inter Italiam regnum-
10 que Noricum et Thraciam et Macedoniam interque Danuuium
flumen et sinum maris Hadriatici patet, perdomito et in dicio-
nem redacto. cui gloriae amplior adhuc ex oportunitate 17
cumulus accessit. nam sub id fere tempus Quintilius Varus
cum tribus legionibus in Germania periit, nemine dubitante
15 quin uictores Germani iuncturi se Pannoniis fuerint, nisi de-
bellatum prius Illyricum esset. quas ob res triumphus ei
decretus est multi<que> et magni honores. censuerunt etiam 2
quidam ut Pannonicus, alii ut Inuictus, nonnulli ut Pius co-
gnominaretur. sed de cognomine intercessit Augustus, eo
20 contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset.
triumphum ipse distulit maesta ciuitate clade Variana; nihilo
minus urbem praetextatus et laurea coronatus intrauit posi-
tumque in Saepthis tribunal senatu astante conscendit ac me-
dius inter duos consules cum Augusto simul sedit; unde po-
25 pulo consalutato circum templa deductus est.

2 Oros. VI 21, 25 quod re uera bellum (*Germanicum intellegit*)
maximum et formidulosissimum quindecim legionibus per triennium
gestum est, nec fere ullum maius bellum, sicut Suetonius adtestatur,
post Punicum fuit. cf. *Einhard.* 13 13 Oros. VI 21, 26 sub eodem
uero tempore Quintilius Varus cum tribus legionibus a Germanis re-
bellantibus, mira superbia atque auaritia in subiectos agens (cf. *Florus*
IV 12, 31), funditus deletus est (u. *Suet. Aug.* 23).

2 iussisset *MG* 4 punica *X'* et sic corr. *G*³ (c in *L* expuncta),
punicā *MG*¹(g)*T*, Punicum *Oros.* 4 patremque *M* 8 **ultro (et eras.?) *M*
10 danubium *Q* et *edd.* 11 adriatici *GIQPS*³*T* 13 idem *Polak* quin-
tilius *ΠQT*², -tillus (-tinus *T*¹) *rel.* 17 est multique *ε* (*edd. Gryphii saec.*
XVI, notau ex ed. Lugd. a. 1544), et multi *Stephanus* (multi — honores
suspecta Bentleio) 20 <fo>re promittens *Bentley et Madvig, cf. Otho* 4
23 in senatu *MG*¹ (in eras. in *G m. antiqua*) 24 inde *M*²

- 18 Proximo anno repetita Germania cum animaduerneret
 Varianam cladem temeritate et negligentia ducis accidis-
 se, nihil non de consilii sententia egit; semper alias sui arbitrii
 contentusque se uno, tunc praeter consuetudinem cum com-
 pluribus de ratione belli communicauit. curam quoque solito
 exactionem praestitit. traiecturus Rhenum commeatum om-
 nem ad certam formulam adstrictum non ante transmisit,
 ne qua deportarentur nisi concessa aut necessaria. trans Rhe-
 num uero eum uitae ordinem tenuit, ut sedens in caespite
 nudo cibum caperet, saepe sine tentorio pernoctaret, prae-
 cepta sequentis diei omnia, et si quid subiti muneris iniungen-
 dum esset, per libellos daret; addita monitione ut, de quo
 quisque dubitaret, se nec alio interprete quacumque uel no-
 ctis hora uteretur. disciplinam acerrime exegit animadu-
 sionum et ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis
 atque etiam legato legionis, quod paucos milites cum liberto
 suo trans ripam uenatum misisset, ignominia notato. proe-
 lia, quamuis minimum fortunae casibusque permetteret, ali-
 quanto constantius inibat, quotiens ludubante se subito ac
 nullo propellente decideret lumen et exstingueretur, confidens,
 ut aiebat, ostento sibi a maioribus suis in omni ducatu ex-
 pertissimo. sed re prospere gesta non multum afuit quin a
 Bruetero quodam occideretur, cui inter proximos uersanti et
 trepidatione detecto tormentis expressa confessio est cogitati
 facinoris. a Germania in urbem post biennium regressus
 triumphum, quem distulerat, egit prosequentibus etiam legatis,
 quibus triumphalia ornamenta impetrarat. ac prius quam in
 Capitolium flecteret, descendit e curru seque praesidenti patri
 ad genua summisit. Batonem Pannonium ducem ingentibus
 donatum praemiis Rauennam transtulit, gratiam referens, quod
 se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum passus

4 tunc om. G 9 deponerentur IIQ (pars edd.) 11 pernocta-
 ret TT. -rit rel. 12 omnia <ipse> Halbertsma 14 quisquis 5, quis
 uel quisquam Polak 19 casibus X 21 et om. M 22 a] ac d (ed.
 Ven. pr., Erasmus, uulg.) fort. recte expertissummo (-ssumo G) MG,
 expertisomno LT (s supra i add. L², in P -ssimo in ras.) 23 a] ac M
 26 biennium X² d, biennio MGT, an leg. biennio post? cf. Aug. 35
 29 inflecteret V, deflecteret S

es(se)t euadere. prandium dehinc populo mille mensis et
congiarium trecenos nummos uiritim dedit. dedicauit et Con-
cordiae aedem, item Pollucis et Castoris suo fratrisque nomine
de manubiis. ac non multo post lege per consules lata, ut²¹
5 provincias cum Augusto communiter administraret simulque
censum a[u]geret, condito lustrum in Illyricum profectus est.
et statim ex itinere reuocatus iam quidem adfectum, sed
tamen spirantem adhuc Augustum repperit fuitque una se-
creto per totum diem.

10 Scio uulgo persuasum quasi egresso post secretum ser-
monem Tiberio uox Augusti per cubicularios excepta sit:
miserum populum R., qui sub tam lentis maxillis erit!
ne illud quidem ignoro aliquos tradidisse, Augustum palam
nec dissimulanter morum eius dritatem adeo improbasse, ut
15 nonnumquam remissiores hilarioresque sermones superueniente
eo abrumperet; sed expugnatum precibus uxoris adoptionem
non abnuisse, uel etiam ambitione tractum, ut tali successore
desiderabilior ipse quandoque fieret. adduci tamen nequeo³
quin existimem, circumspcctissimum et prudentissimum prin-
20 cipem in tanto praesertim negotio nihil temere fecisse; sed
uitiis Tiberi[i] uirtutibusque perpensis potiores duxisse uir-
tutes, praesertim cum et rei p. causa adoptare se eum pro
contione iurauerit et epistulis aliquot ut peritissimum rei
militaris utque unicum p. R. praesidium prosequatur. ex qui-
25 bus in exemplum pauca hinc inde subieci.

Vale, iucundissime Tiberi, et feliciter rem gere, 4
ἔμοι καὶ ταῖς ἡμιν ἀγαθῶν στρατηγῶν. iucundissime
et ita sim felix, uir fortissime et dux νομιμώτατε, uale.

1 esset edd. post Stephanum, est. Ω uiz recte 6 ageret T⁵ 12 sub om. V
14 nec om. G 23 iurauerat M 26 gere M, rege rel. (at cf. suprascr. in
VLS ad l. 27) 27 ITΔIC pro ταῖς LS ΜΟΥΙΔΑΔΙCΤΕΤΡΑΤΗΓΩΝ M
et sic fere GTPO (Δ pro Δ habent GTO, ΜΟΥΙΔΑC P, ΜΟΥΙΔΑC Q), ΜΟΥΙ-
CΔC(ΜΟΥΙΔΑC L)ΔΙC(uel DIS)ΤΕCΤΡΑΤΗΓΩΝ VLS, ΔΔΟΥΙΔΙCΤΕΤΡΑ-
ΤΗΓΩΝ T, ταῖς Μούσαις στρατηγῶν uulg. (ed. Rom. II, Ven. 1490);
post Μούσαις legunt καλὰ uel ἄριστε Turnebus, ἄριστα Casaub., αἰεὶ
Bentley; ταῖς μὲν ἰσὰς ταῖς τε στρ. Roth, ταῖς (ἐ)μοῦ πάσαις στρ. Büche-
ler, alii (ταῖς in τοῖς mutantes) aliter; fort. latet compositum σστρα-
ss. mihi et meis tuisque commilitibus gere in VLS 28 sim om. G
νομιμώτατε uulg. (ed. a. 1480, Ven. a. 1490) et sic affert e cod. Torna-
censi Glareanus(?), ΝΟΜΙΜΩΜΔΤΕ Ω (pro Ω est ΔΩ in GS, ΔV in L),
ss. legitime in VLS, νομιμώτατε Casaub.

- 5   Ordinem aestiuorum tuorum! ego uero, mi Tiberi, et inter tot rerum difficultates καὶ τοσαύτην ἀποθυ-
μ[ε]ίαν τῶν στρατευομένων non potuisse quemquam
prudenter gerere se quam tu gesseris, existimo. [h]ii
quoque qui tecum fuerunt omnes confitentur, uer- 5
sum illum <Enn. ann. 370 V.²> in te posse dici:

unus homo nobis uigilando restituit rem.

- 6   Siue quid incidit de quo sit cogitandum diligen-
tius, siue quid stomachor, ualde medius Fidius Tibe-
rium meum desidero succurritque uersus ille Home- 10
ricus <Il. 10, 246>:

τούτου γ' ἐσπ<ο>μένοιο καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπ<ε>λ̣ περίοιδε νοῆσαι.

- 7   Attenuatum te esse continuatione laborum cum
audio et lego, di me perdant nisi cohorrescit corpus 15
meum; teque oro ut parcas tibi, ne si te languere
audierimus, et ego et mater tua expiremus et summa
imperii sui populus R. periclitetur.

Nihil interest ualeam ipse necne, si tu non ua-
lebis.

20

Deos obsecro, ut te nobis conseruent et ualere
nunc et semper patiantur, si non p. R. perosi sunt.

- 22   Excessum Augusti non prius palam fecit, quam Agrippa
iuuene interempto. hunc tribunus militum custos appositus
occidit lectis codicillis, quibus ut id faceret iubebatur; quos 25
codicillos dubium fuit, Augustusne moriens reliquisset, quo
materiam tumultus post se subduceret; an nomine Augusti
Liuia et ea conscio Tiberio an ignaro, dictasset. Tiberius
renuntianti tribuno, factum esse quod imperasset, neque im-

1 excidisse uidetur uerbum probandi uel admirandi, laudo post Tiberi
inseruit Stephanus, uerso pro uero propos. Bücheler 2 ἀποθυμίαν Salmas.,
ΔΠΟΘΥΜΕΙΑ ML, -ΕΙΔΝ̄ rel. (O om. TP), ῥαθυλίαν uulg. (edd. Rom.),
ἀποροθυλίαν Pithoeus, ἀπειθήϊαν Bentley, ἀν̄ αποθυμίαν? (ss. et tantam
defectionem militantium in VLS) 4 tu te Ursinus 5 omnes om. G
6 in te] inter G 9 stomachor (-cor ST) ΠQL²ST, -chorum MG V(L¹?) P,
-chandum R, -chosum Heinsius uelde M, uade R 10 desiderio G
12 γ' edd. Rom., Τ Ω, δ' uulg. καὶ — αἰθομένοιο om. TP 13 ΝΟCTH-
CΑΙΘΟΜΕΝ M et sim. G VLS ΝΩNCE uel ΝΩHCE codd., corr. ed. Rom. II
15 dii M²GQRL²ST 17 et (ante ego) om. LPSδ et de summa TP²T(edd.)
22 non om. Π¹Q populo GT, populum Π² prosunt G 26 fuit om. G

- perasse se et redditurum eum senatui rationem respondit, inuidiam scilicet in praesentia uitans. nam mox silentio rem obliterauit. iure autem tribuniciae potestatis coacto senatu²³ incohataque adlocutione derepente uelut impar dolori con-
- 5 gemuit, utque non solum uox sed et spiritus deficeret optauit ac perlegendum librum Druso filio tradidit. inlatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus nisi senatorii ordinis, ceteris extra curiam signa agnoscentibus, recitauit per libertum. testamenti initium fuit: quoniam atrox fortuna
- 10 Gaium et Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Caesar mihi ex parte dimidia et sextante heres esto. quo et ipso aucta suspicio est opinantium successorem ascitum eum necessitate magis quam iudicio, quando ita praefari non abstinuerit.
- 15 Principatum, quamuis neque occupare confestim neque²⁴ agere dubitasset, et statione militum, hoc est ui et specie dominationis assumpta, diu tamen recusauit, impudentissimo mimo nunc adhortantis amicos increpans ut ignaros, quanta belua esset imperium, nunc precantem senatum et procum-
- 20 bentem sibi ad genua ambiguis responsis et callida cunctatione suspendens, ut quidam patientiam rumperent atque unus in tumultu proclamaret: aut agat aut desistat! alter coram exprobraret ceteros, quod polliciti sint tarde praestare, se<d> ipsum, quod praestet tarde polliceri. tandem quasi coactus et²
- 25 querens miseram et onerosam iniungi sibi seruitutem, recepit imperium; nec tamen aliter, quam ut depositurum se quandoque spem faceret. ipsius uerba sunt: dum ueniam ad id

15 sqq. *Epit.* 2, 6 denique delatum a patribus principatum, quod quidem astu fecerat, fecte abnuere, quid singuli dicerent uel sentirent atrociter explorans, quae res bonos quosque pessumdedit. cf. *Victor Caes.* 2, 1

3 iura *G* tribunicia *M* 4 derepente] de re *P. G* 5 sed et] sed *M*, sed ut *Tδ* (in hoc add. etiam post spiritus) 9 atrox] sinistra *PQ* et pro u. l. *R* 11 ex parte mihi *G* sexta *Cuiacius* (u. *Aug.* 101 p. 116, 17) 16 augere *G* prius et del. *Bentley*, *Madrig* 18 mimo *I. F. Gronov.*, animo *Ω* ignorans *G* 19 bellua *MV¹T* 23 sed *PQ* et pro u. l. *R*, se et *O*, set *P²*, se rel. (*Ω*), del. *Lipsius al.* fort. recte 24 tarde p̄stet pollicere *G* 25 recipit *LP* (*Bentley*) 27 hec post sunt add. *L³ε* (uulg.)

tempus, quo uobis aequum possit uideri dare uos aliquam senectuti meae requiem.

- 25 Cunctandi causa erat metus undique imminentium discriminum, ut saepe lupum se auribus tenere diceret. nam et seruus Agrippae Clemens nomine non contemnendam manum in ultionem domini compararat et L. Scribonius Libo uir nobilis res nouas clam moliebatur et duplex seditio militum in 2 Illyrico et in Germania exorta est. flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem, ante omnia ut aequarentur stipendio praetoriani(s). Germaniciani quidem etiam principem de- 10 tractabant non a se datum summaque ui Germanicum; qui tum iis praeerat, ad capessendam rem p. urgebant, quanquam obfirmate resistentem. quem maxime casum timens, partes sibi quas senatui liberet, tuendas in re p. depoposcit, quando uniuersae sufficere solus nemo posset nisi cum altero uel 15 3 etiam cum pluribus. simulauit et ualitudinem, quo aequiore animo Germanicus celerem successionem uel certe societatem principatus opperiretur. compositis seditionibus Clementem quoque fraude deceptum redegit in potestatem. Libonem, ne quid in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in 20 senatu coarguit, medio temporis spatio tantum cauere contentus; nam et inter pontifices sacrificanti simul pro secespita plumbeum cultrum subiciendum curauit et secretum petenti non nisi adhibito Druso filio dedit dextramque obambulantis ueluti incumbens, quoad perageretur sermo, continuuit. 25
- 26 Verum liberatus metu ciuilem admodum inter initia ac paulo minus quam priuatum egit. ex plurimis maximisque honoribus praeter paucos et modicos non recepit. natalem suum plebeis incurrentem circensibus uix unius bigae adiectione honorari passus est. templa, flamines, sacerdotes de- 30

1 quod *G* 3 erant *M*¹ 6 comparat *MG*, -rauerat *T* 8 in *om. G* 10 praetorianis. Germaniciani quidem *Stephanus* (praetorianis *e cod. Tornacensi affert Glareanus*, quidem *tamquam ex eodem Torr.*), praetoriani germaniciani (-tiani *G*) quidam *MGVL*, praetoriani germanicianis (-tiani *P*, s. fort. *add. m. 2*). Quidam *T'PO*, praetorianis Germaniciani. Quidam *ed. Ald. 1516* detractabant *MT*, detrect-*rel.* 12 rē p. urgebant (*p in ras.*) *M*, rem purgabant *G*, rem purgebant *V³T* 15 uel *om. G* 16 compluribus *II* 22 sibi ul *G* secespita *M*, secespiti (-ci *T*) *X* 26 ut *post metu add. V* 28 non <illum> *Polak* 29 adiecit *V*

cerni sibi prohibuit, etiam statuas atque imagines nisi permittente se poni: permisitque ea sola condicione, ne inter simulacra deorum sed inter ornamenta aedium ponerentur. intercessit et quo minus in acta sua iuraretur, et ne mensis 2
5 September Tiberius, October Liuius uocarentur. praenomen quoque imperatoris cognomenque patris patriae et ciuicam in uestibulo coronam recusauit; ac ne Augusti quidem nomen, quanquam hereditarium, nullis nisi ad reges ac dynastas epistulis addidit. nec amplius quam mox tres consulatus, unum
10 paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens usque in Idus Maias gessit.

Adulationes adeo auersatus est, ut neminem senatorum 27 aut officii aut negotii causa ad lecticam suam admiserit, consularem uero satisfacientem sibi ac per genua orare conan-
15 tem ita suffugerit, ut caderet supinus; atque etiam, si quid in sermone uel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare ac reprehendere et commutare continuo. dominus appellatus a quodam denuntiauit, ne se amplius contumeliae causa nominaret. alium dicentem sacras eius
20 occupationes et rursus alium, auctore eo senatum se a[u]disse, uerba mutare et pro auctore suasorem, pro sacris laboriosas dicere coegit. sed et aduersus conuicia malosque rumores 28 et famosa de se ac suis carmina firmus ac patiens subinde iactabat in ciuitate libera linguam mentemque liberam
25 esse debere; et quondam senatu cognitionem de eius modi criminibus ac reis flagitante: non tantum, inquit, otii habemus, ut implicare nos pluribus negotiis debeamus; si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sine-

18 cf. ad Aug. 53

2 ne om. G 6 cognomen quoque T 8 hereditarū M¹Π nullus M, nullis rel. (Bentley), ullis edd. 9 mox] omnino T 11 in <VII> idus Graevius 12 auersatus LPN et sic corr. in G (manu antiqua teste g), uersatus V, aduersatus MG¹T' (Ω?) 13 nisi ante prius aut add. ε (Oud.) 14 sibi post genua iteratum in X 15 suffugeret G 17 dubitarit Bentley 20 se adisse ε (edd. pr. Rom.), se audisse Ω (se in G ss.), statuisset Mommsen 23 de post ac iterat V satis firmus H 24 mentesque GN² 25 quoddam G senatum MGδ 26 flagitantem Mδ, -tatam G Notandum G

tis: omnium inimicitiae hoc praetexto ad uos deferentur. extat et sermo eius in senatu perciuilis: siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam ut rationem factorum meorum dictorumque reddam; si perseuerauerit, in uicem eum odero.

29 Atque haec eo notabiliora erant, quod ipse in appellandis uenerandisque et singulis et uniuersis prope excesserat humanitatis modum. dissentiens in curia a Q. Haterio: ignoscas, inquit, rogo, si quid aduersus te liberius sicut senator dixerō. et deinde omnis adloquens: dixi et nunc 10 et saepe alias, p. c., bonum et salutarem principem, quem uos tanta et tam libera potestate instruxistis, senatui seruire debere et uniuersis ciuibus saepe et plerumque etiam singulis; neque id dixisse me paenitet, et bonos et aequos et fauentes uos habui do- 15 minos et adhuc habeo.

30 Quin etiam speciem libertatis quandam induxit conseruat^{is} senatui ac magistratibus et maiestate pristina et potestate. neque tam paruum quicquam neque tam magnum publici priuatique negotii fuit, de quo non ad patres conscriptos re- 20 ferretur: de uectigalibus ac monopoliiis, de extruendis refectis operibus, etiam de legendo uel exauctorando milite ac legionum et auxiliorum discriptione, denique quibus imperium prorogari aut extraordinaria bella mandari, quid et qua[m] forma[m] regum litteris rescribi placeret. praefectum alae de 25 ui et rapinis reum causam in senatu dicere coegit. numquam curiam nisi solus intrauit; lectica quondam intro latus aeger 31 comites a se remouit. quaedam aduersus sententiam suam

1 praetextato *T' P³*, praetextu *N* 5 nos 5 (edd. *Rom.*, *Torr.*) 2 si qui de *m*(*e*) *Madrig dubitans etiam de aliter, pro quo alter e cod. Tornac. laudat Glareanus* 10 inde *ΠQ* 11 et (post nunc) *om. V* 13 <semper> seruire *Bergk* ciuibus, saepe et distinguunt edd. *quaedam (Torr., Bentley)* 14 me paenitet *om. T* (inde, ut uul., Meque pro neque *ΠQ*) 17 ubertatis *MG¹(g)δ* et pro u. l. *L¹P³* 23 discriptione *M*, descr. rel. 24 et qua forma *ed. Basil. 1533* (e mss. affert *Torr.*, forma corr. *m. rec. in G*, ubi quam per compendium scriptum est), et quam formam *Q*, ad quam formam *q* (*Salmas.*), et ad quam formam *Casaub.*, et quam ad formam *Bentley* 25 regum 5 (edd. *Ven. 1, Mediol. a. 1475 aliaeque, quae tamen seruant quam formam*), legum *Q*, *om. δ* 26 rerum *IIS¹*, *om. Q* senatum *MGT* (corr. *Π³*) 27 latus *om. V* 28 ad se *V*

decerni ne questus quidem est. negante eo destinatos magistratus abesse oportere, ut praesentes honori adquiescerent, praetor designatus liberam legationem impetrauit. iterum censente, ut Trebianis legatam in opus noui theatri pecuniam
 5 ad munitionem uiae transferre concederetur, optinere non potuit quin rata uoluntas legatoris esset. cum senatus consultum per discessionem forte fieret, transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo.

Cetera quoque non nisi per magistratus et iure ordinario 2
 10 agebantur, tanta consulum auctoritate, ut legati ex Africa adierint eos querentes, trahi se a Caesare ad quem missi forent. nec mirum, cum palam esset, ipsum quoque eisdem et assurgere et decedere uia. corripuit consulares exercitibus 32
 praepositos, quod non de rebus gestis senatui scriberent quod-
 15 que de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent. praetorem conlaudauit, quod honore inito consuetudinem antiquam retulisset de maioribus suis pro contione memorandi. quorundam illustrium exequias usque ad rogum fre-
 20 quentauit.

Parem moderationem minoribus quoque et personis et 2
 rebus exhibuit. cum Rhodiorum magistratus, quod litteras publicas sine subscriptione ad se dederant, euocasset, ne uerbo quidem insectatus ac tantum modo iussos subscribere remisit.
 25 Diogenes grammaticus, disputare sabbatis Rhodi solitus, uenientem eum, ut se extra ordinem audiret, non admiserat ac per seruolum suum in septimum diem distulerat; hunc Romae salutandi sui causa pro foribus adstantem nihil amplius quam ut post septimum annum rediret admonuit. praesidibus

29 (cf. 21) *Oros. VII 4, 4* plurima imperii sui parte cum magna et grau modestia rei publicae praefuit, adeo ut quibusdam praesidibus augenda prouinciis tributa suadentibus scripserit 'boni — deglubere'.

2 abesse 5 (ed. Ven. I), adesse 2 et sic Bentley legens rogante pro negante aduenerent Bentley, Duker 3 imperauit MV 4 tribianis V, trebiani R, Trebanis Bentley 5 obtineri Casaub. potuit T' P² L³, potui V in marg., optinuit MV, obtinuit GL¹ P¹ 6 æ M 15 referrent T' P², ferrent rel. 16 ipsi ius QV² L² P² T² S, ipsius MG V¹ (P¹?) S, ipsi L¹, ipse ius et tum haberet PR 18 conditione T 24 ac abesse mauult Torr. iusso M, iussu Gd 28 acstantem M¹, asst- G 29 ut del. Bentley

onerandas tributo prouincias suadentibus rescripsit boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere.

- 33 Paulatim principem exeruit praestititque etsi uarium diu, commodiorem tamen saepius et ad utilitates publicas proniorum. ac primo eatenus interueniebat, ne quid perperam fieret. itaque et constitutiones senatus quasdam rescidit et magistratibus pro tribunali cognoscentibus plerumque se offerebat consiliarium assidebatque iuxtim uel exaduersum in parte primori; et si quem reorum elabi gratia rumor esset, subitus aderat iudicesque aut e plano aut e quaesitoris tribunali legum et religionis et noxae, de qua cognoscerent, admonebat; atque etiam, si qua in publicis moribus desidia aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit. ludorum ac munerum impensas corripuit mercedibus scaenicorum recisis paribusque gladiatorum ad certum numerum redactis. Corinthiorum uasorum pretia in immensum exarsisse tresque milia triginta milibus nummum uenisse grauitur conquestus, adhibendum suppellectili modum censuit annonamque macelli senatus arbitratu quotannis temperandam, dato aedilibus negotio popinas ganeasque usque eo inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi uenalia sinerent. et ut parsimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, sollemnibus ipse cenis pridiana saepe ac semesa obsonia apposuit dimidiatumque aprum, affirmans omnia eadem habere, quae totum.
- 2 Cotidiana oscula edicto prohibuit, item strenarum commercium ne ultra Kal. Ian. exerceretur. consueuerat quadruplam stren[u]am, et de manu, reddere; sed offensus interpellari se toto mense ab iis qui potestatem sui die festo non habuissent, ultra non tulit. matronas prostratae pudicitiae, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more maiorum de

2 deglubere *HX* (i. excoriare ss. in *H*), degluere *MV*, deglutire (-glutire *Q*, -gutturē *Π*) *GTδ* 3 exercuit *VLST* 4 utilitatis copias *ΠQ* 5 interueniebat *M* 6 recidit *M*, rescindit *Q* 8 assidebantque *M* aduersum *ΠQ*, exaduerso *Xδ* 10 quesitores *G*, quisitores *V*, quaestoris *L²* (uel *L²*) 18 lauarent *MGV* munerā impensas *M* (puncta et v m. 2) 14 cohibuit *Bentley* 16 mullos *L²S* (*Beroaldus*) 23 semensa *MGδ* dimidiatum *ς* 24 eadem om. *V* 26 consueuerat (sic) *M*, considerat *Π¹*, censuerat *X* quadruplam *X'* 27 sternuam *G*, strennam *S¹*, strennam *T*, corr. *L²S³* (cf. *Aug.* 57)

communi sententia coercerent auctor fuit. eq(uiti) R(omano) iuris iurandi gratiam fecit, uxorem in stupro generi comper- tam dimitteret, quam se numquam repudiaturum ante iura- uerat. feminae famosae, ut ad euitandas legum poenas iure 2
 5 ac dignitate matronali exoluerentur, lenocinium profiteri coe- perant, et ex iuuentute utriusque ordinis profligatissimus quis- que, quominus in opera scaenae harenaeque edenda senatus consulto teneretur, famosi iudicii notam sponte subibant; eos easque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset,
 10 exilio adfecit. senatori latum clauum ademit, cum cognosset sub Kal. Iul. demigrasse in hortos, quo uilius post diem aedes in urbe conduceret. alium e quaestura remouit, quod uxorem pridie sortitionem ductam postridie repudiasset. ex-36
 ternas caerimonias, Aegyptios Iudaicosque ritus compescuit,
 15 coactis qui superstitione ea tenebantur religiosas uestes cum instrumento omni comburere. Iudaeorum iuuentutem per spe- ciem sacramenti in prouincias grauioris caeli distribuit, reli- quos gentis eiusdem uel similia sectantes urbe summouit, sub poena perpetuae seruitutis nisi obtemperassent. expulit et
 20 mathematicos, sed deprecantibus ac se artem desituros pro- mittentibus ueniam dedit.

In primis tuendae pacis a grassaturis ac latrociniiis se-37
 ditionumque licentia curam habuit. stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romae castra constituit,
 25 quibus praetorianae cohortes uagae ante id tempus et per hospitia dispersae continerentur.

---

16 *Oros. VII 4, 17* Tiberius siquidem iuuentutem eorum (*Iudaeorum*) per speciem sacramenti in prouincias grauioris caeli relegauit, reliquos gentis eiusdem uel similia sectantes urbe submouit sub poena perpetuae seruitutis, nisi obtemperassent. 24 *Victor Caes. 2, 4* contractas undique cohortes praetorias, quae dispersae proximis municipiis seu Romae quaeque per domos habebantur, in castra apud urbem redegit; quae tenebantur praefecturam appellans, uel augens, praetorio: nam ceteros paritorum praesidesque Augustus instituerat (*cf. Suet. Aug. 49*).

---

2 iuris corr. ex ius *M* fecit <ut> *Erasmus, Madvig* 4 famosae om. *II¹Q* deuitandas *S*, uitandā *G*, uitandas *II¹* 7 opere *X* 8 tene- rentur 5 (*edd. princ., uulg.*) 9 perfugium *Ursinus* 10 cognouisset *GT* 12 e] ae *M*, om. *X¹N*, et 5 (*uulg. post edd. aliquot saec. XV*), a *Bentley* 13 sortitionem *MGV¹*, sortitione *rel. (uulg.)* 25 id] idem *T*

- 2 Populares tumultus et ortos grauissime coercuit et ne
 orerentur sedulo cauit. caede in theatro per discordiam ad-
 missa capita factionum et histriones, propter quos disside-
 batur, relegauit, nec ut reuocaret umquam ullis populi pre-
 3 cibus potuit euinci. cum Pollentina plebs funus cuiusdam
 primipilaris non prius ex foro misisset quam extorta pecu-
 nia per uim heredibus ad gladiatorium munus, cohortem ab
 urbe et aliam a Cotti regno dissimulata itineris causa detectis
 repente armis concinentibusque signis per diuersas portas in
 oppidum immisit ac partem maiorem plebei ac decurionum 10
 in perpetua uincula coiecit. aboleuit et ius moremque asy-
 lorum, quae usquam erant. Cyzicenis in ciues R. uiolentius
 quaedam ausis publice libertatem ademit, quam Mithridatico
 bello meruerant.
- 4 Hostiles motus nulla postea expeditione suscepta per 15
 legatos compescuit, ne per eos quidem nisi cunctanter et
 necessario. reges infestos suspectosque comminationibus mag-
 is et querelis quam ui repressit; quosdam per blanditias
 atque promissa extractos ad se non remisit, ut Marobodum
 Germanum, [t]Rhaseuporim Thracem, Archelaum Cappadocem, 20
 cuius etiam regnum in formam prouinciae redegit.

15 *Eutrop. VII 11, 1* nusquam ipse pugnavit, bella per legatos
 gessit suos. *Oros. VII 4, 2* hic per semet ipsum nulla bella gessit, sed ne
 per legatos quidem aliqua graua, nisi quod tantum aliquantis in locis
 praecogniti cito gentium tumores conprimebantur. 18 *Eutrop. VII*
11, 2 quosdam reges per blanditias ad se euocatos numquam remisit,
 in quibus Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in prouinciae
 formam redegit. *Epit. 2, 8* Cappadocas in prouinciam remoto Archelao
 rege eorum redegit. cf. *Victor Caes. 2, 3* *Lyd. de mag. 3, 57* 19 *Victor*
Caes. 2, 4 Marobodus callide circumuentus, Sueborum rex. *Epit. 2, 8* Ma-
 robodum (sic *Landolfi cod.*) Sueuorum regem callide circumuenit.

1 et hortos *L¹Π¹*, exortos *Π²RL³T* et ne — cauit *om. V* 2 ore-
 rentur *M*, orir- *rel.* 3 quod *MG* 4 umquam *om. X* 6 exorta
MGVQ¹ 10 plebis *X* 11 ius] eius *LP¹*, uim (ium *P²*) *ΠP²T* (*pars edd.*)
 12 usque erant *V*, usurpauerant *Bentley* 13 quiddam *Polak* mitri-
 datico (mittri- *V*) *X'* 14 meruerant δ (*Beroaldus cum Tac. ann. IV 36*),
 meruerunt (promer- *G*) *Q* 16 ne] nec *Π²RL³* (*uulg.*), an <et> ne?
 17 suspectos[que] *Polak* 18 quaerellis *M*, q̄rulis *R* (cf. *Cal. 10*)
 19 marbodum *V*, marabodum *Π²T* 20 Rhaseuporim *scripsi dubitanter*
 (Rhaseuporim *Bentley*, Rhascypolim *Beroald.*), thrascipolim (tr- *QT*,
 transci- *Π¹*) *MTT*, thrascypolim *GV*, thrascipolum *LPS* Archelaum
 Cappadocem *om. T*

Biennio continuo post adeptum imperium pedem porta³⁸
 non extulit; sequenti tempore praeterquam in propinqua op-
 pida et, cum longissime, Antio tenus nusquam afuit, idque
 perraro et paucos dies; quamvis provincias quoque et exer-
 5 citus reuiscendum se saepe pronuntiasset et prope quotannis
 profectionem praepararet, uehiculis comprehensis, commea-
 tibus per municipia et colonias dispositis, ad extremum uota
 pro itu et reditu suo suscipi passus, ut uulgo iam per iocum
 Callip<p>ides uocaretur, quem cursitare ac ne cubiti quidem
 10 mensuram progredi prouerbio Graeco notatum est. sed or-³⁹
 batus utroque filio, quorum Germanicus in Syria, Drusus
 Romae obierat, secessum Campaniae petit; constanti et opi-
 nione et sermone paene omnium quasi neque rediturus um-
 quam et cito mortem etiam obiturus. quod paulo minus
 15 utrumque euenit; nam neque Romam amplius rediit [s]et pau-
 cos post dies iuxta Tarracinam in praetorio, cui Speluncae
 nomen est, incenante eo complura et ingentia saxa fortuito
 superne dilapsa sunt, multisque conuiuiarum et ministrorum
 elisis praeter spem euasit.

20 Peragrata Campania, cum Capuae Capitolium, Nolae⁴⁰
 templum Augusti, quam causam profectionis praetenderat,
 dedicasset, Capreas se contulit, praecipue delectatus insula,
 quod uno paruoque litore adiretur, saepta undique prae-ruptis
 immensae altitudinis rupibus et profundo mari[s]. statimque
 25 reuocante assidua obtestatione populo propter cladem, qua
 apud Fidenas supra uiginti hominum milia gladiatorio munere
 amphitheatri ruina perierant, transiit in continentem pote-
 statemque omnibus adeundi sui fecit: tanto magis, quod urbe

25 *Oros. VII 4, 11* huius tamen imperii anno duodecimo noua et
 incredibilis clades apud Fidenatium urbem accidit: amphitheatri cauea
 populo gladiatorum munus spectante conlapsa est et plus quam ui-
 ginti milia hominum occidit.

3 adfuit V, aff- LS¹II¹, abf- PS²T, fuit G 9 gallipidis (gali- T)
 MGX', gallipides L², gallipedes T, corr. ed. Basil. a. 1533 (Callipides ed.
 Paris. 1509 al.; cf. Cic. Att. XIII 12, 3 Otto, Sprichw. p. 66. 100) 15 re-
 dit G et Erasmus, sed MGX', sed et T 16 terracinam GPST 17 ce-
 nante s (in cenantem eum Lips.) 18 delapsa s pars edd. (Roth) 24 mari
 Stephanus 25 quam MGd, quia X 27 pariebant MG, pariebat d
 28 magis <mutato animo> uel <cunctis mirantibus> Polak

egrediens ne quis se interpellaret edixerat ac toto itinere ad-
euntis submouerat.

- 41 Regressus in insulam rei p. quidem curam usque adeo
abiecit, ut postea non decurias equitum umquam supplerit,
non tribunos militum praefectosque, non prouinciarum prae-
sides ullos mutauerit, Hispaniam et Syriam per aliquot annos
sine consularibus legatis habuerit, Armeniam a Parthis occu-
pari, Moesiam a Dacis Sarmatisque, Gallias a Germanis uastari
neglexerit: magno dedecore imperii nec minore discrimine.
42 ceterum secreti licentiam nactus et quasi ciuitatis oculis 10
remotis, cuncta simul uitia male diu dissimulata tandem pro-
fudit: de quibus singillatim ab exordio referam. in castris
tiro etiam tum propter nimiam uini auiditatem pro Tiberio
Biberius, pro Claudio Caldius, pro Nerone Mero uocabatur.
postea princeps in ipsa publicorum morum correctione cum 15
Pomponio Flacco et L. Pisone noctem continuumque biduum
epulando potandoque consumpsit, quorum alteri Syriam pro-
uinciam, alteri praefecturam urbis confestim detulit, codi-
cillis quoque iucundissimos et omnium horarum amicos pro-
2 fessus. Cestio Gall[i]o, libidinoso ac prodigo seni, olim ab 20
Augusto ignominia notato et a se ante paucos dies apud se-
natum increpito cenam ea lege condixit, ne quid ex consue-
tudine immutaret aut demeret utque nudis puellis ministran-
tibus cenaretur. ignotissimum quaesturae candidatum nobilis-
simis anteposuit ob epotam in conuiuio propinante se uini 25
amphoram. Asellio Sabino sestertia ducenta donauit pro

7 *Epit.* 2, 9 resolutis militiae artibus Armenia per Parthos, Moesia
a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a finitimis gentibus direptae
sunt (cf. *Victor Caes.* 2, 3). 10 cf. *Victor Caes.* 2, 2 dum urbes et
conuentus exsecratur, Capreas insulam quaesiuerat flagitiis obtentui.
13 *Epit.* 2, 2 iste, quia Claudius Tiberius Nero dicebatur, eleganter a
iocularibus Caldius Biberius Mero ob uinolentiam nominatus est.

1 qui VL¹PII¹Q (*Roth*) ac] a V 10 osculis G 11 remo-
tis MGX', remotus T et fere edd. 12 singulatim G 15 prin-
cipes M¹ correptione TS 16 pompeio (pompeo R) QRSN 18 alteri
om. V 20 Cestio *Roth*, sestio (sestigio V, sextio T) Q Gallo V²
(*Torr.*), gallio MGVRδ, gaulio LPS, gaunio T, claudio IIQ et sic
pro u. l. ss. in R, gauro N 22 ea om. G 24 questura G, in
questura N

dialogo, in quo boleti et ficedulae et ostreae et turdi certamen induxerat. nouum denique officium instituit a uoluptatibus, praeposito equite R. T. Caesonio Prisco. secessu uero 43 Caprensi etiam sellaria excogitauit, sedem arcanarum libidinum, in quam undique conquisiti puellarum et exoletorum greges monstrosique concubitus repertores, quos spintrias appellabat, triplici serie conexi, in uicem incestarent coram ipso, ut aspectu deficientis libidines excitaret. cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lasciuissimarum picturarum et figurarum adornauit librisque Elephantidis instruxit, ne cui in opera edenda exemplar impe[t]ratae schemae deesset. in siluis quoque ac nemoribus passim Venerios locos commentus est prost[r]antisque per antra et cauas rupes ex utriusque sexus pube Paniscorum et Nympharum habitu, quae 15 palam iam et uulgo nomine insulae abutentes Caprineum dictitabant.

Maiore adhuc ac turpiore infamia flagrauit, uix ut referri 44 audiriue, nedum credi fas sit, quasi pueros primae teneritudinis, quos pisciculos uocabat, institueret, ut natanti sibi 20 inter femina uersarentur ac luderent lingua morsuque sensim adpetentes; atque etiam quasi infantes firmiores, necdum tamen lacte depulsos, inguini ceu papillae admoueret, prior sane ad id genus libidinis et natura et aetate. quare 2

6 *Lamprid. Heliog. 33, 1* libidinum genera quaedam inuenit, ut spintrias ueterum + malorum (imperatorum *Oberdick*) uinceret, et omnis apparatus Tiberii et Caligulae et Neronis norat. cf. *Victor Caes. 2, 1 17. 23 Eutrop. VII 11, 1* turpi libidine.

1 ostria *MG*, ostrea *XN* (corr. *L²N²*) 2 indixerant *L¹PS*, indixerat *L²TN¹* 3 equi. *MGVLIIIR*, equiti (et tum Romano) *Q* 4 capsi *V*, Capreensi *uulg.* (ed. *Aldina 1516*) sellariam *TT¹* 7 inuicem se *LS*, se inuicem *PT* 9 dispositis *Casaub.* 11 edendi *G* exemplarū petratae *T*; imperatae e libro *Tornacensi* laudat *Torr.*, sic primum legi in ed. *Lugd. 1508* 12 quoque] que *X* iocos *POSTθ*, lucos *L¹* (*Bentley*) 13 prostantesque *ΠQ*, prostrantisque *MV*, prostratisque *G*, prostrantesque *XR* 14 habituque (q; *V*, quae *Stephanus Roth*) palam *Ω*; qui uel quin pro quo con. *Bentley*, quem *G. Becker*, ob quae *Madvig*; habitu palamque ε (edd. *Rom. Ven. I, uulg.*) 15 uulgato *T* ab*utes *M¹* (e *erasa?*) Caprum eum *Bentley* 17 uix om. *G* referre *G* 18 puros *M¹*, petros *G¹* (? peeros *g*), pusos *Salmas.* 20 sensum *Halbkart 22* ceu] ceceo *G* 23 et (ante aetate) om. *V*

- Parrasi quoque tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub condicione, ut si argumento offenderetur decies pro ea sestertium acciperet, non modo praetulit, sed et in cubiculo dedicauit. fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri acerram praeferentis nequisse abstinere, quin paene uixdum re diuina peracta ibidem statim seductum constupraret simulque fratrem eius tibicinem; atque utrique mox, quod mutuo flagitium exprobrarant, crura fregisse. 45 feminarum quoque, et quidem illustrium, capitibus quanto opere solitus sit inludere, euidentissime apparuit Mal-
loniae cuiusdam exitu, quam perductam nec quicquam amplius pati constantissime recusantem delatoribus obiecit ac ne ream quidem interpellare desiit, ecquid paeniteret; donec ea relicto iudicio domum se abripuit ferroque transegit, obscaenitate[m] oris hirsuto atque olido seni clare exprobrata. unde mora 15 in Atellanico exhodio <com. inc. frg. p. 333> proximis ludis ad sensu maximo excepta percerebruit: hircum uetulum capreis naturam ligurire.
- 46 Pecuniae parcus ac tenax comites peregrinationum expeditionumque numquam salario, cibariis tantum sustentauit, una modo liberalitate ex indulgentia uitrici prosecutus, cum tribus classibus factis pro dignitate cuiusque, primae sescenta sestertia, secundae quadringenta distribuit, ducenta tertiae, quam non amicorum sed Graecorum appellabat.
- 47 Princeps neque opera ulla magnifica fecit — nam et quae sola susceperat, Augusti templum restitutionemque Pompeiani

---

19 *Eutrop. VII 11, 1 scelestā auaritia.*

---

1 parrhasi (-ii R) *GVLPR*, pharrasii *ΠQ*, pharrasi *S*¹ ore om. *T* 3 protulit *XT* 4 et om. *ΜΠ¹Q* 6 qui *G* 8 exprobrarent *V*, -brabant *Π¹*, -brant *Q* 9 capitis quanto tempore *V* 11 productam *X* nec] ne *GTL²* (nequiquam *G*), et ε (*edd. Rom. pr.*), ac *Bentley* 13 ecquid *Π²*, ecquit *Π¹Q*, haecquid (hec-*G*) *MGR*, ecqui *V*, etquid *X* 14 obscenitate (obscænen- *M*) moris *Q* (-tē oris *ΠΠ¹Q*, -tē horis *V*, -tē moris *S*), recte *TO²ε* 15 hircoso *Bentley* mora] nota *P²T²ε* (*uulg.*), nec mora *Q*, mox uel uox *Bentley* 18 ligurire *MGT*, ligurrire (-ne *V*) *rel. (edd.)* 20 solario *T* (*corr. Q²*) 21 unam — liberalitatem (ra om. *V*) *X'* 22 sexcenta *GHT*, sescentena (sex-*L*) *LPS* 24 grecorum (grec-*V*) *Q* (grecor-*R*, gtor-*ΠΠ*, inde gratorum *Turnebus*) 25 nam del. *Lipsius* 26 id est post suscepit add. *T'P²*

theatri, imperfecta post tot annos reliquit — neque spectacula omnino edidit; et iis, quae ab aliquo ederentur, rarissime interfuit, ne quid exposceretur, utique postquam comœdum Actium coactus est manumittere. paucorum senatorum
 5 inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negavit se aliis subuenturum, nisi senatui iustas necessitatum causas probassent. quo pacto plerosque modestia et pudore deterruit, in quibus Hortalum, Quinti Hortensi oratoris nepotem, qui permodica re familiari auctore Augusto quattuor liberos tu-
 10 lerat.

Publice munificentiam bis omnino exhibuit, proposito 48 milies sestertium gratuito in trienni tempus et rursus quibusdam dominis insularum, quae in monte Caelio deflagrant, pretio restituto. quorum alterum magna difficultate numma-
 15 ria populo auxilium flagitante coactus est facere, cum per senatus consultum sanxisset, ut faeneratores duas patrimonii partes in solo collocarent, debitores totidem aeris alieni statim soluerent, nec res expediretur; alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. quod tamen beneficium tanti aesti-
 20 mauit, ut montem Caelium appellatione mutata uocari Augustum iusserit. militi post duplicata ex Augusti testamento 2 legata nihil umquam largitus est, praeterquam singula milia denariorum praetorianis, quod Seiano se non accommodassent, et quaedam munera Syriacis legionibus, quod solae
 25 nullam Seiani imaginem inter signa coluissent. atque etiam missiones ueteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. ne provincias quidem liberalitate ulla subleuauit, excepta Asia, disiectis terrae motu ciuitatibus.

27 *Oros. VII 4, 18* Asiae ciuitates illo (§ 13) terrae motu dirutas tributo dimisso propria etiam liberalitate (libertate *codd.*, *οὐκ ἔλα δαπάνη* *Phlegon de mir.* 13) donauit.

2 alico V, alio Perizon. (Polak) 3 ne quid] neq: M 4 est om. MGX' auctorum MG et tum inopia M (cf. *Herm.* 36 p. 293) 5 nequit post ferret add. V ulli et tum probasset Polak 6 necessitatum GXT 9 permodicaret MG, permodica'. ret V familiaris Mδ, -es G (permodicae rei familiaris Bentley, per modica rei familiaris Bücheler) 12 sestertio ε (*edd. princ.*), cf. *Iul.* 50 p. 26, 24 et post rursus iterant MG 14 <in> magna Bentley 15 est om. V 19 beneficii G

SVETONIVS ed. Ihm. I.

10

- 49 Procedente mox tempore etiam ad rapinas conuertit animum. satis constat, Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, metu et angore ad fastidium uitae ab eo actum et ut ne quo nisi ipso herede moreretur; condemnatam et generosissimam feminam Lepidam in gratiam Quirini consularis praediuitis et orbi, qui dimissam eam e matrimonio post uicensimum annum ueneni olim in se comparati arguebat; 2 praeterea Galliarum et Hispaniarum Syriaeque et Graeciae principes confiscatos ob tam leue ac tam inpudens calumniarum genus, ut quibusdam non aliud sit obiectum, quam quod 10 partem rei familiaris in pecunia haberent; plurimis etiam ciuitatibus et priuatis ueteres immunitates et ius metallorum ac uestigalium adempta; sed et Vononem regem Parthorum, qui pulsus a suis quasi in fidem p. R. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia et occisum. 15
- 50 Odium aduersus necessitudines in Druso primum fratre detexit, prodita eius epistula, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat; deinde et in reliquis. Iuliae uxori tantum afuit ut relegatae, quod minimum est, officii aut humanitatis aliquid impertiret, ut ex constitutione 20 patris uno oppido clausam domo quoque egredi et commercio hominum frui uetuerit; sed et peculio concesso a patre praebitisque annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quod 2 nihil de his Augustus testamento cauisset. matrem Liuiam grauatus uelut partes sibi aequas potentiae uindicantem, et 25 congressum eius assiduum uitauit et longiores secretioresque sermones, ne consiliis, quibus tamen interdum et egere et uti solebat, regi uideretur. tulit etiam perindigne actum in senatu, ut titulis suis quasi Augusti, ita et Liuiae filius 30 adiceretur. quare non parentem patriae appellari, non ullum insignem honorem recipere publice passus est; sed et frequenter admonuit, maioribus nec feminae conuenientibus negotiis abstineret, praecipue ut animaduertit incendio iuxta

2 sat s (uulg.) 3 coactum Bentley 4 et ut] et N, ut *Madoig*
 6 e om. G 19 esset C.F.W. Müller 23 fraudauerit Bentley 25 sibi
 om. V 28 solere reges G uidetur M, uidentur G 29 ut] et G et]
 ut Π¹Q Iuliae Bentley 30 appellari om. G (appellari — recipere
 om. T) 31 ullum] nullum MV 32 quod non post admonuit add. T

aedem Vestae et ipsam interuenisse populumque et milites, quo enixius opem ferrent, adhortatam, sicut sub marito solita esset. dehinc ad similitudinem usque processit hac, ut ferunt, 51 de causa. instanti saepius, ut ciuitate donatum in decurias
 5 adlegeret, negauit alia se condicione adlecturum, quam si pateretur ascribi albo extortum id sibi a matre. at illa commota ueteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate et intolerantia morum eius e sacrario protulit atque recitauit. hos et custoditos tam diu et exprobratos tam in-
 10 feste adeo grauiter tulit, ut quidam putent inter causas secessus hanc ei uel praecipuam fuisse. toto quidem triennio, 2 quo uiuente matre afuit, semel omnino eam nec amplius quam uno die paucissimis uidit horis; ac mox neque aegrae adesse curauit defunctamque et, dum aduentus sui spem fa-
 15 cit, complurium dierum mora corrupto demum et tabido corpore funeratam prohibuit consecrari, quasi id ipsa mandasset. testamentum quoque eius pro irritum habuit omnisque amicitias et familiaritates, etiam quibus ea funeris sui curam moriens demandauerat, intra breue tempus afflixit, uno ex iis,
 20 equestris ordinis uiro, et in antliam condemnato.

Filiorum neque naturalem Drusum neque adoptiuum Ger- 52 manicum patria caritate dilexit, alterius uitae infensus. nam Drusus fluxioris remissiorisque uitae erat. itaque ne mortuo quidem perinde adfectus est, sed tantum non statim a funere
 25 ad negotiorum consuetudinem rediit iustitio longiore inhibito. quin et Iliensium legatis paulo serius consolantibus, quasi ob- 2 literata iam doloris memoria, irridens se quoque respondit uicem eorum dolere, quod egregium ciuem Hectorem amisissent. Germanico usque adeo obtrectauit, ut et

21 *Oros. VII 4, 9* filios suos Drusum et Germanicum, quorum Drusus naturalis, Germanicus adoptiuus erat, manifestis ueneni signis perdidit (*cf. p. 162, 13 154, 8*).

9 et (*post diu*) *om. V* 12 nec *om. Mδ, in G ss. m. 1* 13 ac *om. X'* 14 et *om. Gδ* 20 equestri *MVLPS (corr. L^s)* andiā *GII (in hoc hastula post n erasa)*, antliam *LST*, italiā *P* 21 naturalem Drusum neque *om. V* Germanicum *om. G (in fine quaternionis)*. 22 alterius <uirtutibus, alterius> uitae *Lipsius*, alteri eius uitae et tum offensus *Bentley*

praeclara facta eius pro superuacuis eleuarit et gloriosissimas uictorias ceu damnosas rei p. increparet. quod uero Alexandream propter immensam et repentinam famem inconsulto se
 3 adisset, questus est in senatu. etiam causa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriae creditur, quem mox huius
 criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreto ostentant <.....> quae multifariam inscriptum et per
 noctes celeberrime adclamatum est: redde Germanicum! quam suspicionem confirmauit ipse postea coniuge etiam ac
 liberis Germanici crudelem in modum afflictis. 10

53 Nurum Agrippinam post mariti mortem liberius quiddam questam manu apprehendit Graecoque uersu <com. Att. frg. III p. 449 n. 212>: si non dominaris, inquit, filiola, iniuriam te accipere existimas? nec ullo mox sermone dignatus
 est. quondam uero inter cenam porrecta a se poma gustare 15 non ausam etiam uocare desiit, simulans ueneni se crimine arcessi; cum praestructum utrumque consulto esset, ut et ipse temptandi gratia offerret et illa quasi certissimum exitium
 2 caueret. nouissime calumniatus modo ad statuam Augusti modo ad exercitus confugere uelle, Pandatariam relegauit con- 20 uiciantique oculum per centurionem uerberibus excussit. rursus mori inedia destinanti per uim ore diducto infulciri cibum iussit. sed et perseuerantem atque ita absumptam criminosissime insectatus, cum diem quoque natalem eius inter nefastos referendum suasisset, imputauit etiam, quod non 25

10 et p. 149, 15 (cf. p. 152, 23) Oros. VII 4, 9 filios Germanici filii sui interfecit.

1 praeclare Bentley elueret IIQ, eluderet R, eleuaret ed. Ven. 1510 al. fort. recte 2 ceu] ueluti G increparit S² (ed. Iunt. 1510 al.) 4 causam L² 5 creditur G et V² in marg. incertum quam recte, crederetur IIQ, credebatur 5, om. rel., et sic Bentley legens antea questus sit et fuerit 6 nisi ea secreto ostentant quae MX', a senatu capitis dampnatum nec ea (ex g) secreto ostentant quae G (interpol. ex Cal. 2), nisi ea secreta obstarent per quae T (uulg.), nisi (uel ni) spes secreto (uel a Seiano) ostenta esset uitae. inter quae Bentley, melius nisi ea s. ostentant<i auferenda ipsumque iugulandum curasset, propter> quae Roth 7 increpitum T, inferibuntur G 8 creberrime Beroald. (5) 11 quidem G 15 quandam G 17 accersi Q (-siri Q²) utrique Polak 18 exitium G et S² pro u. l. (Beroald.), exitum rel. 19 ad] et M 20 pandantariam V, pandatarum II'Q, -tarium II'R 22 deducto VLPQ 24 insectatus est T (edd.) 25 sanxisset Bentley

laqueo strangulatam in Gemonias abiecerit: proque tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiae agerentur et Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur.

Cum ex Germanico tres nepotes, Neronem et Drusum et 54
 5 Gaium, ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum maximos natus de Germanici filiis, Neronem et Drusum, patribus conscriptis commendavit diemque utriusque tirocinii congiario plebei dato celebravit. sed ut comperit ineunte anno pro eorum quoque salute publice vota suscepta,
 10 egit cum senatu, non debere talia praemia tribui nisi expertis et aetate prouectis. atque ex eo patefacta interiore 2
 animi sui nota omnium criminationibus obnoxios reddidit uariaque fraude inductos, ut et concitarentur ad conuicia et concitati proderentur, accusavit per litteras amarissime con-
 15 gestis etiam probis et indicatos hostis fame necavit, Neronem in insula Pontia, Drusum in ima parte Palatii. putant Neronem ad uoluntariam mortem coactum, cum ei carnifex quasi ex senatus auctoritate missus laqueos et uncas ostentaret, Druso autem adeo alimenta subducta, ut tomentum e
 20 culcita temptauerit mandere; amborum sic reliquias dispersas, ut uix quandoque colligi possent.

Super ueteres amicos ac familiares uiginti sibi e numero 55
 principum ciuitatis depoposcerat uelut consiliarios in negotiis publicis. horum omnium uix duos anne tres incolumis
 25 praestitit, ceteros alium alia de causa perculit, inter quos cum plurimorum clade Aelium Seianum; quem ad summam potentiam non tam beniuolentia prouexerat, quam ut esset cuius ministerio ac fraudibus liberos Germanici circumueniret,

22 *Oros. VII 4, 8* plurimos senatorum proscripsit et ad mortem coegit; uiginti sibi patricios uiros consilii causa legerat: horum uix duos incolumes reliquit, ceteros diuersis causis necauit.

8 plebeis *G*, plebi *II X* (cf. p. 150, 21) 9 publica *G* 14 concitarentur (*om. ti prode*) *G* conuiciati *Bentley* perderentur 5
 ingestis *Bentley* 15 hostes *GXT* 17 cum ei] cui *G* 20 culina *G* reliquiae dispersae *Gronov.* 24 omnium in *M ss. m. 1*
uel m. 2, om. Orosius (Roth) anne] siue *G*, aut *TV* 25 alia
 usque clade *om. V* 26 summa *M* 27 beniuolentiam *VR* quam
 ut] qui autem *V*

nepotemque suum ex Druso filio naturalem ad successionem imperii confirmaret.

56 Nihilò lenior in conuictores Graeculos, quibus uel maxime adquiescebat, Xenonem quendam exquisitius sermocinantem cum interrogasset, quatenus illa tam molesta dialectos esset, et ille respondisset Doridem, relegauit Cinariam, existimans exprobratum sibi ueterem secessum, quod Dorice Rhodii loquantur. item cum soleret ex lectione cotidiana quaestiones super cenam proponere comperissetque Seleucum grammaticum a ministris suis perquirere, quos quoque tempore tractaret auctores, atque ita praeparatum uenire, primum a contubernio remouit, deinde etiam ad mortem compulit.

57 Saeua ac lenta natura ne in puero quidem latuit: quam Theodorus Gadareus rhetoricae praeceptor et perspexisse primus sagaciter et assimilasse aptissime uisus est, subinde in obiurgando appellans eum *πηλὸν αἵματι πεφυραμένον*, id est lutum a sanguine maceratum. sed aliquanto magis in principe eluxit, etiam inter initia cum adhuc fauorem hominum 2 moderationis simulatione captaret. scurram, qui praetereunte funere clare mortuo mandaratum, ut nuntiaret Augusto nondum reddi legata quae plebei reliquisset, adtractum ad se recipere debitum ducique ad supplicium imperauit et patri suo uerum referre. nec multo post in senatu Pompeio cuiusdam equiti R. quiddam perneganti, dum uincula minatur, affirmauit fore ut ex Pompeio Pompeianus fieret, acerba 25 cauillatione simul hominis nomen incessens ueteremque partium fortunam. sub idem tempus consulente praetore an iudicia maiestatis cogi iuberet, exercendas esse leges respondit et atrocissime exercuit. statuae quidam Augusti caput dem-

4 Zenonem ϵ (uulg.) 6 cynariam LP, cynaram (uel cin-) pars edd. post Bonon. a. 1488, (a)enariam ϵ (ed. Basil. 1533) 9 comperissetque GVL²PSR, comperisset ML¹, et comperisset ΠQTN^δ (Roth) 10 quoque] que V 14 cadareus (cath- T) Q, Gad- primum legi in ed. anonyma (a. 1472?) et in ed. a. 1480 15 assimilasse M 16 id est — maceratum del. ed. Iunt. a. 1510 19 praetereuntē MX' 20 funus X', funeri et ss. † funere L² (hoc etiam ss. in S) clare] patre V, om. X (add. L²S²), ad aurem R. Unger nuntiarat M 21 plebeis G, plebi Π¹X (cf. p. 149, S) 22 dicique M ut — referret Polak 24 dum in G 26 ueterumque cum codice Torrentii pars edd. (Roth) 28 esset MVQ¹ 29 augusto M¹

pserat, ut alterius imponeret; acta res in senatu et, quia ambigebatur, per tormenta quaesita est. damnato reo paulatim genus calumniae eo processit, ut haec quoque capitalia essent: circa Augusti simulacrum serum cecidisse, uestimenta mutasse, nummo uel anulo effigiem impressam latrinae aut lupanari intulisse, dictum ullum factumue eius existimatione aliqua laesisse. perit denique et is, qui honorem in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti et Augusto olim erant.

10 Multa praeterea specie grauitatis ac morum corrigendo-59 rum, sed et magis naturae optemperans, ita saeue et atrociter factitauit, ut nonnulli uersiculis <FPR p. 359> quoque et praesentia exprobrarent et futura denuntiarent mala:

Asper et immitis, breuiter uis omnia dicam?
15 dispeream, si te mater amare potest.

Non es eques; quare? non sunt tibi milia centum;
omnia si quaeras, et Rhodus exilium est.

Aurea mutasti Saturni saecula, Caesar:
incolumi nam te ferrea semper erunt.

20 Fastidit uinum, quia iam sitit iste cruorem:
tam bibit hunc auide, quam bibit ante merum.

Aspice felicem sibi, non tibi, Romule, Sullam 2
et Marium, si uis, aspice, sed reducem,
nec non Antoni ciuilia bella mouentis
25 non semel infectas aspice caede manus,
et dic: Roma perit! regnauit sanguine multo,
ad regnum quisquis uenit ab exilio.

---

3 hoc genus uulg. (primum legi in ed. anon. [a. 1472?]) 5 aut] uel LPT 7 periit XT 8 quod MX', corr. L'S² et V in marg. 11 sed et] sed G, sed re P. Thomas 14 speret G, asper es Heinsius 16 Non es] ones MVL¹P¹, omis uel omis P²ST (recte L¹) 17 nomina et en (pro et) Heinsius 21 tam bibet Gruter. ante om. V 22 Aspice et M, Aspiçee V rēmula G (sic m. 1) 23 reduces mauult Bährens 24 nec] ne MVLQ, corr. V in marg. m. 1 26 regnabit IIQ (uulg.) 27 quisquis Gs, quisque (quisq: M) rel.

quae primo, quasi ab impatientibus remedi<or>um ac non tam ex animi sententia quam bile et stomacho fingerentur, uolebat accipi dicebatque identidem: oderint, dum probent. dein uera plane certaue esse ipse fecit fidem.

60 In paucis diebus quam Capreas attigit piscatori, qui sibi secretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem iussit, territus quod is a tergo insulae per aspera et denia erepsisset ad se; gratulanti autem inter poenam, quod non et lucustam, quam praegrandem ceperat, obtulisset, lucusta quoque lacerari os imperauit. militem praetorianum ob subreptum e uiridario panonem capite puniit. in quodam itinere lectica, qua uehebatur, uepribus impedita exploratorem uiae, primarum cohortium centurionem,

61 stratum humi paene ad necem uerberauit. mox in omne genus crudelitatis erupit numquam deficiente materia, cum primo matris, deinde nepotum et nurus, postremo Seiani familiares atque etiam notos persequeretur; post cuius interitum uel saeuissimus extitit. quo maxime apparuit, non tam ipsum ab Seiano concitari solitum, quam Seianum quaerenti occasiones sumministrasse; etsi commentario, quem de uita sua summam breuiterque composuit, ausus est scribere Seianum se punisse, quod comperisset furere aduersus liberos Germanici filii sui; quorum ipse alterum suspecto iam, alterum oppresso demum Seiano interemit.

2 Singillatim crudeliter facta eius exequi longum est; genera, uelut exemplaria saeuitiae, enumerare sat erit. nullus a poena hominum cessauit dies, ne religiosus quidem ac sa-

3 cf. *Cal.* 30 14 sqq. *Victor Caes.* 2, 1 atrocius puniens insontes noxios, suos pariter externosque. cf. *Eutrop.* VII 11, 1 *Oros.* VII 4, 10 25 *Oros.* l. l. refert singillatim facta eius horret pudetque.

1 remedi<or>um *Graevius*, remedii *Stephanus*, Romae domini uel dominii *uulg.* (Romae *om. ed. Rom.* II) 2 bile] ut bibe V, ut bile ST, um bile L¹ (um *del. m.* 2), **bile P 5 attigi M 7 is *om.* V 8 reppsisset XN 9 locustam TLPT 10 locusta TVLPT impetrauit MVL¹S 11 uiridario GQTN, uiridiano V 12 punit LS, -iuit PTN que G 13 praetoriarum Lipsius 18 saeuissimum et maximo G 19 Seianum] seiano LPS, seiani R 20 et sic LST, etsi <in> P. Thomas 23 filii sui *del. Torr.* ipsa M suscepto suspecto M, suscepto V (*susp.* iam *alt. om.* T) 27 hominum] omnino *Heinsius*, *Graevius*

cer; animaduersum in quosdam ineunte anno nouo. accusati
 damnatique multi cum liberis atque etiam a liberis suis.
 interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent. decreta
 accusatoribus praecipua praemia, nonnumquam et testibus.
 5 nemini delatorum fides abrogata. omne crimen pro capitali
 receptum, etiam paucorum simpliciumque uerborum. obie-
 ctum est poetae, quod in tragoedia Agamemnonem probris
 lacerasset; obiectum et historico, quod Brutum Cassiumque
 ultimos Romanorum dixisset; animaduersum statim in aucto-
 10 res scriptaque abolita, quamuis probarentur ante aliquot an-
 nos etiam Augusto audiente recitata. quibusdam custodiae
 traditis non modo studendi solacium ademptum, sed etiam
 sermonis et conloqui usus. citati ad causam dicendam par-
 tim se domi uulnerauerunt certi damnationis et ad uexationem
 15 ignominiamque uitandam, partim in media curia uenenum hau-
 serunt; et tamen conligatis uulneribus ac semianimes palpi-
 tantesque adhuc in carcerem rapti. nemo punitorum non in
 Gemonias abiectus uncoque tractus, uiginti uno die abiecti
 tractique, inter eos feminae et pueri. immaturae puellae, quia
 20 more tradito nefas esset uirgines strangulari, uitiatæ prius
 a carnifice, dein strangulatae. mori uolentibus uis adhibita
 uiuendi. nam mortem adeo leue supplicium putabat, ut cum
 audisset unum e reis, Carnulum nomine, anticipasse eam, ex-
 clamauerit: Carnulus me euasit. et in recognoscendis custo-
 25 diis precanti cuidam poenae maturitatem respondit: nondum
 tecum in gratiam redii. annalibus suis uir consularis in-
 seruit, frequenti quodam conuiuio, cui et ipse affuerit, inter-

1 nouo *om. G* 2 cum liberis (*om. Qε, cum om. Π¹*) Ω, cum liber-
 tis *Roth*, cum coniugibus ε (*Polak*) a liberis *MGV*, liberis *XT* (*Roth*),
 uxoribus ε (*ed. Rom. II, uulg.*), *om. (cum seq. suis) q* 7 agamemnonē
corr. ex agamemnoni M (m. 1²), agamemnonem (-menonem *LT*) *GXT*,
 Agamemnone <principem> *G. Becker* propriis *MLPSδ (corr. P³)*, pro-
 briis *V, om. II* 8 incessisset (*uel Agamemnoni probra ingessisset Bentley*,
 lacerasset *Lipsius* 11 custodia *MVT*, in custodia δ 14 et *X'*, sed
MGT, sed et *Graevius* 17 non in *M*, non et in *rel.*, fort. rectius
 18 obiectus *X'* numerum (*xx. R*) corruptum putant multi abiecti
 tractique *del. Torr.* 20 traditione fas *MVδ*, traditionis fas *G* 21 a
om. MGVδ 23 carrulum *RP³T* eam (*corr. m. 1 ex iam, uix tam*)
 exclamauerat *M* 24 carrulus *MVRPOST*, carn- cum *GLΠQ* etiam *HN*
 27 quoddam *M*, quondam *G³ε*, *edd. Ven. I et pleraque* affuerat *Q*

rogatum eum subito et clare a quodam nano astante mensae inter copreas, cur Paconius maiestatis reus tam diu uiueret, statim quidem petulantiam linguae obiurgasse, ceterum post paucos dies scripsisse senatui, ut de poena Paconi quam primum statueret.

- 62 Auxit intenditque saeuitiam exacerbatus indicio de morte filii sui Drusi. quem cum morbo et intemperantia perissee existimaret, ut tandem ueneno interemptum fraude Liuiillae uxoris atque Seiani cognouit, neque tormentis neque supplicio cuiusquam pepercit, soli huic cognitioni adeo per totos 10 dies deditus et intentus, ut Rhodiensem hospitem, quem familiaribus litteris Romam euocarat, aduenisse sibi nuntiatum torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessariis quaestioni adesset, deinde errore detecto et occidi, ne uulgaret 2 iniuriam. carnificinae eius ostenditur locus Capreis, unde 15 damnatos post longa et exquisita tormenta praecipitari coram se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu et contis atque remis elidente cadauera, ne cui residui spiritus quicquam inesset. excogitauerat autem inter genera cruciatus etiam, ut larga meri potione per fallaciam oneratos, repente 20 ueretris deligatis, ficularum simul urinaeque tormento distenderet. quod nisi eum et mors praeuenisset et Thrasyllus consulto, ut aiunt, differre quaedam spe longioris uitae compulisset, plures aliquanto necaturus ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur, cum et Gaium suspectum haberet et Tiberium ut ex adulterio conceptum aspernaretur. nec abhorret a uero; namque identidem felicem Priamum uocabat, quod superstes omnium suorum extitisset.
- 63 Quam inter haec non modo inuisus ac detestabilis, sed praetrepidus quoque atque etiam contumeliis obnoxius uixerit, 30 multa indicia sunt. haruspices secreto ac sine testibus con-

1 quoddam *M* 2 copreas *MVR*, capreas *rel.* (*cf. Claud.* 8) pauconius *T* 4 pauconii *T* 7 et] ex *Cornelissen* intemperantiam *Mδ* 8 ueneno *om. IIQ*, post interemptum habet *S* interceptum *Bentley* 10 cuiquam *G* 12 euocarat (-uerat) *g* (*Beroald.*), euocabat *Ω* (euocabat romam *G*) 17 mare *IIQPT*, mari *rel.* (*Ω*) 20 larga *corr. ex largi* (*m. 1?*) *M* 23 impulsisset *Bentley* 25 nepotibus *om. G* 30 etiam contumeliis *del. Salmasius*

suli uenit. uicina uero urbi oracula etiam dis[s]icere conatus est, sed maiestate Praenestinarum sortium territus destitit, cum obsignatas deuectasque Romam non repperisset in arca nisi relata rursus ad templum. unum et alterum consulares 2
 5 oblati prouinciis non ausus a se dimittere usque eo detinuit, donec successores post aliquot annos praesentibus daret, cum interim manente officii titulo etiam delegaret plurima assidue, quae illi per legatos et adiutores suos exequenda curarent. nurum ac nepotes numquam aliter post damnatio-64
 10 nem quam catenatos obsutaque lectica loco mouit, prohibitis per militem obuuiis ac uiatoribus respicere usquam uel consistere.

Seianum res nouas molientem, quamuis iam et natalem 65
 eius publice celebrari et imagines aureas coli passim uideret,
 15 uix tandem et astu magis ac dolo quam principali auctoritate subuertit. nam primo, ut a se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumpsit in quinto consulatu, quem longo intervallo absens ob id ipsum susceperat. deinde spe affinitatis ac tribuniciae potestatis deceptum inopinantem crimina-
 20 tus est pudenda miserandaque oratione, cum inter alia patres conscriptos precaretur, mitterent alterum e consulibus, qui se senem et solum in conspectum eorum cum aliquo militari praesidio perduceret. sic quoque diffidens tumultumque me- 2
 tuens Drusum nepotem, quem uinculis adhuc Romae con-
 25 tinebat, solui, si res posceret, ducemque constitui praeceperat. aptatis etiam nauibus ad quascumque legiones meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidem signa, quae, ne nuntii morarentur, tolli procul, ut quidque factum foret, mandauerat. uerum et oppressa coniuratione Seiani

---

13 Oros. VII 4, 8 Seianum praefectum suum res nouas molientem interfecit. cf. Einhard. 6

---

1 disicere T   4 relatas T   5 ausus a se] ausa se M, ausus LPS (a se post dimittere in marg. add. in P)   eo] eo se M, adeo II
 8 assidueq(ue) GP (uulg.), assidueque quae ed. Iunt. 1510   14 passim coli G
 17 absumpsit MR, ads- GPS (Roth)   24 pronepotem G in uinculis G (Graevius)   25 ducem M, et ducem Salmasius fort. recte
 26 apparatis Bentley   28 ne om. T

nihilo securior aut constantior per nouem proximos menses non egressus est uilla, quae uocatur Ionis.

- 66 Vrebant insuper anxiam mentem uaria undique conuicia, nullo non damnatorum omne probri genus coram uel per libellos in orchestra positos ingerente. quibus quidem diuersissime adficiebatur, modo ut prae pudore ignota et celata cuncta cuperet, nonnumquam eadem contemneret et proferret ultro atque uulgaret. quin et Artabani Parthorum regis laceratus est litteris parricidia et caedes et ignauiam et luxuriam obicientis monentisque, ut uoluntaria morte maximo iustissimoque ciuium odio quam primum satis faceret. postremo semet ipse pertaesus, tali[s] epistulae principio tantum non summam malorum suorum professus est: quid scribam uobis, p. c.; aut quo modo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dii me deaeque peius perdant quam cotidie perire sentio, si scio.

- 2 Existimant quidam praescisse haec eum peritia futurorum ac multo ante, quanta se quandoque acerbitas et infamia maneret, prospexisse; ideoque, ut imperium inierit, et patris patriae appellationem et ne in acta sua iuraretur obstinatissime recusasse, ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. quod sane ex oratione eius, quam de utraque re habuit, colligi potest; uel cum ait: similem se semper sui futurum nec umquam mutaturum mores suos, quam diu sanae mentis fuisset; sed exempli causa cauendum esse, ne se senatus in acta cuiusquam obligaret, quia aliquo casu mutari posset. et rursus:

- 4 Si quando autem, inquit, de moribus meis deuotoque uobis animo dubitaueritis, — quod prius quam eueniat, opto ut me supremus dies huic mutatae ue-

2 ionis *Ld* edd. (de uilla Ionis *Q*^a in marg.), Iunonis *Heinsius* (cf. *Herm.* 36 p. 287 sqq.) 4 per *LPOT*, om. rel., in marg. add. *V* (m. 1 ut uid.) et *Q*^a (inde libello . . . proposito aliaque temptauit *Bentley*) 7 caperet *X* conteneret *M*, contineret *GT* 12 tali *Muretus* (partē sustalis *M*) principia *G* 16 perire me cotidie *Tac. ann. VI* 6, inde me addi uolunt post quam *Wölfflin*, post perire *Bentley* si om. *MGT* (del. *P*^a) 17 praescisse (praecisse *G*) haec del. *G. Becker* 18 ac multo] multo *M* (*G. Becker*), multoque *Bentley* 22 ex *MT*, et ex rel. (uulg.) nescio an melius 27 ^{ia} *q* *P* (ia in ras. m. 2), qui *Beroald.* (uulg.)

strae de me opinioni eripiat — nihil honoris adiciet mihi patria appellatio, uobis autem exprobrabit aut temeritatem delati mihi eius cognominis aut inconstantiam contrarii de me iudicii.

5 Corpore fuit amplo atque robusto, statura quae iustam 68
excederet; latus ab umeris et pectore, ceteris quoque membris usque ad imos pedes aequalis et congruens; sinistra manu agiliore ac ualidiore, articulis ita firmis, ut recens et integrum malum digito terebraret, caput pueri uel etiam
10 adolescentis talitro uulneraret. colore erat candido, capillo 2
pone occipitium summissiore ut ceruicem etiam obtegeret, quod gentile in illo uidebatur; facie honesta, in qua tamen crebri et subiti tumores, cum praegrandibus oculis et qui, quod mirum esset, noctu etiam et in tenebris uiderent, sed
15 ad breue et cum primum e somno patuissent; deinde rursum hebescebant. incedebat ceruice rigida et obstipa, adducto fero 3
uultu, plerumque tacitus, nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone eoque tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. quae omnia ingrata atque arro-
20 gantiae plena et animaduertit Augustus in eo et excusare temptauit saepe apud senatum ac populum professus naturae uitia esse, non animi. ualitudine prosperrima usus est, tem- 4
pore quidem principatus paene toto prope inlaesa, quamuis a tricesimo aetatis anno arbitrato eam suo rexit sine adiu-
25 mento consilioque medicorum.

Circa deos ac religiones negligentior, quippe addictus 69
mathematicae plenusque persuasionis cuncta fato agi, tonitrua tamen praeter modum expauescebat et turbatiore caelo numquam non coronam lauream capite gestauit, quod fulmine
30 afflari negetur id genus frondis.

5 sqq. *Einhard.* 22 corpore fuit amplo atque robusto, statura eminenti (cf. *Cal.* 50), quae tamen iustam non excederet ... oculis praegrandibus (*l.* 13) ac uegetis (cf. *Iul.* 45) ... incessu firmo (*l.* 16).

2 patriae P^2 , patris T , patris patriae ς (*Torr.*) 5 fuit post robusto G 11 subtegeret XN 15 a somno $\Pi^1\varsigma$ (*Roth al.*) 19 atque] et GT 21 sepe temptauit G ac] et X 23 prope *del.* P^2 , *om.* ST 27 persuasione G , persuasionibus Π^2R 29 gestabat HN 30 frondis] arboris G

70 Artes liberales utriusque generis studiosissime coluit.
 in oratione Latina secutus est Coruinus Messalam, quem
 senem adulescens obseruaret. sed adfectione et morositate
 nimia obscurabat stilum, ut aliquanto ex tempore quam a
 2 cura praestantior haberetur. composuit et carmen lyricum, 5
 cuius est titulus conquestio de morte L. Caesaris. fecit
 et Graeca poemata imitatus Euphorionem et Rhianum et
 Parthenium, quibus poetis admodum delectatus scripta om-
 nium et imagines publicis bibliothecis inter ueteres et prae-
 cipuos auctores dedicauit; et ob hoc plerique eruditorum cer- 10
 3 tatim ad eum multa de his ediderunt. maxime tamen curauit
 notitiam historiae fabularis usque ad ineptias atque derisum;
 nam et grammaticos, quod genus hominum praecipue, ut
 diximus, appetebat, eius modi fere quaestionibus experiebatur:
 quae mater Hecubae, quod Achilli nomen inter uir- 15
 gines fuisset, quid Sirenes cantare sint solitae. et
 quo primum die post excessum Augusti curiam intrauit, quasi
 pietati simul ac religioni satis facturus Minonis exemplo
 ture quidem ac uino uerum sine tibicine supplicauit, ut
 71 ille olim in morte filii. sermone Graeco quamquam alioqui 20
 promptus et facilis, non tamen usque quaque usus est ab-
 stinuitque maxime in senatu; adeo quidem, ut monopolium
 nominaturus ueniam prius postularet, quod sibi uerbo pere-
 grino utendum esset. atque etiam cum in quodam decreto
 patrum *ἐμβλημα* recitaretur, commutandam censuit uocem et 25
 pro peregrina nostratem requirendam aut, si non reperire-
 tur, uel pluribus et per ambitum uerborum rem enuntiandam.

1 *Einhard.* 25 artes liberales studiosissime coluit. 4 *Epit.* 2, 5
 repentinis responsionibus aut consiliis melior quam meditat. *cf. Victor*
Caes. 2, 1 ingenio ad repentina longe acriore.

6 conquaesitio *M*, conquesitio *VL*, conquisitio *Tδ* 8 omnium]
 eorum *uulg.* post *edd. princ.* (quibus usque omnium *om. LP¹*), omni(a
 eor)um *Sakellaropulos* 12 atque] et *G* 18 factoris *M¹* minonis
 (mil- *T*) *MX'IRR*, minois *GQ* (*cf. Galba* 2) 19 thure *GNQLPT*
 20 alioquin *G¹X* (in *G* corr. *m. antiqua*), alias *ς* (*edd. Rom. Ven. I,*
uulg.) 23 prius ueniam *ΠQ* (*uulg.*) postularit *Erasmus* 24 cum
 post patrum ponunt *ΠQ* 25 *ΕΜΒΑΕΜΔ MVLS* (Δ pro Λ in *LST*),
 lacuna in *P*, *om. T* censuerit *Erasmus* 26 nostratim *MGδ* aut]
 ut *M* non *om. V* 27 uerbis *Bentley*

militem quoque Graece testimonium interrogatum nisi Latine respondere uetuit.

Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, 72
semel triremi usque ad proximos naumachiae hortos sub-
5 uectus est disposita statione per ripas Tiberis, quae obuiam
prodeuntis submoueret, iterum Appia usque ad septimum la-
pidem; sed prospectis modo nec aditis urbis moenibus re-
diit, primo incertum qua de causa, postea ostento territus.
erat ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetu- 2
dine manu sua cibaturus cum consumptum a formicis inuenis-
set, monitus est ut uim multitudinis caueret. rediens ergo
propere Campaniam Asturae in languorem incidit, quo pau-
lum leuatus Cerceios pertendit. ac ne quam suspicionem in-
firmitatis daret, castrensibus ludis non tantum interfuit, sed
15 etiam missum in harenam aprum iaculis desuper petit; statim-
que latere conuulso et, ut exaestuarat, afflatus aura in gra-
uiorem recidit morbum. sustentauit tamen aliquamdiu, quam- 3
uis Misenum usque deuectus nihil ex ordine cotidiano praeter-
mitteret, ne conuiuia quidem aut ceteras uoluptates partim
20 intemperantia partim dissimulatione. nam Chariclen medi-
cum, quod commeatu afuturus e conuiuio egrediens manum
sibi osculandi causa apprehendisset, existimans temptatas ab
eo uenas, remanere ac recumbere hortatus est cenamque pro-
traxit. nec abstinuit consuetudine quin tunc quoque instans
25 in medio triclinio astante lictore singulos ualere dicentis ap-
pellaret. interim cum in actis senatus legisset dimissos ac 73
ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim et nihil
aliud quam nominatos ab indice scripserat, pro contempto se
habitum fremens repetere Capreas quoquo modo destinauit,
30 non temere quicquam nisi ex tuto ausurus. sed tempestati-
bus et ingrauescente ui morbi retentus paulo post obiit in
uilla Lucullana octauo et septuagesimo aetatis anno, tertio

31 sqq. *Eutrop. VII 11, 3* tertio et uicesimo imperii anno, aetatis sep-

2 uoluit II, uetuerit Bentley 5 est *del. Roth* 8 primum R
9 ei *om. M* 12 in Camp. *Stephanus* statim post Asturae add. POST
13 circeios (cyr- L) GXQ (cf. Aug. 16) 15 petiit T 19 parintem-
perantia M¹, parintim^{IN}perantia (sic) M² 25 singulis MX' dicentis
MVL¹P¹, dicentes (-te T) rel. et L³P² 30 sed et ε (*ed. Rom. II, uulg.*)

et uicesimo imperii, XVII. Kal. Ap. Cn. Acerronio Proculo
 a.37 C. Pontio Nigr<in>o cons.

2 Sunt qui putent uenenum ei a Gaio datum lentum atque
 tabificum; alii, in remissione fortuitae febris cibum deside-
 ranti negatum; nonnulli, puluinum iniectum, cum extractum 5
 sibi deficienti anulum mox resipiscens requisisset. Seneca
 eum scribit intellecta defectione exemptum anulum quasi ali-
 cui traditurum parumper tenuisse, dein rursus aptasse digito et
 compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem; subito uo-
 catis ministris ac nemine respondente consurrexisse nec pro- 10
 cul a lectulo deficientibus uiribus concidisse.

74 Supremo natali suo Apollinem Temenitem et amplitudinis
 et artis eximiae, aduectum Syracusis ut in bibliotheca templi
 noui poneretur, uiderat per quietem affirmantem sibi non
 posse se ab ipso dedicari. et ante paucos quam obiret dies, 15
 turris Phari terrae motu Capreis concidit. ac Miseni cinis
 e fauilla et carbonibus ad calcificiendum triclinium inlatis, ex-
 tinctus iam et diu frigidus, exarsit repente prima uespera at-
 que in multam noctem pertinaciter luxit.

75 Morte eius ita laetatus est populus, ut ad primum nun- 20
 tium discurrentes pars: Tiberium in Tiberim! clamitarent,
 pars Terram matrem deosque Manes orarent, ne mortuo se-
 dem ullam nisi inter impios darent, alii uncum et Gemonias
 cadaueri minarentur, exacerbati super memoriam pristinae cru-
 2 delitatis etiam recenti atrocitate. nam cum senatus consulto 25
 cautum esset, ut poena damnatorum in decimum semper diem

tuagesimo octauo . . . mortuus est in Campania. *Victor Caes.* 3,1 cum im-
 perium tres atque uiginti, aevi octogesimum uno minus annos egisset. *Epit.*
 2, 10 post septuagesimum octauum annum et mensem quartum 2,1 im-
 perauit annis uiginti tribus. *Oros.* VII 4, 1 *Auson.* 258, 3 3 *Victor*
Caes. 3, 1 Claudio febr. an (ferian *codd.*) insidiis oppresso. *Epit.* 2, 10
 insidiis Caligulae extinctus est. *Oros.* VII 4, 18 ambiguis signis ueneni
 obiit. 20 *Eutrop.* VII 11, 3 ingenti omnium gaudio mortuus est.

1 aprilis *GHQPT* 2 nigro Ω , corr. *Torr. al.* 3 atque] quoque
LP'S, quoque et *P'ST* 8 tradendum parum pertenuisse *G* 9 subito-
 que *cod. Torr.* 12 tementem *G* 16 miseni icini se *M*, misenu ci-
 nis e *G* 17 calcificiendum *GVL'S*, ficiendum *M*, calcificiendum *P(Roth)*,
 calefac- *TT*, calefic- *L* illatis ς , inlatus (ill- *GTPS'T*) Ω 20 Mortem
MHGVR (eius mortem *H*) 21 mittendum post Tiberim *add. G*, prae-
 cipitandum post clamitarent *P'STN*

differretur, forte accidit ut quorundam supplicii dies is esset, quo nuntiatum de Tiberio erat. hos implorantis hominum fidem, quia absente adhuc Gaio nemo extabat qui adiri interpellarique posset, custodes, ne quid aduersus constitutum facerent, strangulauerunt abieceruntque in Gemonias. creuit igitur inuidia, quasi etiam post mortem tyranni saeuitia permanente. corpus ut moueri a Miseno coepit, conclamantibus plerisque Atellam potius deferendum et in amphitheatro semiustilandum, Romam per milites deportatum est crematum-
10 que publico funere.

Testamentum duplex ante biennium fecerat, alterum sua, 76 alterum liberti manu, sed eodem exemplo, obsignaueratque etiam humillimorum signis. eo testamento heredes aequis partibus reliquit Gaium ex Germanico et Tiberium ex Druso nepotes
15 substituitque in uicem; dedit et legata plerisque, inter quos uirginibus Vestalibus, sed et militibus uniuersis plebeique Romanae uiritim atque etiam separatim uicorum magistris.

5 stranguillauerunt *MQR*, transgula- *S* 11 alterum sua *om. GV*
12 liberati *M*, libertini *T*

subscr. tiberius liber III. explic. incipit caligula liber III. feliciter *MV* et *sim. T* (feliciter *om. R*, gaius caligula *Q*, *g. pro* caligula *II*)
c. suetonii tranq. de uita cesarum tiberius liber III. explic. incipit. caligula liber III. felic. *G* explic. lib. tercius. incipit de caligulo lib. III. *L* et *sim. ST* tiberius lib. tertius explic. *P*

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

LIBER III

C. CALIGVLA

- 1 Germanicus, C. Caesaris pater, Drusi et minoris Antoniae filius, a Tiberio patruo adoptatus, quaesturam quinquennio ante quam per leges liceret et post eam consulatum statim gessit, missusque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones uniuersas imperatorem Tiberium
pertinacissime recusantis et sibi summam rei p. deferentis incertum pietate an constantia maiore compescuit atque hoste
2 mox deuicto triumphauit. consul deinde iterum creatus ac prius quam honorem iniret ad componendum Orientis statum expulsus, cum Armeniae regem deuicisset, Cappadociam in
10 prouinciæ formam redegisset, annum agens aetatis quartum et tricensimum diuturno morbo Antiochiae obiit non sine ueneni suspitione. nam praeter liuores, qui toto corpore erant, et spumas, quae per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cuius ea natura existi- 15

cf. *Lampr. Comm.* 10, 2 qui Tranquilli librum uitam Caligulae continentem legerat. 1 *Eutrop VII* 12, 1

1 C. (gai H, gaili PR) om. G 10 expulsus] ex s. c. missus Bentley deiecisset uel dedisset Lipsius (hoc probatum plerisque), delegisset O. Clason 14 erant] extiterant Graevius, parebant Heinsius, comparuerant Oud.

matur, ut tinctum ueneno igne confici nequeat. obiit autem, 2
 ut opinio fuit, fraude Tiberi, ministerio et opera Cn. Pisonis,
 qui sub idem tempus Syriae praepositus, nec dissimulans
 offendendum sibi aut patrem aut filium, quasi plane ita ne-
 5 cesse esset, etiam aegrum Germanicum grauissimis uerborum
 ac rerum acerbitatibus nullo adhibito modo adfecit; propter
 quae, ut Romam rediit, paene discerptus a populo, a senatu
 capitis damnatus est. omnes Germanico corporis animique 3
 uirtutes, et quantas nemini cuiquam, contigisse satis constat:
 10 formam et fortitudinem egregiam, ingenium in utroque elo-
 quentiae doctrinaeque genere praecellens, beniuolentiam singu-
 larem conciliandaeque hominum gratiae ac promerendi amoris
 mirum et efficax studium. formae minus congruebat graci-
 litas crurum, sed ea quoque paulatim repleta assidua equi
 15 uectatione post cibum. hostem comminus saepe percussit.
 orauit causas etiam triumphalis; atque inter cetera studiorum 2
 monumenta reliquit et comoedias Graecas. domi forisque
 civilis, libera ac foederata oppida sine lictoribus adibat. sicubi
 clarorum uirorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus da-
 20 bat. caesorum clade Variana ueteres ac dispersas reliquias
 uno tumulo humaturus, colligere sua manu et comportare
 primus adgressus est. obtrectatoribus etiam, qualescumque 3
 et quantacumque de causa nactus esset, lenis adeo et in-
 noxijs, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas di[u]-
 25 uexanti non prius suscensere in animum induxerit, quam
 nefecijs quoque et deuotionibus impugnari se comperisset;
 ac ne tunc quidem ultra progressus, quam ut amicitiam ei
 more maiorum renuntiaret mandaretque domesticis ultionem,
 si quid sibi accideret. quarum uirtutum fructum uberrimum 4
 30 tulit, sic probatus et dilectus a suis, ut Augustus — omitto

5 etiam ** *M*, etiam *G*¹ teste *g* (etiam *G*², i in *ras.*), et tam et *ss.*
 † etiam *R*, tam *δ*, et iam *Bentley*, iam *Preud'homme* 7 quae] quod *T*
 8 germanico *ΠQ*, germanici *rel.* (*Q*) animeque *X* (*q* in *L* *corr.* ex *o*?)
 9 cuiquam] unquam *G* 10 ingeniumque *V*, ingenio *L* 14 equi-
 tatione uel equo uect- *Bentley* 15 saepe comminus *G* 16 trium-
 phales *G* (*Torr.*) 20 putres *Polak* 22 qualiscumque *ΠR* 24 sua
re] hic deficit *cod.* *V* diuexanti *Torr.* 25 suscensere *ML*¹*S*, suc-
 censere *GN*¹*L*¹*PT*, successere *T* 26 uenefecijs *ΠQL*², beneficijs *rel.* (*Q*)
 30 ut] et *M*

enim necessitudines reliquas — diu cunctatus an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dederit; sic uulgo fauorabilis, ut plurimi tradant, quotiens aliquo adueniret uel sicunde discederet, prae turba occurrentium prosequentiumue nonnumquam eum discrimen uitae adisse, e Germania uero post compressam seditionem reuertenti praetorianas cohortes uniuersas prodisse obuiam, quamuis pronuntiatum esset, ut duae tantum modo exirent, populi autem Romani sexum, aetatem, ordinem omnem usque ad uicesimum lapidem effuisse se. tamen longe maiora et firmiora de eo iudicia in morte ac post mortem extiterunt. quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subuersae deum arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expositi. quin et barbaros ferunt, quibus intestinum quibusque aduersus nos bellum esset, uelut in domestico communique maiore consensisse ad indutias; regulos quosdam barbam posuisse et uxorū capita rasisse ad indicium maximi luctus; regum etiam regem et exercitatione uenandi et conuictu megistanum abstinuisse, quod apud Parthos iusti<ti> instar est. Romae quidem, cum ad primam famam ualitudinis attonita et maestā ciuitas sequentis nuntios opperiretur, et repente iam uesperī incertis auctoribus conualuisset tandem percrebruisset, passim cum luminibus et uictimis in Capitolium concursus est ac paene reuolsae templi fores, ne quid gestientis uota reddere moraretur, expergefactus e somno Tiberius gratulantium uocibus atque undique concinentium <FPR p. 360>:

salua Roma, salua patria, saluus est Germanicus.
et ut demum fato functum palam factum est, non solaciis ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit durauitque etiam per festos Decembris mensis dies. auxit gloriam desideriumque defuncti et atrocitas insequentium temporum, cunctis nec temere opinantibus reuerentia eius ac metu re-

1 cunctatus sit *G* 2 an optandum *G* tiberium *M*¹ 3 tradunt *X* 4 sequentiumue *G* 5 e *om.* *T* 6 reuertentis *M* 10 indicia *T*, indicia *Bentley*, cf. *Cal.* 25 11 ac] et *G* 19 iustitiae *PQ* (-tū *L*⁸), iusti *rel.* (*Q*) 22 conualuisset *MGL*⁸ tandemque *G* (*non g*) 25 morarentur *LPI*¹ (*pars edd.*) e] a *Q* est post Tiberius *add.* *PQ* (*uulg.*) 28 et] sed e *cod. Torr. Casaub.* 30 perfectos *GL*¹*PT*, profestos (-as *Q*) *PI*¹*Q*

pressam Tiberi saeuitiam, quae mox eruperit. habuit in 7
matrimonio Agrippinam, M. Agrippae et Iuliae filiam, et ex
ea nouem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti,
unus iam puerascens insigni festiuitate, cuius effigiem habitu
5 Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Liuia dedicauit, Augu-
stus in cubiculo suo positam, quotiensque introiret, exoscu-
labatur; ceteri superstites patri fuerunt, tres sexus feminini,
Agrippina Drusilla Liuilla, continuo triennio natae; totidem
mares, Nero et Drusus et C. Caesar. Neronem et Drusum
10 senatus Tiberio criminante hostes iudicauit.

C. Caesar natus est pridie Kal. Sept. patre suo et C. Fon- 8
teio Capitone coss. ubi natus sit, incertum diuersitas tra- a. 12 p. C
dentium facit. Cn. Lentulus Gaetulicus Tiburi genitum scri-
bit, Plinius Secundus in Treueris uico Ambitaruio supra
15 Confluentes; addit etiam pro argumento aras ibi ostendi
inscriptas OB AGRIPPINAE PVERPERIVM. uersiculi imperante
mox eo diuulgati apud hibernas legiones procreatum indicant
<FPR p. 361>:

in castris natus, patriis nutritus in armis,
20 iam designati principis omen erat.
ego in actis Anti editum inuenio. Gaetulicum refellit Pli- 2
nius quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes iuuenis
gloriosique principis aliquid etiam ex urbe Herculi sacra su-
meret, abusumque audentius mendacio, quod ante annum
25 fere natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus et ipse
C. Caesar, de cuius amabili pueritia immaturoque obitu supra
diximus <c. 7>. Plinium arguit ratio temporum. nam qui res 3
Augusti memoriae mandarunt, Germanicum exacto consulatu
in Galliam missum consentiunt iam nato Gaio. nec Plini
30 opinionem inscriptio arae quicquam adiuerit, cum Agrippina

11 cf. Lampr. Comm. 10, 2 (1, 2)

2 et ex TT, ex rel., an recte? 4 puerascens TI.² (uel L⁵), puer
nascens rel. (puer insigni nascens G) 6 quotienscumque IIQL³P²Tδ
(edd. uet.) exosculabat MGδ 9 gaius X 11 C. om. GLPSQ
(tum aesa G) 14 ambitarino LSTII², -riuo (potius quam -ruio) II²Q
17 hiberna legionum Beroaldus al. 19 natus patriis, nutritus Bentley
21 refert X primus G 23 hercula Mδ, hercule (-e L) LPS sa-
crata G 25 fuerit GT, <mortuus> fuerat Bergk

bis in ea regione filias enixa sit, et qualiscumque partus sine ullo sexus discrimine puerperium uocetur, quod antiqui etiam
 4 puellas pueras, sicut et pueros puellios dictitarent. extat et Augusti epistula, ante paucos quam obiret menses ad Agrippinam neptem ita scripta de Gaio hoc — neque enim quis-
 quam iam alius infans nomine pari tunc supererat —: puerum Gaium XV. Kal. Iun. si dii uolent, ut ducerent Talarium et Asilius, heri cum iis constitui. mitto praeterea cum eo ex seruis meis medicum, quem scripsi Germanico si uellet ut retineret. ualebis, mea
 5 Agrippina, et dabis operam ut ualens peruenias ad Germanicum tuum. abunde parere arbitror non potuisse ibi nasci Gaium, quo prope bimulus demum perductus ab urbe sit. uersiculorum quoque fidem eadem haec eleuant et eo facilius, quod ii sine auctore sunt. sequenda est igitur,
 15 quae sola [auctor] restat et publici instrumenti auctoritas, praesertim cum Gaius Antium omnibus semper locis atque secessibus praelatum non aliter quam natale solum dilexerit tradaturque etiam sedem ac domicilium imperii taedio urbis transferre eo destinasse.

9 Caligulae cognomen castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. apud quos quantum praeterea per hanc nutrimentorum consuetudinem amore et gratia ualuerit, maxime cognitum est, cum post excessum Augu-

21 *Epit.* 3, 2 quia natus in exercitu fuerat, cognomentum calceamenti militaris, id est Caligulae, sortitus est. *Victor Caes.* 3, 4 quia natus in exercitu — unde cognomentum calceamento militari quaesierat — legionibus carus acceptusque habebatur. *Eutrop.* VII 12, 1 cognomento Caligula. *Auson.* 264, 1 post hunc castrensi Caligae cognomine Caesar successit (cf. 257, 4 Caesar, cognomen Caligae cui castra dederunt).

2 quod usque dictitarent *glossema* putat Polak desiderans dictitabant (-tarint P. Thomas) 6 iamiam M 8 assilius S, assilius T (cf. Tib. 42) 10 post uellet nescio quid (octo fere litt.) *erasum in M*, <uti> suppl. Casaub. 12 apparere P²5, patere T 15 non sunt sequendi. Est igitur G 16 auctor (auctore ST) restat (restat S) et Q, auctor et et del. *Scriverius*, et tuetur *Oud.* (ei pro et *Heinsius*); quae sola auctoritas restat Casaub., quae sola auctore stat uel quo solo auctore stetur uel quae sola auctor restat (del. et) *Bentley*, actorum pro auctor *Beroaldus* (uulg.) 21 ioco q (*Beroald.*), loco Q manipulari G (*Bentley*) 22 propterea Casaub. (uel postea *Bentley*), praeter (om. per) *Kraffert*

sti tumultuantis et in furorem usque praecipites solus haud
dubie ex conspectu suo flexit. non enim prius destiterunt,
quam ablegari eum ob seditionis periculum et in proximam
ciuitatem demandari animaduertissent; tunc demum ad paeni-
5 tentiam uersi reprehendo ac retento uehiculo inuidiam quae sibi
fieret. deprecati sunt. comitatus est patrem et Syriaca ex- 10
peditione. unde reuersus primum in matris, deinde ea rele-
gata in Liuiæ Augustae proauis suae contubernio mansit;
quam defunctam praetextatus etiam tunc pro rostris laudauit.
10 transitque ad Antoniam auiam et undeuicensimo aetatis anno
accitus Capreas a Tiberio uno atque eodem die togam sum-
psit barbamque posuit, sine ullo honore qualis contigerat tiro-
cinio fratrum eius. hic omnibus insidiis temptatus elic(i)en- 2
tium cogentiumque se ad querelas nullam umquam occasio-
15 nem dedit, perinde oblitterato suorum casu ac si nihil cuiquam
accidisset, quae uero ipse pateretur incredibili dissimulatione
transmittens tantique in auum et qui iuxta erant obsequii, ut
non immerito sit dictum nec seruum meliorem ullum nec
deteriorem dominum fuisse. naturam tamen saeuam atque 11
20 probrosam ne tunc quidem inhibere poterat, quin et animad-
uersionibus poenisque ad supplicium datorum cupidissime in-
teresset et ganeas atque adulteria capillamento celatus et
ueste longa noctibus obiret ac scaenicas saltandi canendique
artes studiosissime appeteret; facile id sane Tiberio patiente,

16 aeq. *Victor Caes.* 3, 7 quippe qui diu immania animi ita pudore
ac parendi specie obtexerat, uti merito uulgaretur neque meliores fa-
mulos neque atrociorem dominum illo fuisse. *inde Epit.* 3, 3 in prin-
cipatu . . . talia, ut non immerito uulgaretur atrociorem illo dominum
non fuisse (*cf. Tac. ann. VI 20*). 22 *cf. ad Ner. 26*

1 haut *GH*R, aut *Mδ* 2 ex *om. II¹Qε* (*uulg.*), et *Roth* 3 ab-
legari *G* (*Beroaldus*), oblegari *rel.* (*Ω*) 5 represso *X*, represso *IIQ*
6 et] in et tum syriacam expeditionem *P²Tε* 9 tunc *om. T* 10 trans-
iitque *L²ST* undeuicensimo *M¹*, -cesimo *GLP¹*, inde uicesimo (*xx. R*)
M²T¹P², unetuicesimo *Oud.* 12 post *MLQδ*, *p¹ P¹*, posuit post *S*,
posit *G. Becker* 13 his *II*, hinc *ed. Ven. 1490* (*Kraffert*) elicentium
L²ε (*edd. princ.*), elicentium *XIIQ*, et (*et ss. t e R*) licentium *MGR*,
inlicentium *Bentley*, an pellic-? 20 ne *Gε*, nec *rel.* (*Ω*) 21 poenis
M, del. Bentley interesse *MGδ* 22 geneas *M* adulteria] popinas
Ursinus, lupanaria *Bentley* (*cf. Capitol. Ver. 4, 6 Tac. ann. XIII 25*)
23 obire *MG*

si per has mansueferi posset ferum eius ingenium. quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquotiens praedicaret exitio suo omniumque Gaium uiuere et se natricem [serpentis id genus] p(opulo) R(omano), Phaet(h)ontem orbi terrarum educare.

- 12 Non ita multo post Iuniam Claudillam M. Silani nobilissimi uiri f(iliam) duxit uxorem. deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quam inauguraretur ad pontificatum traductus est insigni testimonio pietatis atque indolis, cum deserta desolataque reliquis subsidiis aula, Seiano tucte 10 suspecto mox et oppresso, ad spem successionis paulatim ad-
2 moueretur. quam quo magis confirmaret, amissa Iunia ex partu, Enniam Naeuiam, Macronis uxorem, qui tum praetorianis cohortibus praeerat, sollicitauit ad stuprum pollicitus et matrimonium suum, si potitus imperio fuisset; deque ea re 15 et iure iurando et chirographo cauit. per hanc insinuatus Macroni ueneno Tiberium adgressus est, ut quidam opinantur, spirantique adhuc detrahi anulum et, quoniam suspicionem retinentis dabat, puluinum iussit inici atque etiam fauces manu sua oppressit, liberto, qui ob atrocitatem facinoris 20
3 exclamauerat, confestim in crucem acto. nec abhorret a ueritate, cum sint quidam auctores ipsum postea etsi non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio professum; gloriatum enim assidue in commemoranda sua pietate, ad ulciscendam necem matris et fratrum introisse se cum pu- 25
gione cubiculum Tiberi[i] dormientis et misericordia correptum abiecto ferro recessisse; nec illum, quanquam sensisset, aut inquirere quicquam aut exequi ausum.
- 13 Sic imperium adeptus, p(opulum) R(omanum), uel dicam

29 *Victor Caes. 3, 1* Caligula auentibus cunctis deligitur, maiorum gratiae parentis. 3, 4 nitebantur omnes casum tantae familiae lenire

3 praedicarit Bentley 4 [ ] proscripsit Graevius phytonem G
5 educere G 10 uete M, uetere G, ue (ne L) tunc LP'S, hoste T,
hoste tunc OP'S T5 (uulg.), iam tunc Politianus (Roth), uero tunc Eras-
mus, autem Bentley (cf. Herm. 37 p. 593 ubi proposui Seianoque tunc
uel Seiano uero) 12 admissa M, dimissa G 13 Naevii Casaub.
tunc GPT 15 de qua M² 19 renitentis Reinesius 28 quid-
dam G 26 et] sed Lipsius, at Oud. 29 uel] uelut X, uel ut ita T

hominum genus, uoti compotem fecit, exoptatissimus princeps maximae parti prouincialium ac militum, quod infantem plerique cognouerant, sed et uniuersae plebi urbanae ob memoriam Germanici patris miserationemque prope afflictae domus. itaque ut a Miseno mouit quamuis lugentis habitu et funus Tiberi prosequens, tamen inter altaria et uictimas ardentisque taedas densissimo et laetissimo obuiorum agmine incessit, super fausta nomina sidus et pullum et pupum et alumnus appellantium; ingressoque urbem, statim consensu
 14 senatus et irrumpentis in curiam turbae, irrita Tiberi uoluntate, qui testamento alterum nepotem suum praetextatum adhuc coheredem ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permissum est tanta publica laetitia, ut tribus proximis mensibus ac ne totis quidem supra centum sexaginta milia
 15 uictimarum caesa tradantur.

Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniae insulas traiecisset, uota pro reditu suscepta sunt, ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine et cura de incolumitate eius. ut uero in aduersam ualitudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa Palatium, non defuerunt qui depugnatos se armis pro salute aegri quique capita sua titulo proposito uouerent. accessit
 3 ad immensum ciuium amorem notabilis etiam externorum fauor. namque Artabanus Parthorum rex, odium semper contemptumque Tiberi prae se ferens, amicitiam huius ultro petiit uenitque ad colloquium legati consularis et transgressus Euphraten aquilas et signa Romana Caesarumque imagines adorauit.

Incendebat et ipse studia hominum omni genere populorum
 15 laritatis. Tiberio cum plurimis lacrimis pro contione laudato funeratoque amplissime, confestim Pandateriam et Pontias ad transferendos matris fratrisque cineres festinauit, tempestate

adulescentuli spe; tum quia natus in exercitu ... legionibus carus acceptusque habebatur (*Epit.* 3, 3 ante principatum omnibus carus acceptusque fuit).

1 compotes *G* 2 qui *II*'s 7 lentissimo *P*'s (*Bentley*) 8 'sunt qui origina legendum putent' *Torr. (Gronov.)* 10 in irrita *M*, irrita *rel.* 25 se om. *G II*'*Q* eius *X* 27 romani *M*, Romae *Bentley* 31 pontios *M*

- turbida, quo magis pietas emineret, adiitque uenerabundus ac per semet in urnas condidit; nec minore scaena Ostiam praefixo in biremis puppe uexillo et inde Romam Tiberi subuectos per splendidissimum quemque equestris ordinis medio ac frequenti die duobus ferculis Mausoleo intulit inferiasque 5 is annua religione publice instituit, et eo amplius matri circenses carpentumque quo in pompa traduceretur. at in memoriam patris Septembrem mensem Germanicum appellauit. post haec Antoniae auiae, quidquid umquam Liuia Augusta honorum cepisset, uno senatus consulto conegessit; patrum 10 Claudium, equitem R. ad id tempus, collegam sibi in consulatu assumpsit; fratrem Tiberium die uirilis togae adoptauit appellauitque principem iuuentutis. de sororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis adicerentur: neque me liberosque meos cariores habeo quam Gaium habeo et sorores eius; item relationibus consulum: quod bonum felixque sit C. Caesari sororibusque eius.
- 4 Pari popularitate damnatos relegatosque restituit; criminum, si quae residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit; commentarios ad matris fratrumque suorum 20 causas pertinentis, ne cui postmodum delatori aut testi maneret ullus metus, conuectos in forum, et ante clare obtestatus deos neque legisse neque attigisse quicquam, concremauit; libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens nihil sibi admissum cur cuiquam inuisus esset, 25

24 Victor *Caes.* 3, 8 delataque coniuratione quasi minus credens praedicauit (-ret *codd.*) uix conuenire in eum, cuius uita nullius (nullis uel nulli usquam *Sylburg*) oneri aut incommodo esset.

3 biremi *GX* 5 feruenti *Lipsius, Torr.* ferculis *MGT* 6 is *MR.* has *L.* his *rel.* publici *M* 7 at] Ad hęc *G* 10 concessit *Heinsius* patrum *ML¹PIQ,* p. *G* 14 adi(i)cerentur *notauit ex ed. Lugd. a. 1534 multisque aliis saec. XVI,* adficerentur (adf- *MII,* aff- *rel.*) *Ω,* adiceretur *ed. Basil. 1533 Stephanus,* adigerentur *Ursinus* <ut> neque *Casaub. retinens* adficerentur liberos *Turnebus* 15 habeo *MII³R,* habeo *rel.* habeo et *ε* (*ed. pr. Rom. I,* et habeo *M* (*sic m. 1, inde et ab eo Bentley, ut notatur esse etiam in cod. Dunelmensi*), et habeo *XT,* et *G* ponens habeo post eius, et (*del. habeo*) *edd. Rom. II Ven. I al. et sic corr. L³ fort. rectius* 16 itemque *G* reuelationibus *T* 19 si qua *XN* temporum anebant *M*

negavitque se delatoribus aures habere. spintrias monstrosarum 16
 libidinum aegre ne profundo mergeret exoratus, urbe sub-
 mouit. Titi Labieni, Cordi Cremuti, Cassi Seueri scripta
 senatus consultis abolita requiri et esse in manibus lectitari-
 5 que permisit, quando maxime sua interesset ut facta
 quaeque posteris tradantur. rationes imperii ab Augusto
 proponi solitas sed a Tiberio intermissas publicauit. magistrati- 2
 bus liberam iuris dictionem et sine sui appellatione concessit.
 equites R. seuerè curioseque nec sine moderatione recogno-
 10 uit, palam adempto equo quibus aut probri aliquid aut igno-
 miniae inesset, eorum qui minore culpa tenerentur nominibus
 modo in recitatione praeteritis. ut leuior labor indicantibus
 foret, ad quattuor prioris quintam decuriam addidit. tempta-
 uit et comitiorum more reuocato suffragia populo reddere.
 15 legata ex testamento Tiberi quamquam abolito, sed et Iuliae 3
 Augustae, quod Tiberius suppresserat, cum fide ac sine ca-
 lumnia repraesentata persoluit. ducentesimam auctionum Ita-
 liae remisit; multis incendiorum damna suppleuit; ac si qui-
 bus regna restituit, adiecit et fructum omnem uectigaliorum
 20 et redditum medii temporis, ut Antiocho Commageno sester-
 tium milies confiscatum. quoque magis nullius non boni 4
 exempli fautor uideretur, mulieri libertinae octingenta dona-
 uit, quod excruciatu grauissimis tormentis de scelere patroni
 reticuisset. quas ob res inter reliquos honores decretus est
 25 ei clipeus aureus, quem quotannis certo die collegia sacer-
 dotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente nobilibusque
 pueris ac puellis carmine modulato laudes uirtutum eius
 canentibus. decretum autem ut dies, quo cepisset imperium,
 Parilia uocaretur, uelut argumentum rursus conditae urbis.
 30 Consulatus quattuor gessit, primum ex Kal. Iul. per duos 17
 menses, secundum ex Kal. Ian. per XXX dies, tertium us-

1 P. *sinthrias* *MGL*¹ (Ps- *L*³), *Pinthrias* *PST*, *Psinstrias* *QR* 2 ne
T, non *MGδ* (*sic et tum* mergere *Bücheler*), ut non *X* exortatus
 (exh- *G*) *MG T* 14 reuocatos ut *MGLP*¹, reuocato ut *R*, reuocato sua
Bentley (cf. *Herm.* 36 p. 302) redderet *G* 15 *Liuiæ* *ς* (*Beroald.*)
 17 centesimam *Turnebus* auctionem *X*, actionum *Π'Q* 19 adiecit *ς*
 (*Beroald.*), adiecit (adf- *ΜΠ*, aff- *rel.*) *Ω* 20 redditu *M*, -tuum *Beroald.*
cummageno (cuma-*T*) *X*, *comageno* *T* 22 octoginta (-enta *Q*) *L'ΠQ*,
 octiginta *L*² 30 *ian. ΠQ*, *iun. T* 31 *iun. (iunii S)* *X*

que in Idus Ian., quartum usque septimum Idus easdem. ex omnibus duos nouissimos coniunxit. tertium autem Lugduni iniit solus, non ut quidam opinantur superbia negligentiae, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. congiarium populo his 5 dedit trecenos sestertios, totiens abundantissimum epulum senatui equestrique ordini, etiam coniugibus ac liberis utrorumque; posteriore epulo forensia insuper uiris, feminis ac pueris fascias purpurae ac conchylii distribuit. et ut laetitiam publicam in perpetuum quoque augetet, adiecit diem 10 Saturnalibus appellauitque Iuuenalem.

- 18 Munera gladiatoria partim in amphitheatro Tauri partim in Saeptis aliquot edidit, quibus inseruit cateruas Afrorum Campanorumque pugilum ex utraque regione electissimorum. neque spectaculis semper ipse praesedit, sed interdum aut 15 2 magistratibus aut amicis praesidendi munus iniunxit. scaenicos ludos et assidue et uarii generis ac multifariam fecit, quondam et nocturnos accensis tota urbe luminibus. sparsit et missilia uariarum rerum et panaria cum obsonio uiritim diuisit; qua epulatione equiti R. contra se hilarius audiusque 20 uescenti partes suas misit, sed et senatori ob eandem causam codicillos, quibus praetorem eum extra ordinem designabat.
- 3 edidit et circenses plurimos a mane ad uesperam interiecta modo Africanarum uenatione modo Troiae decursione, et quosdam praecipuos, minio et chrysocola constrato circo nec 25 ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. commisit et subitos, cum e Gelotiana apparatus circi prospicientem pauci ex proximis Maenianis postulassent.

- 19 Nouum praeterea atque inauditum genus spectaculi ex-

1 ex quibus tris Bentley (tres iam Pagius legerat, ordinariis pro omnibus Ernesti) 5 poterat X 9 fascias 5 (Beroald.), fasces 2 ac IIX (ac oculi T), at MQR, atque G rectius puto (cf. Herm. 40 p. 184 sq.), a(u)t Bücheler et ut GT'P², ut et M², ut LP¹ 10 diem om. MGLP¹d, post Saturnalibus inserit P², ante adiecit Bücheler 13 dedit GR¹ afrorumque campanorum (campanorumque P²) MLP¹SR 17 quosdam 5 (edd. Rom. II Bonon. 1488) 24 Africanarum uenatione modo om. G 25 quondam Lipsius 26 subito M 27 e gelotiana] lege lotiana (-ciana R) GT 29 praeterea auditum G

cogitauit. nam Baiarum medium interuallum †Puteolanas
 moles, trium milium et sescentorum fere passuum spatium,
 ponte coniunxit contractis undique onerariis nauibus et or-
 dine duplici ad anc[h]oras conlocatis superiectoque terreno
 5 ac directo in Appiae uiae formam. per hunc pontem ultro 2
 citro commeauit biduo continenti, primo die phalerato equo
 insignisque quercea corona et caetra et gladio aureaque chla-
 myde, postridie quadrigario habitu curriculoque biugi famo-
 sorum equorum, prae se ferens Dareum puerum ex Partho-
 10 rum obsidibus, comitante praetorianorum agmine et in esse-
 dis cohorte amicorum. scio plerosque existimasse talem a 3
 Gaio pontem excogitatum aemulatione Xerxis, qui non sine
 admiratione aliquanto angustiorum Hellespontum contabula-
 uerit; alios, ut Germaniam et Britanniam, quibus imminebat,
 15 alicuius inmensi operis fama territaret. sed animum meum nar-
 rantem puer audiebam causam operis ab interioribus aulicis
 proditam, quod Thrasyll¹us mathematicus anxio de succes-
 sore Tiberio et in uerum nepotem proniori affirmasset non
 magis Gaium imperaturum quam per Baianum sinum
 20 equis discursurum.

1 *Epit.* 3, 9 in spatio trium milium, quod in sinu Puteolano inter moles (molem *Landolfi cod. m.* 2) iacet, duplici ordine naues contexens, arenae aggestu ad terrae speciem uiam solidatam phalerato (fal- *Landolf.*) equo insignis quercea (sic *Schottius*, insignisque aerea *codd.*, insignis quercea *Landolf.*) corona, quasi triumphans indutus aureo paludamento, curru biugi decucurrit. *cf. Vict. Caes.* 4, 3 adhuc annonae egestas composita, quam Caligula inuexerat, cum adactis toto orbe nauigiis peruium mare theatris curribusque damno publico efficere contendit.

1 Baulorum *Oud.* (*Dio* 59, 17 γεφυρώσας τὸ μεταξύ τῶν τε Ποντεόλων καὶ τῶν Βαύλων) interuallum] inter Baulos et Bücheler et puteolanas (et *ss. m.* 1 ut uid.) S (*edd. pler. post Beroald.*, et Puteolanae molis *ed. Basil.* 1533, *Oud.*), usque ad P. *ed. Ven.* 1490, usque P. *ed. Paris.* 1509 (malim Puteolanas usque), Puteolanas ad *uulg. post Casaub.*, ad P. *e cod. Torr. Roth* 2 sexcentorum XIIQ 4 ancoras T aggere *post superiectoque add. T'P^a (edd.)* 6 falerato Q 7 insignis quoque X quercea q (*Roth*), quiercica MG, quercica Tδ, aerea (erea PT, exea S¹) X, aurea L^aS^a, quercina (*Lips.*) et quercea ε, an quercea? (*cf. testim. supra*) caethra L¹, cectura (cet- ΠQ) MGT et pro u. l. L², cathedra POST (cetra *primum in ed. Bon.* 1488) 8 postero die G quadrigarii *Lipsius* bigi G 12 Xerxis (xersis in archetypo fuit) usque admiratione om. G 13 angustiorum M 18 in om. M (uerum in *Oud.*)

- 20 Edidit et peregre spectacula, in Sicilia Syracusis asticos ludos et in Gallia Luguduni miscellos; sed hic certamen quoque Graecae Latinaeque facundiae, quo certamine ferunt uictoribus praemia uictos contulisse, eorundem et laudes componere coactos; eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguaue delere iussos, nisi ferulis obiurgari aut flumine proximo mergi maluissent.
- 21 Opera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti theatrumque Pompei, absoluit. incohauit autem aquae ductum regione Tiburti et amphitheatrum iuxta Saepta, quorum operum a successore eius Claudio alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis conlapsa uetustate moenia deorumque aedes refectae. destinauerat et Sami Polycratis regiam restituere, Mileti Didymeum peragere, in iugo Alpium urbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere, miseratque iam ad dimetiendum opus primipilarem.
- 22 Hactenus quasi de principe, reliqua ut de monstro narranda sunt.

Compluribus cognominibus adsumptis — nam et pius et castrorum filius et pater exercituum et optimus 20 maximus Caesar uocabatur — cum audiret forte reges, qui officii causa in urbem aduenerant, concertantis apud se super cenam de nobilitate generis, exclamauit <Hom. Il. 2, 204>:

εἰς κόλρανός ἔστω, εἰς βασιλεύς.

- nec multum afuit quin statim diadema sumeret speciemque 25
2 principatus in regni formam conuerteret. uerum admonitus et principum et regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi coepit; datoque negotio, ut simulacra numinum religione et arte praeclara, inter quae Olympii Iouis, apportarentur e Graecia, quibus capite dempto suum 30

17 Victor Caes. 3, 9 tanquam beluae (-lua Mähly) hausto sanguine ingenium exeruit. 25 id. 3, 13 his elatus dominum dici atque insigne regni nectere capiti temptauerat. Epit. 3, 8 primus diademate imposito dominum se iussit appellari. 29 sqq. cf. Victor Caes. 3, 10 cum Iouem se ob incestum . . . assereret.

2 sed] sed et G 6 lingua uelut spongia Helmreich 16 demetiendum L 21 maximusque G 23 exclamauit de cælo uenit nobis (uobis ST) rex XN, graeca om. PTN 28 negotione (om. ut — religione) G 29 olympi M, -pici GT (cf. Aug. 60) 30 e Graecia ed. Ven. 1510, egregia Q

imponeret, partem Palatii ad forum usque promouit, atque
 aede Castoris et Pollucis in uestibulum transfigurata, consi-
 stens saepe inter fratres deos, medium adorandum se adeun-
 tibus exhibebat; et quidam eum Latiare[m] Iouem consaluta-
 runt. templum etiam numini suo proprium et sacerdotes et
 excogitatissimas hostias instituit. in templo simulacrum sta-
 bat aureum iconicum amiciebaturque cotidie ueste, quali ipse
 uteretur. magisteria sacerdotii ditissimus quisque et am-
 bitione et licitatione maxima uicibus comparabant. hostiae
 erant phoenicopteri, pauones, tetraones, numidicae, meleagri-
 des, phasianae, quae generatim per singulos dies immolaren-
 tur. et noctibus quidem plenam fulgentemque lunam inuita-
 bat assidue in amplexus atque concubitus, interdiu uero cum
 Capitolino Ioue secreto fabulabatur, modo insusurrans ac prae-
 bens in uicem aurem, modo clarius nec sine iurgiis. nam
 uox comminantis audita est <Hom. Il. 23, 724>:

ἢ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σέ,

donec exoratus, ut referebat, et in contubernium ultro inui-
 tatus super templum Diui Augusti ponte transmisso Palatium
 Capitoliumque coniunxit. mox, quo propior esset, in area
 Capitolina nouae domus fundamenta iecit.

Agrippae se nepotem neque credi neque dici ob igno-
 bilitatem eius uolebat succensebatque, si qui uel oratione uel
 carmine imaginibus eum Caesarum insererent. praedicabat
 autem matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia
 filia admisisset, procreatam; ac non contentus hac Augusti
 insectatione Actiacas Si[n]culasque uictorias, ut funestas p. R.
 et calamitosas, uetuit sollemnibus feriis celebrari. Liuiam
 Augustam proauiam Vlixem stolatum identidem appellans,
 etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistula arguere ausus
 est quasi materno auo decurione Fundano ortam, cum publi-
 cis monumentis certum sit Aufidium Lurconem Romae hono-

4 consalutarent *G* 7 iconium Π¹Qε, iouicū *T* 10 tetracones *M*
 13 concubitus *G* 17 ΕΔΛΑΝΔΙΡΤΕΓΩCΕ *M* et sim. rel. (primum sig-
 num *H* est in GTPT), om. *N* 23 succensebatque GΠ²QPST 27 Sicu-
 lasque ε (*Sabellicus*), singulasque (que om. *R*) Ω; Actiacam Siculamque
 malebat *Sabellicus* 28 Iuliam *Casaub.* 32 propter titulos expectes
 Alfidium Lurconem *Stephanus*, Iyrگونem (Iirg- *LII*, nigr- *T*) Ω

ribus functum. auiae Antoniae secretum petenti denegauit, nisi ut interueniret Macro praefectus, ac per istius modi indignitates et taedia causa extitit mortis, dato tamen, ut quidam putant, et ueneno; nec defunctae ullum honorem habuit
 3 prospexitque e triclinio ardentem rogam. fratrem Tiberium 5 inopinantem repente immisso tribuno militum interemit; Silanum item socerum ad necem secandasque nouacula fauces compulit: causatus in utroque, quod hic ingressum se turbatus mare non esset secutus ac spe occupandi urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset; ille antidotum 10 obol[e]uisset, quasi ad praecauenda uenena sua sumptum; cum et Silanus inpatientiam nauseae uitasset et molestiam nauigandi, et Tiberius propter assiduam et ingrauescentem tumidissimum medicamento usus esset. nam Claudium patrum non nisi in ludibrium reseruauit. 15

24 Cum omnibus sororibus suis consuetudinem stupri fecit plenoque conuiuio singulas infra se uicissim conlocabat uxore supra cubante. ex iis Drusillam uitiasse uirginem praetextatus adhuc creditur atque etiam in concubitu eius quondam deprehensus ab Antonia auia, apud quam simul educabantur; 20 mox Lucio Cassio Longino consulari conlocatam abduxit et in modum iustae uxoris propalam habuit; heredem quoque 2 bonorum atque imperii aeger instituit. eadem defuncta iustitium indixit, in quo risisse lauuisse cenasse cum parentibus aut coniuge liberisue capital fuit. ac maeroris impatiens, cum 25 repente noctu profugisset ab urbe transcucurrissetque Campaniam, Syracusas petiit, rursusque inde propere rediit barba

16 *Eutrop. VII 12, 3* stupra sororibus intulit, ex una etiam natam filiam cognouit (agnouit *Merula*; cf. *cap. 25*). *Epit. 3, 4* tres sorores suas stupro maculauit (cf. *Cal. 7*). *Victor Caes. 3, 10* sororum stupro. *Oros. VII 5, 9* libidinibus suis etiam illud sceleris adiecit, ut sorores suas primum stupro pollueret, deinde exilio damnaret (cf. *Hier. chron. a. 2056*).

11 oboluisset *Beroald.*, oboleuisset (abol- *L²II, om. T*) 12 nausae (-se *PS¹*) *MLPS¹* (tum euitasset *MR*), nausie *S²* (impatientia nauseae uitasset molestiam *Bentley*) et molestiam usque usus esset *om. II⁴Q*
 14 patrum *ML, p. G* 16 consuetudo ei fuit *Bentley* 18 accubante *Bentley hic et alibi* 23 eademque *G* 25 capitale *GX*, capita (capta *II¹*) *T* 26 transcucurrissetque *XII* 27 petiit *T*

capilloque promisso; nec umquam postea quantiscumque de rebus, ne pro contione quidem populi aut apud milites, nisi per numen Drusillae deierauit. reliquas sorores nec cupiditate 8 tanta nec dignatione dilexit, ut quas saepe exoletis suis prostrau(er)it; quo facilius eas in causa Aemili Lepidi condem-
 5 nauit quasi adulteras et insidiarum aduersus se conscias ei. nec solum chirographa omnium requisita fraude ac stupro diuulgauit, sed et tres gladios in necem suam praeparatos Marti Vltori addito elogio consecrauit.

10 Matrimonia contraxerit turpius an dimiserit an tenuerit, 25 non est facile discernere. Liuiam Orestillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium et ipse uenisset, ad se deduci imperauit intraque paucos dies repudiatam biennio post relegauit, quod repetisse usum prioris mariti tempore medio uide-
 15 batur. alii tradunt adhibitum cenae nuptiali mandasse ad Pisonem contra accumbentem: noli uxorem meam premere, statimque e conuiuio abduxisse secum ac proximo die edixisse: matrimonium sibi repertum exemplo Romuli et Augusti. Lolliam Paulinam, C. Memmio consulari 2
 20 exercitus regenti nuptam, facta mentione auiae eius ut quondam pulcherrimae, subito ex prouincia euocauit ac perductam a marito coniunxit sibi breuique missam fecit interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Caesoniam neque facie in- 3 signi neque aetate integra matremque iam ex alio uiro trium
 25 filiarum, sed luxuriae ac lasciuiae perditae, et ardentius et constantius amauit, ut saepe chlamyde peltaque et galea ornatam ac iuxta adequitantem militibus ostenderit, amicis uero

10 sqq. *Victor Caes.* 3, 10 matrimoniis illudens nobilibus. 11 sqq. cf. *Schol. Iuu.* (Valla) 5, 109 Piso Calpurnius ... relegatus est, quia consuetudinem pristinae uxoris abductae sibi ab ipso (*Caligula*), deinde remissae repetiisse existimabatur. 27 *Schol. Iuu.* 6, 615 u. ad *Cal.* 50

3 deierauit ΠQP^2ST et pro u. l. R, delirauit dely- G) rel. 4 neg-
 dignatione M prostrauerit s (Beroald.), prostrarit Burm. 6 adul-
 tera M ei] et X, om. TN (uulg.) 7 re quaesita (del. fraude ac
 stupro) Bentley stupra Lipsius 8 paratos G 11 decernere Perizon.,
Gronov. 13 bimestri Bentley 17 secum T, cum Mδ, eum G, eam X
 19 C.] P. praenomen in titulis est memmio GP^2ST (in S corr. ex me-
 minit ut uid.), memmi (-ii P¹IR) rel. consulari GQP^2S^2T , consu-
 20 regentis s et edd. uet. retinentes genetium, fort. rectius
 26 pellaque MG, pallaque Tδ

etiam nudam. uxorio nomine dignatus est ¹quam enixam, uno
 atque eodem die professus et maritum se eius et patrem in-
 4 fantis ex ea natae. infantem autem, Iuliam Drusillam appel-
 latam, per omnium dearum templa circumferens Mineruae
 gremio imposuit alendamque et instituendam commendauit. 5
 nec ullo firmitate indicio sui seminis esse credebat quam feri-
 tatis, quae illi quoque tanta iam tunc erat, ut infestis digitis
 26 ora et oculos simul ludentium infantium incesseret. leue ac
 frigidum sit his addere, quo propinquos amicosque pacto
 tractauerit, Ptolemaeum regis Iubae filium, consobrinum suum 10
 — erat enim et is M. Antoni ex Selene filia nepos — et in
 primis ipsum Macronem, ipsam Enniam, adiutores imperii:
 quibus omnibus pro necessitudinis iure proque meritorum gratia
 cruenta mors persoluta est.

2 Nihilo reuerentior leniorue erga senatum, quosdam sum- 15
 mis honoribus functos ad essedum sibi currere togatos per
 aliquot passuum milia et cenanti modo ad pluteum modo
 ad pedes stare succinctos linteo passus est; alios cum clam
 interemisset, citare nihilo minus ut uiuos perseuerauit, pau-
 3 cos post dies uoluntaria morte perisse mentitus. consulibus 20
 oblitis de natali suo edicere abrogauit magistratum fuitque
 per triduum sine summa potestate res p. quaestorem suum
 in coniuratione nominatum flagellauit ueste detracta subiecta-
 que militum pedibus, quo firme uerberaturi insisterent.

4 Simili superbia uiolentiaque ceteros tractauit ordines. 25
 inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte
 occupantium, omnis fustibus abegit; elisi per eum tumultum
 uiginti amplius equites R., totidem matronae, super innumeram
 turbam ceteram. scaenicis ludis, inter plebem et equitem

3 cf. ad p. 176, 16

1 quam enixam post nudam collocant T (uulg.), non prius post
 nomine excidisse uidetur Rothio, haud ante post nudam Oud.; quam
 corruptum putat Bücheler coniciens qua<rtu>m uel quarto 3 nata M,
 nati XR 6 indicio T'P² (at iudicio P², sic Bentley, cf. p. 164, 10), post
 feritatis habet G nescio an melius, om. MLP¹ (cf. Herm. 36 p. 296) 8 in-
 cesserit L, appeteret N 11 iis MR, his S¹ antonio M¹, antonii
 M² rel. helenę uel -ne, h in S ss., leue T) X 16 occurrere T'P²,
 accurrere Casaub. 19 ut uiuos om. 5, del. Bentley 20 <e>mentitus
 Bentley fort. recte 24 qua firme uel potius quo firmitus Polak 25 in-
 solentiaque Bentley

causam discordiarum ferens, decimas maturius dabat, ut
equestri(a) ab infimo quoque occuparentur. gladiatorio mu- 5
nere reductis interdum flagrantissimo sole uelis emitti quem-
quam uetabat, remotoque ordinario apparatu tabidas feras,
5 uilissimos senioque confectos gladiatores, [†]quoque paegniaris
patres familiarum notos in bonam partem sed insignis debi-
litate aliqua corporis subiciebat. ac nonnumquam horreis prae-
clusis populo famem indixit.

Saeuitiam ingenii per haec maxime ostendit. cum ad 27
10 saginam ferarum muneri praeparatorum carius pecudes com-
parentur, ex noxiis laniandos adnotauit, et custodiarum se-
riem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantum modo
intra porticum mediam, a caluo ad caluum duci imperauit.
uotum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam 2
15 promiserat, spectauitque ferro dimicantem nec dimisit nisi
uictorem et post multas preces. alterum, qui se periturum ea
de causa uouerat, cunctantem pueris tradidit, uerbenatum
infulatumque uotum reposcentes per uicos agerent,
quoad praecipitaretur ex aggere. multos honesti ordinis 3
20 deformatos prius stigmatum notis ad metalla et munitiones
uiarum aut ad bestias condemnauit aut bestiarum more qua-
dripedes cauea coercuit aut medios serra dissecuit: nec omnes
grauibus ex causis, uerum male de munere suo opinatos, uel
quod numquam per genium suum deierassent. parentes suppli- 4

1 serens 5 et fere edd., uix necesse inferens   decima Sabellicus,
tesseras decima Casaub., mimos Bentley   2 equestria Sô 5 ut in ras.
ut uid. equestria ab in- S), equestri (-es P³T) rel. (Ω)   infirmo G
3 omitti G   4 apparat ut M, apparatu ut G   tabidas (rab- Π²) feras
MG²T, tabidis feris LP¹S¹ (Roth), rabidis (rap- T) feris P²S²T   5 uulgo
coniungunt gladiatores quoque pegmares, lacunam post gladiatores sta-
tuit Roth supplens gladiatoribus; uilissimos quosque confectores, gla-
diatores quoque primores aliaque temptauit Bentley; uilissimosque senes-
que confectores B.-Crusius; proque pro quoque Bücheler, quod uerum
puto   paegniaris (pe- M, pe- rel., -iis S²), MGX, pegmares ΠQ (uulg.),
pmars R, paegniarios Scutilli   6 in bonam partem om. X (edd.)   in-
signis MLP¹, -es rel.   7 obiebat Burm. (Roth)   8 populo om. T
9 Saeuitiam M, Seucitiem G (m. l)   13 medios Pulm., Torr.   17 noue-
rat XIIQN   ut post tradidit add. N Polak., qui post infulatumque
Beroald. (uulg.)   uerbenatum M²G, ubenatum M¹, uerberatum quer
om. ΠQ; XTN   24 deierassent (degerasset T) T'P²O², deierassent M,
delir- GLP¹O¹8   suppliciiis N

cio filiorum interesse cogebat; quorum uni ualitudinem excusanti lecticam misit, alium a spectaculo poenae epulis statim adhibuit atque omni comitate ad hilaritatem et iocos prouocauit. curatorem munerum ac uenationum per continuos dies in conspectu suo catenis uerberatum non prius occidit quam offensus putrefacti cerebri odore. Atellan[i]ae poetam ob ambigui ioci uersiculum media amphitheatri harena igni cremauit. equitem R. obiectum feris, cum se innocentem proclamasset, 28 reduxit abscisaque lingua rursus induxit. reuocatum quandam a uetere exilio sciscitatus, quidnam ibi facere consuesset, re- 10 spondente eo per adulationem: deos semper orauit, ut, quod euenit, periret Tiberius et tu imperares, opinans sibi quoque exules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui uniuersos contrucidarent. cum discerpi senatorem concupisset, subornauit qui ingredientem curiam repente hostem 15 publicum appellantes inuaderent, graphisque confossum lacerandum ceteris traderent; nec ante satiatum est quam membra et artus et uiscera hominis tracta per uicos atque ante se 29 congesta uidisset. immanissima facta augebat atrocitate uerborum. nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat quam, ut ipsius uerbo utar, ἀδιατρεψταν, hoc est inuerecundiam. monenti Antoniae auiae tamquam parum esset non oboedire: memento, ait, omnia mihi et <in> omnis licere. trucidaturus fratrem, quem metu uenenorum praemuniri medicamentis suspicabatur: antidotum, inquit, ad- 25 uersus Caesarem? relegatis sororibus non solum insulas 2 habere se, sed etiam gladios minabatur. praetorium uirum ex secessu Anticyrae, quam ualitudinis causa petierat, propagari sibi commeatum saepius desiderantem cum mandasset

18 Oros. VII 5, 9 omnes simul exules iussit occidi.

5 catomis Gronov., Reinesius 6 Atellanae ed. Bonon. 1488 (cf. Ner. 39), atallanae MT, Tallanae G, atellanae (att- P) X 7 loci Ω, corr. M² (Beroald.) igne RXN 14 trucidarent Hε 21 ΔΔΙΔΤΡΕΦΙΔ^Λ MG (in G secunda litt. Δ), primum signum om. rel. et H (ΔΙΔΤΡ-), -ΦΙΔ^Λ Ω, -ψταν ed. Rom. II.; ss. disciplinam in LS hoc est inuerecundiam del. Egnatius 23 et in omnes δε, et hominis MXIIR, et ominis Q¹ (et omnis cod. Cantabrig. KK. 5. 24), et dominis Q², edominis G, in omnes ε (ed. Bon. 1488), ut dominis Goesius, et domi Gronov., et non meis Oud. 27 etiam] et H 28 prorogari ε

interimi, adiecit necessariam esse sanguinis missionem, cui tam diu non prodesset elleborum. decimo quoque die numerum puniendorum ex custodia subscribens rationem se purgare dicebat. Gallis Graecisque aliquot uno tempore
 5 condemnatis gloriabatur Gallograeciam se subegisse. non 30
 temere in quemquam nisi crebris et minutis ictibus animaduerti passus est, perpetuo notoque iam praecepto: ita feri ut se mori sentiat. punito per errorem nominis alio quam quem destinauerat, ipsum quoque paria meruisse dixit. tragicum
 10 <Acc. trag. 203> illud subinde iactabat:

oderint, dum metuant.

saepe in cunctos pariter senatores ut Seiani clientis, ut ma- 2
 tris ac fratrum suorum delatores, inuectus est prolatis libellis, quos crematos simulauerat, defensaque Tiberi saeuitia quasi
 15 necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. equestrem ordinem ut scaenae harenaeque deuotum assidue proscedit. infensus turbae fauenti aduersus studium suum exclamauit: utinam p. R. unam ceruicem haberet! cumque Tetrinius latro postularetur, et qui postularent, Tetrinios esse
 20 ait. retiari tunicati quinque numero gregatim dimicantes sine 3
 certamine ullo totidem secutoribus succubuerant; cum occidi iuberentur, unus resumpta fuscina omnes uictores interemit: hanc ut crudelissimam caedem et defleuit edicto et eos, qui spectare sustinuissent, execratus est. queri etiam palam de 31
 25 condicione temporum suorum solebat, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur; Augusti principatum clade Variana, Tiberi ruina spectaculorum apud Fidenas memorabilem factum, suo obliuionem imminere prosperitate rerum; atque identidem exercituum caedes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum ali-
 30 quem terrae optabat.

17 *Oros. VII 5, 2* hic, ut breuiter magnitudinem crudelitatis eius expromam, exclamasse fertur: utinam populus Romanus unam ceruicem haberet. 24 *ibid.* saepe etiam de condicione temporum suorum conquestus est, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur.

1 interemi *M¹Π¹Q* (cf. *Nero 37*) 7 feri *M¹LPS*, fieri *M¹ et rel. (etiam N)* 21 succubuerunt cumque *G* 22 unius *MLPS* 23 et eos edicto *X* 27 memorabile *TPT* 28 sui *PSTN*, sub *L³* 29 exercitus *M*, exercitū *G*, exercitibus *Bentley*

- 32 Animum quoque remittenti ludoque et epulis dedito eadem factorum dictorumque saeuitia aderat. saepe in conspectu prandentis uel comisantis seriae quaestiones per tormenta habebantur, miles decollandi artifex quibuscumque e custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significauimus <cap. 19>, cum multos e litore inuitasset ad se, repente omnis praecipitauit, quosdam gubernacula apprehendentes contis remisque detrussit in mare.
- 2 Romae publico epulo seruum ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confestim tradidit, ut manibus abscisis atque ante pectus e collo pendentibus, praecedente titulo qui causam poenae indicaret, per coetus epulantium circumduceretur. murmillonem e ludo rudibus secum battuentem et sponte prostratum confodit ferrea sica ac more uictorum cum
- 8 palma discucurrit. admota altaribus uictima succinctus parum habitu elato alte malleo cultrarium mactauit. lautiore conuiuio effusus subito in cachinnos consulibus, qui iuxta cubabant, quidnam rideret blande quaerentibus: quid, inquit, nisi uno meo nutu iugulari utrumque uestrum statim posse?
- 33 inter uarios iocos, cum assistens simulacro Iouis Apellen tragoidum consulisset uter illi maior uideretur, cunctantem flagellis discidit conlaudans subinde uocem deprecantis quasi etiam in gemitu praedulcem. quotiens uxoris uel amicae collum exoscularetur, addebat: tam bona ceruix simul ac iussero demetur. quin et subinde iactabat exquisitum se uel fidi-
- culis de Caesonia sua, cur eam tanto opere diligeret.
- 34 Nec minore liuore ac malignitate quam superbia saeuitiaque paene aduersus omnis aevi hominum genus grassatus est. statuas uirorum inlustrum ab Augusto ex Capitolina

27 *Eutrop. VII 12, 4 cf. Epit. 11, 10* in omne hominum genus, etiam in suos, ferarum more grassabatur (*Domitianus*).

4 <et> miles *Ruhnken, Polak* 7 repente] ponte *ΠQ*, repente e ponte *Casaub.* 8 retrussit *Bentley (cod. Torr.)* 9 lecto *N* 10 tradit *MLPS* 13 e] in *Lipsius* 15 pomparum *ΠRXNG*^a 17 cubabant] cf. p. 176, 18 18 quidnam usque quaerentibus om. *G* 20 apellen (app-δ) *Hδ*, appellent *M*, appellem (p simplex in *S*) *rel.* 21 consuluisse *M* 24 demetetur *Reinesius (Graevius)* 28 omnis aevi hominum genus (genus om. *PQ*) *MGI.(P¹?)Q*, omne genus hominum *P²ΠR*, omne hominum genus *STN*, omne ante omnis *add. Graevius Madvig*

area propter angustias in campum Martium conlatas ita sub-
uertit atque disiecit ut restitui saluis titulis non potuerint,
uetuitque posthac uiuentium cuiquam usquam statuam aut
imaginem nisi consulto et auctore se poni. cogitauit etiam 2
5 de Homeri carminibus abolendis, cur enim sibi non licere
dicens, quod Platoni licuisset, qui eum e ciuitate quam
constituebat eiecerit? sed et Vergili[i] ac Titi Liui scripta
et imagines paulum afuit quin ex omnibus bibliothecis amo-
ueret, quorum alterum ut nullius ingenii minimaeque doctri-
10 nae, alterum ut uerbosum in historia negligentemque car-
pebat. de iuris quoque consultis, quasi scientiae eorum
omnem usum aboliturus, saepe iactauit se mehercule effectur-
um, ne quid respondere possint praeter eum. uetera 35
familiarum insignia nobilissimo cuique ademit, Torquato tor-
15 quem, Cincinnato crinem, Cn. Pompeio stirpis antiquae Magni
cognomen. Ptolemaeum, de quo ret<t>uli <c. 26>, et arcessitum
e regno et exceptum honorifice, non alia de causa repente per-
cussit, quam quod edente se munus ingressum spectacula
conuertisse hominum oculos fulgore purpureae abollae anim-
20 aduertit. pulchros et comatos, quotiens sibi occurrerent, 2
occipitio raso deturpabat. erat Aesius Proculus patre primi-
pilari, ob egregiam corporis amplitudinem et speciem Colos-
seros dictus; hunc spectaculis detractum repente et in hare-
nam deductum Thr<a>eci et mox hoplomacho comparauit
25 hisque uictorem constringi sine mora iussit et pannis obsitum
uicatim circumduci ac mulieribus ostendi, deinde iugulari.
nullus denique tam abiectae condicionis tamque extremae 3
sortis fuit, cuius non commodis obtrectaret. Nemorensi regi,

1 conlocatas *L*, † collocata *ss. II*³ 2 saluis] suis *Torr.* 4 nisi
se — auctore poni *T* (*uulg.*), nisi se (ex *P*) — auctore se poni *PST* 5 li-
ceret *HSQ*² 9 nimiaeque *Modd.* 13 quid — possent *N*, qui —
possint *ς*, quis — possit *Lipsius al.* praeter eum] praeterea *Reinesius*
(possint. praeterea *Torr.*), praeter se *Heinsius*, p. reum *Rutgers.*, p.
aequum *Sabellicus*, p. rem *Is. Vossius* (*duo haec probata Mommseno*),
aliter alii 15 crimen *M* 16 retulimus *G* accersitum *GIITN*
17 perculit *Lipsius* 19 purpure ac obolle *G* 21 Aesius *scripsi*, esius
(hesius *II*, e suis *Q*) *Ω*. Caesius *Heinsius* 22 colesferos *T* 23 e specta-
culis *GT* (detr. sp. *T*), cf. *Dom.* 10 24 thraci *T* hoplomacho
Sabellicus (opl- *ς*, ut saepe in titulis), aplomacho *MGT*, ampl- *X* 28 ne-
morensi *G*² *ς* (*Sabellicus*), nemoressi (-esi *G*¹) *Ω*

quod multos iam annos poteretur sacerdotio, ualidiorem aduersarium subornauit. cum quodam die muneris essedario Porio post prosperam pugnam seruum suum manumittenti studiosius plausum esset, ita proripuit se spectaculis, ut calcata lacinia togae praeceps per gradus iret, indignabundus et clamitans dominum gentium populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem quam consecratis principibus aut praesenti sibi.

- 36 Pudicitiae <neque suae> neque alienae pepercit. M. Lepidum, Mnesterem pantomimum, quosdam obsides dilexisse fertur commercio mutui stupri. Valerius Catullus, consulari familia iuuenis, stupratum a se ac latera sibi contubernio eius defessa etiam uociferatus est. super sororum incesta et notissimum prostitutae Pyralidis amorem non temere ulla
2 inlustriore femina abstinuit. quas plerumque cum maritis ad cenam uocatas praeterque pedes suos transeuntis diligenter ac lente mercantium more considerabat, etiam faciem manu adleuans, si quae pudore submitterent; quotiens deinde libuisset egressus triclinio, cum maxime placitam seuocasset, paulo post recentibus adhuc lasciuiiae notis reuersus uel laudabat palam uel uituperabat, singula enumerans bona malaue corporis atque concubitus. quibusdam absentium maritorum nomine repudium ipse misit iussitque in acta ita referri.
- 37 Nepotatus sumptibus omnium prodigiorum ingenia superauit, commentus nouum balnearum usum, portentosissima genera ciborum atque cenarum, ut calidis frigidisque unguentis lauaretur, pretiosissima margarita aceto liquefacta sorberet,

9 *Victor Cues. 5, 5* neque suae neque aliorum pudicitiae parcens (*de Nerone, u. ad Ner. 29*) 26 *Eutrop. VII 14, 1* (*de Nerone*) ut qui exemplo C. Caligulae [in] calidis et frigidis lauaret unguentis (*inde Hier. chron. a. 2075 et Oros. VII 7, 3 item de Nerone, ubi om. praepositio in*).

1 poteretur *MH¹Q*, potir-*rel.* 3 Porio *om. II¹Q*, Poro *Torr.* post] ob *ΠQ* (*uulg.*) 4 esse *M* proripuit se *Roth*, proripuit *ML¹P*, proripuit e *GR*, se proripuit *L²ST*, se proripuit e *ΠQ* (*uulg.*), proripuit *Bentley* 7 tribuere *Lipsius* 9 <neque suae> *Nes*, cf. *testim. supra* 16 uocatis *M¹* 17 manu faciem *G* 22 nomine maritorum *G* 24 Nepotatus *P*, Nepotinis *ΠQ* et sic pro u. l. ss. in *R* (*uulg.*), Depotatus *G*, Depotatis *S*, Deportatus *T*, Epotatus *L²* prodigiorum *MGT* (*corr. Q²*) 27 pretiosissimas margaritas — liquefactas *XN* (*uulg.*), pretiosissimā margaritā — liquefactā *R*

conuiuio ex auro panes et obsonia apponeret, aut frugi hominem esse oportere dictitans aut Caesarem. quin et nummos non mediocris summae e fastigio basilicae Iuliae per aliquot dies sparsit in plebem. fabricauit et deceris Li-
 5 burnicas gemmatis puppibus, uersicoloribus uelis, magna thermarum et porticuum et tricliniorum laxitate magnaue etiam uitium et pomiferarum arborum uarietate; quibus discumbens de die inter choros ac symphonias litora Campaniae peragraret. in extructionibus praetiorum atque uillarum omni
 10 ratione posthabita nihil tam efficere concupiscebat quam quod posse effici negaretur. et iactae itaque moles infesto ac pro-
 fundo mari et excisae rupes durissimi silicis et campi montibus aggere aequati et complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum morae culpa capite lueretur.
 15 ac ne singula enumerem, immensas opes totumque illud T(i). Caesaris uicies ac septies milies sestertium non toto uertente anno absumpsit.

Exhaustus igitur atque egens ad rapinas conuertit ani-
 mum uario et exquisitissimo calumniarum et auctionum et
 20 uestigialium genere. negabat iure ciuitatem Romanam usurpare eos, quorum maiores sibi posterisque eam impetrassent, nisi si filii essent, neque enim intellegi debere posteros ultra hunc gradum; prolataque Diuorum Iuli et Augusti diplomata ut uetera et obsoleta deflabat. arguebat et perperam
 25 editos census, quibus postea quacumque de causa quicquam incrementi accessisset. testamenta primipilariū, qui ab initio Tiberi principatus neque illum neque se heredem reliquissent, ut ingrata rescidit; item ceterorum ut irrita et uana, quoscumque quis diceret herede Caesare mori destinasse. quo
 30 metu iniecto cum iam et ab ignotis inter familiares et a

4 de cedris TL²N, de ceteris T, decem S² 8 horas II¹Q, hortos II¹R symphonias GSNL²5 (num recte dubitat Oud., cf. Capitolin. Verus 6, 9), symphro ML¹P, simphro T, simpro T 10 tam MR, tamen δ 15 numerem X T.Ω (Ty. S², tiberii GP), corr. Roth 22 nisi si M, nisi rel. 24 ut] et R, ut et LPS deflabat corr. in deflebat (i. deflebat) M, deflebat (defie- T) XT, debebat G, deflabat uel difflebat Lipsius, eleuabat Heinsius, deridebat Ernesti Polak et] ut Bentley 25 editi Casaub. 28 ut gygrata G 30 inlecto (ill- S, ille P) MX (corr. L²), illato N

- parentibus inter liberos palam heres nuncuparetur, derisores uocabat, quod post nuncupationem uiuere perseuerarent, et
 3 multis uenenatas matteas misit. cognoscebat autem de talibus causis, taxato prius modo summae ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur. ac ne paululum quidem morae patiens super quadraginta reos quondam
 5 ex diuersis criminibus una sententia condemnauit gloriatusque est expergefacta e somno Caesonia quantum egisset, dum ea meridiaret.
- 4 Auctione proposita reliquias omnium spectaculorum subiecit ac uenditauit, exquirens per se pretia et usque eo extendens, ut quidam immenso coacti quaedam emere ac bonis exuti uenas sibi inciderent. nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum a Gaio praeconem ne praetorium uirum crebro capitis motu nutantem sibi praeteriret, nec licendi finem factum, quoad tredecim gladiatores
 15 sestertium nonagies ignoranti addicerentur. in Gallia quoque, cum damnatarum sororum ornamenta et supellectilem et seruos atque etiam liberos immensis pretiis uendidisset, inuitatus lucro, quidquid instrumenti ueteris aulae erat ab urbe repetiit, comprehensis ad deportandum meritoriis quoque uehiculis et pistrinensibus iumentis, adeo ut et panis Romae saepe deficeret et litigatorum plerique, quod occurrere ab
 20 sentes ad uadimonium non possent, causa caderent. cui instrumento distrahendo nihil non fraudis ac lenocinii adhibuit, modo auaritiae singulos increpans et quod non puderet eos locupletiores esse quam se, modo paenitentiam simulans quod principalem rerum priuatis copiam faceret. compererat prouincialem locupletem ducenta sestertia numerasse uocatoribus, ut per fallaciam conuiuio interponeretur, nec tulerat
 25 30

1 heredes T   5 <et> confecto *Madvig*   7 uana T   8 expergefacta e] expergefactę (experr- Q, -facte IT) *MIQP²T* (*inde* cesoniae *IIQP²T*), expergefacta *LP¹S*   11 intendens N (*Madvig*)   16 ne dicendi *P¹IT²R*, nec dicendi *IT¹X(P²)*   quo ad M, quod ad R, quod G
 17 sestertio *Ernesti* (cf. ad *Iul. 50 p. 26, 24*)   18 damnatorum sociorum (*Oud.*, damnatorum [sororum] *Burm.*)   19 liberos & (*Beroaldus*), liberos M, liberos *rel. (Oud.)*   23 saepe *out del. aut mutandum in paene* *putat G. Becker*   24 uademonium *M¹*   26 ecquid puderet uel ecquidnam *Bentley*

moleste tam magno aestimari honorem cenae suae; huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid friuoli ducentis milibus traderet diceretque cenaturum apud Caesarem uocatu ipsius.

- 5 Vectigalia noua atque inaudita primum per publicanos, 40
deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones tribunos-
que praetorianos exercuit, nullo rerum aut hominum genere
omisso, cui non tributum aliquid imponeret. pro edulibus,
quae tota urbe uenirent, certum statumque exigebatur; pro
10 litibus ac iudiciis ubicumque conceptis quadragesima sum-
mae, de qua litigaretur, nec sine poena, si quis composuisset
uel donasse negotium conuinceretur; ex gerulorum diurnis
quaestibus pars octaua; ex capturis prostituerum quantum
quaeque uno concubitu mereret; additumque ad caput legis,
15 ut tenerentur publico et quae meretricium quique lenocinium
fecissent, nec non et matrimonia obnoxia essent. eius modi 41
uectigalibus indictis neque propositis, cum per ignorantiam
scripturae multa commissa fierent, tandem flagitante populo
proposuit quidem legem, sed et minutissimis litteris et an-
20 gustissimo loco, uti ne cui describere liceret. ac ne quod non
manubiarum genus experiretur, lupanar in Palatio constituit,
districtisque et instructis pro loci dignitate compluribus cel-
lis, in quibus matronae ingenuique starent, misit circum fora
et basilicas nomenclatores ad inuitandos ad libidinem iu-
25 uenes senesque; praebita aduenientibus pecunia faenebris ap-
positique qui nomina palam subnotarent, quasi adiuuantium
-----

21 *Epit.* 3, 7 in palatio matronas nobiles publicae libidini subiecit.

2 friuoli *om. G*, boli $\Pi^1 Q$ 8 tributo M^1 praedulibus M , pro edulibus XN (*uulg.*) 9 statutumque GRT , statimque N 12 condonasse *Polak*
14 et caput legis *Gronov.*, id capiti l. *Heinsius*, caput legi *Bentley*
15 teneretur $MG^1(g)X$ quae] qui G meretricium $RT\delta$ et sic *corr.*
 $P^2 S^2 \Pi^2 Q^2$ dubito num recte, meretricium *rel.*, meritorium *Bentley*, quae-
(stus) meretricium *Bücheler retinens* teneretur quique] et qui PT
(*uulg.*), et quique S 18 scripturae *glossema putant Burm.* alique 20 uti]
utque *Burm.*, cautumque $G. Beckrr$ 22 districtisque $M^1 \delta$, districtis-
que $\Pi^1 Q$ et sic *corr.* in M (*m. 1°*), destructisque *rel.*, distinctisque *ed.*
Basil. 1533, discretisque *Bentley* 24 in libidinem ς (*ed. Ven. I, uulg.*)
25 fenebris (*foe- G*) MGX , fenoris T fenebri appositisque *e codd.*
duobus offert Torr et sic ed. Aldina 1516 aliaque (adpositisque etiam L^3)

- 2 Caesaris reditus. ac ne ex lusu quidem aleae compendium
spernens plus mendacio atque etiam periurio lucrabatur. et
quondam proximo conlusori demandata uice sua progressus
in atrium domus, cum praetereuntis duos equites R. locupletis
sine mora corripere confiscarique iussisset, exultans rediit glo- 5
riansque numquam se prosperiore alea usum.
- 42 Filia uero nata paupertatem nec iam imperatoria modo
sed et patria conquerens onera conlationes in alimonium ac
dotem puellae recepit. edixit et strenas ineunte anno se re-
cepturum stetitque in uestibulo aedium Kal. Ian. ad captan- 10
das stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu omnis
generis turba fundebat. nouissime contrectandae pecuniae
cupidine incensus, saepe super immensos aureorum acervos
patentissimo diffusos loco et nudis pedibus spatiatum et toto
corpore aliquamdiu uolutatus est. 15
- 43 Militiam resque bellicas semel attigit neque ex desti-
nato, sed cum ad uisendum nemus flumenque Clitumni Meua-
niam processisset, admonitus de supplendo numero Bataurorum,
quos circa se habebat, expeditionis Germanicae impetum cepit:
neque distulit, sed legionibus et auxiliis undique excitis, di- 20
lectibus ubique acerbissime actis, contracto et omnis generis
commeatu quanto numquam antea, iter ingressus est confecit-
que modo tam festinanter et rapide, ut praetorianae cohortes
contra morem signa iumentis imponere et ita subsequi coge-
rentur, interdum adeo segniter delicateque, ut octaphoro ue- 25
heretur atque a propinquarum urbium plebe uerri sibi uias
et conspergi propter puluerem exigeret.

19 *Eutrop. VII 12*, 2 bellum contra Germanos suscepit et ingressus
Suebiam nihil strenue fecit. *Oros. VII 5*, 5 hic siquidem magno et in-
credibili apparatu profectus quaerere hostem uiribus otiosis, Germa-
niam Galliamque percurrens, in ora Oceani circa prospectum Britan-
niae restitit.

8 alimoniam *ΠQP²TN*, -nia *S²* ac] et *G* 9 Et dixit *GN¹* 10 uesti-
buli medio *G* 13 incensus *MQ¹δε* (cupidus *pro* cupidine incensus *H*)
17 clitumin (eli- *L*) *MGX*, clitumni (-unni *R*) in *TP²*, *corr. ed. Lon.*
1488 (Clitunni *sine* in *ed. Rom. II*) 22 quantos *MIT²R* antea
iter *Gronov.*, ante alter *Q*, ante alius iter *Graevius* 25 delicateque *G*,
delicate *MLP¹*, et delicate *T'P²* (*edd.*) 26 atque a] atque *MGLP¹*,
aque *Bentley* nescio an rectius 27 et aqua inspergi *H* (aqua uolutat
etiam *Heinsius*)

Postquam castra attigit, ut se acrem ac seuerum ducem⁴⁴ ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerant, cum ignominia dimisit; at in exercitu recensendo plerisque centurionum maturis iam et nonnullis ante paucis-
⁵simos quam consummaturi essent dies, primos pilos ademit, causatus senium cuiusque et imbecillitatem; ceterorum increpita cupiditate commoda emeritae militiae ad ¹sescentorum milium summam recidit. nihil autem amplius quam Ad-
¹⁰minio Cynobellini Britannorum regis filio, qui pulsus a patre cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto, quasi uniuersa tradita insula, magnificas Romam litteras misit, monitis speculatoribus, ut uehiculo ad forum usque et curiam pertenderent nec nisi in aede Martis ac frequente senatu consulibus traderent.

¹⁵ Mox deficiente belli materia paucos de custodia Ger-⁴⁵manos traici oculique trans Rhenum iussit ac sibi post prandium quam tumultuosi-sime adesse hostem nuntiari. quo facto proripuit se cum amicis et parte equitum praetorianorum in proximam siluam, truncatisque arboribus et in
²⁰modum tropaeorum adornatis ad lumina reuersus, eorum quidem qui secuti non essent timiditatem et ignauiam corripuit, comites autem et participes uictoriae nouo genere ac nomine coronarum donauit, quas distinctas solis ac lunae siderumque specie exploratorias appellauit. rursus obsides quosdam ²
²⁵abductos e litterario ludo clamque praemissos, deserto repente conuiuio, cum equitatu insecutus ueluti profugos ac reprehensos in catenis reduxit; in hoc quoque mimo praeter modum intemperans. repetita cena renuntiantis coactum agmen

8 *Oros. VII 5, 5* cumque ibi Minocynobelinum (*sic codd. plerique*) Britannorum regis filium, qui a patre pulsus cum paucis oberrabat, in deditionem recepisset, deficiente belli materia (*l. 15*) Romam rediit.

2 e X 3 cum *om. MGLP* (*cf. Aug. 24*) 4 maturos *MGL* (*non P*, 5 essent] estis *M* primipilos *G* 6 imbecillitate *M* 7 commode meritae *MP*, commode *m. GL*, comodu *m. T* sescentorum (*sexcentorum*) *Q*, sex uel senum *Lipsius*, sexagenum *Bücheler* 8 milium] nummum *Bentley* rescidit *ΠQ* (*in Π corr. ex recc., ut habent etiam M²L*) adimio *G* 9 cynobellini *L*, cinobellini *Π*, tiniobellini *T*, an Cunobellini? 12 sepe latoribus *X* (*corr. P²*, ut *eras. in Π* 23 quasi *MGδ* 27 immo *G* 28 repetita cum antecessoribus coniungit *Bentley*

sic ut erant loricatos ad discumbendum adhortatus est. monuit etiam notissimo Vergili (*Aen. I 207*) uersu durarent secundisque se rebus seruarent.

- 3 Atque inter haec absentem senatum populumque grauissimo obiurgauit edicto, quod Caesare proeliante et tantis 3 discriminibus obiecto tempestiua conuiuia, circum et 46 theatra et amoenos secessus celebrarent. postremo quasi perpetraturus bellum, directa acie in litore Oceani ac ballistis machinisque dispositis, nemine gnaro aut opinante quidnam coepturus esset, repente ut conchas legerent galeasque et 10 sinus replerent imperauit, spolia Oceani uocans Capitolio Palatioque debita, et in indicium uictoriae altissimam turrem excitauit, ex qua ut Pharo noctibus ad regendos nauium cursus ignes emicarent; pronuntiatoque militi donatio centenis uiritim denariis, quasi omne exemplum liberalitatis 15 supergressus: abite, inquit, laeti, abite locupletes.
- 47 Conuersus hinc ad curam triumphi praeter captiuos ac transfugas barbaros Galliarum quoque procerissimum quemque et, ut ipse dicebat, ἀξιοθροιάμβ<ε>τρον, ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam coegitque non tantum ruti- 20 lare et submittere comam, sed et sermonem Germanicum ad discere et nomina barbarica ferre. praecepit etiam triremis, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. scripsit et procuratoribus, triumphum appararent quam minima summa, sed quantus numquam alius 25 fuisset, quando in omnium hominum bona ius haberent.
- 48 Prius quam prouincia decederet, consilium iniit nefandae atrocitatis legiones, quae post excessum Augusti seditionem

8 *Victor Caes. 3, 11sq.* contractis ad unum legionibus spe in Germaniam transgrediendi conchas umbilicosque in ora maris Oceani legi iussit, cum ipse nunc fluxu cultu Venerioque (*cf. p. 194, 1*) interesset, nunc armatus spolia a se non ex hominibus, sed caelestium capi dictitaret.

6 intempestiua ΠQSTδ 9 ignaro MRδ (ignaro agmine quidnam H) 13 turrim G pharao M¹ 19 ΔΖΙΟΘΡΙΑΜΒΥΤΟΝ (-BITON LS) Ω, inuictissimum N et sic ss. in LS, corr. ε 22 nomine . . . ferre praecepit. Etiam triremes (-es etiam T¹) . . . deuehi iussit. Scripsit eqs. G 25 nimia X alias Bentley 27 iniit] misit G 28 post exc. Aug. del. A. Riese

olim mouerant, contrucidandi, quod et patrem suum Germanicum ducem et se infantem tunc obsedissent, uixque a tam praecipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo modo potuit quin decimare uelle perseueraret. uocatas itaque ad contionem inermes, atque etiam gladiis depositis, equitatu armato circumdedit. sed cum uideret suspecta re plerosque dilabi ad resumenda si qua uis fieret arma, profugit contionem confestimque urbem omnem petit, deflexa omni acerbitate in senatum, cui ad <a>uertendos tantorum dedecorum rumores palam minabatur; querens inter cetera fraudatum se iusto triumpho, cum ipse paulo ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis poena denuntiasset. aditus ergo in itinere a legatis amplissimi ordinis ut maturaret orantibus, quam maxima uoce: ueniam, inquit, ueniam, et hic mecum, capulum gladii crebro uerberans, quo cinctus erat. edixit et reuerti se, sed iis tantum qui optarent, equestri ordini et populo; nam se neque ciuem neque principem senatui amplius fore. uetuit etiam quemquam senatorum sibi occurrere. atque omisso uel dilato triumpho ouans urbem natali suo ingressus est; intraque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus et aliquanto maiora moliens, siquidem proposuerat Antium, deinde Alexandream commigrare interempto prius utriusque ordinis electissimo quoque. quod ne cui dubium uideatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso

24 sqq. *Oros. VII 5, 10* duo libelli in secretis eius reperti sunt, quorum alteri 'pugio', alteri 'gladius' pro signo nominis adscriptum erat; ambo lectissimorum uirorum utriusque ordinis, senatorii et equestris, nomina et notas continebant morti destinatum. inuenta est et arca ingens uariorum uenenorum, quibus mox Claudio Caesare iubente demersis infecta maria traduntur non sine magno piscium exitio, quos enecatos per proxima litora passim aestus eiecit.

5 dispositis T 8 urbem omnem MGδ, omnem urbem X, urbem T (edd.); quid lateat incertum, de Romam uel amens cogitauit Burm. petiit T 9 senatu MG¹ (corr. G²) ad auertendos TL³ (Sabellicus), aduertendos MGL¹PS. animaduertendos T 15 uersans G edixit et TL³ (num recte quaeritur), edixisse ML¹P, edixit ST, dicens se G 16 reuertisse sed iis L¹, reuerti sese diis P, reuertisse diis G, reuerti sese is T, reuerti sese S optauerant G¹ (-uerint G²) 18 amplius om. G 20 quantum Rycqius al. 23 quoque] que M

titulo, alteri gladius, alteri pugio index erat; ambo nomina et notas continebant morti destinatorum. inuenta et arca ingens uariorum uenenorum plena, quibus mox a Claudio demersis infecta maria traduntur non sine piscium exitio, quos enectos aestus in proxima litora eiecit.

50 Statura fuit eminenti, colore expallido, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis et crurum, oculis et temporibus concauis, fronte lata et torua, capillo raro at circa uerticem nullo, hirsutus cetera. quare transeunte eo prospicere ex superiore parte aut omnino quacumque de causa capram no-
minare, criminosum et exitiale habebatur. uultum uero natura horridum ac taetrum etiam ex industria efferabat componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem.

2 Valitudo ei neque corporis neque animi constitit. puer comitiali morbo uexatus, in adulescentia ita patiens laborum
erat, ut tamen nonnumquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet ac sufferre uix posset. mentis ualitudinem et ipse senserat ac subinde de secessu deque purgando cerebro cogitauit. creditur potionatus a Caesonia uxore amatorio qui-
dem medicamento, sed quod in furorem uerterit. incitabatur
insomnio maxime; neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat ac ne iis quidem placida quiete, sed pauida miris rerum imaginibus, ut qui inter ceteras pelagi quondam speciem conloquentem secum uidere uisus sit. ideoque magna parte noctis uigiliae cubandique taedio nunc toro residens,
nunc per longissimas porticus uagus inuocare identidem at-
que expectare lucem consuebat.

6 cf. ad Tib. 68 19 cf. Schol. Iuu. 6, 615 quem adeo medicatis potionibus uxor Caesonia in amorem suum deduxit, ut de nimia in-
potentia furens saepe eam nudam amicis ostenderet (u. p. 177, 27).

5 enecatos Oros. 6 pallido TTN, squalido Bentley 7 timpo-
ribus M²ST, tym-p-G 8 at (ad M) MGT, et H, ac LPTN (dd.),
aut S, uix fuit atque 10 qualicumque H 11 exitiabile (exici-G) HGII
12 efferabat L²POT, efferebat rel. et N (Q?) 16 ingredi X, gredi M,
gradi GT (cf. Vesp. 7) 19 potione inuitatus Heinsius, potione tem-
ptatus Oud. coll. Ner. 35 20 uerteret G 21 insomnio (-no STN) Q,
insomnia edd. cum Stephano fortasse rectius 24 colloquentis G 25 cu-
bandi quoque XN 26 inuocare et identidem ex amatque etiam ex-
spectare G 27 consueuerat M (corr. m. 1) Tδs

Non inmerito mentis ualitudini attribuerim diuersissima⁵¹
 in eodem uitia, summam confidentiam et contra nimium me-
 tum. nam qui deos tanto opere contemneret, ad minima toni-
 trua et fulgura coniuere, caput obuoluere, at uero maiore
 5 proripere se e strato sub lectumque condere solebat. pere-
 grinatione quidem Siciliensi irrisis multum locorum miraculis
 repente a Messana noctu profugit Aetnaei uerticis fumo ac
 murmure pauefactus. aduersus barbaros quoque minacissi- 2
 mus, cum trans Rhenum inter angustias densumque agmen
 10 iter essedo faceret, dicente quodam non mediocrem fore con-
 sternationem sicunde hostis appareat, equum ilico conscendit
 ac propere <re>uersus ad pontes, ut eos calonibus et impedi-
 mentis stipatos repperit, impatiens morae per manus ac super
 capita hominum translatus est. mox etiam audita rebellione 3
 15 Germaniae fugam et subsidia fugae classes apparabat, uno
 solacio adquiescens transmarinas certe sibi superfuturas pro-
 uincias, si uictores Alpium iuga, ut Cimbri, uel etiam urbem,
 ut Senones quondam, occuparent; unde credo percussoribus
 eius postea consilium natum apud tumultuantes milites emen-
 20 tiendi, ipsum sibi manus intulisse nuntio malae pugnae per-
 territum.

Vestitu calciatuque et cetero habitu neque patrio neque⁵²
 ciuili, ac ne uirili quidem ac denique humano semper usus
 est. saepe depictas gemmatasque indutus paenulas, manu-
 25 leatus et armillatus in publicum processit; aliquando serica-
 tus et cycladatus; ac modo in crepidis uel coturnis, modo in
 speculatoria caliga, nonnumquam socco muliebri; plerumque
 uero aurea barba, fulmen tenens aut fuscinam aut caduceum

22 sqq. *Victor Caes.* 3, 10 deorum habitu incedebat. *Einhard.* 23
 uestitu patrio, id est Francico, utebatur.

2 et econtra *G* 4 at (ad *M*) uero maiore *MLP*, ad (at *G*¹*OT*)
 uero maiora *GT'O* (*Madvig*), ad maiora uero *HNQ* 5, at uero ad ma-
 iora *Heinsius* (cf. *Herm.* 40 p. 185) 5 se stratu *G*, sese strato *S*
 concedere *M* 6 multorum (at or expunct. in *G m. I*) *G T* (*uulg.*) *Pali-*
corum Bentley 7 crateris 'e peruetusto libro' affert *Turneb. adu.* 27, 20
 12 prope uersus *N*, corr. *Bentley*, *Cannegieter* fontes *T* 12 impe-
 dientibus *G* 15 apparebat *MQ*¹ 18 caperent *X* 23 nec deni-
 que *Ernesti*, aut d. *Wolf* <non> humano *uulg.* (*Beroald.*) 24 pictas
Ernesti 23 fuscinam *MGS*¹ 3

deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestavit, interdum et Magni Alexandri thoracem repetitum e conditorio eius.

- 53 Ex disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiae plurimum attendit, quantumvis facundus et promptus, utique si perorandum in aliquem esset. irato et uerba et sententiae suppetebant, pronuntiatio quoque et uox, ut neque eodem loci prae ardore consisteret et exaudiretur a procul stantibus. peroraturus stricturum se lucubrationis suae telum minabatur, lenius comptiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maxime placentem commissiones meras componere et harenam esse sine calce diceret. solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere et magnorum in senatu reorum accusationes defensionesque meditari ac, prout stilus cesserat, uel onerare sententia sua quemque uel subleuare, equestri quoque ordine ad audiendum inuitato per edicta.
- 54 Sed et aliorum generum artes studiosissime et diuersissimas exercuit. Thra<e>x et auriga, idem cantor atque saltator, battuebat pugnatoriis armis, aurigabat extracto plurifariam circo; canendi ac saltandi uoluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret quo minus et tragoedo pronuntianti concineret et gestum histrionis quasi laudans uel corrigens palam effingeret. nec alia de causa uidetur eo die, quo periit, peruigilium indixisse quam ut initium in scaenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. saltabat autem nonnumquam etiam noctu; et quondam tres consulares secunda uigilia in Palatium accitos multaque et extrema metuentis super pulpitu[m] conlocauit, deinde repente magno tibiarum et scabellorum crepitu cum palla tunicaque talariis

1 Victor Caes. 3, 11 u. ad p. 190, 8

1 deorum insignia del. Bentley, in deorum figura G 4 eius om. G 9 loco GT 12 cum maxime Bentley 13 componere del. Torr. 16 stilus om. G ornare G 18 aliarum ML¹PQ 19 edocuit G Threx Torr. 26 scaenam (sce-) TG³, -na rel. (S) 29 deinde MT³, dein rel. et N, fort. rectius, at cf. Aug. 94, 9 (u. Herm. 36 p. 303) 30 scabellorum tituli suadent pallatum utique G

prosiluit ac desaltato cantico abiit. atque hic tam docilis ad cetera natare nesciit.

Quorum uero studio teneretur, omnibus ad insaniam fauit. 55 Mnesterem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur, ac si qui saltante eo uel leuiter obstreperet, detrahi iussum manu sua flagellabat. equiti R. tumultuanti per centurionem denuntiavit, abiret sine mora Ostiam perferretque ad Ptolemaeum regem in Mauretaniam codicillos suos; quorum exemplum erat: ei quem istoc misi, neque boni quicquam 10 neque mali feceris. Thr<a>eces quosdam Germanis corporis custodibus praeposuit. murmillonum armaturas recidit. Columbo uictori, leuiter tamen saucio, uenenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellauit; sic certe inter alia uenena scriptum ab eo repertum est. prasinæ factioni 15 ita addictus et deditus, ut cenaret in stabulo assidue et maneret, agitatori Eutycho comisatione quadam in apophoretis uicies sestertium contulit. Incitato equo, cuius causa pridie 3 circenses, ne inquietaretur, uiciniae silentium per milites indicere solebat, praeter equile marmoreum et praesaepe eburneum praeterque purpurea tegumenta ac monilia e gemmis domum etiam et familiam et supellectilem dedit, quo lautius nomine eius inuitati acciperentur; consulatum quoque traditur destinasse.

Ita bacchantem atque grassantem non defuit plerisque 56 animus adoriri. sed una <atque> altera conspiratione detecta aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicauerunt perfeceruntque, non sine conscientia potentissimorum libertorum praefectorumque praetori; quod ipsi quoque etsi falso in quadam coniuratione quasi participes nominati, 20 spectos tamen se et inuisos sentiebant. nam et statim seductis

1 prosiliuit *LS²T*, prosiliit *N* 2 notare *Bentley* nescit *LP*
3 studiis *G* 4 mnester. *M*, Mnestera *Bentley* 5 at *GT* leniter
LN 7 ut abiret *L* 8 mauritaniam *Q* 10 germani *MGL* 13 in-
didit *Polak* 14 inscriptum *Bentley* 16 euthico *Q* (ey-, cy-, ei- *codd.*
praeter M); *Εὐθύκος* *Joseph. ant. Iud. XIX 4, 4* 19 equum *LPOT*
eburneum *MGL¹PT* 20 ac] et *G* monilia gemmas *XR* (*uerba* ac
mon. usque dedit in *marg. add. R*), monilia et gemmas *δ*, monile e gem-
mis *ΠQ* 25 atque altera scripsi (*cf. Herm. 40 p. 182*), altera *Mδ*, et
altera *GNQ*, alteraque *XR* (*edd.*) 26 dubitantibus *G* duo *ΠQT*,
duae *rel. Q*)

magnam fecit inuidiam destricto gladio affirmans sponte se perit-
iturum, si et illis morte dignus uideretur, nec cessauit
ex eo criminari alterum alteri atque inter se omnis committere.

2 Cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum me-
ridie adgredi, primas sibi partes Cassius Chaerea tribunus 5
cohortis praetoriae depoposcit, quem Gaius seniore iam et
mollem et effeminatum denotare omni probro consuerat et
modo signum petenti Priapum aut Venerem dare, modo
ex aliqua causa agenti gratias osculandam manum offerre
formatam commotamque in obscaenum modum. 10

57 Futurae caedis multa prodigia extiterunt. Olympiae si-
mulacrum Iouis, quod dissolui transferrique Romam placue-
rat, tantum cachinnum repente edidit, ut machinis labefactis
opifices diffugerint; superuenitque ilico quidam Cassius no-
mine, iussum se somnio affirmans immolare taurum Ioui. 15

2 Capitolum Capuae Id. Mar<t.> de caelo tactum est, item Romae
cella Palatini atriensis. nec defuerunt qui coniectarent altero
ostento periculum a custodibus domino portendi, altero cae-
dem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset.
consulenti quoque de genitura sua Sulla mathematicus cer- 20

3 tissimam necem appropinquare affirmauit. monuerunt et For-
tunae Antiatinae, ut a Cassio caueret; qua causa ille Cassium
Longinum Asiae tum proconsulem occidendum delegauerat in-
memor Chaeream Cassium nominari. pridie quam periret,
somniauit consistere se in caelo iuxta solium Iouis impulsum- 25

que ab eo dextri pedis pollice et in terras praecipitatum. pro-
digiorum loco habita sunt etiam, quae forte illo ipso die
4 paulo prius acciderant. sacrificans respersus est phoenicopteri
sanguine; et pantomimus Mnester tragoediam <trag. frg. adesp.
p. 338> saltauit, quam olim Neoptolemus tragoedus ludis, qui- 30
bus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat; et cum in
Laureolo mimo, in quo a[u]ctor proripiens se ruina sanguinem

5 *Auson. 259, 4 expetiit poenas de Caesare Chaerea mollis.*

2 dignos et necessauit *M* 4 ludi *X* 6 et *om. N*, ut *edd. Rom. pr.*
13 dedit *M* 18 portento *G* 19 eadem *X* die *om. T* 20 de] si (<et
tum sullam) *G* 21 et *om. X* 30 neoptolomeus *M*, neptolemus *T*
32 laureaco *T8* auctor *Q*, corr. *5* (*Beroaldus*) prorepens e ruina *Beatus*
Rhenanus (e ruina pro se ruina *R*, se e ruina *Torr.*, ceruina *Reinesius*)

uomit, plures secundarum certatim experimentum artis darent,
 cruore scaena abundauit. parabatur et in noctem spectaculum,
 quo argumenta inferorum per Aegyptios et Aethiopas expli-
 carentur. VIII. Kal. Febr. hora fere septima cunctatus an⁵⁸
 ad prandium surgeret marcente adhuc stomacho pridiani cibi
 onere, tandem suadentibus amicis egressus est. cum in crypta,
 per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad eden-
 das in scaena operas euocati praepararentur, ut eos inspiceret
 hortareturque restitit, ac nisi princeps gregis algere se di-
 ceret, redire ac repraesentare spectaculum uoluit. duplex de²
 hinc fama est: alii tradunt adloquenti pueros a tergo Chae-
 ream ceruicem gladio caesim grauiter percussisse praemissa
 uoce: hoc age! dehinc Cornelium Sabinum, alterum e con-
 iuratis, tribunum ex aduerso traiecisse pectus; alii Sabinum
 sum¹⁵ mota per conscios centuriones turba signum more militiae
 petisse et Gaio Iouem dante Chaeream exclamasse: accipe
 ratum! respicientique maxillam ictu discidissee. iacentem con-³
 tractisque membris clamitantem se uiuere ceteri uulneribus
 triginta confecerunt; nam signum erat omnium: repete! qui-
 dam etiam per obscaena ferrum adegerunt. ad primum tu-
 multum lecticari cum asscribus in auxilium accucurrerunt,
 mox Germani corporis custodes, ac nonnullos ex percussori-
 bus, quosdam etiam senatores innoxios interemerunt.

Vixit annis uiginti nouem, imperauit triennio et decem⁵⁹
 mensibus diebusque octo. cadauer eius clam in hortos La-
 mianos asportatum et tumultuario rogo semibustum leui
 caespite obrutum est, postea per sorores ab exilio reuersas
 erutum et crematum sepultumque. satis constat, prius quam

24 *Eutrop. VII 12, 4* interfectus in Palatio est anno aetatis uice-
 simo nono, imperii tertio, mense decimo dieque octauo. *Oros. VII 5, 1*
 mansitque in imperio annis non plenis quattuor. *cf. Auson. 258, 4*

1 uomit *ΠQ*, uomitu *MGδ*, uomit ut *LR*, uomit ut *P*, uomuit ut *ST*
 6 egressus, cum in cr. *Bentley* cripta *T. cryptam* (cri- *GPST*) *rel.*
 9 sortireturque *Nic. Hopsius* 10 praesentare et deplex *M* 12 cesam
GL 16 Iouem] nocem *G* cherean *ΜΠ* 17 reatum *L*, iratum
Lipsius 19 xxx. *GXT* omnibus *edd. Rom. al.* 20 tumultus *M*¹
 21 accurrerunt *RLP*² *T*, occur- *ΠQP*¹ 23 etiam *om. G* 24 xxviii
 (xxix *ST*) *GXT* 25 viii *XT*, vii *G*, septem *δ* 26 leui — obrutum est
om. G

id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos; in ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. perit una et uxor Caesonia gladio a centurione confossa et filia parieti inlisa.

60 Conditionem temporum illorum etiam per haec aestimare quivis possit. nam neque caede vulgata statim creditum est, fuitque suspicio ab ipso Gaio famam caedis simulatam et emissam, ut eo pacto hominum erga se mentes deprehenderet; neque coniurati cuiquam imperium destinaverunt; et senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut consules primo non in curiam, quia Iulia uocabatur, sed in Capitolium conuocarent, quidam uero sententiae loco abolendam Caesarum memoriam ac diruenda templa censuerint. observatum autem notatumque est in primis Caesares omnes, quibus Gai praenomen fuerit, ferro perisse, iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

1 fieret et *G* 2 errore *MII'Q*, horrore *Gδ* 3 periit *GT'* 7 caede *om. G* 8 caedis famam *G* 12 conuocarint *Oud.* 14 diripienda *G*, diluenda *Q* censuerunt (consul- *T*) *X*, censerent *Ernesti*

subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesarum. c. caligula liber III. explicit incipit diuus claudius liber quintus feliciter *M et sim. GII R* (felic. *om. R*) explicit gaius. incipit diuus claudius liber quintus feliciter *Q* explicit liber quartus. incipit de claudio liber quintus *L et (om. de claudio) S* nulla subscriptio in *P*

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

LIBER V

DIVVS CLAVDIVS

Patrem Claudii Caesaris Drusum, olim Decimum mox 1
Neronem praenomine, Liuvia, cum Augusto grauida nupsisset,
intra mensem tertium peperit, fuitque suspicio ex utrico per
adulterii consuetudinem procreatum. statim certe vulgatus
5 est uersus <com. Att. frg. III p. 449 n. 213>:

τοῖς εὐτυχούσι καὶ τρέμῃνα παῖδιά.

is Drusus in quaesturae praeturaeque honore dux Raetici, 2
deinde Germanici belli Oceanum septemtrionalem primus Ro-
manorum ducum nauigauit transque Rhenum fossas naui et
10 immensi operis effecit, quae nunc adhuc Drusinae uocantur.

7 cf. Oros. VI 21, 12 Claudius Drusus . . . Galliam Raetiamque sor-
titus maximas fortissimasque gentes Germaniae armis subegit.

6 ΕΥΤΥΧΟΙCΙ *MLS* ss. felicibus et indoctis pueris in *LS* 9 naui
MG (gnaui Bentley), noui *T* (edd.), magna ui *X*, om. δ interpolans fossas
immensis operibus (cf. Herm. 40 p. 189)

hostem etiam frequenter caesum ac penitus in intimas solitudines actum non prius destitit insequi, quam species barbarae mulieris humana amplior uictorem tendere ultra sermone Latino prohibuisset. quas ob res ouandi ius et triumphalia ornamenta percepit; ac post praeturam confestim into consulatu atque expeditione repetita supremum diem morbo obiit in aestiuis castris, quae ex eo Scelerata sunt appellata. corpus eius per municipiorum coloniarumque primores suscipientibus obuiis scribarum decuriis ad urbem deuectum sepultumque est in campo Martio. ceterum exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die quotannis milites decurreret Galliarumque ciuitates publice supplicarent. praeterea senatus inter alia complura marmoreum arcum cum tropaeis uia Appia decreuit et Germanici cognomen ipsi posterisque eius. fuisse autem creditur non minus gloriosi quam ciuilis animi; nam ex hoste super uictorias opima quoque spolia captasse summoque saepius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus; nec dissimulasse umquam pristinum se rei p. statum, quandoque posset, restitutum. unde existimo nonnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto reuocatumque ex prouincia et quia cunctaretur, interceptum ueneno. quod equidem magis ne praetermitterem rettuli, quam quia uerum aut ueri simile putem, cum Augustus tanto opere et uiuum dilexerit, ut coheredem semper filiis instituerit, sicut quondam in senatu professus est, et defunctum ita pro contione laudauerit, ut deos precatus sit, similes ei Caesares suos facerent sibi tam honestum quandoque exitum darent quam illi dedissent. nec contentus elogium tumulo eius uersibus a se compositis insculpsisse, etiam uitae memoriam prosa oratione composuit.

Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit, uerum tres omnino reliquit: Germanicum, Liuillam, Claudium.

10 cf. *Eutrop. VII 13, 1* Drusi, qui apud Mogontiacum monumentum habet.

7 scelerato *M* 9 decuris *Roth* 11 statuto *GRL*POT* 14 germani *MGL* 15 generosi *Bentley* ciuilis quam gloriosi *Polak*
 16 optima *G* 17 summo *Polak* 18 pristinum *om. G* 20 existimo *G*
 22 ne <quid> *Polak* 25 et *om. MGX* 29 exculpsisse *X* 32 liuiam *G*

a. 10 a. c. Claudius natus est Iulio Antonio Fabio Africano cons. 2
 Kal. Aug. Luguduni eo ipso die quo primum ara ibi Augusto
 dedicata est, appellatusque Tiberius Claudius Drusus. mox
 fratre maiore in Iuliam familiam adoptato Germanici cogno-
 5 men assumpsit. infans autem relictus a patre ac per omne
 fere pueritiae atque adulescentiae tempus variis et tenacibus
 morbis conflictatus est, adeo ut animo simul et corpore he-
 betato ne progressa quidem aetate ulli publico priuatoque
 muneri habilis existimaretur. diu atque etiam post tutelam 2
 10 receptam alieni arbitrii et sub paedagogo fuit: quem bar-
 barum et olim superiumentarium ex industria sibi appositum,
 ut se quibuscumque de causis quam saeuissime coerceret,
 ipse quodam libello conqueritur. ob hanc eandem ualitu-
 dinem et gladiatorio munere, quod simul cum fratre memo-
 15 riae patris edebat, palliolatus nouo more praesedit; et togae
 uirilil die circa mediam noctem sine sollemni officio lectica
 in Capitolium latus est. disciplinis tamen liberalibus ab 3
 aetate prima non mediocrem operam dedit ac saepe experi-
 menta cuiusque etiam publicauit. uerum ne sic quidem quic-
 20 quam dignitatis assequi aut spem de se commodiorem in
 posterum facere potuit.

Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, 2
 nec absolutum a natura, sed tantum incohatum; ac si
 quem socordiae argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio.
 25 auia Augusta pro despectissimo semper habuit, non affari nisi
 rarissime, non monere nisi acerbo et breui scripto aut per
 internuntios solita. soror Liuilla cum audisset quandoque
 imperaturum, tam iniquam et tam indignam sortem p. R.
 palam et clare detestata est. nam auunculus maior Augustus
 30 quid de eo in utramque partem opinatus sit, quo certius
 cognoscatur, capita ex ipsius epistulis posui.

7 *Victor Caes. 4, 1 uecors iuxta atque immemor. Epit. 4, 3 uecors
 et prope hebes.*

1 iulio Q, Iulo *Pulmannus* 5 ac *malim abesse* 7 est *del. Bent-*
ley 8 priuatoque 9 *(Casaub.)* 9 munere *MGδ* 11 supermentarium *M*¹
 12 quam *om. G* 19 nec *M¹PT* 24 claudi (-ii *G, MGQ, item Π¹ ut*
uid., ubi o est in ras. m. 2 27 liuia *G* 28 regnaturum *G* tam
 posterius *om. G* 29 et post nam *add. T (uulg.)* 31 agnoscatur *X*

4 Collocutus sum cum Tiberio, ut mandasti mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciendum esset ludis Martialibus. consentit autem uterque nostrum, semel nobis esse statuendum, quod consilium in illo sequamur. nam si est artius, ut ita dicam, holocleros, 5 quid est quod dubitemus, quin per eosdem articulos et gradus producendus sit, per quos frater eius productus sit? sin autem ἡλαττώσθαι sentimus eum et βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψ<υ>χῆς ἀρτιότητα, praebenda materia deridendi et illum et nos non est hominibus τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν. nam semper aestuabimus, si de singulis articulis temporum deliberabimus, μὴ προὔποκειμένου ἡμῖν posse arbitremur eum gerere 8 honores necne. in praesentia tamen quibus de rebus 15 consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum non displicet nobis, si est passurus se ab Siluani filio homine sibi affini admoneri, ne quid faciat quod conspici et derideri possit. spectare eum circenses ex puluinari non placet nobis; expositus 20 enim in fronte prima spectaculorum conspicietur. in Albanum montem ire eum non placet nobis aut esse Romae Latinarum diebus. cur enim non praeficitur 4 urbi, si potest sequi fratrem suum in montem? habes nostras, mea Liuia, sententias, quibus placet semel 25 de tota re aliquid constitui, ne semper inter spem

4 collocatus *MII¹* cum *om. G* 5 ἄρτιος *vulg.* ut] et ut *Beroaldus*, et *Casaub.* δλόκληρος *vulg.* 6 est quod *om. G* 7 perducendus et tum perductus *L²(L³?)* 8 sit] est *Q*, fuit *pars edd. post Erasmus* ἡλαττώσθαι *Beroaldus*, ΕΛΑΤΤΩΘΕΔΙ (uel -ΩΘΕΔΙ, sic *MG¹ al.*) *Q*, ss. muniendus in *LS* et tum in *iisdem* ad nocendum corpori et anime uelox 9 ΤΗΥΧΗC *M*, ΤΗCΥΧΗC uel ΤΗCΥΧΗC *rel.* (ψυχῆς *om. Π*), *corr. edd. Rom.* 10 ΔΡΠΟΤΗΤΑ *MQR*, ΔΡΡΟΤΗΤΑ *G*, corruptius *rel.*, *corr. 5 (edd. Rom.)* 11 ΤΟΙΔΥCΤΑ *MLS* CKΩΤΙΓΕΙΝ *MG¹ et sim. rel.*, *corr. G² 5 (ed. Rom.)* 12 ΕΗΩΘΟCΙΝ *M* et *sim. rel.* (Ε·ΝΙΩΤΟCΙΝ *G*), *corr. 5 (edd. Rom.)* ss. talia intendere et subsannari in *LS* 14 ΠΡΟΥΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ *MLS*, ΠΡΟΥΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ *PR*, recte *G*, corruptius *ΠΙQ* (qui tamen terminant in *OY*, non in *O*, ut exhibet *pars edd.*), ss. non conueniunt hec nobis in *LS* 18 Silani *Roth al. cum Beroaldo*, sillani 5 22 montem *om. Π¹Q* 26 detectare *G*

et metum fluctuemur. licebit autem, si uoles, Antoniae quoque nostrae des hanc partem epistulae huius legendam. rursus alteris litteris:

Tiberium adulescentem ego uero, dum tu aberis, 5
cotidie inuitabo ad cenam, ne solus cenet cum suo Sulpicio et Athenodoro. qui uellem diligentius et minus μετεώρως deligeret sibi aliquem, cuius motum et habitum et incessum imitaretur. misellus ἀτυχεί· nam ἐν τοῖς σπουδαίοις, ubi non aberrauit eius animus, 10
satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. item tertiis litteris:

Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantem 6
potuisse, peream nisi, mea Liuia, admiror. nam qui tam ἀσφαῶς loquatur, qui possit cum declamat 15
σφαῶς dicere quae dicenda sunt, non uideo.

Nec dubium est, quid post haec Augustus constituerit et 7
reliquerit eum nullo praeter auguralis sacerdotii honore impartitum ac ne heredem quidem nisi inter tertios ac paene extraneos [n]e parte sexta nuncuparet, legatoque non amplius 20
quam octingentorum sestertiorum prosecutus.

Tiberius patruus petenti honores consularia ornamenta 5
detulit; sed instantius legitimos flagitanti id solum codicillis rescripsit, quadraginta aureos in Saturnalia et Sigillari<a> misisse ei. tunc demum abiecta spe dignitatis ad otium 25
concessit, modo in hortis et suburbana domo, modo in Campaniae secessu delitescens, atque ex contubernio sordidissimorum ho-

1 fluctuemus XT 3 rursus alteris litteris om. T 5 nec MG
cenat G 7 ΜΕΤΕΩΡΩΣ G, iocundus ss. in LPS deligeret MΠ,
delegeret RS, delegerit L, diligeret GQT, om. P, deligerent Burm. Oud.
9 nam Roth, ἂμ Ω, λίαν uel πάντ priores, καὶ μὴν Turnebus ss. in-
esse prudentibus L 9 ss. anime illius (animo alius L) nobilitas LS
10 item — litteris om. GT 13 potuisse et Liuia om. G admiror G
16 et] qui Stephanus, cum Bentley, cum et Oud., ut Smilda 18 in-
ter tercios T, intertios (uel -cios) rel. (Ω?), in tertiis (et tum extraneis)
Bentley 19 e ed. Rom. II, ex Stephanus (cf. c. 6) partes exta L¹,
partes extra GX(L²) nuncuparit Steph., fort. recte legatoque (-taque
G; Ω, legato Torr, legato quoque Ernesti 20 octogintorum M prose-
cutus sit Steph., sit prosecutus (sit pro nota HS) Bentley 23 sigil-
laria L³; edd. Rom. Ven. I) 25 suburbana domo modo X, suburbana
modo domo M, suburbanis modo G, suburbano modo Π¹Q, suburbano
modo domo modo Π²R 26 delitescens MLP²Q, fort. melius

minum super ueterem segnitiae notam ebrietatis quoque et aleae infamiam subiit, cum interim, quanquam hoc modo agenti, numquam aut officium hominum aut reuerentia publice defuit.

- 6 Equester ordo bis patronum eum perferendae pro se legationis elegit, semel cum deportandum Romam corpus Augusti 5 [h]umeris suis ab consulibus exposcere[n]t, iterum cum oppressum Seianum apud eosdem gratularetur; quin et spectaculis ad-
- 2 uenienti assurgere et lacernas deponere solebat. senatus quoque, ut ad numerum sodalium Augustalium sorte ductorum extra ordinem adiceretur, censuit et mox ut domus ei, quam 10 incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicendaeque inter consulares sententiae ius esset. quod decretum abolitum est, excusante Tiberio imbecillitatem eius ac damnum liberalitate sua resarsurum pollicente. qui tamen moriens et in tertiis heredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiam circa 15 sestertium uicies prosecutus commendauit insuper exercitibus ac senatui populoque R. inter ceteras necessitudines nominatim.
- 7 Sub Gaio demum fratris filio secundam existimationem circa initia imperii omnibus lenociniis colligente honores auspicatus consulatum gessit una per duos menses, euenit- 20 que ut primitus ingredienti cum fascibus forum praeteruolans aquila dexteriore umero consideret. sortitus est et de altero consulatu in quartum annum; praeseditque nonnumquam spectaculis in Gai uicem, adclamante populo: feliciter partim 25 patruo imperatoris partim Germanici fratri! nec eo minus contumeliis obnoxius uixit. nam et si paulo serius ad praedictam cenae horam occurrisset, non nisi aegre et circuito demum triclinio recipiebatur, et quotiens post cibum addormisceret, quod ei fere accidebat, olearum aut palmula-

2 a Cum interim uulgo incip. nouum caput (sic in M, Tum pro Cum G, Cui B.-Crusius mauult, ut est in marg. edd. Gryphii), rectius Torr. al. ab Equester 3 reuertenti a M¹ publica T⁵ (uulg.) 4 legationi Bentley 6 exposcerent Q (etiam T), exposceret ε, exposceretur Casaub. 8 lacernas II²T⁵, lucernas rel. (Q) 9 doctorum MT¹ 11 incendiomiserat M 12 sententiae eius M, sententia eius GR (inde antea dicendaque G) 13 eius om. X 14 resarsurum (ressaus- II) Q et sic ut uid. Suet., -turum Q²5 (uulg.) et del. Lipsius 16 sestertii I. F. Gronov. (cf. ad Iul. 50 p. 26, 24) 18 estimationem G 25 paruo A. patruo M partem M 26 contumeliis del. Salmusius 29 obdormisceret ed. Bon. 1488 al. (ad in G ss. m. I)

rum ossibus incessebatur, interdum ferula flagroue uelut per ludum excitabatur a copreis. solebant et manibus stertentis socci induci, ut repente expergefactus faciem sibimet confricaret.

- 5 Sed ne discriminibus quidem caruit. primum in ipso 9
consulatu, quod Neronis et Drusi fratrum Caesaris statuas
segnius locandas ponendasque curasset, paene honore sum-
motus est; deinde extraneo uel etiam domesticorum aliquo
deferente assidue uarieque inquietatus. cum uero detecta
10 esset Lepidi et Gaetulici coniuratio, missus in Germaniam
inter legatos ad gratulandum etiam uitae periculum adiit,
indignante ac fremente Gaio patrum potissimum ad se mis-
sum quasi ad puerum regendum, adeo ut non defuerint, qui
traderent praecipitatum quoque in flumen, sic ut uestitus ad-
15 uenerat. atque ex eo numquam non in senatu nouissimus 2
consularium sententiam dixit, ignominiae causa post omnis
interrogatus. etiam cognitio falsi testamenti recepta est, in
quo et ipse signauerat. postremo sestertium octogies pro in-
troitu noui sacerdotii coactus impendere, ad eas rei familiaris
20 angustias decedit, ut cum obligatam aerario fidem liberare
non posset, in uacuum lege praedictoria uenalis pependerit
sub edicto praefectorum. Per haec ac talia maxima aetatis 10
parte transacta quinquagesimo anno imperium cepit quan-
tumuis mirabili casu. exclusus inter ceteros ab insidiatoribus
25 Gai, cum quasi secretum eo desiderante turbam submoue-
rent, in diastem, cui nomen est Hermaeum, recesserat; neque
multo post rumore caedis exterritus prorepsit ad solarium
proximum interque praetenta foribus uela se abdidit. laten- 2
tem discurrens forte gregarius miles, animaduersis pedibus, [e]

---

28 cf. *Victor Caes.* 3, 16 centurio . . . Claudium occultantem se reperiit deformi latebra: protractoque eo exclamat apud socios, si sapiant, adesse principem. cf. *Epit.* 4, 2

---

1 ferule(-le) flagro T   2 capreis X, cropeis II (cf. *Tib.* 61)   3 indui II¹Q   5 primo M   6 cesaris fratrum G   <C.> Caesaris Bentley
8 est del. Bentley   15 non numquam in G   20 recidit Bentley
25 desideranti MGX (desid. eo T)   27 perterritus G   solarium
ML¹PR   29 e om. G (del. *Madvig*), ex T, et *Politianus*, eius Bentley

studio sciscitandi quisnam esset, ad[co]gnouit extractumque et prae metu ad genua sibi accidens imperatorem salutauit. hinc ad alios commilitones fluctuantis nec quicquam adhuc quam frementis perduxit. ab his lecticae impositus et, quia sui diffugerant, uicissim succollantibus in castra delatus est 5 tristis ac trepidus, miserante obuia turba quasi ad poenam 3 raperetur insons. receptus intra uallum inter excubias militum pernoctauit, aliquanto minore spe quam fiducia. nam consules cum senatu et cohortibus urbanis forum Capitoliumque occupauerant asserturi communem libertatem; accitusque 10 et ipse per tr. pl. in curiam ad suadenda quae uiderentur, ui 4 se et necessitate teneri respondit. uerum postero die et senatu segniore in exequendis conatibus per taedium ac dissensionem diuersa consentium et multitudine, quae circumstabat, unum rectorem iam et nominatim exposcente, arma- 15 tos pro contione iurare in nomen suum passus est promisitque singulis quina dena sestertia, primus Caesarum fidem militis etiam praemio pigneratus.

11 Imperio stabilito nihil antiquius duxit quam id biduum, quo de mutando rei p. statu haesitatum erat, memoriae exi- 20 mere. omnium itaque factorum dictorumque in eo ueniam et obliuionem in perpetuum sanxit ac praestitit, tribunis modo ac centurionibus paucis e coniuratorum in Gaium nu-

8 sqq. *Victor Caes. 3, 18 sq.* quod ubi patres acceper, mittunt ocus si ualerent ausum comprimere. sed postquam uariis taetrisque seditionibus ciuitas cunctique ordines lacerabantur, tanquam ex imperio omnes dedere se. *Oros. VII 6, 3 sq.* cum interfecto Caligula multa de abrogando imperio ac re publica in antiquum ordinem restituenda euerrendaque penitus Caesarum uniuersa familia senatus et consules decreuissent, Claudius mox ut confirmauit imperium, magna atque adhuc Romae incognita usus clementia, ne in tantam nobilium multitudinem ultio, si esset coepta, saeuiret, (*l. 19*) biduum illud, quo de rei publicae statu infeliciter consultatum actumque fuerat, memoriae exemit omniumque factorum dictorumue in eo ueniam et obliuionem in perpetuum sanxit.

1 adco[n]nouit (acc- *ГП²R*) *Q*, agnouit *Ts* (cf. *Aug. 65*), delet *Madvig* legens extractum et et] ac *G* 11 in curiam om. *G* 12 postero uero die senatu *T* 13 dissensione *G* 15 eum poscente *Casaub.* armatos *ΠQ*, armatus *rel. (Q)*, sic et tum iurari *Bentley* 17 quindenā *GST*, xx *Ernesti* 18 milites *MGṚδ*, multis *Π*, uel militi militis *T* 20 erat om. *G* 21 dictorumue *G* (*Oros.*), cf. p. 208, 21 23 ac] a *Mδε* e om. *MGX*, fort. ex

mero interemptis, exempli simul causa et quod suam quoque caedem depoposcisse cognouerat. conuersus hinc ad 2 officia pietatis ius iurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit quam per Augustum. auiae Liuiae diuinos
 5 honores et circensi pompa currum elephantorum Augustino similem decernenda curauit; parentibus inferias publicas, et hoc amplius patri circenses annuos natali die, matri carpentum, quo per circum duceretur, et cognomen Augustae ab uiua recusatum. [†]a fratris memoria per omnem occasio-
 10 nem celebratam comoediam quoque Graecam Neapolitano certamine docuit ac de sententia iudicum coronauit. ne Mar- cum quidem Antonium inhonoratum ac sine grata mentione transmisit, testatus quondam per edictum, tanto impensius petere se ut natalem patris Drusi celebrarent, quod idem
 15 esset et aui sui Antoni[i]. Tiberio marmoreum arcum iuxta Pompei theatrum, decretum quidem olim a senatu uerum omissum, peregit. Gai quoque etsi acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamuis exordium principatus sui, uetuit inter festos referri.

20 At in semet augendo parcus atque ciuilis praenomine 12 Imperatoris abstinuit, nimios honores recusauit, sponsalia filiae natalemque geniti nepotis silentio ac tantum domestica religione transegit. neminem exulum nisi ex senatus auctoritate restituit. ut sibi in curiam praefectum praetori tribu-
 25 nosque militum secum inducere liceret utque rata essent quae procuratores sui in iudicando statuerent, precario exegit. ius 2 nundinarum in priuata praedia a consulibus petit. cognitionibus magistratum ut unus e consiliariis frequenter interfuit; eosdem spectacula edentis surgens et ipse cum cetera turba
 30 uoce ac manu ueneratus est. tr(ibunis) pl(ebis) adeuntibus se pro tribunali excusauit, quod propter angustias non posset audire eos nisi stantes. quare in breui spatio tantum amoris 3

2 conuersis hunc *M* 4 Liuiae om. *M* (*Bentley*) 8 quo *X*, quod *rel.* 9 uiua *Lipsius*, auia *Ω* a — memoria *MGX* (-riā *T* in *ras.*), ad — memoriam *T*, at — memoria et tum celebrata *Bentley*, at in — memoriam *leg. puto* (cf. *Herm.* 40 p. 185) 10 quoque <eius> *Bentley* 11 dedit *Beroald.* 15 marmoreo marcum *M* 17 gaio *M*, gail *GRS*² 18 interfectos *ML'Π'*¹, inter fastos (et ss. 1 e m. 1) *G* 20 At | Et *X* 24 pterem *G* 25 militumq: *M* 27 petiit *T'P* 31 pro se *M* 32 eo *M*

faorisque collegit, ut cum profectum eum Ostiam perisse ex insidiis nuntiatum esset, magna consternatione populus et militem quasi proditorem et senatum quasi parricidam diris execrationibus incessere non ante destiterit, quam unus atque alter et mox plures a magistratibus in rostra producti saluum et appropinquare confirmarent.

- 13 Nec tamen expers insidiarum usque quaque permansit, sed et a singulis et per factionem et denique ciuili bello infestatus est. e plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehensus est; reperti et equestris ordinis duo in publico cum dolone ac uenatorio cultro praestolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis aedem adoraretur. conspirauerunt autem ad res nouas Gallus Asinius et Statilius Coruinus, Pollionis ac Messalae oratorum nepotes, assumptis compluribus libertis ipsius atque seruis. bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiae legatus; uerum intra quintum diem oppressus est legionibus, quae sacramentum mutauerant, in paenitentiam religione conuersis, postquam denunciato ad nouum imperatorem itinere casu quodam ac diuinitus neque aquila ornari neque signa conuelli mouerique potuerunt.
- 14 Consulatatus super pristinum quattuor gessit; ex quibus duos primos iunctim, sequentis per interuallum quarto quem-

16 *Epit. 4, 4* Scribonianus Camillus intra Dalmatias imperator creatus continuo occiditur. *Oros. VII 6, 6 sq.* accidit... praesentis gratiae dei grande miraculum: siquidem Furius Camillus Scribonianus, Dalmatiae legatus, bellum ciuile molitus legiones multas fortissimasque ad sacramenti mutationem pellexerat. itaque die dato, ut in unum undique ad nouum imperatorem conueniretur, neque aquilae ornari neque conuelli quoquo modo signa mouerique potuerunt. exercitus tanta et tam inusitata miraculi fide motus et conuersus in paenitentiam Scribonianum quinta statim die destitutum interfecit seseque sacramento prioris militiae continuit. (*cf. VII 6, 8* istud ciuile bellum... diuinitus esse compressum. *VII 8, 2*)

4 incessent *M*, om. *G*, incessens *Bentley* 6 confirmant *L*, festinarent *II*, affirmarent $\S$ (*Roth*) 8 sed et a *T*, et aeta *M*, et a *GX* et sic *Bentley* delens *I. 9* est 9 nocte *GRL*²*S*², noctu *MIQX* 13 adoraretur *MQ*, adorir- *rel.* (adorar- *II*¹) gallius *MGT* 14 polionis *MGd* massalae *MT* (*corr. II*²) 20 ac] an *Torr.* aquila om. *G*, aquilae *Oros.* (*Roth*) 21 mouerique *Oros.* 22 ingressit *pro* quattuor (*III RLPT*) gessit *G* 23 duo *M* primus *MG*

que anno, semenstrem nouissimum, bimenstris ceteros, tertium autem nouo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. ius et consul et extra honorem laboriosissime dixit, etiam suis suorumque diebus sollempnibus, nonnumquam festis quoque antiquitus et religiosis. nec semper praescripta legum secutus duritiam lenitatemue multarum ex bono et aequo, perinde ut adficeretur, moderatus est; nam et iis, qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones et in maiore fraude conuictos legitimam poenam supergressus ad bestias condemnauit. in cognoscendo autem ac decernendo mira uarietate animi fuit, modo circumspectus et sagax, interdum inconsultus ac praeceps, nonnumquam friolus amentique similis. cum decurias rerum actu expungeret, eum, qui dissimulata uacatione quam beneficio liberorum habebat responderat, ut cupidum iudicandi dimisit; alium interpellatum ab aduersariis de propria lite negantemque cognitionis rem sed ordinari iuris esse, agere causam contestim apud se coegit, proprio negotio documentum daturum, quam aequus iudex in alieno negotio futurus esset. feminam non agnoscentem filium suum dubia utrimque argumentorum fide ad confessionem compulsit indicto matrimonio iuuenis. absentibus secundum praesentes facillime dabat, nullo dilectu culpane quis an aliqua necessitate cessasset. proclamante quodam praecidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum machaera mensaque lanionia flagitauit. peregrinitatis reum orta inter aduocatos leui contentione, togatumne an palliatum dicere causam oporteret, quasi aequitatem integram ostentans, mutare habitum saepius et prout accusaretur defendereturue, iussit. de quodam etiam negotio ita ex tabella pronuntiasse creditur: secundum eos se sentire,

3 et (post consul) om. X 4 sollempnis MT, corr. Q² 11 ac] et GT animi uarietate G 13 actui B.-Crusius expunget M, expungetur IT'Q 14 uocatione MG (in G corr. m. 1) 17 sed ss. in M 18 daturus G 20 adgnoscentem (acco- G) GPS 22 <de> absentibus I. F. Gronov. 23 dilecto M (m. 1), delectu T culpa (nequis) M, culpaē GT, culpam X an Stephanus, in Ω cesasse M, cessasse uideretur δ 24 praecidendas (-dandas M¹) om. G 26 leui om. G contentione MQ², contentatione GT, concertatione X 27 ampalleatum M (gneam pro-ne an δ, palle-codd. praeter IT²R) 28 et del. B.:Crus. et G. Becker

qui uera proposuissent. propter quae usque eo euiluit, ut passim ac propalam contemptui esset. excusans quidam testem e prouincia ab eo uocatum negauit praesto esse posse dissimulata diu causa; ac post longas demum interrogationes: mortuus est, inquit, puto, licuit. alius gratias agens quod reum defendi pateretur, adiecit: et tamen fieri solet. illud quoque a maioribus natu audiebam, adeo causidicos patientia eius solitos abuti, ut discedentem e tribunali non solum uoce reuocarent, sed et lacinia togae retenta, interdum pede ap-
 4 prehenso detinerent. ac ne cui haec mira sint, litigatori Grae- 10 culo uox in altercatione excidit: καὶ σὺ γέγων εἰ καὶ μωρός. equitem quidem Romanum obscaenitatis in feminas reum, sed falso et ab impotentibus inimicis conficto crimine, satis constat, cum scorta meritoria citari aduersus se et audiri pro testimonio uideret, graphium et libellos, quos tenebat in manu, 15 ita cum magna stultitiae et saeuitiae exprobratione iecisse in faciem eius, ut genam non leuiter perstrinxerit.

- 16 Gessit et censuram intermissam diu post Plancum Paulum- que censores; sed hanc quoque inaequaliter uarioque et animo et euentu. recognitione equitum iuuenem probri ple- 20 num, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum; alium corruptelis adulteriisque famosum nihil amplius quam monuit, ut aut parcius aetatae indulgeret aut certe cautius; addiditque: quare enim ego scio, quam amicam habeas? 25 et cum orantibus familiaribus dempsisset cuidam appositam
 2 notam: litura tamen, inquit, extet. splendidum uirum Graeciaeque prouinciae principem, uerum Latini sermonis ignarum, non modo albo iudicum erasit, sed in peregrinitatem

18. 20 *Victor Caes. 4, 4* neque secus censu nouato, cum senatu motis pluribus lascium adolescentem, quem sibi probatum parens asseruerat, retinuisset, censorem et liberis patrem debere esse recte adiecerat.

5 puteoli cui talius *X(-i^a cui- L m. 2 in ras.)* 8 descendente *T(edd.)* e; et *M* 11 *graeca* (OI pro EI *MLS*, MOPWC *T*) *om. P* (*relicto spatio*) et *T*, καὶ μωρός *om. G*, ss. estu senex et stultus *LS* 13 potentibus *L¹* (uel *L²*), impudentibus *Bentley* 16 et s(a)euitiae *XT*, saeuitiae *M*, s(a)euiti(a)eque *Gδ* nescio an uerius fecisse *ML¹Pδ*, ferisse *L²* . 19 inaequaliter *T*, inaequali *Bentley* 20 Equitem *G* (male antea distinguens euenturae cognitione, sic etiam *M*) 22 confessorem et corruptibiliis *G* 25 ego ss. in *M*

redegit. nec quemquam nisi sua uoce, utcumque quis posset, ac sine patrono rationem uitae passus est reddere. notauitque multos, et quosdam inopinantis et ex causa noui generis, quod se inscio ac sine commeatu Italia excessissent; quendam uero et quod comes regis in prouincia fuisset, referens, maiorum temporibus Rabirio Postumo Ptolemaeum Alexandriam crediti seruandi causa secuto crimen maiestatis apud iudices motum. plures notare conatus, magna inquisitorum negligentia sed suo maiore dedecore, innoxios fere repperit, quibuscumque caelibatum aut orbitatem aut egestatem obiceret, maritos, patres, opulentos se probantibus; eo quidem, qui sibimet uim ferro intulisse arguebatur, inlaesum corpus ueste deposita ostentante. fuerunt et illa in censura eius notabilia, quod essedum argenteum sumptuose fabricatum ac uenale ad Sigillaria redimi concidique coram imperauit; quodque uno die XX edicta proposuit, inter quae duo, quorum altero admonebat, ut uberi uinearum prouentu bene dolia picarentur; altero, nihil aequae facere ad uiperarum morsum quam taxi arboris sucum.

Expeditionem unam omnino suscepit eamque modicam cum decretis sibi a senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulum arbitraretur uelletque iusti triumphi decus, unde acquireret Britanniam potissimum elegit

20sq. *Oros. VII 6, 9sq.* quarto imperii sui anno, cupiens utilem rei publicae ostentare <se?> principem, bellum ubique et uictoriam undecumque quaesiuit. itaque expeditionem in Britanniam mouit, quae excitata in tumultum propter non redhibitos transfugas uidebatur: transuectus in insulam est, quam neque ante Iulium Caesarem neque post eum quisquam adire ausus fuerat, ibique — ut uerbis Suetoni Tranquilli loquar — sine ullo proelio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulae partem in deditionem recepit . . . ac sexto quam profectus erat mense Romam rediit. *cf. Eutrop. VII 13, 2* Britannis intulit bellum, quam nullus Romanorum post C. Caesarem attigerat, eaque deuicta . . . triumphum celebrem egit (*p. 212, 8*). *Victor Caes. 4, 2* simul ultima occasus, Britanniae partes contusae, quam solam adiit, Ostia profectus mari.

3 causis *X* 4 se in socio *MGL*, sine inscio *P* italiae *M* 11 et quodam *Lipsius* 12 sibi metu uim ferro *MT*, sibi ferro metu *G* 16 quodque *M* 17 ubere *G* 22 maiestate *Sabellicus in comm. ed. Ven. 1490 (Stephanus)* principali *5 (ed. Bon. 1488)*, principalem (=em *corr. ex-im S*) *Q*, principis talem *Torr.* 23 undeunde acquirere (acquirere *5, edd. pr.*) *I. F. Gronov.*

neque temptatam ulli post Dium Iulium et tunc tumultuantem
 2 ob non redditos transfugas. huc cum ab Ostia nauigaret,
 uehementi circio bis paene demersus est, prope Liguriam iux-
 taque Sto<e>chadas insulas. quare a Massilia Gesoriacum
 usque pedestri itinere confecto inde transmisit ac sine ullo
 proelio aut sanguine intra paucissimos dies parte insulae in
 deditionem recepta, sexto quam profectus erat mense Romam
 3 rediit triumphauitque maximo apparatu. ad cuius spectacu-
 lum commeare in urbem non solum praesidibus prouinciarum
 permisit, uerum etiam exulibus quibusdam; atque inter hosti- 10
 lia spolia naualem coronam fastigio Palatinae domus iuxta
 ciuicam fixit, traieci et quasi domiti Oceani insigne. currum
 eius Messalina uxor carpento secuta est; secuti et triumphalia
 ornamenta eodem bello adepti, sed ceteri pedibus et in prae-
 texta, M. Crassus Frugi equo phalerato et in ueste palmata, 15
 quod eum honorem iterauerat.

18 Urbis annonaeque curam sollicitissime semper egit. cum
 Aemiliana pertinacius arderent, in diribitorio duabus noctibus
 mansit ac deficiente militum ac familiarum turba auxilio ple-
 bem per magistratus ex omnibus uicis conuocauit ac positus 20
 ante se cum pecunia fidei ad subueniendum hortatus est,
 2 repraesentans pro opera dignam cuique mercedem. artiore
 autem annona ob assiduas sterilitates detentus quondam me-
 dio foro a turba conuiciis et simul fragminibus panis ita
 infestatus, ut aegre nec nisi postico euadere in Palatium ua- 25
 luerit, nihil non ex[eo]cogitauit ad inuehendos etiam tempore
 hiberno commeatus. nam et negotiatoribus certa lucra pro-

22 *Victor Caes.* 4, 3 adhuc annonae egestas composita. *Oros.* VII
 6, 17 sequenti anno tanta fames Romae fuit, ut medio foro imperator
 correptus a populo conuiciis et fragminibus panis turpissime infestatus
 aegre per pseudothyrum in Palatium refugiens furorem excitatae ple-
 bis euaserit.

2 ab] ad *G* (hostia *codd.* praeter *GIIPS**) 4 Stoechadas 5 (*ed.*
Ven. pr.), stochadas *MGT*, stoca- *X* a (*add. in M m. 1*) *del. Graevius*
 gessoriacum *X*, *fort. scrib. Gaesor-* 6 ac *Oros.* 12 traieci *MLP*
 13 secuta *LT* 14 ptexta *M. G* (*admissi dubitanter*), praetextam *M*,
 pretextam *X* (eodem usque palmata *om. T*) 20 magistris *Lipsius* 24 con-
 uiciis *G* ita *om. G* 26 excogitauit *T* 5, ex eo excog- 5, ex eo
 agitaui *Bentley* inueniendos *XR*

posuit suscepto in se damno, si cui quid per tempestates
accidisset, et naues mercaturae causa fabricantibus magna
commoda constituit pro condicione cuiusque: cui[s] uacatio-19
nem legis Papiæ Poppææ, Latino ius Quiritium, feminis
6 ius IIII liberorum; quæ constituta hodieque seruantur.

Opera magna potius †quam necessaria quam multa per-20
fecit, sed uel præcipua: ductum aquarum a Gaio incohatum,
item emissarium Fucini lacus portumque Ostiensem, quan-
quam sciret ex iis alterum ab Augusto precantibus assidue
10 Marsis negatum, alterum a Diuo Iulio saepius destinatum ac
propter difficultatem omissum. Claudiae aquae gelidos et
uberes fontes, quorum alteri Caeruleo, alteri Curtio et Albu-
digno nomen est, simulque riuum Anienis noui lapideo opere
in urbem perduxit diuisitque in plurimos et ornatissimos la-
15 cus. Fucinum adgressus est non minus compendii spe quam 2
gloriae, cum quidam priuato sumptu emissuros se repromit-
terent, si sibi siccati agri concederentur. per tria autem pas-
sum milia partim effosso monte partim exciso canalem ab-
soluit aegre et post undecim annos, quamuis continuis XXX
20 hominum milibus sine intermissione operantibus. portum 3
Ostiae extruxit circumducto dextra sinistraque brachio et ad
introitum profundo iam solo mole obiecta; quam quo stabi-
lius fundaret, nauem ante demersit, qua magnus obeliscus ex
Aegypto fuerat aduectus, congestisque pilis superposuit altis-

11 *Epit.* 4, 5 aqua Claudia Romae (est *add. Landolf.*) introducta.
24 sq. *cf. Einhard. ann. Lauriss.* 811 farumque ibi ad nauigantium cursus
dirigendos antiquitus constitutam restaurauit et in summitate eius
nocturnum ignem accendit. *cf. Cal.* 46

3 cui Turnebus, *Ursin.*, ciuibus 5 uocationem *GHIS'T* 4 pop-
peæ (popæ *corr. ut uid. ex 1 ppeæ II*) *T*, pompeæ *MX*, pompeiæ *G* la-
tine (-æ *P*) *L*PST*, Latinis 5 hodie *T* 6 potiusque
necessaria *ed. Rom. II (Roth)*, potius necessariaque *Madrig, at aptior*
uidetur alia copula (ac *Bentley*, atque *Krafft*, et *ego*) quam *posterius*
om. II'Q 7 aquae ductum *IRR*, ductum (*om. aquarum*) *Q* 11 aquae
om. G 12 Aludino *uulg. (Frontin. aq. 14)* 13 nouo *Xδ* 15 faci-
num *M* 17 passus *MGLδ* (*prior s in M ss.*) 18 effosso *Sz*, ex-
fossa *M*, exfosso *GLPT*, *om. (cum sequ. monte partim) T*, ecofosso *Roth*
19 continuis *del. uel legendum* annos continuos quamuis *putat Burm.*
21 ostia *MX* (ostrie *T*) 22 salo *Stephanus (Roth)* 23 nauim *G*
24 pellis *T*

simam turrem in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent.

- 21 Congiaria populo saepius distribuit. spectacula quoque complura et magnifica edidit, non usitata modo ac solitis locis, sed et commenticia et ex antiquitate repetita, et ubi praeterea nemo ante eum. ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat, e tribunali posito in orchestra commisit, cum prius apud superiores aedes supplicasset perque mediam caueam sedentibus ac silentibus cunctis descendisset. fecit et saeculares, quasi anticipatos ab Augusto nec legitimo tempori reseruatos, quamuis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multo post diligentissime annorum ratione subducta in ordinem redegissee. quare uox praeconis irrisa est inuitantis more sollemni ad ludos, quos nec spectasset quisquam nec spectaturus esset, cum superessent adhuc qui spectauerant, et quidam histionum producti olim tunc quoque producerentur. circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnumquam interiecta per quinos missus uenatione. circo uero maximo marmoreis carceribus auratisque metis, quae utraque et tofina ac lignea antea fuerant, exculto propria senatoribus constituit loca promiscue spectare solitis; ac super quadrigarum certamina Troiae lusum exhibuit et Africanas, conficiente turma equitum praetorianorum, ducibus tribunis ipsoque praefecto; praeterea Thessalos equites, qui feros tauros per spatia circi agunt insiliuntque defessos et ad terram cornibus detrahunt.
- 4 Gladiatoria munera plurifariam ac multiplicia exhibuit: anniuersarium in castris praetorianis sine uenatione apparatusque, iustum atque legitimum in Saepis; ibidem extraordinarium et breue dierumque paucorum, quodque appellare

10 cf. *Victor Caes.* 4, 14 huius anno sexto ... octingentesimus urbis mire celebratus.

1 turrim *GHQ* Alexandrinae *Beroaldus*, fort. recte 2 an derig-?
3 diremit *G* 8 apud] ad *G* 12 prodat om. *G* 15 spectasse *M*
quisquam — esset om. *G* 19 de post maximo add. *G* 20 et del.
Madvig (om. 5?), fort. recte 21 ac] et *T* (adignea *M* ut uid.)
ante ea *M*, ante *QT* 23 exhibuit. Exhibuit et *T* 27 plurifaria
(-pharia *S*) *MXIIQ* (*Q*), multifaria *G*, recte *R* 30 quodquod *M*,
quotquot *G*, quod *Bücheler* appellari — sportula *Lipsius*

coepit sportulam, quia primum daturu[m]s edixerat, uelut ad
 subitam condictamque cenulam inuitare se populum.
 nec ullo spectaculi genere communior aut remissior erat, adeo 5
 ut oblatos uictoribus aureos prolata sinistra pariter cum uulgo
 10 uoce digitisque numeraret ac saepe hortando rogandoque ad
 hilaritatem homines prouocaret, dominos identidem appellans,
 immixtis interdum frigidis et arcessitis iocis; qualis est ut
 cum Palumbum postulantibus daturum se promisit, si captus
 esset. illud plane quantumuis salubriter et in tempore: cum
 15 essedario, pro quo quattuor filii deprecabantur, magno om-
 nium fauore indulsisset rudem, tabulam ilico misit admonens
 populum, quanto opere liberos suscipere deberet, quos
 uideret et gladiatori praesidio gratiaeque esse. edidit 6
 et in Martio campo expugnationem direptionemque oppidi ad
 20 imaginem bellicam et deditionem Britanniae regum praeseditque
 paludatus. quin et emissurus Fucinum lacum naumachiam
 ante commisit. sed cum proclamantibus naumachiariis: haue
 imperator, morituri te salutant! respondisset: aut non!
 neque post hanc uocem quasi uenia data quisquam dimicare
 25 uellet, diu cunctatus an omnes igni ferroque absumeret, tan-
 dem e sede sua prosiluit ac per ambitum lacus non sine
 foeda uacillatione discurrens partim minando partim adhor-
 tando ad pugnam compulit. hoc spectaculo classis Sicula et
 Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulae, ex-
 30 ciente bucina Tritone argenteo, qui e medio lacu per machi-
 nam emerserat.

Quaedam circa caerimonias ciuilemque et militarem mo-22
 rem, item circa omnium ordinum statum domi forisque aut

1 daturus edixerat *ed. Basil. 1533*, daturum se dixerat (dixerant T,
 daturum *ss. in R*) 2 dictamque T 7 accersitis *GIIPQST* lo-
 cis *MGX* (*corr. S*) qualis est *suspectum Bentleio* ut *om. 5, del.*
multi, uel *Bücheler* 9 quoque *post illud add. II (uulg.)* 12 debere M
 15 editionem *MX* 17 aue *IIQLST* imperator *om. LPT* (uox aue
in L uersum et paginam claudit) 18 autem non S, an non G, at non e,
 aucte uos 5 19 posthac G 20 uellent *MGPI* (n in G *ss. m. I*)
 omnes (a nomine signi) M, homines X, omnis *Roth* 21 prosiluit
IIIS 22 bacillatione 2, *corr. 5* hortando G 23 classes *Bent-*
ley et Rhodia *om. G* 24 quinquagenarum *Casaub., lacunum statu-*
unt alii exciente *IIIR*, eiciente (eiti- G) *rel. (ortum ex et ciente?)*
 25 bucinam X

correxuit aut exoleta reuocauit aut etiam noua instituit. in cooptandis per collegia sacerdotibus neminem nisi iuratus nominauit; obseruauitque sedulo, ut quotiens terra in urbe mouisset, ferias aduocata contione praetor indiceret, utque dira aue in Capitolio uisa obsecratio haberetur, eamque ipse iure maximi pontificis pro rostris populo praeiret summotaque operariorum seruorumque turba.

- 23 Rerum actum diuisum antea in hibernos aestiuosque menses coniunxit. iuris dictionem de fidei commissis quotannis et tantum in urbe delegari magistratibus solitam in perpetuum atque etiam per prouincias potestatibus demandauit. capiti Papiae Poppaeae legis a Tiberio Caesare, quasi sexagenarii generare non possent, addito obrogauit. sanxit ut pupillis extra ordinem tutores a consulibus darentur, utque ii, quibus a magistratibus prouinciae interdicerentur, urbe quoque et Italia summouerentur. ipse quosdam nouo exemplo relegauit, ut ultra lapidem tertium uetaret egredi ab urbe.

- De maiore negotio acturus in curia medius inter consulium sellas tribunicio subsellio sedebat. commeatus a senatu 24 peti solitos benefici sui fecit. ornamenta consularia etiam procuratoribus ducenariis indulsit. senatoriam dignitatem recusantibus equestrem quoque ademit. latum clauum, quamuis initio affirmasset non lecturum se senatorem nisi ciuis R. abnepotem, etiam libertini filio tribuit, sed sub condicione si prius ab equite R. adoptatus esset; ac sic quoque reprehensionem uerens, et Appium Caecum censorem, generis sui proauctorem, libertinorum filios in senatum adlegisse docuit, ignarus temporibus Appi et deinceps aliquamdiu libertinos dictos non ipsos, qui manu emitterentur, sed ingenuos ex 2 his procreatos. collegio quaestorum pro stratura uiarum gladiatorium munus iniunxit detractaque Ostiensi et Gallica pro-

5 aue *Roth* (aui *Turneb.*), aut *MGLP*, aut in urbe aut *T'O* 6 commonito *post* pontificis *add. T.* commonente (-uente *T*) *SOT* paulo *G* summotae *G* (que *del. etiam Bentley*) 12 legi *Bentley* 13 addita *G*, abdito *II*^a, edicto *X* abrogauit *GT* sanxitque *G* 19 tribunicio (ue) *Mommsen*, (sella uel) tribunicio *Smilda* 22 flatum *MG* 25 R. (romano *S*) *om. GII*^a *Q*^e 26 proactorem *S*, auctorem *Q*^e, *del. Bentley* legens antea auctorem pro censorem 29 mitterentur *Q* (in *P* e ss. m. 1)

uincia curam aerari Saturni reddidit, quam medio tempore praetores aut, uti nunc, praetura functi sustinuerant.

Triumphalia ornamenta Silano, filiae suae sponso, non-
dum puberi dedit, maioribus uero natu tam multis tamque
5 facile, ut epistula communi[s] legionum nomine extiterit pe-
tentium, ut legatis consularibus simul cum exercitu et trium-
phalia darentur, ne causam belli quoquo modo quaererent.
Aulo Plautio etiam ouationem decreuit ingressoque urbem
obuiam progressus et in Capitolium eunti et inde rursus re-
10 uertenti latus texit. Gabinio Secundo Cauchis gente Ger-
manica superatis cognomen Cauchius usurpare concessit.

Equestris militias ita ordinauit, ut post cohortem alam, 25
post alam tribunatum legionis daret; stipendiaque instituit
et imaginariae militiae genus, quod uocatur supra numerum,
15 quo absentes et titulo tenuis fungerentur. milites domus sena-
torias salutandi causa ingredi etiam patrum decreto prohi-
buit. libertinos, qui se pro equitibus R. agerent, publicauit,
ingratos et de quibus patroni quererentur reuocauit in serui-
tutem aduocatisque eorum negauit se aduersus liberos ipso-
20 rum ius dicturum. cum quidam aegra et adfecta mancipia in 2
insulam Aesculapi[i] taedio medendi exponerent, omnes qui
exponerentur liberos esse sanxit, nec redire in dicionem do-
mini, si conualuissent; quod si quis necare quem mallet quam
exponere, caedis crimine teneri. uiatores ne per Italiae op-
25 pida nisi aut pedibus aut sella aut lectica transirent, monuit
edicto. Puteolis et Ostiae singulas cohortes ad arcendos in-
cendiorum casus collocauit.

Peregrinae condicionis homines uetuit usurpare Romana 3

8 *Eutrop. VII 13, 4* tam ciuilis ... circa quosdam amicos extitit,
ut etiam Plautium nobilem uirum ... triumphantem ipse prosequeretur
et conscendenti Capitolium laeuis incederet.

2 haut *G (Bentley)* utique nunc *R*, utique *ΠQST* 5 com-
muni *ed. Basil. 1533* (5?) numero *G* exierit *Ernesti* 7 nec *T*
10 chauchis *Gg* (h prior *exp. m. 1*), chaucis *Π* 11 chaucius *Π*, Cauchici
Bentley, puto Cauchi[us] i. *Cauchii* (Chaucii uel Chaucium *B.-Crusius*)
12 aliam (*om. post alam*) *G* (aliam utroque loco *Q*) 13 deret *M*
constituit et tum generi uel in — genus *Bentley* 15 domos *Erasmus*
(*Roth*), ut trad. *Aug. 56 Ner. 16* 18 in] ad *G* 23 quod *om. G*
24 per uiale *ΠQ* et sic pro u. l. ss. in *R* oppidi *ΜΠQ*

nomina dum taxat gentilicia. ciuitatem R. usurpantes in campo Esquilino securi percussit. prouincias Achaïam et Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, senatui reddidit. Lyciis ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit, Rhodiis ob paenitentiam ueterum delictorum reddidit. 5 Iliensibus quasi Romanae gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit recitata uetere epistula Graeca senatus populi- que R. Seleuco regi amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere im-
 4 munes praestitisset. Iudaeos impulsore Chresto assidue tu- 10 multuantis Roma expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum et fiducia commotus, quod in popularia deducti, cum animaduertissent Parthos et Armenios sedentis in senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilo deteriorem uirtutem aut condicionem suam praedicantes. 15
 5 Druidarum religionem apud Gallos dirae immanitatis et tantum ciuibus sub Augusto interdictam penitus aboleuit; contra sacra Eleusinia etiam transferre ex Attica Romam conatus est, templumque in Sicilia Veneris Erycinae uetustate con-
 lapsum ut ex aerario pop. R. reficeretur, auctor fuit. cum 20 regibus foedus in foro i[e]cit porca caesa ac uetere fetialium praefatione adhibita. sed et haec et cetera totumque adeo ex parte magna principatum non tam suo quam uxorum libertorumque arbitrio administravit, talis ubique plerumque, qualem esse eum aut expediret illis aut liberet. 25

10 *Orosius VII 6, 15* anno eiusdem nono expulsos per Claudium urbe Iudaeos Iosephus refert. sed me magis Suetonius mouet, qui ait hoc modo: 'Claudius Iudaeos impulsore Christo adsidue tumultuantes Roma expulit'. quod utrum contra Christum tumultuantes Iudaeos coerceri et conprimi iusserit, an etiam Christianos simul uelut cognatae religionis homines uoluerit expelli, nequaquam discernitur. 16 *Victor Caes. 4, 2* denique bonis auctoribus compressa per eum uitia ac per Galliam Druidarum (dryadarum et drysadarum *codd.*) famosae superstitiones. 23 *Auson. 265, 3* libertina tamen nuptarum et crimina passus non faciendo nocens, sed patiando fuit.

2 esquilino *GQT*, -nio *rel.* 3 curam] usuram *G* 7 greciæ *G*
 populusque *MGR* 9 pollicentes *GIN²R* 10 Christo cum *Orosio multi*
 16 druidarum *Ns* (druidorum et ss. at druidarum *s*), driadarum (drya-
II²RLS) *Q*, Dryidarum *ed. Ven. I (Roth)* 21 iecit *Q*, *corr. s* (*Sabellius*)
 24 liberorumque *G*, libertorum *S* ministravit *GX* utique
Ursin., rebus uerbisque *Polak* 25 illis *om. G*, eis *T*

Sponsas admodum adulescens duas habuit: Aemiliam²⁶
 Lepidam Augusti proneptem, item Liuiam Medullinam, cui
 et cognomen Camillae erat, e genere antiquo dictatoris Ca-
 millii. priorem, quod parentes eius Augustum offenderant,
 5 uirginem adhuc repudiauit, posteriorem ipso die, qui erat
 nuptiis destinatus, ex ualitudine amisit. uxores deinde duxit 2
 Plautiam Vrgulanillam triumphali et mox Aeliam Paetina-
 m consulari patre. cum utraque diuortium fecit, sed cum Pae-
 tina ex leuibis offensis, cum Vrgulanilla ob libidinum pro-
 10 bra et homicidii suspicionem. post has Valeriam Messalinam,
 Barbati Messalae consobrini sui filiam, in matrimonium ac-
 cepit. quam cum comperisset super cetera flagitia atque de-
 decora C. Silio etiam nupsisse dote inter auspices consignata,
 supplicio adfecit confirmavitque pro contione apud praetorianos,
 15 quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum
 se in caelibatu, ac nisi permansisset, non recusaturum
 confodi manibus ipsorum. nec durare ualuit quin de con- 3
 dicionibus continuo tractaret, etiam de Paetinae, quam olim
 exegerat, deque Lolliae Paulinae, quae C. Caesari nupta fuerat.
 20 uerum inlecebris Agrippinae, Germanici fratris sui filiae, per
 ius osculi et blanditiarum occasiones pellectus in amorem,
 subornauit proximo senatu qui censerent, cogendum se ad
 ducendum eam uxorem, quasi rei p. maxime interesset, dan-
 damque ceteris ueniam talium coniugiorum, quae ad id tem-
 25 pus incesta habebantur. ac uix uno interposito die confecit
 nuptias, non repertis qui sequerentur exemplum, excepto
 libertino quodam et altero primipilari, cuius nuptiarum offi-
 cium et ipse cum Agrippina celebrauit. liberos ex tribus²⁷

12 cf. *Victor Caes.* 4, 11. 4, 10 *Epit.* 4, 5. 6 (u. p. 222, 6) 20 *Epit.*
 4, 10 Agrippinam Germanici fratris sui filiam uxorem duxit. *Victor*
Caes. 4, 12 eoque herilem stultitiam perpulere, uti senex fratris filiam
 in nuptias concupisceret. cf. *Schol. Iuu.* 2, 29

3 et cognomen GX, et cognomen et M, cognomen et T cal-
 mille M 4 quodquot M eius om. M¹ (ei' inseruit m. 1?) 5 ad-
 huc om. IIQ 7 urgulanillam M, ñergul- P (*praecedat plautius*), ergul-
 (ercul- GIIQ) rel. 9 offensionibus G ergulanilla (erc- GIIQ) Q
 13 et dote T consignati M 15 quatinus QRS 17 se confodi PSOT
 19 pallinae X 20 sui om. G 25 ingesta MGδ

uxoribus tulit: ex Vrgulanilla Drusum et Claudiam, ex Paetina Antoniam, ex Messalina Octauiam et quem primo Germanicum, mox Britannicum cognominavit. Drusum †pompeium puberem amisit piro per lusum in sublime iactato et hiatu oris excepto strangulatum, cum ei ante paucos dies filiam 5 Seiani despondisset. quo magis miror fuisse qui traderent fraude a Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere conceptam, quamvis ante quintum mensem diuortii natam alique coeptam, exponi tamen ad matris ianuam et nudam 2 iussit abici. Antoniam Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto 10 Sullae, nobilissimis iuuenibus, Octauiam Neroni priuigno suo collocavit, Silano ante desponsam. Britannicum uicesimo imperii die inque secundo consulatu natum sibi paruulum etiam tum et militi pro contione manibus suis gestans et plebi per spectacula gremio aut ante se retinens assidue commendabat 15 faustisque om(i)nibus cum adclamantium turba prosequabatur. e generis Neronem adoptavit, Pompeium atque Silanum non recusavit modo, sed et interemit.

28 Liberatorum praecipue suspexit Posiden spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares uiros hasta pura 20 donauit; nec minus Felicem, quem cohortibus et alis prouin-

3 *Eutrop. VII 13*, 3 filio ... suo Britannici nomen imposuit. 19sq. *Epit. 4, 7* ex quibus (*libertis*) Felicem legionibus Iudaeae praefecit. Possidio (*sic uel* Possidonio, Possidioni *cod.*, Posidonio *Landolf.* eunucho post triumphum Britannicum inter militarium fortissimos arma insignia tanquam participi uictoriae dono dedit. *Schol. Iuu. 14, 91* hic Posides spado, libertus Claudii imperatoris, tantae gratiae et potentiae fuit, ut eum Claudius in Britannico triumpho inter militares uiros hasta pura donauerit, cohortibus quoque et alis prouinciaeque Iudaeae praeposuerit, lectica per urbem uectandi spectaculaque publice edendi ius tribuerit. legitur in Suetonio.

1 erculanilla (herc- *L*, erg- *ST*) Ω 3 Pompeis impuberem *Lip-*
sius, propemodum p. *Ursinus*, prope iam p. *Bentley*, prope tum p. *Bücheler* 5 cum ei *Lipsius*, cui et Ω 7 ex] ut *Ursinus* botore *G*,
Sotere *Reinesius* 9 aliq:** *M*, alique *P*, aliquo *TS* 12 despon-
satam *IRLT*, cf. *Iul. 1* 13 inque (inquo *LP*) secundo consulatu *del.*
Nipperdey, post sibi collocat *Clinton*, in Q. Secundi consulatu *Lehmann*
(Cn. Saturnino Q. Secundo cons. *Valeton*); distinctionem mutauit *Bücheler*
(cf. *comm.*) 15 aut om. *G* 16 omnibus (omibus *P*) Ω, corr. 5
(edd. *princ.*) 19 possiden *MS* 21 et alis] ital. *G*

ciaeque Iudaeae praeposuit, trium reginarum maritum; et Harpocran, cui lectica per urbem uehendi spectaculaque publice edendi ius tribuit; ac super hos Polybium ab studiis, qui saepe inter duos consules ambulabat; sed ante omnis
 5 Narcissum ab epistulis et Pallantem a rationibus, quos decreto quoque senatus non praemiis modo ingentibus, sed et quaestoriis praetoriisque ornamentis honorari libens passus est; tantum praeterea acquirere et rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate non absurde dictum sit, abunda-
 10 turum, si a duobus libertis in consortium reciperetur. his, ut dixi <c. 25>, uxoribusque addictus, non principem [se], sed 29 ministrum egit, compendio cuiusque horum uel etiam studio aut libidine honores exercitus impunitates supplicia largitus est, et quidem insciens plerumque et ignarus. ac ne singil-
 15 latim minora quoque enumerem, reuocatas liberalitates eius, iudicia rescissa, suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos: Appium Silanum consocerum suum Iuliasque, alteram Drusi, alteram Germanici filiam, crimine incerto nec defensione ulla data occidit, item Cn. Pompeium
 20 maioris filiae uirum et L. Silanum minoris sponsum. ex qui- 2 bus Pompeius in concubitu dilecti adulescentuli confossus est, Silanus abdicare se praetura ante IIII. Kal. Ian. morique initio anni coactus die ipso Claudi[i] et Agrippinae nuptiarum. in quinque et triginta senatores trecentosque amplius equites R.

3 *Epit. 4, 8* Polybium inter consules medium incedere fecit. hos omnes anteibat Narcissus ab epistulis, dominum se gerens ipsius domini, Pallasque (palamque *Landolfus*) praetoriis ornamentis sublimatus. *cf. Schol. Iuv. 14, 329. 1, 109* 8 *Epit. 4, 8* adeo diuites, ut causante eo inopiam fisci, lepidissime famoso elogio uulgatum sit abunde ei pecuniam fore, si a duobus libertis in societatem reciperetur. 11 *ibid. 4, 3* libertorum et coniugis imperiis subiectus fuit. *cf. Victor Caes. 4, 5* Messalinae coniugis simulque libertorum delinimentis, quibus semet dederat. 23 *Oros. VII 6, 18* paruo autem intercedente tempore triginta et quinque senatores et trecentos simul equites Romanos minimis causis interfecit.

6 indigentibus *MGRδ* 7 ornari *Nε (uulg.)* libenter *ΠQ*
 11 se *del. Graevius* 13 impunitate *M*, -tem *Bentley*, immunitates
Lipsius 14 est *del. Bentley* 15 quaeque (queq-) *G XII* 17 con-
 socerem *X (non T)*, debuisse socerum *censet Mommsen* 19 ulli *Grae-*
rius 24 CCque olim *Bücheler* et post trecentosque *add. G*

- tanta facilitate animaduertit, ut, cum de nece consularis uiri renuntiante centurione factum esse quod imperasset, negaret quicquam se imperasse, nihilo minus rem comprobaret, affirmantibus libertis officio milites functos, quod ad ultionem
- 3 imperatoris ultro procucurrissent. nam illud omnem fidem ex-
cesserit quod nuptiis, quas Messalina cum adultero Silio fece-
rat, tabellas dotis et ipse consignauerit, inductus, quasi de
industria simularentur ad auertendum transferendumque peri-
culum, quod imminere ipsi per quaedam ostenta portenderetur.
- 30 Auctoritas dignitasque formae non defuit [†]et ueterum 10
stanti uel sedenti ac praecipue quiescenti, nam et prolixo nec
exili corpore erat et specie canitiaeque pulchra, opimis cerui-
cibus; ceterum et ingredientem destituebant poplites minus
firmi, et remisse quid uel serio agentem multa dehonestabant:
risus indecens, ira turpior spumante rictu, umentibus naribus, 15
praeterea linguae titubantia caputque cum semper, tum in
- 31 quantulumcumque actu uel maxime tremulum. ualitudine sicut
olim graui, ita princeps prospera usus est excepto stomachi
dolore, quo se correptum etiam de consciscenda morte cogi-
tasse dixit. 20
- 32 Conuiuia agitauit et ampla et assidua ac fere patentissi-
mis locis, ut plerumque sesceni simul discumberent. conui-
uatus est et super emissarium Fucini lacus ac paene sum-
mersus, cum emissa impetu aqua redundasset. adhibebat
omni cenae et liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, 25

6 cf. ad p. 219, 12. Schol. Iuu. 10, 330 uxor Claudii Messalina, quae Gaio Silio palam nupsit, inducto etiam Claudio, ut ad<eo> tabulas dotales obsignaret, [quod] quasi de industria simularentur ad auertendum periculum, quod imminere ipsi per quaedam portenta ostenderetur. 10 sqq. Einhard. 22 unde formae auctoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima adquirebatur. *ibid.* canitiae pulchra, facie laeta ... ualitudine prospera (cf. Iul. 45).

1 cum om. q̄ (pars edd.) 3 cum tamen post imperasse add. T
comprobarit Bentley 6 silio (-lo Q) TT, sili MGLPO, silani (et ss. † e) S
8 simularetur Π'Q̄e 9 sibi G 10 et ueterum M (-erū in ras. m. I)
GLP (inde ei, uerum Bentley et Oud. probabiliter), uel T (uulg.), om.
SOTN, et ueteri uel uel et uerum uel ceterum s, ei uel G. Becker, ei
quidem uel Polak 11 prolixi GP, procero Bentley 15 humentibus
GXTN, tumentibus Ruhnken 22 sexcenteni (sesc- R) TNT, seceni et
ss. secenteni S, sexageni Lipsius

qui more ueteri ad fulcra lectorum sedentes uescerentur. conuiuiae, qui pridie scyphum aureum subripuisse existimabatur, reuocato in diem posterum calicem fictilem apposit. dicitur etiam meditatus edictum, quo ueniam daret flatum
 5 crepitumque uentris in conuiuio emittendi, cum periclitatum quendam prae pudore ex continentia repperisset.

Cibi uniusque quocumque et tempore et loco appetentissimi-33
 mus, cognoscens quondam in Augusti foro ictusque nidore prandii, quod in proxima Martis aede Saliis apparabatur,
 10 deserto tribunali ascendit ad sacerdotes unaque decubuit. nec temere umquam triclinio abscessit nisi distentus ac madens, et ut statim supino ac per somnum hianti pinna in os inderetur ad exonerandum stomachum. somni breuissimi 2
 erat, nam ante mediam noctem plerumque uigilabat, ut
 15 tamen interdiu nonnumquam in iure dicendo obdormisceret uixque ab aduocatis de industria uocem augentibus excitaretur. libidinis in feminas profusissimae, marum omnino expers. aleam studiosissime lusit, de cuius arte librum quoque emisit, solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo alueoque adaptatis
 20 ne lusus confunderetur.

Saeuum et sanguinarium natura fuisse, magnis minimis-34
 que apparuit rebus. tormenta quaestionum poenasque par-
 ricidarum repraesentabat exigebatque coram. cum spectare antiqui moris supplicium Tiburi concupisset et deligatis ad
 25 palum noxiis carnifex deesset, accitum ab urbe uesperam usque opperiri perseuerauit. quocumque gladiatorio munere, uel suo uel alieno, etiam forte prolapsos iugulari iubebat, maxime retiarios, ut expirantium facies uideret. cum par 2
 quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi paruulos
 30 ex utroque ferro in usum fieri sine mora iussit. bestiaris

7 et 17 *Epit.* 4, 3 uentri uino libidini foede oboediens. *cf. Victor Caes.* 4, 1

1 qui T'O, ut *δ fort. rectius, om. MGLP* (at ut post ueteri addit *G*), *cf. Herm.* 36 p. 295 uescenti *LPO iungentes cum* conuiuiae 4 et post daret *add. GTδ* 8 uictusque *X*, uictus *N* 12 penna *GPTN* 14 cui-gilabat *Casaub.*, *cf. Aug.* 78 *Vesp.* 21 15 interdiu *ς (Beroald.)*, interdum *Ω*, inter *N* 16 uixitque *M*¹ 23 expectare *MGδ*, et spectare *X* (cumque *sp-N*) 24 et *om. LP* 28 ut] cum *G* cerneret *G* 30 in usum] mixtim *Bentley*

meridianisque adeo delectabatur, ut et prima luce ad spectaculum descenderet et meridie dimisso ad prandium populo persederet praeterque destinatos etiam leui subitaque de causa quosdam committeret, de fabrorum quoque ac ministrorum atque id genus numero, si automatum uel pegma uel quid tale aliud parum cessisset. induxit et unum ex nomenclatoribus suis, sic ut erat togatus.

- 35 Sed nihil aequae quam timidus ac diffidens fuit. primis imperii diebus quanquam, ut diximus <c. 12>, iactator ciuilitatis, neque conuiuia inire ausus est nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent militesque uice ministrorum fungerentur, neque aegrum quemquam uisitauit nisi explorato prius cubiculo culcitisque et stragulis praetemptatis et excussis. reliquo autem tempore salutatoribus scrutatores semper apposuit, et quidem omnibus et acerbissimos. sero enim ac uix remisit, ne feminae praetextatique pueri et puellae contrectarentur et ne cuius comiti aut librario calamariae et graphiariae thecae adimerentur. motu ciuili cum eum Camillus, non dubitans etiam citra bellum posse terreri, contumeliosa et minaci et contumaci epistula cedere imperio iuberet uitamque otiosam in priuata re agere, dubitauit adhibitis principibus uiris an optemperaret. quasdam insidias temere delatas adeo expauit, ut deponere imperium temptauerit. quodam, ut supra retuli <c. 13>, cum ferro circa sacrificantem se deprehenso, senatum per praecones propere conuocauit lacrimisque et uociferatione miseratus est condicionem suam, cui nihil tuti usquam esset, ac diu publico abstinuit. Messalinae quoque amorem flagrantissimum non tam indignitate contumeliarum quam periculi metu abiecit, cum adultero Silio adquiri imperium credidisset; quo tempore foedum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota uia quam essetne sibi saluum

8 *Victor Caes. 4, 1* quamquam . . . pavidus . . . animi et ignauior (inde *Epit. 4, 3* ignauus ac pavidus) esset, pleraque per formidinem tamen egregie consultabat (cf. 4, 9).

3 pretorque destinatus *T* 7 togatum *Casaub.* 8 ac] aut *S*, et *N*
10 spectaculato *G* (spic- *IIQL²PST*) 11 uicem *Bentley*, cf. *Aug. 45*
13 sagulis *G* 17 aut graphiariae *ed. Rom. II al. (Roth)* et ante
thecae *add. MGT* 19 ctra *G* et contumaci *del. Bentley* 29 filio
GQX (filio silio *T*) 31 in tota *G*

imperium requirens. nulla adeo suspicio, nullus auctor tam³⁷
 levis extitit, a quo non mediocri scrupulo iniecto ad cau-
 dum ulciscendumque compelleretur. unus ex litigatoribus se-
 ducto in salutatione affirmavit, uidisse se per quietem occidi
 5 eum a quodam; dein paulo post, quasi percussorem agnosce-
 ret, libellum tradentem aduersarium suum demonstravit: con-
 festimque is pro deprenso ad poenam raptus est. pari modo²
 oppressum ferunt Appium Silanum: quem cum Messalina et
 Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus alter ante
 10 lucem similis attonito patroni cubiculum inrupit, affirmans
 somniasse se uim ei ab Appio inlatam; altera in admirationem
 formata sibi quoque eandem speciem aliquot iam noctibus
 obuersari rettulit; nec multo post ex composito inrumpere
 Appius nuntiat, cui pridie ad id temporis ut adesset prae-
 15 ceptum erat, quasi plane repraesentaretur somnii fides, ar-
 cessi statim ac mori iussus est. nec dubitauit postero die
 Claudius ordinem rei gestae perferre ad senatum ac liberto
 gratias agere, quod pro salute sua etiam dormiens excubaret.
 irae atque iracundiae conscius sibi, utramque excusauit edicto³⁸
 20 distinxitque, pollicitus alteram quidem breuem et inno-
 xiam, alteram non iniustam fore. Ostiensibus, quia sibi
 subeunti Tiberim scaphas obuiam non miserint, grauiter correp-
 tis eaque cum inuidia, ut in ordinem se coactum conscriberet,
 repente tantum non satis facientis modo ueniam dedit. quos²
 25 dam in publico parum tempestiue adeuntis manu sua repul-
 pulit. item scribam quaestorium itemque praetura functum
 senatorem inauditos et innoxios relegauit, quod ille aduersus
 priuatum se intemperantius affuisset, hic in aedilitate inqui-

1 sqq. *Victor Caes. 4, 9* Claudium, uti supra docuimus, natura per-
 formidulosum iniecto metu sui agitabant, maxime coniurationis; quo
 commento liberti etiam, quos uellent, perditum ibant.

2 existit *G* 4 se uidisse *II* (*vulg.*) 7 deprenso *M* (*n in ras.*), de-
 prehenso *GXR* (*in R ss. † deprenso*) 11 alter *MX* admiratione (*amm-*
LS², affirm- *P*) *GXN* 12 firmata (-to *N*) *XN* 15 arceri ac statim
Lipsius 17 liberto suo *G* 19 utraque *T*, utrumque *ς* (*vulg.*) 21 sibi
om. X 23 ea (*om. que*) *G* ascriberet *ς*, conquereretur *Bentley*,
 scriberet *Roth* 24 facientib; *G*, facientes *IIQ* modo ueniam *ς* (*Torr.*),
 ueniam modo *Q* 26 idem *MGLPS¹* itemque] item *X* 27 sena-
 torum *M*

linos praediorum suorum contra uetitum cocta uendentes multasset uilicumque interuenientem flagellasset. qua de causa etiam coercionem popinarum aedilibus ademit.

- 3 Ac ne stultitiam quidem suam reticuit simulatamque a se ex industria sub Gaio, quod aliter euasurus peruenturus- 5 que ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est; nec tamen persuasit, cum intra breue tempus liber editus sit, cui index erat *μωρῶν ἐπανάστασις*, argumentum autem stultitiam neminem fingere.
- 39 Inter cetera in eo mirati sunt homines et obliuionem et 10 inconsiderantiam, uel ut Graece dicam, *μετεωρίαν* et *ἀβλεψίαν*. occisa Messalina, paulo post quam in triclinio decubuit, cur domina non ueniret requisit. multos ex iis, quos capite damnauerat, postero statim die et in consilium et ad aleae lusum admoneri iussit et, quasi morarentur, ut somni- 15 culosos per nuntium increpuit. ducturus contra fas Agrippinam uxorem, non cessauit omni oratione filiam et alumnam et in gremio suo natam atque educatam praedicare. adsciturus in nomen Neronem, quasi parum reprehenderetur, quod adulto iam filio priuignum adoptaret, identidem diulgauit neminem 20 umquam per adoptionem familiae Claudiae insertum.
- 40 Sermonis uero rerumque tantam saepe negligentiam ostendit, ut nec quis nec inter quos, quoue tempore ac loco uerba faceret, scire aut cogitare existimaretur. cum de laniis ac uinariis ageretur, exclamauit in curia: rogo uos, quis 25 potest sine offula uiuere? descripsit<que> abundantiam ueterum tabernarum, unde solitus esset uinum olim et ipse 2 petere. de quaesturae quodam candidato inter causas suffragationis suae posuit, quod pater eius frigidam aegro sibi tempestiue dedisset. inducta teste in senatu: haec, inquit, 30

1 coacta XT 3 etiam om. G 4 At S 7 tamen I. F. Gronov. (tamen ante Ursinus, ante Q (Π² corr. ex aut), sane Bücheler cum] quam Xδ 8 ss. stultorum exaltatio (exultatio S) in LS 9 stultitiam <stultum> Casaub. 11 inconsiderationem XN ΔΒΑΕΥΙΔ M (N om. etiam LS, tertia litt. Δ in GXT), ss. superbiam et indignationem in L 12 quam] cum Casaub. 14 conuiuium cum Ursino pars edd. 15 admoueri Sg morentur M 19 familiae post nomen add. T' 23 ne quis GT, nec quis Bentley 25 uinagiis T 26 descripsitque Torr., descripsit etiam N, ac descripsit Oud., et d. Bücheler 28 quaesturae s (Beroaldus), questore Q (tuetur Oud.) 30 senatum Π¹

matris meae liberta et ornatrix fuit, sed me patronum semper existimavit; hoc ideo dixi, quod quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putant. sed et pro tribunali Ostiensibus quiddam publice orantibus cum excanduisset, nihil habere se uociferatus est, quare eos demereatur; si quem alium, et se liberum esse. nam illa eius cotidiana et plane omnium horarum et momentorum erant: quid, ego tibi Telegenius uideor? et: *λάλ(ε)ι καὶ μὴ θίγγανε*, multaue talia etiam priuatis deformia, nedum principi, neque infacundo neque indocto, immo etiam pertinaciter liberalibus studiis dedito.

Historiam in adulescentia hortante T. Livio, Sulpicio uero Flauo etiam adiuuante, scribere adgressus est. et cum primum frequenti auditorio commisisset, aegre perlegit re-
 15 frigeratus saepe a semet ipso. nam cum initio recitationis defractis compluribus subsellis obesitate cuiusdam risus exortus esset, ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex intervallo subinde facti reminisceretur cachinnosque reuocaret. in principatu quoque et scripsit plurimum et assi-
 20 due recitauit per lectorem. initium autem sumpsit historiae post caedem Caesaris dictatoris, sed et transiit ad inferiora tempora coepitque a pace ciuili, cum sentiret neque libere neque uere sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus saepe et a matre et ab auia. prioris materiae duo
 25 uolumina, posterioris unum et quadraginta reliquit. composuit et de uita sua octo uolumina, magis inepte quam ineleganter; item Ciceronis defensionem aduersus Asini Galli libros satis eruditam. nouas etiam commentus est litteras tres ac numero ueterum quasi maxime necessarias addidit;
 30 de quarum ratione cum priuatus adhuc uolumen edidisset, mox princeps non difficulter optinuit ut in usu quoque pro-

6 illa eius] illius X   8 telegenius GT, Telegennius Scaliger
λάλει Turnebus, ΛΔΛΙ Ω (*prima littera Δ in RLST*, ΔΔΙ ΠQ), ss. decet L²
 9 μὴ θίγγανε Turnebus, ΜΕΘΙΝΓΔΝΔ MLS, ΜΗΘ- rel. (-ΤΑΝΔ ΓΗQΤ,
tertia litt. Ε in R), ss. loquere L²   16 an diffractis?   19 recitauit
 assidue G   20 perlectorū M   21 sed del. Müller apud B.-Crusium
 et del. Torr. (Madvig)   23 potestatem ante de colloc. G   26 ele-
 ganter G   30 uolumen adhuc MLPS¹Rδ (*corr. S², uolumen om. T*)

miscuo essent. extat talis scriptura in plerisque libris ac diurnis titulisque operum.

- 42 Nec minore cura Graeca studia secutus est amorem praestantiamque linguae occasione omni professus. cuidam barbaro Graece ac Latine disserenti: cum utroque, inquit, 5 sermone nostro sis paratus; et in commendanda patribus conscriptis Achaia, gratam sibi prouinciam ait communium studiorum commercio; ac saepe in senatu legatis perpetua oratione respondit. multum uero pro tribunali etiam Homericis locutus est uersibus. quotiens quidem hostem uel 10 insidiatorem ultus esset, excubitori tribuno signum de more poscenti non temere aliud dedit quam <Il. 24, 369 Od. 21, 133>:

ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

- 2 Denique et Graecas scripsit historias, Tyrrhenicon uiginti, Carchedoniacon octo. quarum causa ueteri Alexandriae Musio 15 additum ex ipsius nomine <nouum>; institutumque ut quotannis in altero Tyrrhenicon libri, in altero Carchedoniacon diebus statutis uelut in auditorio recitarentur toti a singulis per uices.
- 43 Sub exitu uitae signa quaedam nec obscura paenitentis de matrimonio Agrippinae deque Neronis adoptione dederat, 20 siquidem commemorantibus libertis ac laudantibus cognitionem, qua pridie quandam adulterii ream condemnarat, sibi quoque in fatis esse iactauit omnia impudica, sed non impunita matrimonia; et subinde obuium sibi Britannicum artius complexus hortatus est, ut cresceret rationemque a se omnium factorum acciperet; Graeca insuper uoce prosecutus: 25 ὁ τρώσας ἰάσεται. cumque impubi teneroque adhuc, quando

1 ac] actis *Burm.*, actorum *Muretus* (actorum diurnorum *Torr.*)
6 nostro *om. X*, add. *L*^s peritus *ITT et pro u. l. ss. in R* 7 achaiam *Md* 13 δ' ἈΡΑΕΠΤΑΜΙ' ΔC' ΔΙ *M et δ' ἈΡΑΕΠΤ- Ω, ἀνδρ' ἐκ- uulg.*, ut *supra Torr.* (cf. *codd. Homeri*) ΧΑΛΕΠΕΛΙΝΕΙ *M*, -ΠΗΛΙΝΕΙ *GPIIQ*, -ΠΙΛ'ΙΝΕΙ *R*, -ΠΕΝΕΙ *LS*, *corr. Torr.* ss. uir prior iratus alterum facit irasci in *LS* (alterum *om. L*) 15 uetere *M*¹ 16 ex] et *Torr.*, est *Bentley* <nouum> *F. I. Drechsler*; alterum *suppl. Ursinus*, *Claudieum Roth*, aliud *Polak*, post *Musio omnes* 18 statis *Ursinus* (cf. *Claud. 1*) 22 condempnauerat *G* 25 ut *del. Bentley* 27 rectas facite *ante graeca add. X* ΟΘΗCΔC *M*, ΟΕΠΘCΔΕ *L et fere S* (ὁ ἔως δ' ἐπιγεται ε) ἰάσεται *m. rec. in marg. P* (καὶ ἰάσεται *P. Victorius fort. rectius, se ἰάσεται Bentley, ἀπέσεται I. Gronov.*), ΠΕΙCΕΤΑΙ *MGLS*, ΠΕΙCΑΤΑΙ *TPT*

statura permetteret, togam dare destinasset, adiecit: ut tandem populus R. uerum Caesarem habeat. non multo-44
que post testamentum etiam conscripsit ac signis omnium magistratuum obsignauit. prius igitur quam ultra progredere-
5 tur, praeuentus est ab Agrippina, quam praeter haec conscientia quoque nec minus delatores multorum criminum arguebant.

Et ueneno quidem occisum conuenit; ubi autem et per 2
quem dato, discrepat. quidam tradunt epulanti in arce cum
10 sacerdotibus per Halotum spadonem praegustatorem; alii domestico conuiuio per ipsam Agrippinam, quae boletum medicatum audissimo ciborum talium optulerat. etiam de subsequen-
tibus diuersa fama est. multi statim hausto ueneno 3
obmutuisse aiunt excruciatumque doloribus nocte tota defecisse prope lucem. nonnulli inter initia consopitum, deinde
15 cibo affluente euomuisse omnia, repetitumque toxico, incertum pultine addito, cum uelut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso per clystera[m], ut quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subueniretur. mors eius 45
20 celata est, donec circa successorem omnia ordinarentur. itaque et quasi pro aegro adhuc uota suscepta sunt et inducti per simulationem comoedi, qui uelut desiderantem oblectarent. excessit III. Id. Octob. Asinio Marcello Acilio Auiola coss. a. 54 p. C.
sexagesimo quarto aetatis, imperii quarto decimo anno, fune-
25 ratusque est sollemni principum pompa et in numerum deorum

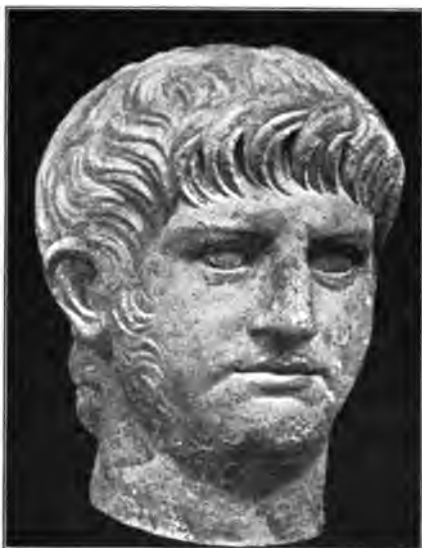
8 et 11 Victor *Caes.* 4, 13 (*uxor*) ueneno coniugem interemit (*inde Epit.* 4, 10). *Oros.* VII 6, 18 manifestis ueneni signis est mortuus. *Auson.* 259, 5 Claudius ambiguo conclusit fata ueneno. 19 Victor *Caes.* 4, 15 funus . . . diu occultatum, dum arte mulieris corrupti custodes aegrum simulant (*inde Epit.* 4, 11). 23 *Eutrop.* VII 13, 5 uixit annos III et LX, imperauit XIII. post mortem consecratus est diu-
que appellatus. *Epit.* 4, 1 imperauit annos quattuordecim (*cf. Vict. Caes.* 4, 14). 4, 11 uixit annos sexaginta quattuor. *Oros.* VII 6, 1 mansitque in eo (*regno*) annis quattuordecim. *cf. Auson.* 258, 5 Claudius hebdomadam duplicem trahit.

7 urgebant Müller apud B-Crusium et Madvig, acuebant Bentley
12 ualidissimo MGδ 15 nonnolli propter M 16 affuente M (*Graevius*)
18 clystera s (*Salmasius*), clysteram (cli- LPSO) MLPSO, -rum G, -rem T,
-re T 19 eius mors X 22 oblectaret M 24 aetatis usque de-
cimo om. M XIII. GT funeratus G

relatus; quem honorem a Nerone destitutum abolitumque re-
 46 cepit mox per Vespasianum. praesagia mortis eius praecipua
 fuerunt: exortus crinitae stellae, quam cometen uocant, tactum-
 que de caelo monumentum Drusi patris, et quod eodem anno
 ex omnium magistratuum genere plerique mortem obierant. 5
 sed nec ipse ignorasse aut dissimulasse ultima uitae suae
 tempora uidetur, aliquot quidem argumentis. nam et cum
 consules designaret, neminem ultra mensem quo obiit designa-
 uit, et in senatu, cui nouissime interfuit, multum ad con-
 cordiam liberos suos cohortatus, utriusque aetatem suppliciter 10
 patribus commendauit, et in ultima cognitione pro tribunali
 accessisse ad finem mortalitatis, quanquam abominanti-
 bus qui audiebant, semel atque iterum pronuntiauit.

1 destitutum a nerone *G* destitutum *del. Graevius*, desitum *ma-*
uult Bentley abolitum (*sine que*) *MXδ, del. G. Becker*, <tum> abo-
 litum *Bücheler* 3 quam c. uocant *del. G. Becker et Polak* 4 quod**
M 5 omni *Bentley* plerique *om. G* 6 ne ipse quidem (*del. qui-*
dem l. 7) *Bentley* 10 patribus suppliciter *G* 12 accessisse se *GT*
subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesarum diuus claudius explic.
incipit nero feliciter M et sim. (om. feliciter) GII R (lib. V *post Clau-*
dus add. II, liber sextus post Nero GII) *breuius in reliquis omisso*
auctoris nomine (lib. V *notatur etiam in LS*, lib. VI *in QLS*), *nihil*
subscr. in P

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

LIBER VI
NERO

Ex gente Domitia duae familiae claruerunt, Caluinorum ¹
et A(h)enobarborum. A(h)enobarbi auctorem originis item-
que cognominis habent L. Domitium, cui rure quondam re-
uertenti iuuenes gemini augustiore forma ex occurso imperasse
⁵ traduntur, nuntiaret senatui ac populo uictoriam, de qua in-
certum adhuc erat; atque in fidem maiestatis adeo permulsisse
malas, ut e nigro rutilum aérique adsimilem capillum redde-
rent. quod insigne mansit et in posteris eius, ac magna pars
rutila barba fuerunt. functi autem consulatibus septem, ²
¹⁰ triumpho censuraque duplici et inter patricios adlecti per-

¹ *Schol. Lucani 2, 510 W.* ex gente Domitia duae familiae clarue-
runt, Calui et Ahenobarbi, ut dicit Suetonius.

² aenebarborum *MGð*
ut uidetur)   7 similem *G*

⁴ augustiore *corr. ex* auctiores *M* (*m. 1*
pilum Burm.

seuerauerunt omnes in eodem cognomine. ac ne praenomina quidem ulla praeterquam Gnaei et Luci usurparunt; eaque ipsa notabili uarietate, modo continuantes unum quodque per trinas personas, modo alternantes per singulas. nam primum secundumque ac tertium A<h>enobarborum Lucios, sequentis 5 rursus tres ex ordine Gnaeos accepimus, reliquos non nisi uicissim tum Lucios tum Gnaeos. pluris e familia cognosci referre arbitror, quo facilius appareat ita degenerasse a suorum uirtutibus Nero, ut tamen uitia cuiusque quasi tradita 2 et ingenita ret<t>ulerit. ut igitur paulo altius repetam, at- uus eius Cn. Domitius in tribunatu pontificibus offensior, 10 quod alium quam se in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum a collegiis ad populum transtulit; at in consulatu Allobrogibus Aruernisque superatis elephanto per prouinciam uectus est turba militum quasi inter sollemnia 15 2 triumphi prosequente. in hunc dixit Licinius Crassus orator non esse mirandum, quod aeneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset. huius filius praetor C. Caesarem abeuntem consulatu, quem aduersus auspicia legesque gessisse existimabatur, ad disquisitionem senatus uocauit; mox 20 consul imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere temptauit successorque ei per factionem nominatus principio ciuili 8 belli ad Corfinium captus est. unde dimissus Massiliensis obsidione laborantis cum aduentu suo confirmasset, repente destituit acieque demum Pharsalica occubuit; uir neque satis 25 . constans et ingenio truci in desperatione rerum mortem timore appetitam ita expauit, ut haustum uenenum paenitentia euomuerit medicumque manumiserit, quod sibi prudens ac sciens minus noxium temperasset. consultante autem Cn. Pompeio de mediis ac neutram partem sequentibus solus censuit 30 hostium numero habendos.

3 Reliquit filium omnibus gentis suae procul dubio praefendum. is inter conscios Caesarianae necis quamquam insons damnatus lege Pedia, cum ad Cassium Brutumque se

9 neronem *G* uitia *om. G* 12 cooptassent *M (prior o corr. ex u)*,
 coaptassent *T'd* 14 auernisque superantis *M (auern- etiam G Q R)*
 16 lucinius *M'd* 22 successor *G* 23 massiliensi (massiensi *S*) *X*, massi-
 lienses *G T* 25 satis *om. G* 26 truci <qui> *Polak* 27 temere *Bentley*

propinqua sibi cognatione iunctos contulisset, post utriusque interitum classem olim commissam retinuit, auxit etiam, nec nisi partibus ubique profligatis M. Antonio sponte et ingentis meriti loco tradidit. solusque omnium ex iis, qui pari lege 2
 5 damnati erant, restitutus in patriam amplissimos honores percucurrit; ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam imperii ab iis, quos Cleopatrae pudebat, neque suscipere neque recusare fidenter propter subitam ualitudinem ausus, transiit ad Augustum et in diebus
 10 paucis obiit, nonnulla et ipse infamia aspersus. nam Antonius eum desiderio amicae Seruiliae Naidis transfugisse iactauit.

Ex hoc Domitius nascitur, quem emptorem familiae pe- 4
 cuniaeque in testamento Augusti fuisse mox uulgo notatum est, non minus aurigandi arte in adulescentia clarus quam
 15 deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello. uerum arrogans, profusus, immitis censorem L. Plancum uia sibi decedere aedilis coegit; praeturae consulatusque honore equites R. matronasque ad agendum mimum produxit in scaenam. uenationes et in circo et in omnibus urbis regionibus dedit,
 20 munus etiam gladiatorium, sed tanta saeuitia, ut necesse fuerit Augusto clam frustra monitum edicto coercere. ex Antonia 5
 maiore patrem Neronis procreauit omni parte uitae detestabilem, siquidem comes ad Orientem C. Caesaris iuuenis, occiso liberto suo, quod potare quantum iubebatur recusarat,
 25 dimissus e cohorte amicorum nihilo modestius uixit; sed et in uiae Appiae uico repente puerum citatis iumentis haud ignarus obtruiuit et Romae medio foro cuidam equiti R. liberius iurganti oculum eruit; perfidiae uero tantae, ut non modo 2
 argentarios pretiis rerum coemptarum, sed et in praetura mer-
 30 cede palmarum aurigarios fraudauerit, notatus ob haec et sororis ioco <.....> querentibus dominis factionum repraesentanda

3 nisi] sibi M 8 neq. recusare neq. suscipere Polak 15 triumphalibus ornamentis G 16 uia om. T 19 edidit Bentley 24 putare M, portare L¹ 26 repentem δ (Gujetus, Bentley) haut MGS (in M hastula annexa uix i significans) 27 gnarus MR δ obruit POT 29 et om. M 30 sororis] Caesaris Ursin., Neronis Caesaris Oud. 31 ioco s (Sabellicus) et sic iam in R ss. pro u. l., loco Q ante querentibus (quaer-MR) suppl. <quae> Casaub., <qui> Ursin. (Oud.), at plura deesse uidentur, <et Tiberi edicto qui> propos. Bücheler representata R

praemia in posterum sanxit. maiestatis quoque et adulteriorum incestique cum sorore Lepida sub excessu Tiberi reus, mutatione temporum euasit decessitque Pyrgis morbo aquae intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita.

- 6 Nero natus est Anti post VIII. mensem quam Tiberius
excessit, XVIII. Kal. Ian. tantum quod exoriente sole, paene
ut radiis prius quam terra contingeretur. de genitura eius
statim multa et formidulosa multis coiectantibus praesagio
fuit etiam Domiti[i] patris uox, inter gratulationes amicorum
negantis quicquam ex se et Agrippina nisi detestabile 10
2 et malo publico nasci potuisse. eiusdem futurae infelicitatis
signum euidens die lustrico extitit; nam C. Caesar, rogante
sorore ut infanti quod uellet nomen daret, intuens Claudium
patrum suum, a quo mox principe Nero adoptatus est, eius
se dixit dare, neque ipse serio sed per iocum et aspernante 15
Agrippina, quod tum Claudius inter ludibria aulae erat.
- 3 Trimulus patrem amisit; cuius ex parte tertia heres, ne
hanc quidem integram cepit correptis per coheredem Gaium
uniuersis bonis. et subinde matre etiam relegata paene inops
atque egens apud amitam Lepidam nutritus est sub duobus 20
paedagogis saltatore atque tonsore. uerum Claudio imperium
adepto non solum paternas opes reciperauit, sed et Crispi
4 Passieni uitrici sui hereditate ditatus est. gratia quidem et
potentia reuocatae restitutaque matris usque eo floruit, ut
emanaret in uulgus missos a Messalina uxore Claudii[i], qui 25
eum meridianem, quasi Britannici aemulum, strangularent.
additum fabulae [†]ad eosdem dracone e puluino se proferente

3 *Einhard.* 3 morbo aquae intercutis diem obiit. 4 *Epit.* 5, 1
patre Domitio Aenobarbo genitus, matre Agrippina. 5 *cf. Capitol.*
Verus 1, 8 natus est . . . XVIII Kl. Ianuariarum die, quo et Nero.

1 sanxit] dixit *Lipsius*, suasit *Polak* 5 Anti *Roth* (*Antii Tur-*
nebus et sic manu rec. adscriptum in P), ante Q post om. T nonum
GRT, nouem (et tum menses) II 5 (*uulg.*) 8 formidulosa Q, *cf. Aug. 91*
11 felicitatis post *Ursinum multi* 14 patrum M, patrem Q 17 tre-
mulus T, *corr.* II² 21 uero claudio M, claudio uero Gδ 25 ema-
narit *Lipsius* messalanja (*sic*) M uxore Claudii *suspecta Polakio*
26 britanicae multum M (i ss. m. 2) 27 ad MLP, at G (*Roth*), et T,
om. OST (*recte puto*), est pars *edd. post Lugd. a. 1544* (addita fabula
est *Lipsius*): at bene se habet deleto additum fabulae (*cf. Herm. 40 p. 186*)

conterritos refugisse. quæ fabula exorta est deprensus in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuiis; quas tamen aureae armillae ex uoluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquamdiu ac taedio tandem maternae memoriae
 5 abiecit rursusque extremis suis rebus frustra requisiiit.

Tener adhuc necdum matura pueritia circensibus ludis 7 Troiam constantissime fauorabiliterque lusit. undecimo aetatis anno a Claudio adoptatus est Annaeque Senecae iam tunc senatori in disciplinam traditus. ferunt Senecam proxima
 10 nocte uisum sibi per quietem C. Caesari praecipere, et fidem somnio Nero breui fecit prodita immanitate naturae quibus primum potuit experimentis. namque Britannicum fratrem, quod se post adoptionem A(h)enobarbum ex consuetudine salutasset, ut subditium apud patrem arguere conatus est.
 15 amitam autem Lepidam ream testimonio coram afflixit gratificans matri, a qua rea premebatur.

Deductus in forum tiro populo congiarium, militi dona- 2 tium proposuit indictaque decursione praetorianis scutum sua manu praetulit; exin patri gratias in senatu egit. apud
 20 eundem consulem pro Bononiensibus Latine, pro Rhodis atque Iliensibus Graece uerba fecit. auspicatus est et iuris dictionem praefectus urbi sacro Latinarum, celeberrimis patronis non tralaticias, ut assolet, et breuis, sed maximas plurasque postulationes certatim ingerentibus, quamuis inter-
 25 dictum a Claudio esset. nec multo post duxit uxorem Octauiam ediditque pro Claudii salute circenses et uenationem.

Septemdecim natus annos, ut de Claudio palam factum 8 est, inter horam sextam septimamque processit ad excubito- res, cum ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus
 30 accommodatius uideretur; proque Palati gradibus imperator consalutatus lectica in castra et inde raptim appellatis mili-

1 fabulae *M* 3 dextero *G* 6 tenera *G* necdum *G* (*m. 1*), nedum *T* pueritiae *M* (inde matura pueritiae *Græuius*, maturus pueritiae *Bentley*) 7 duodecimo *Lipsius*, tertio decimo *Torr.* 9 ferunt corr. ex fuerunt *M* (*m. 1*?) 16 qua reprimebatur *X* (corr. *L*?) 19 exinde *II*, exhinc *X* 20 boniensibus *MG* Latine — Iliensibus *om.* *T* 22 praefectis *ΠQ* urbis sacro *G*, urbis atque *T* 23 ut] et ut *G* 29 auspicandi *om.* *Π*¹*Q*, auspicanti *Bentley* 31 consulatus *M* (*Π*¹?), consalutus *GQ*, consultatus *Π*²*RT* (in *II* a ut uidetur post 1 crasa)

tibus in curiam delatus est discessitque iam uesper, ex immensis, quibus cumulabatur, honoribus tantum patris patriae nomine recusato propter aetatem.

9 Orsus hinc a pietatis ostentatione Claudium apparatissimo funere elatum laudauit <et> consecrauit. memoriae Domiti[i] patris honores maximos habuit. matri summam omnium rerum priuatarum publicarumque permisit. primo etiam imperii die signum excubanti tribuno dedit optimam matrem ac deinceps eiusdem saepe lectica per publicum simul uectus est. Antium coloniam deduxit ascriptis ueteranis e praetorio additisque per domicilii translationem ditissimis primipilariis; ubi et portum operis sumptuosissimi fecit.

10 Atque ut certiore adhuc indolem ostenderet, ex Augusti praescripto imperaturum se professus, neque liberalitatis neque clementiae, ne comitatis quidem exhibendae ullam occasionem omisit. grauiora uectigalia aut aboleuit aut minuit. praemia delatorum Papiae legis ad quartas redegit. diuisis populo uiritim quadringenis nummis senatorum nobilissimo cuique, sed a re familiari destituto annua salaria et quibusdam quingena constituit; item praetorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum. et cum de supplicio cuiusdam capite damnati ut ex more subscriberet admoneretur: quam uellem, inquit, nescire litteras. omnis ordines subinde ac memoriter salutauit. agenti senatui gratias respondit: cum meruero. ad campestris exercitationes suas admisit et plebem declamauitque saepius publice; recitauit et carmina, non modo domi sed et in theatro, tanta uniuersorum laetitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit eaque pars carminum aureis litteris Ioui Capitolino dicata.

11 Spectaculorum plurima et uaria genera edidit: iuuenales, circenses, scaenicos ludos, gladiatorium munus. iuuenalibus

5 et add. ς (Roth), consecrauitque *edd. pr. Rom. (uulg.)* 7 publicarum priuatarumque *IIQ (uulg.)*, priuatarumque (*om. publicarum*) *R*
 10 est *om. X* 13 mitiorem ς , rectiorem *Polak (cf. Oud.)* 15 ne] nec *XN*, neque *S²* 16 omisit *RL²S²N*, obmisit *T*, emisit *rel. (Q)* prius aut *om. XN* 18 quadrigenis (*i in ras.*) *S*, quadrigenis *MGLR*, quadragenis *rel.* 19 sadare *M*, sed re *XN* 20 quinquena *G*, quinquagena *PT*
 22 ut *om. R (Bentley)* 23 uellet *M¹T* nescirem *Bentley (cf. Sen. clem. II 1, 2)* ordine *B.-Crus. cum edd. Gryphii aliisque saec. XVI*
 27 domo *M¹* et *om. X* 28 eaque] atque *T*

senes quoque consulares anusque matronas recepit ad lulum.
 circensibus loca equiti secreta a ceteris tribuit commisitque
 etiam camelorum quadrigas. ludis, quos pro aeternitate im-
 perii susceptos appellari maximos uoluit, ex utroque ordine
 5 et sexu plerique ludicras partes sustinuerunt; notissimus
 eques R. elephanto supersidens per catadromum decucurrit;
 inducta Afrani togata, quae Incendium <in>scribitur, conces-
 sumque ut scaenici ardentis domus supellectilem diriperent
 ac sibi haberent; sparsa et populo missilia omnium rerum
 10 per omnes dies: singula cotidie milia auium cuiusque generis,
 multiplex penus, tesserae frumentariae, uestis, aurum, argen-
 tum, gemmae, margaritae, tabulae pictae, mancipia, iumenta
 atque etiam mansuetae ferae, nouissime naues, insulae, agri.
 hos ludos spectauit e proscaeni fastigio. munere, quod in
 15 amphitheatro ligneo regione Martii campi intra anni spatium
 fabricato dedit, neminem occidit, ne noxiorum quidem. ex-
 hibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores sescen-
 tosque equites Romanos et quosdam fortunae atque existima-
 tionis integrae, ex isdem ordinibus confectores quoque fera-
 20 rum et uaria harenae ministeria. exhibuit et naumachiam
 marina aqua innantibus beluis; item pyrrichas quasdam e
 numero ephoborum, quibus post editam operam diplomata
 ciuitatis Romanae singulis optulit. inter pyrricharum argu-
 25 menta taurus Pasiphaam ligneo iuuencae simulacro abditam
 inuit, ut multi spectantium crediderunt; Icarus primo statim
 conatu iuxta cubiculum eius decidit ipsumque cruore resper-
 sit. nam perraro praesidere, ceterum accubans, paruis primum
 foraminibus, deinde toto podio adaptato spectare consueuerat.

15 *Epit.* 5, 3 in urbe amphitheatrum ... construxit.

5 et sexu om. G 6 supersedens L ϵ (*uulg.*) gatadromum Q,
 corr. $\epsilon\varsigma$ (*Beroald.*) 7 inscribitur Erasmus 10 auium G ς , aulum
 rel. (Q), aurum $\rho\varsigma$ 17 quadragenos Lipsius, quadraginta Veldhuis
 sexcentosque GIIQLPT, secent- S, sexagenosque Lipsius, sexaginta (*et tum*
eosque) Veldhuis 19 post integrae non distinguit Madvig 21 bel-
 luis RT pyrrichistas quosdam Madvig, ad pyrrichas quosdam Erne-
 sti e] C Oud. 22 edictam MGLPSR 24 pasiphaan M (*cf. Galba* 2),
 pasiphan X, pasipham (-phan II³) in GRII², pasipham II¹Q 26 ip-
 sum G 27 paruum primis R, primum paruis IIQ 28 consuemat
 M²XR

- 8 Instituit et quinquennale certamen primus omnium Romae
more Graeco triplex, musicum gymnicum equestre, quod ap-
pellauit Neronia; dedicatisque thermis atque gymnasio sena-
tui quoque et equiti oleum praeuit. magistros toto certamini
praeposuit consulares sorte, sede praetorum. deinde in orche- 5
stram senatumque descendit et orationis quidem carminisque
Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat,
ipsorum consensu concessam sibi recepit, citharae autem a
iudicibus ad se delatam adorauit ferrique ad Augusti statuam
4 iussit. gymnico, quod in Saeptis edebat, inter buthysiae 10
apparatum barbam primam posuit conditamque in auream
pyxidem et pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio con-
secrauit. ad athletarum spectaculum inuitauit et uirgines
Vestales, quia Olympiae quoque Cereris sacerdotibus spectare
conceditur. 15
- 13 Non immerito inter spectacula ab eo edita et Tiridatis in
urbem introitum ret<t>ulerim. quem Armeniae regem magnis
pollicitationibus sollicitatum, cum destinato per edictum die
ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit quo
oportunissime potuit, dispositis circa fori templa armatis co- 20
hortibus, curuli residens apud rostra triumphantis habitu
2 inter signa militaria atque uexilla. et primo per deuexum
pulpitum subeuntem admisit ad genua adleuatumque dextra
exosculatus est, dein precanti tiara[m] deducta[m] diadema
inposuit, uerba supplicis interpretata praetorio uiro multi- 25
tudini pronuntiante; perductum inde in theatrum ac rursus
supplicantem iuxta se latere dextro conlocauit. ob quae im-

3 cf. *Eutrop. VII 15, 2* aedificauit Romae thermas, quae ante Ne-
ronianae dictae nunc Alexandrianae appellantur (*Lampr. Alex. Sev. 25, 3*.
Epit. 5, 3 lauacra construxit.

3 neronia^t G 4 toto Q, toti s (*uulg.*), an toto certamine? 5 sor-
tes edēptorum (sorte re- Q) T, sorte selectorum q, sorte ductos sed et
praetorios Bentley (sed et praetorios praeciuerat Stephanus; c. octo, sede-
cim praetorios Cornelissen) 8 cytharam S 11 primum M¹ aurea
pixide H 12 et del. Bentley capitolino LP (Ioui Cap. Casaub.)
14 Olympia Casaub. 19 detulisset eprodixit M (de corr. in dis M²)
23 dextera G 24 deinde Tδ tiara deducta s (Beroaldus), diariam
deductam Q 25 et ante praetorio add. G

perator consulatus, laurea in Capitolium lata, Ianum geminum clausit, tamquam nullo residuo bello.

Consulatus quattuor gessit: primum bimenstem, secundum et nonissimum semenstres, tertium quadrimenstem; medios duos continuauit, reliquos inter annua spatia uariauit. in iuris dictione postulatoribus nisi sequenti die ac per libellos non temere respondit. cognoscendi morem eum tenuit, ut continuis actionibus omissis singillatim quaeque per uices ageret. quotiens autem ad consultandum secederet, neque in commune quicquam neque propalam deliberabat, sed et conscriptas ab uno quoque sententias tacitus ac secreto legens, quod ipsi libuisset perinde atque pluribus idem uideretur pronuntiabat.

In curiam libertinorum filios diu non admisit; admissis a prioribus principibus honores denegauit. candidatos, qui supra numerum essent, in solacium dilationis ac morae legionibus praeposuit. consulatum in senos plerumque menses dedit. defunctoque circa Kal. Ian. altero e consulibus neminem substituit improbens exemplum uetus Canini Rebili uno die consulis. triumphalia ornamenta etiam quaestoriae dignitatis et nonnullis ex equestri ordine tribuit nec utique de causa militari. de quibusdam rebus orationes ad senatum missas praeterito quaestoris officio per consulem plerumque recitabat. formam aedificiorum urbis nouam excogitauit et ut ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arcerentur; easque sumptu suo extruxit. destinarat

24 cf. *Victor Caes.* 5, 2 augenda urbe.

1 consulatus *MG*, consultatus *L* 2 tamquam nullo *Faernus Lipsius*, tam nullo quam *Q*, iam nullo quasi *Gronov.*, iam (tum pro tam *Iuncker*) nullo usquam *Bentley* 3 bimestrum *M*, bimestrem *QT*
 5 interiecto annuo spatio *Veldhuis* 6 postularibus *GP*, postulantibus *Reinesius*
 7 in cognoscendo *T'* (*R* in marg., in textu habet cognoscendi) 9 ageret *T'* dubito num recte (ageretur *Oud.*), om. *MGLP*, quaereret aut simile uerbum desiderat *Bücheler* 10 sed et] sed *ε* (*Ursinus*) fort. rectius 14 admissis a *GT*, admissa *Mδ*, admissos *X* (at in *L* corr. ex admissis) 21 nonnullis et transponit *Lipsius* (dignitati et *Bentley* dubitanter) 22 sed et post militari add. *T* (militari, sed et de quibuscumque rebus. Orationes *Bentley*, de quibusdam rebus glossema putat *G. Becker*) 24 et del. *Ernesti* 25 quarum *ΠQ5*, quorum rel. (*Q*) solaria *G*

etiam Ostia tenuis moenia promouere atque inde fossa mare ueteri urbi inducere.

- 2 Multa sub eo et animaduersa seuere et coercita nec minus instituta: adhibitibus sumptibus modus; publicae cenae ad sportulas redactae; interdictum ne quid in popinis cocti praeter legumina aut holera ueniret, cum antea nullum non obsonii genus proponeretur; afflicti suppliciiis Christiani, genus hominum superstitionis nouae ac maleficae; uetiti quadrigariorum lusus, quibus inueterata licentia passim uagantibus fallere ac furari per iocum ius erat; pantomimorum factio-
 10 nes cum ipsis simul relegatae; aduersus falsarios tunc primum repertum, ne tabulae nisi pertusae ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur; cautum ut testamentis primae duae cerae testatorum modo nomine inscripto uacuae signaturis ostenderentur ac ne qui alieni testamenti scriptor legatum sibi ascriberet; item ut litigatores pro patrociniis certam iustamque mercedem, pro subsellis nullam omnino darent praebente aerario gratuita; utque rerum actu ab aerario causae ad forum ac recipiutores transferrentur et ut omnes ap-
 20 pellationes a iudicibus ad senatum fierent.
- 18 Augendi propagandique imperii neque uoluntate ulla neque spe motus umquam, etiam ex Britannia deducere exercitum cogitauit, nec nisi uerecundia, ne obtrectare parentis gloriae uideretur, destitit. Ponti modo regnum concedente

7 *Oros. VII 7, 10* primus Romae Christianos suppliciiis et mortibus affecit. cf. *Tertull. scorp. 15* uitas Caesarum legimus: orientem fidem Romae primus Nero cruentauit. 21 cf. *Eutrop. VII 14, 4* in re militari nihil omnino ausus Britanniam paene amisit (cf. *Ner. 39. 40*). 24 *Eutrop. VII 14, 5* duae tamen sub eo prouinciae factae sunt, Pontus Polemoniacus concedente rege Polemone et Alpes Cottiae Cottio rege defuncto. *Victor Cues. 5, 2* Pontum in ius prouinciae Polemonis permissu redegit, cuius gratia Polemoniacus Pontus appellatur, itemque Cottias Alpes Cottio rege mortuo (inde *Epit. 5, 4*). cf. *Vopisc. Aurel. 21, 11* sub quo (*Nerone*) Pontus Polemoniacus et Alpes Cottiae Romano nomini sunt tributae.

1 ostiam *MGII³R* 6 uenirent *MLP* 7 affecti *Stephanus* (cf. *Oros.*) 11 simul *om. G* 13 ut] ut in *T* (*uulg.*) 15 quis *uulg.* (*primum legi in ed. anon. [a. 1472?] et ed. a. 1480*) 18 causae *del. Madvig* 23 ne] nec *M* 24 gloriam *X*

Polemone, item Alpiū defuncto Cottio in prouinciae formam redegit.

Peregrinationes duas omnino suscepit, Alexandrinam et ¹⁹ Achaicam; sed Alexandrina ipso profectionis die destitit turbatus religione simul ac periculo. nam cum circumitis templis in aede Vestae resedisset, consurgenti ei primum lacinia obhaesit, dein tanta oborta caligo est, ut dispicere non posset. in Achaia Isthmum perfodere adgressus praetorianos pro ² con-
tione ad incohandum opus cohortatus est tubaque signo dato ¹⁰ primus rastello humum effodit et corbulae congestam umeris extulit. parabat et ad Caspiae portas expeditionem conscripta ex Italicis senum pedum tironibus noua legione, quam Magni Alexandri phalanga appellabat.

Haec partim nulla reprehensione, partim etiam non me- ³
¹⁵ diocri laude digna in unum contuli, ut secernerem a probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

Inter ceteras disciplinas pueritiae tempore imbutus et ²⁰ musica, statim ut imperium adeptus est, Terpnū citharodum uigentem tunc praeter alios arcessiit diebusque ²⁰ continuis post cenam canenti in multam noctem assidens paulatim et ipse meditari exerce-
re coepit neque eorum quicquam omittere, quae generis eius artifices uel conseruandae uocis causa uel augendae factitarent; sed et plumbeam char-
tam supinus pectore sustinere et clystere uomituque purgari ²⁵ et abstinere pomis cibisque officientibus; donec blandiente pro-
fectu, quamquam exiguae uocis et fuscae, prodire in scaenam concupiit, subinde inter familiares Graecum prouerbiū iactans occultae musicae nullum esse respectum. et prodiit ²
Neapoli primum ac ne concusso quidem repente motu terrae ³⁰ theatro ante cantare destitit, quam incohatum absolueret nomen.

4 alexandrina GIIT, -nam rel. (Ω) et sic Bentley legens postea deseruit, Alexandrina in Oud. die om. G destituit q 5 simul religione T cum om. M, post nam add. ΠQδ, post templis GRX circuitis GT' 7 deinde T5 (uulg.) despiciere Ω, corr. 5 (edd. pr. Rom.) 11 conscripta ΠQST, -tam rel. (Ω) 13 phalangam T, -quam S, -gem LPT 15 probriis M, probri LP 16 ac] et G, a P 19 arcessit R, accersiit (acer- T) GPS³T diebus GR¹ 23 uocis gratia H 25 potibus uel pomatis Reinesius 28 prodiit TT (uulg.) 29 neapoli ΠQ, neapolim, rel. (Ω) 30 nomen (uel nom) XN (quam inchoata finiret H)

SVETONIUS ed. Ihm. I.

16

ibidem saepius et per complures cantauit dies; sumpto etiam ad reficiendam uocem breui tempore, impatiens secreti a balineis in theatrum transiit mediaque in orchestra frequente populo epulatus, si paulum subbibisset, aliquid se sufferi
 8 tinnituum Graeco sermone promisit. captus autem modulatis 5 Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria euocauit. neque eo segnius adulescentulos equestris ordinis et quinque amplius milia e plebe robustissimae iuuentutis undique elegit, qui diuisi in factiones plausuum genera condiscerent — bombos 10 et imbrices et testas uocabant — operamque nauarent cantanti sibi, insignes pinguissima coma et excellentissimo cultu pu[e]ris ac sine anulo laeuis, quorum duces quadringena milia sestertia merebant.

21 Cum magni aestimaret cantare etiam Romae, Neroneum 15 agona ante praestitutam diem reuocauit flagitantibusque cunctis caelestem uocem respondit quidem in hortis se copiam uolentibus facturum, sed adiuuante uulgi preces etiam statione militum, quae tunc excubabat, repraesentaturum se pollicitus est libens; ac sine mora nomen suum in albo profitentium 20 citharoedorum iussit ascribi sorticulaque in urnam cum ceteris demissa intrauit ordine suo, simul praefecti praetorii citharam sustinentes, post tribuni militum iuxtaque amicorum
 2 intimi. utque constitit, peracto principio, Niobam se cantaturum per Cluuium Rufum consularem pronuntiauit et in 25 horam fere decimam perseuerauit coronamque eam et reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit, ut saepius canendi occasio esset. quod cum tardum uideretur, non cessauit identidem se publicare. dubitauit etiam an pri-

2 abualineis *MG*δ, ab balineis *R*, a balneis *PST* 4 epulat *M*δ, epulans *Salmasius* sufferi *MG*, sufferri *TLPT*, *sufferre *S*¹ († efferre *S*²), sufferti *ed. Ven. I*, suffertim *Egnatius* (5?) 11 discerent (discerent quos *S*) post imbrices *add. X* (expunctum in *P*) nouarent *GIIRS* 13 puris *P*² (*Bentley*), pueris *MX*δ, pueros *S*², pueri *GT* (*uulg.*), purpureis *Roth* ac] nec *G*5 (*uulg.*) leuis *G* (sic etiam in *P m. rec.*), laeuiis *M*, leuis *T* (*uulg.*), leuiis *ST*, uelis *LPO*, sortis *δ*, laenis *Roth* quadragena *T* (*uulg.*) 14 sestertium uel *HS. uulg.*, abesse mauult *Oud.* 16 praestitam *T* 17 respondi *M* 18 prece *G* 21 iussi *M*¹ 23 post] pro *M* 24 niobā *G*, -ban *MT*, -hem *X*, -ben *uulg.* 29 non dubitauit *STN* (*uulg.*) an *q*5 (*I.F. Gronov.*), in *MGT*, om. *XN*

natis spectaculis operam inter scaenicos daret quodam praetorum sestertium decies offerente. tragoedias quoque can-
tauit personatus heroum deorumque, item heroidum ac dea-
rum, personis effectis ad similitudinem oris sui et feminae,
5 prout quamque diligeret. inter cetera cantauit Canac[h]en
parturientem, Oresten matricidam, Oedipodem excaecatam,
Herculem insanum. in qua fabula fama est tirunculum mi-
litem positum ad custodiam aditus, cum eum ornari ac uin-
ciri catenis, sicut argumentum postulabat, uideret, accurrisse
10 ferendae opis gratia.

Equorum studio uel praecipue ab ineunte aetate flagrauit 22
plurimusque illi sermo, quanquam uetaretur, de circensibus
erat; et quondam tractum prasini agitatore inter condi-
scipulos querens, obiurgante paedagogo, de Hectore se loqui
15 ementitus est. sed cum inter initia imperii eburneis qua-
drigis cotidie in abaco luderet, ad omnis etiam minimos cir-
censes e secessu commeabat, primo clam, deinde propalam,
ut nemini dubium esset eo die utique affuturum. neque dis-
2 simulabat uelle se palmarum numerum ampliari; quare specta-
culum multiplicatis missibus in serum protrahebatur, ne do-
minis quidem iam factionum dignantibus nisi ad totius diei
cursum greges ducere. mox et ipse aurigare atque etiam
spectari saepius uoluit positoque in hortis inter seruitia et
sordidam plebem rudimento uniuersorum se oculis in circo
25 maximo praebuit, aliquo liberto mittente mappam unde magi-
stratus solent. nec contentus harum artium experimenta Ro-
mae dedisse, Achaïam, ut diximus <c. 19>, petit hinc maxime
motus. instituerant ciuitates, apud quas musici agones edi
solent, omnes citharoedorum coronas ad ipsum mittere. eas

1 daret *MGT*q, dare *XN*δ (*uulg.*) quaedam *M*δ 5 quam *M*¹
(*Bentley*) canacē *G* 6 oedipodē *G*, -den *rel.* (*cf. Nero* 46) 8 onerari
notaui e marg. ed. Gryphii Lugd. 1544 11 fraglaui *MLS* 12 uete-
raretur *MR* 13 prasini *MT*, -sim *LST*, -sū *P*, -siniū *G*. prasinum *g*
et edd. post Beroaldum 14 magistro *T* 16 mimmos *S*¹ (*et sic fort. L*¹,
ubi ini in ras. legitur), mimos *PS*²*T* circenses *e* | circenses *LPTN*.
circense *Q* (circenses ¹ecessu *m. 1*, circenses ²ecessu *m. 2*), circensi *Π*¹ *et*
pro u. l. R in marg., circensi *e* *Π*² 18 afuturum *Casaub.* 19 mune-
rum *M* ampliare *ΠQST* *et fere edd.* 20 protrahebantur *MT*δ
21 factionum iam *G* 25 libertorum *Bentley* 28 instituerat *T*, ut in-
stitueret *R*² ciuitates *om. Π*¹*Q*

adeo grate recipiebat, ut legatos, qui pertulissent, non modo primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret. a quibusdam ex his rogatus ut cantaret super cenam, exceptusque effusius, solos scire audire Graecos solosque se et studiis suis dignos ait. nec protectione dilata, ut primum
 23 Cassiopen traiecit, statim ad aram Iouis Cassii cantare auspi-
 catus certamina deinceps obiit omnia. nam et quae diuersissimorum temporum sunt, cogi in unum annum, quibusdam etiam iteratis, iussit et Olympiae quoque praeter consuetudinem musicum agona commisit. ac ne quid circa haec oc-
 10 cupatum auocaret detineretue, cum praesentia eius urbricas res egere a liberto Helio admoneretur, rescripsit his uerbis: quamuis nunc tuum consilium sit et uotum celeriter reuerti me, tamen suadere et optare potius debes, ut Nerone dignus reuertar.

2 Cantante eo ne necessaria quidem causa excedere theatro licitum est. itaque et enixae quaedam in spectaculis dicuntur et multi taedio audiendi laudandique clausis oppidorum portis aut furtim desiluisse de muro aut morte simulata funere elati. quam autem trepide anxieque certauerit, quanta
 20 aduersariorum aemulatione, quo metu iudicum, uix credi potest. aduersarios, quasi plane condicionis eiusdem, obseruare, captare, infamare secreto, nonnumquam ex occurso maledictis incessere ac, si qui arte praecellerent, corrumpere
 3 etiam solebat. iudices autem prius quam inciperet reuerentissime adloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed euentum in manu esse Fortunae; illos ut sapientis et doctos uiros fortuita debere excludere; atque, ut auderet hortantibus, aequiore animo recedebat, ac ne sic quidem sine sollicitudine, taciturnitatem pudoremque quorundam
 30 pro tristitia et malignitate arguens suspectosque sibi dicens.
 24 in certando uero ita legi oboediebat, ut numquam excreare ausus sudorem quoque frontis brachio detergeret; atque etiam

3 <et> a Bentley 4 scire et G 6 cassi N¹⁵ (*Sabellicus*) auspicatus est II³R 16 nec HT⁸ 17 est] erat X 18 clusis MQ oppidorum del. Polak 19 simulata morte H 20 funere del. G. Becker 23 cantare LPS, causare T, cauillari Bentley 24 corrumpere GXT, quod in archetypo fuisse putauerim 28 adderet T 29 ne] nec X siquidam MG (sic- G) 31 et] ac T

in tragico quodam actu, cum elapsum baculum cito resum-
 pisset, pauidus et metuens ne ob delictum certamine sum-
 moueretur, non aliter confirmatus est quam adiurante hypo-
 crita non animaduersum id inter exultationes succlamationesque
 5 populi. uictorem autem se ipse pronuntiabat; qua de causa
 et praeconio ubique contendit. ac ne cuius alterius hieroni-
 carum memoria aut uestigium extaret usquam, subuerti et
 unco trahi abicique in latrinas omnium statuas et imagines
 imperauit. aurigauit quoque plurifariam, Olympiis uero etiam 2
 10 decemiugem, quamuis id ipsum in rege Mithradate carmine
 quodam suo reprehendisset; sed excussus curru ac rursus re-
 positus, cum perdurare non posset, destitit ante decursum;
 neque eo setius coronatus est. decedens deinde prouinciam
 uniuersam libertate donauit simulque iudices ciuitate Romana
 15 et pecunia grandi. quae beneficia e medio stadio Isthmio-
 rum die sua ipse uoce pronuntiauit.

Reuersus e Graecia Neapolim, quod in ea primum artem 25
 protulerat, albis equis introiit disiecta parte muri, ut mos
 hieronicarum est; simili modo Antium, inde Albanum, inde
 20 Romam; sed et Romam eo curru, quo Augustus olim trium-
 phauerat, et in ueste purpurea distinctaque stellis aureis
 chlamyde coronamque capite gerens Olympiacam, dextra manu
 Pythiam, praeunte pompa ceterarum cum titulis, ubi et quos
 quo cantionum quoue fabularum argumento uicisset; sequenti-
 25 bus currum ouantium ritu plausoribus, Augustianos milites-
 que se triumphi eius clamitantibus. dehinc diruto circi 2
 maximi arcu per Velabrum forumque Palatium et Apollinem
 petit. incedenti passim uictimae caesae sparso per uias iden-
 tidem croco ingestaeque aues ac lemnisci et bellaria. sacras
 30 coronas in cubiculis circum lectos posuit, item statuas suas
 citharoedico habitu, qua nota etiam nummum percussit

9 cf. *Oros. VII 7, 1* (u. ad c. 53) 31 *Eutrop. VII 14, 2* cantaret in
 scaena citharoedico habitu. *Schol. Iuu. 2, 147* (cf. ad cap. 38)

1 quondam Bentley 6 condit M aut ne cui uis G 8 abeique
 M 10 mithradate M, mithri- uel mitri- rel. 13 decedensque inde
 Bentley (deinde om. L.) 16 ipsa G 17 e| a PSTN 20 et del.
 Torr. 21 ueste del. Torr. aliiue 23 ceterorum T', cytharedorum N
 27 maxi arcu M 28 petiit IIQ (uulg.) 29 ingestique flores Graevius

3 ac post haec tantum afuit a remittendo laxandoque studio, ut
conseruandae uocis gratia neque milites umquam, nisi absens
aut alio uerba pronuntiante, appellaret neque quicquam serio
iocoue egerit, nisi astante phonasco, qui moneret parceret
arteriis ac sudarium ad os applicaret; multisque uel ami- 5
citiam suam optulerit uel simultatem indixerit, prout quisque
se magis parciusue landasset.

26 Petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem
sensim quidem primo et occulte et uelut iuuenili errore
exercuit, sed ut tunc quoque dubium nemini foret naturae 10
illa uitia, non aetatis esse. post crepusculum statim adrepto
pilleo uel galero popinas inibat circumque uicos uagabatur
ludibundus nec sine perniciē tamen, siquidem redeuntis a
cena uerberare ac repugnantes uulnerare cloacisque demergere
assuerat, tabernas etiam effringere et expilare; quintana domi 15
constituta, ubi partae et ad licitationem diuidendae praedae
2 pretium absumeretur. ac saepe in eius modi rixis oculorum
et uitae periculum adiit, a quodam laticlauiō, cuius uxorem
adtrexauerat, prope ad necem caesus. quare numquam postea
publico se illud horae sine tribunis commisit procul et oc- 20
culte subsequentibus. interdiu quoque clam gestatoria sella
delatus in theatrum seditionibus pantomimorum e parte pro-
scaeni superiore signifer simul ac spectator aderat; et cum
ad manus uentum esset lapidibusque et subselliorum frag-
minibus decerneretur, multa et ipse iecit in populum atque 25
27 etiam praetoris caput consauciauit. paulatim uero inualescen-

8 *Oros. VII 7, 1* petulantiam libidinem luxuriam auaritiam crude-
litem nullo non scelere exercuit. 11 sqq. cf. *Capitol. Ver. 4, 6* in
tantum uitiorum Gaianorum (cf. *Cal. 11*) et Neronianorum ac Vitelliano-
rum fuisse aemulum, ut uagaretur nocte per tabernas ac lupanaria ob-
tecto capite cucullione uulgari uiatorio et comisaretur cum triconibus,
committeret rixas, dissimulans quis esset, saepeque effictum liuida facie
redisse et in tabernis agnitum, cum sese absconderet.

3 appellari Bentley 4 locoue M parceret] eum parcere H
8 luxuriem M, -uriem T 9 feruore exeruit Bentley 10 ut] et MGRδ
12 galerio MLPOδ 15 tabernulas ΠQ 16 et allicitatione in G
diuendendae Torr. 17 adsumeretur (ass-) Πδς 20 a publico MGII³R
(a in R *erasa*), publice L¹S¹ 24 munus II¹Q et sic pro u. l. ss. in R
23 simul aspectator M, s. aspector δ 25 iecit et ipse G

tibus uitiis iocularia et latebras omisit nullaue dissimulandi cura ad maiora palam erupit.

Epulas a medio die ad mediam noctem protrahabat, re- 2
fotus saepius calidis piscinis ac tempore aestiuo niuatis; ce-
5 nitabatque nonnumquam et in publico, naumachia praeclusa
uel Martio campo uel circo maximo, inter scortorum totius
urbis et ambubaiarum ministeria. quotiens Ostiam Tiberi 3
deflueret aut Baianum sinum praeternaigaret, dispositae per
litora et ripas deuersoriae tabernae parabantur insignes ga-
10 nea[e] et matronarum institorio copas imitantium atque hinc
inde hortantium ut appelleret. indicebat et familiaribus ce-
nas, quorum uni mitellita quadragies sestertium constitit, alteri
pluris aliquanto rosaria.

Super ingenuorum paedagogia et nuptarum concubi- 28
15 natus Vestali uirgini Rubriae uim intulit. Acten libertam
paulum afuit quin iusto sibi matrimonio coniungeret, summissis
consularibus uiris qui regio genere ortam peierarent. puerum
Sporum exectis testibus etiam in muliebrem naturam trans-
figurare conatus cum dote et flammeo per sollemni<a> nuptia-
20 rum celeberrimo officio deductum ad se pro uxore habuit;
extatque cuiusdam non inscitus iocus bene agi potuisse cum
rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset
uxorem. hunc Sporum, Augustarum ornamentis excultum lecti- 2
caque uectum, et circa conuentus mercatusque Graeciae ac mox

4 cf. ad p. 184, 26 15 Victor Caes. 5, 11 hic paulatim ad sacerdotem Vestae (*processerit*). 18 Epit. 5, 7 spadone Sporo, quem quondam exsectum formare in mulierem temptauerat (*ex Vict. Caes. 5, 16 ubi deest nomen Spori*). cf. etiam ad p. 248, 8sqq.

2 causa T palam om. II¹Q 3 a] e ΠQ 6 martio Xδ, a martio rel. 7 urbis om. G ambularum Mδ 8 aut] aut ad T 9 ganea Salmasius 10 institorio copas (copiis II¹Q, copias II²) T, institor (institor P) loco pas MX, institutor iocopas G, institorias operas uel institorum loco passim edd. uet. inuitantium X 11 hortantium X, ornantium M, orantium GT appellaret GQLPT 12 sestertio Salmasius (cf. Iul. 50 p. 26, 24) 13 plures LS (X ut uid., alteri — rosaria om. PT) 15 actenus II¹Q et pro u. l. ss. in R libertum II¹Q 16 quin (qui II¹Q) iniusto (inusto R) matrimonio sibi T (*inuersio etiam in T*) summis G 18 exsectis (exs- codd. praeter MR) testiculis H 19 flamineo (flami- R) T sollemnia s (Oud.), sollemne Turnebus 22 habuisse M¹

Romae circa Sigillaria comitatus est identidem exosculans. nam matris concubitus appetisse et ab obtrektoribus eius, ne ferox atque impotens mulier et hoc genere gratiae praeualeret, deterritum nemo dubitauit, utique postquam meretricem, quam fama erat Agrippinae simillimam, inter concubinas recepit. olim etiam quotiens lectica cum matre uehatur, libidinum incestu ac maculis uestis proditum affirmant.

29 Suam quidem pudicitiam usque adeo prostituit, ut contaminatis paene omnibus membris nouissime quasi genus lusus excogitaret, quo ferae pelle contactus emitteretur e cauea 10 uirorumque ac feminarum ad stipitem deligatorum inguina inuaderet et, cum affatim desaeuisset, conficeretur a Doryphoro liberto; cui etiam, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit, uoces quoque et heulatus uim patientium uirginum imitatus. ex nonnullis comperi persuasissimum habuisse eum neminem 15 hominem pudicum aut ulla corporis parte purum esse, uerum plerosque dissimulare uitium et callide optegere; ideoque professis apud se obscaenitatem cetera quoque concessisse delicta.

30 Diuitiarum et pecuniae fructum non alium putabat quam 20

2sq. cf. *Victor Caes.* 5, 8sq. atque inter haec matrem etiam contaminasse plures habent, dum ea quoque ardore dominandi scelere quolibet subici filium cupit. id ego quamquam scriptoribus diuersa firmantibus uerum puto (*Epit.* 5, 5 matrem etiam stupro contaminauit, quam postmodum interemit). *Oros.* VII 7, 2 (u. ad l. 8). 8 *Victor Caes.* 5, 5sq. eo progressus est, uti neque suae neque aliorum pudicitiae parcens (*haec ex Suet. Cal.* 36) ad extremum amictus nubentium uirginum specie, palam senatu, dote data, cunctis festa more celebrantibus (cf. p. 247, 19) in manum conueniret lecto ex omnibus prodigiosis. quod sane in eo leuius aestimandum. quippe noxiorum uinctis modo pelle tectus ferae utrique sexui genitalia uultu contrectabat; exactor parium maiore flagitio (*inde breuius Epit.* 5, 5). *Oros.* VII 7, 2 libidinibus porro tantis exagitatus est, ut ne a matre quidem uel sorore ullaue consanguinitatis reuerentia abstinuisse referatur, uirum in uxorem duxerit, ipse a uiro ut uxor acceptus sit.

2 ab *Q*, ad II (*exp. m.* 2), *om. rel.* (2), inde ab rectoribus *coni. Bentley* 5 quae forma erat A. simillima *G. Becker* <esse> simillimam *Madvig* 7 ac] a *PO*, et 5, *om. T* (*G. Becker*), ex *Gruter.* affirmabant *M* (b ex n corr. ut uid. m. 1) 8 Suam] Quam *G* 9 poene *M*, plene *G*, pene *rel.* 10 excogitarit *Bentley* 11 stipem *MT* 12 euaderet *M* 14 heulatus *MG*, ei-*rel.* 16 hominum *M* (*fort. rectius*), *om. N*

profusionem: sordidos ac deparcos esse quibus impensarum ratio constaret, praelautos uereque magnificos qui abuterentur ac perderent. laudabat mirabaturque auunculum Gaium nullo magis nomine, quam quod ingentis a
 5 Tiberio relictas opes in breui spatio prodegisset. quare nec largiendi nec absumendi modum tenuit. in Tiridatem, quod uix
 credibile uideatur, octingena nummum milia diurna erogauit
 abeuntique super sestertium milies contulit. Menecraten cithar-
 oedum et Spiculum murmillonem triumphalium uirorum patri-
 10 moniis aedibusque donauit. cercopithecum Panerotem faeneratorem et urbanis rusticisque praediis locupletatum prope
 regio extulit funere. nullam uestem bis induit. quadringenis 3
 in punctum sestertiis aleam ludit. piscatus est rete aurato et
 purpura coccoque funibus nexis. numquam minus mille car-
 15 rucis fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusina-
 tatis mulionibus, armillata phalerataque Mazacum turba at-
 que cursorum.

Non in alia re tamen damnosior quam in aedificando 31

3 *Eutrop. VII 14, 1* Caligulae, auunculo suo, simillimus, qui Romanum imperium et deformauit et minuit, inusitatae luxuriae sumptumque. *Oros. VII 7, 1* Gai Caligulae, auunculi sui, erga omnia uitia ac scelera sectator, immo transgressor. 13 *Eutrop. VII 14, 1* ut qui ... retibus aureis piscaretur, quae blattinis funibus extrahebat (*Hier. chron. a. 2075 pro blattinis exhibens purpureis, item Orosius VII 7, 3, quo usus est Heiricus: piscabatur ... retibus aureis quae funibus purpureis uel coccineis extrahebantur. inde etiam Fulg. de aet. mund. 51 p. 177, 1 da Caligulam aureis piscantem retibus funibusque purpureis*). 14 *Oros. VII 7, 3* numquam minus mille carrucis confecisse iter traditur. cf. *Lampr. Heliog. 31, 5* adserens ... Neronem quingentis carrucis iter inisse. 18 *Schol. Lucan. 10, 111 W.* fuit nimius in aedificando.

2 praelatos GS, at p̄claros Q² in marg. 5 tam breui uel in bienni Bentley 6 assumendi M tiriditatem (tyr- δ) ML¹PSRδ 9 speculum Q, corr. Beroaldus (cf. cap. 47) uirorum GIIQT, uiuorum MLPSRδ 10 cercopithecum (-tetum T, circo- G, certo- PT) Ω funeratore Gronov. filius, uenatore Gronov. pater (faeneratore et del. Bentley accipiens de uero cercopitheco) 13 alea T piscabatur autem H rete aurato T (retibus aureis H cum Eutropio), ueste aurato M (inde reste Salmas.), ueste aurata GXN et om. GTN 15 confecisse Oros. 16 phalerataque Mazacum Salmasius (Mazacum ed. Ven. a. 1471, Mazycum mauult Roth post alios), phalerata cimazacum M (rasura supra tertiam a), phalerata (phalera G, fallerata T) cimazacum GRX, et phalerata cimazacum (cūcymazacum Π) ΠQ 17 cussorem M 18 alia GIIQN (tamen re N), aliena rel., alia ulla (uel aliqua) tamen re Bentley

- domum a Palatio Esquilias usque fecit, quam primo transitoriam, mox incendio absumptam restitutamque auream nominavit. de cuius spatio atque cultu suffecerit haec ret<t>ulisse. vestibulum eius fuit, in quo colossus CXX pedum staret ipsius effigie; tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet; item stagnum maris instar, circumsaeptum aedificiis ad urbium speciem; rura insuper aruis atque uinetis et pascuis silisque uaria, cum multitudine omnis generis pecudum ac 2 ferarum. in ceteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis unionumque conchis erant; cenationes laqueatae tabulis eburneis uersatilibus, ut flores, fistulatis, ut unguenta desuper spargerentur; praecipua cenationum rotunda, quae perpetuo diebus ac noctibus uice mundi circumageretur; balineae marinis et albulis fluentes aquis. eius modi domum cum absolutam dedicaret, hactenus comprobavit, ut se diceret quasi 15 hominem tandem habitare coepisse.
- 3 Praeterea incohabat piscinam a Miseno ad Auernum lacum contectam porticibusque conclusam, quo quidquid totis Bais calidarum aquarum esset conuerteretur; fossam ab Auerno Ostiam usque, ut nauibus nec tamen mari iretur, longitudinis 20 per centum sexaginta milia, latitudinis, qua contrariae quinqueres commearent. quorum operum perficiendorum gratia quod ubique esset custodiae in Italiam deportari, etiam scelere conuictos non nisi ad opus damnari praeceperat.
- 4 Ad hunc impendiorum furorem, super fiduciam imperii, 25 etiam spe quadam repentina immensarum et reconditarum opum impulsus est ex indicio equitis R. pro comperto pollicentis thesauros antiquissimae gazae, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa uastissimis specubus 32 abditos ac posse erui paruula molientium opera. uerum ut spes fefellit, destitutus atque ita iam exhaustus et egens ut stipendia quoque militum et commoda ueteranorum pro-

5 effigie (e finalis in ras.) *M*, effigie *LPS*, effigiei *GT*, effigies *T* habet *M* 10 erat *MX* 11 fistulis *XN*, fistulatae *Casaub.* 12 aspargerentur *M* 13 balneae *LS*, balineaeque *G* 15 haectenus *M* 21 per c. xl. *G* 23 essent s (quot — essent *Lipsius*) custodiarum *Torr.*, *Casaub.* <in> scelere *Bentley* et *C.F.W. Müller*, recte *pulo*

trahi ac differri necesse esset, calumniis rapinisque intendit animum.

Ante omnia instituit, ut e libertorum defunctorum bonis 2 pro semisse dextans ei cogeretur, qui sine probabili causa
5 eo nomine essent, quo fuissent ullae familiae quas ipse con-
tingeret; deinde, ut ingratorum in principem testamenta ad
fiscum pertinerent, ac ne impune esset studiosis iuris, qui
scripsissent uel dictassent ea; tunc ut lege maiestatis facta
dictaque omnia, quibus modo delator non deesset, tenerentur.
10 reuocauit et praemia coronarum, quae umquam sibi ciuitates 3
in certaminibus detulissent. et cum interdixisset usum ame-
thystini ac Tyrii coloris summisissetque qui nundinarum die
pauculas uncias uenderet, praeclusit cunctos negotiatores. quin
etiam inter canendum animaduersam matronam in spectaculis
15 uetita purpura cultam demonstrasse procuratoribus suis dici-
tur detractamque ilico non ueste modo sed et bonis exiit.
nulli delegauit officium ut non adiceret: scis quid mihi 4
opus sit, et: hoc agamus, ne quis quicquam habeat.
ultimo templis compluribus dona detraxit simulacraque ex
20 auro uel argento fabricata conflauit, in iis Penatium deorum,
quae mox Galba restituit.

Parricidia et caedes a Claudio exorsus est; cuius necis 33
etsi non auctor, at conscius fuit, neque dissimulanter, ut qui
boletos, in quo cibi genere uenenum is acceperat, quasi de-
25 orum cibum posthac prouerbio Graeco conlaudare sit solitus.
certe omnibus rerum uerborumque contumeliis mortuum in-
sectatus est, modo stultitiae modo saeuitiae arguens; nam et
morari eum desisse inter homines producta prima syllaba

13 cf. Oros. VII 7, 8

22 cf. Eutrop. VII 14, 3 Oros. VII 7, 9

1 atque rapinis G 4 <si> qui *Lipsius delens* ei, <et ut liberti
haberentur> qui *Madvig* 5 esset quo fuissent *Ursinus*, fuissent quo
essent *Casaub.* fuissent *del. G. Becker* (totum locum sic reddit N: bonis
qui eo nomine fuissent quo familie quas ipse contingeret dextans ei
cogeretur) ullae] illae (-e) X (at in L i corr. ex u) 7 studiosi QR,
-sius II iuris M, uiris notui ex *GHPT*, utrumque legi potest in
LQR 10 quae] quas *Bentley* in certaminibus ciuitates T 13 per-
culit *Budaeus* 14 animaduersum X 19 compluris MG 20 in
ius X, in his *GHQ* deorum M (item l. 24) 23 at certe N 26 om-
nium G 28 desisse om. G, post homines coll. c. T, dixisse T

iocabatur multaque decreta et constituta, ut insipientis atque deliri, pro irritis habuit; denique bustum eius consaequiri nisi humili leuique maceria neglexit.

- 2 Britannicum non minus aemulatione uocis, quae illi iucundior suppetebat, quam metu ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria praeualeret, ueneno adgressus est. quod acceptum a quadam Lucusta, uenenariorum indice, cum opinione tardius cederet uentre modo Britannici moto, arcesitam mulierem sua manu uerberauit arguens pro ueneno remedium dedisse; excusantique minus datum ad occultandam facinoris inuidiam: sane, inquit, legem Iuliam timeo, coegitque se coram in cubiculo quam posset uelocissimum ac praesentaneum coquere. deinde in haedo expertus, postquam is quinque horas protraxit, iterum ac saepius recoctum porcello obiecit; quo statim exanimato inferri in triclinium darique cenanti secum Britannico imperauit. et cum ille ad primum gustum concidisset, comitali morbo ex consuetudine correptum apud conuiuas ementitus postero die raptim inter maximos imbres tralaticio extulit funere. Lucustae pro nauata opera impunitatem praediaque ampla, sed et discipulos dedit.
- 34 Matrem facta dictaque sua exquirentem acerbius et corrigentem hactenus primo grauabatur, ut inuidia identidem oneraret quasi cessurus imperio Rhodumque abiturus, mox et honore omni et potestate priuauit abductaque militum et Germanorum statione contubernio quoque ac Palatio expulit; neque in diuexanda quicquam pensi habuit, summissis qui et Romae morantem litibus et in secessu quiescentem per con-

7 sqq. cf. *Schol. Iuu. 1, 71*

1 atque] et G 2 deleri Mδ (sic Suet.? cf. *Vesp. 5, 2*) conspire Bentley 3 maceria Gutherius (*Reinesius*), materia Ω 7 locusta QLP¹T (item l. 1^a) uenenariorum inclite T, uenenariorum (-arum Oud.) inclitya s, uenenorum (uenenorum ε teste *Preud'homme*) indice Gijetus, uenenorum uenditrice (artifice P. Thomas) uel uenenaria institrice Heinsius, uenenariorum principe W. H. Roscher, uenenorum rariorum (uariorum ego Herm. 36 p. 296) indice Madvig 8 acersitam MT, accersa GPT 10 minus <uelox> Iernstedt 19 nouatu Π¹Q, noua tū Π¹R 20 praemiaque Bentley (cf. P. de Winterfeld sched. crit. p. 33) discipulas Winterfeld 21 dicta factaque Ns (uulg.) corripientem Bentley (Boot, Polak) 26 in deuexanda XN, inde uexando Bentley 27 et incessu MGD

uicia et iocos terra marique praeteruehentes inquietarent.
 uerum minis eius ac uiolentia territus perdere statuit; et cum 2
 ter ueneno temptasset sentiretque antidotis praemunitam, la-
 cunaria, quae noctu super dormientem laxata machina de-
 5 ciderent, parauit. hoc consilio per conscios parum celato
 solutilem nauem, cuius uel naufragio uel camarae ruina per-
 iret, commentus est atque ita reconciliatione simulata iucun-
 dissimis litteris Baias euocauit ad sollemnia Quinquatrum
 simul celebranda; datoque negotio trierarchis, qui liburnicam
 10 qua aduecta erat uelut fortuito concursu confringerent, pro-
 traxit conuiuium repetentique Baulos in locum corrupti na-
 uigii machinosum illud optulit, hilare prosecutus atque in
 digressu papillas quoque exosculatus. reliquum temporis cum 8
 magna trepidatione uigilauit opperiens coeptorum exitum.
 15 sed ut diuersa omnia nandoque euasisse eam comperit, inops
 consilii L. Agermum libertum eius saluam et incolumem cum
 gaudio nuntiantem, abiecto clam iuxta pugione ut percussorem
 sibi subornatum arripi constringique iussit, matrem occidi, quasi
 deprehensum crimen uoluntaria morte uitasset. adduntur his 4
 20 atrociora nec incertis auctoribus: ad uisendum interfectae ca-
 dauer accurrisse, contrectasse membra, alia uituperasse, alia
 laudasse, sitique interim oborta bibisse. neque tamen conscien-
 tiam sceleris, quanquam et militum et senatus populique gratu-
 lationibus confirmaretur, aut statim aut umquam postea ferre
 25 potuit, saepe confessus exagitari se materna specie uerberibus-
 que Furiarum ac taedis ardentibus. quin et facto per Magos
 sacro euocare Manes et exorare temptauit. peregrinatione qui-
 dem Graeciae et Eleusinis sacris, quorum initiatione impii et
 scelerati uoce praeconis summonentur, interesse non ausus est.

3 lucunaria *M* 6 camare *ML*, camere (uel -re) *rel.* 8 quin-
 quatrum *MLTδ* (sic *Suet.?*), -trium *GPT* (*uulg.*), quinquennialium *S, corr.*
Gronov. 9 tetrarchis (tretr- *S*, tethr- *P*) *X* 10 concursu *M*¹, inde
 concussu *Salmas.* 11 repentique *ΜΠ'Qδ* baiulos *X* (in *L. corr.* ex
 babulos ut uidetur) 12 Et hilare *T*, ad mare *Bentley* 15 dimersa *T*
 eam euasisse *G* 16 lagermum *ΜΓΠ'QST* (e ex a *corr.* *M m. 1*, lar-
 germū *G*, lagermium *T*), lagerinum *rel.*, L. Agerinum *edd. cum ε* (*Erasmus*),
Agerinum Turnebus (agerm- etiam *Taciti cod. teste Andresen, Wochenschr.*
f. klass. Phil. 1905 p. 1178) 17 iuxta *om. G* 20 nec] sed *Lipsius*
 22 sceleris conscientiam *T* 26 permagros *M*, per manes *G* 28 et
om. GΠQ eleusine *G*

5 Iunxit parricidio matris amitae necem. quam cum ex
duritie alui cubantem uisitaret, et illa tractans lanuginem
eius, ut assolet, iam grandis natu per blanditias forte dixisset:
simul hanc excepero, mori uolo, conuersus ad proximos
confestim se positurum uelut irridens ait praecepitque me- 5
dicis ut largius purgarent aegram; necdum defunctae bona
inuasit suppresso testamento, ne quid abscederet.

35 Vxores praeter Octauiam duas postea duxit: Poppaeam
Sabinam quaestorio patre natam et equiti R. antea nuptam,
deinde Statiliam Messalinam Tauri bis consulis ac triumphali
abneptem. qua ut poteretur, uirum eius Atticum Vesti- 10
num consulem in honore ipso trucidauit. Octaviae consue-
tudinem cito aspernatus, corripientibus amicis sufficere illi
2 debere respondit uxoria ornamenta. eandem mox saepe
frustra strangulare meditatus dimisit ut sterilem, sed impro- 15
bante diuortium populo nec parcente conuiciis, etiam rele-
gauit, denique occidit sub crimine adulteriorum adeo inpu-
denti falsoque, ut in quaestione pernegantibus cunctis Ani-
cetum paedagogum suum indicem subiecerit, qui fingeret +
8 dolo stupratam a se fateretur. Poppaeam duodecimo die 20
post diuortium Octaviae in matrimonium acceptam dilexit
unice; et tamen ipsam quoque ictu calcis occidit, quod se
ex aurigatione sero reuersum grauida et aegra conuiciis in-
cesserat. ex hac filiam tulit Claudiam Augustam amisitque
admodum infantem.

25

1 *Schol. Iuu. 8, 213* a Nerone . . . mater occisa est et amita.
8sq. *Epit. 5, 5* Octauiam et Sabinam cognomento Poppaeam in matri-
monium duxit uiris earum trucidatis. 22 *Schol. Iuu. 6, 462* decessit
calce a Nerone percussa.

2 duritiae M, duricię P (sic m. I), -ia rel. (cf. *Claud. 14*) 3 asso-
lent iam grandes *Salmas. et Grut.*, assolet iam grandibus *Casaub.*
5 praeceptoque *Bentley* 8 pompeiam (pope- II, poppe- *cod. Dunelmensis*) Q, corr. *Sabellicus* (cf. l. 20) 11 abnepotem *MGL* Qδ potere-
tur M¹Q, poti- M² et rel. 14 uxori M, uxoris δ 19 indicem om.
ed. Rom. II (Torr.) fingeret MG, fingeret et X fort. recte, om. T
(uulg.), lacunam statuit *Roth* (cf. *Tac. ann. XIV 62* fingit fateturque)
20 stuparatam M¹ fatereturque G, del. *Oud.* pompeiam (pop-
peiam Q) Q, corr. *Sabellicus* (cf. *supra l. 8, sim. p. 255 l. 2 et 9; p. 255, 9*
poppeia etiam L)

Nullum adeo necessitudinis genus est, quod non scelere 4
 perculerit. Antoniam Claudii filiam, recusantem post Pop-
 paeae mortem nuptias suas, quasi molitricem nouarum re-
 rum interemit; similiter [inter] ceteros aut affinitate aliqua
 5 sibi aut propinquitate coniunctos; in quibus Aulum Plautium
 iuuenem, quem cum ante mortem per uim conspurcasset:
 eat nunc, inquit, mater mea et successorem meum os-
 culetur, iactans dilectum ab ea et ad spem imperii impul-
 sum. priuignum Rufrium Crispinum Poppaea natum, impube- 5
 10 rem adhuc, quia ferebatur ducatus et imperia ludere, mergen-
 dum mari, dum piscaretur, seruis ipsius demandauit. Tuscum
 nutricis filium relegauit, quod in procuratione Aegypti bali-
 neis in aduentum suum exstructis lauisset. Senecam prae-
 ceptorem ad necem compulit, quamuis saepe commeatum pe-
 15 tenti bonisque cedenti persancte iurasset suspectum se frustra
 periturumque potius quam nociturum ei. Burro praefecto re-
 medium ad fauces pollicitus toxicum misit. libertos diuites et se-
 nes, olim adoptionis mox dominationis suae fautores atque recto-
 res, ueneno partim cibis partim potionibus indito intercepti.
 20 Nec minore saeuitia foris et in externos grassatus est. 36
 stella crinita, quae summis potestatibus exitium portendere
 uulgo putatur, per continuas noctes oriri coeperat. anxius
 ea re, ut ex Balbillo astrologo didicit, solere reges talia
 ostenta caede aliqua illustri expiare atque a semet in capita
 25 procerum depellere, nobilissimo cuique exitium destinauit;
 enimvero multo magis et quasi per iustam causam duabus

1. 4 *Oros. VII 7, 9* ceterosque omnes cognatos et propinquos sine
 haesitatione prostrauit. 2 *Schol. Iuu. 8, 213* a Nerone ... occisa est
 ... Antonia Claudii filia, quae illi pro harum morte nubere noluit.
 26 sqq. *Victor Caes. 5, 13* cum omne ius fasque parricidio triuisset ac
 magis magisque in optimos saeuiretur, coniurauere plures uaria sane
 tempestate ad liberandam rem publicam. quis proditis caesisque *eqs.*

4 inter (pro quo interemit uel item est in 5) delendum uidetur cum q
 (Torr.), inter<cepit> Polak (simili perniciē I. Gronov., insimulauit item
 Veldhuis) 9 rufrium *MGQR*, rufrium (rufin- T) X, rufium II (Roth)
 Poppaea] u. ad p. 254, 20 12 balileis R, balneis *GHXN* 15 persepe
XN 16 praefecto <praetorii> Bentley 18 adoptionis mox om. G
 donationis M fautores *MRSδ* (inde auctores *Salmas.*), fautores *LN*
 19 interemit G 23 ea] ex ea G babillo *IIQ*, Babyla *Casaub.*; Βά-
 βυλλος *Dionis 66, 9* num idem sit quaeritur

- coniurationibus prouulgatis, quarum prior maiorque Pisoniana
Romae, posterior Viniciana Beneuenti conflata atque detecta
2 est. coniurati e uinculis triplicium catenarum dixere causam,
cum quidam ultro crimen faterentur, nonnulli etiam impu- 5
tarent, tamquam aliter illi non possent nisi morte suc-
currere dedecorato flagitiis omnibus. damnatorum li-
beri urbe pulsī enectique ueneno aut fame; constat quosdam
cum paedagogis et capsaris uno prandio pariter necatos, alios
diurnum uictum prohibitos quaerere.
- 37 Nullus posthac adhibitus dilectus aut modus interimendi 10
quoscumque libuisset quacumque de causa. sed ne de plu-
ribus referam, Saluidieno Orfito obiectum est quod tabernas
tres de domo sua circa forum ciuitatibus ad stationem locas-
set, Cassio Longino iuris consulto ac luminibus orbato, quod
in uetere gentili[s] stemmate C. Cassi percussoris Caesaris 15
imagines retinuisset, Paeto Thraseae tristior et paedagogi
2 uultus. mori iussis non amplius quam horarum spatium da-
bat; ac ne quid morae interueniret, medicos admouebat qui
cunctantes continuo curarent: ita enim uocabatur uenas mor-
tis gratia incidere. creditur etiam polyphago cuidam Aegypti 20
generis crudam carnem et quidquid daretur mandere assueto,
concupisse uiuos homines laniandos absumendosque obicere.
3 elatus inflatusque tantis uelut successibus negauit quemquam
principum scisse quid sibi liceret, multasque nec dubias
significationes saepe iecit, ne reliquis quidem se parsurum sena- 25
toribus, eumque ordinem sublaturum quandoque e re p. ac
prouincias et exercitus equiti R. ac libertis permissurum.

10. 25 *Eutrop. VII 14, 2* infinitam senatus partem interfecit, bonis
omnibus hostis fuit. *Oros. VII 7, 9* crudelitatis autem rabie ita effe-
ratus est, ut plurimam senatus partem interfecerit, equestrem (eumque?
Zungemeister) ordinem paene destituerit.

1 promulgatis R₅, profligatis Bentley 2 uiniciana (uenic- R,
uenet- II²) MGR II², uiciniana X, uiciniana II¹Q 8 de post cum add. M
10 Nullius MGLP posthēc GL delectus T interimendi ML SR
(cf. Cal. 29) 11 libuisset <et> P. Thomas 15 gentili S²δ₅, gentilis
MGX, gentis T 16 restituisset X 17 III ante horarum add. G, trium
q, duarum s (cf. Dom. 3) horarium Beroald. spacia G 19 uoca-
bat X, iocabatur G (G. Becker), placebat δ 23 elatus] flatus MP II² (Ela-
tus potius in R), om. II¹Q inflatus (om. que) II¹Q uelut om. G suc-
cessionibus M 25 passurum MX (corr. L²), parciturum G 27 et om. M

certe neque adueniens neque proficiscens quemquam osculo impertiit ac ne resalutatione quidem; et in auspicando opere Isth[i]mi[i] magna frequentia clare ut sibi ac populo R. bene res uerteret optauit dissimulata senatus mentione.

5 Sed nec populo aut moenibus patriae pepercit. dicente 38
quodam in sermone communi <trag. frg. adesp. 513>:

ἔμοῦ θανόντος γαῖα μεγήτω πυρὶ,

immo, inquit, ἔμοῦ ζῶντος, planeque ita fecit. nam quasi
offensus deformitate ueterum aedificiorum et angustiiis flexu-
10 risque uicorum, incendit urbem tam palam, ut plerique con-
sulares cubicularios eius cum stuppa taedaeque in praediis
suis deprehensos non attigerint, et quaedam horrea circa
domum Auream, quorum spatium maxime desiderabat, ut
bellicis machinis labefacta atque inflammata sint, quod saxeo
15 muro constructa erant. per sex dies septemque noctes ea 2
clade saeuitum est ad monumentorum bustorumque deuersoria
plebe compulsa. tunc praeter immensum numerum insu-

9 sqq. *Eutrop. VII 14, 3* urbem Romam incendit, ut spectaculi eius imaginem cerneret, quali olim Troia capta arserat. *Oros. VII 7, 4—7* urbis Romae incendium uoluptatis suae spectaculum fecit (*hucusque ex Eutropio, reliqua ex Suet.*); per sex dies septemque noctes ardens ciuitas regio pauid aspectus; horrea quadro structa lapide magnaeque illae ueterum insulae, quas discurrens adire flamma non poterat, magnis machinis quondam ad externa bella praeparatis labefactatae atque inflammatae sunt, ad monumentorum bustorumque deuersoria infelici plebe compulsa. quod ipse ex altissima illa Maecenatiana turre prospectans laetusque flammae, ut aiebat, pulchritudine tragico habitu (*cf. Eutrop. VII 14, 2*) Iliadam decantabat. auaritiae autem tam praeruptae extitit, ut post hoc incendium urbis ... neminem ad reliquias rerum suarum adire permiserit; cuncta, quae flammae quoquo modo superfuerant, ipse abstulit *eqs. Schol. Lucani 1, 605 W.* Nero, ut dicit Suetonius, fecit immitti ignem in pluribus locis, ut stratae reficerentur maiores, quia timebat interfici in uiis strictis.

2 opere sthimii (isth- R, sith- II¹) MGT (isthmii II²), operisthimii L, opere thimii PST 3 dare X ac] a X 4 intentione T 6 conuiuii ε (*Ernesti*) 7 Τὰδ ΧΤ ΜΙΧΘΗΤΩ Μ, ΜΑΧΟΝΤΩ LS (*in hoc ε pro O*) ss. me moriente in ea igne in L, me moriente mea crementur igne in S 8 ἔμοῦ δὲ ζῶντος Turnebus, ss. me uiuente LS 12 cōprehensos G 18 desiderabat ut (d. in Q, d. ui ε) Ω, desiderabatur Iac. Gronov., lacunam subesse suspicatur Oud., ut del. B.-Crusius ex coni. Wolfii (*cf. Becher obseru. p. 81, qui transponi uult uerba atque inf. sint post constructa erant*) 14 labefactata uulg. (*cf. Oros.*) atque] nec Lipsius, neque Bentley 16 diuersoria Ω

larum domus priscorum ducum arserunt hostilibus adhuc
 spoliis adornatae deorumque aedes ab regibus ac deinde Puni-
 cis et Gallicis bellis uotae dedicataeque, et quidquid uisen-
 dum atque memorabile ex antiquitate durauerat. hoc incen-
 dium e turre Maecenatiana prospectans laetusque flammae, 5
 ut aiebat, pulchritudine Halosin Ilii in illo suo scaenico ha-
 3 bitu decantauit. ac ne non hinc quoque quantum posset
 praedae et manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum et
 rudерum gratuitam egestionem nemini ad reliquias rerum
 suarum adire permisit; conlationibusque non receptis modo 10
 uerum et efflagitatis prouincias priuatorumque census prope
 39 exhaustit. accesserunt tantis ex principe malis probrisque
 quaedam et fortuita: pestilentia unius autumnii, quo triginta
 funerum milia in rationem Libitinae uenerunt; clades Britan-
 nica, qua duo praecipua oppida magna ciuium sociorumque 15
 caede direpta sunt; ignominia ad Orientem legionibus in Ar-
 menia sub iugum missis aegreque Syria retenta. mirum et
 uel praecipue notabile inter haec fuerit nihil eum patientius
 quam maledicta et conuicia hominum tulisse, neque in ullos
 leniorem quam qui se dictis aut carminibus lacessissent ex- 20
 2 titisse. multa Graece Latineque <FPR p. 369> proscripta
 aut uulgata sunt, sicut illa:

12 *Oros. VII 7, 11* mox aceruatim miseram ciuitatem obortae un-
 dique oppressere clades. nam subsequente autumnio tanta urbi pesti-
 lentia incubuit, ut triginta milia funerum in rationem Libitinae ueni-
 rent. 14 sqq. *Eutrop. VII 14, 4* Britanniam paene amisit (cf. *Nero 40*).
 nam duo sub eo nobilissima oppida capta illic atque euersa sunt.
 Armeniam Parthi sustulerunt legionesque Romanas sub iugum miserunt.
Oros. VII 7, 11 Britannica deinde clades e uestigio accidit, qua duo
 praecipua oppida magna ciuium sociorumque clade et caede direpta
 sunt. praeterea in Oriente magnis Armeniae prouinciis amissis Roma-
 nae legiones sub iugum Parthicum missae, aegreque Syria retenta est.
 cf. *Ruf. Fest. 20*

1 ducum *T*, dum *MGPO*, dñ *LS*, deū *T* 2 ab] ac *LP*, om. *T*
 3 deuotae *G*, uotae δ dedicataeque *TT*, deditaque *MLPSδ*, editaeque
G, dedicatae *Salmas*. 5 e corr. ex et *M*, de *H* perspectans *Q*.
 prospiciens *H* 7 decantauit post Ilii colloc. *T* 9 neminem *Oros*.
 11 afflagitatis *M*, flag- *T* priuatorum *G* 13 quodam *M* trecenta
Lipsius 14 milia om. *L*, ante funerum habent *T* (miliū) et *Oros*.
 15 sociorum *G* 18 fuerat *G* 20 lacerauissent *Krafft*

Νέρων Ὀρέστης Ἀλκμέων μητροκτόνος.

νεόφηπον· Νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινε.

Quis negat Aeneae magna de stirpe Neronem?

sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

5 Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
noster erit Paeon, ille Hecatebeletes.

Roma domus fiet: Veios migrate, Quirites,
si non et Veios occupat ista domus.

sed neque auctores requisit et quosdam per indicem delatos ad
10 senatum adfici grauiore poena prohibuit. transeuntem eum Isi-
dorus Cynicus in publico clara uoce corripuerat, quod Naupli
mala bene cantitaret, sua bona male disponderet; et
Datus Atellanarum histrio in cantico quodam <Atell. inc. frg. V>

ὕλαινε πάτερ, ὕγίαινε μῆτερ

15 ita demonstrauerat, ut bibentem natantemque faceret, exitum
scilicet Claudī Agrippinaeque significans, et in nouissima
clausula

Orcus uobis ducit pedes

senatum gestu notarāt. histrionem et philosophum Nero nihil
20 amplius quam urbe Italiae summouit, uel contemptu omnis
infamiae uel ne fatendo dolorem irritaret ingenia.

Talem principem paulo minus quattuordecim annos per-40

1 cf. *Auson.* 259, 6 matricida Nero. 22 *Epit.* 5, 1 imperauit an-
nos tredecim. *Eutrop.* VII 15, 1 per haec Romano orbi execrabilis (cf.
p. 263, 11) ab omnibus simul destitutus est. VII, 15, 3 obiit . . . anno
imperii quarto decimo. *Oros.* VII 7, 1 annis non plenis quattuordecim.
cf. *Auson.* 258, 5 sq.

1 ΟΡΕΘΕC M μητροκτόνοι Sabellicus nero iratus latro (iatro S)
matricida ss. in LS 2 ΝΕΟΥΗΦΟΝ Ω (quartum signum Υ in LST), ut
supra distinxit Bücheler *Rhein. Mus.* 61 p. 308, νεόνυμφον ε (edd.)
NEPON MLS ΔΠΕΚΤΕΓΙΝΕ (-ΤΙΝΕ LS) MLS, ΔΚΠΕΚΤΕΙΝΕ TPT,
recte G qui addit latine autem haec ss. iuuenis nero propriam matrem
occidit (-di L) in LS 9 requisit quosdamque G 12 cantitaret del.
O. Jahn male] mala Mδ 12 Edatus G 14 ΠΑΤΗΡΥΓΕΙΝΕΜΕΤΗΡ
Ω (ΥΓΑΙΝΕ S, T pro Γ in GPT, ΜΕΤΕΡ S, ΜΗΤΗΡ P¹), corr. in ε et
edd. uet. 15 rem monstauerat Bentley exitum T (at itium in
ras. m. 2 Q) 19 senatus cum gestu G notarāt Oud., notaret Ω
<et> histrionem Bentley fort. recte (notar<at> et) 22 principem om. ΠQ

pessus terrarum orbis tandem destituit, initium facientibus Gallis duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro praetore optinebat.

- 2 Praedictum a mathematicis Neroni olim erat fore ut quandoque destitueretur; unde illa uox eius celeberrima: τὸ τέχνιον ἡμᾶς διατρέφει, quo maiore scilicet uenia meditaretur citharoedicam artem, principi sibi gratam. priuato necessariam. spoponderant tamen quidam destituto Orientis dominationem, nonnulli nominatim regnum Hierosolymorum, plures omnis pristinae fortunae restitutionem. cui spei priorior, 10 Britannia Armeniaque amissa ac rursus utraque recepta, defunctum se fatalibus malis existimabat. ut uero consulto Delphis Apolline septuagensimum ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demum obiturus, ac nihil coniectans de aetate Galbae, tanta fiducia non modo senectam 15 sed etiam perpetuam singularemque concepit felicitatem, ut amissis naufragio pretiosissimis rebus non dubitauerit inter suos dicere pisces eas sibi relatueros.
- 4 Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipso quo matrem occiderat, adeoque lente ac secure tulit ut gaudentis 20 etiam suspicionem praerberet tamquam occasione nata spoliarum iure belli opulentissimarum prouinciarum; statimque in gymnasium progressus certantis athletas effusissimo studio spectauit. cenae quoque tempore interpellatus tumultuosioribus litteris hactenus excanduit, ut malum iis qui de 25 scissent minaretur. denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid aut praecipere conatus rem silentio oblit[t]erauit. edictis tandem Vindicis contumeliosis et frequentibus permotus senatum epistula in ultionem sui reique publicae adhortatus est, excusato languore 30

11 u. ad p. 258, 14

2 Gallis Bentley 5 creberrima Bentley tot EXNION M, tote EXNION X, TOYEXNION T 6 ΔΙΔΤΡΕΦΕΙ (ΔΙΔ- L, ΔΙΔ- S) MLS, ΔΙΔ(uel ΔΙΔ)ΤΡΕΦΕΙ rel., διατρέφει Turnebus e Dione, del τρέφει Is. Vossius 8 quidem (e paene erasa) M dominationem (ordinationem II) orientis T 10 om̃s M 12 malis fatalibus estimabat G 19 de ipso qui G 20 gaudentis Beroaldus, gaudentib(us) (-dendi IIR) Q, perscriptum in G 21 occasionem nactus ε Bentley 28 Vindicis <et> Bentley

faucium, propter quem non adesset. nihil autem aequè do-
 luit, quam ut malum se citharoedum increpitum ac pro Ne-
 rone Ahenobarbum appellatum; et nomen quidem gentile,
 quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se
 5 professus est deposito adoptiuo, cetera conuicia, ut falsa, non
 alio argumento refellebat, quam quod etiam incertitia sibi tanto
 opere <e>laboratae perfectaeque a se artis obiceretur, singulos
 subinde rogitans, nossentne quemquam praestantiorē.
 sed urgentibus aliis super alios nuntiis Romam praetrepidus 2
 10 rediit; leuiterque modo in itinere friuolo auspicio mente
 recreata, cum adnotasset insculptum monumento militem
 Gallum ab equite R. oppressum trahi crinibus, ad eam
 speciem exiuit gaudio caelumque adorauit. ac ne tunc qui-
 dem aut senatu aut populo coram appellato quosdam e pri-
 15 moribus uiris domum euocauit transactaque raptim consulta-
 tione reliquam diei partem per organa <h>ydraulica noui et
 ignoti generis circumduxit, ostendensque singula, de ratione
 ac difficultate cuiusque disserens, iam se etiam prolaturum
 omnia in theatrum affirmauit, si per Vindicem liceat.
 20 Postquam deinde etiam Galbam et Hispanias descuiisse 42
 cognouit, conlapsus animoque male facto diu sine uoce et
 prope intermortuus iacuit, utque resipit, ueste discissa, ca-
 pite conuerberato, actum de se pronuntiauit consolantique
 nutriculae et aliis quoque iam principibus similia accidisse me-
 25 moranti, se uero praeter ceteros inaudita et incognita
 pati respondit, qui summum imperium uiuus amitteret.
 nec eo setius quicquam ex consuetudine luxus atque desidia 2
 omisit uel inminuit; quin immo, cum prosperi quiddam ex pro-
 uinciis nuntiatum esset, super abundantissimam cenam iocularia

20 *Oros. VII 7, 13* postquam Galbam in Hispania imperatorem
 creatum ab exercitu cognouit, totus animo ac spe concidit.

2 ac] et *G* 7 elaboratae *Bernegger (Bentley)* perfectę *G* 11 in-
 sculptū in *G* 13 exiliuit *GQR*, -liit *S*² ac] at *L* 15 euocauit *M*
 16 reliqua diei parte eos *Casaub.* 17 <ac> de uel de<que> *Bentley*,
hoc etiam Oud. 18 de facultate *Cornelissen* 20 descisse *N* 21 male
 fracto *X (uulg.)*, om. (*cum praeced. que*) *N*, labefacto s (*Heinsius*) 22 inter-
 mortuos *M*, instar mortuus *L* resipit *MPOT*, -puit *rel. et N* discussa
MIIQδ, discissa *L* 28 prospere *XNδ* quidam *M* 29 fuisset *G*

in defectionis duces carmina lasciuque modulata, quae uulgo notuerunt, etiam gesticulatus est; ac spectaculis theatri clam inlatus cuidam scaenico placenti nuntium misit abuti eum occupationibus suis.

- 43 Initio statim tumultus multa et inmania, uerum non ab-
horrentia a natura sua creditur destinasse: successores per-
cussoribusque summittere exercitus et prouincias regentibus,
quasi conspiratis idemque et unum sentientibus; quidquid
ubique exulum, quidquid in urbe hominum Gallicanorum es-
set contrucidare: illos ne desciscentibus adgregarentur, hos
ut consocios popularium suorum atque fautores; Gallias exer-
citibus diripiendas permittere; senatum uniuersum ueneno per
conuiuia necare; urbem incendere feris in populum immissis,
2 quo difficilius defenderentur. sed absteritus non tam paenitentia
quam perficiendi desperatione credensque expeditionem necessa-
riam, consules ante tempus priuauit honore atque in utriusque
locum solus inuit consulatum, quasi fatale esset non posse Gallias
debellari nisi a consule. ac susceptis fascibus cum post epulas
triclinio digrederetur, innixus umeris familiarium affirmauit,
simul ac primum prouinciam attigisset, inermem se
in conspectum exercituum proditurum nec quicquam
aliud quam fleturum, reuocatisque ad paenitentiam
defectoribus insequenti die laetum inter laetos canta-
turum epinicia, quae iam nunc sibi componi oporteret.
- 44 In praeparanda expeditione primam curam habuit deli-
gendi uehicularum portandis scaenicis organis concubinasque, quas
secum educeret, tondendi ad uirilem modum et securibus pel-
tis Amazonicis instruendi. mox tribus urbanas ad sacra-
mentum citauit ac nullo idoneo respondente certum dominis
seruorum numerum indixit; nec nisi ex tota cuiusque familia
probatissimos, ne dispensatoribus quidem aut amanuensibus

12 *Victor Caes. 5, 14* urbem incendio, plebem feris uulgo missis,
senatum pari morte tollere decreuerat. *cf. Oros. VII 7, 13* cumque in-
credibilia perturbandae, immo subruendae rei publicae mala moliretur.

2 innotuerunt *IIQ* 10 nec *M* 14 defenderetur *T* (at in *R* rasura
supra quartam e) absteritus est *G* 18 a] a se *et edd. recentiores*
19 famulorum *IIR* 21 nec] ne *X* 22 quam *om. M* 24 oporterent
Md, oporteret. At *Bentley* 29 idonee *R*, ideo *IIQ* de minis *G*

exceptis, recepit. partem etiam census omnes ordines con-
 ferre iussit et insuper inquilinos priuatarum aedium atque
 insularum pensionem annuam repraesentare fisco; exegitque
 ingenti fastidio et acerbitate nummum asperum, argentum
 5 pustulatum, aurum ad obrussam, ut plerique omnem collatio-
 nem palam recusarent, consensu flagitantes a delatoribus po-
 tius reuocanda praemia quaecumque cepissent. ex annonae 45
 quoque caritate lucranti[a] adcreuit inuidia; nam et forte ac-
 cidit, ut in publica fame Alexandrina naus nuntiaretur pul-
 10 uerem luctatoribus aulicis aduexisse.

Quare omnium in se odio incitato nihil contumeliarum 2
 defuit quin subiret. statuæ eius a uertice cirrus appositus
 est cum inscriptione Graeca: nunc demum agona esse, et
 traderet tandem. alterius collo ascopa deligata simulque
 15 titulus: ego quid potui? sed tu culleum meruisti. ascrip-
 tum et columnis, etiam Gallos eum cantando excitasse.
 iam noctibus iurgia cum seruis plerique simulantes crebro
 Vindicem posebant.

Terrebatur ad hoc euentibus portentis somniorum et 46
 20 auspiciorum et ominum, cum ueteribus tum nouis. numquam
 antea somniare solitus occisa demum matre uidit per quietem
 nauem sibi regenti extortum gubernaculum trahique se ab
 Octauia uxore in artissimas tenebras et modo pinnatarum for-
 micarum multitudine oppleri, modo a simulacris gentium ad

20 *Tert. de anima* 44 (p. 373, 13 *Vind.*) sed et Neronem Suetonius
 et Thrasymedem Theopompus negant unquam somniasse, nisi uix Nero-
 nem in ultimo exitu post pauores suos.

1 Recepit etiam partem *G* 4 acerbite *M* argenteum *G* 5 pustu-
 latum *G*, postulatatum *TP* aurum *om. IIQ* adeo brussam *G*, ad obrussam *II*,
 obrussam *T* († obrizam *ss. in R*) 8 lucranti *Oud*, lucrantia (luct- *O5*) *Q*,
 lucrantium *ς* (*inde* lucranti tum *Lipsius*), luctantium *Sabellicus*, flagrantior
Bentley 9 fama *M* 12 fuit *Ernesti* cyrrus *Q*, currus *X* 13 est
om. G 14 raderet *Turnebus* ascopa (ac scopa *R*, et sc- *IIQ*) *Q*,
 ascopera *edd. cum Politiano* (*ς*), ascoma *Turnebus*, ἀσμός et tum prae-
 ligatus *Howard* deligata *T*, delicata *MGX* 15 ego quod potui
Torr. (coll. Ter. Phorm. 478), egi quod potui *Gruter.*, ego quid? potui
(dat.) Chaewner, egi ego quod potui *Howard* 16 columnæ *IIQ*
 etiam] iam *IIQ* et pars *edd. (Roth)* 17 iam] etiam *Torr.* pleris-
 que *MGRð* 19 et auspiciorum *om. G* 20 omnium *MX* (*ni in ras.*
m. 1 M, omiū L¹), hominum *II¹* 22 nauim *G* 23 pennatarum *GXTN*

Pompei theatrum dedicatarum circumiri arcerique progressu;
 asturconem, quo maxime laetabatur, posteriore corporis parte
 in simiae speciem transfiguratum ac tantum capite integro
 2 hinnitus edere canoros. de Mausoleo, sponte foribus pate-
 factis, exaudita uox est nomine eum cientis. Kal. Ian. exor- 5
 nati Lares in ipso sacrificii apparatu conciderunt; auspicanti
 Sporus anulum muneri optulit, cuius gemmae sculptura erat
 Proserpinae raptus; uotorum nuncupatione, magna iam ordi-
 8 num frequentia, uix repertae Capitoli claus. cum ex ora-
 tione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in senatu 10
 daturus poenas sceleratos ac breui dignum exitum facturos,
 conclamatum est ab uniuersis: tu facies, Auguste. obser-
 uatum etiam fuerat nouissimam fabulam cantasse eum publice
 Oedipodem exulem atque in hoc desisse uersu <trag. frg.
 adesp. 8>: 15

θαυεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

47 Nuntiata interim etiam ceterorum exercituum defectione
 litteras prandenti sibi redditas concerpsit, mensam subuertit,
 duos scyphos gratissimi usus, quos Homeros a caelatura car-
 minum Homeri uocabat, solo inlisisit ac sumpto a Lucusta 20
 ueneno et in auream pyxidem condito transiit in hortos Ser-
 uilianos, ubi praemissis libertorum fidissimis Ostiam ad clas-
 sem praeparandam tribunos centurionesque praetorii de fugae
 2 societate temptauit. sed partim tergiuersantibus, partim aperte
 detractantibus, uno uero etiam proclamante <Verg. Aen. 12, 646>: 25

usque adeone mori miserum est?

uarie agitauit, Parthosne an Galbam supplex peteret, an
 atratus prodiret in publicum proque rostris quanta maxima

27 cf. Victor Caes. 5, 14

1 dedicaturum X circuiti G'g 6 sacrificia L, fuisse sacrifici?
 7 sculptura corr. ex scu- ut uid. II, sculptura rel. (Q), cf. Galba 10
 9 exhortatione (h om. T) GT 10 quam in PST 11 exitium GQ
 12 facias L 14 desisse s (Torr., Salmas.), dedisse MLOT, ²² dedisse
 S (ss. m. 2), dixisse P, finem dedisse G, decidisse T 16 ΜΕΝΩΓΕ
 MGPR, corruptius rel. (MÉN- Q), cf. Dio 63, 28 ss. mori quidem
 cum uxore mater pater in LS 19 homericos a II, homeriana G
 20 locusta QPT 23 apparandam Bentley 25 detractantibus GLII
 27 uaria ΠQ (uulg.) aut Galliam Bentley 28 atraciis Q, attractus Π'P^a,
 attractus Π²RLT quanto T (in II corr. ex quanta m. 1), quam Bentley

posset miseratione ueniam praeteritorum precaretur, ac ni flexisset animos, uel Aegypti praefecturam concedi sibi oraret. inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus; sed deterritum putant, ne prius quam in forum perueniret
5 discerneretur.

Sic cogitatione in posterum diem dilata ad mediam fere 8 noctem excitatus, ut comperit stationem militum recessisse, prosiluit e lecto misitque circum amicos, et quia nihil a ququam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitibus singulorum adiit.
10 uerum clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum rediit, unde iam et custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota et pyxide ueneni; ac statim Spiculum murrillonem uel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisit et nemine reperto: ergo ego, inquit, nec ami-
15 cum habeo nec inimicum? procurritque, quasi praecipitaturus se in Tiberim. sed reuocato rursus impetu aliquid se 48 cretioris latebrae ad colligendum animum desiderauit, et offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam et Nomentanam uiam circa quartum miliarium, ut erat nudo
20 pede atque tunicatus, paenulam obsoleti coloris superinduit adopertoque capite et ante faciem optento sudario equum inscendit quattuor solis comitantibus, inter quos et Sporus erat. statimque tremore terrae et fulgure aduerso pauefactus audiit 2 e proximis castris clamorem militum et sibi aduersa et Gal-
35 bae prospera ominantium, etiam ex obuiis uiatoribus quendam dicentem: hi Neronem persequuntur, alium sciscitan-

13 *Epit.* 5, 7 cum sane prius nullo reperto, a quo feriretur, exclamaret: 'itane nec amicum habeo nec inimicum?' cf. *Victor Caes.* 5, 16 desertus undique ... cum implorans percussorem diu ne ad mortem quidem meruisset officium. 17 *Eutrop.* VII 15, 1 e Palatio fugit et in suburbano se liberti sui, quod inter Salariam et Nomentanam uiam ad quartum urbis miliarium est, interfecit (cf. *Hier. chron.* a. 2084 *Oros.* VII 7, 13) 22 *Epit.* 5, 7 desertus undique noctis medio egressus urbem sequentibus Phaone, Epaphrodito Neophytoque et spadone Sporo.

1 peccatorum post praeteritorum add. T nisi IIQ 8 est om. II¹Q 4 in om. X (non T) 6 delata TS 8 prosiliit S¹T circum <ad> Bentley (misit qui citarent a. N) 11 defugerant S, fugerant G 14 requisit GTN, inquisit T ergo] ego G 21 obtento IIQ ascendit IIRL¹N (cf. *Iul.* 61 *Tit.* 4) 22 solum T, tantum N 23 audiuit M¹ 26 hii MLSQ persecuntur GHRLST

tem: ecquid in urbe noui de Nerone? equo autem ex
 odore abiecti in uia cadaueris consternato, detecta facie agni-
 tus est a quodam missicio praetoriano et salutatus. ut ad
 deuerticulum uentum est, dimissis equis inter fruticeta ac
 uepres per harundineti semitam aegre nec nisi strata sub pe-
 dibus ueste ad <a>uersum uillae parietem euasit. ibi hor-
 tante eodem Phaonte, ut interim in specum egestae harenae
 concederet, negauit se uiuum sub terram iturum, ac parumper
 commoratus, dum clandestinus ad uillam introitus pararetur,
 aquam ex subiecta lacuna poturus manu hausit et: haec est, 10
 4 inquit, Neronis decocta. dein diuolsa sentibus paenula tra-
 iectos surculos rasis, atque ita quadripes per angustias effos-
 sae cauernae receptus in proximam cellam decubuit super
 lectum modica culcita, uetere pallio strato, instructum; fame-
 que et iterum siti interpellante panem quidem sordidum ob- 15
 latum aspernatus est, aquae autem tepidae aliquantum bibit.
 49 tunc uno quoque hinc inde instante ut quam primum se im-
 pendentibus contumeliis eriperet, scrobem coram fieri impera-
 uit dimensus ad corporis sui modulum, componique simul, si
 qua inuenirentur, frusta marmoris et aquam simul ac ligna 20
 conferri curando mox cadaueri, flens ad singula atque identi-
 dem dictitans: qualis artifex pereo!

2 Inter moras perlatos a cursore Phaonti codicillos praeri-
 puit legitque se hostem a senatu iudicatum et quaeri, ut

24 *Eutrop. VII 15, 1* a senatu hostis iudicatus; cum quaereretur
 ad poenam (*inde Hier. chron. 2084*), quae poena erat talis, ut nudus
 per publicum ductus furca capiti eius inserta uirgis usque ad mortem
 caederetur atque ita praecipitaretur a saxo, e Palatio fugit. *Epit. 5, 7*
 ubi aduentare Nero Galbam didicit senatusque sententia constitutum,
 ut more maiorum collo in furcam coniecto uirgis ad necem caederetur.
Oros. VII 7, 13 hostis a senatu pronuntiatus.

1 etquid Ω, quid δ, corr. ε (*ed. Rom. II*) ex X, e M, eius G, om. T
fort. rectius 3 ut ΠQST, sed ut N, om. rel. 4 fruticeta MIT,
 fructecta N 5 sub ΠQ (*edd.*), om. rel. et N pellibus G 6 aduersum Ω,
 corr. I. F. Gronov. 7 in om. M 8 conderetur T terra Q, terras G
 9 clandestinus MIIIST 10 potaturus GT, potiturus L¹ 11 deinde
 TQ² diuolsa M¹LP, diuolsa GTN, deuolsa M² 12 quadrupes
 IIRPTN 14 strato instructum] instratum N Torr. (*cf. Aug. 73*), stra-
 tum Ernesti 15 et (et om. P) iterum] interim et Tε et pars *edd.*
 16 aliquantulum GT 17 astante X, hortante N 18 coram se
 HPOSTN 19 demensus M 21 itidem G 23 phoanti G, phaonte II, -tis X

puniatur more maiorum, interrogauitque quale id genus esset poenae; et cum comperisset nudi hominis ceruicem inseri furcae, corpus uirgis ad necem caedi, conterritus duos pugiones, quos secum extulerat, arripuit temptataque utriusque acie
 5 rursus condidit, causatus nondum adesse fatalem horam. ac modo Sporum hortabatur ut lamentari ac plangere inciperet, 3 modo orabat ut se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuaret; interdum segnitiam suam his uerbis increpabat: uiuo deformiter, turpiter — οὐ πρόκειται Νέρωνι, οὐ πρόκειται —
 10 νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις — ἄγε ἔγειρε σεαυτὸν. iamque equites appropinquabant, quibus praeceptum erat ut uiuum eum adtraherent. quod ut sensit, trepidanter effatus <Hom. Il. 10, 535>:

ἵππων μ' [ε] ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὕατα βάλλει
 15 ferrum iugulo adegit iuuant Epaphrodito a libellis. semia- 4 nimisque adhuc irrumpenti centurioni et paenula ad uulnus adposita in auxilium se uenisse simulanti non aliud respondit quam: sero et: haec est fides. atque in ea uoce defecit, extantibus rigentibusque oculis usque ad horrorem formidinem-
 20 que uisientium. nihil prius aut magis a comitibus exegerat quam ne potestas cuiquam capitis sui fieret, sed ut quoquo modo totus cremaretur. permisit hoc Icelus, Galbae libertus, non multo ante uinculis exolutus, in quae primo tumultu coniectus fuerat.

15 Funeratus est impensa ducentorum milium, stragulis albis 50

8 *Epit.* 5, 7 dedecorose uixi, turpius peream. 15 *Victor Caes.* 5, 16 desertus undique nisi ab spadone... semet ictu transegit. *Epit.* 5, 7 semet ictu gladii transegit adiuvante trepidantem manum impuro, de quo diximus (i. *Sporo*), eunucho. cf. *Auson.* 259, 6 proprii uim perulit ensis.

3 uero post corpus add. H 8 uiuo deformiter] dedecorose uixi *Epit.* 9 turpiter Q, om. L¹ς (glossema putant *Burm.* *Oud. aliique*), turpius pereō H, turpius peream *Epit.*, morior turpiter P¹, ac turpiter uulg. post *Sabellicum* Νέρων edd. *Rom.* 10 ΝΗΦΕΙΝ LS, ΜΗΦΕΙΝ TPT ss. supra *Graeca* non decet neronem non decet uigilare (-te S) semper (semen L) in talibus resuscita te ipsum (sed resuscita te S) in LS ΔΑΥΤΟΝ (ΔΑΙΤΟΝ G¹g) GRPT³ post *CEAYTON spatium nouem fere litterarum uacuum relictum in M* 11 ut HGLIIRN, om. rel. 12 eum om. Nς 15 epafrodito Halabilis G 21 quoquo] quo G 22 hicieus (hicheius G, hicieus L¹) Q, corr. *Politianus*

auro intextis, quibus usus Kal. Ian. fuerat. reliquias Egloge et Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt, quod prospicitur e campo Martio impositum colli Hortulorum. in eo monumento solium porphyretici marmoris, superstante Lunensi ara, circumsaepum 5 est lapide Thasio.

51 Statura fuit prope iusta, corpore maculoso et fetido, subflauo capillo, uultu pulchro magis quam uenusto, oculis caesis et hebetioribus, ceruice obesa, uentre proiecto, gracillimis cruribus, ualitudine prospera: nam qui luxuriae immoderatissi- 10 mae esset, ter omnino per quattuordecim annos languit, atque ita ut neque uino neque consuetudine reliqua abstineret; circa cultum habitumque adeo pudendus, ut comam semper in gradus formatam peregrinatione Achaica etiam pone uerticem summisserit ac plerumque synthesinam indutus ligato 15 circum collum sudario prodierit in publicum sine cinctu et discalciatus.

52 Liberalis disciplinas omnis fere puer attigit. sed a philosophia eum mater auertit monens imperaturo contrariam esse; a cognitione ueterum oratorum Seneca praeceptor, quo diu- 20 tius in admiratione sui detineret. itaque ad poeticam pronus carmina libenter ac sine labore composuit nec, ut quidam putant, aliena pro suis edidit. uenere in manus meas pugillares libellique cum quibusdam notissimis uersibus ipsius chirographo scriptis, ut facile appareret non tralatos aut dictante 25 aliquo exceptos, sed plane quasi a cogitante atque generante exaratos; ita multa et deleta et inducta et superscripta ine-

9 *Einhard. 22* ceruix obesa et breuior uenterque projectior (*cf. Tit. 3*).

1 Eclogae *edd. rec. post Basil. 1533* 2 Acte 5 (*Beroaldus*), acti *MGLP*, actia *T'O* 4 colli (*Stephanus*) et colle 5 (*hoc fort. melius*), collo *MLT'* (2), collū (*praeced. imposito*) *P*, colliculo *G* (*G. Becker*) porphyritici *G* 5 <e> Lunensi *Salmasius*, recte puto 7 faetido *M*, fēt- *GL*, foet- *R* 8 cecis (cēcis *Q*) *T*, caesiis *uulg.* 10 luxoriae immoderatissima *M* 13 ut *om. MLP* coma et tum formata *G* 14 pene *GRL* (pone *corr. ex pene L*, praeterea pene in marg. *L'*) 16 circa *GS* 17 disculciatus *M'Q* 24 libellique uel saltem que *del. G. Becker* 25 scriptis *del. Torr.* translato *GXTIQ* 26 sed post plane iterat *M*

rant. habuit et pingendi fingendique [maxime] non mediocre studium.

Maxime autem popularitate efferebatur, omnium aemulus, 53
qui quoquo modo animum vulgi mouerent. exiit opinio post
scaenicas coronas proximo lustro descensurum eum ad Olym-
pia[m] inter athletas; nam et luctabatur assidue nec aliter
certamina gymnica tota Graecia spectauerat quam brabeuta-
rum more in stadio humi assidens ac, si qua paria longius
ecessissent, in medium manibus suis protrahens. destinauerat
10 etiam, quia Apollinem cantu, Solem aurigando aequiperare
existimaretur, imitari et Herculis facta; praeparatumque leo-
nem aiunt, quem uel claua uel brachiorum nexibus in amphi-
theatri harena spectante populo nudus elideret. sub exitu 54
quidem uitae palam uouerat, si sibi incolumis status perman-
15 sisset, proditurum se partae uictoriae ludis etiam hydrau-
lam et choraulam et utricularium ac nouissimo die histrionem
saltaturumque Vergili Turnum. et sunt qui tradant Paridem
histrionem occisum ab eo quasi grauem aduersarium. erat 55
illi aeternitatis perpetuaeque famae cupido, sed inconsulta.
20 ideoque multis rebus ac locis uetere appellatione detracta no-
uam indixit ex suo nomine, mensem quoque Aprilem Nero-
neum appellauit; destinauerat et Romam Neropolim nuncupare.

Religionum usque quaque contemptor, praeter unius Deae 56
Syriae, hanc mox ita spreuit ut urina contaminaret, alia
25 superstitione captus, in qua sola pertinacissime haesit, siqui-
dem <im>agunculam puellarem, cum quasi remedium insidia-
rum a plebeio quodam et ignoto muneri accepisset, detecta
confestim coniuratione pro summo numine trinisque in die

10 cf. Oros. VII 7, 1 aurigas saepe sibi superasse uisus est.

1 maxime emendatio eius quod sequitur maxima (cf. Herm. 36 p. 292)
3 Maxima Ω, corr. ε (Sabellicus) 4 quomodo et moueret G 5 Olym-
pia ε (edd. Rom. Ven. I) 8 stadi et acsicens M (illud corr. m. 2)
10 qui ε (edd. Rom. Ven. I al.) 15 proditorum T, corr. II^a hydrau-
lum M 16 histrione MR 18 histrionem (hyst- N, istr- T) TTN,
septentrionem (septē- LPS) MGLPS, uix cogitandum de duplici histrionis
nomine Paridem Septentrionem 19 perpetuoque M 21 induxit II
(uulg.), indidit Bentley fort. recte (cf. Aug. 32 p. 71, 10) neronem G
25 sic quidem IIR 26 acunculam Ω, corr. post Sabellicum multi,
icunculam Egnatius (Roth)

sacrificiis colere perseueravit uolebatque credi monitione eius futura praenoscere. ante paucos quam periret menses attendit et extispicio nec umquam litauit.

- 57 Obit tricensimo et secundo aetatis anno, die quo quondam Octauiam interemerat, tantumque gaudium publice prae-
buit, ut plebs pilleata tota urbe discurreret. et tamen non
defuerunt qui per longum tempus uernis aestiuisque floribus
tumulum eius ornarent ac modo imagines praetextatas in
rostris proferrent, modo edicta quasi uiuentis et breui magno
2 inimicorum malo reuersuri. quin etiam Vologaesius Partho- 10
rum rex missis ad senatum legatis de instauranda societate
hoc etiam magno opere orauit, ut Neronis memoria coleretur.
denique cum post uiginti annos adulescente me extitisset
condicionis incertae qui se Neronem esse iactaret, tam fauo-
rabile nomen eius apud Parthos fuit, ut uehementer adiutus 15
et uix redditus sit.

3 *Eutrop. VII 15, 3* obiit tricesimo et altero aetatis anno (*Hier. chron. a. 2084* anno aetatis XXXII). *Epit. 5, 8* periit anno aetatis tricesimo secundo. 4 *Epit. 5, 9* ceterum adeo cunctae prouinciae omnisque Roma interitu eius exultauit, ut plebs induta pilleis (palliis *Landolf.*) manumissionum tamquam saeuo exempta domino triumpharet. 9 *Epit. 5, 8* hunc Persae in tantum dilexerunt, ut legatos mitterent orantes copiam construendi monumenti.

1 motione *G* 4 trigesimo Æ. (*om. et*) *G* altero *Eutrop.* 5 prae-
buit] fuit *POT*, p(opulo) *R.* fuit *Oud.* 10 uologaesius *POT*, -gesus *TL*^s
11 exmissis *MLP* 13 xx. *GTLPT*

subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesarum explic. nero. incipit galba feliciter M et sim. IIR (feliciter *om. R*) explicuit nero. incipit galba liber septimus feliciter *Q* nero explicuit. incipit galba feliciter *G* explicuit lib. VI. incipit de galba lib. VII *LS* (de galba *om. S*) nulla *subscr. in P*

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

LIBER VII

GALBA OTHO VITELLIVS
GALBA

Progenies Caesarum in Nerone defecit: quod futurum ¹ compluribus quidem signis, sed uel euentissimis duobus apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veientanum suum reuisenti præteruolans aquila gallinam albam ramulum lauri rostro tenentem, ita ut rapuerat, demisit in gremium; cumque nutrirî alitem, pangi ramulum placuisset, tanta pullo- rum suboles prouenit, ut hodieque ea uilla ad Gallinas uoce- tur, tale uero lauretum, ut triumphaturi Caesares inde laureas decerperent; fuitque mos triumphantibus, alias confestim eo-

¹ sqq. *Victor Caes.* 5, 17 hic finis Caesarum genti fuit: quem fore prodi- giorum multa denuntiauerunt præcipueque eorum prædiis arescens lauri nemus dicatum triumphantis atque interitus gallinarum, quæ adeo multæ albæque erant aptioresque religionibus, ut iis Romæ habetur hodie locus. *Eutrop.* VII 15, 3 in eo omnis Augusti familia consumpta est (*Hier. chron. a.* 2084 *Oros.* VII 7, 13). *Schol. Iuu.* 4, 38 in illo Caesarum origo defecit. cf. *Auson.* 266, 1

² uel om. T (*uulg.*) ⁷ hodie quoque II (*uulg.*), hodie X ⁹ post decerperent spatium uersus unius et dimidii uacuum relictum in M fuitque mos triumphantis del. Bentley legens decerperent et alias... pangerent; obseruatum est et sub eqs. alias] eas Lipsius, illas Burm. propter *Plin. nat. hist.* XV 136 sq.

dem loco pangere; et obseruatum est sub cuiusque obitum arborem ab ipso institutam elanguisse. ergo nouissimo Neronis anno et silua omnis exaruit radicitus, et quidquid ibi gallinarum erat interiit. ac subinde tacta de caelo Caesarum aede capita omnibus simul statuis deciderunt, Augusti etiam scap-
trum e manibus excussum est.

2 Neroni Galba successit nullo gradu contingens Caesarum domum, sed haud dubie nobilissimus magnaque et uetere pro- sapia, ut qui statuarum titulis pronepotem se Quinti Catuli Capitolini semper ascripserit, imperator uero etiam stemma in
atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaam Minonis uxorem referret.

3 Imagines et elogia uniuersi generis exequi longum est, familiae breuiter attingam. qui primus Sulpiciorum cognomen Galbae tulit cur aut unde traxerit, ambigitur. quidam putant,
quod oppidum Hispaniae frustra diu oppugnatum inlitis de- mum galbano facibus succenderit; alii, quod in diuturna uali- tudine galbeo, id est remediis lana inuolutis, assidue uteretur; nonnulli, quod praepinguis fuerit uisus, quem galbam Galli
uocent; uel contra, quod tam exilis, quam sunt animalia quae
2 in aesculis nascuntur appellanturque galbae. familiam illu- strauit Seruius Galba consularis, temporum suorum †et elo- quentissimus, quem tradunt Hispaniam ex praetura optinentem, triginta Lusitanorum milibus perfidia trucidatis, Viriat[h]ini belli causam extitisse. eius nepos ob repulsam consulatus in-
fensus Iulio Caesari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspi- rauit cum Cassio et Bruto, propter quod Pedia lege damnatus

7 *Eutrop. VII 16, 1* huic Seruius Galba successit antiquissimae nobilitatis senator. *Victor Caes. 6, 1* haud secus nobilis e gente cla- rissima Sulpiciorum (*Epit. 6, 1*).

1 et] ut II¹ est] est et Mδ 9 sequenti M, sequenti P Catuli om. X 12 pasiphaam (phas-δ) Mδ, pasipham (passi- P) XT, -phen G, † phē ss. II² (cf. Nero 12) minonis MLRδ, minois rel. (cf. Tib. 70) 13 elogia II¹Q, eologia MLT, eulogia rel. 16 illatis T 19 uisus] et obesus uel ut uitalus Bentley quem GLT, quam MPOSTδ, qualem Bentley 20 uocant S5 (Bentley) tam om. R (Bentley) quam] quod M, qualia 5 (Bentley) 22 et om. II¹ (uulg.), alioqui aut uel scribendum uidetur (sic Bentley, C.F.W. Müller) aut statuenda lacuna (ditissimus auctore Casaubono Burmannus ex Appiano *Hisp. 60*) 24 uiriatini I 25 causa MXδ (non T) infensus om. G 26 legatus] inlatus (ill- QR) MT, † legatus ss. R, corr. II²

est. ab hoc sunt imperatoris Galbae auus ac pater: auus cla-
rior studiis quam dignitate — non enim egressus praeturae
gradum — multiplicem nec incuriosam historiam edidit; pater
consulatu functus, quanquam breui corpore atque etiam gibber
modicaeque in dicendo facultatis, causas industrie actitauit.
uxores habuit Mummiam Achaicam, neptem Catuli proneptem-
que L. Mummi, qui Corinthum excidit; item Liniam Ocellinam
ditem admodum et pulchram, a qua tamen nobilitatis causa
appetitus ultro existimatur et aliquanto enixius, postquam
subinde instanti uitium corporis secreto posita ueste detexit,
ne quasi ignaram fallere uideretur. ex Achaica liberos Gaium
et Seruium procreauit, quorum maior Gaius attritis facultati-
bus urbe cessit prohibitusque a Tiberio sortiri anno suo pro-
consulatum uoluntaria morte obiit.

Ser. Galba imperator M. Valerio Messala Cn. Lentulo 4
cons. natus est VIII. Kal. Ian. in uilla colli superposita prope a.s.a. c.
Tarracinam sinistrorsus Fundos petentibus, adoptatusque a
nouerca sua Liuia nomen et Ocellare cognomen assumpsit
mutato praenomine; nam Lucium mox pro Seruio usque
ad tempus imperii usurpauit. constat Augustum puero adhuc,
salutanti se inter aequales, apprehensa buccula dixisse: καὶ
σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρέψῃ. sed et Tiberius, cum
comperisset imperaturum eum uerum in senecta: uiuat sane,
ait, quando id ad nos nihil pertinet. suo quoque eius 2
fulgur procuranti, cum exta de manibus aquila rapuisset et
in frugiferam quercum contulisset, responsum est summum
sed serum imperium portendi familiae; et ille irridens: sane,
inquit, cum mula pepererit. nihil aequae postea Galbam
temptantem res novas confirmauit quam mulae partus, ceteris-

2 studio Π¹ς (Burm.) 4 quam (pro quanquam) X 6 achai-
cam GLP et sic corr. in R, achaiam IIQS 11 achaiaca L et sic
corr. in R, achaiia IIQ 12 sergium Q, corr. Glareanus, cf. l. 19
13 consulatum G 16 Ser. M, Sergius rel. imp MPS, imp R GL
Cn.] debuit L. 17 terracinam Q, cf. Tib. 39 sinistrorsus MR
(sic Suet.?), sinistros II, sinistrorsum GT 18 liuia Q, Liuii s Beroald.
(Liui Roth), Liuium Heinsius, Linianum Bentley ocellare (ocella-
re II) Q, Ocellae ed. Basil. 1533 (Roth al.) 19 sergio Q, cf. l. 12
22 ΠΑΡΑΤΡΩΖΗ(-ΖΕ P) Q, corr. Turnebus praefereus tamen cum aliis
παράγέσῃ e Dione 64, 1 (γέσῃ Dio 57, 19) 26 frugiferum Mde

SVETONIUS ed. Ihm. L

18

que ut obscaenum ostentum abhorrentibus, solus pro laetissimo accepit memor sacrificii dictique aui.

- 3 Sumpta uirili toga somniauit Fortunam dicentem, stare se ante fores defessam et nisi ocus reciperetur, cuicumque obui praedae futuram. utque euigilauit, aperto atrio simulacrum aeneum deae cubitali maius iuxta limen inuenit idque gremio suo Tusculum, ubi aestiuare consueuerat, auexit et in parte aedium consecratum menstruis deinceps supplicationibus et peruigilio anniuersario coluit.
- 4 Quancquam autem nondum aetate constanti ueterem ciuitatis exoletumque morem ac tantum in domo sua haerentem obstinatissime retinuit, ut liberti seruique bis die frequentes adessent ac mane saluere, uesperu ualere sibi singuli dicerent.
- 5 inter liberales disciplinas attendit et iuri. dedit et matrimonio operam; uerum amissa uxore Lepida duobusque ex ea filiis remansit in caelibatu neque sollicitari ulla condicione amplius potuit, ne Agrippinae quidem, <quae> uiduata morte Domiti[i] maritum quoque adhuc necdum caelibem Galbam adeo omnibus sollicitauerat modis, ut in conuentu matronarum correpta iurgio atque etiam manu pulsata sit a matre Lepidae.
- 2 Obseruauit ante omnis Liuiam Augustam, cuius et uiuae gratia plurimum ualuit et mortuae testamento paene ditatus est; sestertium namque quingenties praecipuum inter legatarios habuit, sed quia notata, non perscripta erat summa, herede Tiberio legatum ad quingenta reuocante, ne haec quidem accepit.
- 6 Honoribus ante legitimum tempus initis praetor commissione ludorum Floralium nouum spectaculi genus elephantos funambulos edidit; exim prouinciae Aquitaniae anno fere
- 1 portentum (pro- T) GTq 7 consuerat M^aGLSQ 8 <prima> parte Boissevain 10 autem om. II⁵ pars edd. (aut ss. II³) 11 sua domo G 16 amplius condicione G 17 ne] neq: M quae hic add. G. Becker, post Domitii habent IIQL³ (uulg.) uiduata MG, uiduatae (uel -te) rel. (uulg.), uiduata (uel uidua) <ea> Bentley 18 nedum s (Oud.) necdum caelibem glossema putat Torr. 24 quinquagies Casaub. cum post quingenties add. T' (uulg.) 25 habuit sed Gd (Bentley), habuisset rel. (uulg.) 26 quingenta] l. G 28 praeter commissiones G 30 bfunambulos M, et funambulos G (elefantorum phun- T) exim MG, exin XT, exinde Q³d, cf. Vesp. 4

praefuit; mox consulatum per sex menses ordinarium gessit
euenitque ut in eo ipse †L. Domitio patri Neronis, ipsi Sal-
uius Otho pater Othonis succederet, uelut praesagium in-
sequentis casus, quo medius inter utriusque filios extitit im-
5 perator.

A Gaio Caesare <..... in locum Gaetu>lici substitutus, 2
postridie quam ad legiones uenit, sollemni forte spectaculo plau-
dentes inhibuit data tessera, ut manus paenula[s] continerent;
statimque per castra iactatum est <FPR p. 369>:

10 disce miles militare: Galba est, non Gaetulicus.

pari seueritate interdixit comneatus peti. ueteranum ac tiro- 3
nem militem opere assiduo corroborauit matureque barbaris,
qui iam in Galliam usque proruperant, coercitis, praesenti
quoque Gaio talem et se et exercitum approbavit, ut inter
15 innumeras contractasque ex omnibus prouinciis copias neque
testimonium neque praemia ampliora ulli perciperent; ipse
maxime insignis, quod campestem decursionem scuto mode-
ratus, etiam ad essedum imperatoris per uiginti passuum
milia cucurrit.

20 Caede Gai nuntiata multis ad occasionem stimulantibus 7
quietem praetulit. per hoc gratissimus Claudio receptusque
in cohortem amicorum tantae dignationis est habitus, ut cum
subita ei ualitudo nec adeo grauis incidisset, dilatus sit expe-
ditionis Britannicae dies. Africam pro consule biennio optinu-

10 *Epit. 6,3* ante sumptam dominationem multas prouincias egre-
gie administravit, militem seuerissime tractans, ita ut ingresso eo
castra uulgaretur statim: 'disce militare miles, Galba est, non Gae-
tulicus'.

1 sex] vi GR, tres T₅ 2 lucio G, debuit Cn. (sic Torr.), an de-
lendum L.? 4 quod ΠQ 6 Caesare del. Bentley lici MX, licio G,
licis (-iis R) T, licie (-e) O₅: lacunae supplendae quod Rothius proposuit
<in locum Gaetu>lici non sufficere perspexit Madvig addens in admini-
stratione exercitus Germanici (malim legatus Germaniae superioris, cf.
Herm. 36 p. 291); e prioribus Gaetulico legerant Stephanus (Turnebus),
Gaetulici uice Heinsius subtitus posterdie M 8 manus paenula
Salmasius, manus paenulas (-is OST) MXT (Ω), manu paenulas G
(Becker) 11 comneatus ueterano (uel -nis). Ac Bentley 13 gallia
MGX usque quaque prorupe G 14 et se et] et se MII¹, esse Q
18 imperatori Bentley 20 occasionem <captandam> G. Becker
23 sublata G

- it extra sortem electus ad ordinandam prouinciam et intestina
dissensione et barbarorum tumultu inquietam; ordinauitque
magna seueritatis ac iustitiae cura etiam in paruulis rebus.
- 2 militi, qui per expeditionem artissima annona residuum ciba-
riorum tritici modium centum denariis uendidisse arguebatur, 5
uetuit, simul atque indigere cibo coepisset, a quoquam opem
ferri; et is fame extabuit. at in iure dicendo cum de proprie-
tate iumentum quaereretur, leuibus utrimque argumentis et testi-
bus ideoque difficili coniectura ueritatis, ita decreuit ut ad
lacum, ubi adequari solebat, duceretur capite inuoluto atque 10
ibidem reuelato eius esset, ad quem sponte se a potu rece-
pisset.
- 8 Ob res et tunc in Africa et olim in Germania gestas
ornamenta triumphalia accepit et sacerdotium triplex, inter
quindecimuiros sodalesque Titios item Augustales cooptatus; 15
atque ex eo tempore prope ad medium Neronis principatum
in secessu plurimum uixit, ne ad gestandum quidem umquam
iter ingressus quam ut secum uehiculo proximo decies sester-
tium in auro efferret, donec in oppido Fundis moranti Hispania
- 2 Tarraconensis oblata est. acciditque, ut cum prouinciam in- 20
gressus sacrificaret, intra aedem publicam puero e ministris
acerram tenenti capillus repente toto capite canesceret, nec
defuerunt qui interpretarentur significari rerum mutationem
successurumque iuueni senem, hoc est ipsum Neroni. non
multo post in Cantabriae lacum fulmen decidit repertaeque 25
sunt duodecim secures, haud ambiguum summae imperii signum.
- 9 Per octo annos uarie et inaequaliter prouinciam rexit,
primo acer et uehemens et in coercendis quidem delictis uel
immodicus. nam et nummulario non ex fide uersanti pecu-
nias manus amputauit mensaeque eius adfixit, et tutorem, quod 30
pupillum, cui substitutus heres erat, ueneno necasset, cruce

3 etiam] etiam et *MX* 11 reuelatio *M* 18 <aliter> iter in-
gressus *Torr. fort. recte*, <al>iter egressus *Lipsius* <e> proximo *Torr.*
20 tarraconensis *MP*, tarasc- *T* 21 intra *T*, et inter *MGX*, et intra *δ*
ut inter *L^s*, lacunam suspicatur *Oud.* (et intraret?) 24 hoc — Neroni
suspecta Bentleio nec *Π* (*uulg.*) 26 xii *GTL* summi *GXT* (i in
ras. corr. ex e ut uid. *Π*, ambiguisimū *S¹*), om. *δ* 28 et (*post acer*)
om. *X* 29 pecunias *del. aut scrib.* in pecuniis censet *Casaub.* 30 men-
s(a)eque *ΠQSTN*, mensisque *G*, mensasque *rel.* eius om. *Π¹Q* qui *TN*

adfecit; implorantique leges et ciuem Romanum se testificant,
quasi solacio et honore aliquo poenam leuaturus, mutari mul-
toque praeter ceteras altiore et dealbatam statui crucem
iussit. paulatim in desidiam segnitiamque conuersus est, ne
5 quid materiae praeberet Neroni et, ut dicere solebat, quod
nemo rationem otii sui reddere cogeretur.

Carthagine noua conuentum agens tumultuari Gallias com- 2
perit legato Aquitaniae auxilia implorante; superuenerunt et
Vindici litterae hortantis, ut humano generi assertorem
10 ducemque se accommodaret. nec diu cunctatus condicio-
nem partim metu partim spe recepit; nam et mandata Neronis
de nece sua ad procuratores clam missa deprenderat et confir-
mabatur cum secundissimis auspiciis et ominibus uirginis
honestae uaticinatione, tanto magis quod eadem illa carmina
15 sacerdos Iouis Cluniae ex penetrali somnio monitus eruerat
ante ducentos annos similiter a fatidica puella pronuntiata.
quorum carminum sententia erat oriturum quandoque ex
Hispania principem dominumque rerum.

Igitur cum quasi manumissioni uacaturus conscendisset 10
tribunal, propositis ante se damnatorum occisorumque a Ne-
rone quam plurimis imaginibus et astante nobili puero, quem
exulantem e proxima Baliari insula ob id ipsum acciuerat,
deplorauit temporum statum consalutatusque imperator lega-
tum se senatus ac populi R. professus est. dein iustitio in- 2
dicto, e plebe quidem prouinciae legiones et auxilia con-
scripsit super exercitum ueterem legionis unius duarumque
alarum et cohortium trium; at e primoribus prudentia atque
aetate praestantibus uel instar senatus, ad quos de maiore
re quotiens opus esset referretur, instituit. delegit et eque- 3
30 stris ordinis iuuenes, qui manente anulorum aureorum usu

4 u. ad p. 278, 27   11 Victor Caes. 5, 15 cognito mandatum sui exitium.

3 prae ceteris Bentley   4 segnitiamque (sign- S) MGLSδ (cf. Oros. ad p. 278, 27), -emque rel. (edd.)   6 nein orationem M   7 Kartagine G   12 procuratorē G   13 omnibus MS¹, hominibus LT, om. Q et ante uirginis ad l. X, tum Beroaldus (uulg.)   22 baleari (ball- T) codd. praeter Mδ   25 legionem Heraeus ad Tac. hist. I 6 27 prudentia atque T, prudentiaque M, prudentiaque et GX (Oud.), prudentia et δ, an aetate prudentiaque?   28 uel] uelut T (uulg.)

euocati appellarentur excubiasque circa cubiculum suum uice militum agerent. etiam per prouincias edicta dimisit, auctor in singulis uniuersisque conspirandi simul et ut qua posset quisque opera communem causam iuuarent.

- 4 Per idem fere tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus est anulus opere antiquo, sculptura gemmae Victoriam cum tropaeo exprimente; ac subinde Alexandrina nauis Dertosam appulit armis onusta, sine gubernatore, sine nauta aut uectore ullo, ut nemini dubium esset iustum piumque et fauentibus diis bellum suscipi: cum repente 10 ex inopinato prope cuncta turbata sunt. alarum altera castris appropinquantem paenitentia mutati sacramenti destituere conata est aegreque retenta in officio, et serui, quos a liberto Neronis ad fraudem praeparatos muneri acceperat, per angiportum in balneas transeuntem paene interemerunt, nisi cohortantibus in uicem ne occasionem omitterent, interrogatisque de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio 11 esset. accessit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maxime consternatus destitutoque similis non multum afuit quin uitae renuntiaret. sed superuenientibus ab urbe nuntiis ut occisum Neronem cunctosque in uerba sua iurasse cognouit, deposita legati suscepit Caesaris appellationem iterque ingressus est paludatus ac dependente a ceruicibus pugione ante pectus; nec prius usum togae reciperauit quam oppressis qui nouas res moliebantur, praefecto praetori Nymphidio Sabino Romae, 12 in Germania Fonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis. Praecesserat de eo fama saeuitiae simul atque auaritiae, quod ciuitates Hispaniarum Galliarumque, quae cunctantius sibi accesserant, grauioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione punisset et praepositos procuratoresque supplicio 20

27 *Oros. VII 8, 1* cumque omnes auaritia, saeuitia segnitiaeque offenderet (*cf. p. 277, 4*).

3 in *om. IIQ (edd.)* qua* *M* 6 sculptura *G XII²* (*cf. Nero 46*)
9 aut uectore *M² (Salmas.)*, auectore *M¹*, ac uectore *rel.* (ac uetore *L¹*),
cf. Aug. 72 Claud. 17 Tib. 11 11 ex] et *G* prope *om. G* 12 mutatis
sacramentis *G* 13 re tanta *GT* (*in G corr. m. 1 ex tanta re*) 14 mu-
nere *T* 15 in] ad *G* balnea *R* 18 uindicis *T*, sui indicis *MGL*,
sui uindicis *POST*, Iulii Vindicis *Casaub.*, subita Vindicis *Oud.* 24 qui
om. M 25 nymphido *X* (limpido *T*)

capitis adfecisset cum coniugibus ac liberis; quodque oblatam
a Tarraconensibus e uetere templo Iouis coronam auream
librarum quindecim conflasset ac tres uncias, quae ponderi
deerant, iussisset exigi. ea fama et confirmata et aucta est,
5 ut primum urbem introiit. nam cum classarios, quos Nero
ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum
cogeret, recusantis atque insuper aquilam et signa pertinacius
flagitantis non modo inmisso equite disiecit, sed decimauit
etiam. item Germanorum cohortem a Caesaribus olim ad
10 custodiam corporis institutam multisque experimentis fide-
lissimam dissoluit ac sine commodo ullo remisit in patriam,
quasi Cn. Dolabellae, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem.
illa quoque uerene an falso per ludibrium iactabantur, ad- 3
posita lautiore cena ingemuisse eum, et ordinario quidem
15 dispensatori breuiarium rationum offerenti paropsidem legu-
minis pro sedulitate ac diligentia porrexisse, Cano autem
choraulae mire placenti denarios quinque donasse prolatos
manu sua e peculiaribus loculis suis.

Quare aduentus eius non perinde gratus fuit, idque proximo 13
20 spectaculo apparuit, siquidem Atellanis notissimum canticum
<com. frg. p. 333> exorsis:

uenit[i] Onesimus a uilla

cuncti simul spectatores consentiente uoce reliquam partem
ret<t>ulerunt ac saepius nersu repetito egerunt. maiore adeo 14
25 et fauore et auctoritate adeptus est quam gessit imperium,
quanquam multa documenta egregii principis daret; sed ne-
quaquam tam grata erant, quam inuisa quae secus fierent.

5 cf. *Victor Caes. 6, 1* ubi Romam ingressus est, quasi luxuriae
aut etiam crudelitati auxilio uentitauisset, rapere trahere uexare.
24 *Eutrop. VII 16, 2* huius breue imperium fuit et quod bona haberet
exordia, nisi ad seueritatem propensior uideretur.

1 ac liberis quoque *M*, ac liberisque δ ablatam *POT* (Ernesti)
3 xv *GLT* 11 ullo commodo *II* (*uulg.*) 12 dolabella — proniore *G*
15 rationem *MLPT*, delendum putat *Bücheler* (cf. *Sen. epist. 39, 1*) uel
scrib. breuiariam rationem par (per δ) obsidem *M* δ , parabsidem *G*,
parapsidem *XT* (*uulg.*) 21 exorsis *Beroaldus* (ϵ ?), exorsus Ω 22 uenit
onesimus δ (*Ant. Augustinus*), uenitione (ued- *T*) simus (simul *G*) Ω (uenit
lonesimula uilla *G*), uenit io simus (Simus) *Turnebus* (*uulg.*), uenit ohe
Simus *Iac. Gronov.*, uenit *Dorsennus W. A. Schmidt* 23 concinente
Bentley 27 grata <ea> *Cusaub.*

- 2 Regebatur trium arbitrio, quos una et intra Palatium
habitantis nec umquam non adhaerentis paedagogos uulgo
uocabant. ii erant T. Vinus legatus eius in Hispania, cupi-
ditatis immensae; Cornelius Laco ex assessore praefectus prae-
torii, arrogantia socordiaque intolerabilis; libertus Icelus, paulo 5
ante anulis aureis et Marciani cognomine ornatus ac iam
summae equestris gradus candidatus. his diuerso uitiorum
genere grassantibus adeo se abutendum permisit et tradidit,
ut uix sibi ipse constaret, modo acerbior parciorque, modo
remissior ac negligentior quam conueniret principi electo 10
atque illud aetatis.
- 3 Quosdam claros ex utroque ordine uiros suspicione mi-
nima inauditos condemnauit. ciuitates R. raro dedit, iura
trium liberorum uix uni atque alteri ac ne is quidem nisi
ad certum praefinitumque tempus. iudicibus sextam decuriam 15
adici precantibus non modo negauit, sed et concessum a
Claudio beneficium, ne hieme initioque anni ad iudicandum
15 euocarentur, eripuit. existimabatur etiam senatoria et eque-
stria officia bienni spatio determinaturus nec daturus nisi in-
uitis ac recusantibus. liberalitates Neronis non plus decimis 20
concessis per quinquaginta equites R. ea condicione reuocan-
das curauit exigendasque, ut et si quid scaenici ac xystici
donatum olim uendidissent, auferretur emptoribus, quando illi
2 pretio assumpto soluere nequirent. at contra nihil non per
comites atque libertos pretio addici aut donari gratia passus 25
est, uectigalia immunitates, poenas innocentium impunitates
noxiorum. quin etiam populo R. deposcente supplicium Ha-
loti et Tigillini solos ex omnibus Neronis emissariis uel male-
ficientissimos incolumes praestitit atque insuper Halotum pro-

1 *Epit.* 6, 2 trium amicorum consilio, id est Vinnii (*sic codd.*, at
Vini *Landolf.*), Corneli *et Iceli* cuncta disponens, adeo ut intra Pala-
tinas aedes pariter habitarent et uulgo paedagogi dicerentur.

3 iunius T, lunius PST (*cf. Vit.* 7, 1) 5 superbiaque *Cornelissen*
(*genetium mauult Bentley*) 7 summi ϵ (*Casaub.*) 13 ciuitatem *II'Q*, *cf.*
Aug. 40 p. 75, 14 14 is M, his (hiis T) *rel.* (*uulg.*), *cf. p.* 283, 22 20 libera-
litas M 22 ac] aut *II* ϵ (*uulg.*, *Roth*) 24 non om. G 25 adici *XN* δ
luci post gratia add. G 26 innocentium *II RN*, nocentium *rel.* (Ω)
27 deposcente *II Q N*, deposcenti *rel.* (Ω)

curatione amplissima ornauit, pro Tigillino etiam saeuitiae populum edicto increpuit.

Per haec prope uniuersis ordinibus offensis uel praecipua¹⁶ flagrabat inuidia apud milites. nam cum in uerba eius ab-
 5 sentis inrantibus donatium grandius solito praepositi pronun-
 tiassent, neque ratam rem habuit et subinde iactauit legere
 se militem, non emere consuesse; atque eo quidem no-
 mine omnis, qui ubique erant, exacerbauit. ceterum praetorianos
 etiam metu et indignitate commouit, remouens subinde pleros-
 10 que ut suspectos et Nymphidi socios. sed maxime fremebat 2
 superioris Germaniae exercitus fraudari se praemis nauatae
 aduersus Gallos et Vindicem operae. ergo primi obsequium
 rumpere ausi Kal. Ian. adigi sacramento nisi in nomen senatus
 recusarunt statimque legationem ad praetorianos cum mandatis
 15 destinauerunt: displicere imperatorem in Hispania fac-
 tum; eligerent ipsi quem cuncti exercitus compro-
 barent. quod ut nuntiatum est, despectui esse non tam senec-¹⁷
 tam suam quam orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum
 nobilem egregiumque iuuenem ac sibi olim probatissimum testa-
 20 mentoque semper in bona et nomen adscitum repente e media
 salutantium turba adprehendit filiumque appellans perduxit in
 castra ac pro contione adoptauit, ne tunc quidem donatiui ulla
 mentione facta. quo faciliorem occasionem M. Saluio Othoni
 praeiuit perficiendi conata intra sextum adoptionis diem.

25 Magna et assidua monstra iam inde a principio exitum¹⁸
 ei, qualis euenit, portenderant. cum per omne iter dextra
 sinistraque oppidatim uictimae caederentur, taurus securis ictu
 consternatus rupto uinculo essedum eius inuasit elatisque pe-
 dibus totum cruore perfudit; ac descendantem speculator im-
 30 pulsu turbae lancea prope uulnerauit. urbem quoque et deinde
 Palatium ingressum excepit terrae tremor et assimilis quidam

4 cf. *Victor Caes.* 6, 2 quia opes militum nimis pecuniae cupidus
 attenuauerat. 18 *Oros. VII* 8, 1 Pisonem sibi nobilem industriumque
 adulescentem in filium atque in regnum adoptauit (cf. *Otho* 5).

3 prope 5 ordinibus in marg. add. *M*² offensus *XN* (*Roth*),
 infensus 5 (cf. *Herm.* 40 p. 190) 12 aduersis *M* 13 ausi] aut se
R, ac se *IIQ* 18 licinianum *MP*¹, licini admodum *G* 20 insuper
Torr., nuper *Cornelissen* (cf. *Herm.* 37 p. 592) 31 terrae tremor *G*
 (*Erasmus*), terra et tremor *M*, terra tremore *rel*

mugitui sonus. secuta sunt aliquanto manifestiora. monile
 margaritis gemmisque consertum ad ornandam Fortunam suam
 Tusculanam ex omni gaza secreuerat; id repente quasi augu-
 stiore dignius loco Capitolinae Veneri dedicauit, ac proxima
 nocte somniauit speciem Fortunae querentis fraudatam se dono
 destinato, minantisque erepturam et ipsam quae dedisset. cum-
 que exterritus luce prima ad expiandum somnium, praemissis
 qui rem diuinam appararent, Tusculum excucurrisset, nihil in-
 uenit praeter tepidam in ara fauillam atratumque iuxta senem
 in catino uitreo t[h]us tenentem et in calice fictili merum. ob-
 3 seruatum etiam est Kal. Ian. sacrificanti coronam de capite ex-
 cidisse, auspicanti pullos auolasse; adoptionis die neque milites
 adlocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali
 oblitis ministris et in senatu curulem peruerse collocatam. pri-
 19 us uero quam occideretur sacrificantem mane haruspex identi-
 dem monuit, caueret periculum, non longe percussores abesse.

Haud multo post cognoscit teneri castra ab Othone, ac
 plerisque ut eodem quam primum pergeret suadentibus —
 posse enim auctoritate et praesentia praeualere — nihil am-
 plius quam continere se statuit et legionariorum firmare prae-
 sidiis, qui multifariam diuerseque tendebant. lorica tamen
 induit linteam, quanquam haud dissimulans parum aduersus
 2 tot mucrones profuturam. sed extractus rumoribus falsis,
 quos conspirati, ut eum in publicum elicerent, de industria
 dissiparunt, paucis temere affirmantibus transactum negotium,
 oppressos, qui tumultuarentur, aduenire frequentis ceteros
 gratulabundos et in omne obsequium paratos, iis ut occurreret
 prodiit tanta fiducia, ut militi cuidam occisum a se Othonem
 glorianti: quo auctore? responderit, atque in forum usque
 processit. ibi equites, quibus mandata caedes erat, cum per
 publicum dimota paganorum turba equos adegissent, uiso pro-
 cul eo parumper restiterunt; dein rursus incitati desertum a
 suis contrucidarunt.

21 *Victor* *Caes.* 6, 2 lorica tectus (*Epit.* 6, 4).

1 manifestiora] maiora et tristiora *T* 3 gaza *M* 10 ficticuli *M*
 11 est etiam *G*, est *om.* *PT* 12 euolasse *X* 14 oblitus *M* senectute *Md*,
 senectute *G* locatam *G* 21 diuersique *Bentl.* 25 dissiparunt *M*¹, disper-
 serant *S* 26 frequentes *GIIRPST*, -ter *Q*, -tius *L*³ 30 processerit *Bentl.*

Sunt qui tradant, ad primum tumultum proclamasse eum: 20
 quid agitis commilitones? ego uester sum et uos mei,
 donatium etiam pollicitum. plures autem prodiderunt optulisse
 ultro iugulum et ut hoc agerent ac ferirent, quando ita
 5 uideretur, hortatum. illud mirum admodum fuerit neque
 praesentium quemquam opem imperatori ferre conatum et
 omnes qui arcesserentur spreuisse nuntium excepta Germani-
 ci(an)orum uexillatione. ii ob recens meritum, quod se aegros
 et inualidos magno <o>pere fouisset, in auxilium aduolauerunt,
 10 sed serius itinere deuio per ignorantiam locorum retardati.

Iugulatus est ad lacum Curti ac relictus ita uti erat, 2
 donec gregarius miles a frumentatione rediens abiecto onere
 caput ei amputauit; et quoniam capillo arripere non poterat,
 in gremium abdidit, mox inserto per os pollice ad Othonem
 15 detulit. ille laxis calonibusque donauit, qui hasta suffixum
 non sine ludibrio circum castra portarunt adclamantes iden-
 tidem: Galba Cupido, fruaris aetate tua, maxime irri-
 tati ad talem iocorum petulantiam, quod ante paucos dies
 exierat in uulgus, laudanti cuidam formam suam ut adhuc flori-
 20 dam et uegetam respondisse eum <Hom. Il. 5, 254 Od. 21, 426>:

ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν.

ab is Patrobii Neroniani libertus centum aureis redemptum
 eo loco, ubi iussu Galbae animaduersum in patronum suum
 fuerat, abiecit. sero tandem dispensator Arguius et hoc et
 25 ceterum truncum in priuatis eius hortis Aurelia uia sepul-
 turae dedit.

11 *Eutrop. VII 16, 3* iugulatus in foro Romano. *Victor Caes. 6, 3*
 ad lacum Curtium caesus est (*Epit. 6, 4*). cf. *Oros. VII 8, 1* (ad *Galb. 23*)
 25 *Eutrop. VII 16, 3* sepultusque in hortis suis, qui sunt Aurelia uia
 non longe ab urbe Roma.

1 Sunt autem POST 4 ut del. Torr. ac ferirent del. Lipsius
 5 fuerat G, fuit N 6 optem M, om. IIQ inserentes auxilium post
 imperatori 7 arcessirentur MGT Germanicianorum Turnebus
 9 refouisset Woelfflin, cf. Tac. hist. I 31 12 abiecta M 13 capillo
 prae caluitie ILL^s et s plurimi (uulg.) 14 addidit P¹SI¹ (Roth)
 17 cupide GX (uulg.) 20 et (&) ante ἐτι add. GXR (& ti pro ἐτι IIQ)
 22 his GXT (cf. 280, 14) patrobil (-roil T) Q, corr. s (Sabellicus)
 neronianus T et sic L^s corr. ex neroniam C. aurei G 23 aduersum M
 24 sero om. G 25 aurelia uia G (Eutr.), aureliae uiae rel.

- 21 Statura fuit iusta, capite praecaluo, oculis caeruleis, adunco naso, manibus pedibusque articulari morbo distortissimis, ut neque calceum perpeti neque libellos evolvere aut tenere omnino ualeret. excreuerat etiam in dexteriore latere eius caro praependebatque adeo ut aegre fascia substringeretur. 6
- 22 Cibi plurimi traditur, quem tempore hiberno etiam ante lucem capere consueuerat, inter cenam uero usque eo abundantis, ut congestas super manus reliquias circumferri iuberet spargique ad pedes stantibus. libidinis in mares pronior et eos non nisi praeduros exoletosque; ferebant in Hispania Icelum e ueteribus concubinis de Neronis exitu nuntiantem non modo artissimis osculis palam exceptum ab eo, sed ut sine mora uelleretur oratum atque seductum. 10
- 23 Periit tertio et septuagesimo aetatis anno, imperii mense septimo. senatus, ut primum licitum est, statuam ei decreuerat rostratae columnae superstantem in parte fori, qua trucidatus est; sed decretum Vespasianus aboleuit percussores sibi ex Hispania in Iudaeam submisisse opinatus. 15

6. 9 *Epit.* 6, 2 in adolescentes (adolescencia *cod. Landolfi m. 2*, adolescen * *m. 1*) infamis, ad uescendum intemperans fuit. 14 *Eutrop.* VII 16, 1 cum septuagesimum et tertium annum ageret aetatis. 16, 3 occisus est imperii mense septimo. *cf. Vict. Caes.* 6, 3 mense imperii ac die septimo. *Epit.* 6, 4 cum septuagesimum tertium aetatis annum ageret. 6, 1 imperauit menses septem, dies totidem. *Oros.* VII 8, 1 cum quo (*Pisone*) septimo mense imperii sui ab Othone iugulatus est.

2 pedibus manibusque *G* 3 neque (*ante libellos*) *Gδ*, ne *M.* nec *rel.* (*edd.*) 5 caro] gybus *Π¹*, gibbus *Q*, ut caro *Π²*, gibbus uel caro 5 7 consueuerat *PN* adeo *Q* abundantis *Graevius*, abundantis *Q* (*s supra ti S m. 2, et abundans s*), abundancius (*om. usque eo*) *δ*, abundantem *uulg.* (*usque ab- ed. Mediol. 1475, usque eo ab- Bon. 1488*), abundanter *Gruter.*, abutens (*et tum subter*) *Gujetus* 9 libidini *Torr.*, libidinis *Boxhorn* pronioris *Steph.* (*cf. uita Verg. p. 56 R.*) 11 hicelum (*ic- T*) *X*, ehicelum *MGT* (*in M sic: hispaniae hic elume*), e(*t*) *Ic- Bücheler* *subscr.* c. suetoni tranquilli de uita caesarum galba explicit. incipit otho feliciter *M et sim. GPIIR* (*feliciter om. GR*, incipit — feliciter *om. P*) explicit galba. incipit otho feliciter *Q* explicit lib. VII. incipit de othone lib. VIII *LS* (*de othone om. S*)

O T H O

Maiores Othonis orti sunt oppido Ferentio, familia uetere 1
et honorata atque ex principibus Etruriae. auus M. Saluius
Otho, patre equite R., matre humili incertum an ingenua, per
gratiam Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat, senator est
5 factus nec præturæ gradum excessit.

Pater L. Otho, materno genere præclaro multarumque et 2
magnarum propinquitatum, tam carus tamque non absimilis
facie Tiberio principi fuit, ut plerique procreatum ex eo cre-
derent. urbanos honores, proconsulatum Africae et extra-
10 ordinaria imperia seuerissime administrauit. ausus etiam est
in Illyrico milites quosdam, quod motu Camilli ex pœnitentia
præpositos suos quasi defectionis aduersus Claudium auctores
occiderant, capite punire et quidem ante principia se coram,
quamuis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum a Clau-
15 dio sciret. quo facto sicut gloriam auxit, ita gratiam minuit; 3
quam tamen mature reciperauit detecta equitis R. fraude,
quem prodentibus seruis necem Claudio parare compererat.
namque et senatus honore rarissimo, statua in Palatio posita,
prosecutus est eum et Claudius adlectum inter patricios con-
20 laudans amplissimis uerbis hoc quoque adiecit: uir, quo
meliores liberos habere ne opto quidem. ex Albia
Terentia splendida femina duos filios tulit, L. Titianum et

1 *Epit.* 7, 1 Saluius Otho splendidis ortus maioribus ex oppido
Ferentano. 6 *Eutrop.* VII 17, 1 materno genere nobilior quam pa-
terno, neutro tamen obscuro.

1 ferentino *X* (*uulg.*), Ferento *Ursinus* 2 ex] e *G* siluius *Q*,
corr. Stephanus 6 præclarum *M* 7 propinquitatum *GHQX* 12 cla-
dium *Λ.* claudium *M* 16 mature *om. G* 17 quam *G* 19 eum et
T, eum *rel.*

minorem M. cognominem sibi; tulit et filiam, quam uixdum nubilem Druso Germanici filio despondit.

- 2 Otho imperator IIII. Kal. Mai. natus est Camillo Arruntio
 a. 53 p. C. Domitio Ahenobarbo cons. a prima adulescentia prodigus ac
 procax, adeo ut saepe flagris obiurgaretur a patre, ferebatur 5
 et uagari noctibus solitus atque inualidum quemque obuiorum
 uel potulentum corripere ac distento sago impositum in
 2 sublime iactare. post patris deinde mortem libertinam aulicam
 gratiosam, quo efficacius coleret, etiam diligere simulauit
 quamuis anum ac paene decrepitam; per hanc insinuatus 10
 Neroni facile summum inter amicos locum tenuit congruentia
 morum, ut uero quidam tradunt, et consuetudine mutui stupri.
 ac tantum potentia ualuit, ut damnatum repetundis consularem
 uirum, ingens praemium pactus, prius quam plane restitutionem
 ei impetrasset, non dubitaret in senatum ad agendas gratias 15
 3 introducere. omnium autem consiliorum secretorumque parti-
 ceps die, quem necandae matri Nero destinarat, ad auertendas
 suspiciones cenam utrique exquisitissimae comitatis dedit; item
 Poppaeam Sabinam tunc adhuc amicam eius, abductam marito
 demandatamque interim sibi, nuptiarum specie recepit nec 20
 corripisse contentus adeo dilexit, ut ne riualet quidem
 2 Neronem aequo tulerit animo. creditur certe non modo missos
 ad arcessendam non recepissee, sed ipsum etiam exclusisse
 quondam pro foribus astantem miscentemque frustra minas et
 preces ac depositum reposcentem. quare diducto matrimonio 25
 sepositus est per causam legationis in Lusitaniam. et satis
 uisum, ne poena acrior mimum omnem diuulgaret, qui tamen
 sic quoque hoc disticho <FPR p. 370> enotuit:

4 *Epit.* 7, 1 uita omni turpis, maxime adulescentia (maxime in
 adulescentia omni turpis *Landolf.*) 10 *Eutrop.* VII 17, 2 in pri-
 uata uita mollis et Neronis familiaris. *Victor Caes.* 7, 1 Neroni quon-
 dam criminose familiaris.

1 quam uixdum (quamuis dum *LP*) *MGX*, quamuis nondum *R*,
 quam nondum *IIQ* 7 potulentum *Q*, petulentum *L¹P*, petulantium
II¹, temulentum *Graevius* 9 coleretur *Kraffert* 13 <de> repetundis
Ursinus (*C. F. W. Müller*) 15 dubitarit *Salmasius* 17 diem *MPO*
 non *L*) 19 poppeam (-eiam *L¹Q*) *GL¹SQR²*, pompeam *MII*, pom-
 peiam *R¹L¹PT* 25 deducto *X* 26 et] id *edd. post Casaubonum*

cur Otho mentito sit, quaeritis, exul honore?
uxoris moechus coeperat esse suae.

Prouinciam administravit quaestorius per decem annos, moderatione atque abstinencia singulari. ut tandem occasio 4
5 ultionis data est, conatibus Galbae primus accessit; eodemque momento et ipse spem imperii cepit magnam quidem et ex condicione temporum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici. qui cum eum olim superstitem Neroni fore spopondisset, tunc ultro inopinatus aduenerat impera-
10 turum quoque breui repromittens. nullo igitur officii aut 2 ambitionis in quemquam genere omisso, quotiens cena principem acciperet, aureos excubanti cohorti uiritim diuidebat, nec minus alium alia uia militum demerebatur; cuidam etiam de parte finium cum uicino litiganti adhibitus arbiter totum
15 agrum redemit emancipauitque, ut iam uix ullus esset, qui non et sentiret et praedicaret solum successione imperii dignum. sperauerat autem fore ut adoptaretur a Galba, idque 5 in dies expectabat. sed postquam Pisone praelato spe decedit, ad uim conuersus est instigante super animi dolorem etiam
20 magnitudine aeris alieni. neque enim dissimulabat, nisi principem se stare non posse, nihilque referre ab hoste in acie an in foro sub creditoribus caderet. ante pau-
cos dies seruo Caesaris pro impetrata dispensatione decies sestertium expresserat; hoc subsidium tanti coepti fuit. ac primo quin-
25 que speculatoribus commissa res est, deinde decem aliis, quos singuli binos produxerant; omnibus dena sestertia repraesentata et quinquagena promissa. per hos sollicitati reliqui, nec adeo

17 sqq. *Victor Caes.* 6, 2 praelatum adoptione eius Pisonem impatientius dolens (*cf. Galb.* 17) accensas cohortes armatasque in forum deduxerat.

1 merito T 6 et ex] ex *PO* (Graevius) 9 imperatorem — <fo>re promittens *Madvig* (*cf. Tib.* 17) 18 nec minus *Π¹Q*, necominus (necho- *L*) *MGL*, nec quominus *PO*, nec (non *S*) eo minus *Π¹RSTN* (*uulg.*) 13 militem *ed. Basil. a. 1546 al.*, milites *Burm.* 14 liti-
grandi *M¹* 15 emancipauitque *M¹*, eique mancipauit *Torr.* 16 suc-
cessionem *XN* (imperii succ- *N*), -ni *MGQ*, -nis *IIR* 17 forte *G*
18 die (diē *T*) *X* 20 dissimulare *G* 21 referre *GSN*, refelli
MTPT (at̄ refferre *Q³* in *marg.*), refelli † referre *L¹*, † referre *del. et at̄*
referre in *marg. adscr. L²* ab] sub *Bentley* in acie ab hoste *G*

- multi, haud dubia fiducia in ipso negotio pluris adfuturos.
- 6 tulerat animus post adoptionem statim castra occupare cenan-
temque in Palatio Galbam adgredi, sed obstitit respectus co-
hortis, quae tunc excubabat, ne oneraretur inuidia, quod eius-
dem statione et Gaius fuerat occisus et desertus Nero. medium 5
quoque tempus religio et Seleucus exemit.
- 2 Ergo destinata die praemonitis consiliis, ut se in foro
sub aede Saturni ad miliarium aureum opperirentur, mane
Galbam salutavit, utque consueuerat osculo exceptus, etiam 10
sacrificanti interfuit audiuitque praedicta haruspiciis. deinde
liberto adesse architectos nuntiante, quod signum conuenerat,
quasi uenalem domum inspecturus abscessit proripuitque se
postica parte Palati ad constitutum. alii febrem simulasse
aiunt eamque excusationem proximis mandasse, si quaeretur.
- 3 tunc abditus prope muliebri sella in castra contendit ac 15
deficientibus lecticariis cum descendisset cursumque cepisset,
laxato calceo restitit, donec omissa mora succollatus et a
praesente comitatu imperator consalutatus inter faustas ad-
clamations strictosque gladios ad principia deuenit, obui-
quoque non aliter ac si conscius et particeps foret adhaerente. 20
ibi missis qui Galbam et Pisonem trucidarent, ad conciliandos
pollicitationibus militum animos nihil magis pro contione
testatus est, quam id demum se habiturum, quod sibi illi
reliquissent.
- 7 Dein uergente iam die ingressus senatum positaeque breui 25
oratione quasi raptus de publico et suscipere imperium ui-
coactus gesturusque communi omnium arbitrio, Palatium
petit. ac super ceteras gratulantium adulantiumque blanditias

26 *Eutrop. VII 17, 1* Otho occiso Galba inuasit imperium (*Schol. Iuu. 2, 99*). cf. ad p. 289, 15

1 hau *M*¹, haut *S* plures adfuturis *M* (i. pluris adfuturos *mu-
tatis terminationibus, sic Roth*), plures affuturos *G*, plurib(us) affuturis
IIQ, plures affuturi (adf- *S*¹) *RX*, plures adfuturis *δ* 2 tulerat] erat *X*,
fuerat *Ursin.* (cf. *Iul. 82*) animos *MGδ* statim *om. M* 6 seleucius
(-tius) *X* 10 superfuit *Ernesti* 12 iuuenalem (*om. domum*) *T* pro-
ripuit *G* 16 deficientis *M* lecticariis *Roth*, lecticaribus (-rib; *GT*) *MGT*,
lecticariis *X* 23 illi] ipsi *T* 26 oratione qui tuentur scribunt posito-
que *G. H. Walther*, perfunctusque uel professusque *Bentley*, expositoque
Burm., ratione cum *Erasmus plerique* (at propositaque *mauult Oud.*)

ab infima plebe appellatus Nero nullum indicium recusantis dedit, immo, ut quidam tradiderunt, etiam diplomatibus primisque epistulis suis ad quosdam prouinciarum praesides Neronis cognomen adiecit. certe et imagines statuasque eius reponi passus est et procuratores atque libertos ad eadem officia reuocauit, nec quicquam prius pro potestate subscripsit quam quingenties sestertium ad peragendam Auream domum.

Dicitur ea nocte per quietem pauefactus gemitus maximos 2 edidisse repertusque a concursantibus humi ante lectum iacens 10 per omnia piaculorum genera Manes Galbae, a quo deturbari expellique se uiderat, propitiare temptasse; postridie quoque in augurando tempestate orta grauiter prolapsus identidem obmurmurasse:

τί γάρ μοι καὶ μακροῖς ἀνέλοις;

15 Sub idem uero tempus Germaniciani exercitus in Vitelli 8 uerba iurarent. quod ut comperit, auctor senatui fuit mittendae legationis, quae doceret electum iam principem, quietem concordiamque suaderet; et tamen per internuntios ac litteras consortem imperii generumque se Vitellio optulit. uerum 20 haud dubio bello iamque ducibus et copiis, quas Vitellius praemiserat, appropinquantibus animum fidemque erga se praetorianorum paene internecione amplissimi ordinis expertus est. [et] placuerat per classiarios arma transferri remittique 2 nauibus; ea cum in castris sub noctem promerentur, insidias 25 quidam suspicati tumultum excitauerunt; ac repente omnes nullo certo duce in Palatium cucurrerunt caedem senatus flagitantes, repulsisque tribunorum qui inhibere temptabant,

15 *Eutrop. VII 17, 3* cum isdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset a Germanicianis exercitibus imperator. *Oros. VII 8, 6* cum . . . inuasisset imperium ac mox creatum imperatorem in Gallia per Germanicas legiones Vitellium comperisset.

9 repertisque *Mð* conuersantibus *X* 12 prolapsus *T* (cf. p. 292, 17) 14 ἀνέλοις ε (Dio 64, 7 τί γάρ μὲ ἐδει μακροῖς ἀνέλοις ἀβλεῖν), ΔΟΥΛΟΙC *M*, ΛΔΟΥΛΟΙC *G*, ΔΟΥΔΟΙC *S*, ΔΟΥΔΟΙC (-ΩΙC *T*) *LT*, ἀσέλοις ε, om. *PT* 15 germanicianii *MGR*, germanici *X* 16 iurauit *L*, iurant *PO* 18 concordiamque *GTð*, et concordiam *T* (edd.), concordiam *rel.*, del. *G. Becker* (cf. *Herm.* 40 p. 182) 20 hau *M*¹ 22 internecione *LPI*, -nitione *SII* 23 est om. *Q* et del. *Torr.* (om. ε?), etenim *Lipsius*, quando *Glareanus*, ei *Bücheler* praemittique *Stephanus*, demittique *Oud.* 24 pmerentur *T*

nonnullis et occisis, sic ut erant cruenti, ubinam imperator esset requirentes perruperunt in triclinium usque nec nisi uiso destiterunt.

- 8 Expeditionem autem impigre atque etiam praepropere incohauit, nulla ne religionum quidem cura, sed et motis nec-
dum conditis ancilibus, quod antiquitus infaustum habetur,
et die, quo cultores deum Matris lamentari et plangere incipiunt, praeterea aduersissimis auspiciis. nam et uictima
Diti patri caesa litauit, cum tali sacrificio contraria exta
potiora sint, et primo egressu inundationibus Tiberis retar-
10 datus ad uicensimum etiam lapidem ruina aedificiorum prae-
9 clusam uiam offendit. simili temeritate, quamuis dubium
nemini esset quin trahi bellum oporteret, quando et fame et
angustiis locorum urgeretur hostis, quam primum tamen decertare statuit, siue impatiens longioris sollicitudinis sperans-
15 que ante Vitelli aduentum profigari plurimum posse, siue impar militum ardori pugnam deposcentium. nec ulli pugnae affuit substititque Brixelli.

- 2 Et tribus quidem, uerum mediocribus proelis apud Alpes
circaque Placentiam et ad Castoris, quod loco nomen est, 20
uicit; nouissimo maximoque apud Betriacum fraude superatus
est, cum spe conloquiui facta, quasi ad condicionem pacis militibus eductis, ex inprouiso atque in ipsa consalutatione dimi-
3 candum fuisset. ac statim moriendi impetum cepit, ut multi

19 sqq. *Eutrop.* VII 17, 3 bello contra eum suscepto, cum apud Betriacum in Italia leui proelio uictus esset, ingentes tamen copias ad bellum haberet, sponte semet occidit. *Epit.* 7, 2 a Vitellio primum apud Placentiam, dehinc apud Betriacum uictus (*Vict. Caes.* 7, 2 Veronensi proelio pulsus est). *Oros.* VII 8, 6 Otho cum . . . bellum civile molitus tribus primum lenibus (*ex Eutropio*) proeliis, hoc est uno apud Alpes, alio circa Placentiam, tertio circa locum, quem Castores (*uar.* Castoris) uocant, contra Vitellianos duces congressus uictor extitisset, quarto apud Bedriacum proelio cum animaduertisset suos uinci, . . . sese interfecit.

4 praeponere (pre- δ) *M* δ , propere *IIQ*, praepostere *Bentley* 6 haberetur *III* (*uulg.*) 8 uictimas — c(a)esas *X* 9 dicti et exto *M*
13 quoad *Kraffert* 17 illi *X*, ille *Ursinus* 20 Placentiam usque
maximoque *om.* *II¹Q* inserentes factis ante apud castros *L¹POT*, castolis *L²*
21 betriacum (brecliac- *GII*, betriamc- *QR*) Ω 23 consalutatione *II¹Q*, consultatione *rel.* et *L²* (*de L¹ non prorsus constat*), nescio an *rectius* (*cf. comm.*) 24 moriendum petum (-potum *L¹*) *MGLP*, moriendum Retiam (*R ex P corr.*) *S*

nec frustra opinantur, magis pudore, ne tanto rerum hominumque periculo dominationem sibi asserere perseueraret, quam desperatione ulla aut diffidentia copiarum; quippe residuis integrisque etiam nunc quas secum ad secundos casus
5 detinuerat, et supervenientibus aliis e Dalmatia Pannoniaque et Moesia, ne uictis quidem adeo afflictis ut non in ultionem ignominiae quiduis discriminis ultro et uel solae subirent.

Interfuit huic bello pater meus Suetonius Laetus, tertiae 10 decimae legionis tribunus angusticlauius. is mox referre
10 crebro solebat Othonem etiam priuatum usque adeo detestatum ciuilia arma, ut memorante quodam inter epulas de Cassi Brutique exitu cohorrerit; nec concursurum cum Galba fuisse, nisi confideret sine bello rem transigi posse; tunc ad despiciendam uitam exemplo manipularis militis concitatum,
15 qui cum cladem exercitus nuntiaret nec cuiquam fidem faceret ac nunc mendaci nunc timoris, quasi fugisset, ex acie argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit. hoc uiso proclamasse eum aiebat, non amplius se in periculum talis tamque bene meritos coniecturum.

20 Fratrem igitur fratrisque filium et singulos amicorum 2 cohortatus, ut sibi quisque pro facultate consuleret, ab amplexu et osculo suo dimisit omnis, secretoque capto binos codicillos exarauit, ad sororem consolatorios et ad Messalinam Neronis, quam matrimonio destinarat, commendans reliquias suas et
25 memoriam. quicquid deinde epistularum erat, ne cui periculo aut noxae apud uictorem forent, concremauit. diuisit et pecunias domesticis ex copia praesenti. atque ita paratus in- 11 tentusque iam morti, tumultu inter moras exorto ut eos, qui discedere et abire coeptabant, corripere quasi desertores deti-

10 sqq. *Eutrop. VII 17*, 3 petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret euentu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum bellum ciuile moueretur.

1 tantum *M*¹ 4 etiam tunc *Ursinus* aduersos uel iactus pro casus *Bentley* 5 e] a *R* 6 ne] nec *Π'QX* 8 Laetus] lenis *T*₅ (*uulg.*) 9 angusticl- *GT'P* iste *Π'Q* 11 arma] bella *T* 12 occisurum eum Galbam *Bentley* cum Galba *del. Polak* 13 bellore *M* 22 capto *R*, captato *X* 28 consolatorias *L'P* et *Torr.*, sed *MLT*, sed et *GP* (*in hoc om. ad SOT* (*uulg.*) 26 noxae *G* 29 descendere *G* certabant *M*¹, cept- *M*²*GTS*, capt-*rel.* et δ (*in hoc om. et abire*)

- nerique sensit: adiciamus, inquit, uitae et hanc noctem, his ipsis. totidemque uerbis, uetuitque uim cuiquam fieri; et in serum usque patente cubiculo, si quis adire uellet, potestate sui praebuit. post hoc sedata siti gelidae aquae portione arripuit duos pugiones et explorata utriusque acie, cum alterum puluino subdidisset, foribus adopertis artissimo somno quieuit. et circa lucem demum expergefactus uno se traiecit ictu infra laeuam papillam irrumpentibusque ad primum gemitum modo celans modo detegens plagam exanimatus est et celeriter, nam ita praeceperat, funeratus, tricensimo et octauo aetatis anno et nonagesimo et quinto imperii die.
- 12 Tanto Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competit. fuisse enim et modicae staturae et male pedatus <s>campusque traditur, munditiarum uero paene muliebrum, uulso corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato et adnexo, ut nemo dinosceret; quin et faciem cotidie rasitare ac pane madido linere consuetum, idque instituisse a prima lanugine, ne barbatus umquam esset; sacra etiam Isidis saepe in lintea religiosaque ueste propalam celebrasse.
- per quae factum putem, ut mors eius minime congruens uitae

7 *Victor Caes.* 7, 2 mortem sibimet consciuit. *Epit.* 7, 2 semet gladio transfixit (cf. ad p. 290, 19 sqq.). 10 *Eutrop.* VII 17, 3 uoluntaria morte obiit tricesimo et octauo aetatis anno, nonagesimo et quinto imperii die. *Epit.* 7, 2 anno aetatis tricesimo septimo. 7, 1 imperauit menses tres (*Vict. Caes.* 7, 2 dies fere quinque et octoginta). *Oros.* VII 8, 6 mense tertio quam imperare coeperat (*Hier. chron. a.* 2084). 14 cf. *Schol. Iuu.* 2, 99 tam probrosae curae in polienda forma fuit, ut humecto pane faciem liniret ad sollicitandum candorem. 20 *Auson.* 259, 8 Otho famosus, clara sed morte potitus (cf. 268, 3).

2 feri M 4 haec IIQST (uulg.) 6 adopertis Qs altissimo *Valesius* 7 settraiecit M, straeicit L¹ 8 irrumpentibus GT 10 caeliter nam M, apud celiternam (ueli- Q, culi- II) T (et celeriter — funeratus om. T) 13 fuisse enim traditur T, fuisse traditur N 14 scam- busque *Turnebus*, cambusque (camp- Q, canib- LS¹) MGLPSQR (que om. in S, glossa † caluus adscr. in GR), † caluus cambusque II († caluus del., busque in ras. m. 2, praeterea in margine at campusque m. 2), caluusque T, et caluus N; an recte camb-? (cf. M. Bonnet, *Archiv f. Lex.* XIII p. 579) 15 galericto L, galerico POST, galero Ns capite G 16 adaptato QRH²NL³, adoptato MGXII¹ 17 linire QPST consuetus Bentley (cf. p. 289, 12) 18 linguine M¹, languine M², lanu- guine L ne om. M

maiore miraculo fuerit. multi praesentium militum cum plurimo fletu manus ac pedes iacentis exosculati, fortissimum uirum, unicum imperatorem praedicantes, ibidem statim nec procul a rogo uim suae uitae attulerunt; multi et absentium accepto nuntio prae dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. denique magna pars hominum incolumem grauissime detestata mortuum laudibus tulit, ut uulgo iactatum sit etiam, Galbam ab eo non tam dominandi quam rei p. ac libertatis restituendae causa interemptum.

1 *Epit.* 7, 2 adeo amabilis militibus propriis, ut plerique corpore eius uiso suis manibus interierint.

1 maiore *MX*, maiori *GT* (*uulg.*)   2 osculati *G*   5 internecionem *X*   6 gratissime *G*

subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesarū otho explic. incip̄ uitellius feliciter *M* et sim. *PIIR* (feliciter *om.* *R*, inc. uit. fel. *om.* *P*) otho explic. incipit uitellius *G* et fere *Q*, qui add. feliciter explic̄ lib. VIII. incipit de uitellio lib. VIII *LS* (de uitellio *om.* *S*)

VITELLIVS

- 1 Vitelliorum originem alii aliam et quidem diuersissimam tradunt, partim ueterem et nobilem, partim uero nouam et obscuram atque etiam sordidam; quod ego per adultores obtrectatoresque imperatoris Vitelli euenisse opinarer, nisi aliquanto prius de familiae condicione uariatum esset. extat 5
 Q. †Elogi ad Quintum Vitellium Diui Augusti quaestorem libellus, quo continetur, Vitellios Fauno Aboriginum rege et Vitellia, quae multis locis pro numine coleretur, ortos toto Latio imperasse; horum residuam stirpem ex Sabinis transisse 8
 Romam atque inter patricios adlectam; indicia stirpis mansisse 10
 diu uiam Vitelliam ab Ianiculo ad mare usque, item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus Aequiculos tutandam olim depoposcissent; tempore deinde Samnitici belli praesidio in Apuliam misso quosdam ex Vitellis subsedissee Nuceriae eorumque progeniem longo post interuallo repetisse 15
 2 urbem atque ordinem senatorium. contra plures auctorem generis libertinum prodiderunt, Cassius Seuerus nec minus alii eundem et sutorem ueteramentarium, cuius filius sectionibus et cognituris uberius compendium nactus, ex muliere uulgari, Antiochi cuiusdam furnariam exercentis filia, equitem 20

1 *Epit. 8, 1 Vitellius ortus familia nobili. Eutrop. VII 18, 1 familia honorata magis quam nobili.*

1 et om. G 3 ego in marg. add. M² adultores M, adu-
 teros IIR 5 extatq(ue) elogi (-gii XT, -gium G) Q et sic Bentley et
 M. Hertz (nisi quod ille mauult extaretque), Q. Clodii Muretus (e codice
 aliquo?), Q. Longini Lipsius, Q. Eulogii uel Eclogii Casaub. (potius
 Eglogi) 7 a fauno G 18 segtionibus (sege- δ) Mδ et fere L, in
 quo segition- corr. uidetur ex segnon- 20 filię G

R. genuerit. sed quod discrepat, sit in medio. ceterum P. 2
 Vitellius domo Nuceria, siue ille stirpis antiquae siue puden-
 dis parentibus atque auis, eques certe R. et rerum Augusti
 procurator, quattuor filios amplissimae dignitatis cognomines
 5 ac tantum praenominibus distinctos reliquit Aul(um), Q(uin-
 tum), P(ublium), L(ucium). Aulus in consulatu obiit, quem
 cum Domitio Neronis Caesaris patre inierat, praelautus
 alioqui famosusque cenarum magnificentia. Quintus caruit
 ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos senatores
 10 remouerique placuisset. P(ublius), Germanici comes, Cn. 3
 Pisonem inimicum et interfectorem eius accusauit condemna-
 uitque, ac post praeturae honorem inter Seiani conscios ar-
 reptus et in custodiam fratri datus scalpro librario uenas sibi
 incidit, nec tam mortis paenitentia quam suorum obtestatione
 15 obligari curarique se passus in eadem custodia morbo periit.
 L(ucius) ex consulatu Syriae praepositus, Artabanum Partho- 4
 rum regem summis artibus non modo ad conloquium suum,
 sed etiam ad ueneranda legionum signa pellexit. mox cum
 Claudio principe duos insuper ordinarios consulatus censuramque
 20 gessit. curam quoque imperi sustinuit absente eo expeditione
 Britannica; uir innocens et industrius, sed amore libertinae
 perinfamis, cuius etiam saluius melle commixtis, ne clam
 quidem aut raro sed cotidie ac palam, arterias et fauces pro
 remedio fovebat. idem miri in adulando ingenii primus C. 5
 25 Caesarem adorare ut deum instituit, cum reuersus ex Syria
 non aliter adire ausus esset quam capite uelato circumuer-
 tensque se, deinde procumbens. Claudium uxoribus libertisque
 addictum ne qua non arte demereretur, proximo munere
 a Messalina petit ut sibi pedes praeberet excalciandos; de-

16. 19 *Eutrop. VII 18, 1* pater eius non admodum clare natus tres
 tamen ordinarios gesserat consulatus. *Epit. 8, 1* patre L. Vitellio ter
 consule (*cf. p. 298, 3*).

5. 6 praenomina perscripta habent GQS^a (l. 10 et 16 solus G) 7 Caesa-
 ris om. G praelatus Q, corr. ed. Basil. a. 1533 8 alioqui MQ, alioquin
 GX, eloquio IIR 12 consocios QLST 15 in aedem ML¹Pδ, † inedia
 ss. L¹ custodiē LPS¹, sub custodia δ 18 signa] uexilla G 23 ar-
 teria MGδ 25 adorari T institit Graevius 28 qua om. G
 proximo MGLP, pro maximo T', pro summo Iac. Gronov. 29 petit
 ut sibi om. G petiit TT exculciandos MGII¹R, exosculandos Q

tractumque socculum dextrum inter togam tunicasque gesta-
uit assidue, nonnumquam osculabundus. Narcissi quoque et
Pallantis imagines aureas inter Lares coluit. huius et illa uox
est: saepe facias, cum saeculares ludos edenti Claudio
3 gratularetur. decessit paralyti altero die quam correptus est, 5
duobus filiis superstitibus, quos ex Sestilia probatissima nec
ignobili femina editos consules uidit, et quidem eodem ambos
totoque anno, cum maiori minor in sex menses successisset.
defunctum senatus publico funere honorauit, item statua pro
rostris cum hac inscriptione: PIETATIS IMMOBILIS ERGA PRIN- 10
CIPEM.

2 A. Vitellius L. filius imperator natus est VIII. Kal. Oct.,
a.15 p.C. uel ut quidam VII. Id. Sept., Druso Caesare Norbano Flacco
cons. genituram eius praedictam a mathematicis ita parentes
exhorrerunt, ut pater magno opere semper contenderit, ne 15
qua ei prouincia uiuo se committeretur, mater et missum ad
legiones et appellatum imperatorem pro afflicto statim la-
mentata sit. pueritiam primamque adulescentiam Capreis egit
inter Tiberiana scorta, et ipse perpetuo spint[he]riae cogno-
mine notatus existimatusque corporis gratia initium et causa 20
4 incrementorum patri fuisse; sequenti quoque aetate omnibus
probris contaminatus, praecipuum in aula locum tenuit, Gaio
per aurigandi, Claudio per aleae studium familiaris, sed ali-
quanto Neroni acceptior, cum propter eadem haec, tum pe-
culiari merito, quod praesidens certamini Neroneo cupientem 25
inter citharoedos contendere nec quamuis flagitantibus cunctis
promittere audentem ideoque egressum theatro reuocauerat,
quasi perseuerantis populi legatione suscepta, exorandumque
praebuerat.

5 Trium itaque principum indulgentia non solum honoribus 30
uerum et sacerdotiis amplissimis auctus, proconsulatum Afri-
cae post haec curamque operum publicorum administravit et

5 es *M* 6 sextilia *POST*, et sic apud *Tac. hist. II 64* editur
7 ditos *M*, edito *R*, edictos *II* 12 Auitellius *ML¹P*, At uitellius
L³OST (*praenomen perscriptum in ΠQ, om. in G*) 17 statim *om. T*,
ante pro habet *T* 18 capitis *T* 19 in perpetuo *X* (*imp- P*)
sphinterie *II*, spinterie *ST* 22 post contaminatus *punctum ponit Roth*
24 cum] tum *TN* et pro u. l. ss. *S³* 27 promittere] prodire *Becher*
28 exorabilemque *Bentley* 31 sacerdotib; *G*

uoluntate dispari et existimatione. in provincia singularem innocentiam praestitit biennio continuato, cum succedenti fratri legatus substitisset; at in urbano officio dona atque ornamenta templorum subripuisse et commutasse quaedam ferebatur
 5 proque auro et argento stagnum et aurichalcum supposuisse.

Vxorem habuit Petroniam consularis uiri filiam et ex ea 6 filium Petronianum captum altero oculo. hunc heredem a matre sub condicione institutum, si de potestate patris existet, manu emisit breuique, ut creditum est, interemit, inimu-
 10 latum insuper parricidii et quasi paratum ad scelus uenenum ex conscientia hausisset. duxit mox Galeriam Fundanam praetorio patre ac de hac quoque liberos utriusque sexus tulit, sed marem titubantia oris prope mutum et elinguem.

A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionem mis- 7 sus est. adiutum putant T. Vini suffragio, tunc potentissimi et cui iam pridem per communem factionis Venetae fauorem conciliatus esset; nisi quod Galba prae se tulit nullos minus metuendos quam qui de solo uictu cogitarent, ac posse prouincialibus copiis profundam gulam eius expleri, ut cuiuis
 20 euidentis sit contemptu magis quam gratia electum. satis 2 constat exituro uaticum defuisse, tanta egestate rei familiaris, ut uxore et liberis, quos Romae relinquebat, meritorio cenaculo abditis domum in reliquam partem anni ablocaret utque ex aure matris detractum unionem pignerauerit ad itineris impensas. creditorum quidem praestolantium ac detinentium turbam et in iis Sinuessanos Formianosque, quorum publica uectigalia interuerterat, non nisi terrore calumniae amouit, cum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti iniuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus, intendisset
 30 nec aliter quam extortis quinquaginta sestertiis remisisset.

2 continuo *B.-Crus.* 3 substitisset *M*, substitutus esset *X*, sic *Graecius coniciens* decedenti *pro* succedenti 4 contaminasse *G*
 5 stannum *G*, stannum *II's et edd.* aurochalcum (-chalcum *G*)
MGL 10 et suspectum *Bentley* 11 hausit *X*, habuisse *II* *galerianam T* fundatam *G* 14 in *om. II'QPS'N'* 15 uini *notauit ex L qui in talibus fide caret*, iuni *MPS'*, iunii *rel., corr. Torr. (cf. Galba 14, 2)* 16 et] ut *Bentley* factionis Venetae] factionisue *L, inde factionis suae (sue) POST et s plurimi* 19 cuius *X (non T)* 20 sit *om. G* 23 ablocarit *Bentley*, oblocaret *Sabellius (cf. Iul. 26)* 24 pigneraret *N* 25 creditorum *M* ac post quidem *add. G*

- 3 Aduenientem male animatus erga principem exercitus
 pronusque ad res nouas libens ac supinis manibus excepit
 uelut dono deum oblatum, ter consulis filium, aetate integra,
 facili ac prodigo animo. quam ueterem de se persuasionem
 Vitellius recentibus etiam experimentis auxerat, tota uia ca- 5
 ligatorum quoque militum obuio exosculans perque stabula
 ac deuersoria mulionibus ac uiatoribus praeter modum comis,
 ut mane singulos iam ne iantassent sciscitaretur seque fecisse
 8 ructu quoque ostenderet. castra uero ingressus nihil cuiquam
 poscenti negauit atque etiam ultro ignominiosis notas, reis 10
 sordes, damnatis supplicia dempsit. quare uixdum mense
 transacto, neque diei neque temporis ratione habita, ac iam
 uespere, subito a militibus e cubiculo raptus, ita ut erat in
 neste domestica, imperator est consalutatus circumlatusque
 per celeberrimos uicos, strictum Diui Iuli[i] gladium tenens 15
 detractum delubro Martis atque in prima gratulatione porrec-
 2 tum sibi a quodam. nec ante in praetorium rediit quam fla-
 grante triclinio ex conceptu camini, cum quidem consterna-
 tis et quasi omine aduerso anxiis omnibus: bono, inquit,
 animo estote! nobis adluxit, nullo sermone alio apud mili- 20
 tes usus. consentiente deinde etiam superioris prouinciae
 exercitu, qui prior a Galba ad senatum defecerat, cognomen
 Germanici delatum ab uniuersis cupide recepit, Augusti distu-
 9 lit, Caesaris in perpetuum recusauit. ac subinde caede Gal-
 bae adnuntiata, compositis Germanicis rebus, partitus est co- 25
 pias, quas aduersus Othonem praemitteret quasque ipse per-
 duceret. praemisso agmine laetum euenit auspiciu, siqui-
 dem a parte dextra repente aquila aduolauit lustratisque
 signis ingressos uiam sensim antecessit. at contra ipso mo-
 uente statuae equestres, cum plurifariam ei ponerentur, fractis 30
 repente cruribus pariter corruerunt, et laurea, quam religio-

3 u. *ad p.* 295, 16. 19 4 *Auson.* 259, 9 prodiga . . . scepra Vitelli.

3 uelut deo donum *X* (at t̄ ter dō donū *P*, ter ut dono deū deo donū *T*)
 6 quosque *GS²N* obuio om. *G* 8 iantassent *Md*, iactassent (*la-*
II) *TPOT*, gentassent *G*, ientassent *LS* (in *L* corr. ex ieu- ut *uid.*)
 et sic ss. in *R*, om. *N* (cf. *Vit.* 13) 11 depressit *Q*, remisit *Bentley*
 13 a militibus om. *G* 14 dominica et ss. i. domestica *G* (m. 1) 20 alio
 sermone *GT* 22 prius *T* (*uulg.*) 25 denunciata *G* 27 agmini *ed.*
Basil. 1533 28 lustratisque & (*ed. pr. Rom. II*), lustrauitque *Q*

sissime circumdederat, in profluentem excidit; mox Viennae pro tribunali iura reddenti gallinaceus supra umerum ac deinde in capite astitit. quibus ostentis par respondit exitus; nam confirmatum per legatos suos imperium per se retinere non potuit.

- 5 De Betriacensi uictoria et Othonis exitu, cum adhuc in 10
Gallia esset, audiit nihilque cunctatus, quicquid praetoria-
narum cohortium fuit, ut pessimi exempli, uno exactorauit
edicto iussas tribunis tradere arma. centum autem atque
uiginti, quorum libellos Othoni datos inuenerat exposcentium
10 praemium ob editam in caede Galbae operam, conqueri et
supplicio addici imperauit, egregie prorsus atque magnifice
et ut summi principis spem ostenderet, nisi cetera magis ex
natura et priore uita sua quam ex imperii maiestate gessisset.
namque itinere incohato per medias ciuitates ritu triumphan- 2
15 tium uectus est perque flumina delicatissimis nauigiis et ua-
riarum coronarum genere redimitis, inter profusissimos ob-
soniorum apparatus, nulla familiae aut militis disciplina, ra-
pinas ac petulantiam omnium in iocum uertens, qui non con-
tenti epulo ubique publice praebito, quoscumque libuisset in
20 libertatem asserebant, uerbera et plagas, saepe uulnera, non-
numquam necem repraesentantes aduersantibus. utque cam- 3
pos, in quibus pugnatum est, adit, abhorrentis quosdam cada-
uerum tabem detestabili uoce confirmare ausus est, optime
olere occisum hostem et melius ciuem. nec eo setius ad
25 leniendam grauitatem odoris plurimum meri propalam hausit
passimque diuisit. pari uanitate atque insolentia lapidem
memoriae Othonis inscriptum intuens dignum eo Mausoleo
ait, pugionemque, quo is se occiderat, in Agrippinensem co-
loniam misit Marti dedicandum. in Appennini quidem iugis
30 etiam peruigilium egit. urbem denique ad classicum introiit 11
paludatus ferroque succinctus, inter signa atque uexilla, sagu-
atis comitibus ac detectis commilitonum armis.

Magis deinde ac magis omni diuino humanoque iure 2

2 super *GS*   5 bethriac- *G*, bebriac- *II R*   8 iussas *M*, iussa
PII³ R   tribunas *Mδ*, -no *T*   10 praemia *uulg.* (*edd. Mediol. 1475*
Bonon. 1488)   11 aegiae *M*, inde regie *Pithoeus*   15 uario *N*
(*Bentley*), fort. recte   21 repraesentantes *om. G*   22 adit *ML³ P*,
adiit *rel. et N*   24 et] at *Ernesti*, set *G. Becker*   30 clasicum *M*,
scasiscum *G*

- neglecto Alliensi die pontificatum maximum cepit, comitia in decem annos ordinavit seque perpetuum consulem. et ne cui dubium foret, quod exemplar regendae rei p. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum sacerdotum frequentia in-ferias Neroni dedit ac sollemni conuiuio citharoedum placentem 5 palam admonuit, ut aliquid et de dominico diceret, incohantique Neroniana cantica primus exultans etiam plausit.
- 12 talibus principiis magnam imperii partem non nisi consilio et arbitrio uilissimi cuiusque histrionum et aurigarum admini-straui et maxime Asiatici liberti. hunc adolescentulum mutua 10 libidine constupratum, mox taedio profugum cum Puteolis poscam uendentem reprehendisset, coiecit in compedes statimque soluit et rursus in deliciis habuit; iterum deinde ob nimiam contumaciam et furacitatem grauatus circumforano lanistae uendidit dilatumque ad finem muneris repente sub- 15 ripuit et prouincia demum accepta manumisit ac primo imperii die aureis donauit anulis super cenam, cum mane rogantibus pro eo cunctis detestatus esset seuerissime talem equestris ordinis maculam.
- 13 Sed uel praecipue luxuriae saeuitiaeque deditus epulas 20 trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat, in iantacula et prandia et cenas comisationesque, facile omnibus sufficiens uomitandi consuetudine. indicebat autem aliud alii eadem die, nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis 2 milibus nummum constiterunt. famosissima super ceteras 25

2 sqq. *Eutrop. VII 18, 4* cum Neroni similis esse uellet atque id adeo prae se ferret, ut etiam exequias Neronis . . . honoraret. 20 *Eutrop. VII 18, 2* graui saeuitia notabilis, praecipue ingluuie et uoracitate, quippe cum de die saepe quarto uel quinto feratur epulatus. *Oros. VII 8, 7* incredibili . . . uoracitatis appetitu. cf. *Lampr. Heliog. 24, 3* 25 *Eutrop. VII 18, 3* notissima certe cena memoriae mandata est, quam ei Vitellius frater exhibuit, in qua super ceteros duo milia piscium, septem auium adposita traduntur.

5 ac] ac ne M 6 et om. M¹Q (in M praecedat aliquit), etiam (ec-δ) Nδ de om. G dominico MGT, domitio XN, domino (dñço) IP, dominicis Hofstee 12 poscam T 13 soluit ed. Basil. a. 1533, coluit Q, ex(s)oluit Oud. iterum om. G 14 ferocitatem X (at furoc- L, u. in ras. m. 2) et fere edd. circumforaneo 5 et uulg. post Sa- bellicum 15 delatumque T 16 manu emisit G 21 in om. X, corr. I.² iantacula MGQ († gentacula G in marg. m. I), ientacula (gen- HP) rel. (de L¹ non constat), cf. Vit. 7 24 minoris Ursinus

fuit cena data ei aduenticia a fratre, in qua duo milia lectissimorum piscium, septem auium apposita traduntur. hanc quoque exuperavit ipse dedicatione patinae, quam ob immensam magnitudinem clipeum Mineruae *πολιούρου* dictitabat. in hac
 5 scarorum iocinera, phasianarum et paonum cerebella, linguas phoenicopterum, murenarum lactes a Parthia usque fretoque Hispanico per nauarchos ac triremes petitarum commiscuit. ut autem homo non profundae modo sed intempestivae quoque 3 ac sordidae gulae, ne in sacrificio quidem umquam aut itinere
 10 ullo temperavit, quin inter altaria ibidem statim uiscus et farris ¹paene rapta e foco manderet circaque uiarum popinas fumantia obsonia vel pridiana atque semesa.

Pronus uero ad cuiuscumque et quacumque de causa 14 necem atque supplicium nobiles uiros, condiscipulos et aequales suos, omnibus blanditiis tantum non ad societatem imperii adlice factos uario genere fraudis occidit, etiam unum ueneno manu sua porrecto in aquae frigidae potione, quam is adfectus febre poposcerat. tum faeneratorum et stipulatorum publicanorumque, qui umquam se aut Romae debitum
 20 aut in uia portorium flagitassent, uix ulli pepercit; ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditum statimque reuocatum, cunctis clementiam laudantibus, coram interfici iussit, uelle se dicens pascere oculos; alterius poenae duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. sel et equitem 3
 25 R. proclamantem, cum raperetur ad poenam: heres meus es, exhibere testamenti tabulas coegit, utque legit coheredem sibi libertum eius ascriptum, iugulari cum liberto imperavit. quosdam et de plebe ob id ipsum, quod Venetae factioni clare male dixerant, interemit contemptu sui et noua spe id

1 data est ei (om. fuit) G aduenticia om. TN 3 in post ipse add. H 4 ΤΟΝΔΥΧΟΥ (Δ pro Δ in TT) Q, corr. in edd. uet. (Rom. II al.), ss. art ambabus in LS dictabat M, dictitabant G 5 scarorum sacrorum M fasianarum (fass- MLS¹) MGLPS, fasianorum (fass- R) HTN, fasianorumque T paonum MG 6 phoenicopterorum Roth pathia R (coniecerunt Carpathio, Carteia, Carpetano) . 7 nauarcos MGXR 11 farra ε (ed. Rom. II), farris frusta (-stra ε) ε, farris grana Oud., farcimina Bentley, liba farris Roth, farris panes (hoc pro paene) G. Becker mandaret G 13 et quacumque in marg. add. M² 15 non om. M 18 tum (tunc T) XT, tam MG, iam Salmasius recte puto (cf. Iul. 27) 26 tabulas testamenti G utique M, ubique Salmas.

- 4 ausos opinatus. nullis tamen infensior quam uernaculis et mathematicis, ut quisque deferretur, inauditum capite puniebat exacerbat, quod post edictum suum, quo iubebat intra Kal. Oct. urbe Italiaque mathematici excederent, statim libellus propositus est, et Chaldaeos dicere, bonum factum, 5 ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarum 5 diem usquam esset. suspectus et in morte matris fuit, quasi aegrae praebere cibum prohibuisset, uaticinante Chatta muliere, cui uelut oraculo adquiescebat, ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes parenti extitisset. alii 10 tradunt ipsam taedio praesentium et imminentium metu uenenum a filio impetrasse, haud sane difficulter.
- 15 Octauo imperii mense descuerunt ab eo exercitus Moesiarum atque Pannoniae, item ex transmarinis Iudaicus et Syriaticus, ac pars in absentis pars in praesentis Vespasiani 15 uerba iurarunt. ad retinendum ergo ceterorum hominum studium ac fauorem nihil non publice priuatimque nullo adhibito modo largitus est. dilectum quoque ea condicione in urbe egit, ut uoluntariis non modo missionem post uictoriam, sed etiam ueteranorum iustaeque militiae commoda pollice- 20 retur. 20
- 2 retur. urgenti deinde terra marique hosti hinc fratrem cum classe ac tironibus et gladiatorum manu opposuit, hinc Batriacenses copias et duces; atque ubique aut superatus aut proditus salutem sibi et milies sestertium a Flauio Sabino

13 *Eutrop. VII 18*, 6 periit . . . imperii mense octauo et die uno (*μῆς προσδεύοντος ἡμέρας Pacan., septimo Enmann*) *Epit. 8, 1* imperauit menses octo. *Victor Caes. 8, 6* tyrannidis octauo mense. *Oros. VII 8, 8* octauo quam regnum praesumpserat mense. 13 sq. *Victor Caes. 8, 2* quoniam legati Moesiae Pannonique exercitus hortantium uenerant. 8, 3 Vespasianum perpulere, in quem iam Syriacae cohortes ob egregia uitae consenserant (*cf. Suet. Vesp. 6*). 24 *Victor Caes. 8, 5* Vitellius ab Sabino urbi praefecto, Vespasiani fratre, sestertium milies pepigerat arbitris militibus imperio decedere. *Oros. VII 8, 7* primum deponere molitus imperium.

1 opinatus (opp- T) X, obstinatus (obti- R) MT, obstinatosque G diuinae Turnebus, genethliacis Madvig, aliter alii et del. Sabellicus 5 positus T edicere Ursinus fatum TLS 6 calendarum M 7 extet Bentley matris morte G 8 chattha MG (h prior expuncta in M), catha T (II^a), cata XII¹ 10 alii XN, et alii MTδ, sed alii G, at alii Burm. 20 iustaue Lipsius 22 et post hinc add. T 24 sibi et] sibimet G, sibi Valesius

Vespasiani fratre pepigit; statimque pro gradibus Palati apud frequentes milites cedere se imperio quod inuitus recepisset professus, cunctis reclamantibus rem distulit ac nocte interposita primo diluculo sordidatus descendit ad rostra multisque
 5 cum lacrimis eadem illa, uerum e libello testatus est. rursus 3
 interpellante milite ac populo et ne deficeret hortante omnemque operam suam certatim pollicente, animum resumpsit Sabinumque et reliquos Flauianos nihil iam metuentis ui subita in Capitolium compulit succensoque templo Iouis Optimi Maximi oppressit, cum et proelium et incendium e Tiberiana prospiceret domo inter epulas. non multo post paenitens facti et in alios culpam conferens uocata contione iurauit coegitque iurare et ceteros nihil sibi antiquius quiete publica fore. tunc solutum a latere pugionem consuli primum, deinde 4
 15 illo recusante magistratibus ac mox senatoribus singulis porrigens, nullo recipiente, quasi in aede Concordiae positurus abscessit. sed quibusdam adclamantibus ipsum esse Concordiam, rediit nec solum retinere se ferrum affirmauit, uerum etiam Concordiae recipere cognomen; suasitque senatui, ut 16
 20 legatos cum uirginibus Vestalibus mitterent pacem aut certe tempus ad consultandum petituros.

Postridie responsa opperienti nuntiatum est per explora-

8 *Eutrop. VII 18, 4* interfecto prius in urbe Sabino, Vespasiani imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. *Victor Caes. 8, 5* sed postquam mox circumuentum se nuntio ratus est, quasi renouato furore ipsum ceterosque aduersae partis cum Capitolio, quod saluti remedium ceperant, cremanit. *Epit. 8, 4* per scalas Gemonias . . . , ubi Sabinum Vespasiani fratrem necari permiserat. *Oros. VII 8, 7* post a quibusdam animatus Sabinum, Vespasiani fratrem, nihil tum mali suspicantem, cum ceteris Flauianis in Capitolium compulit succensoque templo et mixta simul flamma ruinaque omnes in unum pariter interitum ac tumulum dedit. 22 sqq. *Victor Caes. 8, 6* est ubi uera esse ac propinquare hostes patefactum est, productus e tugurio, quo se abdiderat, ianitoris iniecto laqueo parricidarum more ad scalas Gemonias perque eas pertractus; simul ictibus, quantum quisque ualuerat, confosso corpore in Tiberim deicitur. *Epit. 8, 3 sqq.* e Palatio, quo se abdiderat Vitellius, uinctis a tergo manibus productus circumducitur ad specta-

8 est ante professus (professis *M*¹) add. *G* reclamantibus *Se* (in hoc ss. † declamantibus) alique s (*Beroaldus*), declamantibus *rel.* (*Ω*) 5 nulla *G* 8 ui subdita *G*, sui (ui *S*, in *T*) subito *X* 10 oppressit. cum . . . epulas, non *uulgo distinguunt, rectius B.-Crusius et Madvig* e] et *M* 13 et om. *GT* (*uulg.*)

tozem hostes appropinquare. continuo igitur abstrusus gestatoria sella duobus solis comitibus, pistore et coco, Auentinum et paternam domum clam petit, ut inde in Campaniam fugeret; mox leui rumore et incerto, tamquam pax impetrata esset, referri se in Palatium passus est. ubi cum deserta omnia repperisset, dilabentibus et qui simul erant, zona se aureorum plena circumdedit confugitque in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane lectoque et culcita obiectis.

- 17 Irruperant iam agminis antecessores ac nemine obui rimabantur, ut fit, singula. ab his extractus e latebra, sci-
scitantes, quis esset — nam ignorabatur — et ubi esse Vitellium sciret, mendacio elusit; deinde agnitus rogare non destitit, quasi quaedam de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim uel in carcere, donec religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, ueste discissa seminudus in
forum tractus est inter magna rerum uerborumque ludibria per totum uiae sacrae spatium, reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subrecto, ut uisenda
dam praeberet faciem neue summitteret; quibusdam stercore

culum uulgi. ac ne homo impudens in extremis saltem malorum, quae gesserat, rubore faciem demitteret, subiecto in mentum gladio, seminudus, multis caeno fimoque et ceteris turpioribus dictu purgamentis uultum eius incessentibus, per scalas Gemonias trahitur . . . numerosis ictibus confossus interit. *Eutrop. VII 18, 5* interfectus . . . est magno dedecore: tractus per urbem Romam publice, nudus, erecto coma capite et subiecto ad mentum gladio, stercore in uultum et pectus ab omnibus obuiis adpetitus, postremo iugulatus et in Tiberim deiectus etiam communi caruit sepultura. *Oros. VII 8, 8 (ex Suet. et Eutropio)* destitutus adpropinquantibusque iam hostibus trepidus cum se in quandam proximam Palatio cellulam contruississet, turpissime inde protractus cum per uiam Sacram nudus duceretur, passim finum in os eius coniectantibus in forum deductus, . . . apud Gemonias scalas minutissimorum ictuum crebris conpunctionibus excarnificatus atque inde unco tractus et in Tiberim mersus etiam communi caruit sepultura.

1 hostem *ΠQ* (*uulg.*)   3 petiit *T*   ut inde] unde *Π¹Q*
4 incerti *M*, incerte *L*¹   6 simulauerant *G*, simul ierant *Bentley*
9 autem ante iam add. *Π* (*pars edd.*), tres fere litt. (iam?) *erasae* in *P*
11 ecubi esset (esset *T*¹) Vitellius *Bentley*, et ubi esset Vitellius num
Madvig   12 mendacio *ludit (o in *ras.*) *M*   17 sacrae om. *G*
reducto (*corr. ex reducto*) *L*, reducta *TN*, erecto *Eutrop.*   capite
coma *S*, coma a capite *T*, a capite coma *N*   noxiis solet *Casaub.*
18 subiecto *N* et *ε plurimi*, cf. *testim.*

et caeno incessentibus, aliis incendiarium et patinarium uociferantibus, parte uulgi etiam corporis uitia exprobrante; erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerumque ex uinolentia, uenter obesus, alterum femur subdebile impulsu
 5 olim quadrigae, cum auriganti Gaio ministratorem exhiberet. tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus atque confectus est et inde unco tractus in Tiberim.

Periit cum fratre et filio anno uitae septimo quinquage-
 10 ei Viennae ostendimus <cap. 9>, non aliud portendi praedixerant quam venturum in alicuius Gallicani hominis potestatem, siquidem ab Antonio Primo aduersarum partium duce oppressus est, cui Tolosae nato cognomen in pueritia Becco fuerat: id ualet gallinaei rostrum.

---

8 *Eutrop. VII 18, 6* periit . . . aetatis anno septimo et quinquagesimo. *Epit. 8, 5* uixit annos quinquaginta septem. *cf. Victor Caes. 8, 6* annos natus quinquaginta et septem (septuaginta et quinque *codd.*) amplius.

---

1 incendiarium et platinarium *G* 4 uinolentia *GXTN* olim impulsu *G* 5 ministratorem se *GPOST*, se min. *δ* 9 qui] qui in *G*
 10 ei *om. P* *uennae *M* (i *crasa?*, i *ss. m. 2*) 14 gallinacii *G*
subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesar. uitellius explic. incipit uespasianus feliciter M et sim. GIIRP (feliciter *om. GR*, incip. uesp. feliciter *om. P*) explicit uitellus. incipit uespasianus feliciter *Q* explicit lib. VIII. incipit de uespasiano lib. X *LS* (de uesp. *om. S*)

C. SVETONI TRANQVILLI DE VITA CAESARVM

LIBER VIII

DIVVS VESPASIANVS DIVVS TITVS DOMITIANVS

DIVVS VESPASIANVS

- 1 Rebellione trium principum et caede incertum diu et quasi uagum imperium suscepit firmauitque tandem gens Flauia, obscura illa quidem ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tamen rei p. nequaquam paenitenda, constet licet Domitianum cupiditatis ac saeuitiae merito poenas luisse. 5
- 2 T. Flavius Petro, municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium centurio an euocatus, profugit ex Pharsalica acie domumque se contulit, ubi deinde uenia et missione impetrata coactiones argentarias factitauit. huius filius,

1 *Victor Caes.* 9, 1 Vespasianus ... exsanguem diu fessumque (cf. *Sall. Cat.* 39) terrarum orbem breui refecit (inde *Epit.* 9, 5. cf. 9, 16 *Romana res publica exsanguis saeuitia tyrannorum*). cf. *Vesp.* 8 p. 314, 9   3 *Eutrop.* VII 19, 1 princeps obscure quidem natus, sed optimis comparandus. *Victor Caes.* 8, 4 u. ad p. 310, 7   6 *Victor Caes.* 8, 4 Reatinis maioribus.

6 petronius TT   7 incertum sponte post centurio add. X

cognomine Sabinus, expers militiae — etsi quidam eum primipilarem, nonnulli, cum adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam ualitudinis tradunt — publicum quadragesima in Asia egit; manebantque imagines a ciuitatibus
 5 ei positae sub hoc titulo: ΚΑΛΩC ΤΕΛΩΝΗCΑΝΤΙ. postea 3
 faenus apud Heluetios exercuit ibique diem obiit superstitibus uxore Vespasia Polla et duobus ex ea liberis, quorum maior Sabinus ad praefecturam urbis, minor Vespasianus ad principatum usque processit. Polla Nursiae honesto genere orta
 10 patrem habuit Vespasium Pollionem, ter tribunum militum praefectumque castrorum, fratrem senatorem praetoriae dignitatis. locus etiam ad sextum miliarium a Nursia Spoletium euntibus in monte summo appellatur Vespasiae, ubi Vespasiorum complura monumenta extant, magnum indicium
 15 splendoris familiae et uetustatis. non negauerim iactatum 4
 a quibusdam Petronis patrem e regione Transpadana fuisse mancipem operarum, quae ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare soleant; subsedissem autem in oppido Reatino uxore ibidem ducta. ipse ne uestigium
 20 quidem de hoc, quamuis satis curiose inquirerem, inueni.

Vespasianus natus est in Sabinis ultra Reate uico modico, 2
 cui nomen est Falacrinae, XV. Kal. Decb. uesperis, Q. Sulpicio Camerino C. Poppaeo Sabino cons., quinquennio ante quam a. 9 p. C.
 Augustus excederet; educatus sub paterna auia Tertulla in
 25 praediis Cosanis. quare princeps quoque et locum incunabulorum assidue frequentauit, manente uilla qualis fuerat olim, ne quid scilicet oculorum consuetudini deperiret; et auiae memoriam tanto opere dilexit, ut sollemnibus ac festis diebus pocillo quoque eius argenteo potare perseuerauerit.

6 *Einhard.* 3 diem obiit superstitibus liberis.

1 etai] et T   3 publicanum *Sabellicus*   4 monebantque *Lipsius*,
 manent hodieque *Casaub.*   5 posito *M*¹   6 heluitios (*heluttios L.*
eluitios T., *heluiticos G*) Ω, forma uix *Suetoniana*   ibidemque *G*
 12 etiam nunc *T*   spoletum *GS*²*T*   13 uespasiae *M*, uespasianae *T*
 16 petroniis *MT*δ   17 operarum *G*   21 sabinis ε (*Sabellicus*),
 sannis (*sannis II*¹*S*, *sāniis T*) Ω   reatem *TS*   22 phalacrinae *MLPR*,
 phalacrine (-trine *I*) *GII*²*ST* (*edd.*), pherine *Q*, pherine *II*¹, Falacrino
Cluver.   uesperiq(ue) Ω, *corr.* ε   25 incunabulo. *R. MR*, cunabulorum
*II*¹*Q* et sic pro u. l. ss. *R*   26 fuerit *LPSR* (*Bentley*)

- 2 Sumpta uirili toga latum clauum, quanquam fratre adepto,
 diu auersatus est, nec ut tandem appeteret compelli nisi a
 matre potuit. ea demum extudit magis conuicio quam pre-
 cibus uel auctoritate, dum eum identidem per contumeliam
 anteambulonem fratris appellat. 5
- 3 Tribunatum militum in Thracia meruit; quaestor Cretam
 et Cyrenas prouinciam sorte cepit; aedilitatis ac mox prae-
 turae candidatus, illam non sine repulsa sextoque uix adeptus
 est loco, <h>a<n>c prima statim petitione et in primis.
 praetor infensum senatui Gaium ne quo non genere demere- 10
 retur, ludos extraordinarios pro uictoria eius Germanica de-
 poposcit poenaeque coniuratorum addendum censuit, ut inse-
 puli proicerentur. egit et gratias ei apud amplissimum ordi-
 nem, quod se honore cenae dignatus esset.
- 3 Inter haec Flauiam Domitillam duxit uxorem, Statili Ca- 15
 pellae equitis R. Sabratensis ex Africa delicatam olim Lati-
 naeque condicionis, sed mox ingenuam et ciuem Rom. reci-
 peratorio iudicio pronuntiatam, patre asserente Flauio Libe-
 rale Ferenti genito nec quicquam amplius quam quaestorio
 scriba. ex hac liberos tulit Titum et Domitianum et Domi- 20
 tillam. uxori ac filiae superstes fuit atque utramque adhuc
 priuatus amisit. post uxoris excessum Caenidem, Antoniae
 libertam et a manu, dilectam quondam sibi reuocauit in contu-
 bernium habuitque etiam imperator paene iustae uxoris loco.
- 4 Claudio principe Narcissi gratia legatus legionis in Ger- 25

15. 20 *Epit. 10, 1* Titus . . . matre liberta Domitilla nomine genitus.
 11, 1 Domitianus Vespasiani et Domitillae libertae filius, germanus
 Titi. 25 *Eutrop. VII 19, 1* ut qui a Claudio in Germaniam et deinde
 in Britanniam missus tricies et bis cum hoste conflixerit, duas ualidis-
 simas gentes, uiginti oppida, insulam Vectam Britanniae proximam
 imperio Romano adiecerit.

3 extulit *GQST* 5 appellabat *Q* 6 Tribunus *Torr. et sic e*
codd. (?) affert Glareanus; cf. Iul. 5 Tit. 4 8 illam *Torr. (aedilitatem*
praeiuerat Glareanus), etiam *Q*, eam *Pighius*, sed eam uel et eam uel
 et illam alii 9 es *M* loco 'post sextoque exhibent *T (uulg.)* hanc
Bentley (Duker), ac *Q*, at *Glareanus*, at hanc *Oud.* 10 pter *G*
 infensum *Lipsius*, infensus *MXII^R*, infensos *GII¹Q* 14 est *II¹Q*
 16 sabracensis *LT*, scabrat- *P¹S*, sabiat- *IIQ* delicatam *M¹*, deli-
 gatam *M¹LT*, delegatam *GTPS* 18 liberalē ferente *G* 23 missam
 post manu add. *G*, missam pro glossa adscr. *ε*

maniam missus est; inde in Britanniam translatus tricies cum
 hoste conflixit. duas ualidissimas gentes superque uiginti oppida
 et insulam Vectem Britanniae proximam in dicionem redegit
 partim Auli Plauti legati consularis partim Claudii ipsius ductu.
 5 quare triumphalia ornamenta et in breui spatio duplex sacer-
 dotium accepit, praeterea consulatum, quem gessit per duos
 nouissimos anni menses. medium tempus ad proconsulatum
 usque in otio secessuque egit, Agrippinam timens potentem
 adhuc apud filium et defuncti quoque Narcissi amici perosam.
 10 Exim sortitus Africam integerrime nec sine magna di-
 gnatione administrauit, nisi quod Hadrumeti seditione quadam
 rapa in eum iacta sunt. rediit certe nihilo opulentior, ut
 qui prope labefactata iam fide omnia praedia fratri obligaret
 necessarioque ad mangonicos quaestus sustinendae dignitatis
 15 causa descenderit; propter quod uulgo mulio uocabatur. con-
 uictus quoque dicitur ducenta sestertia expressisse iuueni, cui
 latum clauum aduersus patris uoluntatem impetrarat, eoque
 nomine grauiter increpitus.

Peregrinatione Achaica inter comites Neronis cum can-
 20 tante eo aut discederet saepius aut praesens obdormisceret,
 grauissimam contraxit offensam, prohibitusque non contuber-
 nio modo sed etiam publica salutatione secessit in paruam
 ac deuiam ciuitatem, quoad latenti etiamque extrema metu-
 enti prouincia cum exercitu oblata est.

25 Percruberat Oriente toto uetus et constans opinio esse
 in fatis ut eo tempore Iudaea profecti rerum potirentur. id

25sq. *Oros. VII 9, 2* Iudaei . . . quibusdam in Carmelo monte (*u. p. 311, 22*) seducti sortibus, quae portenderent exortos a Iudaea duces rerum potituros fore, praedictumque ad se trahentes in rebellionem exarserunt extinctisque Romanis praesidiis legatum quoque Syriae suppetias ferentem rapta aquila caesisque copiis fugauerunt.

1 in *om. M* tricies et bis *Eutrop.* 2 *xx. GTL* 3 Vectam
Eutrop. (*Βέκτην Παean.*) deditionem *GII* 4 plauti palati *M*,
 palatini (-tani *Q*) *T* 9 amicos perosam *ε* (*edd. pr. Rom.*), amici-
 tiam periculosam *Modd.* 10 Exim *M*, Exin *rel.*, *cf. Galba 6*
 11 quiddam rapinarum in eum iactarunt *G* 13 labefacta *X* (-tata
L^s) fratri praedia *G* obligauerit (*et ss. † ret*) *ε*, obligarit
Egnatius 16 cui *Sabellicus* (*ε²*), qui *Ω* 22 satisfatione *T*
 23 etiamque] et iam *Bentley* (*cf. Cal. 2*) 25 percrubuerat *M*, -buerat
 etiam *rel. praeter L¹II²Q* esse in fatis *om. G*

de imperatore Romano, quantum postea euentu paruit, praedictum Iudaei ad se trahentes rebellarunt caesoque praeposito legatum insuper Syriae consularem suppetias ferentem rapta aquila fugauerunt. ad hunc motum comprimendum cum exercitu ampliore et non instrenuo duce, cui tamen tuto
 5 tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimum delectus est ut et industriae expertae nec metuendus ullo modo
 6 ob humilitatem generis ac nominis. additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atque inter legatos maiore filio assumpto, ut primum prouinciam attingit, 10 proximas quoque conuertit in se, correcta statim castrorum disciplina, unoque et altero proelio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictum genu scutoque sagittas aliquot exceperit.

5 Post Neronem Galbamque Othone ac Vitellio de principatu certantibus in spem imperii uenit iam pridem sibi per haec ostenta conceptam.

2 In suburbano Flauiorum quercus antiqua, quae erat Marti sacra, per tres Vespasiae partus singulos repente ramos a frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusque fati: primum 20 exilem et cito arefactum, ideoque puella nata non perannauit, secundum praeualidum ac prolixum et qui magnam felicitatem portenderet, tertium uero instar arboris. quare patrem Sabinum

4 sqq. *Victor Caes. 8, 1* Iudaeorum bello, quod Neronis iussu susceperat. cf. *Oros. VII 9, 3* ad hos (*Iudaeos*) Vespasianus a Nerone missus (*Hier. chron. a. 2084*). 7 *Victor Caes. 8, 4* Vespasianus noua senator familia ... industria rebusque pacis ac militiae longe nobilis habebatur. cf. *ad p. 306, 3* 8 sqq. *Oros. VII 9, 3* Titum filium suum maiorem inter legatos habuit; nam multas et ualidas legiones secum in Syriam traiecit. 11 cf. *Eutrop. VII 20, 1* diligens ... coercitor disciplinae militaris (cf. *cap. 8*).

1 postea uentu *M*, euentu postea *II* (*pars edd.*) apparuit *δ*, patuit *ε* 2 debellarunt *T*, rebellarant *Bentley* 5 cum <et> *Bentley* 7 industriae expertae *IIQ*, industria experti *MR*, industria expertus *GX* 9 legionibus duabus et tum coherentibus *G* 10 prouinciam <suam> *G. Becker* 12 uno quoque *IIQ* (*uulg.*) 13 ictu *M* scutoque sagittas *X* (scutosque *L*¹), scuto sagittasque *M*, scutoque sagittasque *G*, scuto sagittas *T* (*uulg.*), scuto sagittas <quo>que *Bücheler* 18 quae *II²QR*, post sacra habet *S*, post erat ponit *Bentley*, om. rel. (*Q*), inde ea post sacra suppl. *G. Becker*, quae erat in optimo cod. deesse testatur *Torr. deletque Ernesti* 19 repente om. *X* (*add. L*²) an frutices *Lipsius*, a fomite *Gujetus*, a radice *Bentley* 20 edidit *Bentley*

ferunt, haruspicio insuper confirmatum, renuntiassse matri, nepotem ei Caesarem genitum; nec illam quicquam aliud quam cachinnasse, mirantem quod adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus.

5 Mox, cum aedilem eum C. Caesar, succensens curam 3
uerrendis uiis non adhibitam, luto iussisset oppleri congesto
per milites in praetextae sinum, non defuerunt qui interpre-
tarentur, quandoque proculcatam desertamque rem p. ciuili
aliqua perturbatione in tutelam eius ac uelut in gremium de-
10 uenturam.

Prandente eo quondam canis extrarius e triuio manum 4
humanam intulit mensaeque subiecit. cenante rursus bos
arator decusso iugo triclinium irrupit ac fugatis ministris
quasi repente defessus procidit ad ipsos accumbentis pedes
15 ceruicemque summisit. arbor quoque cupressus in agro auito
sine ulla ui tempestatis euulsa radicitus atque prostrata inse-
quenti die uiridior ac firmior resurrexit.

At in Achaia somniauit initium sibi suisque felicitatis 5
futurum, simul ac dens Neroni exemptus esset; euenitque ut
20 sequenti die progressus in atrium medicus dentem ei osten-
deret tantumque quod exemptum.

Apud Iudaeam Carmeli dei oraculum consulentem ita con- 6
firmauere sortes, ut quidquid cogitaret uolueretque animo
quamlibet magnum, id esse prouenturum pollicerentur; et
25 unus ex nobilibus captiuis Iosephus, cum coiceretur in uin-
cula, constantissime asseuerauit fore ut ab eodem breui sol-
ueretur, uerum iam imperatore. nuntiabantur et ex urbe 7
praesagia: Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut
tensam Iouis Optimi Maximi e sacrario in domum Vespasiani

22 u. ad p. 309, 25 25 Oros. VII 9, 3 maxime Iosephi Iu-
daeorum ducis sententia, qui captus cum in uincla coiceretur, con-
stantissime dixerat, sicut Suetonius refert, continuo se ab eodem sed
imperatore soluendum (VII 9, 7 propter praedictum imperium).

5 succensus *MLP*, offensus *Bentley* 14 ipsius ς 17 surrexit *G*
18 Et *GQ* 21 tantumque quod *MGLPQd*, recenter quod *R*, recenter
II'ST, recenter quidem *II'*, tantum quod ς 24 esset *G* (*edd. uet.*
plures, Salmas., Bentley) id post prouenturum iterat *G* 25 captiuis
IIR iosephus *M* 27 imperatori *MGd*, ab imperatore *T* et om. *PST*

et inde in circum deduceret; ac non multo post comitia secundi consulatus ineunte Galba statua<m> Diui Iuli ad Orientem sponte conuersa<m>, acieque Betriacensi, prius quam committeretur, duas aquilas in conspectu omnium conflxisse uictaque altera superuenisse tertiam ab solis exortu ac uicti-
6 cem abegisse. nec tamen quicquam ante temptauit, promptissimis atque etiam instantibus suis, quam sollicitatus quorundam et ignotorum et absentium fortuito fauore.
2 Moesiaci exercitus bina e tribus legionibus milia missa auxilio Othoni, postquam ingressis iter nuntiatum est uictum 10 eum ac uim uitae suae attulisse, nihilo setius Aquileiam usque perseuerauerunt, quasi rumori minus crederent. ibi per occasionem ac licentiam omni rapinarum genere grassati, cum timerent ne sibi reuersis reddenda ratio ac subeunda poena esset, consilium inierunt eligendi creandique imperatoris; neque 15 enim deteriores esse aut Hispaniensi exercitu qui Galbam, aut praetoriano qui Othonem, aut Germaniciano qui Vitellium 8 fecissent. propositis itaque nominibus legatorum consularium, quot ubique tunc erant, cum ceteros alium alia de causa improbarent et quidam e legione tertia, quae sub exitu Neronis 20 translata ex Syria in Moesiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent, assensere cuncti nomenque eius uexillis omnibus sine mora inscripserunt. et tunc quidem compressa res est reuocatis ad officium numeris parumper. ceterum diuulgato facto Tiberius Alexander praefectus Aegypti primus in uerba Vespasiani legiones 25 adegit Kal. Iul., qui principatus dies in posterum obseruatus est; Iudaicus deinde exercitus V. Idus Iul. apud ipsum iurauit.

15sq. *Victor Caes.* 8, 3 milites praedicti, postquam Othonem praetoriis, Vitellium Germanicianis legionibus factum comperere, aemuli, ut inter se solent, ne dissimiles uiderentur, Vespasianum perpulere. *Oros. VII* 8, 3 de Hispania siquidem ilico Galba surrexerat; quo mox oppresso Otho Romae, Vitellius in Germania, Vespasianus in Syria imperia simul atque arma rapuerunt.

2 statum — conuersam s (edd. pr. Rom.) 3 bretriacensi (bretriac-
LT, bretric- *T*) 2, bebricac- *uulg.* concurreretur *Bentley* 5 super-
euenisse *M* solis ortu *TL*¹, exortu solis *PT* 9 e om. *LP*, cum
ST 12 perseuer *M*¹ 16 esse <se> *Bücheler* 19 alii alium alia
POT implorarent *T* 20 quidem *M* 22 efferrent *Gd* 24 mu-
neris *X* et pro u. l. *II*² 26 allegit (adl- *Q*) *T* 26—27 qui usque
idus iul. om. *GII*¹*Q* 27 idus] nonas ex *Tac. hist. II* 79 uolunt multi

Plurimum coeptis contulerunt iactatum exemplar epistulae verae siue falsae defuncti Othonis ad Vespasianum extrema obtestatione ultionem mandantis et ut rei p. subueniret optantis, simul rumor dissipatus destinasse uictorem Vitellium permutare hiberna legionum et Germanicas transferre in Orientem ad securiorem mollioremque militiam, praeterea ex praesidibus prouinciarum Licinius Mucianus et e regibus Vologaesius Parthus; ille deposita simultate, quam in id tempus ex aemulatione non obscure gerebat, Syriacum promisit exercitum, hic quadraginta milia sagittariorum.

Suscepto igitur ciuili bello ac ducibus copiisque in Italiam praemissis interim Alexandriam transiit, ut claustra Aegypti optineret. hic cum de firmitate imperii capturus auspiciam aedem Serapidis summotis omnibus solus intrasset ac propitiatum deo tandem se conuertisset, uerbenas coronasque et panificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est; quem neque admissum a quoquam et iam pridem propter neruorum ualitudinem uix ingredi longeque abesse constabat. ac statim aduenere litterae fusas apud Cremonam Vitelli copias, ipsum in urbe interemptum nuntiantes.

Auctoritas et quasi maiestas quaedam ut scilicet inopinato et adhuc nouo principi deerat; haec quoque accessit. e plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure sedentem pro tribunali pariter adierunt orantes opem ualitudini demonstratam a Serapide per quietem: restitutum oculos, si inspuisset; confirmatum crus, si dignaretur calce contingere. cum uix fides esset ullo modo rem successuram

7 *Victor Caes.* 9, 10 at bello rex Parthorum Vologesus in pacem coactus (inde paullo aliter *Epit.* 9, 12). 11 *Victor Caes.* 8, 5 huius legatorum in Italiam transgressu. 12 *Oros.* VII 9, 3 per Alexandriam profectus est Romam; sed cognita interfectione Vitelli paulisper Alexandriae substitit (*Hier. chron. a.* 2085 a). 19 *Victor Caes.* 8, 5 fusisque apud Cremonam suis (*Vitellianis*).

2 <siue> uerae C. F. W. Müller 4 hortantis & (sic uel orantis Bentley) 6 melioremque & 7 municianus X 8 uologesus GTS 12 transit LST (non P) 13 infirmitate GQ 15 se om. II¹Q 16 basilides Mε libertus del. Torr., uberius Bentley, liberius Oud. (cf. *Tac. hist.* IV 82) 18 gredi et in ss. R se abesse Mδ, abesse se II²R (a longo tempore posse Bentley) ac] et M 21 ut solet cod. Torr. 23 debilis Hε 24 sedentem om. IIR ualitudinis IIε 25 a] ac M 26 si (post oculos) om. M¹

ideoque ne experiri quidem auderet, extremo hortantibus amicis palam pro contione utrumque temptauit, nec euentus defuit. per idem tempus Tegeae in Arc[h]adia instinctu uaticinantium effossa sunt sacro loco uasa operis antiqui atque in iis assimilis Vespasiano imago.

- 8 Talis tantaque cum fama in urbem reuersus acto de Iudaeis triumpho consulatus octo ueteri addidit; suscepit et censuram ac per totum inperii tempus nihil habuit antiquius quam prope afflictam nutantemque rem p. stabilire primo, deinde et ornare.
- 2 Milites pars uictoriae fiducia, pars ignominiae dolore ad omnem licentiam audaciamque processerant; sed et prouinciae ciuitatesque liberae, nec non et regna quaedam tumultuosius inter se agebant. quare Vitellianorum quidem et exauctorauit plurimos et coercuit, participibus autem uictoriae adeo nihil extra ordinem indulsit, ut etiam 15 legitima praemia sero persoluerit. ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam praetermitteret, adulescentulum fragrantem unguento, cum sibi pro impetrata praefectura gratias ageret, nutu aspernatus, uoce etiam grauissima increpuit: maluissem alium oboluisses, litterasque reuocauit. classarios uero, qui ab Ostia et Puteolis Romanam pedibus per uices commeant, petentes constitui aliquid sibi calciarii nomine, quasi parum esset sine responso abegisse, iussit posthac excalciatos cursitare; et ex eo ita 25 cursitant.

6 *Eutrop. VII 20, 1* hic cum filio Tito de Hierusolymis triumphauit. *Oros. VII 9, 8* Vespasianus et Titus imperatores magnificum agentes de Iudaeis triumphum urbem ingressi sunt (*cf. Tit. 6 Dom. 2*). 8 *Einhard. 27* neque ille toto regni sui tempore quicquam duxit antiquius, quam ut urbs Roma ... uetere polleret auctoritate et ecclesia ... esset ornata. 9 *cf. Victor Caes. 9, 1 (ad p. 306, 1)* 11 *sq. Eutrop. VII 20, 1 (u. ad 310, 11)*

1 quidam *M*¹ orantibus *H* 2 amicis *om. G* nec defuit euentus *H* 5 his (hiis *L*) *codd. praeter R* 9 nutantem rem publicam *G* 10 deinde exornare *L* 17 persolueret *G* 19 fragrantem *T*⁵, fragl- *HGLHQN*², flagr- *MRPSN*¹ ptura *G* 21 allium *QR* 23 per uicos *ε* commeabant *POST* 25 post h(a)ec *XT* (*uulg.*) exculciatos *G*, discalciatos *T*

Achaïam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum liber-
tate adempta, item Trachiam Ciliciam et Commagenen
dicionis regiae usque ad id tempus, in prouinciarum formam
redegit. Cappadociae propter adsiduos barbarorum incursus
5 legiones addidit consularemque rectorem imposuit pro eq. R.

Deformis urbs ueteribus incendiis ac ruinis erat; uacuas 5
areas occupare et aedificare, si possessores cessarent, cuicum-
que permisit. ipse restitutionem Capitoli adgressus ruderi-
bus purgandis manus primus admouit ac suo collo quaedam
10 extulit; aerearumque tabularum tria milia, quae simul conflagrauerant, restituenda suscepit undique inuestigatis exemplari-
bus: instrumentum imperii pulcherrimum ac uetustissimum,
quo continebantur paene ab exordio urbis senatus consulta,
plebi[s] scita de societate et foedere ac priuilegio cuicumque
15 concessis. fecit et noua opera templum Pacis foro proximum 9
Diuique Claudii in Caelio monte coeptum quidem ab Agrippina,
sed a Nerone prope funditus destructum; item amphitheatrum urbe media, ut destinasse compererat Augustum.

Amplissimos ordines et exhaustos caede uaria et conta- 2

1 *Eutrop. VII 19, 4* Achaïam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quae liberae ante id tempus fuerant, item Thraciam, Ciliciam (Θρᾷκίαι τε ἐπὶ τοῖς καὶ Κίλικας *Paeonius*), Commagenen, quae sub regibus amicis egerant, in prouinciarum formam redegit (*inde Hier. chron. a. 2090*). *Epit. 9, 13* Syria, cui Palaestina nomen est (*haec ex Vict. Caes. 9, 10; cf. Eutrop. VII 19, 3*), Ciliciaque ac Thracia (*trachia codd.*) et Commagene . . . prouinciis accessere. *Oros. VII 9, 10* Achaia, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samus, Thracia, Cilicia, Commagene tunc primum redactae in prouincias Romanis iudicibus legibusque paruerunt (*ex Eutropio potius*). 6 *Epit. 9, 8* Romam deformem incendiis ueteribus ac ruinis, permissa, si domini deessent, uolentibus aedificandi copia, Capitolium, aedem Pacis, Claudii monumenta reparauit multaque noua instituit. *Victor Caes. 9, 7* Romae Capitolium, quod conflagrauisset supra memorauimus, aedes Pacis, Claudii monumenta, amphitheatri tanta uis multaque alia (multaeque aliae *codd.*) ac forum coepta seu patrata. 19sq. *Victor Caes. 9, 9* censu more ueterum exercito senatu motus probrosior quisque, ac lectis undique optimis uiris mille gentes compositae, cum ducentas aegerrime repperisset extinctis saeuitia tyrannorum plerisque (*inde Epit. 9, 11*).

2 Trachiam *Bentley* (Tracheam *Turnebus*), thraciam Q (thraciam *Q^S*, trachiam *II*, traciam *T*), *cf. testim. supra* ciliciamque *G*
4 redigit *M* 9 primus manus *G* 13 consultam *M*, consulta ac
(uel et) *Bentley* 19 amplissimum *Lipsius iungens cum praecedentibus*

minatos ueteri neglegentia purgauit suppleuitque recenso senatu et equite, summotis indignissimis et honestissimo quoque Italicorum ac prouincialium allecto. atque uti notum esset, utrumque ordinem non tam libertate inter se quam dignitate differre, de iurgio quodam senatoris equitisque R. ita pronuntiauit, non oportere maledici senatoribus, remaledici ciuile fasque esse.

10 Litium series ubique maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis intercapedine iuris dictionis, accedentibus nouis ex condicione tumultuque temporum; sorte elegit per quos rapta bello restituerentur quique iudicia centumuiralia, quibus peragendis uix suffectura litigatorum uidebatur aetas, extra ordinem diiudicaret redigerentque ad breuissimum numerum.

11 Libido atque luxuria coercente nullo inualuerat; auctor senatui fuit decernendi, ut quae se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur; neue filiorum familiarum faeneratoribus exigendi crediti ius umquam esset, hoc est ne post patrum quidem mortem.

Ceteris in rebus statim ab initio principatus usque ad exitum ciuilis et clemens, mediocritatem pristinam neque dissimulauit umquam ac frequenter etiam prae se tulit. quin et conantis quosdam originem Flauii generis ad conditores Reatinos comitemque Herculis, cuius monumentum extat Salaria uia, referre irrisit ultro. adeoque nihil ornamentorum extrinsecus cupide appetiuit, ut triumphi die fatigatus tarditate et taedio pompae non reticuerit, merito se plecti, qui triumphum, quasi aut debitum maioribus suis aut speratum umquam sibi, tam inepte senex concupisset. ac ne tribuniciam quidem potestatem <..> patris patriae appellationem nisi sero recepit. nam consuetudinem scrutandi salutantes manente adhuc bello ciuili omiserat.

20 cf. *Eutrop. VII 19, 2* Romae se in imperio moderatissime gessit.

4 inter se T, in se *MGX*, om. N 7 uile *ΠQ* (tum inesse Q)
 11 centumuirilia *MGT* (corr. *Π²*) 16 decernendę M, -de δ 17 familiarium *MXRδ* (non T) 18. 19 hoc est usque mortem *glossema putant Burm. Oud.* 24 uia salaria T' 30 tribunitia — potestate *ΠQ* nec ante patris add. G (*G. Becker*), et s (*ed. pr. Ven., vulg.*), aut *Roth*, statim *O. Hirschfeld* et *O. Rossbach*, statim nec *Bücheler*

Amicorum libertatem, causicorum figuras ac philoso-¹³
phorum contumaciam lenissime tulit. Licinium Mucianum
notae impudicitiae, sed meritorum fiducia minus sui reueren-
tem, numquam nisi clam et hactenus retaxare sustinuit, ut
5 apud communem aliquem amicum querens adderet clausu-
lam: ego tamen uir sum. Saluium Liberalem in defensione
diutius rei ausum dicere: quid ad Caesarem, si Hippar-
chus sestertium milies habet? et ipse laudauit. Deme-
trium Cynicum in itinere obuium sibi post damnationem ac
10 neque assurgere neque salutare se dignantem, oblatrantem
etiam nescio quid, satis habuit canem appellare.

Offensarum inimicitiarumque minime memor executorue¹⁴
Vitelli[i] hostis sui filiam splendidissime maritauit, dotaui
etiam et instruxit. trepidum eum interdita aula sub Nerone
15 quaerentemque, quidnam ageret aut quo abiret, quidam ex
officio admissionis simul expellens abire Morbouiam ius-
serat. in hunc postea deprecantem non ultra uerba excan-
duit, et quidem totidem fere atque eadem. nam ut suspicione
aliqua uel metu ad perniciem cuiusquam compelleretur tan-
20 tum afuit, ut momentibus amicis cauendum esse Mettium
Pompusianum, quod uolgo crederetur genesim habere impera-

1 *Eutrop. VII 20, 1* conuicia a causicis et philosophis in se dicta
leniter (*leuiter* *codd.*, *μη βαρύνως* *Pacan.*) tulit. *Epit. 9, 3 sq.* ferebat
patienter amicorum motus, contumeliis eorum, ut erat facetissimus,
iocularibus respondens. namque Licinium Mucianum, quo adiutore ad
imperium peruenerat, fiducia meritorum insolentem lepide flectebat,
adhibito aliquo utrique familiari, id unum dicens: 'nosti me uirum
esse'. sed quid mirum in amicis, cum etiam causicorum obliqua
dicta (*cf. Dom. 2 p. 336, 3*) et philosophorum contumaciam con-
temneret? 12 *Eutrop. VII 20, 1* offensarum et (*et om. pars codd.*)
inimicitiarum immemor fuit. *Epit. 9, 2* huius inter cetera bona illud
singulare fuit inimicitias obliuisci, adeo ut Vitellii hostis sui filiam
locupletissime dotatam splendidissimo coniungeret uiro. 20 *Epit. 9, 14*
momentibus amicis, ut (*ut om. Landolf.*) caueret a Metio (*Mettio* *Land-*
olf.) Pomposiano, de quo sermo percrebuerat regnaturum (*fore* *add.*
Landolf.), consulem fecit alludens tali cauillo: quandoque memor erit
tanti beneficii.

1 ac *om. N* 5 clausulam *Duker*, clausulae Ω 11 canem ha-
buit *T* 13 dotauique *uulg. post ed. Ven. I* (maritatum dotaui
Bentley) 17 non] haud ς (*edd. princ., uulg.*) 18 atque eadem
fere *G* 20 esset ($\zeta\epsilon\tau$) *L*¹, esse et *POS* (*non T*) metium *XT* (*corr. L*²)

toriam, insuper consulem fecerit, spondens quandoque beneficii memorem futurum.

15 Non temere quis punitus insons reper[re]tur nisi absente eo et ignaro aut certe inuito atque decepto. Heluidio Prisco, qui et reuersum se ex Syria solus priuato nomine Vespasia-
num salutauerat et in praetura omnibus edictis sine honore
ac mentione ulla transmiserat, non ante succensuit quam al-
tercationibus insolentissimis paene in ordinem redactus. hunc
quoque, quamuis relegatum primo, deinde et interfici iussum,
magni aestimauit seruare quoquo modo, missis qui percusso-
res reuocarent; et seruasset, nisi iam perisse falso renuntiatum
esset. ceterum neque caede cuiusquam umquam < . . . . . >
iustis suppliciis inlacrimauit etiam et ingemuit.

16 Sola est, in qua merito culpetur, pecuniae cupiditas.
non enim contentus omissa sub Galba uectigalia reuocasse, 15
noua et grauius addidisse, auxisse tributa prouinciis, nonnul-
lis et duplicasse, negotiationes quoque uel priuato pudendas
propalam exercuit, coemendo quaedam tantum ut pluris post-
2 ea distraheret. ne candidatis quidem honores reusue tam
innoxiiis quam nocentibus absolutiones uenditare cunctatus 20
est. creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad
ampliora officia ex industria solitus promouere, quo locu-
pletiores mox condemnaret; quibus quidem uolgo pro spongiis

9. 12sq. cf. *Eutrop. VII 19, 2* placidissimae lenitatis, ut qui maie-
statibus quoque contra se reos non facile puniret ultra exilii poenam.
cf. *Vict. Caes. 9, 2 sq. (Epit. 9, 5)* 14 sqq. *Victor Caes. 9, 6* infirmus
tamen, uti quidam praue putant, aduersum pecuniam, cum satis con-
stet aerarii inopia ac labe (et clade *Epit.*) urbium nouas eum neque
aliquamdiu postea habitas uectigalium pensiones exquisiuisse (*inde*
Epit. 9, 7). *Eutrop. VII 19, 2* pecuniae tantum audior fuit, ita
< tamen > ut eam nulli iniuste auferret. quam cum omni diligentiae
prouisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, praecipue in-
digentibus. nec facile ante eum cuiusquam principis uel maior est
liberalitas comperta uel iustior.

3 reperietur ε (ss. † reperiretur) *Salmas.*, reperiretur Ω (repp- G,
reperitur T) 5 reuersus ex ΠR Vespasianum del. *Polak* 7 sus-
censuit L 12 laetatus suppl. ε (*uulg.*), gauisus O. *Rosbach*, laetatus
est et Roth, laetatus est et quamuis *Bücheler* 13 suppliciis iustis
G etiam et MGLP, etiam Q, neque etiam Π, neque etiam et RST,
neque non etiam Is. *Vossius legens* quamquam pro umquam 18 quae-
dam om. T 19 nec ΠQSTNδ candidatis T'N, candidatus rel.

dicebatur uti, quod quasi et siccos madefaceret et exprimeret umentis.

Quidam natura cupidissimum tradunt, idque exprobratum 3
ei a sene bubulco, qui negata[m] sibi gratuita[m] libertate[m],
5 quam imperium ade[m]ptum suppliciter orabat, proclamauerit,
uulpem pilum mutare, non mores. sunt contra qui opinen-
tur ad manubias et rapinas necessitate compulsum summa
aerarii fiscique inopia, de qua testificatus sit initio statim prin-
cipatus, professus quadringentis milies opus esse, ut res
10 p. stare posset. quod et ueri similis uidetur, quando et male
partis optime usus est. in omne hominum genus liberalissi- 17
mus expleuit censum senatorium, consulares inopes quingenis
sestertiis annuis sustentauit, plurimas per totum orbem ciui-
tates terrae motu aut incendio afflictas restituit in melius,
15 ingenia et artes uel maxime fouit. primus e fisco Latinis 18
Graecisque rhetoribus annua centena constituit; praestantis
poetas, nec non et artifices, Coae Veneris, item Colossi re-
fectorem insigni congiario magnaue mercede donauit; me-
chanico quoque grandis columnas exigua impensa perductu-
20 rum in Capitolium pollicenti praemium pro commento non
mediocre optulit operam remisit praefatus sineret se plebi-
culam pascere. ludis, per quos scaena Marcelliani theatri 19
restituta dedicabatur, uetera quoque acroamata reuocauerat.
†Appellari tragoedo quadringenta, Terpno Diodoroque cithar-
25 oedis ducena, nonnullis centena, quibus minimum, quadragena
sestertia super plurimas coronas aureas dedit. sed et con-
uiuabatur assidue ac saepius recta et dapsile, ut macellarios

13 *Victor Caes.* 9, 8 per omnes terras, qua ius Romanum est, re-
nouatae urbes cultu egregio (*inde Epit.* 9, 9).

1 et post quasi om. G 2 umentis M, humentis Π¹Q, umentes
P, humentes Π²RTN, tumentis (in ras. m. 2) L, tumentes GS 4 ne-
gata — gratuita libertate Π¹QST, negatam (-ta δ) — gratuitam liber-
tatem rel. (Ω), quod retineri mauult (hud. supplens ob 5 adeptum
S²T₅ (imperio adepto δ) orarat Bentley 9 quadragies Budaeus
12 senatorum T₅ 17 Coae Veneris Graeuius, coeuenit (coq. G)
MGT, coemerit LPS¹, coemit S²T et sic ss. in Π m. 1 (del. m. 2),
scaenae Lipsius, coronauit C. A. Böttiger 21 plebeculam N²5 (edd.)
22 quos om. G 24 apelli q₅ (ed. Bonon. 1488), Apollinari ed. Rom.
II (uulg.), Appellari Politianus (Roth), Apellae Bücheler dioroque T
27 recte TT, om. S

- adiuuaret. dabat sicut Saturnalibus uiris apophoreta, ita per Kal. Mart. feminis. et tamen ne sic quidem pristina cupiditas infamia caruit. Alexandrini Cybiosacten eum uocare perseuerauerunt, cognomine unius e regibus suis turpissimarum sordium. sed et in funere Fauor archimimus personam eius ferens imitansque, ut est mos, facta ac dicta uiui, interrogatis palam procuratoribus, quanti funus et pompa constaret, ut audit sestertium centiens, exclamauit, centum sibi sestertia darent ac se uel in Tiberim proicerent.
- 20 Statura fuit quadrata, compactis firmisque membris, uultu ueluti nitentis; de quo quidam urbanorum non infacete, siquidem petenti, ut et in se aliquid diceret: dicam, inquit, cum uentrem exonerare desieris. ualitudine prosperrima usus est, quamuis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces ceteraque membra sibimet ad numerum in sphaeristerio defricaret inediaque unius diei per singulos menses interponeret.
- 21 Ordinem uitae hunc fere tenuit. in principatu maturius semper ac de nocte uigilabat; dein perlectis epistulis officiorumque omnium breuiariis, amicos admittebat, ac dum salutabatur, et calciabat ipse se et amiciebat; postque decisa quaecumque obuenissent negotia gestationi et inde quieti uacabat, accubante aliqua pallacarum, quas in locum defun-

1 *Gloss. Verg. Seru. ed. Hagen III 2 p. 529* apophoreta uascula. Suetonius in X de XII Caesaribus: dabat Saturnalibus uiris apophoreta, ita per Kl. Martias feminis. 17 *Epit. 9, 15* institutum. uero uniforme omni imperio tenuit. uigilare de nocte publicisque actibus absolutis caros admittere, dum salutatur calceamenta sumens et regium uestitum. post autem negotiis, quaecumque aduenissent, auditis exerceri uectatione, deinde requiescere, postremo ubi lauisset, remissione animo conuiuium curabat. *Einhard. 21* cum calciaretur et amicaretur, non tantum amicos admittebat, uerum etiam, si comes palatii litem aliquam esse diceret, quae sine eius iussu definiri non posset, . . . lite cognita sententiam dixit.

2 nec si *M*, nec sic *ST* pristina *Gδ*, pistrina *M*, pristinae (uel -ne) *XT* (*uulg.*) 3 Cybiosacten *Torr. e Strabone*, cybiotanten (cibio- *S*) *MGL¹PS*, cybiotantē (cibio- *T*, cibo- *ΠQ*) *TL¹T* 4 suis *om. G* 5 fauo *T* 6 iotansq: *M*, inde ioculans uel iocans *Bentley* mos est *GP* uiri *T* 8 audiit *GT* sestertio *I. F. Gronov., cf. Iul. 50 p. 26, 24* 11 nitidis (*Π¹?*) *Q* de quo unde *Π* (at de quo *ss. m. 2*), de *Q* urbaniorum *MR* (*Bentley, cf. Iul. 20*) ei pro siquidem *Burm.* 14 nihil *om. G* 17 uere *G* 18 euigilabat *Graevius; cf. testim. supra, Aug. 78 Claud. 33* 19 salutatur *Roth ex Epit.*

ctae Caenidis plurimas constituerat; a secreto in balineum tricliniumque transibat. nec ullo tempore facilior aut indulgentior traditur eaque momenta domestici ad aliquid petendum magno <ο>pere captabant.

- 5 Et super cenam autem et semper alias comissimus multa 22 ioco transigebat; erat enim dicacitatis plurimae, etsi scurrilis et sordidae, ut ne praetextatis quidem uerbis abstineret. et tamen nonnulla eius facetissima extant, in quibus et haec. Mestrium Florum consularem, admonitus ab eo plaustra
10 potius quam plostra dicenda, postero die Flaurum salutauit. expugnatus autem a quadam, quasi amore suo deperiret, cum perductae pro concubitu sestertia quadringenta donasset, admonente dispensatore, quem ad modum summam rationibus uellet inferri: Vespasiano, inquit, adamato. utebatur et 23
15 uersibus Graecis tempestiue satis, et de quodam procerae staturae improbiusque nato <Hom. Il. 7, 213>:

μακρὰ βιβάς, κραδαὼν δολιχόσκιον ἔγχος,

- et de Cerylo liberto, qui diues admodum ob subterfugiendum quandoque ius fisci ingenuum se et Lachetem mutato nomine
20 coeperat ferre <Menandri frg. 223, 2 Kock>:

ὦ Λάχης, Λάχης,

ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὐθις ἐξ ἀρχῆς ἔσει

σὺ Κηρύλος.

- maxime tamen dicacitatem adfectabat in deformibus lucris,
25 ut inuidiam aliqua cauillatione dilueret transferretque ad sales.

6 sqq. Victor Caes. 9, 1 facundiae haud egens promendis, quae senserat. Epit. 9, 3 (u. ad Vesp. 13)

1 cenidis Q, cen- ΠS², gaenidis (geni- MR, gaetu- S¹) rel.
a om. G balneum GXT 5 super aleas T₅ (super etiam PO),
super aleam Graevius comissimus L¹P, comissimus II¹, com(m)unis-
simus T₅ (uulg.) 6 transigebant M et sic GX scurrilis MQRδ
7 ac sordidae II (uulg.) 11 sui uulg. post Sabellicum, se Modd.
12 productae T, perducta Casaub., perducta ei Burm. quadraginta
ΠQδ, xl G 15 et] et ut T, ut s (ed. Rom. II) 16 nato] temp-
tauerunt nasato, uasato, mutoniato al. 17 ΚΡΑΙΔΔΩΝΔΟΛΙΚΟΚΚΙ-
ΟΝΕΝΚΟC M (-ΕΝΧΟC GXT) 18 caerulo MG, cerillo T, cerulo rel.
22 ΔΠΟΘΑΝΕC MG, corruptius rel. (-ΕC Ω) ἀρχῆς Casaub.. ΔΙΧΔΡΧHC
M, ΔΥΧΔΡHC G, ΔΥΧΔΡΧHC fere rel., ἀπαρχῆς uulg. (ed. Rom. II)
ἔσει σὺ Bücheler (ἐση Steph., ἔσει Roth), ΕΙΡCΥ Ω (IPCY S, ΕΙΡCΙ Π),
σιρήση uulg. 23 ΓΗΡΥΑC (THP- ΓΠQ, ΓP- R) Ω 24 Et maxime
Π (uulg.) 25 deflueret X, deflecteret N (Bentley)

ΣΥΝΤΟΝΙΣ ed. Ihm. I.

21

2 Quendam e caris ministris dispensationem euidam quasi
fratri petentem cum distulisset, ipsum candidatum ad se uo-
cavit; exactaque pecunia, quantam is cum suffragatore suo
pepigerat, sine mora ordinavit; interpellanti mox ministro:
alium tibi, ait, quaere fratrem; hic, quem tuum putas, 5
meus est. mulionem in itinere quodam suspicatus ad calci-
andas mulas desiluisse, ut adeunti litigatori spatium moram-
que praeberet, interrogavit quanti calciasset, <et> pactus
3 est lucri partem. reprehendenti filio Tito, quod etiam urinae
unctigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit 10
ad nares, sciscitans num odore offenderetur; et illo ne-
gante: atquin, inquit, elotio est. nuntiantis legatos decretam
ei publice non mediocris summae statuam colosseam, iussit uel
continuo ponere[t], cauam manum ostentans et paratam
4 basim dicens. ac ne in metu quidem ac periculo mortis ex- 15
tremo abstinuit iocis. nam cum inter cetera prodigia Mausoleum
derepente patuisset et stella crinita in caelo apparuisset,
alterum ad Iuniam Caluinam e gente Augusti pertinere dicebat,
alterum ad Parthorum regem qui capillatus esset; prima
quoque morbi accessione: uae, inquit, puto deus fio. 20

24 Consulatu suo nono temptatus in Campania motiunculis
a.79 p.C. leuibus protinusque urbe repetita, Cutilias ac Restina rura,

15sq. *Epit. 9, 17sq.* seriis ioca, quibus delectabatur, admiscens interiit. quippe... cum crinitum sidus apparuisset: istud, inquit, ad regem Persarum pertinet, cui <est *add. Landolf.*> capillus effusior. 21sq. *Eutrop. VII 20, 2* profluio uentris extinctus est in uilla propria circa Sabinos (*haec ex Tit. 11. 10*), annum agens aetatis sexagesimum nonum, imperii nonum et diem septimum (*Oros. VII 9, 12* nono anno principatus). *Epit. 9, 17* annum agens uitae absque uno septuagesimum... interiit. 9, 18 uentris eluuii fessus et adsurgens: stantem, ait, imperatorem excedere terris decet. *Victor Caes. 10, 5* cum eius (*Titi*) pater septuagesimo obisset, imperator decennii.

1 ministris *del. Lipsius* 6 quondam *Bentley* 7 desiluisse *M*,
desiliisse (*desel. P*) *rel.* ligatori *T (corr. Q)* 8 et pactus est
I. Gronov., pactus et *Bentley*, pactusque est *L^sg (edd. pr. Rom.)*
10 passione *M*, pansione *GRd* 12 atquin *M*, atqui *rel. et N uerius*
puto nuntiantes legatos *GLT'N*, nuntianti legato *g*, nuntiante le-
gato *Oud.* 13 ei] rei *T* 14 ponere *Bentley (Burm.)*, poneret *MGd*,
ponerent *rel. et N (uulg., ut pro uel pars edd.)*, ponere et *Roth* 15 ex-
tremo *om. T* 17 repente *G* 20 uae (*ue LIIR al.*) *Q*, ut *g (edd.*
princ., uulg.), coniecerunt uae nae at eu 22 cutillas *Q*, *corr. g*
(*Beroaldus*)

ubi aestiuare quotannis solebat, petit. hic cum super urgentem ualitudinem creberrimo frigidae aquae usu etiam intestina uitiasset nec eo minus muneribus imperatoriiis ex consuetudine fungeretur, ut etiam legationes audiret cubans, alio repente usque ad defectionem soluta, imperatorem ait stantem mori oportere; dumque consurgit ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est VIII. Kal. Iul. annum agens aetatis sexagensimum ac nonum superque mensem ac diem septimum.

- 10 Conuenit inter omnis, tam certum eum de sua suorum-25
que genitura semper fuisse, ut post assiduas in se coniurationes ausus sit adfirmare senatui aut filios sibi successuros aut neminem. dicitur etiam uidisse quondam per quietem stateram media parte uestibuli Palatinae domus positam
15 examine aequo, cum in altera lance Claudius et Nero starent, in altera ipse ac filii. nec res fefellit, quando totidem annis parique temporis spatio utrique imperauerunt.

10 *Eutrop. VII 20, 3* genituram filiorum ita cognitam habuit, ut, cum multae contra eum coniurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit (*cf. Vesp. 14*), in senatu dixerit, aut filios sibi successuros aut neminem. *Victor Caes. 9, 4* diuinis deditus, quorum uera plerisque negotiis compererat, successores fidebat liberos Titum ac Domitianum fore.

1 petiit *T'P* 4 ut *del. Bentley* 7 gerens *T (uulg.)* 8 super mensem ad *G* 12 successores *ML¹S* (*cf. testim. supra*) 14 in media *T* 15 cum in] cum *T*, cuius *Bentley*

subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesarum diuus uespasianus explic. incipit diuus titus feliciter *M et sim. GHRP* (diuus ante titus om. *G*, feliciter om. *R*, incipit — feliciter om. *P*) explicit uespasianus. incipit diuus titus feliciter *Q* explicit lib. X. incipit de tito lib. XI *LS* (de tito om. *S*)

DIVVS TITVS

1 Titus, cognomine paterno, amor ac deliciae generis humani — tantum illi ad promerendam omnium uoluntatem uel ingenii uel artis uel fortunae superfuit, et, quod difficillimum est, in imperio, quando priuatus atque etiam sub patre principe ne odio quidem, nedum uituperatione publica caruit — 5 natus est III. Kal. Ian. insigni anno Gaiana nece, prope Septizonium sordidis aedibus, cubiculo uero perparuo et obscuro,

1 *Eutrop. VII 21, 1* huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus, uir omnium uirtutum genere mirabilis adeo, ut amor et deliciae humani generis diceretur (*ἔρως τε καὶ τροφή τοῦ ἀνθρώπου ... γένους Capito*). *Victor Caes. 10, 6* generis humani delicias appellantes. *Epit. 10, 1* Titus uocabulo patris etiam Vespasianus dictus. *10, 6* deliciae atque amor humani generis. *10, 16* eum delicias publicas, ut diximus, appellantes. *Auson. 259, 11* Titus orbis amor (*271, 2*). 2 sqq. *Victor Caes. 10, 1* Titus postquam imperium adeptus est, incredibile quantum, quem imitabatur, anteierit, praesertim litteris clementiaeque ac muneribus. *Epit. 10. 3* ubi patriae curam suscepit, incredibile est, quantum, quem imitabatur, anteierit, praecipue clementia, liberalitate, honorificentia ac pecuniae contemptu, quae eo amplius grata fuere, quod ex nonnullis a priuato adhuc patris, asperior luxuriaeque et auaritiae amans credebatur fore (*partim spectant ad Suet. cap. 6. 7*).

3 fortunae] naturae *POTN* 5 necdum *NR* 6 III *M*, at
ultima hasta expuncta nece] cede *G*

nam manet adhuc et ostenditur; educatus in aula cum Bri- 2
 tannico simul ac paribus disciplinis et apud eosdem magistros
 institutus. quo quidem tempore aiunt metoposcopum a Nar-
 cisso Claudi liberto adhibitum, ut Britannicum inspiceret,
 5 constantissime affirmasse illum quidem nullo modo, ceterum
 Titum, qui tunc prope astabat, utique imperaturum. erant
 autem adeo familiares, ut de potione, qua Britannicus hausta
 periit, Titus quoque iuxta cubans gustasse credatur grauique
 morbo adfectatus diu. quorum omnium mox memor statuam
 10 ei auream in Palatio posuit et alteram ex ebore equestrem,
 quae circensi pompa hodieque praefertur, dedicauit prose-
 cutusque est. in puero statim corporis animique dotes ex 3
 plenduerunt, magisque ac magis deinceps per aetatis gradus:
 forma egregia et cui non minus auctoritatis inesset quam
 15 gratiae, praecipuum robur, quanquam neque procera statura et
 uentre paulo proiectiore; memoria[e] singularis, docilitas ad
 omnis fere tum belli tum pacis artes. armorum et equitandi 2
 peritissimus, Latine Graeceque uel in orando uel in fingendis
 poematibus promptus et facilis ad extemporalitatem usque;
 20 sed ne musicae quidem rudis, ut qui cantaret et psalleret
 iucunde scienterque. e pluribus comperi, notis quoque ex-
 cipere uelocissime solitum, cum amanuensibus suis per lu-
 dum iocumque certantem, imitarique chirographa quaecum-
 que uidisset, ac saepe profiteri maximum falsarium esse
 25 potuisse.

Tribunus militum et in Germania et in Britannia meruit 4

12 *Epit.* 10, 2 a puero praeclaris studiis probitatis, militiae litte-
 rarum instantissime deditus, quo contenderit, animi et corporis muneribus ostendit. cf. *Einhard.* 18 ad Aug. 61 16 *Einhard.* 22 (u. ad
Ner. 51) 18 *Eutrop.* VII 21, 1 facundissimus . . . causas Latine egit,
 poemata et tragoedias Graece composuit. cf. *Einhard.* 25 Latinam
 (*linguam*) ita didicit, ut aequae illa ac patria lingua orare sit solitus.

2 magistris *M*, -stratos *Q*, -stratus *II* 3 a om. *G* 8 cubans]
 u. ad p. 176, 18 gestasse *M* 9 afflicto *III*, adfectatus sit *Oud.*
 13 magis ac magis *II*, magisque (om. ac magis) *M* 15 praecipuum
 robur post proiectiore ponunt *Ernesti* et *Oud.* 16 memoria *II*¹*Q*, me-
 moriae rel. et *N* (*Q*), memoria et *Oud.* 17 cum belli *g* (*Bentley*)
 18 linguae post graeceque add. *TT* uet. edd. (Latina Graecaque lingua
Lipsius) 19 ad ext. usque om. *IIQ*

summa[e] industriae nec minore modestiae[t] fama, sicut apparet statuarum et imaginum eius multitudine ac titulis per utramque prouinciam.

2 Post stipendia foro operam dedit honestam magis quam assiduam, eodemque tempore Arrecinam Tertullam, patre eq. 5 R. sed praefecto quondam praetorianarum cohortium, duxit uxorem et in defunctae locum Marciam Furnillam splendidi generis; cum qua sublata filia diuortium fecit.

3 Ex quaesturae deinde honore legioni praepositus Tarichaeas et Gamalam urbes Iudaeae ualidissimas in potestatem 10 redegit, equo quadam acie sub feminibus amisso alteroque inscenso, cuius rector circa se dimicans occubuerat.

5 Galba mox tenente rem p. missus ad gratulandum, quaquam iret conuertit homines, quasi adoptionis gratia arcesceretur. sed ubi turbari rursus cuncta sensit, redit ex itinere, 15 aditoque Paphiae Veneris oraculo, dum de nauigatione consulit, etiam de imperii spe confirmatus est. cuius breui compos et ad perdomandam Iudaeam relictus, nouissima Hierosolymorum oppugnatione duodecim propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus, cepitque ea natali filiae suae tanto 20 militum gaudio ac fauore, ut in gratulatione imperatorem eum consalutauerint et subiinde decedentem prouincia detinuerint,

1 cf. *Eutrop. VII 21, 1* bellicosissimus, moderatissimus. 18 *Victor Caes. 9, 10* Iudaeique (in pacem coacti) annitente filio Tito, quem transgrediens in Italiam reliquerat externae militiae. *Oros. VII 9, 3* relictoque in castris ad procurationem obsidionis Hierosolymorum filio Tito. 18 sqq. *Eutrop. VII 21, 2* in oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans duodecim propugnatores duodecim sagittarum confixit ictibus (ισαρίθμοις βέλει *Pacan.*) 21 *Oros. VII 9, 6* Titus imperator ab exercitu pronuntiatus.

1 summa industriae — modestiae fama ε (*edd. pr. Rom.*), summae industriae (summa industria Π'Qς *uulg.*) — modestia et fama Ω (*et fama om. N*) 2 et ante statuarum *add. T (uulg.)* 5 Arrecinam *Roth*, adrecidiam (arr- *II R*) Ω tertullam *X*, tertullum *M*, tertullo *GTδ* 6 sed] sed de *II R*, natam sed *T* 7 furnillam *LT et pro u. l. II*, furnillam *T*, fuluiam ε 9 Ex *om. G* legioni *II Q*, religioni (-ne *R*) *MR*, x legioni *G (G. Becker)*, regioni *X* Tarichaeas (-chicas ε, -cheas *Ursinus*, -chias *Bentley*, -cheam *H. Barbarus*), thracias Ω (thacias *G*, trachias *II R*) 12 ascenso *Q (cf. Iul. 61)* uector *Heinsius* contra se ε (*edd. princ., uulg.*) 15 rediit *T* 20 confixit *Eutrop.* ea *M*, eam *rel.* 22 consalutauer *M*, -uerunt *II'* detinuerint *M*, detinuer *L'P*

suppliciter nec non et minaciter efflagitantes, aut remaneret
aut secum omnis pariter abduceret. unde nata suspicio est, 3
quasi desciscere a patre Orientisque sibi regnum vindicare
temptasset; quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam
5 petens in consecrando apud Memphim boue Apide diadema
gestavit, de more quidem rituque priscae religionis; sed non
deerant qui sequius interpretarentur. quare festinans in Ita-
liam, cum Regium, dein Puteolos oneraria naue appulisset,
Romam inde contendit expeditissimus inopinantique patri,
10 uelut arguens rumorum de se temeritatem: ueni, inquit,
pater, ueni. neque ex eo destitit participem atque etiam 6
tutorem imperii agere.

Triumphauit cum patre censuramque gessit una, eidem
collega et in tribunicia potestate et in septem consulatibus
15 fuit; receptaque ad se prope omnium officiorum cura, cum
patris nomine et epistulas ipse dictaret et edicta conscribe-
ret orationesque in senatu recitaret etiam quaestoris uice,
praefecturam quoque praetori suscepit numquam ad id tem-
pus nisi ab eq. R. administratam, egitque aliquanto inciuilius
20 et uiolentius, siquidem suspectissimum quemque sibi sum-
missis qui per theatra et castra quasi consensu ad poenam
deposcerent, haud cunctanter oppressit. in his Aulum Cae- 2
cinam consularem uocatum ad cenam ac uixdum triclinio
egressum confodi iussit, sane urgente discrimine, cum etiam

18 u. *ad Vesp.* 8, 1 18 sqq. *Victor Caes.* 9, 10 quem (*Titum*) ... uictorem
praefectura praetorio extulerat (*Vespasianus*). (*addit Victor*: unde etiam
is honos, ingens a principio, tumidior atque alter ab Augusto imperio
fuit). *Epit.* 10, 4 praefecturam praetorianam patre imperante adeptus
suspectum quemque et oppositum sibi inmissis, qui per theatra et
castris inuidiosa iactantes ad poenam poscerent, quasi criminis con-
uictos oppressit. in quis Caecinam consularem adhibitum cenae, uix-
dum triclinio egressum, ob suspicionem stupratae Berenice uxoris suae,
iugulari iussit.

1 et flagitantes *MG* aut] ut *POST* 3 regnum sibi *T* (*edd.*)
4 ausit (haus- *II*¹) *T* (*corr.* *II*²) 5 api *T*¹ *L*² (*uulg.*), *cf.* *Aug.* 93
7 setius *X*, secus *uulg.* (*ed. Rom. II*) 8 dein] de *II*¹ *Q* (*corr.* *II*²),
deinde *T* puteolis *T* 11 pater ueni] pat mi *G* 13 eiusdem *G*
15 ad se *om.* *II*¹, a se *X* (*Oud.*) 16 dictare *M* edictas *MR* δ (et
edicta usque recitaret *om.* *T*) 18 praetori *MS*¹, -ii *GX* (*S*²), -is *T*
22 alium *MG* δ 23 consularem uirum *TI* (*cf. testim. supra*) 24 con-
fidi* *M* (o ss. m. 2)

chirographum eius praeparatae apud milites contionisprehendisset. quibus rebus sicut in posterum securitati satis cauit, ita ad praesens plurimum contraxit inuidiae, ut non temere quis tam aduerso rumore magisque inuitis omnibus transierit ad principatum.

7 Praeter saeuitiam suspecta in eo etiam luxuria erat, quod ad mediam noctem comisationes cum profusissimo quoque familiarium extenderet; nec minus libido propter exoletorum et spadonum greges propterque insignem reginae Berenices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur; suspecta 10 rapacitas, quod constabat in co(g)n(itionibus patris nundinari praemiarique solitum; denique propalam alium Neronem et opinabantur et praedicabant. at illi ea fama pro bono cessit conuersaque est in maximas laudes neque uitio ullo reperto et contra uirtutibus summis.

2 Conuiuia instituit iucunda magis quam profusa. amicos elegit, quibus etiam post eum principes ut et sibi et rei p. necessariis adqueuerunt praecipueque sunt usi. Berenicen statim ab urbe dimisit inuitus inuitam. quosdam e gratissimis delicatorem quanquam tam artifices saltationis, ut mox 20 scaenam tenuerint, non modo fouere prolixius, sed spectare omnino in publico coetu supersedit.

3 Nulli ciuium quicquam ademit; abstinuit alieno, ut si quis umquam; ac ne concessas quidem ac solitas conlationes

6sq. *Epit.* 10, 3 u. ad p. 324, 2sq. 8. 10sq. *Epit.* 10, 5sq. iurgia autem sub patre uenundata; rapinarum cupidum, unde Neronem cuncti opinantes uocantesque summam rerum nactum grauiter acceperant. sed haec in melius conuersa ... ei immortalem gloriam contulere ... ut subiit pondus regium, Berenicem nuptias suas sperantem regredi domum et eneruatorum greges abire praecepit. quo facto quasi signum protulit mutatae intemperantiae.

1 cunctionis *PO*, coniurationis *TL*⁸ 3 cautitia ad *MG* 4 aduersorū ore *MGP*, aduerso more (*m̄* in *ras. m. 2*) *L*, aduersa re *T'O* 6 susceptam *MGδ*, † sus<...> *G* in *marg. resecta m. 1* (*fuert suspecta*) 8 familiarum *M'GII*¹ exoletorum *G*, inoletorum (*insoli- II*) *T* 9 berenices (*bern- T*) *MX*, beronices *T*, beronicis *G* et pro u. l. *S*² 11 et rapacitas *T* cognitionibus *Torr.*, contionibus (*conc- Q*) *Q*, negotiationibus *Ursinus*, cocionibus *Boden*, auctionibus *Cornelissen* 18 praecipuisque *Bentley* sunt usi] sumptam sibi *T* berenicen (-cē *S*¹, bernicē *T*) *MX*, beronem *GTS*² 20 tam *om. M*¹ artificis *Bentley* 22 coetu *del. Torr.* (*om. 5?*)

recepit. et tamen nemine ante se munificentia minor, amphitheatro dedicato thermisque iuxta cele[b]riter extractis munus edidit apparatissimum largissimumque; dedit et nauale proelium in ueteri naumachia, ibidem et gladiatores atque uno
5 die quinque milia omne genus ferarum.

Natura autem beniuolentissimus, cum ex instituto Tiberi 8 omnes dehinc Caesares beneficia a superioribus concessa principibus aliter <rata> non haberent, quam si eadem isdem et ipsi dedissent, primus praeterita omnia uno confirmauit edicto
10 nec a se peti passus est. in ceteris uero desideriis hominum obstinatissime tenuit, ne quem sine spe dimitteret; quin et admonentibus domesticis, quasi plura polliceretur quam praestare posset, non oportere ait quemquam a sermone principis tristem discedere; atque etiam recordatus
15 quondam super cenam, quod nihil cuiquam toto die praestitisset, memorabilem illam meritoque laudatam uocem edidit: amici, diem perdidit.

Populum in primis uniuersum tanta per omnis occasiones 2 comitate tractauit, ut proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectantium arbitrium editurum se pro-

1 *Eutrop. VII 21,4* Romae amphitheatrum aedificauit et quinque milia ferarum in dedicatione eius occidit (*Hier. chron. a. 2095*). *Victor Caes. 10,5* amphitheatri perfecto opere laetusque. 6 sqq. *Epit. 10,8* dehinc cum donata concessaue a prioribus principibus firmare insequentibus solerent, simul imperium cepit, talia possidentibus edicto sponte cauit. *Victor Caes. 10,2* denique cum concessa per priores principes firmari ab insequentibus mos esset, simul imperium cepit, talia possidentibus edicto sponte cauit prospexitque. 10 sqq. *Eutrop. VII 21,3* facilitatis et liberalitatis tantae fuit, ut, cum nulli quicquam negaret et ab amicis reprehenderetur, responderit nullum tristem debere ab imperatore discedere, praeterea cum quadam die in cena recordatus fuisset nihil se illo die cuiquam praestitisse, dixerit: 'amici, hodie diem perdidit' (*Hier. chron. a. 2095*). *Epit. 10,9* quadam etiam die recordans uesperis nihil se cuiquam praestitisse, uenerando caelestique edicto: amici, ait, perdidimus diem, quia erat magnificae liberalitatis. *Auson. grat. act. 16,72* celebre fuit Titi Caesaris dictum, perdidisse se diem, quo nihil boni fecerat.

2 celeriter *Dom. Calderinus ad Mart. spect. 2,7 (s)* 5 omnigenus (hominum g- T) *MGX 8* <rata> *Egnatius* quasi *PII¹Q* easdem *MGT (corr. II²)* 10 hominum] hunc morem et tum <ut> ne *Bentley* 12 quin etiam et quod plura *H* 15 tota *XN (corr. P²)* 17 <hodie> diem *Casaub.* 18 occasione *M¹*, -nis *M²L²*

fessus sit; et plane ita fecit. nam neque negavit quicquam petentibus et ut quae uellent peterent ultro adhortatus est. quin et studium armaturae Thraecum prae se ferens saepe cum populo et uoce et gestu ut fautor cauillatus est, uerum maiestate salua nec minus aequitate. ne quid popularitatis praetermitteret, nonnumquam in thermis suis admissa plebe lauit.

3 Quaedam sub eo fortuita ac tristia acciderunt, ut conflatio Vesunii montis in Campania, et incendium Romae per triduum totidemque noctes, item pestilentia quanta non temere alias. in iis tot aduersis ac talibus non modo principis sollicitudinem sed et parentis affectum unicum praestitit, nunc consolando per edicta, nunc opitulando quatenus suppeteret
4 facultas. curatores restituendae Campaniae e consularium numero sorte duxit; bona oppressorum in Vesuuio, quorum heredes non extabant, restitutioni afflictarum ciuitatum attribuit. urbis incendio nihil publice nisi perisse testatus, cuncta praetoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinauit praeposuitque compluris ex equestri ordine, quo quaeque maturius peragerentur. medendae ualitudini leniendisque morbis nullam diuinam humanamque opem non adhibuit inuito
5 sito omni sacrificiorum remediorumque genere.

5 Inter aduersa temporum et delatores amendatoresque erant ex licentia ueteri. hos assidue in foro flagellis ac fustibus

6 cf. *Einhard. 22* 7 sqq. *Epit. 10, 12* huius tempore mons Vesunius in Campania ardere coepit, incendiumque Romae sine nocturna requie per triduum fuit. 10, 13 lues quoque <Romae add. *Landolf.*>, quanta uix unquam antea, fuit. 10, 14 quibus tamen malis nullo uexato pecunia propria subuenit cunctis remediorum generibus, nunc aegrotantes per semet ipsum reficiens, nunc consolans suorum mortibus afflictos.

3 threcum *ML*, thracum (trac- Π^1 , trach- Π^2R) *rel.* 7 ac *del. Polak* acciderant *Bentley* 8 ue*bii (1 *erasa?*) *M*, uesubii *G* (su ss. m. 1), suebii *X*, bebbii *T*, ueseni *N* (u. *infra l. 14*) 10 <a>talibus *Cornelissen* 11 unci *Lipsius* 12 consulando *MR*, consulendo *Bentley* perredicta *MG* quatinus *IIRX* (*corr. S²*) 13 e om. *XI¹Q* 14 numerū *M* uesuuio *M*, uesubio *G*, uesieuio *L*, uesenuio Π^1RPST , ueseno *QN* et pro u. l. Π^2 15 ciuitatium *ML*, -tum *rel. et N* 16 nichil nisi sibi periisse testatus publice *T* (ss. at̄ n̄ sibi nichil Π^2), nichil nisi sibi publice periisse testatus *OT₅* (*uulg.*), nichil nisi sibi per. publ. test. *N*, nichil publ. periisse t. *Roth e codice (?) Torrentii* 17 praetorium *M* 22 amendatoresque *M*, amandatoresque *Gd*, amandoresque *T*, mandatoresque *X* 23 ueterib; (*om. hos*) *G*.

caesos ac nouissime traductos per amphitheatri harenam partim subici ac uenire imperauit, partim in asperrimas insularum auehi. utque etiam similia quando que ausuros perpetuo coereret, uetuit inter cetera de eadem re pluribus legibus agi
 5 quaerire de cuiusquam defunctorum statu ultra certos annos.

Pontificatum maximum ideo se professus accipere ut pu- 9
 ras seruaret manus, fidem praestitit, nec auctor posthac cuiusquam necis nec conscius, quamuis interdum ulciscendi causa non deesset, sed perituum se potius quam perdituum
 10 adiurans. duos patricii generis conuictos in adfectione imperii nihil amplius quam ut desisterent monuit, docens principatum fato dari,* si quid praeterea desiderarent promittens se tributuum. et confestim quidem ad alterius ma- 2
 trem, quae procul aberat, cursores suos misit, qui anxiae
 15 saluum filium nuntiarent, ceterum ipsos non solum familiari cenae adhibuit, sed et insequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria conlocatis oblata sibi ferramenta pugnantium inspicienda porrexuit. dicitur etiam cognita utriusque genitura imminere ambobus periculum adfirmasse, uerum
 20 quandoque et ab alio, sicut euenit.

7 *Eutrop. VII 21, 2* Romae tantae ciuilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret, conuictos aduersum se (sese *al.*) coniurationis dimiserit et (uel *Hartel*) in eadem familiaritate qua antea habuerit. *Oros. VII 9, 13* cuius tanta tranquillitas in imperio fuit, ut nullius omnino sanguinem in re publica administranda fudisse referatur. 10 *sq. Victor Caes. 10, 3 sq.* neque minus sancte facilis in tuendis, qui forte in se coniuraissent, adeo ut, cum amplissimi ordinis duo abnuere cogitatum scelus nequirent patresque censuissent de confessis supplicium sumendum, deductos in spectaculum se utrimque adsidere iusserit petitoque ex industria gladiatoris (-rum *Opitz*, mirmillonum *Epit.*), quorum pugnae uisebantur, gladio quasi ad explorandam aciem uni atque alteri committeret (committere *codd.*, commiserit *Epit.*). queis (quibus *Epit.*) percussis et constantiam mirantibus: uidetisne, inquit, potestates fato dari frustra temptari facinus potiundi spe uel amittendi metu? (*inde nonnullis mutatis Epit. 10, 10 ubi ante deductos additum ex Suetonio primum monuerit, post.*)

2 ac] aut S (subici usque partim om. L¹P), in seruos ac II²R₅ (glossa in seruos ss. in s alisque s) asperrima IIR 6 professus est ST 7 seruaret IIQ, seruasset rel. et N 9 perdituum] puni-
 turum Ts (in hoc ss. t peri-) 10 iurans II¹, affirmans G et in mar-
 gine resecta m. 1 (<...>rans (om. g) affectione GII¹Q 12 quid
 GNδ, quod rel. 16 et om. X (Oud.) 17 ornamenta T 19 uerum]
 uenturum T' 20 sic Gg (sed in G ras. supra c ut uidetur)

3 Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed paene ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugam, neque occidere neque seponere ac ne in minore quidem honore habere sustinuit, sed, ut a primo imperii die, consortem successoremque testari perseverauit, nonnumquam secreto precibus et lacrimis orans, 5
 10 ut tandem mutuo erga se animo uellet esse. inter haec morte praeuentus est maiore hominum damno quam suo.

Spectaculis absolutis, in quorum fine populo coram ubertim fleuerat, Sabinos petit aliquanto tristior, quod sacrificanti hostia aufugerat quodque tempestate serena tonnerat. deinde 10
 ad primam statim mansionem febrim nactus, cum inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis palliis caelum, multumque conquestus eripi sibi uitam immerenti; neque enim extare ullum suum factum paenitendum excepto 15
 2 dum taxat uno. id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit neque cuiquam facile succurrat. quidam opinantur consuetudinem recordatum, quam cum fratris uxore habuerit; sed nullam habuisse persancte Domitia iurabat, haud negatura, si qua omnino fuisset, immo etiam gloriatura, quod illi promptissimum erat in omnibus probris. 20

11 Excessit in eadem qua pater uilla Id. Sept. post biennium ac menses duos diesque XX quam successerat patri,

1 *Epit.* 10, 11 fratrem quoque Domitianum parantem insidias militumque animos sollicitantem flens saepius obtestatus est, ne parricidio adsequi cuperet, quod et se uolente esset obucenturum ei et iam haberet, cum sit particeps potestatis. 7 *Eutrop.* VII 22, 1 per haec inusitato fauore dilectus periit. 11 *Epit.* 10, 15 febris interiit (*Victor Caes.* 10, 5 ueneno). 13 *Auson.* 271, 3 unum dixisti moriens te crimen habere: sed nulli de te, nec tibi credidimus. 21 *Eutrop.* VII 22, 1 periit in ea, qua pater, uilla post biennium et menses octo (duos *Enmann*), dies (diesque?) uiginti, quam imperator erat factus, aetatis anno altero et quadragesimo. *Vict. Caes.* 10, 5 biennio post ac menses fere nouem ... interiit anno aevi quadragesimo. *Epit.* 10, 1 imperauit annos duos et menses duos diesque uiginti. 10, 15 uixit annos quadraginta unum et

3 imminore *M*, imminuere *T* habere *om.* *T* 5 precipib: *M* lacrimis et precibus *T* (*uulg.*) 6 mutato *Modd.* 10 aufugerat *M* 11 febrem *G* (*sic Otho* 6 *Q*) 12 pallulis *MLP*, palludis *G*, paludib; *T*, paludamentis (palude- *O*) *OST* et *s plurimi*, pellibus uel palliolis uel plagulis uel palliis aliaque in recentioribus (*u. Herm.* 36 p. 301 sq. 37 p. 590) 13 conquestus est *H* 14 existere *G* factum suum *POST* paenitendo *MR* *δ* et *pro u. l. II*², quod sibi esset paenitendum *H* 16 succurrit *GHRS*²

altero et quadragesimo aetatis anno. quod ut palam factum est, non secus atque in domestico luctu maerentibus publice cunctis, senatus prius quam edicto conuocaretur ad curiam concurrir, obseratisque adhuc foribus, deinde apertis, tantas
 5 mortuo gratias egit laudesque conguessit, quantas ne uiuo quidem umquam atque praesenti.

in eodem, quo pater, apud Sabinos agro febris interiit. *Oros. VII 9, 14* in eadem uilla, qua pater eius, morbo absumptus est. *VII 9, 13* biennio post Vespasianum regnauit.

2 *Eutrop. VII 22, 2* tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tamquam in propria doluerint orbitate. senatus obitu ipsius circa uesperam nuntiato nocte inrupit in curiam et tantas ei mortuo laudes gratiasque conguessit, quantas nec uiuo umquam egerat nec praesenti. *Victor Caes. 10, 6* huius sane mors adeo prouinciis luctui fuit, uti . . . orbatum orbem deflerent. *Epit. 10, 16* huius mors, credi uix potest, quantum luctus urbi prouinciisque intulerit, adeo ut eum . . . quasi perpetuo custode orbatum terrarum orbem deflerent. *Oros. VII 9, 14* cum ingenti omnium luctu.

4 caccurrit QSN (*pars edd.*) 5 quantas conguessit *ed. pr. Ven. al.*
 (*Gronov.*) nec IIRS

subscr. c. suetoni tranquilli de uita caesarū diuus titus explic. incipit domitiañ felicit M et sim. IIR (*augustus pro titus II, feliciter om. R*) *explicit diuus titus. incipit diuus domicianus feliciter Q* *explicit lib. XI. incipit de domitiano lib. XII LS* (*de domitiano om. S*) *incipit domitianus G nulla subscr. in P*

DOMITIANVS

- 1 Domitianus natus est VIII. Kal. Nouemb. patre consule
 a. 51 designato inituroque mense insequenti honorem, regione ur-
 bis sexta ad Malum Punicum, domo quam postea in templum
 gentis Flaviae conuertit. pubertatis ac primae adulescentiae
 tempus tanta inopia tantaque infamia gessisse fertur, ut nul- 5
 lum argenteum uas in usu haberet. satisque constat Clodium
 Pollionem praetorium uirum, in quem est poema Neronis quod
 inscribitur Luscio, chirographum eius conseruasse et nonnum-
 quam protulisse noctem sibi pollicentis; nec defuerunt qui
 affirmarent, corruptum Domitianum et a Nerua successore mox 10
 2 suo. bello Vitelliano confugit in Capitolium cum patruo
 Sabino ac parte praesentium copiarum, sed irrumpentibus
 aduersariis et ardente templo apud aedituum clam pernocta-
 uit, ac mane Isiaci celatus habitu interque sacrificulos uariae
 superstitionis cum se trans Tiberim ad condiscipuli sui matrem 15
 comite uno contulisset, ita latuit, ut scrutantibus qui uestigia
 3 subsecuti erant, deprehendi non potuerit. post uictoriam de-

5 tempora T egisse *Casaub.* 6 constet *Lipsius* 7 uirum
del. Torr. 9 pollicenti *XIIQ et sic pro u. l. ss. in R* 10 Domitia-
num del. Torr. Polak 14 isici T habitus *M* sacrificulos *Mδ,*
sacricolas Bentley c Tac. hist. III 74 uanae ε (*edd.*), Phariae *I. Gronov.*

mum progressus et Caesar consalutatus honorem praeturae
 urbanae consulari potestate suscepit titulo tenus, nam iuris
 dictionem ad collegam proximum transtulit, ceterum omnem
 uim dominationis tam licenter exercuit, ut iam tum qualis
 5 futurus esset ostenderet. ne exequar singula, contractatis
 multorum uxoribus Domitiam Longinam Aelio Lamiae nup-
 tam etiam in matrimonium abduxit, atque uno die super
 XX officia urbana aut peregrina distribuit, mirari se Vespasiano
 dictitante, quod successorem non et sibi mitteret.
 10 expeditionem quoque in Galliam Germaniasque neque necessa-
 riam et dissuadentibus paternis amicis incohauit, tantum ut
 fratri se et opibus et dignatione adaequaret.

Ob haec correptus, quo magis et aetatis et condicionis
 admoneretur, habitabat cum patre una sellamque eius ac fra-
 15 tris, quotiens prodirent, lectica sequebatur ac triumphum
 utriusque Iudaicum equo albo comitatus est. qui<n et e> sex
 consulatibus non nisi unum ordinarium gessit eumque cedente
 ac suffragante fratre. simulauit et ipse mire modestiam in 2
 primisque poeticae studium, tam insuetum antea sibi quam
 20 postea spreum et abiectum, recitauitque etiam publice. nec
 tamen eo setius, cum Volognesus Parthorum rex auxilia ad-
 uersus Alanos ducemque alterum ex Vespasiani liberis depo-
 poscisset, omni ope contendit ut ipse potissimum mitteretur;
 et quia discussa res est, alios Orientis reges ut idem postu-
 25 larent donis ac pollicitationibus sollicitare temptauit.

Patre defuncto diu cunctatus an duplum donatium militi 3
 offerret, numquam iactare dubitauit relictum se participem
 imperii, sed fraudem testamento adhibitam; neque ces-
 sauit ex eo insidias struere fratri clam palam<que>, quoad cor-

2 cum post urbanae add. T nam I. Gronov., quam Q, quia S,
 quoniam Oud. (cf. p. 347, 2) 5 ne ΠQ, nec rel. contractatis
 codd. praeter M 10 quoq: ne in Mδ (ne pertinet ad cessariam, cf.
 Herm. 36 p. 293) gallia M, gallias δ neq: cessariam M (u. ante),
 neccessariam (om. neque) δ 12 operibus Π²ε (uulg.) et dignitate G,
 indignatione L 14 unam MTδ 16 qui<n et e> sex scripsi (quin
 ex Bentley, cf. Herm. 40 p. 190), quis ex MR, qui sex GLPδ, in sex
 ΠQSOT (uulg.) 20 etiam om. G 21 uologesus T, uologisus (a ss.
 m. 2) S 29 instruere MTδ palamque Tε (cf. Iul. 80, 1), et palam
 L, palam rel.

reptum graui ualitudine, prius quam plane efflaret animam, pro mortuo deseri iussit; defunctumque nullo praeterquam consecrationis honore dignatus, saepe etiam carpsit obliquis orationibus et edictis.

3 Inter initia principatus cotidie secretum sibi horarum 5
sumere solebat nec quicquam amplius quam muscas captare ac stilo praeacuto configere, ut cuidam interroganti, essetne quis intus cum Caesare, non absurde responsum sit a Vibio Crispo, ne muscam quidem. deinde uxorem Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat alteroque anno 10
<.....>, consalutauit Augustam; eandem Paridis histrionis amore deperditam repudiavit intraque breue tempus inpatiens discidii quasi efflagitante populo reduxit.

2 Circa administrationem autem imperii aliquamdiu se uarium praestitit, mixtura quoque aequabili uitiorum atque uirtutum, donec uirtutes quoque in uitia deflexit: quantum coniectare licet, super ingenii naturam inopia rapax, metu saeuus. 15

4 Spectacula assidue magnifica et sumptuosa edidit non in amphitheatro modo, uerum et in circo, ubi praeter sollemnes

5 sqq. *Victor Caes. 11, 5* dehinc atrox caedibus bonorum segnisque ridicule remotis procul omnibus muscarum agmina persequabatur (*u. ad p. 352, 18*). 11, 6 hincque iocorum pleraque: nam percentanti cuidam, quispiamne (quisquamne *cod. P, Epit.*) in palatio esset, responsum: ne musca quidem, nisi forte apud palaestram (*sim. Epit. 11, 6. 8*). 11 *Victor Caes. 11, 7* uxore..., quae amorem histrionis uiro praetulerat. *Epit. 11, 11* uxore Domitia ob amorem Paridis histrionis a principe cruciatus formidante. 14 sqq. *Eutrop. VII 23, 1 u. ad p. 341, 15*

1 afflaret *Mδ* animam *om. G* 5 initia *T Nδ*, uitia *MHGLPO*
tempus horarum *ς*, horarum spatium *Ioh Saresber. Polcr. III 14*, horarium *uulg.* (*ed. Rom. II Ven. I*), lararium *Is. Vossius, numerum excidisse putat Casaub. (cf. Nero 37)* 6 summere *M* amplius] aliud *H*
9 muscam *MHLδ*, musca *rel. et N (cf. testim. supra)* 10 secundo] *VIII. Graevius* 11 consalutauit *Roth lacunam post tulerat statuens*, consulatu filium*** uit (*uit in ras. post 3 uel 4 litt. erasus*) *M* (deest aliquid *in marg. adscr. m. rec.*), consalutauerat ut *X (uulg.)*, consulatus (-tu *R*) filium et *GT*; lacunam uarie suppleuerunt: alteroque anno ab hoc consulatu filiam: Augustam *eqs. Graevius*, filiam tulerat alteroque anno filium ac consalutauerat Aug. *Oud.*, alteroque anno filiam consalutauit A. *Madvig*, alterumque imperii altero anno *Mommsen*, alteroque a. quam imperium adeptus est amisit ego conieceram *Herw. 36 p. 292* 13 discidit *MPδ (S'?)*, dissidii *T* 15 mixturaque *Lipsius fort. recte*, mixtura prope *Bentley*, mixtura (*del. quoque*) *Bücheler* 18 magnifica assidue *T*

bigarum quadrigarumque cursus proelium etiam duplex,
equestre ac pedestre, commisit; at in amphitheatro nauale
quoque. nam uenationes gladiatoresque et noctibus ad lych-
nuchos, nec uirorum modo pugnas, sed et feminarum. prae-
5 terea quaestoriis muneribus, quae olim omissa reuocauerat,
ita semper interfuit, ut populo potestatem faceret bina paria
e suo ludo postulandi eaque nouissima aulico apparatu indu-
ceret. ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes ei 2
stabat puerulus coccinatus paruo portentosoque capite, cum quo
10 plurimum fabulabatur, nonnumquam serio. auditus est certe,
dum ex eo quaerit, ecquid sciret, cur sibi uisum esset
ordinatione proxima Aegypto praeficere Mettium
Rufum. edidit naualis pugnas paene iustarum classium, effosso
et circumstructo iuxta Tiberim lacu, atque inter maximos im-
15 bres perspectauit.

Fecit et ludos saeculares, computata ratione temporum 3
ad annum non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus
ediderat; in iis circensium die, quo facilius centum missus
peragerentur, singulos e septenis spatiis ad quina corripuit.

20 Instituit et quinquennale certamen Capitolino Ioui triplex, 4
musicum equestre gymnium, et aliquanto plurium quam
nunc est coronatorum. certabant enim et prosa oratione
Graece Latineque ac praeter citharoedos chorocitharistae quo-
que et psilocitharistae, in stadio uero cursu etiam uirgines.
25 certamini praesedit crepidatus purpureaque amictus toga Grae-
canica, capite gestans coronam auream cum effigie Iouis ac
Innonis Mineruaeque, adsidentibus Diali sacerdote et collegio

16 *Epit. 11, 14* huius tempore saeculares ludi celebrati sunt.

1 duplex etiam T 3 lihnuos (lihin- Π¹Q) MTδ, linuchos G,
lichnuos fere rel. et Π² (corruptius LT), cf. Iul. 37 5 questoris Π¹Q,
questorib; G reuocarent M, -carat T (Graevius, fort. recte), -caret δ
7 e om. Π¹Q ea quae (que T) POS¹T, quae IIQ nouissimo POT
11 ecquid ε (ed. Rom. II), et quid (et qui X, non T) Ω cur] quid (qui R,
et quid T) T' 12 mettium (mertium L, metuum δ) GLPSδ, metium
MT, etium IIQ, etium R (in T praecedat pficeret), Maecium Oud. (Roth),
Metilium olim Dittenberger 14 circumducto Q inter maximos] in
thermis T 15 prospectauit ΠR 17 ab anno T' 18 diebus Fried-
länder (Marquardt, St. V. III p. 516) 21 pluri*um M (m erasa ut uid.)
22 coronarum Stephanus 23 ac] et G 24 uirgines Lipsius, uirginis Ω
(etiam uirginum c. p. Turnebus) 25 certamine LPT 27 diale M¹

Flauialium pari habitu, nisi quod illorum coronis inerat et ipsius imago. celebrabat et in Albano quotannis Quinquatria Mineruae, cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur ederentque eximias uenationes et scaenicos ludos superque oratorum ac poetarum certamina. 5

- 5 Congiarium populo nummorum trecentorum ter dedit atque inter spectacula muneris largissimum epulum Septimontiali [†]sacrorum quidem senatui equitique panariis, plebei sportellis cum obsonio distributis initium uescendi primus fecit; dieque proximo omne genus rerum missilia sparsit, et quia pars 10 maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorii ordinis pronuntiauit.

- 5 Plurima et amplissima opera incendio absumpta restituit, in quis et Capitolium, quod rursus arserat; sed omnia sub titulo tantum suo ac sine ulla pristini auctoris memoria. no- 15 uam autem excitauit aedem in Capitolio Custodi Ioui et forum quod nunc Neruae uocatur, item Flauiae templum gentis et stadium et odium et naumachiam, e cuius postea lapide maximus circus deustis utrimque lateribus exstructus est.

- 6 Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario: 20

13 *Eutrop. VII 23, 5* Romae quoque multa opera fecit, in his Capitolium et Forum transitorium, Diuorum porticus, Isium ac Serapium et Stadium (*Hier. chron. a. 2105 cf. Chron. a. 354 p. 147*). *Victor Caes. 11, 4* multaque operum inchoata per patrem uel fratris studio atque inprimis Capitolium absoluit. *Epit. 11, 3* Romae multa aedificia uel coepta uel a fundamentis construxit. *cf. Oros VII 10, 2* plurimas urbis aedes destructis populi Romani rebus extruxit. 20 *sqq. Eutrop. VII 23, 4* expeditiones quattuor habuit, unam aduersum Sarmatas, alteram aduersum Catto (cathos u. l., *Kάτθας Paeon.*), duas aduersum Dacos. de Dacis Cattisque (cathisque, chattisque u. l.) duplicem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream usurpauit. multas tamen calamitates isdem bellis passus est; nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta est, et a Dacis Oppius Sabinus consularis et Cornelius Fuscus

4 redderentque *codd. praeter Mδ* 7 epopulum *M*, populum δ septimontialis *T* epulum Septimontiali sacro: cum quidem *I. Gronov. probabiliter*, Septimontiali sacro quidem *Torr. (s?)*, Septimontiali sacrorum quidem die *uulg. post Sabellicum* (Septimontiale. Sacrorum quidem die *Handius*), alii aliter (quondam *pro* quidem *propos. Torr. Bentley*) 8 plebi isportellis *MG*, plebi sp. δ 10 massilia *M*, massillia et in *marg. resecta m. 1* † missil<ia> *G*, massalia δ 16 custodiuit et *T* 18 et odium (ho- *G*) *MG**T*, et exmetodium *X* e cuius] et usus *G* 19 de iustis *Π¹Q*

sponte in Chattos, necessario unam in Sarmatas legione cum legato simul caesa; in Dacos duas, primam Oppio Sabino consulari oppresso, secundam Cornelio Fusco praefecto cohortium praetorianarum, cui belli summam commiserat. de
 5 Chattis Dacisque post uaria proelia duplicem triumphum egit, de Sarmatis lauream modo Capitolino Ioui rettulit.

Bellum ciuile motum a L. Antonio, superioris Germaniae 2
 praeside, confecit absens felicitate mira, cum ipsa dimicatio-
 nis hora resolutus repente Rhenus transituras ad Antonium
 10 copias barbarorum inhiuisset. de qua uictoria praesagiis
 prius quam nuntiis comperit, siquidem ipso quo dimicatum
 erat die statuam eius Romae insignis aquila circumplexa pin-
 nis clangores laetissimos edidit; pauloque post occisum An-
 tonium adeo uulgatum est, ut caput quoque adportatum eius
 15 uidisse se plerique contenderent.

Multa etiam in communi rerum usu nouauit: sportulas 7
 publicas sustulit reuocata rectorum cenarum consuetudine;
 duas circensibus gregum factiones aurati purpureique panni
 ad quattuor pristinas addidit; interdixit histrionibus scaenam,
 20 intra domum quidem exercendi artem iure concesso; castrari
 mares uetuit; spadonum, qui residui apud mangones erant,

---

praefectus praetorio cum magnis exercitibus occisi sunt. *Victor Caes.*
11, 4 Dacis et Cattorum manu deuictis. *Epit. 11, 2* Cattos Germanos-
 que deuicit. *cf. Oros. VII 10, 3* bellum aduersum Germanos et Dacos
 per legatos gessit pari rei publicae pernicie, cum et in urbe ipse sena-
 tum populumque laniaret et foris male circumactum exercitum adsidua
 hostes caede conficerent. *VII 10, 4* sub nomine superatorum hostium
 de extinctis legionibus triumphauit.

3 *Schol. Iuu. 4, 112* Fuscus sub Domitiano exercitui praepositus in
 Dacia perit. 7 *cf. Epit. 11, 9* his eius saeuitiis, ac maxime iniuria
 uerborum, qua se scortum uocari dolebat, accensus Antonius, curans
 Germaniam superiorem, imperium corripuit. quo per Norbanum Appium
 acie strato eqs.

---

1 cathos *ΜΠ'Sδ*, catthos *GPR* (*Roth*), carthos *L*, cathdos *T* (sponte
 usque Dacos *om. Π'Q inserentes* Consul ante duas, legione pro legato
Π'SR) 5 catis *MR*, catthis *GII'*, cattis *PII'Q*, cartis *L*, cathis *S*,
 cathdiis *T* (de dacis cathisque *δ*) 10 prius presagiis *T* 11 dimi-
 candum *X* 12 erat] est *T* pennis *XT* 15 sepelirique *X* (*in L*
praecedat indisce) contenderint *Bentley* 16 in communes rerum usus
XN 18 grecum *Ω*, *corr. Beroaldus* 19 scaena *Heinsius*

- 2 pretia moderatus est. ad summam quondam ubertatem uini, frumenti uero inopiam existimans nimio uinearum studio negligi arua, edixit, ne quis in Italia nouellaret utque in prouinciis uineta succiderentur, relictis ubi plurimum dimidia parte; nec exequi rem perseuerauit. quaedam ex maximis officiis inter 5
- 3 libertinos equitesque R. communicauit. geminari legionum castra prohibuit nec plus quam mille nummos a quoquam ad signa deponi, quod L. Antonius apud duarum legionum hiberna res nouas moliens fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa uidebatur. addidit et quartum stipendium militi aureos ternos. 10
- 8 Ius diligenter et industrie dixit, plerumque et in foro pro tribunali extra ordinem; ambitiosas centumuirorum sententias rescidit; recipitatores, ne se perfusoriis assertionibus accommodarent, identidem admonuit; nummarios iudices cum 2 suo quemque consilio notauit. auctor et tr(ibunis) pl(ebis) 15 fuit aedilem sordidum repetundarum accusandi iudicesque in eum a senatu petendi. magistratibus quoque urbicis prouinciarumque praesidibus coercendis tantum curae adhibuit, ut neque modestiores umquam neque iustiores extiterint; e quibus 3 plerosque post illum reos omnium criminum uidimus. sus- 20 cepta correctione morum licentiam theatralem promiscue in equite spectandi inhibuit; scripta famosa uulgoque edita, quibus primores uiri ac feminae notabantur, aboleuit non sine auctorum ignominia; quaestorium uirum, quod gesticulandi saltandique studio teneretur, mouit senatu; probrosis feminis 25 lecticae usum ademittit iusque capiendi legata hereditatesque; equitem R. ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissae adulterii crimen intenderat, erasit iudicum albo; quosdam

12 *Epit. 11, 2* ius aequissime dixit.

1 quandam *MGδ* (*Graevius*); in *G* totus locus sic extat: est ad summam quandam. Vbertatem uero uini frumenti inopiam; *Duker* malebat ac summa quondam ubertate uini, frumenti uero inopia 3 nouallaret (*corr. m. 1* ex noualleret) *M* in prouinciis *om. X* 6 militesque († equites *ss. m. 2*) *Π* 9 depositurum *L¹, -arum POST* 10 aureis ternis *Lipsius*, in (ad *Casaub.*) aureos ternos *Salmasius* 11 in fore *M* 12 pro tribunali: extra ordinem ambitiosas *distinguit Mommsen post alios* (*cf. Vesp. 10*) <et> extra *Bentley* 13 semper fusoriis (*sus- Π¹*) *Π¹Q*, semper suasoriis *Π²*, se persuasoriis *ST et pro u. l. ss. Π²* 17 a] ac *M* 21 correctione *Ls*, correptione *rel. (Q)* promiscue *om. G* 22 edicta *M*

ex utroque ordine lege Scantinia condemnauit; incesta Vestalium uirginum, a patre quoque suo et fratre neglecta, uarie ac seuerè coercuit, priora capitali supplicio, posteriora more ueteri. nam cum Oculatis sororibus, item Varronillae liberum 4
5 mortis permisisset arbitrium corruptoresque earum relegasset, mox Corneliam maximam uirginem absolutam olim, dein longo interuallo repetitam atque conuictam defodi imperauit stupratoresque uirgis in comitio ad necem caedi, excepto praetorio uiro, cui, dubia etiam tum causa et incertis quaestionibus
10 atque tormentis de semet professo, exilium indulsit. ac ne 5
qua religio deum impune contaminaretur, monimentum, quod libertus eius e lapidibus templo Capitolini Iouis destinatis filio extruxerat, diruit per milites ossaque et reliquias quae inerant mari mersit.

15 Inter initia usque adeo ab omni caede abhorrebat, ut ab- 9
sente adhuc patre recordatus Vergili[i] uersum <georg. 2, 538>:

impia quam caesis gens est epulata iuuen-
edicere destinari, ne boues immolarentur. cupiditatis quo-
que atque auaritiae uix suspicionem ullam aut priuatus um-
20 quam aut princeps aliquamdiu dedit, immo e diuerso magna
saepe non abstinentiae modo sed etiam liberalitatis experi-
menta. omnis circa se largissime persecutus nihil prius aut 2
acrius monuit quam ne quid sordide facerent. relictas sibi
hereditates ab iis, quibus liberi erant, non recepit. legatum
25 etiam ex testamento Rusti Caepionis, qui cauerat ut quotannis
ingredientibus curiam senatoribus certam summam uiritim

15. 18 (cf. p. 342, 11) *Eutrop. VII 23, 1* primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia uitia progressus libidinis, iracundiae, crudelitatis, auaritiae tantum in se odii concitauit, ut merita et patris et fratris aboleret (cf. *Dom. 3*). *Victor Caes. 11, 3* primo clementiam simulans (item *Epit. 11, 2*). *11, 1* praedas caedem supplicia agere coepit.

1 scantinia *G* (*Sabellicus*, scatinia *ς*), cantinia *MQLS*, catinia *ΠΡΡΟΤ* 2 suo om. *G* 3 at Bentley supplici *M* 4 oculati (osc-
S¹) *X*, Ocellatis *Beroaldus* ueronillae *G* 6 uirginem maximam *T*
olim om. *T* deinde *XQ³δ*, dehinc *Π* (*uulg.*) 7 atque] neque *Duker*
coll. Plin. epist. IV 11 17 inopia *M* 18 ediscere *M* destinari *X*,
destinauit *MGN¹δ*, destinauerit *TN²* 20 e diuerso] diuerso (-se *P*)
MLPδ, etiam *N*, del. *Ernesti* magna *Mδ*, magnae *rel. et N* 21 ex-
perimento *XN* 25 rusci *Q*, Rusti quod affertur ex *ς*, postulant tituli
(sic iam *Torr. et Burn.*)

- praestaret heres suus, irritum fecit. reos, qui ante quinquen-
nium proximum apud aerarium pendissent, uniuersos dis-
crimine liberauit nec repeti nisi intra annum eaque condicione
permisit, ut accusatori qui causam non teneret exilium poena
3 esset. scribas quaestorios negotiantis ex consuetudine sed
contra Clodiam legem uenia in praeteritum donauit. subsi-
cua, quae diuisis per ueteranos agris carptim superfuerunt,
ueteribus possessoribus ut usu capta concessit. fiscales calum-
nias magna calumniantium poena repressit, ferebaturque uox
eius: princeps qui delatores non castigat, irritat. 10
- 10 Sed neque in clementiae neque in abstinentiae tenore
permansit, et tamen aliquanto celerius ad saeuitiam desciiuit
quam ad cupiditatem. discipulum Paridis pantomimi <im>pu-
berem adhuc et cum maxime aegrum, quod arte formaque
non absimilis magistro uidebatur, occidit; item Hermogenem 15
Tarsensem propter quasdam in historia figuras, libraris etiam,
qui eam descripserant, cruci fixis. patrem familias, quod
Thraecem murmilloni parem, munerario imparem dixerat, de-
tractum spectaculis in harenam canibus obiecit cum hoc
titulo: impie locutus parmularius. 20
- 2 Complures senatores, in iis aliquot consulares, interemit;
ex quibus Ciuicam Cerealem in ipso Asiae proconsulatu, Sal-
uidienum Orfitum, Acilium Glabrionem <in> exilio, quasi moli-
tores rerum nouarum, ceteros leuissima quemque de causa.
Aelium Lamiam ob suspiciosos quidem, uerum et ueteres et 25
innoxios iocos, quod post abductam uxorem laudanti uocem
suam eutacto dixerat quodque Tito hortanti se ad alterum

11 sqq. u. ad p. 341, 15 21 *Eutrop. VII 23*, 2 interfecit nobilissimos
e senatu. *Oros. VII 10*, 2 nobilissimos e senatu inuidiae simul et praedae
causa alios palam interfecit, alios in exilium trussit ibique trucidari
imperauit.

2 aerarium apud T 4 non om. T (*propterea* ni causam Bentley)
7 ueneranos M et pro u. l. δ superfuerant Ernesti 9 calumniantium
ML uox om. II¹Qs 10 inuitat I. F. Gronov. 13 impuberem ed.
Basil. 1533 (adhuc puberem T) 18 thraecem (tr- P) MGX, thracem
(trach- IIR) T 19 e (et Q) spectaculis GT 21 in iis M, in his
(hiis L³) GTL², iniuste XN, et in his δ, in his <et> Bentley 22 cere-
alam X 23 in add. Torr. militores M (militatores δ), motores II¹Q
24 nouarum rerum G 25 laniam X (corr. L³T³) 26 abductam T₅
(Beroaldus), adductam rel. (Ω) 27 Eu. tacito G, εἰσάγων vulg.

matrimonium responderat: μή καὶ σὺ γαμήσαι θέλ(ε)ς; Sal- 3
 uium Cocceianum, quod Othonis imperatoris patru sui diem
 natalem celebrauerat; Mettium Pompusianum, quod habere
 imperatoriam genesim uulgo ferebatur et quod depictum or-
 5 bem terrae in membrana[s] contionesque regum ac ducum ex
 Tito Liuiο circumferret quodque seruis nomina Magonis et
 Hannibalis indidisset; Sallustium Lucullum Britanniae legatum,
 quod lanceas nouae formae appellari Luculleas passus esset;
 Iunium Rusticum, quod Paeti Thraseae et Heluidi Prisci
 10 laudes edidisset appellassetque eos sanctissimos uiros; cuius
 criminis occasione philosophos omnis urbe Italiaque summo-
 uit. occidit et Heluidium filium, quasi scaenico exodio sub 4
 persona Paridis et Oenones diuortium suum cum uxore taxasset;
 Flauium Sabinum alterum e patruelibus, quod eum comitorum
 15 consularium die destinatum perperam praeco non consulem
 ad populum, sed imperatorem pronuntiasset.

Verum aliquanto post ciuilis belli uictoriam saeuior, ple- 5
 rosque partis aduersae, dum etiam latentis conscios inuesti-
 gat[o], nouo quaestionis genere distorsit immisso per obscaena
 20 igne; nonnullis et manus amputauit. satisque constat duos
 solos e notioribus uenia donatos, tribunum laticlauium et
 centurionem, qui se, quo facilius expertes culpae ostenderent,
 impudicos probauerant et ob id neque apud ducem neque
 apud milites ullius momenti esse potuisse.

25 Erat autem non solum magnae, sed etiam callidae inopi-
 nataeque saeuitiae. a[u]ctorem summarum pridie quam cruci
 figeret in cubiculum uocauit, assidere in toro iuxta coegit,

17 *Epit. 11, 10* quo (*Antonio*) . . . acie strato Domitianus longe
 taetrior in omne hominum genus, etiam in suos ferarum more grassa-
 batur (*cf. Cal. 34*).

1 ΘΕΛΙC Ω, *uarie corruptum in XT* 3 metium TS²Tδ pompo-
 sianum Ω, *corr. Roth coll. Vesp. 14* 5 membrana s[er]uerius, mem-
 branis ε (*Beroald.*), membrana s[ecum] Oud. 6 hannonis]G 9 peti
 GTδ (pethitrase δ), petit M, petitus XN et Heluidi] *cf. Macé, Suét.*
p. 413 10 appellassetque M, -aretque δ 12 quod quasi T' 13 para-
 dis M 17 ciuili M¹ 18 dudum T'O latentes T'ON, fatentes
Bentley conscios *del. Torr.* inuestigat *Stephanus* (per conscios in-
 uestigatos *Casaub.*) 19 torsit *Bentley* 21 e notioribus] remotioribus
 R, e remotioribus (reme- II¹) ΠQε tribunos T, -us T 23 iudicem PR
 26 actorem *Torr.* (ε?), auctorem Ω 27 figerent N, suffigeret *Ursinus*

securum hilaremque dimisit, partibus etiam de cena dignatus est. Arrecinum Clementem consularem, unum e familiaribus et emissariis suis, capitis condemnaturus in eadem uel etiam maiore gratia habuit, quoad nouissime simul gestanti, conspecto delatore eius: uis, inquit, hunc nequissimum seruum cras audiamus?

2 Et quo contemptius abuteretur patientia hominum, numquam tristiores sententias sine praefatione clementiae pronuntiauit, ut non aliud iam certius atrocis exitus signum esset quam principii lenitas. quosdam maiestatis reos in curiam induxerat, et cum praedixisset experturum se illa die quam carus senatui esset, facile perfecerat ut etiam more
3 maiorum puniendi condemnarentur; deinde atrocitate poenae conterritus, ad leniendam inuidiam intercessit his uerbis — neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere —: permittite, 15 patres conscripti, a pietate uestra impetrari, quod scio me difficulter impetraturum, ut damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis; nam et parietis oculis uestris et intellegent me omnes senatui interfuisse. 20

12 Exhaustus operum ac munerum inpensis stipendioque, quod adiecerat, temptauit quidem ad releuandos castrenses sumptus numerum militum deminuere; sed cum et obnoxium se barbaris per hoc animaduerneret neque eo setius in explicandis oneribus haereret, nihil pensi habuit quin praedaretur 25 omni modo. bona uiuorum ac mortuorum usquequaque quolibet et accusatore et crimine corripiebantur. satis erat obici quaecumque factum dictum[que] aduersus maiestatem principis. confiscabantur alienissimae hereditates uel uno existente, qui diceret audisse se ex defuncto, cum uiueret, heredem sibi 30 Caesarem esse. praeter ceteros Iudaicus fiscus acerbissime

2 est om. *S* (*Polak*) arrecinum *II*¹*Q**N*, arretinum (*arret-* *L*², *aret-* *GPT*) *rel.* (*Ω*) 5 conspectu *MI*¹*Q*² 7 quo] cum *II*¹*Q* 9 ut] et *M*² 10 principi *S*¹, principis *B.-Crus.* 11 experturum *T* 16 impetrare *G* 17 scio me difficulter me (*deleto m. 1 priore me*) *G* difficulter *T* 19 intelligetis *T* 20 infuisse *II*¹*Q* 23 diminuere *II*¹*PST* 24 per hoc om. *G* 25 haerere *II*¹*Q* (*Scrivierius, Bentley*) 26 quolibet et accusati et (et ss. in *R*) accusatores crimine *T* 28 dictumue *δ*² (*Torr.*), dictumque *Ω* 30 quid *M*

actus est; ad quem deferebantur, qui uel[ut] inprofessi Iudai-
cam uiuerent uitam uel dissimulata origine imposita genti
tributa non pependissent. interfuisse me adulescentulum
memini, cum a procuratore frequentissimoque consilio inspi-
ceretur nonagenarius senex, an circumsectus esset.

Ab iuuenta minime ciuilis animi, confidens etiam et cum 3
uerbis tum rebus immodicus, Caenidi patris concubinae ex
Histria reuersae osculumque, ut assuerat, offerenti manum
praeiuit; generum fratris indigne ferens albatos et ipsum
10 ministros habere, proclamauit <Hom. Il. 2, 204>:

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

principatum uero adeptus neque in senatu iactare dubitauit et 13
patri se et fratri imperium dedisse, illos sibi reddi-
disse, neque in reducenda post diuortium uxore edicere <re>uo-
catam eam in puluinar suum. adclamari etiam in amphi-
15 theatro epuli die libenter audiit: domino et dominae feli-
citer! sed et Capitolino certamine cunctos ingenti consensu
precantis, ut Palfurium Suram restitueret pulsum olim senatu ac
tunc de oratoribus coronatum, nullo responso dignatus tacere
20 tantum modo iussit uoce praeconis. pari arrogantia, cum pro- 2
curatorum suorum nomine formalem dictaret epistulam, sic
coepit: dominus et deus noster hoc fieri iubet. unde in-
stitutum posthac, ut ne scripto quidem ac sermone cuiusquam

22 *Eutrop. VII 23*, 2 dominum se et deum primus appellari iussit
(*Hier. chron. a. 2102*). *Epit. 11, 6* more C. Caligulae (cf. *Cal. 22*) domi-
num sese deumque dici coegit. *Victor Caes. 11, 2* maior libidinum flagitio
ac plus quam superbe utens patribus, quippe qui se dominum deumque
dici coegerit. *Oros. VII 10, 2* in tantam superbiam prolapsus fuit, ut
dominum sese ac deum uocari, scribi colique iusserit (ex *Eutropio* et
Suetonio).

1 exactus G⁵ (*Bentley*), auctus S uel inprofessi I. Fr. *Gronov.*,
uelut inprofessi (i)professi Q, impr- δ) MGTδ, ueluti professi X, uel ut
professi *Casaub.*, uel ut inprofessi *Iac. Gronov.* 2 intra urbem post Iu-
daicam add. T 3 me adulescentulum del. *Bentley* 4 frequentissimo
(del. que, quod ss. est in R) *Torr. al.* 6 tum QSTNL³ 11 graeca om.
II¹Q, ss. non bonus multum (multum bonus S) hic nec in ullo in LS
13 illo M, et illos T (illos — reddidisse om. L¹P) 14 ediceret X (i ex u
corr. L), dicere G reuocatam *Salmasius* 18 palfarium Mδ 21 for-
maul emdictaret M (formatilem δ, formularem C. *Barth*), inde formulam
dictaret epistula *Bentley* 22 hoc] sic N (*uulg.*) 23 ac] aut GN

appellaretur aliter. statuas sibi in Capitolio non nisi aureas et argenteas poni permisit ac ponderis certi. Ianos arcusque cum quadrigis et insignibus triumphorum per regiones urbis tantos ac tot extruxit, ut cuidam Graece inscriptum sit: arci.

3 consulatus septemdecim cepit, quot ante eum nemo; ex quibus 5 septem medios continuauit, omnes autem paene titulo tenuis gessit nec quemquam ultra Kal. Mai., plerosque ad Idus usque Ianuarias. post autem duos triumphos Germanici cognomine assumpto Septembrem mensem et Octobrem ex appellationibus suis Germanicum Domitianumque transnominauit, quod altero 10 suscepisset imperium, altero natus esset.

14 Per haec terribilis cunctis et inuisis, tandem oppressus est <...> amicorum libertorumque intimorum simul et uxoris. annum diemque ultimum uitae iam pridem suspectum habebat, horam etiam nec non et genus mortis. adulescentulo 15 Chaldaei cuncta praedixerant; pater quoque super cenam quondam fungis abstinenter palam irriserat ut ignarum sortis suae, 2 quod non ferrum potius timeret. quare pauidus semper atque anxius minimis etiam suspicionibus praeter modum commo-

1 *Eutrop. VII 23*, 2 nullam sibi nisi auream et argenteam statuam in Capitolio passus est poni (*Hier. chron. a. 2107*). 5 *Auson. grat. act. 6, 27* septem ac decem Domitiani consulatus, quos ille inuidia alios prouehendi continuando conseruit. 8 *Victor Caes. 11, 4* Dacis et Cattorum manu deuictis Septembrem Octobremque menses Germanici superiorem, e suo nomine alterum appellauerat. 12 *Eutrop. VII 23, 6* cum ob scelera uniuersis exosus esse coepisset, interfectus est suorum coniuratione in Palatio (*Hier. chron. a. 2112 Oros. VII 10, 7*). *Victor Caes. 11, 7* magis magisque saeuitia nimius eoque suspectior etiam suis libertorum consilio uxore non ignara . . . poenas luit. *Epit. 11, 11* metu crudelitatis et conscientiae suae coniurauere plerique . . . adscita etiam in consilium tyranni uxore Domitia.

2 certianos *Mδ*, Ceruianos *T* 4 ac] aut *T*, at ac *Π²* arci *MGδ*, arti *T* (in ε ss. f arci), arcui *X*, ἀρξεῖ *Turnebus*: 'latinum uerbum quārendum, non graecum ἀρξεῖ' *Bentley*, qui antea coniecerat *ΑΡΚ* i. *uxor* 5 septemdecim (septen- *R*, vii. x *Π*) *MT* (cf. *Auson. supra*) quot 5 et *edd. uet.*, quod *Ω* 8 germanico *R* et pro u. l. *Π²* nomine *G* 9 assumpto *MTQδ* 12 tandem *corr. ex* tantum *M* (m. 1) 13 conspiratione post intimorum *suppl. T'ON* (post uxoris *cod. Guelf. August. 80, 2 saec. XV*), insidiis ante amicorum *G* et hic melius (siue consiliis siue conspiratione siue coniuratione, cf. *testim. supra et Herm. 36 p. 295*), destitutus solaciis post uxoris *δ* 16 quandam *X*, <...> dā in marg. resecta *add. G¹* (om. *g*)

uebatur. ut edicti de excidendis uineis propositi gratiam faceret, non alia magis re compulsus creditur, quam quod sparsi libelli cum his uersibus erant (*Anth. Pal. IX 75*):

κἄν με φάγῃς ἐπὶ ῥίξαν, ὅμως ἐτι καρποφορήσω,

5 ὅσσον ἐπισπείσαι σοί, τράγε, θυομένῳ.

eadem formidine oblatum a senatu nouum et excogitatum 3 honorem, quamquam omnium talium appetentissimus, recusauit, quo decretum erat ut, quotiens gereret consulatum, eq(uites) R. quibus sors obtigisset, trabeati et cum hastis 10 militaribus praecederent eum inter lictores apparitoresque.

Tempore uero suspecti periculi appropinquante sollicitior 4 in dies porticum, in quibus spatari consuerat, parietes phengite lapide distinxit, e cuius splendore per imagines quidquid a tergo fieret prouideret. nec nisi secreto atque solus ple- 15 rasque custodias, receptis quidem in manum catenis, audiebat. utque domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo aud[i]endam esse patroni necem, Epaphroditum a libellis capitali poena condemnauit, quod post destitutionem Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur. denique Fla- 15 uium Clementem patruelem suum contemptissimae inertiae, cuius filios etiam tum paruulos successores palam destinauerat abolito<que> priore nomine alterum Vespasianum appellari,

2 facere — credatur T (uulg.) in uoce magis, quam om. Π¹, desinit R; abhinc notantur lectiones codicis q quam Xq, namque ΜΠQδ, nam G (cf. p. 335, 2) 4. 5 om. ΠQε, in marg. adscr. ΚΑΙΜΗΦΑΤΗCETPIZ. et cetera Π¹ 4 κἄν Roth et sic in titulo Pompeiano CIL IV 3407, 6, ΚΑΙ Ω, κἄν Politianus (cum codd. *Anth. Pal. IX 75*, *Schol. Arist. Plut. 1129*, *Suid. s. u. Ἀσκάς Κτησιφῶντος*) ΜΗ(ΜΕ LS) ΔΓΗCETPIZΔΝΟΜΟCCEΠΙ (ΕΠΙ corr. ex ΕΤΗ M) ΚΑΡΤΙΟΦΟΡΕCCHC (-ΦΟΡΕCHC G, -ΦΟΡΕΤΗ L) M et sim. rel. (ποτὶ ῥίξαν in tit. Pompeiano) 5 ΕΡΙCΤΕΙCΕC M, ΕΠΙCΤΕΙCΕC GX, ΕΠΙCΤΗΙCΕ q, ἐπισπείσαι schol. *Arist. et Suid.* σοί τράγε Bentley (Roth), COIKΔΡΘΕ MGLP (paululum corruptius in rel.), Καίσαρι Politian. (uulg.), σοί κάπε Βücheler nescio an rectius ΟΥΔΟΜΕΝΩ M et sim. rel. (ΟΥΛ- G, ΟΥΔ- L, ΟΙΔ- S, ΟΥΔ- PTq) 7 appentensimus M (appētesimus δ) 11 uero Ω (in marg. add. M m. 1), om. Roth, quoque uulg. suspecto LP pericula M, periculo LPδ 12 consueuerat Pq 15 manu X (Oud.) 16 audendam q et sic corr. L³, audiendam rel. et N (esse om. N) 20 contemptissi M 22 abolito- que N, et abolito T (edd.), abolito MGX (Bentley) priori T appellari] appellari iusserat T'N (in q post Domitianum legitur) et edd., appellans Bentley, appellare Preud'homme

alterum Domitianum, repente ex tenuissima suspicione tantum non in ipso eius consulatu interemit. quo 'maxime facto maturavit sibi exitium.

2 Continuis octo mensibus tot fulgura facta nuntiataque sunt, ut exclamauerit: feriat iam, quem uolet. tactum de caelo Capitolium templumque Flaviae gentis, item domus Palatina et cubiculum ipsius, atque etiam e basi statuæ triumphalis titulus excussus ui procellae in monimentum proximum decidit. arbor, quae priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat, tunc rursus repente corrui. Praenestina Fortuna, 10 toto imperii spatio annum nouum commendanti laetam eandemque semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit nec sine sanguinis mentione.

3 Mineruam, quam superstitiose colebat, somniauit excedere sacrario negantemque ultra se tueri eum posse, quod 15 exarmata esset a Ioue. nulla tamen re perinde commotus est quam responso casuque Ascletarionis mathematici. hunc delatum nec infitiantem iactasse se quae prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus; et affirmantem fore ut breui laceraretur a canibus, interfici quidem sine mora, 20 sed ad coarguendam temeritatem artis sepeliri quoque accuratissime imperauit. quod cum fieret, euenit ut repentina tempestate deiecto funere semiustum cadauer discerperent canes, idque ei cenanti a mimo Latino, qui praeteriens forte animaduenerat, inter ceteras diei fabulas referretur. 25

16 Pridie quam periret, cum oblatos tubures seruari iussisset in crastinum, adiecit: si modo utilicuerit, et conuersus ad proximos affirmauit fore ut sequenti die luna se in aquario

3 exitum *XN* (*uulg.*), *corr. L*² 4 iacta *Gracuius* 5 factum *Mδ* 8 proximum *M* (*inde opinor monum- hic in archetypo fuisse, ut praebent GHPQT*) 10 tunc] *T.N.C Mδ*, *tunc ε* 11 commendanti *om. T* eademque *MTδ*, eandem *Π'Q* 13 reddidit *T'*, reddidit *rel. (Q?)*, edidit *Bentley* 15 lacunam ante negantemque statuit *Roth*, negantem *uulg. post Stephanum*, negantem quoque *Oud. (cf. Cal. 57)* 17 ascletarionis *Ω*, 'quaere an Ascleparionis' *Bentley et sic emend. Kumanudis (cf. Boisservain ad Dion. 67, 16, 3), Asclationis F. Cumont (Catal. codd. astrol. Graec. V p. 205)* 18 seq(ue) *MGLPTq* prouidisse *GLPT* 21 quoque *om. q*, quam uel quoque quam *Duker* 23 detecto *N*, disiecto *Bentley al.*, deserto *Ernesti* 24 ā immo *M* 26 tubures *M*, tuberos *L*, tuberes *rel. et edd.*, i. boletos *ss. in ε*

cruentaret factumque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. at circa mediam noctem ita est exterritus, ut e strato prosiliret. dehinc mane haruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum praedixerat, audiit condemnauitque. ac dum exulceratam in fronte uerrucam uehementius scalpit, profluente sanguine: utinam, inquit, hactenus. tunc horas requirenti pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. his uelut transacto iam periculo laetum festinantemque ad corporis curam Parthenius cubiculo praepositus conuertit, nuntians esse qui magnum nescio quid afferet, nec differendam. itaque summotis omnibus in cubiculum se recepit atque ibi occisus est.

De insidiarum caedisque genere haec fere diuulgata sunt. 17 cunctantibus conspiratis, quando et quo modo, id est lauantem an cenantem adgrederentur, Stephanus, Domitillae procurator et tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operamque obtulit. ac sinisteriore brachio uelut aegro lanis fasciisque per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto, sub ipsam horam dolonem interiecit; professusque conspiracy indicium et ob hoc admissus legenti traditum a se libellum et attonito suffodit inguina. saucium ac repugnantem adorti Clodianus cornicularius et Maximus Partheni libertus et Satur decurio cubiculariorum et quidam e gladiatorio ludo uulneribus septem contrucidarunt. puer, qui curae Larum cubiculi ex consuetudine assistens interfuit caedi, hoc amplius narrabat, iussum se a Domitiano ad primum

---

10. 16. 23 *Epit. 11, 11* impulsoribus Parthenio procurante cubiculum et Stephano et tum ob fraudem interceptae pecuniae supplicium spectante Clodiano (*sic etiam Landolf.*) 25 *Epit. 11, 12* Domitianum multis uulneribus confodiunt.

---

2 ad circa *M*, ad *Graevius al.* 3 prosilierit *Bentley* 15 id est *del. Burm.*, item *Ernesti* 16 an] aut *Lg*, a *T* 19 obuoluto sub *G* (*Salmasius*), obuolutamb *Mδ*, obuoluto in *X*, obuoluto ad *T* (*uulg.*) 20 dolonem *Ferrarius*, dolum *Q*, dolo *δ* 24 et satur *Gδ*, est et satur *MLP*, est et saturius *O*, et saturius *T'* (*edd.*): *idem ut uidetur* Sigerus uocatur apud *Dionem* 67, 15 *al.* 26 arae *Ernesti* (*Roth*), cura *C. G. Müller* curae larium cubiculis *IIQ*, cubiculariorum cubili *q*

statim vulnus pugionem puluino subditum porrigere ac ministros uocare, neque ad caput quidquam excepto capulo et praeterea clausa omnia repperisse; atque illum interim arrepto deductoque ad terram Stephano conluctatum diu, dum modo ferrum extorquere, modo quanquam laniatis digitis oculos effodere conatur.

8 Occisus est XIII. Kal. Octb. anno aetatis quadragesimo quinto, imperii quinto decimo. cadauer eius populari sandapila per uispillones exportatum Phyllis nutrix in suburbano suo Latina uia funeravit, sed reliquias templo Flauiae gentis clam intulit cineribusque Iuliae Titi filiae, quam et ipsam educarat, conmiscuit.

18 Statura fuit procera, uultu modesto ruborisque pleno, grandibus oculis, uerum acie hebetiore; praeterea pulcher ac decens, maxime in iuuenta, et quidem toto corpore exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat; postea caluitio quoque deformis et obesitate uentris et crurum gracilitate,

7 *Eutrop. VII 23, 6* interfectus est . . . in Palatio anno aetatis quadragesimo (tricesimo *codd.*, recte *Paeon.*) quinto, imperii quinto decimo. funus eius cum ingenti dedecore per uispillones (bispellones *uel* bispilliones *fere codd.*) exportatum et ignobiliter est sepultum (*inde Hier. chron. a. 2112* per uispillones ignobiliter exportatus anno aetatis xxxv). *Victor Caes. 11, 7* poenas luit quinto et quadragesimo uitae anno, dominationis circiter quinto decimo. *Epit. 11, 12* Domitianum . . . confodiunt post annum quintum et quadragesimum uitae. *11, 1* imperauit annos quindecim. *Victor Caes. 11, 8* senatus gladiatoris more funus ferri (efferri *Epit.*) . . . decreuit (*inde Epit. 11, 13*). *Oros. VII 10, 7* (*ex Suet. et Eutropio*) cuius cadauer populari sandapila per uispillones (uisph- *et uesp- fere codd.*) exportatum atque ignominiosissime sepultum est (*inde Plac. Corp. gloss. lat. V 97, 23*). *VII 10, 1* per annos xv. *cf. Auson. 258, 12* quindecies saeuis potitur . . . habenis. *16 Auson. 257, 12* quem caluum dixit sua Roma Neronem. *Schol. Iuu. 4, 38* nam et Suetonius refert quia caluus fuit.

2 ministro suo carere *L'POT* 4 ad] in *PST* conluctantem *L5*, -nti *T* dum] tum *LPOS*, cum *T*, *om. uet. edd. aliquot in quibus l. 6* conatum seruatur (*sic primum ed. Bonon. a. 1488*), nescio an uerius 6 conatur *T*, conatum *rel. et sic corr. II^a (Q)*, conaretur *Ernesti* 9 uispillonis *MGδ* (*at in G m. 1 corr. in -es*), uispillones (-iliones *T*) *TLST*, uispalliones *P*, uespillones *edd. cum Beroaldo* phyllis *es*, phyllix (phylix *G*, phill- *XIIQ*) *Q* 11 et ipsam *om. T*, et ipsa *uulg. (ed. Rom. II)* 12 educauerat *G¹T* (*in G corr. m. ant.*) 13 rubr — 5 *uel 6 litt. erasae* — rubrisq; *M*, rubeus rubrisque *δ* (*sequ. plene*), puborisque *P*, pudorisque *OSTN* 17 quoque *om. P*, prope *Bentley* (*cf. Dom. 3 p. 336, 15*)

quae tamen ei ualitudine longa remacruerant. commendari 2
se uerecundia oris adeo sentiebat, ut apud senatum sic quon-
dam iactauerit: usque adhuc certe et animum meum
probastis et uultum. caluitio ita offendebatur, ut in contu-
5 meliam suam traheret, si cui alii ioco uel iurgio obiectaretur;
quamuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit,
haec etiam, simul illum seque consolans, inseruerit <Hom. Il.
21, 108>:

οὐχ ὀρά<α>ς, οἷος κἀγὼ καλὸς τε μέγας τε;

10 eadem me tamen manent capillorum fata, et forti
animo fero comam in adulescentia senescentem. scias
nec gratius quicquam decore nec breuius. laboris im-19
patiens pedibus per urbem non temere ambulauit, in expe-
ditione et agmine equo rarius, lectica assidue uectus est.
15 armorum nullo, sagittarum uel praecipuo studio tenebatur
centenas uarii generis feras saepe in Albano secessu con-
ficientem spectauere plerique atque etiam ex industria ita
quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua
efficeret. nonnumquam in pueri procul stantis praebentisque
20 pro scopulo dispansam dexteræ manus palmam sagittas tanta
arte derexit, ut omnes per interualla digitorum innocue eua-
derent.

Liberalia studia imperii initio neglexit, quanquam biblio-20
thecas incendio absumptas impensissime reparare curasset,
25 exemplaribus undique petitis missisque Alexandream qui de-
scriberent emendarentque. numquam tamen aut historiae car-

15. 19 *Epit. 11, 5* sagittarum tam doctus fuit, ut inter patentes digitos
extentæ manus uiri procul positi spicula transuolarent. 23 *Epit. 11, 4*
bibliothecas incendio consumptas petitis undique, praesertim Alexandria,
exemplis reparauit.

1 ualitudine* M remarcuerant G, emacruerant Bentley, Duker
(longiore macr- Iernstedt) 2 gestiebat Heinsius 3 adhuc Π'ος
(edd.), at hoc ss. II² et om. T 9 ss. non (num S²) uides tu quomodo
ego bonus et magnus in LS 10 me manent tamen POST, tamen me
manent q, me tamen remanent II facta X 19 effingeret Beroaldus
20 scopo Stephanus (uulg.) dispansam G 21 derexit s (teste
Preud'homio), derexerit Q, direxit (dirr- P) rel. innocuae Bentley
Oud., sic P et H (cod. Paris. 8818) 23 imperii corr. ex imperio M,
inde imperio inito Bentley 24 assumptas MT reparari Duker

minibusue noscendis operam ullam aut stilo uel necessario dedit. praeter commentarios et acta Tiberi Caesaris nihil lectitabat; epistulas orationesque et edicta alieno formabat ingenio. sermonis tamen nec inelegantis, dictorum interdum etiam notabilium: uellem, inquit, tam formosus esse, quam Maecius sibi uidetur; et cuiusdam caput uarietate capilli subrutilum et incanum perfusam niuem mulso
 21 dicit. condicionem principum miserrimam aiebat, quibus de coniuratione comperta non crederetur nisi occisis.

10

Quotiens otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus matutinisque horis, ac lauabat de die prandebatque ad satietatem, ut non temere super cenam praeter Matianum malum et modicam in ampulla potiunculam sumeret. conuiuabatur frequenter ac large, sed paene raptim; certe non 15 ultra solis occasum nec ut postea comisaretur. nam ad horam somni nihil aliud quam solus secreto deambulabat.

22 Libidinis nimiae, assiduitatem concubitus uelut exercitatio- nis genus clinopalen uocabat; eratque fama, quasi concubi-

8 *Vulc. Gallic. uita Auidi Cassi* 2, 5 scis enim ipse, quid auus tuus Hadrianus dixerit: 'misera condicio imperatorum, quibus de adfecta tyrannide nisi occisis non potest credi.' eitis autem exemplum ponere <malui> quam Domitiani, qui hoc primus dixisse fertur.

18 *Victor Caes. 11, 5* muscarum agmina persequabatur (u. ad *Dom. 3*), postquam ad libidinem minus uirium erat, cuius foedum exercitium Graecorum lingua κλινopάλην uocabat. *Epit. 11, 7* furens libidine, cuius foedum exercitium Graecorum lingua κλινopάλην (clinopalen *Landolfus*) uocabat. cf. *Mart. XIV 201 τὴν ἐπικλινopάλην*. *Victor Caes. 11, 2* maior libidinum flagitio. *Oros. VII 10, 2* libidinis intemperantia quidquid cogitari potest fecit.

1 cognoscendis II 3 alieno ε (*edd. pr. Rom. II Ven. I*), alfeno (alph- δ, in II in ras.) MGTδ, alieno alfeno LP, alieno alfeto S¹, alieno alfabeto (alph- OT) S²OTε 4 et dictorum int. not. N, et uoluerat etiam Torr., lacunam post inelegantis subesse <nec . . .> suspicatur I. W. Freund, post tamen Bücheler intercidisse ratus talia <nec indiligentis> nec 5 nobilium G 6 maetius corr. ex maecius ut uid. M, mecius G, metius rel. 7 subrutillim M et canum X 8 <et> condicionem Roth 13 martianum X (non T) 14 modicā (om. in) T modica Lipsius ampullam IIε daret et ss. (m. 2) at sumeret II 17 secreto solus εε 19 clinopalem (uel -lē, cly -δ) MXTδ, palam G (cf. testimonia supra)

nas ipse deuelleret nataretque inter uulgatissimas meretrices. fratris filiam adhuc uirginem oblatam in matrimonium sibi cum deuinctus Domitiae nuptiis pertinacissime recusasset, non multo post alii conlocatam corrumpit ultro et quidem uiuo
 5 etiam tum Tito; mox patre ac uiro orbatam ardentissime palamque dilexit, ut etiam causa mortis extiterit coactae conceptum a se abigere.

Occisum eum populus indifferenter, miles grauissime tulit 23 statimque Diuum appellare conatus est, paratus et ulcisci, nisi duces defuissent; quod quidem paulo post fecit expostulatis ad poenam pertinacissime caedis auctoribus. contra senatus adeo laetatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo adclamationum genere laceraret, scalas etiam inferri clipeosque
 15 et imagines eius coram detrahi et ibidem solo affligi iuberet nouissime eradendos ubique titulos abolendamque omnem memoriam decerneret.

Ante paucos quam occideretur menses cornix in Capitolio 2

8 *Victor Caes. 11, 9* quo moti milites, quibus priuatae commoditates dispendio publico largius procedunt, auctores necis ad supplicium petere more suo seditiosius coeperunt. qui uix aegreque per prudentes cohibiti, tandem in gratiam optimatum conuenere *eqs. cf. Epit. 12, 8 Lampr. Alex. Seu. 63, 1* mortem eius milites . . . grauissime tulerunt atque auctores caedis trucidarunt. 16 *Victor Caes. 11, 8* senatus . . . radendum . . . nomen decreuit (*inde Epit. 11, 13*). 18 sq. *Epit. 13, 10 (de Traiano)* quae omnia eo maiora uisebantur, quoniam per multos atque atroces tyrannos perditio atque prostrato statu Romano in remedium tantorum malorum diuinitus credebatur oportune datus, usque eo, ut adueniens imperium eius pleraque mirifica denuntiauerint. in quis praecipuum, cornicem e fastigio Capitolii Atticis sermonibus effatam esse *καλὸς λόγος*.

1 ipse corr. ex ipsi *M* deuelleret *G* (*Gujetus*), diuelleret rel. (*Q*)
 nataretque *M* (*m. 1 ut uid.*), notaretque *G*, Natharamque *δ* uulgarissimas *ς* 2 uirginem non *M* (*expunx. m. 2*) sibi in matrimonium *Gδ*
 3 deuinctus *ς* 8 eum om. *N* 9 eum post statimque add. *T*
 10 duces] uires *T* 12 temperarent *Mδ*, -rarit *Bentley* 13 contumeliosissimo] turpissimo *G* atque acerbissimo om. *T* (*add. III°*) iniuriarum pro adclamationum *ς* 14 laceraret (*re in ras.*) *M*, cf. ad l. 12
 15 affligi *ςT* et sic pro u. l. adscr. *L^o*, uox euanida in *G*, ubi tamen affligi uel affligi potius fuerit

elocuta est: ἔσται πάντα καλῶς, nec defuit qui ostentum sic interpretaretur <FPR p. 370>:

nuper Tarpeio quae sedit culmine cornix
'est bene' non potuit dicere, dixit: 'erit'.

ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse gibbam sibi pone
cervicem auream enatam, pro certoque habuisse beatiorem
post se laetio remque portendi rei publicae statum, sicut sane
breui euenit abstinentia et moderatione insequentium principum.

7 cf. *Eutrop. VIII 1, 1* Vetere et Valente consulibus res publica
ad prosperrimum statum rediit bonis principibus ingenti felicitate com-
missa. Domitiano enim, exitiabili tyranno, Nerua successit *eqs. Epit.*
11, 15 quid enim Nerua prudentius aut moderatius (*ex Vict. Caes. 12, 1*)?
quid Traiano diuinius? quid praestantius Hadriano?

1 ss. erit (erie S) semper bene in LPS nec fuit G qui M^a
corr. ex quod, inde qui id *Salmasius* sic om. G 7 rei p. (R. p. II,
rei publice ρδ) statum Tδ, rerum statum publice M, rei statum publice G,
statum rei publicae (r. p. T) X

subscr. c. suetoni (-nii PQ) tranquilli de uita caesarum domitiañ expl.
feliciter MPq (feliciter om. q) c. suetonii tranquilli de uita cesarum
liber XII expl. domitianus explic feliciter IIQ (expl. et feliciter om. II)
gaili suetonii tranquilli de uita cesarum domitianus diuus lib. XII expl.
feliciter S explic lib. XII. deo gratias L nulla subscriptio in GI

INDEX NOMINVM¹⁾

A

- Aborigines Vit. 1,2
Accius trag. Cal. 30,1 (cf. T. 59,2)
 Cn. Acerronius Proculus *cos. a.* 37
     T. 73,1
 Achaia T. 4,3 6,2 Cal. 21 Cl. 25,3
     42,1 N. 19,2 22,3 V. 5,5 8,4
 Achaica peregrinatio N. 19,1 51
     V. 4,4
 Achaica u. Mummia
 Achilles T. 70,3
 Acilius (in Electra) C. 84,2
 C. Acilius miles C. 68,4 (*bis*)
 Acilius Aniola *cos. a.* 54 Cl. 45
 Acilius Glabrio D. 10,2
 Acte *lib. Neronis* N. 28,1 50
 Actiacus, -a, -um bellum A. 9 tri-
     umphus A. 22 T. 6,4 uictoria
     A. 18,2 Cal. 23,1 (*plur.*)
 Actium A. 17,2 17,3 18,2 96,2
 Actius comoedus T. 47
 M. Actorius Naso C. 9,3 52,1 (*cogn.*)
 Adminius *Britannus* Cal. 44,2
 Aegisthus C. 50,1
 Aegyptii Cal. 57,4
 Aegyptius, -a, -um C. 39,4 (classis)
     T. 36 (ritus) N. 37,2 (generis)
 Aegyptus C. 11 35,1 52,1 A. 17,3
     18,2 66,1 93 Cl. 20,3 N. 35,5
     47,2 V. 6,3 7,1 D. 4,2
 Aelianus u. Aemilius
 Aelius Lamia D. 1,3 10,2
 Aelius Seianus T. 48,2 (*bis*) 55 61,1
     (*quinquies*) 62,1 65,1 65,2 Cal.
     12,1 30,2 Cl. 6,1 27,1 (*bis*) Vit. 2,3
 Aelia Paetina Cl. 26,2 (*bis*) 26,3 27,1
 Aemiliana *locus Romae* Cl. 18,1
- Mamercus Aemilius C. 1, 2
 Aemilius Aelianus Cordubensis A.
     51,2 (*bis*)
 M. (Aemilius) Lepidus triumphiri
     pater C. 3 (*bis*) 5
 M. Aemilius Lepidus triumphir C.
     82,4 87 A. 8,3 12 13,1 16,4 27,2
     31,1 54 T. 5
 (Aemilius) Lepidus triumphiri f. A.
     19,1
 M. Aemilius Lepidus, Drusillae
     maritus Cal. 24,3 36,1 Cl. 9,1
 Aemilia Lepida Augusti proneptis
     Cl. 26,1
 Aemilius Papus A. 2,2
 Aemilius Paulus triumphiri frater
     C. 29,1
 L. Aemilius Paulus censoris f. A.
     16,3 19,1 64,1 *eius pater* A. 16,3
     Cl. 16,1
 Aenaria A. 92,2
 Aeneas N. 39,2
 Aenobarbus u. Ahenob-
 Aequiculi Vit. 1,3
 aesar A. 97,2
 Aesculapii signum A. 59 insula
     Cl. 25,2
 Aeserninus A. 43,2
 Aesius Proculus patre primipilari
     Cal. 35,2
 Aethiopes Cal. 57,4
 Aethiopia C. 52,1
 Aetnaeus uertex Cal. 51,1
 Aetolia A. 17,3
 Afer u. Tadius
 Afer, -a, -um A. 4,2 (generis)
     Cal. 18,1 (pugilum)

1) A. uitam Augusti designat, C(aesaris), Cal(igulae), Cl(audi),
 D(omitiani), G(albae), N(eronis), O(thonis), T(iberi), Tit(i), V(espasiani),
 Vit(elli). — omissa sunt mensium nomina praeter selecta quaedam (u.
 supra in praef. p. XXVII).

- Afranius (*in togata* Incendium) N. 11,2
 L. Afranius C. 34,2 75,2 75,3
 Africa C. 35,2 36 59 70 (*bis*) A. 16,4 47 T. 31,2 N. 31,4 G. 7,1 8,1 11 O. 1,2 Vit. 5 V. 3 4,3
 Africanus, -a, -um triumphus C. 37,1 A. 8,1 Africanus Cal. 18,3 Cl. 21,3
 Africanus u. Fabius
 Africum bellum C. 56,1
 Agamemnon T. 61,3
 L. Agermus lib. N. 34,3
 M. Agrippa A. 16,2 25,3 29,5 35,1 42,1 63,1 (*bis*) 64,1 (*bis*) 66,3 94,12 97,1 T. 7,2 10,1 Cal. 7 23,1
 — iuuenis A. 19,2 51,1 64,1 65,1 65,4 T. 15,2 (*bis*) 22 25,1
 Agrippina Attici neptis T. 7,2 7,3
 — Augusti neptis A. 64,1 (*bis*) 86,3 T. 53,1 Cal. 7 8,1 8,3 8,4 (*bis*)
 — mater Neronis Cal. 7 Cl. 26,3 (*bis*) 29,2 39,2 43 44,1 44,2 N. 5,2 6,1 6,2 28,2 39,3 G. 5,1 V. 4,2 9,1
 Agrippinensis colonia Vit. 10,3
 Ahenobarbi N. 1,1 1,2 Ahenobarborum familia N. 1,1 u. Domitius
 Ahenobarbus u. Nero imp.
 Aiax A. 85,2 (*trag. Augusti*)
 Alani D. 2,2
 Alauda legio C. 24,2
 Albanum N. 25,1 D. 4,4
 Albanus, -a, -um A. 72,1 (columnarum) Cl. 4,3 (montem) D. 19 (secessu)
 Albia Terentia splendidissima femina O. 1,3
 Albis fluuius A. 21,1
 Albudignus fons Cl. 20,1
 Albulae A. 82,2 (calidis) N. 31,2 (aquae)
 Alcmeon N. 39,2
 Magnus Alexander C. 7,1 (*bis*) A. 18,1 50 94,5 Cal. 52 N. 19,2
 Alexander u. Tiberius
 Alexandria (-ea u. p. L.) C. 35,1 35,2 64 76,3 79,3 A. 17,3 71,1 T. 52,2 Cal. 49,2 Cl. 16,2 42,2 N. 20,3 V. 7,1 Tit. 5,3 D. 20
 Alexandria Neronis nutrix N. 50
 Alexandrini C. 11 N. 20,3 V. 19,2
 Alexandrinus, -a, -um bellum C. 56,1 T. 4,1 merces A. 98,2 nauis A. 98,2 N. 45,1 G. 10,4 peregrinatio N. 19,1 (*bis*) pharus Cl. 20,3 triumphus C. 37,1 A. 22 41,1
 Alliensis dies Vit. 11,2
 Allobroges N. 2,1
 Alpes C. 25,1 56,5 A. 79,1 Cal. 21 51,3 N. 18 O. 9,2
 Alpinae gentes T. 9,2
 Amazones C. 22,3
 Amazonicae secures peltaeque N. 44,1
 Ambitarnius uicus Cal. 8,1
 Ambrani (?) C. 9,3
 T. Ampius C. 77
 Ancharia A. 4,1
 Ancus Marcius C. 6,1
 Anicetus paedagogus N. 35,2
 Anio T. 1,1 Cl. 20,1 (nouus)
 L. Annaeus Seneca Cal. 53,2 N. 7,1 (*bis*) 35,5 52 *fort. pater* T. 73,2
 Annii Cimper A. 86,3
 Antiatinus u. Antium
 Anticatones *Caesaris* C. 56,5
 Anticyra Cal. 29,2
 Antiochia T. 49,2 Cal. 1,2
 Antiochus Commagenus rex Cal. 16,3
 — quidam Vit. 2,1
 L. Antistius tr. pl. C. 23,1
 Antistius medicus C. 82,3
 Antistius Labeo A. 54
 Antium A. 58,1 T. 38 Cal. 8,2 8,5 49,2 N. 6,1 9 25,1 Antiatinae
 Fortunae Cal. 57,3
 Antonii A. 17,2
 C. Antonius *cos. a. 63 a. C.* A. 5
 — triumuii frater C. 86
 L. Antonius triumuii frater A. 9 14 15 68 T. 4,2 5
 M. Antonius triumuir C. 52,2 79,2 (consul) 82,4 (consul) 83,1 84,2 A. 2,3 4,2 7,1 8,3 (*bis*) 9 10,2 10,4 11 12 13,1 13,2 13,3 16,2 17,1 17,3 17,4 17,5 20 21,3 28,1 49,1 62,1 63,2 68 69,1 70,1 86,2 T. 4,3 59,2 Cal. 26,1 Cl. 11,3 N. 3,1 3,2 (*bis*)
 Antonius triumuii f. A. 17,5 63,2
 Iullus Antonius *cos. a. 10 a. C.* Cl. 2,1
 Antonius Musa medicus A. 59 81,1
 Antonius Primus Vit. 18
 L. Antonius (Saturninus) praeses Germ. sup. D. 6,2 (*ter*) 7,3
 Antonia maior triumuii f. N. 5,1
 Antonia minor triumuii f. Cal. 1,1 10,1 15,2 23,2 24,1 29,1 Cl. 1,6 3,2 4,4 11,2 (Augusta) V. 3
 Antonia Diui Claudi f. Cl. 27,1 27,2 N. 35,4
 † Apellari V. 19,1 (u. Apelles)
 Apelles tragoedus Cal. 33 *fort. idem* V. 19,1

- Apis A. 93 Tit. 5,3 (boue)
 Apollo A. 70,1 94,4 (*bis*) N. 25,2
 40,3 (Delphis) 53 Palatinus A.
 31,1 52 (N. 25,2) Sandaliarius
 A. 57,1 Tortor A. 70,2 Teme-
 nites T. 74 templum Actii A.
 18,2 templum in Palatio A. 29,1
 29,3 (N. 25,2)
 Apollodorus Pergamenus A. 89,1
 Apollonia A. 8,2 10,1 89,1 94,12 95
 Apollonius Molo C. 4,1
 Apollophanes A. 16,3
 Aponi fons T. 14,3
 Aponius Saturninus praetorius Cal.
 38,4
 Appenninus C. 44,3 (dorsum) Vit.
 10,3 (iugis)
 Appi Forum T. 2,2
 Appius u. Claudius, Iunius
 Appia uia T. 72,1 Cal. 19,1 Cl. 1,3
 N. 5,1
 Sex. Appuleius cos. a. 14 A. 100,1
 Apragopolis A. 98,4
 Aprilis mensis N. 55
 Apulia Vit. 1,3
 Aquila u. Pontius
 Aquileia A. 20 T. 7,3 V. 6,2
 Aquilius Niger A. 11
 Aquitania A. 21,1 G. 6,1 9,2
 Arcadia V. 7,3
 Archelaus Cappadox T. 8 37,4
 Arelate T. 4,1
 Areus philosophus A. 89,1
 Arguius dispensator G. 20,2
 Aricia A. 4,2 (*bis*)
 Aricinus A. 4,1
 Ariminum A. 30,1
 Armenia C. 44,3 (minor) A. 21,3
 T. 9,1 11,1 41 Cal. 1,2 N. 13,1
 39,1 40,2
 Armenii Cl. 25,4
 Arrecinus Clemens consularis D. 11,1
 Arrecina Tertulla uxor Titi Tit. 4,2
 Arruntius u. Furius
 Artabanus rex Parthorum T. 66
 Cal. 14,3 Vit. 2,4
 Aruerni N. 2,1
 Asclepiadis Mendetis theologumena
 A. 94,4
 Ascletrario mathematicus D. 15,3
 Asellius Sabinus T. 42,2
 Asia C. 2 4,2 22,2 28,1 39,1 63 A.
 3,2 17,3 26,3 T. 48,2 Cal. 57,3
 58,1 V. 1,2 D. 10,2
 Asiatici oratores A. 86,3
 Asiaticus libertus Vit. 12
 Asillius Cal. 8,4
 Asinius Epicadus A. 19,1 19,3
 Asinius Gallus *Pollionis* f. Cl. 41,3
 Asinius Gallus Pollionis nepos Cl.
 13,2
 Asinius Marcellus cos. a. 54 Cl. 45
 Asinius Pollio C. 80,4 55,4 56,4 A.
 29,5 43,2 Cl. 13,2
 Asprenas u. Nonius
 astici ludi T. 6,4 Cal. 20
 Astura A. 97,3 T. 72,2
 Atalanta T. 44,2
 Atella T. 75,3
 Atellana Cal. 27,4 N. 39,3
 Atellanicus, -a, -um T. 45 (exhodio)
 Atellanus actor G. 13
 Athenae A. 60 93
 Athenodorus Cl. 4,5
 Atilius u. Acilius
 M. Atius Balbus A. 4,1 (*bis*)
 Atia A. 4,1 (*bis*) 94,4 (*ter*)
 Atta u. Claudius
 Attica Cl. 25,5
 Attica Ceres A. 93
 Atticus u. Caecilius
 Atticus Vestinus cos. N. 35,1
 L. Audasius A. 19,1 19,2
 Auentinus Vit. 16
 Auernus lacus A. 16,1 N. 31,3 (*bis*)
 Aufidius Lurco Cal. 23,2
 Augur u. Lentulus
 Augustales sodales Cl. 6,2 G. 8,1
 Augustiani N. 25,1
 Augustinus currus Cl. 11,2
 Augustus imp. Augustus: C. 55,3
 55,4 56,7 88 A. 2,2 (*bis*) 2,3 (*bis*)
 4,1 4,2 (*bis*) 5 7,2 (cognomen) 59
 94,2 94,4 94,8 94,9 94,12 100,3
 T. 4,3 6,3 6,4 7,2 8 (*bis*) 10,1 11,1
 11,4 12,1 12,3 13,2 15,2 16,1 17,2
 (*bis*) 21,1 21,2 22 (*ter*) 23 42,2 47
 48,2 50,1 50,2 51,1 57,2 58 61,3
 68,3 70,3 Cal. 1,1 4 7 8,3 8,4 9
 16,1 23,1 25,1 31 34,1 48,1 Cl. 1,1
 1,4 1,5 3,2 4,7 6,1 11,2 20,1 21,2
 25,5 26,1 N. 3,2 4 10,1 25,1 G. 1
 4,1 Vit. 2,2 V. 2,1 9,1 23,4 D. 4,3
 Augusti forum Cl. 33,1 Augusti
 templum T. 40 (*Nolae*) 47 Cal. 21
 22,4 Augusti statua T. 53,2 58
 N. 12,3 G. 1 Augusti simula-
 crum T. 58 Diuus Augustus A.
 5 Cal. 22,4 38,1 Vit. 1,2 Caesar
 Augustus A. 58,2 C. Caesar A.
 7,2 Caesar A. 51,2 70,1 70,2
 97,2 C. Octavius C. 83,2 (*bis*)
 Romulus A. 7,2 cf. Thurinus
 Augustus mensis A. 100,3

Augustus mons T. 48,1
 Augustum saeculum A. 100,3
 Augustus u. Nero, Vitellius, Tiberius imp.
 Augustae N. 28,2 (-arum ornamentis)
 Augusta u. Antonia minor, Claudia, Domitia, Iulia, Livia Drusilla
 Auiola u. Acilius
 aurea domus N. 31,1 38,1 O. 7,1
 Aurelius Cotta C. 1,2
 L. (Aurelius) Cotta C. 79,3
 Aurelia mater Caesaris C. 74,2
 Aurelia uia G. 20,2
 Aurunculeius leg. Caes. C. 25,2
 L(?) Autronius C. 9,1 (*bis*)
 Axius C. 9,2

B

Baiae A. 16,1 64,2 T. 6,3 Cal. 19,1
 N. 31,3 34,2
 Baianus sinus C. 19,3 N. 27,3
 Balbillus astrologus N. 36,1
 Balbus u. Atius, Cornelius
 Balaris insula G. 10,1
 Barbatus u. Valerius
 Basilides libertus V. 7,1
 Bataui Cal. 43
 Bato Pannonius dux T. 20
 Bauli N. 34,2 *cf.* Cal. 19,1
 Beccus (-o) Vit. 18
 Beneuentum A. 97,3 N. 36,1
 Berenice Tit. 7,1 7,2
 Bessi A. 3,2
 Betriacum O. 9,2
 Betriacensis, -e Vit. 10,1 (uictoria)
 15,2 (copias) V. 5,7 (acie)
 Biberius Caldius Mero T. 42,1
 M. Bibulus C. 9,2 10,1 19,1 (*bis*)
 19,2 20,2 (*ter*) 21 49,2
 Bithynia C. 2 (*bis*) 39,1 40,1 49,3
 Bithynicus, -a, -um C. 49,1 (fornicem) 49,2 (reginam)
 Bogudis (*gen.*) C. 52,1
 Bononia A. 96,1
 Bononienses A. 17,2 N. 7,2
 Boter lib. Cl. 27,2
 Bouillae A. 100,2 (*bis*)
 Breuci T. 9,2
 Britannici C. 25,2 Cal. 44,2
 Britannia C. 25,2 47 58,1 Cal. 19,3
 Cl. 17,1 21,6 N. 18 40,2 V. 4,1
 (*bis*) Tit. 4,1 D. 10,3
 Britannicus, -a, -um clades N. 39,1
 expeditio G. 7,1 Vit. 2,4 triumphus Cl. 28
 Britannicus Diui Claudi f. Cl. 27,1
 27,2 43 N. 6,4 7,1 33,2 (*bis*) 33,3
 Tit. 2,1 (*ter*) Germanicus Cl. 27,1

Brixellum O. 9,1
 Bructerus quidam T. 19
 Brundisium C. 34,1 58,2 A. 17,3
 (*bis*)
 D. Brutus C. 80,4 81,4 83,2 A. 10,2
 10,3
 L. Brutus C. 80,3 (*bis*)
 M. Brutus C. 49,2 50,2 55,1 56,1
 80,4 82,2 85 A. 9 10,1 13,1 85,1
 T. 61,3 N. 3,1 G. 3,2 O. 10,1
 ad capita bubula A. 5
 Burrus praef. N. 35,5
 Byzantium V. 8,4

C

Caecilius Atticus eq. Rom. T. 7,2
 Q. Caecilius Metellus C. 16,1 55,3
 Q. Metellus (or. de prole augenda)
 A. 89,2
 A. Caecina C. 75,5
 A. Caecina consularis Tit. 6,2
 Caecus u. Claudius
 Caelius mons T. 48,1 (*bis*) V. 9,1
 Caenis Antoniae lib. V. 3 21 D. 12,3
 Caepio u. Fannius, Rustius, Seruilus
 Caeruleus fons Cl. 20,1
 Caesar u. Augustus, Claudius, Domitianus, Gaius, Iulius, Nero, Sulpicius Galba, Tiberius, Vespasianus, Vitellius
 Caesar Cal. 37,1 38,2 Cl. 43 (uerus)
 Caesares Cal. 60 (Caesares omnes
 Gaio praenomine) Cl. 1,5 10,4
 G. 1 (triumphaturi) 12,2 Tit. 8,1
 (omnes) Caesarum aedes G. 1
 domus G. 2 imagines Cal. 14,3
 23,1 memoria ac templa Cal. 60
 nemus A. 43,1 potestas T. 14,2
 progenies G. 1
 Caesar Strabo C. 55,2
 L. Caesar iuuenis C. 75,3 (*bis*)
 C. Caesar Augusti nepos A. 26,2
 29,4 64,1 (*bis*) 65,1 (*bis*) 65,2 67,2
 98 T. 11,5 12,2 13,1 13,2 15,2 23
 N. 5,1
 L. Caesar Augusti nepos A. 26,2
 29,4 64,1 (*bis*) 65,1 (*bis*) 65,2 T.
 11,5 15,2 23 70,2
 Caesareae urbes A. 60
 Caesarianus, -a, -um N. 3,1 (necis)
 Caesario A. 17,5
 Caesetius Flauus tr. pl. C. 79,1 80,3
 T. Caesonius Priscus eq. Rom. T.
 42,2
 Caesonia uxor Caligulae Cal. 25,3
 33 38,3 50,2 59
 Calagurritani A. 49,1

- Caldius *u.* Biberius
 Caligula *u.* Gaius imp.
 Callippides T. 38
 Q. Calpenus C. 39,1
 Calpurnii:
   Cn. Piso adulescens C. 9,3 (*bis*)
   L. Piso socer Caesaris C. 21 83,1
   L. Piso T. 42,1
   Cn. Piso legatus Syriae T. 52,3
     Cal. 2 3,3 Vit. 2,3
   C. Piso, maritus Liviæ Orestillæ
     Cal. 25,1 (*bis*) *cf.* Pisoniana con-
     iuratio
   Piso Frugi Licinianus G. 17 O. 5,1 6,3
 Calpurnia L. Pisonis f. uxor Cae-
   saris C. 21 81,3
 Caluinorum familia N. 1,1
 Caluinus *u.* Domitius
 Caluina *u.* Iunia
 Caluus *u.* Licinius
 Camerinus *u.* Sulpicius
 Camilla *u.* Liviæ Medullina
 Camillus *u.* Furius
 Campania A. 72,2 98,1 T. 11,1 39
   40 72,2 Cal. 14,2 24,2 37,2 Cl. 5
   Vit. 16 V. 24 Tit. 8,3 8,4
 Campanus, -a, -um ager C. 20,3
   A. 4,2 uia A. 94,7 pugiles Cal.
   18,1
 Campus *u.* Martius campus
 Canace N. 21,3
 Caninius Rebilus N. 15,2 (*cf.* C. 76)
 Cantabria A. 21,1 81,1 G. 8,2
 Cantabricus, -a, -um bellum A. 20
   85,1 expeditio A. 29,3 T. 9,1
 Canus choraula G. 12,3
 Capella *u.* Statilius
 ad Capita bubula A. 5
 Capito *u.* Fonteius
 Capitolium C. 10,1 15 37,2 54,3
   79,2 A. 29,1 57,1 59 91,2 94,8
   94,9 (*bis*) T. 1,2 2,4 3,2 20 Cal.
   6,1 16,4 22,4 46 60 Cl. 2,2 10,3
   22 24,3 N. 12,4 13,2 46,2 Vit.
   15,3 V. 8,5 18 D. 1,2 5 (*bis*) 13,2
   15,2 23,2 Capuae T. 40 Cal. 57,2
 Capitolinus, -a, -um area Cal. 22,4
   34,1 certamen D. 13,1 *u.* Q.
   Catulus, Iuppiter, Venus
 Cappadocia Cal. 1,2 V. 8,4
 Cappadox T. 37,4
 Capreae A. 72,3 92,2 98,1 98,3 98,4
   T. 40 60 62,2 73,1 74 Cal. 10,1
   Vit. 3,2 *cf.* T. 45
 Caprensis secessus T. 43,1
 Capricornus A. 94,12
 Caprineus T. 43,2
 Capua C. 81,1 (*bis*) T. 40 Cal. 57,2
 Capys C. 81,1 (*bis*)
 Carchedoniacon historiae *Claudi*
   Cl. 42,2 (*bis*)
 Carinae T. 15,1
 Carmeli dei oraculum V. 5,6
 Carnulus T. 61,5 (*bis*)
 Carthago noua G. 9,2
 Cascae duo C. 82,1 82,2
 Caspiae portae N. 19,2
 Cassiope N. 22,3
 Cassius Iuppiter N. 22,3
 Cassius quidam Cal. 57,1
 C. Cassius C. 80,4 85 A. 9 10,1 T.
   61,3 N. 3,1 37,1 G. 3,2 O. 10,1
 L. (?) Cassius C. 63
 Cassius Chaerea Cal. 56,2 57,3 58,2
   (*bis*)
 L. Cassius Longinus consularis Cal.
   24,1 57,3
 Cassius Longinus iuris consultus
   N. 37,1
 Cassius Parmensis A. 4,2
 Cassius Patauinus A. 51,1
 Cassius Scaena centurio C. 68,4 (*bis*)
 Cassius Senerus A. 56,3 Cal. 16,1
   Vit. 2,1
 Castor C. 10,1 T. 20 Cal. 22,2
 ad Castoris O. 9,2
 Castricius A. 56,4
 Catilina C. 14,1 17,1 (*ter*) A. 8,1
   94,5
 Cato (*censorius*) A. 86,3 (*ex* Origi-
   nibus)
 M. Cato (*Viticensis*) C. 14,2 19,1
   20,4 30,3 53,1 A. 13,2 85,1 87,1
 Catullus *u.* Valerius
 Q. Catulus Capitolinus C. 15 A. 94,8
   (*bis*) G. 2 3,4
 Cauchi Cl. 24,3
 Cauchius *u.* Gabinus Secundus
 Caudex *u.* Claudius
 Cebenna mons C. 25,1
 Celadus lib. A. 67,1
 Ceraunii montes A. 17,3
 Cercei A. 16,4 T. 72,2
 Cerealis *u.* Ciucia
 Ceres A. 93 (*Atticae*) N. 12,4 (*sacer-*
   dotes)
 Cerrinius Gallus A. 53,3
 Cerylus libertus V. 23,1
 Cestius Gallus T. 42,2
 Chaerea *u.* Cassius
 Chaldaei Vit. 14,4 D. 14,1
 Charicles medicus T. 72,3
 Chatta mulier Vit. 14,5
 Chatti D. 6,1 (*bis*)

- Chii T. 8
 Chrestus Cl. 25,4
 Christiani N. 16,2
 Cicero u. Tullius
 Cilicia C. 8 8 V. 8,4 (Trachiam)
 Cimber u. Annius, Tillius
 Cimbri C. 11 Cal. 51,3
 Cimbricum bellum A. 23,2
 Cinaria T. 56
 Cincinnatus Cal. 35,1
 Cinna u. Cornelius, Heluius
 Cinnanus, -a, -um Cal. 60 (tem-
 poribus)
 Cisalpinus u. Gallia
 Ciuica Cerealis D. 10,2
 Claudilla u. Iunia
 M. Claudius Marcellus C. 28,2 28,3
 (cf. 29,1)
 Claudius, -a, -um T. 1,1 (gens) Cl.
 20,1 (aquae) 39,2 (familiae)
 Claudii T. 2,1 (multorum) 2,4 (om-
 nis) 6,2
 L. Claudii duo T. 1,2
 Atta Claudius T. 1,1
 Claudius Regillianus decemuir T.
 2,2
 Appius Claudius Caecus T. 2,1 3,1
 Cl. 24,1 (bis)
 Claudius Caudex Caeci frater T. 2,1
 Tib. (?) (Claudius) Nero T. 2,1
 Tib. (Claudius) Nero Caeci f. T. 3,1
 Ap. Claudius Pulcher Caeci f. T.
 2,2 2,3 8,1
 Claudius Drusus (an Russus?) T. 2,2
 Tib. (Claudius) Nero Liuiæ maritus
 A. 62,2 T. 4,1
 Claudius Nero u. Tiberius imp.
 Claudius imp. T. Claudius Drusus
 Cl. 2,1 Tiberius Cl. 4,1 4,5 4,6
 Claudius Cal. 15,2 21 23,3 49,3
 Cl. 1,6 2,1 3,2 29,2 37,2 N. 6,2
 6,3 6,4 7,1 7,2 8 9 33,1 35,4
 39,3 G. 7,1 14,3 O. 1,2 1,3 Vit.
 2,4 2,5 4 V. 4,1 25 Tit. 2 D. 4,3
 Claudius Caesar Cl. 1,1 Diuus
 Claudius V. 9,1 (templum) Ger-
 manicus cogn. Cl. 2,1
 Claudia Caeci f. T. 2,3
 Claudia (Quinta) Caeci neptis T. 2,3
 Claudia uirgo Vestalis T. 2,4
 Claudia Fuluiæ ex P. Clodio filia
 A. 62,1
 Claudia Diui Claudi f. Cl. 27,1 (bis)
 Claudia Augusta Neronis f. N. 35,3
 Clemens Agrippæ seruus T. 25,1
 25,3
 Clemens u. Arrecinus, Flauius
 Cleopatra C. 35,1 52,1 52,2 A. 17
 (quater) N. 3,2
 Clitumnus (nemus flumenque) Cal. 43
 Clodia lex D. 9,3
 Clodianus cornicularius D. 17,2
 P. Clodius C. 6,2 20,4 26,1 74,2 A.
 62,1 T. 2,4
 Clodius Macer legatus G. 11
 Clodius Pollio praetorius D. 1,1
 Clunia G. 9,2
 Cluuius Rufus consularis N. 21,2
 Coa Venus V. 18
 Cocceianus u. Saluius
 Codeta (minor) C. 39,4
 Colosseros Cal. 35,2
 colossus N. 31,1 V. 18
 Columbinum uenenum Cal. 55,2
 Columbus Cal. 55,2
 Comata u. Gallia
 Commagene V. 8,4
 Commagenus Cal. 16,3
 Compitales Lares A. 31,4
 Compitalicii ludi A. 31,4
 Comum u. Nouum Comum
 Concordia (Vitellius) Vit. 15,4 (bis)
 Concordiæ aedes T. 20 Vit. 15,4
 Confluentes Cal. 8,1
 Cordubensis A. 51,2
 Cordus u. Cremutius
 Corfinium C. 34,1 N. 2,2
 Corinthia uasa A. 70,2 (bis) T. 34,1
 Corintharius A. 70,2
 Corinthus G. 3,4
 Corneliorum genus C. 59
 Cornelius, -a, -um C. 11 (legibus)
 A. 33,2 (lege)
 Cornelius u. Scipio, Sulla
 Cornelius centurio A. 26,1
 Cornelius Balbus C. 78,1 81,2 A. 29,5
 (L. Cornelius) Cinna quater consul
 C. 1,1
 L. (Cornelius) Cinna filius C. 5
 Cornelius Cinna C. 85
 Cornelius Dolabella consularis C. 4,1
 49,1 (bis) 55,1
 P. Dolabella C. 86.
 Cn. Dolabella G. 12,2
 Cornelius Fuscus praef. coh. praet.
 D. 6,1
 Cornelius Gallus A. 66,1 66,2
 Cornelius Laco praef. praet. G. 14,2
 Cornelius Nepos C. 55,1 A. 77
 Cornelius Phagita C. 74,1
 Cornelius Sabinus Cal. 58,2 (bis)
 Cornelia Cinnae quater consulis f.
 C. 1,1 6,1 6,2
 Cornelia uirgo maxima Vest. D. 8,4

- L. Cornificius A. 29,4
 Corvinus u. Statilius, Valerius
 Cosana praedia V. 2,1
 Cosmus seruus A. 67,1
 Cossutia C. 1,1
 Cotiso Getarum rex A. 63,2
 Cotta u. Aurelius
 Cottius T. 37,3 (regnum) N. 18
 Crassus u. Licinius
 Cremona V. 7,1
 Cremutius Cordus A. 35,2 Cal. 16,1
 (cf. T. 61)
 Creta V. 2,3
 Crispinus u. Rufrius
 Crispus u. Passienus, Sallustius,
 Vibius
 Cupido Cal. 7 G. 20,2
 C. Curius pater C. 9,2 (bis) 9,3 49,1 (bis)
 52,3 filius C. 29,1 36 Curiones
 pater et filius C. 50,1
 Q. Curius C. 17,1 (bis) 17,2
 Curti lacus A. 57,1 G. 20,2
 Curtius fons Cl. 20,1
 Custos u. Iuppiter
 Cutiliae V. 24
 Cybiosactes V. 19,2
 Cynegirus C. 68,4
 Cynicus u. Demetrius, Isidorus
 Cynobellinus Britannorum rex Cal.
 44,2
 Cyrenae V. 2,3
 Cyrus (*Xenophontis*) C. 87
 Cyziceni T. 37,3
- D**
- Daci C. 44,3 A. 8,2 21,1 T. 41 D.
 6,1 (bis)
 Dalmatae T. 9,2 u. Delm-
 Danuuius T. 16,2
 Darius puer Parthus Cal. 19,2
 Datus histrio N. 39,3
 December mensis C. 40,2 A. 32,3
 71,1 Cal. 6,2
 Delmatia (Dalm- u. p. *LII*) A. 21,1
 Cl. 13,2 O. 9,3
 Delmaticus, -a, -um bellum A. 20
 (bis) triumphus A. 22
 Delphi N. 40,3
 Demetrius Cynicus V. 13
 Demochares A. 16,3
 Dertosa G. 10,4
 Dialis, -e C. 1,1 (flamen) A. 31,4
 (flamonium) D. 4,4 (sacerdote)
 Dianae aedes A. 29,5
 Dido regina N. 31
 Didymeum Miletii Cal. 21
 Diodorus citharoedus V. 19,1
 Diogenes grammaticus T. 32,2
 Diomedes dispensator A. 67,1
 Dionysius Aei f. A. 89,1
 Dioscurides A. 50
 Dis pater O. 8,3
 Dius Fidius T. 21,6
 Dolabella u. Cornelius
 Domitia gens N. 1,1
 Domitianus imp. Domitianus V.
 1,1 3 D. 1,1 (bis) 17,2 23,2 Cae-
 sar D. 1,3 3,1 12,2 Germanicus
 D. 13,3 Duius D. 23,1
 Domitianus mensis D. 13,3
 Domitianus Flauii Clementis f. D.
 15,1
 Domitiorum gentile monumentum
 N. 50 praenomina duo N. 1,2
 Domitius, -a
 L. Domitius Ahenobarbus *primus*
 N. 1,1
 Cn. Domitius Neronis ataus N. 2,1
 Cn. Domitius Caluinus C. 36
 L. Domitius praetor, abauus Neronis
 C. 23,1 24,1 (bis) (cf. N. 2,2)
 Cn. (*trad.* T.) Domitius cos. A. 17,2
 (cf. N. 3)
 Domitius Neronis auus N. 4
 (Cn.) Domitius Ahenobarbus pater
 Neronis N. 6,1 9 28 G. 5,1 6,1 (*ubi*
male L. traditur) O. 2,1 Vit. 2,2
 cf. N. 5
 (Domitia) Lepida Neronis amita N.
 5,2 6,3 7,1
 Domitia Longina Domitiani uxor
 Tit. 10,2 D. 1,3 3,1 (Augusta) 22
 Domitilla u. Flauia
 Dorice T. 56
 Doris dialectos T. 56
 Doryphorus lib. N. 29
 Drausus T. 3,2
 Druidae Cl. 25,5
 Drusi u. Liuii
 Drusilla u. Iulia, Liuia
 Drusinae fossae Cl. 1,2
 Drusus primus T. 3,2
 Drusus u. Claudius
 Drusus Tiberi auus T. 7,1
 Drusus Tiberi frater olim Deci-
 mus mox Nero praenomine Cl.
 1,1 Drusus A. 99,1 T. 7,3 50,1
 76 Cal. 1,1 Cl. 1,1 1,2 11,3 46
 Nero T. 4,3 Germanicus Cl. 1,3
 C. Drusus A. 94,6
 Drusus Caesar Tiberi f. A. 100,3
 101,2 T. 7,2 15,1 23 25,3 39 52,1
 (bis) 54,1 55 62,1 Vit. 3,2 (Dru-
 sus Caesar cos.)

Drusus Germanici f. T. 54,1 54,2
65,2 Cal. 7 12,1 Cl. 9,1 O. 1,3
Drusus Diui Claudii f. Cl. 27,1 (*bis*)
Dyrachium C. 36 58,2 68,3
Dyrachinus, -a, -um C. 68,2 (munitione)

E

Egloge nutrix N. 50
Q. Eglogus (?) Vit. 1,2
M. Egnatius A. 19,1
Electra Acili C. 84,2
Elephantidis libri T. 48,2
Eleusinia sacra Cl. 25,5 N. 34,4
Q. †Elogi libellus Vit. 1,2
Ennia Naeuia Macronis uxor Cal.
12,2 26,1
Ennius *poeta* A. 7,2 (*ann.*) cf. T. 21,5
Epaphroditus a libellis N. 49,3 D.
14,4
Epicadus u. Asinius
Epidius Marullus tr. pl. C. 79,1 80,3
Erycina Venus Cl. 25,5
Esaius u. Aesius
Esquiliae T. 15,1 N. 31,1
Esquilinus campus Cl. 25,3
Etruria C. 34,1 O. 1,1
Etrusca lingua A. 97,2
Q. Eulogius (?) Vit. 1,2
Eunoe Maura C. 52,1
Euphorion T. 70,2
Euphrates Cal. 14,3
Euripides (*in Phoenissis*) C. 30,5 cf.
A. 25,4
Eutychus agitator Cal. 55,2
Eutychus asinarius A. 96,2

F

Fabiani tribules A. 40,2
Fabius Africanus *cos. a. 10 a. C.*
Cl. 2,1
Q. (Fabius) Maximus *cos. C. 80,2*
Falacrina V. 2,1
Fannius Caepio A. 19,1 T. 8
Faunus Aboriginum rex Vit. 1,2
M. Fauonius A. 13,2
Fauor archimimus V. 19,2
Faustus Sulla nob. iuuenis Cl. 27,2
cf. Sulla
Felicitatis simulacrum T. 5
Felix lib. *Claudii* Cl. 28 cf. L.
Sulla dictator
Ferentium O. 1,1 V. 3
Fidenae T. 40 Cal. 31
Fidius T. 21,6 (medius Fidius)

Flaccus u. Norbanus, Pomponius,
Veranius
Flaminia uia A. 80,1 100,4
Flauialium collegium D. 4,4
Flauiani Vit. 15,3
Flauii Vit. 5,2 (suburbanum Flauiorum)
Flauius, -a cf. Domitianus, Titus,
Vespasianus
Flauius Clemens Domitiani patruelis D. 15,1
Flauius Liberalis Vespasiani socer
V. 3
T. Flauius Petro municeps Reatinus V. 1,2 1,4
Flauius Sabinus Petronis f. Vespasiani pater V. 1,2 5,2
Flauius Sabinus Vespasiani frater
Vit. 15,2 15,3 V. 1,3 D. 1,2
Flauius Sabinus Domitiani patruelis
D. 10,4
Flauia Domitilla Vespasiani uxor
V. 3
(Flauia) Domitilla Vespasiani f. V. 3
(Flauia) Domitilla Clementis uxor
D. 17,1
Flauius, -a, -um gens V. 1,1 gentis
templum D. 1,1 5 15,2 17,3 generis origo V. 12
Flauus u. Caesetius, Sulpicius
Florales ludi G. 6,1
Florus (Flaurus) u. Mestrius
C. Fonteius Capito *cos. a. 12* Cal. 8,1
Fonteius Capito legatus G. 11
Formiani Vit. 7,2
Fortuna A. 65,1 N. 23,3 G. 4,3
18,2 (*bis*) D. 15,3 (Praenestina)
Fortunae Antiatinae Cal. 57,3
Forum Appi T. 2,2
Frugi u. Calpurnius, Licinius
Fucinus lacus C. 44,3 Cl. 20,1 20,2
21,6 32
Fuluia A. 17,5 62,1 (*bis*)
Fundanus, -a Cal. 23,2 (decurione)
Fundana (auia Tiberi) T. 5 cf.
Galeria
Fundi T. 5 G. 4,1 8,1
Furiae N. 34,4
(Furius) Camillus dictator T. 3,2
Cl. 26,1
(Furius) Camillus Arruntius *cos. a. 32*
O. 2,1
Furius Camillus Scribonianus, Delmatiae legatus Cl. 13,2 35,2 O. 1,2
Furius Leptinus C. 39,1
Furnilla u. Marcia
Fuscus u. Cornelius

G

- A. Gabinus C. 50,1
 Gabinus Secundus Cauchius Cl. 24,3
 Gadareus T. 57,1
 Gades C. 7,1
 Gaetulicus u. Lentulus
 Gaiana nex Tit. 1
 Gaius (Caligula) imp. Caligula
 Cal. 9 Gaius T. 54,1 62,3 73,2
 75,2 76 Cal. 8,3 8,4 8,5 15,3 19,3
 38,4 56,2 58,2 60 Cl. 7 9,1 10,1
 11,1 11,3 20,1 38,3 N. 6,3 30,1
 G. 6,3 7,1 O. 6,1 Vit. 4 17,2 V.
 2,3 C. Caesar Cal. 1,1 7 8,1 8,2
 15,3 Cl. 26,3 N. 6,2 7,1 G. 6,2
 Vit. 2,5 V. 5,3 Caesar Cal. 29,1
 39,2 41,1 45,3 Cl. 9,1 optimus
 maximus Caesar Cal. 22,1 Iup-
 piter Latiaris Cal. 22,2
 Galba u. Sulpicius
 Galeria Fundana Vit. 6
 Gallia C. 25,1 (omnem) 25,2 51 54
 A. 21,1 T. 3,2 4,1 9,2 Cal. 8,3 20
 39,1 G. 3,2 6,3 Vit. 10,1 D. 2,1
 Cisalpina C. 22,1 29,2 (prouincia)
 citerior C. 30,1 56,5 Comata
 C. 22,1 T. 9,1 Transalpina C. 29,2
 Galliae C. 22,1 24,3 28,1 49,4 A.
 79,1 T. 41 49,2 Cal. 47 Cl. 1,3
 N. 40,4 43,1 43,2 G. 9,2 12,1
 Galli C. 76,3 80,2 (bis) Cal. 29,2
 Cl. 25,5 N. 40,1 45,2 G. 3,1 16,2
 Gallus A. 40,3 (tributario) N.
 41,2 (militem)
 Gallicanus Vit. 18 (hominis) N. 43,1
 (homines)
 Gallicus, -a, -um bellum C. 56,1
 (bis) 69 (plur.) N. 38,2 (plur.)
 exercitus N. 2,2 (plur.) habitus
 C. 58,1 prouincia Cl. 24,2 trium-
 phus C. 37,1 37,2 49,4 51 uoca-
 bulum C. 24,2
 ad Gallinas uilla G. 1
 M. Gallius senator T. 6,3 (bis)
 Q. Gallius praetor A. 27,4
 Gallograecia C. 29,2
 Gallus u. Galli
 Gallus u. Asinius, Cerrinius, Cestius,
 Cornelius
 gallus Matris deum A. 68
 Gamala urbs Iudaeae Tit. 4,3
 Gebenna u. Cebenna
 Gelotiana domus Cal. 18,3
 Geminus u. Tanusius
 Gemoniae T. 53,2 61,4 75,1 75,2
 Vit. 17,2
 Genetrix u. Venus
 Genius A. 60 (Augusti) Cal. 27,3
 (Gai)
 Gergouia C. 25,2
 Germania C. 58,1 A. 23,1 T. 7,3
 16,1 17,1 18,1 20 25,1 Cal. 1,1 4
 19,3 51,3 Cl. 9,1 G. 8,1 11 V. 4,1
 Tit. 4,1 D. 16,1 inferior Vit. 7,1
 superior G. 16,2 D. 6,2 (cf. G. 6,2
 Vit. 8,2) Germaniae D. 2,1
 Germani C. 25,2 (bis) A. 21,1 49,1
 T. 17,1 41 Cal. 45,1 55,2 58,3
 (corporis custodes) Cl. 1,4 25,4
 N. 34,1 G. 12,2 Germanus (Ma-
 robodus) T. 37,4
 Germaniciani T. 25,2 G. 20,1 Ger-
 manicianus exercitus O. 8,1 V. 6,2
 Germanicus, -a, -um bellum A. 20
 (plur.) T. 9,1 9,2 Cl. 1,2 N. 4,1
 expeditio Cal. 43 gens Cl. 24,3
 legiones V. 6,4 res Vit. 9 sermo
 Cal. 47 uictoria V. 2,3
 Germanicus Caesar Drusi f. A. 34,2
 64,1 101,2 T. 15,2 25,2 25,3 39
 52,1 52,2 52,3 54,1 55 61,1 76
 Cal. 1,1 2 3,1 6,1 8,2 8,3 8,4 (bis)
 13 43 Cl. 1,6 7 26,3 29,1 N. 3,2
 O. 1,3 Vit. 2,3
 Germanicus u. Britannicus, Clau-
 dius, Domitianus, Drusus, Vitellius
 Germanicus mensis Cal. 15,2 D. 13,3
 Germanus u. Germani
 Geryonis oraculum T. 14,3
 Gesoriacum Cl. 17,2
 Getae u. Cotiso
 gigantum ossa A. 72,3
 Glabrio u. Acilius
 Glycias uiator Claudii Pulchri T. 2,2
 Glyco medicus A. 11
 Gracchi T. 3,2
 Graecanica toga D. 4,4
 Graecia C. 28,1 T. 49,2 Cal. 22,2
 Cl. 16,2 (prouincia) N. 25,1 28,2
 34,4 53
 Graeci C. 52,2 68,4 A. 98,3 T. 46
 Cal. 29,2 N. 22,3
 Graeculi T. 11,1 56 Cl. 15,4 (sing.)
 Graecus, -a, -um bibliotheca C. 44,2
 A. 29,3 certamen A. 46,2 cliens
 A. 40,3 comoediae Cal. 3,2 Cl.
 11,2 disciplinae A. 89,1 epistula
 Cl. 25,3 facundia Cal. 20 genus
 A. 31,1 habitus A. 98,3 histo-
 riae Cl. 42,2 inscriptio N. 45,2
 kalendae A. 87,1 litterae C. 81,1
 mos N. 12,3 poemata T. 70,2
 prouerbium T. 38 N. 20,1 33,1
 pugiles A. 45,2 rhetores V. 18

sermo A. 98,3 T. 71,1 N. 20,2
 studia Cl. 42,1 uerba C. 81,1
 uersus T. 53,1 V. 23,1 uox Cl. 43
 Graece T. 71 Cl. 39,1 42,1 N. 7,2
 39,2 Tit. 3,2 D. 4,4 13,2

H

Hadriaticum mare T. 16,2
 Hadrumetum V. 4,3
 Halosis Ilii N. 38,2
 Halotus spado praegustator Cl. 44,2
 G. 15,2 (*bis*)
 Hannibal T. 2,1 D. 10,3
 Harpocras Cl. 28
 Hasdrubal T. 2,1
 Q. Haterius T. 29 (*cf.* 27)
 Hecatebeletes N. 39,2
 Hector T. 52,2 N. 22,1
 Hecuba T. 70,3
 Helius lib. N. 23,1
 Hellespontus C. 63 Cal. 19,3
 Heluetii V. 1,3
 Heluidius Priscus V. 15 D. 10,3
 filius D. 10,3
 Heluius Cinna C. 52,3 86
 Hercules C. 7,1 (*Gadibus*) 56,7 A.
 29,5 (*aedes H. Musarum*) 72,2
 (*Tiburi*) Cal. 8,2 (*Tiburi*) N. 21,3
 (*insanum*) 53 (*facta*) V. 12
 Hermaeum Cl. 10,1
 Hermogenes Tarsensis D. 10,1
 heroides N. 21,3
 heroum arma A. 72,3
 Hiempsal C. 71
 Hierosolyma A. 93 N. 40,2 Tit. 5,2
 Hilario Aug. lib. A. 101,1
 Hipparchus V. 13
 A. Hirtius C. 56,1 56,3 (*b. Gall. VIII*)
 A. 10,3 11 (*bis*) 68 T. 5
 Hispania C. 9,3 34,2 35,2 36 54,1
 55,4 71 A. 68 T. 2,1 41 G. 3,1
 3,2 9,2 14,2 16,2 22 23 Tarra-
 conensis G. 8,1 ulterior C. 7,1
 18,1 56,5 Hispaniae C. 28,1 A.
 8,1 8,2 T. 49,2 N. 42,1 G. 12,1
 Hispani C. 86,4
 Hispanicus, -a, -um A. 82,2 (*uerbo*)
 Vit. 13,2 (*freto*)
 Hispaniensis, -e C. 37,1 (*triumphum*)
 38,2 (*uictoriam*) 56,1 (*belli*) V. 6,2
 (*exercitu*)
 Histria D. 12,3
 Homeri carmina Cal. 34,2 N. 47,1
 Homericus uersus T. 21,6 Cl. 42,1
cf. A. 65,4 Cal. 22,1 22,4 Cl. 42,1
 N. 49,3 G. 20,2 V. 23,1 D. 12,3
 18,2

Homerii scyphi N. 47,1
 Hortalus T. 47
 Q. Hortensianae orator T. 47
 Hortensianae aedes A. 72,1
 collis Hortulorum N. 50
 Hylas pantomimus A. 45,4

I

Ianiculum Vit. 1,3
 Ianuariae kalendae C. 40,2
 Ianus geminus N. 13,2 Quirinus
 A. 22 marmoreus A. 31,5 Iani
 D. 13,2
 Icarus N. 12,2
 Icelus Galbae libertus N. 49,4 G.
 14,2 (*Marciani cognomine ornatus*)
 22
 Idaea Mater deum T. 2,3
 Ilerda C. 75,2
 Ilienses T. 52,2 Cl. 25,3 (*bis*) N. 7,2
 Ilium C. 79,3 N. 38,2
 Illyricum C. 22,1 29,2 36 (*bis*) A.
 21,1 25,2 97,3 T. 14,3 16,1 16,2
 17,1 21,1 25,1 O. 1,2
 Illyricus exercitus A. 19,2
 Imperatoris praenomen C. 76,1 T.
 26,2 Cl. 12,1
 Inalpiniae gentes A. 21,1
 Incendium *togatu Afrani* N. 11,2
 Incitatus equus Cal. 55,3
 Indi A. 21,3
 Inferum mare A. 49,1
 Inuictus T. 17,2 (*cogn. Tiberi*)
 Ionis uilla (*Capreis*) T. 65,2
 Iosephus V. 5,6
 Isauricus u. Seruilus
 Isiacus D. 1,2
 Isidis sacra O. 12,1
 Isidorus cynicus N. 39,3
 Isthmia N. 24,2
 Isthmus C. 44,3 Cal. 21 N. 19,2 37,3
 Italia C. 28,1 38,2 42,1 54,2 75,4
 79,3 81,1 A. 13,3 17,2 17,3 45,4
 46 59 T. 2,2 8 16,2 37,1 Cal. 16,3
 Cl. 16,2 23,2 25,2 N. 31,3 39,3
 Vit. 14,4 V. 7,1 Tit. 5,3 D. 7,2
 10,3
 Italici V. 9,2 tirones N. 19,2
 Iuba C. 35,2 59 66 71 *filius* Cal.
 26,1
 Iudaea A. 93 Cl. 28 G. 23 V. 4,5
 5,6 Tit. 4,3 5,2
 Iudaei C. 84,5 T. 36 Cl. 25,4 V. 4,5
 8,1 *sing.* A. 76,2
 Iudaicus, -a, -um exercitus Vit.
 15,1 V. 6,3 fiscus D. 12,2 ritus

- T. 36 triumphus D. 2,1 uita
D. 12,2
- Iugurtha C. 11
- Iuliani milites C. 75,2
- Iulii C. 6,1 Iuliae A. 65,1 65,4
101,3 Cl. 29,1
- Iulius, -a (*cf. etiam* Caesar)
- C. Iulius Caesar dictator Caesar
C. 1,3 9,2 (*bis*) 10,1 (*bis*)
10,2 17,2 20,2 (*ter*) 28,3 (*bis*) 29,1
30,5 32 49,1 49,4 (*quater*) 50,2
52,2 (*ter*) 52,3 53 55,1 55,3 56,1
56,4 79,2 79,3 (*rex*) 80,2 80,3 81,1
81,2 82,2 85 (*bis*) 86,1 88 89 A.
8,1 8,2 10,1 10,2 13,1 17,5 35,1
45,1 68 94,9 94,11 95 (*bis*) T. 4,1
N. 37,1 Caesar dictator C. 41,2
Cl. 41,2 Gaius Caesar C. 30,4
A. 4,1 31,5 94,9 T. 4,1 N. 2,2
Iulius Caesar G. 3,2 Iulius C.
20,2 Diius Caesar A. 96,1
Diius Iulius A. 2,1 15 17,5 31,2
94,11 100,3 Cal. 88,1 Cl. 17,1
20,1 Vit. 8,1 V. 5,7
- Iulia dictatoris amita C. 6,1 (*bis*)
- Iulia soror Caesaris C. 74,2 A. 4,1
8,1
- Iulia dictatoris f. C. 1,1 21 84,1
A. 95
- Iulia Augusta u. Liua Drusilla
- Iulia Augusti f. A. 19,2 63,1 (*bis*)
63,2 64,1 65,1 101,3 T. 7,2 (*bis*)
7,3 11,4 50,1 Cal. 7,1 23,1
- Iulia Augusti neptis A. 64,1 (*bis*)
65,1 65,4 72,3 101,3
- Iulia Tiberi neptis Cl. 29,1
- Iulia Liuilla Germanici filia Cal. 7
Cl. 29,1
- Iulia Drusilla soror Caligulae Cal.
7 24,1 24,2 Cl. 29,1
- Iulia Drusilla filia Caligulae Cal.
25,4
- Iulia Titi f. D. 17,3
- Iulius, -a, -um basilica Cal. 37,1
curia Cl. 60 familia Cl. 2,1
lex C. 81,1 A. 4,1 N. 33,2 por-
tus A. 16,1
- (Iulius) mensis C. 76,1
- Iulius Marathus lib. A. 79,2 94,3
- Iulius Saturninus A. 27,2
- Iulius Vindex N. 40,1 41,1 41,2
45,2 46,3 G. 9,2 11 16,2
- Iullus u. Antonius
- Iunius, -a
- Iunius Nouatus A. 51,1
- Iunius Rusticus D. 10,3
- D. (Iunius) Silanus cos. des. C. 14,1
- M. (Iunius) Silanus Cal. 12,1 23,3 (*bis*)
- Appius (Iunius) Silanus Cl. 29,1
37,2 (*ter*)
- L. (Iunius) Silanus Appi f. Cl. 24,3
27,2 29,1 29,2
- Iunia Claudilla M. Silani f. Cal. 12,1
12,2
- Iunia Caluina e gente Augusti V.
23,4
- Iuno D. 4,4
- Iuppiter C. 81,3 A. 70,1 94,8 94,9
Cal. 33 (simulacrum) 57,1 (simula-
crum Olympiae) 57,1 57,3 58,2
G. 2 9,2 12,1 D. 4,4 15,3 Opti-
mus Maximus C. 79,2 A. 23,2
94,6 94,8 Vit. 15,3 V. 5,7 Ca-
pitolinus C. 84,3 A. 26,3 30,2 91,2
94,8 T. 53,2 Cal. 22,4 N. 10,2 D.
4,4 6,1 8,5 Cassius N. 22,3
Custos D. 5 Latiaris Cal. 22,2
Olympius A. 60 Cal. 22,2 To-
nans A. 29,1 29,3 91,2 (*bis*) Tra-
goedus A. 57,1
- Iuuenalis, -e Cal. 17,2 (dies) N. 11,1
(ludi)

L

- Labeo u. Antistius
- D. Laberius C. 39,2
- T. Labienus Cal. 16,1
- Lacedaemonii T. 6,2
- Laches V. 23,1
- Laco u. Cornelius
- C. Laetorius adulescens patricii ge-
neris A. 5
- Laetus u. Suetonius
- Lamia u. Aelius
- Lamiani horti Cal. 59
- Lanuuium A. 72,2
- Laodicea T. 8
- Lares A. 7,1 (cubiculi) 31,4 (Compi-
tales) Cal. 5 (familiares) N. 46,2
Vit. 2,5 D. 17,2 (cubiculi)
- Latiaris Iuppiter Cal. 22,2
- Latinitas A. 47
- Latinus iure Cl. 19
- Latinus mimus D. 15,3
- Latinus, -a, -um bibliothecae C.
44,2 A. 29,3 carmen N. 12,3
coloniae C. 8 condicio V. 3
facundia Cal. 20 (feriae) C. 79,1
Cl. 4,3 N. 7,2 genus A. 31,1
oratio T. 70,1 pugiles A. 45,2
rhetores V. 18 sermo Cl. 1,2
16,2 uia D. 17,3
- Latine A. 89,1 T. 71 Cl. 42,1 N.
7,2 39,2 Tit. 3,2 D. 4,4

- Latium Vit. 1,2
 Laicanum C. 83,1
 Laureolus mimus Cal. 57,4
 Cn. Lentulus *cos. a. 3 a. C.* G. 4,1
 Cn. Lentulus Angur T. 49,1
 Cn. Lentulus Gaetulicus Cal. 8,1
     8,2 Cl. 9,1 G. 6,2 (*bis*)
 Lepidus, -a u. Aemilius, Domitius
 Lepida uxor Quirini T. 49,1
 Lepida Galbae uxor G. 5,1 (*bis*)
 Leptinus u. Furius
 Liber pater A. 94,5
 Liberalis u. Flavius, Saluius
 Libertatis atrium A. 29,5
 Libitina N. 39,1
 Libo u. Scribonius
 liburnica A. 17,3 Cal. 37,2 N. 34,2
 Licinianus u. Calpurnius Piso Frugi
 Licinius Crassus orator N. 2,2
 M. (Licinius) Crassus C. 9,1 (*bis*)
     9,2 19,2 21 24,1 50,1 A. 21,3
     T. 9,1
 C. Licinius Calvus C. 49,1 73 A. 72,1
 M. (Licinius) Crassus Frugi Cl. 17,3
 Licinius Mucianus V. 6,4 13
 Licinus lib. A. 67,1
 Liguria Cl. 17,2
 Liuii T. 3,1 (Liuiorum familia)
     Liuii Drusi T. 3,1 *cf.* Drusus
 Liuius mensis T. 26,2
 T. Liuius Cal. 34,2 Cl. 41,1 D. 10,3
 Liuius Drusus primus T. 3,2
 (Liuius) Drusus Tiberi auus T. 7,1
 Liuius Salinator T. 3,1 3,2
 Liuiia Drusilla A. 62,2 T. 4,3 Drusilla A. 69,2 Liuiia A. 29,4 40,3
     63,1 69,1 84,2 99,1 (*bis*) 101,2
     T. 6,2 14,2 22 50,2 (*bis*) Cal. 7
     Cl. 1,1 4,1 4,4 4,6 11,2 G. 1 Liuiia Augusta Cal. 10,1 15,2 23,2
     G. 5,2 O. 1,1 Iulia Augusta
     Cal. 16,3 Augusta Cl. 3,2 11,2
 Liuiia Medullina Camilla Cl. 26,1
 Liuiia Ocellina G. 3,4 4,1
 Liuiia Orestilla Cal. 25,1
 Liuiilla Drusi f. T. 62,1 Cl. 1,6 3,2
 Liuiilla Germanici f. Cal. 7 u. Iulia
 Locri A. 16,3
 Lollia A. Gabini C. 50,1
 Lollia Paulina Cal. 25,2 Cl. 26,3
 Lolliana clades A. 23,1 (*bis*)
 M. Lollius T. 12,2 13,2
 Longina u. Domitia
 Longinus u. Cassius
 Luca C. 24,1
 L. Luceius C. 19 (*bis*)
 Lucrinus lacus A. 16,1
 Lucullana uilla T. 73,1
 Luculleae lanceae D. 10,3
 L. Lucullus C. 20,4
 Lucullus u. Sallustius
 Lucusta N. 33,2 33,3 47,1
 Lugdunum Cal. 17,1 20 Cl. 2,1
 Lunensis ara N. 50
 Lupercale sacrum A. 31,4
 Lupercales C. 79,2 A. 31,4 (Iuperci
     C. 76,1)
 Lurco u. Aufidius
 Luscio poema Neronis D. 1,1
 Lusitani C. 54,1 G. 3,2
 Lusitania O. 3,2
 Lycia A. 65,1 V. 3,4
 Lycii Cl. 25,3
 Lycius adulescens A. 43,3

M

- Macedones Cal. 57,4
 Macedonia C. 35,1 A. 3,1 4,1 T.
     14,3 16,2 Cl. 25,3
 Macer u. Clodius, Pompeius
 Macro praef. coh. praetor. Cal. 12,2
     (*bis*) 23,2 26,1
 Maecenas A. 66,3 72,2 86,2
 Maecenatianus, -a, -um T. 15,1
     (hortos) N. 38,2 (turre)
 Maecius D. 20
 Maeniana Cal. 18,3
 Magi N. 34,4
 Magnus u. Alexander, Mithridates,
     Pompeius
 Mago D. 10,3
 Mallia A. 70,1
 Mallonia T. 45
 ad Malum Punicum D. 1,1
 Mamercus u. Aemilius
 Mamurra C. 73
 Manes dii T. 75,1 Cal. 3,2 N. 34,4
     O. 7,2
 Marathus u. Iulius
 Marcellae sorores duae A. 63,1
 Marcellianum theatrum V. 19,1
     (Marcelli A. 29,4 43,5)
 Marcellus u. Asinius, Claudius
 C. Marcellus C. 29,1
 C. Marcellus Octaviae maritus C.
     27,1
 M. Marcellus Octaviae filius A. 29,4
     43,5 63,1 66,3 T. 6,4 10,1
 Marcia Furnilla splendidi generis
     Tit. 4,2
 Marcianus u. Icelus
 Marcii Reges C. 6,1
 Ancus Marcius C. 6,1

- Marcius Philippus A. 8,2 29,6
 Marii (*in dicto Sullae*) C. 1,3
 C. Marius C. 11 T. 59,2
 Marobodus Germanus T. 37,4
 Mars A. 1 (*bis*) 18,2 29,1 29,2 Vit.
 10,3 (*in Col. Agripp.*) V. 5,2
 Martis aedes Cal. 44,2 Cl. 18,1
 33,1 delubrum Vit. 8,1 tem-
 plum C. 44,1 M. Vltor A. 21,2
 29,1 Cal. 24,3
 Marsi Cl. 20,1
 Marsicum bellum A. 23,2
 Idus Martiae C. 88
 Martiales ludi Cl. 4,1 4,8
 Martius campus C. 39,3 84,1 Cl. 21,6
 N. 12,1 27,2 Vit. 11,2 campus
 Martius A. 48,1 97,1 Cal. 84,1
 Cl. 1,3 N. 50 Campus C. 80,4
 84,1 A. 100,3
 Marullus u. Epidius
 Masgabas A. 98,4 (*ter*)
 Masintha C. 71
 Massilia C. 34,2 68,4 A. 65,1 Cl. 17,2
 Massilienses N. 2,3
 Mater deum A. 68 O. 8,3 Idaea
 T. 2,3
 Matianum malum D. 21
 C. Matius C. 52,2
 Mauretania Cal. 55,1
 Maurus C. 52,1 (Eunoen Mauram)
 A. 83 (pueros)
 Mausoleum A. 100,4 101,4 Cal. 15,1
 N. 46,2 Vit. 10,3 V. 23,4
 Maximus Partheni libertus D. 17,2
 Maximus u. (Fabius)
 Mazacum turba N. 30,3
 Mediolanium A. 20
 Medullina u. Liuvia
 Meleager T. 44,2
 meleagrides Cal. 22,3
 C. Memmius praetor C. 23,1 49,2 73
 C. Memmius consularis Cal. 25,2
 Memphis Tit. 5,3
Menandri frg. V. 23,1
 Menas lib. A. 74
 Mendes A. 94,4
 Menecrates citharoedus N. 30,2
 Mero u. Biberius
 Messala u. Valerius
 Messalina u. Statilia, Valeria
 Messana Cal. 51,1
 Mestrius Florus (Flaurus) consularis
 V. 22
 Metellus u. Caecilius
 Mettius Pomposianus V. 14 D. 10,3
 Mettius Rufus D. 4,2
 Mevania Cal. 43
 Miletus Cal. 21
 Milo C. 30,3
 Minerva Cal. 25,4 Vit. 13,2 (*πο-
 λιεύρου*) D. 4,4 (*bis*) 15,3
 Minos T. 70,3 G. 2
 Misenum A. 49,1 T. 72,3 74 75,3
 Cal. 18 N. 81,8
 Mithridates C. 4,2 19,2 35,2 (Magni)
 N. 24,2 (Mithrad-)
 Mithridaticus, -a, -um T. 37,3
 (bello)
 Mnester pantomimus Cal. 36,1 55,1
 57,4
 Moesia T. 41 O. 9,3 V. 6,3 Moesiae
 Vit. 15,1
 Moesiacus exercitus V. 6,2
 Molo u. Apollonius
 Mortouia V. 14
 Mucia Cn. Pompei C. 50,1
 Mucianus u. Licinius
 L. Mummius G. 3,4
 Mummia Achaica neptis Catuli G.
 3,4 (*bis*)
 L. Munatius Plancus A. 7,2 29,5
 T. 5 Cl. 16,1 N. 4
 L. (Munatius) Plancus cos. a. 13 A.
 101,1
 Munda A. 94,11
 Mundense proelium C. 56,5
 Murena u. Varro
 Musa u. Antonius
 Musae u. Hercules
 Musium Alexandriae Cl. 42,2
 Mutina A. 10,2 77
 Mutinensis, -e acies A. 12 bellum
 A. 9,1 84,1
 Mylae A. 16,1
 Mytilenae C. 2 A. 66,3 T. 10,1

N

- Naeuia u. Ennia
 Nais u. Seruilia
 Narbo T. 4,1
 Narcissus ab epistulis Cl. 28 37,2
 Vit. 2,5 V. 4,1 4,2 Tit. 2
 Naso u. Actorius
 Naulochus A. 16,1
 Nauplius N. 39,3
 Neapolis A. 98,5 T. 4,2 6,1 N. 20,2
 20,3 25,1 40,4
 Neapolitani A. 92,2
 Neapolitanum certamen Cl. 11,2
 Nemausenses T. 13,1
 Nemoensis C. 46 Cal. 35,3 (regi)
 Neoptolemus tragoedus Cal. 57,4
 Nepos u. Cornelius

Neptunus A. 16,2 18,2
 Nero *uox Sabina* T. 1,2
 Nerones T. 4,3
 Nero u. Claudius, Saluius Otho, Tiberius, Titus
 Nero Germanici f. T. 54,1 (*bis*) 54,2 (*bis*) Cal. 7 (*bis*) Cl. 9,1
 Nero imp. Ahenobarbus N. 7,1 41,1 Augustus N. 46,3 Nero Caesar Vit. 2,2 Nero Cl. 27,2 (*bis*) 39,2 43 45 N. 1,2 5,1 5,2 6,2 7,1 23,1 39,2 (*graece bis*) 39,2 (*latine*) 39,3 40,2 41,1 48,2 (*bis*) 48,3 49,3 (*graece*) 57,2 G. 1 (*bis*) 2 6,1 8,1 8,2 9,1 9,2 10,1 10,5 11 12,2 15,1 15,2 22 O. 2,2 3,1 4,1 6,1 10,2 Vit. 4 11,2 V. 4,4 5,1 5,5 5,7 6,3 9,1 14 25 D. 1,1 14,4
 Nero *falsus* N. 57,2
 Neroneus, -a, -um N. 21,1 (*agona*) 55 (*ensem*) Vit. 4 (*certamini*)
 Neronia N. 12,3
 Neronianus, -a, -um Vit. 11,2 (*cantica*) cf. Patrobius
 Neropolis N. 55
 Nerua D. 1,1 5 (*forum*)
 Nerulonensis A. 4,2
 Nicanor Arei f. A. 89,1
 Nicomedes C. 2 49 (*sexies*)
 Nicon *nomen aselli* A. 96,2
 Nicopolis A. 18,2
 Niger u. Aquilius, Nouius
 P. Nigidius A. 94,5
 Nigrinus u. Pontius
 Nilus A. 18,2
 Nioba N. 21,2
 Nola A. 98,5 100,2 T. 40
 Nomentana uia N. 48,1
 Nonius Asprenas Torquatus A. 43,2 56,3 Cal. 35,1
 Norbanus Flaccus *cos. a.* 15 Vit. 3,2
 Noricum regnum T. 16,2
 Nouatus u. Iunius
 Nouember mensis C. 40,2 A. 32,3
 Nouius Niger *quaest.* C. 17,1 17,2
 Nouum Comum C. 28,3
 Nuceria Vit. 1,3 2,2
 numidicae Cal. 22,3
 Numidicus lapis C. 85
 Nursia V. 1,3 (*bis*)
 Nursini A. 12
 Nymphae T. 43,2
 Nymphidius Sabinus *praef. praet.* G. 11 16,1
 Nysa C. 49,3

O

Oceanus Cal. 46 (*bis*) 47 Cl. 1,2 (*septemtrionalem*) 17,3
 Ocellare cognomen G. 4,1
 Ocellina u. Liuius
 Octauia gens A. 1
 Octauii A. 1 duplex Octauiorum familia A. 2,2
 Octauii proauus et auus Augusti A. 2,2 2,3
 Octauius uicus Velitris A. 1
 Octauius dux Veliternorum A. 1
 C. Octauius Rufus A. 2,1
 Octauius quidam C. 49,2
 C. Octauius pater Augusti A. 3,1 3,2 7,1 27,1 94,4 95,5 (*bis*) 100,1
 Octauius u. Augustus
 Octauia maior Augusti soror A. 4,1
 Octauia minor Augusti soror C. 27,1 A. 4,1 29,4 61,2 63,1 T. 6,4
 Octauiae porticus A. 29,4
 Octauia Diui Claudi f. Cl. 27,1 27,2 N. 7,2 35,1 (*bis*) 35,3 46,1 57,1
 October mensis A. 35,3 T. 26,2 D. 13,3
 Oculatae sorores D. 8,4
 odium D. 5
 Oedipus C. 56,7 (*tragoedia*) N. 21,3 (*excaecatam*) 46,3 (*exulem*)
 Oenone D. 10,4
 Olympia Cal. 57,1 N. 12,4 23,1 *plur.* N. 24,2 53
 Olympiaca corona N. 25,1
 Olympius u. Iuppiter
 Onesimus G. 13
 C. Oppius C. 52,2 (*bis*) 53 56,1 72
 Oppius Sabinus consularis D. 6,1
 orciui *senatores* A. 35,1
 Orcus N. 39,3
 Orestes N. 21,3 (*matricida*) 39,2
 Orestilla u. Liuius
 Orfitus u. Saluidienus
 Oriens A. 18,3 T. 9,1 12,2 Cal. 1,2 N. 5,1 39,1 40,2 V. 4,5 5,7 6,4 Tit. 5,3 D. 2,2
 Origines Catonis A. 86,3
 Ostia T. 10,2 11,1 Cal. 15,1 55,1 Cl. 12,3 17,2 20,3 25,2 N. 16,1 27,3 31,3 47,1 V. 8,3
 Ostiensis, -e Cl. 20,1 (*portum*) 24,2 (*prouincia*)
 Ostienses Cl. 38,1 40,3
 Otho u. Saluius

P

Pacis templum V. 9,1
 Paconius T. 61,6 (*bis*)

- Pacuvius (in *Armorum iudicio*) C. 84,2
 Paean N. 39,2
 Paetina u. Aelia
 Paetus Thraex N. 37,1 D. 10,3
 Palatium A. 5 29,1 72,1 T. 5 54,2
 Cal. 14,2 22,2 22,4 41,1 46 54,2
 Cl. 18,2 N. 8 26,2 31,1 34,1 G.
 14,2 18,1 O. 1,3 6,1 6,2 7,1 8,2
 Vit. 15,2 16 Tit. 2
 Palatinus, -a, -um Apollo u. Apollo
 atriensis Cal. 57,2 domus A. 29,3
 57,2 Cl. 17,3 V. 25 D. 15,2 ludi
 Cal. 56,2
 Palfurius Sura D. 13,1
 Pallas a rationibus Cl. 28 Vit. 2,5
 Palumbus Cl. 21,5
 Pandataria (-eria) T. 53,2 Cal. 15,1
 Paneros N. 30,2
 Panisci T. 43,2
 Pannonia A. 21,1 O. 9,3 Vit. 15,1
 Pannonicus *cogn. Tiberi* T. 17,2
 bellum A. 20 (*plur.*) T. 9,1 9,2
 Pannonius T. 17,1 (*plur.*) 20
 Pansa A. 10,3 11 (*bis*) T. 5
 Paphia Venus Tit. 5,1
 Papi Poppaea lex Cl. 19 23,1 N.
 10,1
 Papus u. Aemilius
 Parilia Cal. 16,4
 Paris *Troianus* D. 10,4
 Paris histrio N. 54
 Paris pantomimus D. 3,1 10,1
 Parmensis u. Cassius
 Parraeus T. 44,2
 Parricidium C. 88
 Parthenius *poeta* T. 70,2
 Parthenius cubiculo praepositus D.
 16,2 17,2
 Parthi C. 44,3 79,3 A. 8,2 21,3 43,4
 T. 9,1 16,1 41 49,2 66 Cal. 5 14,3
 19,2 Cl. 25,4 N. 47,2 57,2 (*bis*)
 Vit. 2,4 V. 23,4 D. 2,2 *sing.* N.
 39,2 V. 6,4
 Parthia Vit. 13,2
 Parthina gens A. 19,1
 Parthus u. Parthi
 Pasiphaea N. 12,2 G. 2
 Passienus Crispus N. 6,3
 Patauinus u. Cassius
 Patauium T. 14,3
 Patris patriae *cogn.* C. 76,1 A. 58,1
 T. 26,2 67,2 N. 8 V. 12
 Patrobius Neronianus G. 20,2
 Paulina u. Lollia
 Paulus u. Aemilius
 Pax V. 9,1 (templum)
- Pedia lex N. 3,1 G. 3,2
 Q. Pedius C. 83,2
 Peloponensius A. 17,3
 Penates dii A. 92,1 N. 32,4
 Pergamenus A. 89,1
 Perusia A. 14 15 96,2 T. 4,2
 Perusinus, -a, -um A. 9 (bellum)
 14 (murum)
 M. Petreius C. 34,2 75,2
 Petro u. Flavius
 Petronia uxor Vitelli Vit. 6
 Petronianus Vitelli imp. f. Vit. 6
 Phaethon Cal. 11
 Phagita u. Cornelius
 Phalacrina u. Fal-
 phaon lib. N. 48,1 48,3 49,2
 Pharmacussa insula C. 4,1
 Pharnaces C. 85,2
 Pharsalicus, -a, -um acies C. 30,4
 63 75,2 N. 2,3 V. 1,2 proelium
 C. 85,1
 Pharus T. 74 (*Capreis*) Cal. 46 Cl.
 20,3 (Alexandrini)
 phasianae Cal. 22,3 Vit. 13,2
 Philemon seruus C. 74,1
 Philippi A. 96,1 T. 14,3
 Philippensis, -e acies A. 91,1 bel-
 lum A. 9 13,1 22 29,2 T. 5
 Philippus rex Macedonum Cal. 57,4
 Philippus u. Marcus
 Philopoemen u. Vinus
 Phoebe liberta A. 65,2 (*bis*)
 Phoebus A. 70,1
 Phoenissae (*Euripidis*) C. 80,5 *cf.*
 A. 25,4
 Phyllis nutrix D. 17,3
 Picenum C. 34,1
 L. Pinarius C. 88,2
 Pinarius eq. Rom. A. 27,3
 Piso u. Calpurnius
 Pisoniana coniuratio N. 36,1
 Pitholaus C. 75,5
 Pius T. 17,2 (*cogn. Tiberi*) Cal. 22,1
 (*cogn. Gai*)
 Placentia C. 69 O. 9,2
 Plancus u. Munatius
 Plato Cal. 34,2
 (Plautius) u. Siluanus
 A. Plautius legatus Cl. 24,2 V. 4,1
 A. Plautius iuuenis N. 35,4
 Plautius Rufus A. 19,1
 Plautia Vrgulanilla Cl. 26,2 (*bis*)
 27,1
 Plinius Secundus Cal. 8,1 8,2 8,3 (*bis*)
 Plotia rogatio C. 6
 Poeni T. 2,1
 Polemo N. 18

Polla *u.* Vespasia
 Pollentina plebs T. 37,3
 Pollio *u.* Asinius, Clodius, Vespasius
 Pollux C. 10,1 Tib. 20 Cal. 22,2
 Polus lib. A. 67,2
 Polybius Aug. lib. A. 101,1
 Polybius ab studiis Cl. 28
 Polycratis regia (Sami) Cal. 21
 [Pompei urbs] *e con. incerta* Cl. 27,1
 Q. Pompeius (Rufus) C. 6,2
 Pompeia Q. Pompei f. C. 6,2 74,2
 Cn. Pompeius (Magnus Pompeius
 A. 4,1) C. 19,2 (*bis*) 20,5 21 (*bis*)
 24,1 26,1 (*bis*) 27,1 28,2 29,2
 30,2 34,2 35,1 35,2 (*bis*) 36 37,1
 49,2 50,1 (*bis*) 54,3 68,2 68,3 69
 75,1 (*bis*) 75,4 83,1 A. 8,1 31,5
 N. 2,3 Pompei curia C. 80,4
 84,3 theatrum A. 31,5 Cal. 21
 Cl. 11,3 N. 46,1
 Pompeianus, -a, -um bellum C. 56,1
 biremes A. 16,3 curia C. 81,3
 domus T. 15,1 partes V. 1,2
 theatrum T. 47 Cl. 21,1
 Pompeianus T. 57,2
 Sex. Pompeius Cn. f. A. 9 16 (*ter*)
 47 68 74 T. 4,3 6,3
 Pompeia Sex. Pompei soror T. 6,3
 Pompeius Macer C. 56,7
 Sex. Pompeius *cos. a. 14 p. C.* A.
 100,1
 Pompeius quidam eq. Rom. T. 57,2
 Cn. Pompeius Magnus, maritus An-
 toniae Claudi f. Cal. 35,1 Cl. 27,2
 (*bis*) 29,1 29,2
 Pomponius Flaccus T. 42,1
 Pomptinae paludes C. 44,3
 Pompusianus *u.* Mettius
 Pontia insula T. 54,2 Pontiae Cal.
 15,1
 Pontius Aquila C. 78,2 (*ter*)
 C. Pontius Nigrinus *cos.* T. 73,1
 Pontus C. 35,2 36 44,3 N. 18
 Ponticus triumphus C. 37,1 37,2
 Poppaea *u.* Papis
 Poppaea Sabina N. 35,1 35,3 35,4
 35,5 O. 3,1
 C. Poppaeus Sabinus *cos. a. 9 V.* 2,1
 Porius essedarius Cal. 35,3
 Posides spado Cl. 28
 Postumia Ser. Sulpici C. 50,1
 Postumus *u.* Rabirius
 Praeneste A. 72,2 82,1 T. 4,2
 Praenestinus, -a, -um T. 63,1 (*sor-*
tium u. Fortuna
 Priamus T. 62,3
 Priapus Cal. 56,2

Primus *u.* Antonius
 Priscus *u.* Caesonius, Heluidius,
 Tarquinius
 Proculus *u.* Accerronius, Aesius
 Proserpinae raptus N. 46,2
 Ptolemaeus A. 18,1
 Ptolemaeus (Auletes) C. 54,3 Cl.
 16,2
 Ptolemaeus (Auletae f.) C. 35,1
 Ptolemaeus Iubae regia f. Cal. 26,1
 35,1 55,1
 Pulcher *u.* Claudius
 Punicus, -a, -um bellum A. 2,2
 bella T. 16,1 N. 38,2 ad Malum
 Punicum D. 1,1
 Puteoli A. 44,1 Cal. 32,1 Cl. 25,2
 Vit. 12 V. 8,3 Tit. 5,8
 Puteolanus, -a, -um A. 98,2 (*sinum*)
 Cal. 19,1 (*moles*)
 Pylades A. 45,4
 Pyrallis Cal. 36,1
 Pyrenaeus saltus C. 25,1
 Pyrgi N. 5,2
 Pyrrus rex T. 2,1
 Pythia corona N. 25,1

Q

Quinquatrus A. 71,3 N. 34,2 D. 4,4
 (Quinquatria)
 Quintilius Varus A. 28,2 Tib. 17,1
 Quirinius consularis T. 49,1
 Quirinus *u.* Ianus
 Quirites C. 70 Cl. 19 N. 39,2

R

C. Rabirius C. 12
 Rabirius Postumus Cl. 16,2
 Raetia A. 21,1
 Raeticus, -a, -um bellum T. 9,1 9,2
 Cl. 1,2 unum A. 77
 Rauenna C. 30,1 A. 20 49,1 T. 20
 Reate V. 2,1
 Reatinus, -a, -um conditores V. 12
 municeps V. 1,2 oppidum V. 1,4
 rura V. 24
 Rebilus *u.* Caninius
 Reges *u.* Marcius
 Regilli opp. Sabinorum T. 1,1
 Regillianus *u.* Claudius
 Regium A. 16,3 T. 5,3
 Rhascuporis Thrax T. 37,4
 Rhenus C. 25,1 25,2 A. 21,1 25,2
 T. 9,2 18,1 18,2 Cal. 45,1 51,2
 Cl. 1,2 D. 6,2
 Rhianus T. 70,2

- Rhodanus C. 25,1
 Rhodia classis Cl. 21,6
 Rhodiensis hospes T. 62,1
 Rhodii T. 32,2 56 Cl. 25,3 N. 7,2
 Rhodus C. 4,1 4,2 T. 11,1 12,1 12,2
 13,1 14,4 32,2 59,1 N. 34,1 V. 8,4
 Roma C. 3 5 9,3 10,2 34,2 38,2
 42,2 70 A. 7,2 13,1 17,1 25,2
 26,3 44,1 46 52 58,1 60 93 94,3
 97,3 T. 1,1 2,3 4,3 5 7,3 10,2
 15,1 16,1 75,3 32,2 37,1 39 (*bis*)
 59,2 62,1 63,1 65,2 72,1 Cal. 2
 6,1 (*bis*) 15,1 23,2 32,2 39,1 44,2
 47 57,1 57,2 Cl. 3,4 6,1 17,2 25,4
 25,5 N. 5,1 12,3 21,1 22,3 25,1
 (*bis*) 28,2 34,1 36,1 39,2 41,2 55
 G. 11 Vit. 1,2 7,2 14,2 V. 8,3 Tit.
 5,3 8,3 D. 6,2
 Romani C. 25,2 A. 40,5 (*uersus Ver-*
gili) 98,3 T. 61,3
 Romanus, -a, -um ciuis, ciues C. 11
 T. 37,3 Cl. 24,1 G. 9,1 V. 3 (*fem.*)
 ciuitas A. 40,3 (*plur.*) 40,3 (*sing.*)
 Cal. 38,1 (*sing.*) Cl. 25,3 (*sing.*) N.
 12,1 (*sing.*) 24,2 (*sing.*) G. 14,3
 (*plur.*) disciplina cultusque C.
 24,2 duces Cl. 1,1 equites C.
 14,2 26,3 A. 40,1 43,3 57,1 Cal.
 16,2 26,4 41,2 Cl. 25,1 29,2 N. 4
 12,1 G. 15,1 D. 7,2 14,3 eques
 C. 39,2 48 A. 24,1 27,3 T. 7,2 35,1
 42,2 57,2 Cal. 15,2 18,2 27,4 55,1
 Cl. 15,4 24,1 N. 5,1 11,2 31,4 35,1
 37,3 41,2 O. 1,3 Vit. 2,1 2,2 14,3
 V. 3 8,4 9,2 Tit. 4,2 6,1 D. 8,3
 forum A. 72,1 gens Cl. 25,3
 habitus A. 98,3 imperator V. 4,5
 nomina Cl. 25,3 plebs C. 14,1
 T. 76 populus A. 21,3 31,5 47
 58,2 65,3 94,2 94,3 101,2 T. 21,2
 21,3 21,7 (*bis*) 49,2 Cal. 4 11 13
 23,1 30,2 Cl. 3,2 6,2 25,3 25,5 48
 N. 37,3 G. 10,1 15,2 sermo A.
 98,3 signa Cal. 14,3
 Romulus A. 7,2 95 T. 1,1 59,2 Cal.
 25,1
 Rubico C. 31,2 81,2
 Rubria uirgo Vestalis N. 28,1
 Rufilla A. 69,2
 Rufio liberti Caesaris filius C. 76,3
 Rufius Crispinus priuignus Neronis
 N. 35,5
 Rufus u. Cluius, Mettius, Octavius,
 Plautius, (Pompeius), Rutilius,
 Saluidienus
 Russus (?) u. Claudius
 Rusticus u. Iunius
- Rustius Caepio D. 9,2
 Rutilius (Rufus) A. 89,2 (or. de
 modo aedificiorum)
- S
- sabbata A. 76,2 T. 32,2
 Sabini T. 1,1 Vit. 1,2 V. 1,4 2,1
 Tit. 10,1
 Sabina lingua T. 1,2
 Sabina u. Poppaea
 Sabinus u. Asellius, Cornelius,
 Flanius, Nymphidius, Oppius,
 Poppaeus
 Sabratensis V. 3
 Sacra uia C. 46 80,4 Vit. 17,1
 Saeculares ludi A. 31,4 (*bis*) Cl. 21,2
 Vit. 2,5 D. 4,3
 Saepa A. 43,1 43,4 T. 17,2 Cal. 18,1
 21 Cl. 21,4 N. 12,4
 Salaria uia N. 48,1 V. 12
 Salassi A. 21,1
 Salinator u. Liuius
 Salii Cl. 33,1
 Sallustius Crispus A. 86,3
 Sallustius Lucullus leg. Britanniae
 D. 10,3 cf. Luculleus
 Salua Titisenia A. 69,2
 Saluidienus Orfitus N. 37,1
 Saluidienus Orfitus D. 10,2
 Saluidienus Rufus A. 66,1
 Saluito C. 59
 M. Saluius Otho auus imperatoris
 O. 1,1
 L. Saluius Otho pater imperatoris
 G. 6,1 O. 1,2
 M. Saluius Otho imp. M. Saluius
 Otho G. 17 M. O. 1,3 Otho
 G. 6,1 19,1 19,2 20,2 O. 1,1 3,2
 10,1 12,1 Vit. 9 10,1 10,3 V. 5,1
 6,2 6,4 Otho imp. O. 2,1 D.
 10,3 Nero O. 7,1 (*bis*)
 L. (Saluius) Titianus Othonis imp.
 frater O. 1,3
 Saluius Cocceianus D. 10,3
 Saluius Liberalis V. 13
 Salutis augurium A. 31,4
 Sameramis C. 22,3
 Samniticum bellum Vit. 1,3
 Samus A. 17,3 26,3 T. 12,2 Cal. 21
 V. 8,4
 Sandaliarius u. Apollo
 Sardi C. 55,2
 Sardinia A. 47
 Sarmatae T. 41 D. 6,1 (*bis*)
 Satur decurio cubiculariorum D.
 17,2

- Saturnalia A. 75 Cal. 17,2 Cl. 5 V. 19,1
 L. Saturninus C. 12
 Saturninus u. Aponius, Iulius
 Saturnus T. 59,1 aedes A. 29,5 O. 6,2 aerarium Cl. 24,2
 Scaena u. Cassius
 Scalae anulariae A. 72,1
 Scantinia lex D. 8,3
 Scaptienses tribules A. 40,2
 Scelerata castra Cl. 1,3
 P. Scipio C. 35,2 37,1 59 (*bis*) T. 4,1 cf. Cornelius
 Scribonia A. 62,1 63,1 69
 Scribonianus u. Furius
 Scribonius mathematicus T. 14,2
 L. Scribonius Libo T. 25,1 25,3
 Scutarius quidam A. 56,4
 Scythae A. 21,3
 Secundus u. Gabinius, Plinius
 Seianus u. Aelius
 Selene Cal. 26,1
 Seleucus rex Cl. 25,3
 Seleucus grammaticus T. 56
 Seleucus mathematicus O. 4,1 6,1
 Semiramis u. Samer-
 Seneca u. Annaeus
 Senones T. 3,2 Cal. 51,3
 September mensis A. 31,2 35,3 100,3 T. 26,2 Cal. 15,2 D. 13,3
 Septimontiale sacrum D. 4,5
 Septizonium Tit. 1
 Serapis V. 7,1 7,2
 Sertorius C. 5
 Seruilia mater M. Bruti C. 50,2 (*bis*)
 Seruilia Nais N. 3,2
 Seruilliani horti N. 47,1
 Seruilius Caepio C. 21
 Seruilius Isauricus C. 3
 P. Seruilius Isauricus A. 62,1 T. 5
 Sestilia mater Vitelli Vit. 3,1
 Seuerus u. Cassius
 Sextilis mensis A. 31,2
 Sibyllini libri A. 31,1
 Sicilia A. 2,2 16,3 25,3 47 85,2 T. 2,1 2,2 4,2 6,2 6,3 Cal. 20 Cl. 25,5
 Siciliensis, -e A. 70,2 (bello) 96,2 (pugnam) Cal. 51,1 (peregrinatione)
 Siculus, -a, -um bellum A. 9 16,1 22 classis Cl. 21,6 (fretum T. 2,1) uictoriae Cal. 23,1
 Sigambri A. 21,1
 Sigillaria Cl. 5 16,4 N. 28,2
 Silanus u. Iunius
 C. Silius cos. A. 71,2 101,1
 C. Silius adulter Messalinae Cl. 26,2 29,3 36
 Siluanus (M. Plautius) Cl. 4,3
 Sinuessani Vit. 7,2
 Sirenes T. 70,3
 Sol *deus* N. 53
 C. Sosius cos. A. 17,2
 Spartacus A. 3,1
 Spelunca T. 39
 Sphinx A. 50
 Spiculus murmillio N. 30,2 47,3
 Spoletium V. 1,3
 Sporus N. 28,1 28,2 29 46,2 48,1 49,3
 Spurinna haruspex C. 81,2 81,4
 Statilius Capella eq. Rom. V. 3
 Statilius Corvinus Cl. 13,2
 Statilius Taurus A. 29,5 Cal. 18,1 N. 35,1
 Statilia Messalina N. 35,1 O. 10,2
 Stellatis campus C. 20,3
 Stephanio togatarius A. 45,4
 Stephanus Domitillae procurator D. 17,1 17,2
 Stoechades insulae Cl. 17,2
 Strabo Caesar C. 55,2
 Subura C. 46
 Suebi A. 21,1
 Suetonius Laetus *pater scriptoris* O. 10,1
 L. Sulla Felix dictator C. 1,1 1,2 3 5 11 45,3 74,1 75,4 77 T. 59,2
 P. Sulla C. 9,1 (*bis*)
 Sulla Faustus C. 27,1 75,3
 Faustus Sulla nobilissimus iuuenis Cl. 27,2
 Sulla mathematicus Cal. 57,2
 Sulpicius Cl. 4,5 (*in epist. Augusti*)
 Ser. Sulpicius C. 29,1 50,1
 Q. Sulpicius Camerinus cos. a. 9 V. 2,1
 Sulpicius Flauus Cl. 41,1
 Sulpicii (Galbae) G. 3,1 (3,3)
 Sulpicius Galba primus G. 3,1
 Ser. (Sulpicius) Galba consularis, *orator* G. 3,2
 C. (Sulpicius) Galba imperatoris frater G. 3,4 (*bis*)
 Ser. Sulpicius Galba imp. Ser. Galba imp. G. 4,1 Seruius G. 3,4 4,1 Caesar G. 11 O. 5,2
 L. Liuius Ocella G. 4,1 Galba N. 32,4 40,3 42,1 47,2 48,2 49,3 G. 2 3,3 4,2 5,1 6,2 20,2 O. 4,1 5,1 6,1 6,2 6,3 7,2 10,1 12,2 Vit. 7,1 8,2 9 10,1 V. 5,1 5,7 6,2 16,1 Tit. 5,1 Galba Cupido G. 20,2

Superum mare C. 34,1 44,3 A. 49,1
 Sura u. Palfurius
 Suria u. Syria
 Surrentum A. 65,1
 Syracusae T. 74 Cal. 20 21 24,2
 Augusti: A. 72,2
 Syri pueri A. 83
 Syria (Suria C. 22,2) C. 35,2 A. 17,3
 T. 14,3 39 41 42,1 49,2 52,3
 Cal. 2 N. 39,1 Vit. 2,4 2,5 V. 4,5
 6,3 15
 dea Syria N. 56
 Syriacus, -a, -um T. 48,2 (legio-
 nibus) Cal. 10,1 (expeditione) V.
 6,4 (exercitum)
 Syriaticus exercitus Vit. 15,1

T

Talarium Cal. 8,4
 Tannius Geminus C. 9,2 (*bis*)
 Tarichaeae urbs Iudaeae Tit. 4,3
 Tarpeius C. 44,1 (monti) D. 23,2
 (culmine)
 Tarquinius Priscus A. 2,1
 Tarracina T. 39 G. 4,1
 Tarraco A. 26,3
 Tarraconenses G. 12,1
 Tarraconensis Hispania G. 8,1
 Tarsensis D. 10,1
 T. Tattius T. 1,1
 Taurus u. Statilius
 Tediis Afer A. 27,3
 Tegea V. 7,3
 Telegenius Cl. 40,3
 Telephus seruus A. 19,1 19,2
 Temenites u. Apollo
 Terentia u. Albia
 Terentia Maecenatis A. 66,3
 Terentilla A. 69,2
 M. Terentius Varro u. Varro
 Terpnus citharoedus N. 20,1 V. 19,1
 Terra mater T. 75,1 (*cf.* C. 7)
 Tertia soror M. Bruti C. 50,2
 Tertulla M. Crassi C. 50,1
 Tertulla A. 69,2
 Tertulla Vespasiani auia V. 2,1
 Tertulla u. Arrecina
 Tetrinius latro Cal. 30,2 (*ibid. plur.*)
 Teutoni C. 11
 Thallus seruus A. 67,2
 Thasius lapis N. 50
 Theodorus Gadareus T. 57,1
 Theogenes mathematicus A. 94,12
 (*bis*)
 M. Thermus praetor C. 2 (*bis*)
 Thessali T. 8 Cl. 21,3

Thessalus quidam A. 96,1
 Thoranius u. Tor-
 Thracia C. 44,3 A. 94,5 T. 16,2
 V. 2,8
 Thraces A. 3,2 *sing.* T. 37,4
 Thraex Cal. 35,2 54,1 D. 10,1
 Thraeces Cal. 55,2 Tit. 8,2
 Thrasea u. Paetus
 Thrasyllus mathematicus A. 98,4
 T. 14,4 62,3 Cal. 19,3
 Thrax u. Thraces
 Thurinus, -a, -um A. 2,3 (pago)
 3,1 (agrum) 7,1 (regione)
 Thurinus *cogn. Augusti* A. 7,1 (*ter*)
 Thyatireni T. 8
 Tiberianus, -a, -um Vit. 3,2 (scorta)
 15,3 (domo)
 Tiberinum uadum T. 2,3
 Tiberis C. 44,3 82,4 83,2 A. 30,1
 37 43,1 100,4 T. 72,1 75,1 Cal.
 15,1 Cl. 38,1 N. 27,3 47,3 O. 8,3
 Vit. 17,2 V. 19,2 D. 1,2 4,2
 Tiberius imp. Tiberius Clau-
 dius Nero T. 42,1 Tiberius Nero
 T. 4,3 Ti. Caesar T. 3,1 23
 Cal. 37,3 Cl. 23,1 D. 20 Caesar
 T. 31,2 59,1 Tiberius A. 40,3
 51,3 (*bis*) 63,2 65,1 71,2 71,3
 76,2 85,1 86,2 92,2 97,1 97,3
 98,4 98,5 (*bis*) 100,3 (*bis*) 101,2
 (*bis*) T. 4,1 5 21,2 21,3 21,4 21,5
 21,6 22 (*bis*) 75,1 75,2 Cal. 1,1
 2 4 6,1 6,2 7 10,1 11 12,2 12,3
 13 14,1 14,3 15,1 16,1 16,3 19,3
 21 28 30,2 31 38,2 Cl. 4,1 5 6,2
 11,3 25,3 N. 5,2 6,1 30,1 G. 3,4
 4,1 5,2 O. 1,2 Vit. 2,2 Tit. 8,1
 Augustus T. 26,2 Pannonicus,
 Inuictus, Pius T. 17,2
 Tiberius mensis T. 26,2
 Tiberius u. Claudius imp.
 Tiberius imperatoris nepos T. 54,1
 62,3 76 Cal. 15,2 23,3 (*bis*)
 Tiberius Alexander praef. Aegypti
 V. 6,3
 Tibur A. 72,2 82,1 Cal. 8,1 8,2 Cl.
 34,1
 Tiburti regione Cal. 21
 Tigillinus G. 15,2 (*bis*)
 Tigranes T. 9,1
 Tillius Cimber C. 82,1
 Tiridates Armeniae rex N. 13,1 30,2
 Titianus u. Saluius
 Titii sodales G. 8,1
 Titisenia u. Saluia
 Tituriana clades C. 67,2
 Titurius legatus Caesaris C. 25,2

- Titus imp. Titus cognomine
   paterno Tit. 1 alius Nero Tit.
   7,1 Titus V. 3 23,3 Tit. 2 D.
   10,2 17,3 22
 Tolosa Vit. 18
 Tonans Iuppiter u. Iuppiter
 C. Toranius A. 27,1
 Toranius mango A. 69,1
 Torquatus u. Nonius
 Tortor u. Apollo
 Trachia Cilicia V. 8,4
 Tragoedus Iuppiter A. 57,1
 Tralliani T. 8
 Transalpini C. 24,2 u. Gallia
 Transpadani C. 9,3
 Transpadana regio V. 1,4
 C. Trebati C. 78,1
 Trebiani T. 31,1
 Treueri Cal. 8,1
 Triton Cl. 21,6
 Troia *lusus* C. 39,2 A. 43,2 T. 6,4
   Cal. 18,3 (decursione) Cl. 21,3 N. 7,1
 Q. Tubero C. 83,1
 Ser. Tullius A. 2,1
 M. Tullius Cicero A. 5 M. Cicero
   A. 3,2 (*ad Qu. fr.*) 94,9 Cicero
   C. 9,2 (*epist. ad Axium*) 17,2 20,4
   (*de domo*) 30,5 (*de off.*) 42,3 (*scri-*
   bit, frg. inc.) 49,3 (*epist. inc.*)
   50,2 55,1 (*Brut.*) 55,1 (*epist. ad*
   Nep.) 56,1 (*Brut.*) 56,6 T. 2,4 7,2
   Cl. 41,3
 Q. (Tullius) Cicero C. 14,2 (Cicerone
   consulis fratre) A. 3,2
 Turnus Vergili N. 54
 Tusculana Fortuna G. 18,2
 Tusculum G. 4,3 18,2
 Tuscus N. 35,5
 Tyrrhenicon historiae *Claudi* Cl.
   42,2 (*bis*)
 Tyrus N. 31,4
 Tyrius, -a, -um C. 39,4 (classis)
   N. 32,3 (coloris)
- V
- (C.) Valerius Catullus C. 73
 Valerius Catullus consulari familia
   iuuenis Cal. 36,1
 Valerius Messala Corvinus A. 58,1
   58,2 74 T. 70,1 Cl. 13,2
 M. Valerius Messala *cos. a.* 3 G. 4,1
 Valerius Messala Barbatus Cl. 26,2
 Valeria Messalina *Claudi* uxor Cl.
   17,3 26,2 27,1 29,3 36 37,2 39,1
   N. 6,4 Vit. 2,5
 Variana clades A. 23,1 (*bis*) 49,1
   T. 17,2 18,1 Cal. 3,2 31
- M. (Terentius) Varro C. 34,2 44,2
 Varro Murena A. 19,1 56,4 66,3
   T. 8
 Varronilla D. 8,4
 Varus u. Quintilius
 Vaticanum Cl. 21,2
 Vatinia lex C. 22,1 rogatio C. 28,3
 Vectis insula V. 4,1
 Vei N. 39,2 (*bis*)
 Veientanum G. 1
 Velabrum C. 37,2 N. 25,2
 Veliterni A. 94,2
 Velitrae A. 1 6 94,2
 Veneta factio Vit. 7,1 14,3
 Venus C. 6,1 49,3 Cal. 52 56,2
   Capitolina Cal. 7 G. 18,2 Coa
   V. 18 Erycina Cl. 25,5 Gene-
   trix C. 61 78,1 84,1 Paphia
   Tit. 5,1 *iactus* A. 71,2 Venerii
   loci T. 43,2
 Veranius Flaccus A. 86,3
 Vergilius (Maro) Cal. 34,2 45,2 N. 54
   D. 9,1 *cf.* A. 40,5 N. 47,2
 Vespasiae locus V. 1,3
 Vespasia Polla V. 1,3 (*bis*) 5,2
 Vespasiorum monumenta V. 1,3
 Vespasius Pollio ter trib. mil. V. 1,3
 Vespasianus imp. Caesar V. 5,2
   13 Vespasianus Cl. 45 G. 23
   Vit. 15,1 15,2 17,1 V. 1,3 2,1 5,7
   6,3 (*bis*) 6,4 7,8 15 22 D. 1,3 2,2
   D. 15,2
 Vespasianus Flavi Clementis f. D.
   15,1
 Vestae aedes T. 50,3 N. 19,1
 Vestalis uirgo T. 2,4 N. 28,1 uirgo
   maxima C. 83,1 D. 8,4
 Vestales uirgines C. 1,2 A. 31,3
   44,3 101,1 T. 76 N. 12,4 Vit. 16
   D. 8,3
 Vestinus Atticus *cos.* N. 35,1
 Vesuvius mons Tit. 8,3 8,4
 L. Vettius C. 17,1 (*bis*) 17,2 (*cf.* 20,5)
 Vibius Crispus D. 3,1
 Victoria A. 100,2 G. 10,4
 Vienna Vit. 9 18
 Vindelici A. 21,1
 Vindelicum bellum T. 9,1 9,2
 Vindex u. Iulius
 L. Vinicius A. 64,2
 Vinicius A. 71,2
 Viniciana coniuratio N. 36,1
 T. Vinius legatus G. 14,2 Vit. 7,1
 T. Vinius Philopoemen A. 27,2
 Viriatinum bellum G. 3,2
 Vitellia colonia Vit. 1,3
 Vitellia dea Vit. 1,2

- Vitellia nia Vit. 1,3
 Vitelliani milites V. 8,2
 Vitellianum bellum D. 1,2
 Vitellii Vit. 1,1 (origo) 1,2 1,3
 Q. Vitellius Diui Augusti quaestor Vit. 1,2
 P. Vitellius *imperatoris auus* Vit. 2,2
 A. Vitellius *imperatoris patruus* Vit. 2,2
 P. Vitellius P. f. *imperatoris patruus* Vit. 2,2 2,3
 Q. Vitellius *imperatoris patruus* Vit. 2,2
 L. Vitellius P. f. *imperatoris pater* Vit. 2,2 2,4 3,2
 A. Vitellius L. f. *imp.* Vit. 3,2
imp. Vit. 1,1 Augustus Vit. 8,2
- Caesar Vit. 8,2 Vitellius O. 8,1
 (ter) 9,1 Vit. 7,8 17,1 V. 5,1 6,2
 6,4 7,1 14 Germanicus Vit. 8,2
 14,4 Concordia Vit. 15,4
 Vitellius u. Petronianus
 Vlixes stolatus Cal. 23,2
 Vltor u. Mars
 Vmbria C. 34,1 V. 1,4
 Vologaesius Parthorum rex N. 57,2
 V. 6,4 D. 2,2
 Vonones rex Parthorum T. 49,2
 Vrgulanilla u. Plautia
- X
- Xenon (*Zen-uulg.*) T. 56
 Xenophon C. 87 (*Cyrop.*)
 Xerxes Cal. 19,3

CONSPECTVS IMAGINVM

- P. 1 Diuus Iulius, mus. Neapol.; P. Arndt, Griech. u. Röm. Porträts nr. 261. 262.
 P. 48 Augustus, mus. Florent.; Arndt nr. 243. 244.
 P. 118 Tiberius, Louvre; cf. Bernoulli Röm. Ikonogr. II 1 p. 151 nr. 89.
 P. 199 Claudius, mus. Neapol.; Arndt nr. 708.
 P. 281 Nero, Romae mus. therm. Diocl.; W. Helbig, Führer durch die Sammlungen klass. Alt. in Rom II² p. 194 nr. 1064.
 P. 306 Vespasianus, ibid.; Helbig II² p. 206 nr. 1086.
 P. 324 Titus, mus. Vatic.; W. Amelung, Die Skulpturen des Vaticanischen Museums (Braccio nuovo nr. 26) I p. 40.
 P. 334 Domitianus, mus. Vatic.; Amelung ibid. (nr. 129) I p. 152.
 Arndtii exempla ut exprimerem benigne concesserunt editores Monacenses (in aedibus F. Bruckmanni). nummorum aureorum argenteorum aereorum ectypa comiter mihi suppeditauerunt uu. dd. Imhoof-Blumer Vitodurensis (p. 47 sup. sin. inf., p. 117 sin. dext., p. 161 dext., p. 270, p. 271, p. 323, p. 333), Riggauer Monacensis (p. 117 inf., p. 198, p. 230 dext., p. 284, p. 285, p. 294), Dressel et Regling Berolinenses (p. 47 dext., p. 161 sin., p. 162, p. 230 sin., p. 354); Neronis Vespasiani Titi imaginum formas W. Amelung Romanus.

ADDENDA ET CORRIGENDA

- P. 1 in adn. l. 2 *lege gesta cesaris* (u. praef. p. X)
 4 ad l. 29 L.] *debuisset* P., sic *Pulmannus*
 12 ad l. 6 alterum] *altmū* V
 28 ad l. 21 *quam habet* δ
 25 ad l. 17 *pedicator iam ed. Rom. I*
 42 ad l. 20 *Rubicone flumini Bentley, Preud'homme*
 43 ad l. 12 ne] *ueq: M*
     ad l. 15 *libellum M*
     ad l. 25 *alter Casca ed. Bonon. 1488, alter e Cascis Oud.*
 49 ad l. 2 *int̄ ualle V¹ (e in o corr. m. rec.)*
 52 ad l. 5 *solum et ss. † eum ε teste Preud'homio*
 57 ad l. 18 <e> *iam Heinsius*
 61 ad l. 5 (u. praef. p. XXX)
 73 ad l. 12 *atque] neque G O*
 78 ad l. 20 *questura δ*
 76 ad l. 28 *destinarat iam edd. Rom. II Bonon. 1488 multaeque saec. XVI*
 80 ad l. 11 *loco iam ed. Iunt. a. 1515*
 85 ad l. 2 *Scheffer delet etiam -que*
 86,9 *quanto <o>pere exprimere debui* (u. praef. p. LIV)
 90,1 *lege Iulias*
 99 ad l. 12 *dum — deportatur iam B.-Crus. III p. 317*
 110,7 *lege eis*
 209 ad l. 27 *palliatum etiam G*
 287,4 *lege susceptos*
 287 ad l. 14 *corr. M pro M¹*
-

P.

3 flax. 18.

- Masqueray, P., Abriss der griechischen Metrik. Ins Deutsche übersetzt von Dr. phil. B. Passow. [XII u. 240 S.] 8. geh. $\mathcal{M}$ 4.40, geb. $\mathcal{M}$ 5.—
- Mittels, Ludw., Griechische Urkunden der Papyrussammlung zu Leipzig. Band I mit Beiträgen von Ulrich Wacke und 2 Tafeln in Lichtdruck. [XIII u. 360 S.] 4. geh. $\mathcal{M}$ 25.—
- Nilsson, Martin P., griechische Feste von religiöser Bedeutung mit Ansehluß der attischen. [VI u. 420 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 12.—, geb. $\mathcal{M}$ 15.—
- Otto, Walter, Priester und Tempel im hellenistischen Ägypten. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte des Hellenismus. Band I. [XIV u. 418 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 14.—, geb. $\mathcal{M}$ 17.—, (Band II unter der Presse)
- Raeder, Hans, Platons philosophische Entwicklung. Von der Königlich Dänischen Gesellschaft der Wissenschaften gekrönt. Preisschrift. [IV u. 435 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 8.—, geb. $\mathcal{M}$ 10.—
- Reitzenstein, R., hellenistische Wundererzählungen. [V u. 472 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 6.—
- , der Anfang des Lexikons des Photios. Mit 2 Tafeln in Lichtdruck. [LIV u. 166 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 7.—, geb. $\mathcal{M}$ 9.50.
- Scholia, O. Th., des Kaisers des Antonian und der letzte Historiker Roms. Nebst einer Beigabe des Geschichtswerk des Anonymus. Quellenanalysen und geschichtliche Untersuchungen. [VI u. 274 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 8.—, geb. $\mathcal{M}$ 9.—
- Schwartz, Eduard, Charakterköpfe aus der antiken Literatur. Fünf Vorträge. 1. Hesiod und Pindar, 2. Theokritos und Kallippos, 3. Sokrates und Platon, 4. Polybios und Pausanias, 5. Cicero. 2. Aufl. [VI u. 125 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 2.—, geb. $\mathcal{M}$ 2.50.
- Skutsch, Fr., Aus Vergils Frühzeit. [XII u. 170 S.] gr. 4. geh. $\mathcal{M}$ 4.—, geb. $\mathcal{M}$ 4.50.
- , Gallus und Vergil. (Aus Vergils Frühzeit, zweiter Teil.) [VI u. 202 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 6.—, geb. $\mathcal{M}$ 8.50.
- Stempfinger, Ed., das Fortleben der barastischen Lyrik seit der Renaissance. [XIX u. 470 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 8.—, geb. $\mathcal{M}$ 9.—
- Usener, H., Vorträge und Aufsätze. [V u. 259 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 5.—, geb. $\mathcal{M}$ 6.—
- Weber, W., Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Hadrianus. Mit 8 Abbildungen. [VII u. 258 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 5.—, geb. $\mathcal{M}$ 10.—
- Weise, G., Charakteristik der lateinischen Sprache. 3. Auflage. [VI u. 190 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 2.50, geb. $\mathcal{M}$ 3.50.
- Witte, K., Singular und Plural. Forschungen über Form und Geschichte der griechischen Nomina. [VIII u. 270 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 8.—, geb. $\mathcal{M}$ 9.—
- Ziegler, K., die Überlieferungsgeschichte der vergleichenden Lebensbeschreibungen des Plutarch. Mit einer Tafel. [VIII u. 208 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 6.—, geb. $\mathcal{M}$ 8.—

Sammlung wissenschaftlicher Kommentare zu griechischen und römischen Schriftstellern.

- Aetna. Erklärt von S. Semon. [X u. 280 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 4.—, geb. $\mathcal{M}$ 7.—
- Lucretius, De rerum natura. Buch III. Erklärt von R. Heine. [VI u. 266 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 4.—, geb. $\mathcal{M}$ 5.—
- Sophokles, Elektra. Erklärt von G. Kauer. [VIII u. 210 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 6.—, geb. $\mathcal{M}$ 7.—
- P. Vergilius Maro, Aeneis. Buch VI. Erklärt von R. Krieger. [XI u. 168 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 12.—, geb. $\mathcal{M}$ 15.—
- Apollonios, 1. u. 2. griechische. Erklärt von J. Greville. [XIII u. 363 S.] gr. 8. geh. $\mathcal{M}$ 10.—, geb. $\mathcal{M}$ 11.—

3-8-19

JAN 30 1919

1/31/19

2/1/19

2/4/19

2/7/19

2/6/19

2/8/19

2-16-19

2/18-

2/20/19

FEB 23 1919

2/26/19

2.27.19

6161 8 477

6161 9 877

